“Bandrol Uygulaması’na İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin
5. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.”

İSTANBUL BAROSU
İNSAN HAKLARI MERKEZİ

Başkan: Av. Tuğçe Duygu KÖKSAL
Başkan Yardımcısı: Av. Yasemen ÖZTÜRKCAN
Genel Sekreter: Av. A. Cenk KONUKPAY

İletişim: ihm@istanbulbarosu.org.tr

YAYINA HAZIRLAYAN
Av. Berfin ARSLAN
Av. Ayşegül KAMALI
Av. Duygu AKSÜNGER
Av. Şeymanur YÖNT
Av. Bahoz Can DENLİ
Av. Dilan KARAHAN
Av. Elif BABAN
Stj. Av. Nurdan ÖZÇELİK

İstanbul Barosu Yayınları
İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın Sok. No: 2 Beyoğlu-İst.
Tel: (0212) 393 07 00 Faks: (0212) 293 89 60
www.istanbulbarosu.org.tr
dergi@istanbulbarosu.org.tr

Aralık 2019

Tasarım / Uygulama / Baskı
Ege Reklam ve Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.
Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 / 1
347047 Ataşehir-İstanbul
Tel: (0216) 470 44 70 / Faks: (0216) 472 84 05
www.egebasim.com.tr

Bu kitap İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Kararı ile 100 adet basılmıştır.

TEMEL İNSAN HAKLARI MEVZUATI

İSTANBUL BAROSU
İNSAN HAKLARI MERKEZİ

2019
İSTANBUL BAROSU YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
İnsan Haklarına İlişkin Tarihsel Açıklama.....11

1. İnsan Haklarının Korunmasına Özgü Ulusal Mekanizmalar 13
1.1. Anayasa Mahkemesi 15
1.2. Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu 19
1.3. Kamu Denetçiliği Kurumu..... 20
1.4. Kişisel Verileri Koruma Kurulu 25
1.5. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu..... 28
1.6. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları 29
1.7. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 30
1.8. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu 31
1.9. İnsan Hakları Tazminat Komisyonu..... 32
1.10. İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlallerini İnceleme Bürosu..... 34
1.11. Jandarma Genel Komutanlığı İnsan Hakları İhlallerini İnceleme ve Değerlendirme Merkezi (Jihidem)..... 35
1.12. 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun Gereğince Oluşturulan Zarar Tespit Komisyonu 36
1.13. Kamu Görevlileri Etik Kurulu 37
1.14. Kolluk Gözetim Komisyonu..... 38
1.15. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi 39

2. İnsan Hakları Korumasında Uluslararası Mekanizmalar..... 41
2.1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi..... 43
2.2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi (BM İHK/ Komite)..... 46
2.3. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi..... 47
2.4. Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite 49
2.5. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi..... 52
2.6. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi..... 55

2.7. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 57
2.8. Birleşmiş Milletler Şartına Dayalı Özel Denetim Usulleri..... 58

3. İnsan Hakları Alanında Çalışma Yapan Hükümetler Arası Örgütler Ve Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları 63
3.1. Uluslararası Çalışma Örgütü..... 65
3.2. Freedom House 66
3.3. Uluslararası Af Örgütü 67
3.4. İnsan Hakları İzleme Örgütü..... 68
3.5. Uluslararası Hukukçular Komisyonu..... 69
3.6. İnsan Hakları İçin Uluslararası Birlik 70
3.7. Uluslararası Barolar Birliği İnsan Hakları Enstitüsü 71
3.8. Article 19..... 72
3.9. Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu 72
3.10. Médecins Sans Frontières (Sınır Tanımayan Doktorlar)..... 73

4. Ulusal Mevzuat..... 75
4.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası..... 77
4.2. Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kanunu..... 153
4.3. Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun 176
4.4. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu..... 178
4.5. Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu 181
4.6. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu..... 194
4.7. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 202
4.8. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu 222
4.9. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun..... 227
4.10. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun..... 238

5. Uluslararası Mevzuat 242
5.1. İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)..... 245

5.2. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol 261
5.3. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme İle Bu Sözleşme'ye Ek Birinci Protokol'de Tanınmış Bulunan Haklardan ve Özgürlüklerden Başka Haklar ve Özgürlükler Tanıyan Protokol No. 4 263
5.4. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek, Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Protokol No. 6 265
5.5. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol No. 7 267
5.6. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol No. 12 271
5.7. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek, Ölüm Cezasının Her Durumda Kaldırılmasına Dair Protokol No. 13 273
5.8. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi 275
5.9. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 287
5.10. (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı 292
5.11. Değiştirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın Eki 314
5.12. Çocuk Hakları Sözleşmesi 321
5.13. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı,Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol 341
5.14. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuklarin Silahlı Çatışmalara Katılmaları İle İlgili İhtiyari Protokol 350
5.15. Çocuk Hakları Bildirgesi 357
5.16. İşkenceye ve Diğer Zalımane, İnsanlık Dışı Veya Onur Kırıcı Muameleveya Cezaya Karşı Sözleşme 359
5.17. İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza Veya Muamelenın Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi 373
5.18. Birleşmiş Miletler İşkence Ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele Veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu (İstanbul Protokolü) 381
5.19. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme 508
5.20. Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi 523
5.21. Kopenhag Kriterleri 540

5.22. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 542
5.23. Kişisel ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol..... 561
5.24. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi 566
5.25. Kadınlara Karşıher Türlü Ayrımcılığınönlenmesi Sözleşmesi..... 578
5.26. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol.....591
5.27. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi 597
5.28. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme 628
5.29. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü 646
5.30. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme 650
5.31. Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi 687
5.32. Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme 700
5.33. Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulmasında Bireylerin Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi.....726
5.34. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler ; Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları).....737
5.35. Bangalor Yargı Etiği İlkeleri 768
5.36. Çalışma Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme 775

ÖNSÖZ

Temel insan hakları mevzuatını, ulusal ve uluslararası mekanizmalara karşı başvuru yollarını, insan hakları alanında çalışma yapan hükümetler arası örgütler ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarına ilişkin temel bilgileri kapsayan bu kitapçık İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi tarafından hazırlanmıştır.

1998 yılında İstanbul Barosu tarafından kurulan İnsan Hakları Merkezi'nin çalışma yöntemleri ve ilkeleri, İstanbul Barosu Komisyon ve Konsey Yönetmeliği ile belirlenmiştir.

İki yılda bir Başkan, Başkan Yardımcısı ve Genel Sekreter seçimlerinin yapıldığı Merkez'in üyeleri avukatlar ve stajyerler avukatlardan oluşmakta olup üyeler Merkez'in "cezaevleri çalışma grubu," "mülteciler çalışma grubu," ve "ifade özgürlüğü çalışma grubu" olmak üzere üç ayrı alt çalışma grubunda gönüllü olarak yer almaktadır.

İnsan hakları alanında çalışma yapan avukatlara, akademisyenlere, öğrencilere çalışmalarında yardımcı olmak adına hazırlanan bu kitapçığın, geliştirilmiş sonraki baskı ve eklenen içerikleri ile insan hakları alanında bir külliyat haline gelmesi amaçlanmaktadır.

İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN TARİHSEL AÇIKLAMA

İnsan hakları, insan olmanın bir getirisi olarak, hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın, bir şarta, statüye bağlı kılınmaksızın, doğuştan sahip olunan, dokunulmaz, vazgeçilemez, maddi ve manevi olarak insan olmaktan kaynaklanan ihtiyaçların giderilmesine yönelik haklardır.

Zamandan, mekandan ve ekonomiden bağımsız olan insan hakları evrensel olup tüm insanlar insan olmanın sonucu olarak bu haklara sahiptir ve eşittir. İnsan hakları bir bütün olup her bir hak bir diğerinin tamamlayıcısı niteliğindedir.

İnsan hakları tarihinin en büyük kazanımlarından ilki 1215 yılında imzalanan Magna Carta Libertatum'dur. Günümüze yalnızca dört nüshası ulaşan, İngiltere Kralı Yurtsuz John tarafından ilan edilen ve 63 maddeden oluşan bu metin, dünya tarihinde ilk kez bir Kralın kendi rızasıyla birtakım yetkilerinden feragat etmesi nedeniyle önemli bir yere sahiptir. *"Hiçbir insan sebepsiz yere suçlanamaz, yargılanamaz, sürülemez ve malı elinden alınamaz, adalet satılamaz, geciktirilemez ve hiçbir özgür vatandaş adaletten yoksun bırakılamaz*."gibi birçok temel düzenleme içeren ***MagnaCarta****'nın* önemli bir diğer yönü ise, tanınacak hak ve özgürlüklerden belli sınıfların değil, "*krallığın bütün hür kişilerinin"* yararlanacağı güvencesi vermesi olmuştur.Tanrısal iradenin yansıması olarak görülen krallık makamına karşı elde edilmiş bu kazanımlar,insan haklarının gelişiminde köşe taşı niteliği taşımaktadır.

1679 yılında İngiltere'de çıkarılan ***Habeas Corpus*** yasası ile'Kralın hiçbir emrinin, mahkemenin otoritesinden üstün olamayacağı kuralı' konmuş, özgürlüklerin korunması bu yasa ile yargıç güvencesine bağlanmıştır.

1689'da yayınlanan İngiliz Haklar Bildirgesi (Petition of Rights) ile ***Magna Carta***'da ilk kez dile getirilen haklar, krala hatırlatılmış ve kabul ettirilmiştir.

Tüm Avrupa ülkeleri için önemli olan bu adımdan sonra 1789 yılında,ihtilali takiben ***Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi*** yayınlanmıştır. Fransa'da monarşinin sonu anlamına gelen bu bildirgede *"İnsanlar hür doğar ve hür, eşit haklara sahip olarak yaşar. Hürriyet, mülkiyet, güven ve baskıya karşı koyma, tabii ve kaldırılamaz haklardır. Her türlü egemenliğin asıl kaynağı millettir. Hürriyet başkalarına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmek demektir. Kanun genel iradenin açıklanmasıdır. Her vatandaş ister şahsen, ister temsilci vasıtasıyla kanun yapılmasına katılma hakkına sahiptir. Bütün vatandaşlar kanun karşısında eşittir."* ilkeleriyle insan hakları mücadelesinde güçlü kazanımlar elde edilmiştir.

"İnsan özgür ve hakça eşit doğar" hükmüne birinci maddede yer verilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nden 159 yıl sonra, Birleşmiş Milletler tarafın-

dan;*"İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu beyannameyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini ilan eder."*beyanı ile10 Aralık 1948'de yayımlanan "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" yayımlanmıştır.

İnsan hakları alanında en yetkin ve etkili belge olma niteliğini haiz bu belge ile ikinci ve üçüncü kuşak hakların da zemini hazırlanmış, temel hak ve özgürlüklerin evrensel düzeyde korunması için önemli adımların atılmasına vesile olmuştur.

Yukarıda özetlenmeye çalışıldığı üzere;her ne kadar doğuştan sahip olunduğu kabul edilse de bu hakları kullanmak ve ileri sürmek adına tarih boyunca yoğun mücadeleler verilmiş, sahip olunan bu hakların korunması için önemli adımlar atılmıştır. Gerek ulusal gerekse uluslararası alanda insan haklarının ihlal edilmesini önleme amacıyla ciddi yaptırımlar getirilmiş ise de yaşanan hak ihlallerinin takipçisi olarak çalışma yapan sivil toplum kuruluşları ile hak ihlallerinin en aza indirilmesi için hala yoğun mücadeleler verilmektedir.

Bir bütün olan insan haklarının ihlal edilmesinin hukuken ve vicdanen kabulü mümkün olmamakla birlikte, hakları korumak adına öncelikle haklarımızın neler olduğunu, ihlal durumunda nelerin yapılabileceğini de bilmek gerekmektedir. Bu amaçla hazırlanan kitapçığımızın bu yöndeki çalışmalarınızda yardımcı olacağı inancını taşımaktayız.

İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi

1. İNSAN HAKLARININ KORUNMASINA ÖZGÜ ULUSAL MEKANİZMALAR

1.1. Anayasa Mahkemesi

1.2. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

1.3. Kamu Denetçiliği Kurumu

1.4. Kişisel Verileri Koruma Kurulu

1.5. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

1.6. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

1.7. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

1.8. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu

1.9. İnsan Hakları Tazminat Komisyonu

1.10. İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlallerini İnceleme Bürosu

1.11. Jandarma Genel Komutanlığı İnsan Hakları İhlallerini İnceleme ve Değerlendirme Merkezi (JİHİDEM)

1.12. 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun gereğince oluşturulan Zarar Tespit Komisyonu

1.13. Kamu Görevlileri Etik Kurulu

1.14. Kolluk Gözetim Komisyonu

1.15. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi

1.1. ANAYASA MAHKEMESİ

Anayasa Mahkemesi; kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluğunu denetlemekte olup aynı zamanda bireysel başvuruları inceleyen ve karara bağlayan etkili bir iç hukuk yolu mekanizmasıdır.

1.1.1. İLGİLİ MEVZUAT

1982 Anayasası m. 148, 30.03.2011 Tarih ve 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ("Kanun"), Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü ("İçtüzük")

1.1.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

Aşağıda Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için öngörülen şartlar yer almaktadır. Kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığına oy birliği ile karar verilen başvurular hakkında, kabul edilemezlik kararı verilir. (Kanun m. 48/3) Kabul edilemezlik kararları kesindir ve ilgililere tebliğ edilir. (Kanun m. 48/4)

a. Başvurucular

İhlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenen kişiler başvuru yapabilir. (Kanun m. 46/1)

Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir. (Kanun m. 46/2)

Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz. (Kanun m. 46/3)

Bireysel başvuru, bizzat başvurucu, kanuni temsilcisi ya da avukatı tarafından yapılabilir. Avukat veya kanuni temsilci aracılığıyla yapılan başvurularda temsile dair yetki belgesinin sunulması zorunludur. (İçtüzük m. 61/1)

Burada yer verilen hususlar Anayasa Mahkemesi'nin kişi bakımından yetkisinin kapsamını belirlemektedir.

b. Başvuru Konusu

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamında yer alan Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlükler. (Kanun m. 45/1)

Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamaz ve Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz. (Kanun m. 45/3)

Burada yer verilen hususlar Anayasa Mahkemesi'nin konu bakımından yetkisinin kapsamını belirlemektedir.

c. Zaman Bakımından Yetki

Anayasa Mahkemesi 23.09.2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceler.

d. Yer Bakımından Yetki

Başvuruya konu kamu gücü faaliyeti Türkiye Cumhuriyeti devletine ait veya onun adına kullanılmış yani Türkiye Cumhuriyeti devletinin kamu gücü organlarına atfedilebilir şekilde gerçekleşmiş olmalıdır. (Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuruya Dair Sık Sorulan Sorular)

e. Başvuru Süresi

Başvuru, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılmalıdır. Kural olarak, resmi tatil günleri süreye dahildir. Sürenin son gününün resmi tatil gününe rastlaması hâlinde, süre tatili takip eden ilk iş günü çalışma saati sonunda biter.Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvurucunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder. (Kanun m. 47/5)Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre, ceza yargılamasında nihai kararın tebliğ edilmediği durumlarda kararın derece mahkemesine ulaşmasından ve böylece gerekçesinin erişilebilir olmasından sonra özen yükümlülüğü kapsamında makul bir süre içinde bireysel başvuru yapmak isteyen ilgililerden karara erişmeleri ve karar gerekçesini öğrenmeleri beklenir. Bu kapsamda erişilebilir olan nihai kararın en geç üç ay içinde ilgilileri tarafından bilindiği ve gerekçesinin öğrenildiği kabul edilmektedir. Aksi tespit edilmediği sürece bireysel başvuru için Kanun'da öngörülen otuz günlük başvuru süresi üç aylık sürenin sonundan itibaren başlayacaktır.

f. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Başvuru, Anayasa Mahkemesi'nin internet sitesinde yer alan başvuru formu kullanılarak resmi dilde yapılır. (İçtüzük m. 59/1)

Başvuru formuna aşağıdaki belgelerin ya da onaylı örneklerinin eklenmesi zorunludur:

- Kanuni temsilci veya avukat vasıtasıyla takip edilen başvurularda başvurucuyu temsile yetkili olduğuna dair mevzuata uygun belge (İçtüzük m. 59/3),

- Harcın ödendiğine dair belge (İçtüzük m. 59/3),

- Başvuru bizzat yapılmış ise başvurucunun kimliğini tespite yarar resmî belgenin onaylı örneği (İçtüzük m. 59/3),

- Tüzel kişi adına kanuni temsilcinin başvurması hâlinde, başvuru tarihi itibarıyla temsile yetkili olunduğunu gösteren resmî belgenin onaylı örneği (İçtüzük m. 59/3),

- Nihai karar ya da işlemi öğrenme tarihini gösteren belge (İçtüzük m. 59/3),

- Başvuruda ileri sürülen hak ihlali iddialarını temellendirecek belgelerin onaylı örnekleri (İçtüzük m. 59/3),

- Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve buna ilişkin belgeler (İçtüzük m. 59/3),

- Olağan ve olağanüstü kanun yolu başvuru dilekçelerinin onaylı örnekleri (İçtüzük m. 59/3),

- Başvuru süresinde yapılamamışsa varsa mazereti ispatlayan belgeler (İçtüzük m. 59/3),

- Adli yardım talebi varsa başvurucunun yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeler ile mevzuatta adli yardım talebinde bulunabilmek için öngörülen diğer belgeler (İçtüzük m. 59/3).

Başvuru formunda belirtilen bilgilerde ve başvuruyla ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik olduğunda bunun Mahkemeye bildirilmesi zorunludur. (İçtüzük m. 59/5)

Bireysel Başvuru Bürosu gelen başvuruları şeklî eksiklikler bulunup bulunmadığı yönünden inceler. Başvuru formunda veya eklerinde herhangi bir eksiklik tespit edilmesi hâlinde, bunların tamamlattırılması için başvurucuya, varsa avukatına veya kanuni temsilcisine on beş günü geçmemek üzere kesin bir süre verilir. (İçtüzük m. 66/1)

g. İdari ve Yargısal Başvuru Yollarının Tüketilmesi

Başvurudan önce idari ve yargısal başvuru yolları tüketilmelidir. İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamı bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmelidir. (Kanun m. 45/2)

h. Kabul Edilemezlik Kararı Verilebilecek Başvurular

Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel haklarınkapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucunun önemli birzarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvurularınkabul edilemezliğine karar verebilir. (Kanun m. 48/2)

1.1.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Başvuru doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. (Kanun m. 47/1) Usulünce hazırlanan başvuru formu, harç tahsil makbuzuyla birlikte Anayasa Mahkemesi'ne, mahkemelere veya yurt dışı temsilciliklerine teslim edildiğinde başvurucu ya da temsilcisine alındı belgesi verilir ve bu tarih, başvurunun yapıldığı tarih olarak kabul edilir. (İçtüzük m. 63/2)

1.1.4. TEDBİR TALEBİ

Başvurucunun yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike bulunduğunun anlaşılması üzerine, Bölümlerce esas inceleme aşamasında gerekli tedbirlere re'sen veya başvurucunun talebi üzerine karar verilebilir. (İçtüzük m. 73/1)

1.1.5. BAŞVURU SONUCU

Bölüm, ihlalin bir mahkeme kararından kaynaklandığını tespit ederse ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı ilgili mahkemeye gönderir. İlgili mahkeme, Bölümün ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde yeniden yargılama yapar ve mümkünse dosya üzerinden ivedilikle karar verir. Bölümlerce yapılan inceleme sonunda, başvurucunun bir hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi hâlinde, yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmadığı takdirde başvurucu lehine uygun bir tazminata hükmedilebilir. (İçtüzük m. 79/1)

Bölümler ya da Komisyonlarca yargılamanın her aşamasında şu hâllerde düşme kararı verilebilir:

(i) Başvurucunun davadan açıkça feragat etmesi,

(ii) Başvurucunun davasını takipsiz bıraktığının anlaşılması,

(iii) İhlalin ve sonuçlarının ortadan kalkmış olması,

(iv) Bölümler ya da Komisyonlarca saptanan herhangi bir başka gerekçeden ötürü, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmemesi.

Bölümler ya da Komisyonlar; bu hallerde de Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâllerde incelemeye devam edebilir. (İçtüzük m. 80)

1.2. TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

1.2.1. İLGİLİ MEVZUAT

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

1.2.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki mesleki kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinin, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen her gerçek veya tüzel kişi, ayrımcılık yasağı ihlalinden zarar gördüğü iddiası ile Kuruma başvuru yapabilir.

b. Başvuru Konusu

Başvurucular, insan hakları ve cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hal, sağlık durumu, engellilik, yaş temellerinden en az birine dayanan ayrımcılık yasağının ihlali halinde başvuru yapabilir.

c. Başvuru Süresi

İlgili yerlere yapılan başvuru taleplerinin reddedilmesi veya bu başvurulara otuz gün içerisinde cevap verilmemesi halinde kuruma başvuru yapılabilir. Ancak Kurum, telafisi güç veya imkansız zararların doğması ihtimali bulunan hallerde, bu şartı aramadan başvuruları kabul etmektedir.

d. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m.35 uyarınca, başvuru formu ile birlikte zorunlu bilgi ve belgelerin sunulması halinde dilekçe ile başvuru yapılabilir

e. Uygulamanın Düzeltilmesini Talep Etme

İlgililerin, Kuruma başvurmadan önce kanuna aykırı olduğunu iddia ettikleri uygulamanın düzeltilmesini ilgili taraftan talep etmeleri gerekmektedir. Bu taleplerin reddedilmesi veya otuz gün içerisinde cevap verilmemesi hâlinde Kuruma başvuru yapılabilir. Ancak Kurum, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerde, bu şartı aramadan başvuruları kabul edebilir.

1.2.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Başvuru dilekçeleri Kuruma elden verilebileceği gibi posta, elektronik posta veya faks yoluyla da gönderilebilir. Faks veya elektronik posta yoluyla yapılan başvurulara ait dilekçe asılları, on beş gün içinde Kuruma gönderilmedikçe başvuru geçerli sayılmaz. Ayrıca Kuruma başvuru; illerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla da yapılabilmektedir.

1.3. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU

Kamu Denetçiliği Kurumu ("Kurum") Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden ve iyi yönetim ilkelerini gözeterek incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak üzere kurulmuştur.

1.3.1. İLGİLİ MEVZUAT

1982 Anayasası m. 74, 14.06.2012 Tarih ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ("Kanun"), Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ("Yönetmelik").

1.3.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Menfaati ihlal edilen gerçek ve tüzel kişiler başvuruda bulunabilir. Ancak şikâyetin insan hakları, temel hak ve özgürlükler, kadın hakları, çocuk hakları ve kamuyu ilgilendiren genel konulara yönelik olması hâlinde menfaat ihlali aranmaz. (Yönetmelik m. 7)

b. Başvuru Konusu

Kurum'un görev alanı aşağıda yer almaktadır:

- Kurum, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının, mahallî idarelerin, mahallî idarelerin bağlı idarelerinin, mahallî idare birliklerinin, döner sermayeli kuruluşların, kanunlarla kurulan fonların, kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşların, kamu iktisadi teşebbüslerinin, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlar ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseselerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, kamunun ortak, sürekli ve kamusal bir ihtiyacını karşılayan ve idarî düzenleme, denetim ve gözetim altında kamu hizmeti yürüten özel hukuk tüzel kişilerinin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarına ilişkin şikâyetleri inceler, araştırır ve önerilerde bulunur. (Yönetmelik m. 4/1)

- Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler ile resen imzaladığı kararlar ve emirler, yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin kararlar, Türk Silahlı Kuvvetlerinin sırf askerî nitelikteki faaliyetleri hakkında yapılan şikâyetler Kurumun görev alanı dışındadır. (Yönetmelik m. 4/2)

- Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklar hakkında Kuruma yapılan şikâyetler; sebepleri, konusu ve tarafları aynı olup incelenmekte olan veya daha önce sonuçlandırılan şikâyetler hakkında Kuruma yeniden yapılan şikâyetler ve belli bir konuyu içermeyen şikâyetler incelenmez. (Yönetmelik m. 5)

c. Başvuru Süresi

İdareye yapılacak başvuruya; a) idare tarafından verilecek cevabın tebliği tarihinden, b) idare tarafından altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren altı ay içinde Kuruma şikâyet başvurusunda bulunulabilir. (Yönetmelik m. 13/1)

İdarenin tutum ve davranışları ile kanunlarda kesin olduğu belirtilen işlemlere karşı, tutum ve davranışın gerçekleştiği veya öğrenildiği tarihten veya işlemin tebliği tarihinden itibaren altı ay içinde Kuruma şikâyet başvurusunda bulunulabilir. (Yönetmelik m. 13/2)

Başvuru tarihi, dilekçenin Kuruma, valilik veya kaymakamlıklara verildiği, diğer hâllerde başvurunun Kuruma ulaştığı tarihtir. (Kanun m. 17/7)

d. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Şikâyet başvurusu, Yönetmelik ekinde yer alan ve Kurum'un internet sitesinde yayımlanan "Gerçek Kişiler İçin Şikâyet Başvuru Formu veya Tüzel Kişiler İçin Şikâyet Başvuru Formu" doldurulmak suretiyle yapılmaktadır. Yönetmelik'te belirlenen zorunlu bilgi ve belgelerin bulunması koşuluyla form kullanılmadan da şikâyet başvurusu yapılabilmektedir. Haklı bir nedenin bulunması hâlinde başvuru yapılan yerde formun doldurulmasına yardımcı olunmak suretiyle sözlü yapılan şikâyet başvuruları da kabul edilmektedir. (Yönetmelik m. 9/1) Varsa şikâyet konusuna ilişkin bilgi ve belgeler de başvuruya eklenmesi gerekmektedir. (Yönetmelik m. 9/3) Şikâyet başvurusundan herhangi bir nedenle ücret alınmamaktadır. (Yönetmelik m. 9/4)

Şikayetçi gerçek kişi ise;

- Adı, soyadı ve imzasına,

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için vatandaşlık kimlik numarasına, yabancılar için pasaport numarasına, uyruğuna ve varsa kimlik numarasına,

- Tebligata esas yerleşim yerine veya iş adresine,

- Şikâyet edilen idare, şikâyet konusu ve talebe,

- İdareye başvuru tarihi ve idarenin cevap tarihine,

- Varsa bildirime esas elektronik posta adresi, telefon ve faks numarasına yer verilir. (Yönetmelik m. 9/5)

Şikayetçi tüzel kişi ise;

- Unvanına,

- Tebligata esas yerleşim yeri adresine, telefon numarası ve varsa elektronik tebligat adresine,

- Yetkili kişinin adı, soyadı, unvanı, imzası ve varsa bildirime esas elektronik posta adresi, telefon ve faks numarasına,

- Şikâyet edilen idare, şikâyet konusu ve talebe,

- İdareye başvuru tarihi ve idarenin cevap tarihine,

- Yetkili kişinin yetki belgesinin aslı veya onaylı örneğine,

- Varsa merkezi tüzel kişilik numarasına yer verilir. (Yönetmelik m. 9/6)

e. İdari Başvuru Yollarının Tüketilmesi

Kuruma başvuruda bulunulabilmesi için, 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda öngörülen idari başvuru yolları ile özel kanunlarda yer alan zorunlu idari başvuru yollarının tüketilmesi gerekmektedir. İdari başvuru yolları tüketilmeden yapılan başvurular ilgili kuruma gönderilir. Ancak Kurum, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerde, idari başvuru yolları tüketilmese dahi başvuruları kabul edebilir. (Kanun m. 17/4) İdarenin tutum ve davranışına karşı idarî başvuru yollarının tüketilmesi şart değildir. (Yönetmelik m. 12/5) İdarenin, kanunlarda açıkça kesin olduğu belirtilen işlemlerine karşı doğrudan Kuruma şikâyet başvurusu yapılabilmektedir. (Yönetmelik m. 12/6)

f. Başvuru Dili

Şikâyet başvurusu Türkçe dilekçe ile yapılır. Ancak, şikâyetçinin kendisini daha iyi ifade edebildiği başka bir dildeki başvurusu, Kurumca haklı ve makul olduğunun tespiti halinde kabul edilebilir. (Yönetmelik m. 8/1)

1.3.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Şikâyet dilekçeleri Kuruma veya Kurum'un gerekli gördüğü yerlerde açtığı bürolara elden verilebileceği gibi posta, elektronik posta veya faks yoluyla da gön-

derilebilir. Kurum tarafından oluşturulan elektronik sistem aracılığıyla da şikâyet başvurusunda bulunulabilir. Ayrıca, illerde valilikler veya ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla elden veya posta yoluyla şikâyet başvurusu yapılabilir. Valilik veya kaymakamlıklar, şikâyetleri tarih ve sayı vermek suretiyle kayıt altına aldıktan sonra şikâyet başvurusunu ve varsa eklerini en geç üç iş günü içinde doğrudan Kuruma gönderir. (Yönetmelik m. 8/2) Faks veya elektronik posta yoluyla yapılan şikâyet başvurularına ait dilekçe asılları, on beş gün içinde Kuruma gönderilmedikçe başvuru geçerli sayılmaz. Kayıtlı elektronik posta yoluyla yapılan başvurularda bu şart aranmaz. (Yönetmelik m. 8/3)

Kurumun resmî internet sitesi aracılığıyla elektronik ortamda şikâyet başvurusu yapılabilir. Elektronik ortamda yapılan şikâyet başvurusunda Yönetmelik m. 9'da belirtilen koşulların (Bknz. Başvuru için gerekli evraklar) bulunması gerekir. Bu başvurularda imza şartı aranmaz; ancak Kurum elektronik ortamda güvenli elektronik imza kullanılarak şikâyet başvurusu yapılmasına karar verebilir. Şikâyet başvurusuna ilişkin belgeler elektronik başvuruya ek yapılır. (Yönetmelik m. 10)

Şikâyetin kanuni temsilci veya vekil aracılığıyla yapılması: Şikâyet başvurusu, kanunî temsilci veya vekil tarafından da yapılabilir. Kanunî temsilci veya vekil aracılığıyla yapılan şikâyetlerde temsile veya vekâlete dair geçerli bir yetki belgesinin veya ispat belgesinin sunulması zorunludur. (Yönetmelik m. 11/1) Şikâyet başvurusunun kanunî temsilci veya vekil tarafından yapılması durumunda kanunî temsilci veya vekilin (i) adı, soyadı ve imzası, (ii) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için vatandaşlık kimlik numarası, (iii) yabancılar için pasaport numarası, uyruğu ve varsa kimlik numarası, (iv) tebligata esas yerleşim yeri veya iş adresi ve (v) varsa bildirime esas elektronik posta adresi, telefon ve faks numarası şikâyet başvurusunda yer alır. (Yönetmelik m. 11/2)

1.3.4. DAVA AÇMA SÜRESİNİN DURMASI

Dava açma süresi içinde yapılan başvuru, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur. (Kanun m. 17/8)

1.3.5. ÖN İNCELEME VE İNCELENEMEZLİK KARARI

Kurum, inceleme ve araştırmaya geçmeden önce şikâyet başvurusunu ön incelemeye tabi tutar. Kurumun görev alanına girmeyen veya süresi içinde yapılmayan veya Kurum'da incelenmekte ve araştırılmakta olan bir şikâyet başvurusuyla sebepleri, konusu ve tarafları aynı olan veya Kurum tarafından daha önce sonuçlandırılan bir şikâyetle sebepleri, konusu ve tarafları aynı olan veya yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin olan veya şikayet başvurusunun yapılacağı dile ilişkin gereklilikleri taşımayan veya belli bir konuyu içermeyen veya Kanun'a göre şikâyet başvuru-

sunda bulunması gereken bilgilerin yer almadığı veya menfaat ihlali içermeyen şikayetler hakkında incelenemezlik kararı verilir. Bu karar, şikâyetçiye tebliğ edilir ve tebliğ ile birlikte durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden tekrar işlemeye başlar. (Yönetmelik m. 19 ve 20/1)

İdari başvuru yolları tüketilmeden yapılan şikâyet başvurusu hakkında ilgili idareye gönderme kararı verilir. Gönderme kararı şikâyetçiye de tebliğ edilir. Kuruma şikâyet tarihi, ilgili idareye başvuru tarihi olarak kabul edilir.

Şikâyet başvurusunun Kurum tarafından ilgili idareye gönderilmesi üzerine a) idare tarafından şikâyetçiye verilecek cevabın tebliği tarihinden, b) idare tarafından altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten, itibaren altı ay içinde Kuruma yeniden şikâyet başvurusu yapılabilir. (Yönetmelik m. 20/2)

İncelenemezlik kararı doğrultusunda, eksikliklerin giderilmesi şartıyla süresi içinde yeniden Kuruma şikâyet başvurusu yapılabilir. (Yönetmelik m. 20/4)

Yönetmelik m. 19'da yer alan şartların mevcudiyeti halinde ise inceleme ve araştırma aşamasına geçilir. (Yönetmelik m. 20/5)

1.3.6. İNCELEMEDE GÖZETİLEN HUSUSLAR

Kurum, inceleme ve araştırma yaparken idarenin, insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde; kanunlara uygunluk, ayrımcılığın önlenmesi, ölçülülük, yetkinin kötüye kullanılmaması, eşitlik, tarafsızlık, dürüstlük, nezaket, şeffaflık, hesap verilebilirlik, haklı beklentiye uygunluk, kazanılmış hakların korunması, dinlenilme hakkı, savunma hakkı, bilgi edinme hakkı, makul sürede karar verme, kararların gerekçeli olması, karara karşı başvuru yollarının gösterilmesi, kararın geciktirilmeksizin bildirilmesi, kişisel verilerin korunması gibi iyi yönetim ilkelerine uygun işlem ve eylem ile tutum veya davranışta bulunup bulunmadığını gözetir ve iyi yönetim ilkelerine uyar. (Yönetmelik m. 6)

1.3.7. ŞİKAYETTEN VAZGEÇME

Şikâyetçi, karar verilinceye kadar şikâyetinden vazgeçebilir. Bu durumda Kurum inceleme ve araştırmasını sonlandırır. (Yönetmelik m. 26)

1.3.8. DOSTANE ÇÖZÜM

İnceleme ve araştırma devam ederken Kurum tarafları dostane çözüme davet edebilir. Gizliliğe yönelik gerekli görülen tedbirler Kurum tarafından alınır. Kurum, şikâyete konu talebin ilgili idare tarafından yerine getirilmesi hâlinde dostane çözüm kararı vererek inceleme ve araştırmasını sonlandırır. (Yönetmelik m. 27)

1.3.9. İNCELEME VE ARAŞTIRMA SONUNDA VERİLECEK KARARLAR

Kurum, şikâyet başvurusuna ilişkin inceleme ve araştırma sonucunda tavsiye kararı, ret kararı, dostane çözüm kararı veya karar verilmesine yer olmadığına dair karar verir. (Yönetmelik m. 31)

Kurum, inceleme ve araştırmasını başvuru tarihinden itibaren en geç altı ay içinde sonuçlandırır. Kurum, inceleme ve araştırma sonucunu ve varsa önerilerini ilgili mercie ve başvurana bildirir. Kurum, başvurana, işleme karşı başvuru yollarını, başvuru süresini ve başvurulacak makamı da gösterir. İlgili merci, Kurumun önerileri doğrultusunda tesis ettiği işlemi veya Kurumun önerdiği çözümü uygulanabilir nitelikte görmediği takdirde bunun gerekçesini otuz gün içinde Kuruma bildirir. (Kanun m. 20)

1.3.10. DAVA AÇMA SÜRESİNİN KALDIĞI YERDEN İŞLEMEYE BAŞLAMASI

Başvurunun Kurum tarafından reddedilmesi hâlinde, durmuş olan dava açma süresi gerekçeli ret kararının ilgiliye tebliğinden itibaren kaldığı yerden işlemeye başlar. Başvurunun Kurum tarafından yerinde görülerek kabul edilmesi hâlinde; ilgili merci Kurumun önerisi üzerine otuz gün içinde herhangi bir işlem tesis etmez veya eylemde bulunmaz ise durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye başlar. Kurumun, inceleme ve araştırmasını, başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandıramaması hâlinde de durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye başlar. (Kanun m. 21)

1.4. KİŞİSEL VERİLERİ KORUMA KURULU

1.4.1. İLGİLİ MEVZUAT

24.03.2016 Tarihli ve 6698 Sayılı Kişisel Verileri Koruma Kanunu, Veri Sorumlusuna Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ.

Bu Kanunun amacı, kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir. (Kanun m. 1)

Bu Kanun hükümleri, kişisel verileri işlenen gerçek kişiler ile bu verileri tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla işleyen gerçek ve tüzel kişiler hakkında uygulanır. (Kanun m. 2)

1.4.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

İlgili kişi, bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili taleplerini yazılı olarak veya Kurulun belirleyeceği diğer yöntemlerle veri sorumlusuna iletir. (Kanun m.13)Kişisel verisi işlenen gerçek kişiler, veri sorumlusuna başvuru hakkına sahiptir. (Tebliğ m. 4)

b. Başvuru Konusu

- Herkes, veri sorumlusuna başvurarak kendisiyle ilgili;

a) Kişisel veri işlenip işlenmediğini öğrenme,

b) Kişisel verileri işlenmişse buna ilişkin bilgi talep etme,

c) Kişisel verilerin işlenme amacını ve bunların amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını öğrenme,

ç) Yurt içinde veya yurt dışında kişisel verilerin aktarıldığı üçüncü kişileri bilme,

d) Kişisel verilerin eksik veya yanlış işlenmiş olması hâlinde bunların düzeltilmesini isteme,

e) 7 nci maddede öngörülen şartlar çerçevesinde kişisel verilerin silinmesini veya yok edilmesini isteme,

f) (d) ve (e) bentleri uyarınca yapılan işlemlerin, kişisel verilerin aktarıldığı üçüncü kişilere bildirilmesini isteme,

g) İşlenen verilerin münhasıran otomatik sistemler vasıtasıyla analiz edilmesi suretiyle kişinin kendisi aleyhine bir sonucun ortaya çıkmasına itiraz etme,

ğ) Kişisel verilerin kanuna aykırı olarak işlenmesi sebebiyle zarara uğraması hâlinde zararın giderilmesini talep etme haklarına sahiptir. (Kanun m.11)

- İlgili kişi, bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili taleplerini yazılı olarak veya Kurulun belirleyeceği diğer yöntemlerle veri sorumlusuna iletir. Veri sorumlusu başvuruda yer alan talepleri, talebin niteliğine göre en kısa sürede ve en geç otuz gün içinde ücretsiz olarak sonuçlandırır. Ancak, işlemin ayrıca bir maliyeti gerektirmesi hâlinde, Kurulca belirlenen tarifedeki ücret alınabilir. Veri sorumlusu talebi kabul eder veya gerekçesini açıklayarak reddeder ve cevabını ilgili kişiye yazılı olarak veya elektronik ortamda bildirir. Başvuruda yer alan talebin kabul edilmesi hâlinde veri sorumlusunca gereği yerine getirilir. Başvurunun veri sorumlusunun hatasından kaynaklanması hâlinde alınan ücret ilgiliye iade edilir. (Kanun m. 13)

c. Başvuru Süresi

- Başvurunun reddedilmesi, verilen cevabın yetersiz bulunması veya süresinde başvuruya cevap verilmemesi hâllerinde; ilgili kişi, veri sorumlusunun cevabınıöğrendiği tarihten itibaren otuz ve her hâlde başvuru tarihinden itibaren altmış gün içinde Kurula şikâyette bulunabilir.

- 13 üncü madde uyarınca başvuru yolu tüketilmeden şikâyet yoluna başvurulamaz.

- Kişilik hakları ihlal edilenlerin, genel hükümlere göre tazminat hakkı saklıdır. (Kanun m. 14)

d. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

İhbar ve şikayetler yapılırken 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun m. 6'da belirtilen şartlar yerine getirilmelidir. Dolayısıyla dilekçelerin belli bir konuyu ihtiva etmesi, yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olmaması ve dilekçede dilekçe sahibinin adı-soyadı, imzası, iş veya ikamet adresinin bulunması gerekmektedir.İlgili kişiler, başvurularını Türkçe olarak yapmak kaydıyla bu haktan yararlanabilir. (Tebliğ m. 4)

1.4.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

- İlgili kişilerin veri sorumlusuna başvurarak, kendileriyle ilgili kişisel verilerin işlenip işlenmediğini öğrenmek, işlenmişse bunları talep etmek, verilerin muhtevasının eksik veya yanlış olması halinde bunların düzeltilmesini, hukuka aykırı olması halinde ise silinmesini, yok edilmesini ve buna göre yapılacak işlemlerin verilerin açıklandığı üçüncü kişilere bildirilmesini ve verilerin kanuna aykırı olarak işlenmesi sebebiyle zararlarının giderilmesini talep etme hakları bulunmaktadır.

- İlgili kişi, Kanunun 11 inci maddesinde belirtilen hakları kapsamında taleplerini, yazılı olarak veya kayıtlı elektronik posta (KEP) adresi, güvenli elektronik imza, mobil imza ya da ilgili kişi tarafından veri sorumlusuna daha önce bildirilen ve veri sorumlusunun sisteminde kayıtlı bulunan elektronik posta adresini kullanmak suretiyle veya başvuru amacına yönelik geliştirilmiş bir yazılım ya da uygulama vasıtasıyla veri sorumlusuna iletir.

- Başvuruda;

a) Ad, soyad ve başvuru yazılı ise imza,

b) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için T.C. kimlik numarası, yabancılar için uyruğu, pasaport numarası veya varsa kimlik numarası,

c) Tebligata esas yerleşim yeri veya iş yeri adresi,

ç) Varsa bildirime esas elektronik posta adresi, telefon ve faks numarası,

d) Talep konusu bulunması zorunludur.

- Yazılı başvurularda, veri sorumlusuna veya temsilcisine evrakın tebliğ edildiği tarih, başvuru tarihidir.

- Diğer yöntemlerle yapılan başvurularda; başvurunun veri sorumlusuna ulaştığı tarih, başvuru tarihidir. (Tebliğ m. 5)

- İlgili kişilerin sahip oldukları hakları kullanabilmeleri için öncelikle veri sorumlusuna başvurmaları zorunludur. Başvurusu zımnen veya açıkça reddedilen ilgili kişinin bir yandan Kurula şikayette bulunabilmesi, diğer yandan doğrudan yargı yoluna gidebilmesi mümkündür. Başvuru konusunun yargıya intikal ettirilmesinden önce ise veri sorumlusuna başvuru zorunluluğu bulunmamaktadır. Veri Sorumlusuna Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ ile başvuru detaylarına erişilebilir.

1.5. BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU

1.5.1. İLGİLİ MEVZUAT

09.10.2003 Tarihli ve 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (“Kanun”)

1.5.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Gerçek ve tüzel kişiler

b. Başvuru Konusu

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin başvuruda bulunulabilir. (Kanun m. 6)

c. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Bilgi edinme başvurusu, başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçe ile veya kişinin kimliğinin ve imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla yapılabilir. (Kanun m. 6)

1.5.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Bilgi edinme başvurusu istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılır. Başvuruda, istenen bilgi veya belgeler açıkça belirtilir. (Kanun m. 6)

Kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme başvurularıyla ilgili cevaplarını yazılı olarak veya elektronik ortamda başvuru sahibine bildirirler. Başvurunun reddedilmesi hâlinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı başvuru yolları belirtilir. (Kanun m. 12)

Bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde Kurula itiraz edebilir. Kurul, bu konudaki kararını otuz iş günü içinde verir. Kurum ve kuruluşlar, Kurulun istediği her türlü bilgi veya belgeyi on beş iş günü içinde vermekle yükümlüdürler. (Kanun m. 13/1)

Kurul'un sekretarya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilir. (Kanun m. 14/9)

1.6. İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI

1.6.1. İLGİLİ MEVZUAT

4643 Sayılı Kanun, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik.

1.6.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Kamu kurum ve kuruluşlarınca insan hakları ihlal edilen herkes başvuru yapabilmektedir.

b. Başvuru Konusu

Her insan hakkı ihlali başvuruya konu edilebilir.

c. Başvuru Süresi

Başvuru konusuna göre genel ceza zamanaşımı süreleri bu başvuru yolu için de geçerlidir.

d. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Başvuru dilekçesi ve başvuruyu ispat eder bilgi ve belgeler varlığı aranmaktadır. Başvurular telefonla, elektronik posta ile veya sözlü olarak yapılabilmektedir.

1.6.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Başvurular, yazılı olarak yapılabileceği gibi telefon, elektronik posta ile veya sözlü olarak da yapılabilir.

Kurul insan hakları ile ilgili başvuruları inceler, araştırır ve yapılan değerlendirmeye göre ihlal konusuna göre Cumhuriyet Savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara bildirimde bulunur ve sonucu takip eder. Aynı zamanda insan hakları ile ilgili eğitim faaliyetleri gerçekleştirir.

İlgili kişiler, bulundukları ildeki Valilik veya Kaymakamlıklara başvurarak insan haklarının ihlal edildiğini ileri sürebilirler.

1.7. TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Komisyon, insan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuruları inceler veya gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletir.

1.7.1. İLGİLİ MEVZUAT

05.12.1990 Tarihli ve 3686 Sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu ("Kanun")

1.7.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Herkes başvuru hakkına sahiptir.

b. Başvuru Konusu

T.C. Anayasası ile İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi çok taraflı uluslararası belgelerde belirlenmiş bulunan insan hak ve hürriyetleri ile uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları (Kanun m. 2)

c. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

1.7.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Başvuru yapılırken 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun m. 6'da belirtilen şartlar yerine getirilmelidir. Dolayısıyla dilekçelerin belli bir konuyu ihtiva etmesi, yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olmaması ve dilekçede dilekçe sahibinin adı-soyadı, imzası, iş veya ikamet adresinin bulunması gerekir.

Temel hak ve özgürlüklerinden herhangi birinin ihlal edildiğine inanan her birey mektup ve faksla Komisyona başvurabilir. 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun hükümleri uyarınca, Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerde dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir. Aynı kanun hükümlerine göre, yukarıdaki şekil şartlarını taşımayan dilekçelerle, belli bir konuyu ihtiva etmeyenler ve yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar incelenemezler. (TBMM'nin internet sitesinden alınmıştır.)

1.7.4. KOMİSYONUN GÖREV VE YETKİLERİ

Komisyon görevleri ile ilgili olarak, Bakanlıklarla Genel ve Katma Bütçeli Dairelerden, mahalli idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir. (Kanun m. 5)

Komisyon, başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç altmış gün içinde bilgi verir. (Kanun m. 7/2)

1.8. OLAĞANÜSTÜ HAL İŞLEMLERİ İNCELEME KOMİSYONU

Anayasanın 120. maddesi kapsamında ilan edilen ve 21/7/2016 tarihli ve 1116 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla onaylanan olağanüstü hal kapsamında, terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti, aidiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı olduğu gerekçesiyle başka bir idari işlem tesis edilmeksizin doğrudan kanun hükmünde kararname hükümleri ile tesis edilen işlemlere ilişkin başvuruları değerlendirmek ve karara bağlamak üzere kurulmuştur.

1.8.1. İLGİLİ MEVZUAT

01.02.2018 Tarihli ve 7075 sayılı Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun ("Kanun")

1.8.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Herkes başvuru yapma hakkına sahiptir.

b. Başvuru Konusu

Komisyon, incelemesini terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti, aidiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı yönünden yapmaktadır. (İnternet sitesi)

Komisyon, olağanüstü hâl kapsamında doğrudan kanun hükmünde kararnameler ile tesis edilen işlemler hakkındaki başvuruları değerlendirip karar verir. Bu işlemler (i) kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarma ya da ilişiğin kesilmesi, (ii) öğrencilikle ilişiğin kesilmesi, (iii) dernekler, vakıflar, sendika, federasyon ve konfederasyonlar, özel sağlık kuruluşları, özel öğretim kurumları, vakıf yükseköğretim kurumları, özel radyo ve televizyon kuruluşları, gazete ve dergiler, haber ajansları, yayınevleri ve dağıtım kanallarının kapatılması ve (iv) emekli personelin rütbelerinin alınması. (Kanun m. 2/1) Olağanüstü hâl kapsamında yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerle gerçek veya tüzel kişilerin hukuki statülerine ilişkin olarak doğrudan düzenlenen ve Kanun m. 2/1 kapsamına girmeyen işlemler de Komisyonun görev alanındadır. (Kanun m. 2/2) Kanun m. 2'de belirtilen işlemlere bağlı olarak olağanüstü hâl kapsamında yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerde yer alan ilave tedbirler ile kanun yollarının açık olduğu işlemler hakkında ayrıca başvuru yapılamaz. (Kanun md. 2/3)

c. Başvuru Süresi

Komisyonun başvuru almaya başladığı tarihten önce yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerle ilgili olarak başvuru alma tarihinden itibaren altmış gün içinde; bu tarihten sonra yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerle ilgili olarak ise Resmi Gazetede yayımlanma tarihinden itibaren altmış gün içinde yapılmayan başvurular işleme alınmaz. (Kanun m. 7/3)

1.8.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Komisyona başvurular valilikler aracılığıyla yapılır. Kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarılanlar ya da ilişiği kesilenler, en son görev yaptıkları kuruma da başvurabilir. Başvuru tarihi, valiliklere veya ilgili kurumlara başvurunun yapıldığı tarih olarak kabul edilir. Valilikler ve ilgili kurumlar kendilerine yapılan başvuruları gecikmeksizin Komisyona iletir. Mükerrer başvurular işleme alınmaz. (Kanun m. 7/1)

1.8.4. KOMİSYON KARARLARINA İTİRAZ

Komisyon kararlarına karşı Hâkimler ve Savcılar Kurulunca belirlenecek Ankara idare mahkemelerinde ilgilinin en son görev yaptığı kurum veya kuruluş aleyhine iptal davası açılabilir. Bu davalarda ayrıca Cumhurbaşkanlığına ve Komisyona husumet yöneltilemez. (Kanun m. 11/1) 22/7/2016 tarihli ve 667 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin 3. maddesinin birinci fıkrası ile 18/10/2016 tarihli ve 6749 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanunun 3. maddesinin birinci fıkrası kapsamında meslekte kalmalarının uygun olmadığına ve meslekten çıkarılmalarına karar verilenler, kararın kesinleşmesinden itibaren altmış gün içinde ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'a dava açabilir. (Kanun m. 11/2) Açılacak davalarda husumetin kime yöneltileceği Kanun Ek Madde 1'de düzenlenmiştir.

1.9. İNSAN HAKLARI TAZMİNAT KOMİSYONU

1.9.1. İLGİLİ MEVZUAT

09.01.2013 Tarihli ve 6384 Sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun.

1.9.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Herkes başvuru yapma hakkına sahiptir.

b. Başvuru Konusu

- Yargılamanın makul sürede sonuçlanmadığı,

- Mahkeme kararlarının geç ya da eksik icra edildiği,

- 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu'na göre yapılan kamulaştırma veya irtifak hakkı tesislerinde uzun yargılama ve enflasyonun etkisiyle kamulaştırma veya irtifak hakkı bedelindeki değer kaybının telafi edilmediği,

- Ceza İnfaz Kurumlarında barındırılan hükümlü ve tutuklulara uygulanan disiplin yaptırımlarına karşı başvurulan ve 16.05.2001 tarihli ve 4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanununa göre incelenen itirazlarda savunma hakkının kısıtlandığı,

- Ceza İnfaz Kurumlarında Türkçe dışında dil kullanıldığı gerekçesiyle haberleşme hakkının ihlal edildiği,

- Ceza İnfaz Kurumlarında Türkçe dışında yazılan mektup ve benzeri iletilerin kurum idaresi tarafından alınmadığı veya gönderilemediği gerekçesiyle haberleşme hakkının ihlal edildiği,

- Ceza İnfaz Kurumlarında barındırılan hükümlü ve tutukluların yararlanmak istedikleri süreli ve süresiz yayınların değişik gerekçelerle engellendiği,

- Orman olduğu gerekçesiyle veya 31.08.1956 tarihli ve 6831 sayılı kanunun 2/B maddesinin uygulanması nedenlerine bağlı olarak tapu kaydının iptal edilmesi veya kadastro tespiti ya da orman kadastrosu sonucu tapulu taşınmazın ormanlık alanda olduğunun tespit edilmesi üzerine mülkiyet hakkının ihlal edildiği,

- Kıyı – kenar çizgisi içerisinde kaldığı gerekçesiyle tapu kaydının iptal edilmesi üzerine mülkiyet hakkının ihlal edildiği,

- Taşınmaz imar planında kamu hizmetine tahsis edilmesi üzerine mülkiyet hakkının ihlal edildiği,

- Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülere verilen disiplin yaptırımları üzerine özel ve aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği,

- Ceza İnfaz Kurumlarında Türkçe yazılan mektup veya benzer iletilerin ceza infaz kurumu idaresi tarafından alınmaması veya gönderilmemesi üzerine özel ve aile hayatına saygı hakkının, ihlal edildiği iddialarına ilişkin başvurular.

c. Başvuru Süresi

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılmış başvurular yönünden, Kanun'un müracaatının şekli ve süresini düzenleyen 5. Maddesinin yürürlüğe girdiği 19.02.2013 tarihinden veya Bakanlar Kurulu kararlarının Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihler olan 16.03.2014 ve 09.03.2016 itibaren 6 ay içinde,

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince Komisyona başvuru yapılmadığı için iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesine dayanan kabul edilemezlik kararının tarafa tebliğinden itibaren 1 ay içinde,

- 7145 Sayılı Kanun'un 20. Maddesi ile 6384 Sayılı Kanuna eklenen geçici 2. Maddenin yürürlüğe girdiği 31.07.2018 tarihinden sonra Anayasa Mahkemesince Komisyona başvuru yapılmadığı için başvuru yollarının tüketilmemesi sebebiyle verilecek kabul edilemezlik kararının tebliğinden itibaren 3 ay süre ile, başvuru yapılabilir.

- 23.03.2013 tarihinden önce Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular sonucunda iç hukuk yollarının tüketilmemesi sebebiyle verilen kabul edilemezlik kararlarından sonra da Komisyona başvuru yapılabilir.

d. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Komisyona müracaat, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine veya Anayasa Mahkemesine başvuru tarihini ve numarasını gösteren resmi kayıt kabul mektubu, başvuru formu ve diğer ilgili bilgi ve belgelerle birlikte, müracaat edenin kimlik bilgilerini içeren imzalı bir dilekçeyle yapılır.

1.9.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Başvurular Komisyona yapılabileceği gibi Cumhuriyet Başsavcılıkları aracılığıyla da yapılabilir. Komisyon kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde Komisyon aracılığıyla Ankara Bölge İdare Mahkemesine itiraz edilebilir.

1.10. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI MÜLKİYE TEFTİŞ KURULU BAŞKANLIĞI İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİ İNCELEME BÜROSU

Büro, İçişleri Bakanlığı bünyesinde Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bağlı olarak 27.02.2004 tarihinde kurulmuştur. Kolluk kuvvetleri (Polis, Jandarma, Sahil Güvenlik) tarafından insan hakları ihlallerine maruz kalanların ihbar ve şikayetlerini değerlendirmektedir. Bunların dışındaki insan hakları ihlali niteliğinde görülen başvuruların, Türkiye İnsan Hakları Kurumu'na veya Kamu Denetçiliği Kurumu'na yapılması gerekmektedir. Ayrıca müfettiş görevlendirilmesini gerektirmeyen ihbar ve şikâyetler değerlendirilmemektedir. (İçişleri Bakanlığı internet sitesinden alınmıştır.)

1.10.1. İLGİLİ MEVZUAT

T.C. İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı 05/04/2004 tarihli 70 sayılı genelge

1.10.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Gerçek kişi (T.C. vatandaşları, yabancılar veya uyruksuz kişiler) ve tüzel kişiler.

b. Başvuru Konusu

Kolluk kuvvetlerinin (Polis, Jandarma, Sahil Güvenlik) sebep olduğu insan hakları ihlalleri.

1.10.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Büroya mektup, dilekçe, telefon, faks veya şahsen başvuru yapılması mümkündür. Başvurular elektronik ortamda da yapılabilir.

Başvuruda şekil şartı öngörülmese de dilekçede mağdurun adı, soyadı, T.C. vatandaşı ise T.C. Kimlik Numarası, başvuru konusu edilen kurum (emniyet, jandarma, sahil güvenlik komutanlığı), başvuru konuları (işkence yasağı, kötü muamele yasağı, adam öldürme, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı), ihlalin gerçekleştiği yer ve tarih, olaya ilişkin bilgilere yer verilmesi tavsiye edilmektedir.

Mektup ve Dilekçe Adresi:İçisleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlalleri İnceleme Bürosu 06100 Bakanlıklar / ANKARA

Telefon: 0 (312) 425 72 14 /3472-0 (312) 418 14 83-69

Faks: 0 (312) 418 12 60

Şahsen Müracaat:İçisleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlalleri İnceleme Bürosu 06100 Bakanlıklar / ANKARA

***Elektronik Başvuru*:**https://www.e-icisleri.gov.tr/insanHaklari/basvuru.aspx

1.11. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME MERKEZİ (JİHİDEM)

1.11.1. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Herkes başvuru yapma hakkına sahiptir.

b. Başvuru Konusu

Jandarma sorumluluk bölgesinde veya Jandarmayla ilişkili olarak, görevlerin icrası esnasında meydana gelebilecek insan hakları ihlalleri.

c. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Telefon, faks, mektup, dilekçe, şahsi müracaat, elektronik başvuru yoluyla başvuruda bulunulabilir.Jandarma Genel Komutanlığı sitesinde bulunan form online olarak doldurularak da başvuru yapılabilir.

1.11.2. BAŞVURUYÖNTEMİ

Jandarma Genel Komutanlığı'na, ad ve soyad, TC kimlik numarası, imza, oturma yeri veya iş adresi belirtilerek şahsen, telefon, mektup, dilekçe, belgegeçer ya da internet yoluyla, veya ikamet edilen ilin İl Jandarma Komutanlığı'na; ad ve soyad, TC kimlik numarası, imza, oturma yeri veya iş adresini belirterek şahsen, dilekçe ile veya telefonla 156'yı arayarak başvuruda bulunulabilir.

Mektup ve Dilekçe Adresi:Jandarma Genel Komutanlığı Korg. Hulusi SAYIN Kışlası 06500 Beştepe/ ANKARA

Telefon: 0 (312) 456 1 156 (pbx)

Faks: 0 (312) 212 84 63/0 (312) 215 14 17

1.11.3. JİHİDEM'İN GÖREVLERİ

- Çeşitli kanallardan (telefon, faks, mektup, dilekçe, şahsi müracaat vs.) JİHİDEM' e intikal eden insan hakları ihlalleri ile ilgili şikâyet ve müracaatları kabul etmek,

- Kabul edilen şikâyet ve müracaatların insan hakları ihlali kapsamında olup olmadığını değerlendirmek,

- Bu iddiaları araştırmak, iddiaların doğruluğunda hukuki prosedür çerçevesinde adli ve idari soruşturma başlatılmasını sağlamak,

- İncelenip değerlendirilen şikâyet ve müracaat konuları ile ilgili olarak ilgilisine cevap verilmesini sağlamak,

- Yapılan şikâyet, müracaat ve bunlara verilen cevaplarla ilgili raporların hazırlanmasını, istatistikî bilgilerin düzenlenmesini ve bunların kamuoyuna duyurulmasını sağlamak.

1.12. 5233 SAYILI TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI HAKKINDA KANUN GEREĞİNCE OLUŞTURULAN ZARAR TESPİT KOMİSYONU

1.12.1. İLGİLİ MEVZUAT

5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun ("Kanun").

1.12.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Zarar gören gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, mirasçıları veya yetkili temsilcileri.

b. Başvuru Konusu

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1., 3. ve 4. maddeleri kapsamına giren eylemler veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerinin maddî zararları.

Başvuru Konusu Kapsamında Olmayan Zararlar: Devletçe arazi veya konut tahsisi suretiyle yahut başka bir şekilde karşılanan zararlar, (ii) Bir mahkeme

kararı gereğince veya 4353 sayılı Maliye Vekaleti Baş Hukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün Vazifelerine, Devlet Davalarının Takibi Usullerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanunun 30. ve 31. maddeleri gereğince karşılanan zararlar, (iii) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâl edildiği gerekçesiyle Sözleşmenin 41 inci maddesine göre hükmedilen veya Sözleşme hükümleri uyarınca dostane çözüm yoluyla uzlaşılan tazminatın ödenmesi sonucunda karşılanan zararlar, (iv) terör dışındaki ekonomik ve sosyal sebeplerle uğranılan zararlar ile güvenlik kaygıları dışında kendi istekleriyle bulundukları yerleri terk edenlerin bu sebeple uğradıkları zararlar, (v) kişilerin kendi kasıtları sonucunda oluşan zararlar, (vi) 3713 sayılı Kanun'un 1., 3. ve 4. maddeleri kapsamındaki suçlar ile terör olaylarında yardım ve yataklık suçlarından mahkûm olanların bu fiillerinden dolayı uğradığı zararlar. (Kanun m. 2)

c. Başvuru Süresi

Zarar gören veya mirasçılarının veya yetkili temsilcilerinin zarar konusu olayı öğrenmesinden itibaren altmış gün ve herhâlde olayın meydana gelmesinden itibaren bir yıl (Kanun m. 6)

1.12.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Başvurular zararın gerçekleştiği veya zarar konusu olayın meydana geldiği il valiliğine yapılır. İlgili valilik dışında diğer valilikler, kaymakamlıklar, Türkiye Cumhuriyeti dış temsilcilikleri, diğer bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarına yapılan başvurular ilgili valiliğe gönderilir. (Kanun m. 6/1-2)

Dava açma süresi içinde yapılan başvuru, nihaî işlem sonucunun ilgiliye tebliğine kadar genel hükümlere göre dava açma sürelerini durdurur. (Kanun m. 6/11)

1.13. KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULU

Kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini Yönetmeliklerle belirlemek ve uygulamayı gözetmek, etik davranış ilkelerinin ihlâl edildiği iddiasıyla re'sen veya yapılacak başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak sonucu ilgili makamlara bildirmek, kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmakla görevlidir.

1.13.1. İLGİLİ MEVZUAT

25.05.2004 Tarihli ve 5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ("Kanun").

1.13.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile Türkiye'de ikamet eden yabancı gerçek kişiler.

b. Başvuru Konusu

Genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri, döner sermayeli kuruluşlar, mahalli idareler ve bunların birlikleri, kamu tüzel kişiliğini haiz olarak kurul, üst kurul, kurum, enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan; yönetim ve denetim kurulu ile kurul, üst kurul başkan ve üyeleri dahil tüm personele ilişkin başvurular. Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı mensupları ve üniversiteler ile ilgili başvurular, başvuru kapsamı dışındadır. (Kanun m. 1)

Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış bulunan uyuşmazlıklar hakkında Kurula veya yetkili disiplin kurullarına başvuru yapılamaz. İnceleme sırasında yargı yoluna gidildiği anlaşılan başvuruların işlemi durdurulur. (Kanun m. 4/4)

c. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Başvuru yapılırken 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun m. 6'da belirtilen şartlar yerine getirilmelidir. Dolayısıyla dilekçelerin belli bir konuyu ihtiva etmesi, yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olmaması ve dilekçede dilekçe sahibinin adı-soyadı, imzası, iş veya ikamet adresinin bulunması gerekir.

1.13.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Kamu kurum ve kuruluşlarında etik davranış ilkelerine aykırı uygulamalar bulunduğu iddiasıyla, en az genel müdür veya eşiti seviyedeki kamu görevlileri hakkında Kurula başvurulabilir. (Kanun m. 4/1) Diğer kamu görevlilerinin, etik davranış ilkelerine aykırı uygulamaları bulunduğu iddiasıyla yapılacak başvurular, ilgili kurumların yetkili disiplin kurullarında, Kurul tarafından çıkarılan yönetmeliklerde belirlenen etik davranış ilkelerine aykırılık olup olmadığı yönünden değerlendirilir. (Kanun m. 4/2)

1.14. KOLLUK GÖZETİM KOMİSYONU

1.14.1. İLGİLİ MEVZUAT

Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun ("Kanun").

1.14.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Kolluk görevlilerinin hukuka aykırı eylem, tutum veya davranışlarından zarar gören veya mağdur olanlar ya da bunların kanunî temsilcileri veya ikinci derece dâhil, ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımları.

b. Başvuru Konusu

Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilâtında görevli kolluk personelinin işlediği iddia edilen suçlarla veya disiplin cezasını gerektiren eylem, tutum veya davranışlarıyla ilgili olarak idarî merciler tarafından yapılan ya da yapılması gereken iş ve işlemler. Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilâtında görevli kolluk personelinin askerî görevlerinden doğan suçlar kapsam dışındadır.

c. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

İhbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ilgili olduğu kişi veya olayların belirtilmesi, iddiaların ciddî bulgu ve belgelere dayanması, dilekçe sahibinin adı, soyadı ve imzası ile iş veya yerleşim yeri adresinin ve Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının doğru olarak bildirilmesi zorunludur. Ancak iddiaların sıhhatinin şüpheye mahal vermeyecek belgelerle ortaya konulmuş olması hâlinde adı, soyadı, imzası ile iş veya yerleşim yeri adresinin ve Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının doğruluğu şartı aranmaz; işleme konulmayan ihbar ve şikâyetlerle ilgili bilgiler de merkezî kayıt sistemine işlenir. İhbar veya şikâyette bulunan kişilerin kimlik bilgileri gizli tutulur. (Kanun m. 7/2)

1.14.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Kolluk görevlilerinin işledikleri iddia edilen suçlardan veya disiplin cezasını gerektiren eylem, tutum veya davranışlarından dolayı gerektiğinde yetkili merciler tarafından haklarında disiplin soruşturması yapılmasını istemek, rapor hazırlamak, şikayet sisteminin işleyişine dair ilkeleri tespit etmek, kolluk etik ilkelerinin uygulanmasını izlemek komisyonun görevleri arasındadır.

1.15. CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ

1.15.1. İLGİLİ MEVZUAT

3056 sayılı, 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasına Dair Başbakanlık Genelgesi 2004/12, Başbakanlık İletişim Merkezi (CİMER)-Doğrudan Başbakanlık Genelgesi 2006/3

1.15.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, mavi kartlılar ve karşılıklılık esası gözetilmek koşuluyla Türkiye' de ikamet eden yabancılar.

b. Başvuru Konusu

Başvurucular ilgili mevzuat kapsamında kurum ve kuruluşlara istek, görüş ve öneri, ihbar ve şikayetlerini iletebilir ve bilgi edinme hakkını kullanabilirler.

1.15.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

E-devlet üzerinden, telefon, internet, şahsen, mektup veya faks ile başvuru yapılabilir.

2. İNSAN HAKLARI KORUMASINDA ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

2.1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

2.2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi

2.3. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi

2.4. Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite

2.5. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi

2.6. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi

2.7. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

2.8. Birleşmiş Milletler Şartına Özel Denetim Usulleri

2.9. İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi

2.10. Grevio – Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu

2.11. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri

2.12. Terörizm Uzmanları Komitesi

2.1. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

2.1.1. İLGİLİ MEVZUAT

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ("Sözleşme") ve Ek Protokoller.

2.1.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

Sözleşme, Yüksek Sözleşmeci Tarafların yetki alanları içinde bulunan herkes için Sözleşme'nin birinci bölümünde bulunan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlama yükümlülüğünde olduklarını öngörmüştür. (Sözleşme m. 1)

Bu Sözleşme veya protokollerinde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflar'dan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir. (Sözleşme m. 34)

b. Başvuru Konusu

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu Protokoller başvuru kapsamındadır.

c. Başvuru Süresi

İç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren altı ay içinde başvurulabilir.

d. Başvuru İçin Gerekli Evraklar

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin internet sitesinde (https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants%2Ftur) yer alan başvuru formu. Başvuru formunda aşağıdaki hususlar yer alır:(Mahkeme İçtüzüğü m. 47)

- Başvurucunun adı, doğum tarihi, uyruğu, adresi, başvurucunun tüzel kişilik olması halinde ise tam adı, kurulma veya tescil tarihi, sicil numarası (eğer varsa) ve resmi adresi; (Başvuru formu- bölüm A.) temsilcisi varsa, temsilcisinin adı, mesleği, adresi, telefon ve faks numaraları ve elektronik posta adresi; (Başvuru formu- bölüm C. veya D.)

- Başvurucunun temsil edildiği durumlarda, başvuru formunun yetki belgesi bölümünde tarih ve başvurucunun ıslak imzası olmalıdır. Aynı şekilde, temsilcinin de başvurucu adına hareket etmeyi kabul ettiğini belirtmesi bakımından başvuru formunun yetki belgesi bölümünde temsilcinin de ıslak imzası bulunmalıdır;

- Aleyhine başvuru yapılan Sözleşmeci Devletin veya Devletlerin adı; (Başvuru formu- bölüm B.)

- Olaylara dair özlü ve okunaklı bir açıklama; (Başvuru formu- bölüm E.)

- İddia edilen Sözleşme ihlal(ler)ine ve dayanaklarına dair özlü ve okunaklı bir açıklama; (Başvuru formu- bölüm F.)

- Başvurucunun, Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen kabul edilebilirlik şartlarına uyduğunu gösteren özlü ve okunaklı bir açıklama. (Başvuru formu- bölüm G.)

Bununla birlikte, başvurucu, olaylara, ileri sürülen Sözleşme ihlallerine ve gerekçelerine ilişkin ayrıntılı açıklamalarını ekleyerek bu bilgileri tamamlayabilir. Ancak bu bilgiler 20 sayfayı geçmemelidir. (Başvuru formu- bölüm F.)

Başvuru formu,başvurucunun vekilinin yanı sıra, başvurucu veya başvurucunun kanuni temsilcisi tarafından bizzat imzalanmalı ve ekinde aşağıdaki belgeler yer almalıdır:

- Şikâyete konu olan, yargısal veya başka nitelikteki karar veya işlemlere ilişkin belgelerin örnekleri;

- Başvurucunun, Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında gösterildiği şekilde, iç hukuk yollarını tükettiği ve altı aylık süre kuralına uyduğunu gösteren belge ve kararların örnekleri;

- Varsa, başka uluslararası soruşturma veya çözüm makamları önündeki başvurulara ilişkin belgelerin örnekleri;

- Başvurucunun İçtüzüğün 47.§ 1 (a) hükmü uyarınca tüzel bir kişilik olması halinde, başvuruyu yapan kişinin başvurucuyu temsile yetkili olduğunu gösteren belge veya belgeler;

Kimliğinin acıklanmasını istemeyen başvurucu, bu hususu belirtmeli ve Mahkeme önündeki yargılamanın aleniliği ilkesinden ayrılmayı haklı kılabilecek sebepleri bildirmelidir. Mahkeme, kimliğin saklı tutulmasına talep üzerine karar verebileceği gibi kendiliğinden de karar verebilir.

Mahkeme her durumda başvurucunun belirli bir zaman dilimi içinde ve uygun gördüğü şekil ve şartlarda, bilgi ve belge sunmasını talep edebilir.

Başvurucu adres değişikliğini ve başvurunun incelenmesi bakımından gerekli olan her olayı Mahkeme'ye yazılı olarak bildirmek zorundadır.

e. Kabul Edilebilirlik Kriterleri

Usule ilişkin kabul edilebilirlik kriterlerinde aşağıdaki hususlar yer alır: (Sözleşme m. 35)

- Başvurudan önce iç hukuk yolları tüketilmelidir.

- İç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra altı aylık süre kuralına riayet edilmelidir.

- Başvuru isimsiz olmamalıdır.

- Başvurunun Mahkemece daha önce incelenmiş ya da uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merciine daha önceden sunulmuş başka başvuruyla esasen aynı olmamalıdır.

- Başvuru hakkı kötüye kullanılmamalıdır.

Mahkemenin yargı yetkisine ilişkin kabul edilebilirlik kriterlerinde aşağıdaki hususlar yer alır:

- Kişi bakımından (ratione personae) bağdaşırlık, iddia edilen Sözleşme ihlalinin bir Sözleşmeci Devlet tarafından işlenmiş olmasını veya bir şekilde Sözleşmeci Devlete isnat edilebilir olmasını gerektirmektedir. (Sözleşme m. 32, 35 § a)

- Yer bakımından (ratione loci) bağdaşırlık, iddia edilen Sözleşme ihlalinin davalı Devletin yargı yetkisi alanında veya davalı Devlet tarafından etkili bir şekilde kontrol edilen topraklarda meydana gelmiş olmasını gerektirir. (Sözleşme m. 32, 35 § 3.a)

- Zaman bakımından (ratione temporis) bağdaşırlık, Uluslararası hukukun genel kuralları (antlaşmaların geriye yürümezliği ilkesi) gereğince Sözleşme hükümleri, bir Sözleşmeci Devlet bakımından Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihten önce meydana gelmiş herhangi bir eylem veya olay ya da bu tarihten önce sona ermiş herhangi bir durum, söz konusu Devlet açısından bağlayıcı olmayacağı yönündedir. (Sözleşme m. 32, 35 § 3.a)

- Konu bakımından (ratione materiae) bağdaşırlık, başvuran tarafından dayanılan hak, Sözleşme ve yürürlüğe girmiş olan Protokolleriyle korunuyor olmasını gerektirir. (Sözleşme m. 32, 35 § 3.a)

Mahkemenin esasa ilişkin kabul edilebilirlik kriterlerinde aşağıdaki hususlar yer alır:

- Başvuru açıkça dayanaktan yoksun olmamalıdır. (Sözleşme m. 35 § 3.a)

- Başvuranın önemli bir zarar görmüş olmalıdır. (Sözleşme m. 35 § 3.b)

Bir başvuruda yukarıdaki hususlardan biri veya birkaçının bulunmadığı durumlarda, Mahkeme kabul edilemez bulduğu tüm başvuruları reddeder. Mahkeme, yargılamanın her aşamasında bu yönde karar verilebilir. (Sözleşme m. 35§4)

2.1.3. BAŞVURU YÖNTEMİ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin internet sitesinde bulunan elektronik başvuru formunun doldurulması ve ek evrakların eklenerek posta yoluyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin adresine gönderilmesi gerekmektedir. Başvuru dilekçesinin toplamda 20 sayfayı geçmemesi gerekmektedir. Başvuru ve yazışmalar

Türkçe yapılabilir;ancak başvurunun Hükümet'e bildirilmesinden (communication) sonra Hükümet'in cevaplarına Mahkemecekendisine tebliğ edilmesi üzerine başvurucu tarafından verilecek tüm cevaplar ve tüm yazışmalara, kural olarak, İngilizce ya da Fransızca olan resmi dillerden birinde devam edilecektir.

2.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI KOMİTESİ (BM İHK/ KOMİTE)

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi ("Komite") Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin ("MSHS") Ek Protokolü ile kurulmuştur. Komite, MSHS'de korunan hakların ihlal edildiğine dair yapılan bireysel başvuruları karara bağlamakla görevlidir. Türkiye, bu Ek Protokol'ü 2006 yılında onaylamış olup bu tarihten sonra gerçekleşen ihlallere karşı Komite'ye yapılan bireysel başvuru usulünü kabul etmiş bulunmaktadır.

2.2.1. İLGİLİ MEVZUAT

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Ek Protokolü.

2.2.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

MSHS'de düzenlenmiş bulunan haklarından birisinin ihlal edildiği iddiasında olan Protokole Taraf Devletlerin yetkisindeki bireyler başvurabilmektedir.

b. Başvuru Konusu

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi kapsamındaki hak ve özgürlüklerdir.

MSHS yaşam hakkını korumakta (m. 6); işkenceyi,eziyeti ve aşağılayıcı ve insanlık dışı muameleyi yasaklamakta (m. 7); köleliği, köle ticaretini, angaryayı ve zorunlu çalıştırmayı yasaklamakta (m. 8); keyfi tutuklama ve gözaltına almayı yasaklamakta (m. 9); özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin insanca muamele görmesini gerektiğini (m. 10) ifade ederek, kimsenin sırf sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememekten dolayı hapse atılamayacağını (m. 11) düzenlemektedir. Bunun yanı sıra Sözleşme, seyahat özgürlüğü ve yabancıların sınır dışı edilmelerine karşı usuli güvenceleri (m. 13), adil yargılanma hakkını (m. 14), kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesini (m. 15), kişi olarak tanınma hakkını (m. 16), özel hayatın gizliliği ilkesini (m. 17), düşünce, din, vicdan özgürlüğünü (m. 18), ifade özgürlüğünü (m. 19), ailenin korunmasını (m. 23), örgütlenme özgürlüğünü (m. 22), çocuk haklarını (m. 24), hukuk önünde eşitlik ilkesini (m. 26) ve azınlıklar korunması (m. 27) düzenlemektedir.

c. Başvuru İçin Kabul Edilebilirlik Kriterleri

Komiteye yapılan bireysel başvuruların kabul edilebilirlik kriterleri şu şekilde sıralanabilir:

- Başvurucunun Sözleşme'de korunan haklardan birinin ihlalinin mağduru olması ve bu iddianın yeterince temellendirilmesi gerekmektedir (Ek Protokol m. 1).

- Başvurucunun iç hukuk yollarını tüketmiş olması gerekmektedir. Fakat iç hukuk yolları makul olmayan bir şekilde uzun sürerse, bu şart aranmayacaktır (Ek Protokol m. 5/2).

- Başvurucunun Taraf Devletlerin yetkisindeki bireylerce yapılmış olması ve başvurunun anonim olmaması yani yazılı ve başvuranın kimliğini ortaya koyacak şekilde olması gerekmektedir. (Ek Protokol m. 3).

- Başvuru hakkın kötüye kullanımı niteliği taşımamalıdır (Ek Protokol m. 3).

- Şikâyet konusu, başka bir uluslararası makamda çözüme kavuşturma usulü çerçevesinde incelenmiş olmamalıdır (Ek Protokol m. 5/2).

- Başvurunun Sözleşme hükümleriyle bağdaşmaz olmaması gerekmektedir (Ek Protokol m. 3)

d. Başvuru Süresi

Komite'ye yapılacak bireysel başvurular bakımından Protokol'de bir süre sınırı belirtilmemiştir. Fakat Komite'nin konuya ilişkin içtihadında,iç hukuk yolları tükendikten çok uzun süre sonra yapılan başvuruların hakkın kötüye kullanılması nedeniyle kabul edilemez bulunduğunu tespit edilmiştir.

2.3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINLARA KARŞI AYRIMCILIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI KOMİTESİ

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin ("CEDAW") denetim organıdır. Taraf devletler, Sözleşmeye taraf oldukları ilk yıl içinde, daha sonra ise en az her dört yılda bir olmak üzere Komiteye rapor sunmakla yükümlüdür. Bu raporlarda Sözleşme hükümlerine etkililik kazandırmak için aldıkları yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirler ile konuda kaydedilen gelişmeler açıklanmaktadır. Ayrıca, Komite tarafından gerek duyduğunda da ilgili devlet tarafından rapor sunulmaktadır. Komite, sunulan bu raporlar doğrultusunda genel tavsiyelerde bulunmaktadır.

Türkiye'nin, Sözleşme'nin yorum veya uygulanmasına ilişkin olarak Taraf Devletler arasında uyuşmazlık olması halinde, bunun tahkim veya Uluslararası Adalet Divanı tarafından çözülmesini öngören 29. maddesinin 1. fıkrasına ilişkin

çekincesi bulunmaktadır. Ayrıca, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyari Protokol'ü onaylayan devletler, Komite'nin bireysel başvuruları değerlendirme yetkisi ile soruşturma usulüne ilişkin yetkisini tanımaktadırlar. Devletlerarası başvuru usulü bulunmamaktadır. İhtiyari Protokol, Türkiye yönünden 29 Ocak 2003 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir.

2.3.1. İLGİLİ MEVZUAT

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

2.3.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

CEDAW'da düzenlenmiş bulunan haklarından birisinin ihlal edildiği iddiasında olan ve Protokole Taraf Devletlerin yetkisindeki bireyler, bireylerden oluşan gruplar tarafından ya da onlar adına başvurabilmektedir. Ancak, bireyler veya bireylerden oluşan gruplar adına başvuru yapılan hallerde, başvuruyu yapan, bireylerin rızası olmadan harekete geçmesinin haklı nedenlerini ortaya koymadığı müddetçe başvuru, ilgililerin rızasıyla yapılmaktadır.

b. Başvuru Kapsamı

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi kapsamındaki hak ve özgürlüklerdir.

CEDAW, kadınlara karşı ayrımcılığını tanımını yaparak (m.1), taraf devletlere ayrımcılığı önlemek ve ortadan kaldırmak için hukuki (m. 2), siyasal, ekonomik ve kültürel (m.3) alanlarda ve toplumda mevcut önyargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesine (m. 5) ilişkin tedbirler alma yükümlülüğü yüklemekte; bu esnada alınacak ve pozitif ayrımcılık niteliğinde olan geçici özel tedbirlerin ayrımcılık olarak görülemeyeceğini belirtmektedir (m. 4). Ayrıca, kadın ticareti ile kadınların fuhuş yoluyla istismarını engelleyip ortadan kaldırmak için her türlü tedbiri almalıdır (m. 6). Bunun yanı sıra politika ve kamu hayatında ayrımcılığın önlenmesi (m. 7); uluslararası düzeyde ülkeyi temsilde ayrımcılığın önlenmesi (m. 8); vatandaşlık haklarında ayrımcılığın önlenmesi (m. 9); eğitimde fırsat eşitliği (m. 10); çalışma yaşamında fırsat eşitliği (m. 11); sağlık hizmetlerinden yararlanmada fırsat eşitliği (m. 12); ekonomik ve sosyal hayatın her alanında fırsat eşitliği (m. 13); kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların hakları ve onlara ilişkin özel tedbirler alma yükümlülüğü (m. 14); hukuk önünde eşitlik (m. 15); evlenme ve aile ilişkileri alanında eşitlik (m. 16) hususları düzenlemekte ve devletler, tüm bu haklar yönünden ayrımcılığı ortadan kaldırıp gelecekte de engelleyecek nitelikte eşitlikçi tedbirler almakla yükümlü olmaktadır. Ayrıca, gecikmesinde sakınca olan ve telafisi mümkün olmayan zararların doğacağı durumlarda, geçici önlem alma yetkisi de mevcuttur.

c. Başvuru İçin Kabul Edilebilirlik Kriterleri

Komiteye yapılan bireysel başvuruların kabul edilebilirlik kriterleri şu şekilde sıralanabilir:

- Başvurucu, Sözleşme'de korunan haklardan birinin ihlalinin mağduru olmalıdır (İhtiyari Protokol m. 2).

- Başvurular yazılı olarak ve başvuranın kimliğini meçhul kalmayacak biçimde yapılmalıdır (İhtiyari Protokol m. 3).

- Başvuru, CEDAW ile İhtiyari Protokolü'ne taraf olan bir devlete yönelik olmalıdır (İhtiyari Protokol m. 3).

- Başvurucunun iç hukuk yollarını tüketmiş olması gerekmektedir. Fakat iç hukuk yolları makul olmayan bir şekilde uzun sürerse veya etkili sonuç verme ihtimali zayıfsa, bu şart aranmamaktadır (İhtiyari Protokol m. 4/1).

- Aynı başvuru, daha önce Komite tarafından veya başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm çerçevesinde incelenmemiş veya incelenmemekte olmalı (İhtiyari Protokol m. 4/2-a).

- Başvuru, Sözleşme hükümlerine aykırı olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 4/2-b).

- Başvurunun açıkça temelsiz veya yeterli dayanaktan yoksun olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 4/2-c).

- Başvuru hakkı kötüye kullanılmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 4/2-d).

- İhtiyari Protokol›ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe giriş tarihinden sonra da devam eden olgular hariç olmak üzere, başvuru konusu olgular, Protokol›ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe girmesinden önce gerçekleşmiş olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 4/2-e).

d. Başvuru Süresi

Komite'ye yapılacak bireysel başvurular bakımından Protokol'de bir süre sınırı belirtilmemiştir. Fakat Birleşmiş Milletler Komiteleri dahil olmak üzere uluslararası denetim mekanizmalarının genel içtihadı doğrultusunda, iç hukuk yolları tükendikten çok uzun süre sonra yapılan başvurular, hakkın kötüye kullanılması nedeniyle kabul edilemez bulunabilecektir.

2.4. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İŞKENCEYE KARŞI KOMİTE

Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite, Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ("CAT") denetim organıdır. Taraf devletler, Sözleş-

meye taraf oldukları ilk yıl içinde, daha sonra ise en az her dört yılda bir olmak üzere Komiteye rapor sunmakla yükümlüdür. Bu raporlarda devletler, Sözleşme uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirmek için aldıkları tedbirleri açıklanmaktadır. Ayrıca, Komite tarafından gerek duyduğunda da ilgili devlet tarafından rapor sunulmaktadır. Komite, sunulan bu raporlar doğrultusunda genel tavsiyelerde bulunmaktadır.

Sözleşme ile rapor usulünün yanı sıra bireysel başvuru, devletlerarası başvuru ile soruşturma usulleri de öngörülmüştür. Sözleşme, Türkiye yönünden 1 Eylül 1988 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin, Sözleşme'nin yorum veya uygulanmasına ilişkin olarak Taraf Devletler arasında uyuşmazlık olması halinde, bunun tahkim veya Uluslararası Adalet Divanı tarafından çözülmesini öngören 30. maddesinin 1. fıkrasına ilişkin çekincesi bulunmaktadır. Soruşturma usulü yönünden, taraf devletlerin, bu usule dair yetkiyi tanımadıklarına ilişkin beyanda bulunmaları gerekirken bireysel başvurular ve devletlerarası başvuru yönünden, Komite'nin yetkisinin tanındığı hakkında beyan sunulmalıdır. Türkiye, Komite'nin bireysel ve devletlerarası başvuru ile soruşturma yetkisini tanımıştır.

İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi İhtiyari Protokol'ü onaylayan devletlerse, Protokol ile kurulan İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezanın Önlenmesi Alt Komite'nin bireylerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları gözaltı yerlerini haberli ya da habersiz olarak ziyaret ederek taraf devletlere tavsiyelerde bulunma yetkisini kabul etmektedir. Şayet taraf devlet, Alt Komite'nin tavsiyeleri doğrultusunda hareket etmezse, Alt Komite, ziyarete ilişkin hazırladığı raporu kamuya açıklayabilmektedir. Ayrıca, Protokol ile taraf devletler, Alt Komite ile paralel yetkilere sahip bir ulusal önleme mekanizması kurma yükümlülüğü altına girmektedir. Türkiye bakımından, söz konusu bu İhtiyari Protokol, 27 Ekim 2011 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir ve Türkiye'nin ulusal önleme mekanizması Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'dur.

2.4.1. İLGİLİ MEVZUAT

Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi.

2.4.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

CAT'te düzenlenmiş bulunan haklarından birisinin ihlal edildiği iddiasında olan ve Sözleşme'ye taraf olarak Komite'nin bireysel başvuru usulünü tanımış devletlerin yetkisindeki bireyler başvurabilmekte ya da onlar adına başvurulabilmektedir. Ancak, başkası adına kişinin onayı olmaksızın yapılan başvurularda, bi-

reyin bizzat başvuramama nedeni gerekçelendirilerek bireyin bizzat başvuramama nedeni Komite'ye sunulmalıdır.

b. Başvuru Kapsamı

Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kapsamındaki hak ve özgürlüklerdir.

CAT, işkencenin tanımını yaptıktan sonra (m.1), taraf devletlere işkenceyi önleme yükümlülüğü ve işkenceyi haklı gösterme yasağı (m. 2) getirmektedir. Geri göndermeme ilkesi kapsamında, gönderileceği ülkede işkence tehlikesine maruz kalacağına inanmak için esaslı sebeplerin bulunması halinde bireyin, sınır dışı edilemeyeceği, geri gönderilemeyeceği veya iade edilemeyeceği düzenlenmektedir (m.3). Taraf devletlere işkenceyi cezalandırma yükümlülüğü (m. 4) getirmekte, işkence hususunda devletlerin yargılama yetkisi (m. 5) ile işkence eylemini gerçekleştireni adalet huzuruna çıkarmak için alınacak tedbirleri (m. 6), yürütülecek kovuşturma, bu esnadaki kanıt standardı ile adil muamele gösterilmesi gerekliliğini (m. 7) ve de suçluların iadesi (m. 8) ile ceza davasında devletlerarası yardım yükümlülüğünü (m. 9) belirlemektedir. Ayrıca, taraf devletlere ilgili personeline işkence yasağı hakkında eğitim verme (m. 10), sorgulama yöntemlerini ve uygulamayı denetleme (m. 11), işkence eylemlerini soruşturma (m. 12) yükümlülüğü getirmekte; bireylere ise, yetkililere işkence hususunu şikayet hakkı (m. 13), böyle bir giderim ve tazminat (m. 14), tanımaktadır. İşkence altında verilen ifadelerin delil olarak kullanılamaması (m. 15) ilkesini benimsemekte ve işkenceye varmayan diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza fiillerinin de sözleşme kapsamında bulunduğunu belirtmektedir (m. 16). Ayrıca, gecikmesinde sakınca olan ve telafisi mümkün olmayan zararların doğacağı durumlarda, geçici önlem alma yetkisi de mevcuttur.

c. Başvuru İçin Kabul Edilebilirlik Kriterleri

Komiteye yapılan bireysel başvuruların kabul edilebilirlik kriterleri şu şekilde sıralanabilir:

- Başvuru, Komite'nin bireysel başvuru yetkisini tanımış bir taraf devlete yönelik olmalıdır (Sözleşme m. 22/1).

- Başvurucu, Sözleşme'de korunan haklardan birinin ihlalinin mağduru olmalıdır (Sözleşme m. 22/1).

- Başvuru hakkı kötüye kullanılmamalıdır (Sözleşme m. 22/2).

- Başvuru, Sözleşme hükümleri ile bağdaşır nitelikte olmalıdır (Sözleşme m. 22/2).

- Başvuru anonim olmamalıdır (Sözleşme m. 22/2).

- Aynı başvuru, daha önce Komite tarafından veya başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm çerçevesinde incelenmemiş veya incelenmemekte olmalı (Sözleşme m. 22/5-a).

- Başvurucunun iç hukuk yollarını tüketmiş olması gerekmektedir. Fakat iç hukuk yolları makul olmayan bir şekilde uzun sürecekse veya etkili sonuç verme ihtimali zayıfsa, bu şart aranmamaktadır (Sözleşme m. 22/5-b).

- Başvurunun açıkça temelsiz veya yeterli dayanaktan yoksun olmamalıdır (Usul Kuralları m. 113-b).

- İç hukuk yollarının tüketilmesinin üzerinden geçen zaman, makul olmayacak derecede uzun olmamalıdır (Usul Kuralları m.113/f)

d. Başvuru Süresi

Komite'ye yapılacak bireysel başvurular bakımından Protokol'de bir süre sınırı belirtilmemiştir. Fakat Komite'nin Usul Kuralları ile belirlendiği üzere, iç hukuk yolları tükendikten çok uzun süre sonra yapılan başvurularda iddiaların incelenmesi oldukça zor olacağından, kabul edilemez bulunmaktadır.

2.5. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI KOMİTESİ

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ("ÇHS") denetim organıdır. Taraf devletler, Sözleşmeye taraf oldukları ilk iki yıl içinde, daha sonra ise her beş yılda bir olmak üzere Komiteye rapor sunmakla yükümlüdür. Bu raporlarda devletler, Sözleşme'ye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükleri belirtmektedir. Ayrıca, Komite tarafından gerek duyduğunda da ilgili devlet tarafından rapor sunulmaktadır. Komite, sunulan bu raporlar doğrultusunda genel tavsiyelerde bulunmaktadır.

Türkiye bakımından Sözleşme, 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin, Sözleşme'nin 17, 29 ve 30. maddeler yönünden, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmakta olduğuna ilişkin çekincesi bulunmaktadır. Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü bireysel başvuru, devletlerarası başvuru ve soruşturma usulleri de öngörülmüştür. Protokol, Türkiye yönünden 26 Mart 2018 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir.

Ayrıca, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol de yine Sözleşme'nin Türkiye tarafından onaylanan İhtiyari Protokolle-

rindendir. Söz konusu Protokoller ile devletler, Komite'ye rapor sunma yükümlülüğü altına girmiştir.

2.5.1. İLGİLİ MEVZUAT

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

2.5.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

ÇHS ile İhtiyari Protokollerinde düzenlenmiş bulunan haklarından birisinin ihlal edildiği iddiasında olan ve Bireysel Başvuruya ilişkin İhtiyari Protokol'e taraf olarak Komite'nin bireysel başvuru usulünü tanımış devletlerin yetkisindeki bireyler başvurabilmekte ya da onlar adına başvurulabilmektedir. Ancak, başkası adına kişinin onayı olmaksızın yapılan başvurularda, bireyin bizzat başvuramama nedeni gerekçelendirilerek Komite'ye sunulmalıdır. Çocukların, veli ya da vasilerinin izni olmaksızın doğrudan başvuru yapabilmeleri mümkündür.

b. Başvuru Kapsamı

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol kapsamındaki hak ve özgürlüklerdir.

ÇHS; çocuk kavramının tanımını yaptıktan sonra (m.1), ayrım gözetmeme ilkesi (m. 2), çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi (m. 3), ana – babanın sorumluluklarına, hak ve ödevlerine saygı yükümlülüğü (m. 5), yaşama ve gelişme hakkı (m. 6), isim ve vatandaşlık hakkı (m. 7), kimliğin korunması hakkı (m. 8), ana – baba ile yasama hakkı (m. 9), ailenin yeniden birleşmesi hakkı (m. 10), yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarma ve geri döndürmemeden korunma hakkı (m. 11), çocuğun görüşünün alınması ilkesi (m. 12), ifade özgürlüğü (m. 13), düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (m. 14), dernek kurma özgürlüğü .(m. 15), özel yaşantının korunması hakkı (m. 16), gerekli bilgilere ulaşma hakkı (m. 17), çocuğun yetiştirilmesinde ana – babanın ve devletin sorumlulukları (m. 17), suiistimal ve ihmalden korunma hakkı (m. 18), aile ortamından yoksun çocuğun korunma hakkı (m. 19), evlat edinmeye ilişkin prensipler (m. 20), mülteci çocukların durumlarına özgü hakları (m. 21), engelli çocukların durumlarına özgü hakları (m. 22), sağlık ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı (m. 23), yerleştirme uygulamasını denetim hakkı (m. 24), sosyal güvenlik hakkı (m. 25), yeterli yasam standardına ulaşma hakkı (m. 26), eğitim hakkı (m. 27), azınlıklara ve yerli halklara mensup çocukların hakları .(m. 28), dinlenme, boş zaman değerlendirme ve kültürel etkinliklere katılma hakkı (m. 29), çocukların çalışmalarına (m. 30), cinsel sömürüden

korunma hakkı (m. 31), satılma, kaçırılma ve fuhuştan korunma hakkı (m. 32), sömürünün diğer biçimlerinden korunma hakkı (m. 33), işkence ve özgürlükten yoksun bırakmaya karşı korunma hakkı (m. 34), silahlı çatışmadan korunma hakkı (m. 35), yeniden sağlığa kavuşturucu bakımdan yararlanma hakkı (m. 36), adil yargılanma hakkı ve çocuğa özgü adalet sisteminin ilkeleri (m. 37) ve üstün standartlara uyma yükümlülüğü (m. 38)'nü düzenlemektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol ise; çocuk satışı, fahişeliği ve pornografisinin yasaklamakta (m. 1), ceza kanunu kapsamına alınması gereken fiilleri (m. 3), taraf devletlerin yargı yetkisini (m. 4), suçluların iadesinde uyulması gereken kuralları (m. 5), taraf devletler arasında suçluların kovuşturulması konusunda işbirliğine ilişkin hususları (m. 6), suç unsuru eşya ve delillerinin korunması konularını (m. 7), mağdurların haklarının korunmasını (m. 8) belirlemekte ve ihlallerin önlenmesi ve mağdurların korunmasına yönelik yükümlülükler (m. 9) getirmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol ise; silahlı çatışmaya katılma yaşını (m. 1), zorunlu olarak silahlı kuvvetlere alınma yasını (m. 2), gönüllü olarak silahlı kuvvetlere yazılma yaşını (m. 3) belirledikten sonra, silahlı gruplara yönünden de benzer kısıtlamalar getirmektedir (m. 4). Ayrıca, Sözleşme hükümlerinin yaşama geçirilmesi için taraf devletlere yasal, idari ve diğer önlemleri almakla yükümlü tutmakta (m. 6) ve devletlerarası işbirliğini düzenlemektedir (m. 7).

Ayrıca, gecikmesinde sakınca olan ve telafisi mümkün olmayan zararların doğacağı durumlarda, geçici önlem alma yetkisi de mevcuttur.

c. Başvuru İçin Kabul Edilebilirlik Kriterleri

Komiteye yapılan bireysel başvuruların kabul edilebilirlik kriterleri şu şekilde sıralanabilir:

- Başvuru, Komite'nin bireysel başvuru yetkisini tanımış bir taraf devlete yönelik olmalıdır (İhtiyari Protokol m. 5/1).

- Başvurucu, Sözleşme'de korunan haklardan birinin ihlalinin mağduru olmalıdır (İhtiyari Protokol m. 5/1).

- Başvuru anonim olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 7-a).

- Başvuru yazılı olmalıdır (İhtiyari Protokol m. 7-b).

- Başvuru hakkı kötüye kullanılmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 7-c).

- Başvuru, Sözleşme hükümleri ile bağdaşır nitelikte olmalıdır (İhtiyari Protokol m. 7-c).

- Aynı başvuru, daha önce Komite tarafından veya başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm çerçevesinde incelenmemiş veya incelenmemekte olmalı (İhtiyari Protokol m. 7-d).

- Başvurucunun iç hukuk yollarını tüketmiş olması gerekmektedir. Fakat iç hukuk yolları makul olmayan bir şekilde uzun sürecekse veya etkili sonuç verme ihtimali zayıfsa, bu şart aranmamaktadır (İhtiyari Protokol m. 7-e).

- Başvurunun açıkça temelsiz veya yeterli dayanaktan yoksun olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 7-f).

- İhtiyari Protokol›ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe giriş tarihinden sonra da devam eden olgular hariç olmak üzere, başvuru konusu olgular, Protokol›ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe girmesinden önce gerçekleşmiş olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 7-g).

- Başvurucunun, bu zaman dilimi içerisinde başvuruda bulunmanın mümkün olmadığını kanıtladığı durumlar dışında, iç hukuk yollarının tüketilmesinin üzerinden bir yıl geçmiş olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 7-h).

d. Başvuru Süresi

Komite'ye yapılacak bireysel başvurular bakımından, iç hukuk yolları tüketildikten sonra en geç bir yıl içinde başvuru yapılması şartı bulunmaktadır.

2.6. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ENGELLİ HAKLARI KOMİTESİ

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi, Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin ("EHS") denetim organıdır. Taraf devletler, Sözleşmeye taraf oldukları ilk iki yıl içinde, daha sonra ise her dört yılda bir olmak üzere Komiteye rapor sunmakla yükümlüdür. Bu raporlarda devletler, Sözleşme'nin gereklerinin yerine getirilmesi için alınan önlemler ve kaydedilen gelişmeleri belirtmektedir. Ayrıca, Komite tarafından gerek duyduğunda da ilgili devlet tarafından rapor sunulmaktadır. Komite, sunulan bu raporlar doğrultusunda genel tavsiyelerde bulunmaktadır.

Türkiye bakımından Sözleşme 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü ile bireysel başvuru ve soruşturma usulleri de öngörülmüştür. Protokol, Türkiye yönünden 10 Şubat 2015 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir.

2.6.1. İLGİLİ MEVZUAT

Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme

2.6.2. BAŞVURU KRİTERLERİ

a. Başvurucular

EHS ile düzenlenmiş bulunan haklarından birisinin ihlal edildiği iddiasında olan ve Bireysel Başvuruya ilişkin İhtiyari Protokol'e taraf olarak Komite'nin bireysel başvuru usulünü tanımış devletlerin yetkisindeki bireyler başvurabilmekte ya da onlar adına başvurulabilmektedir. Ancak, başkası adına kişinin onayı olmak-

sızın yapılan başvurularda, bireyin bizzat başvuramama nedeni gerekçelendirilerek Komite'ye sunulmalıdır.

b. Başvuru Kapsamı

Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme kapsamındaki hak ve özgürlüklerdir.

EHS; taraf devletlerin engelliliğe dayalı herhangi bir ayrımcılığa izin vermeksizin tüm engellilerin insan hak ve temel özgürlüklerinin eksiksiz olarak yasama geçirilmesini sağlamak ve engellilerin hak ve özgürlüklerini güçlendirmekle yükümlü olduğunu belirtmekte (m. 4) ve devletlere, engellilerin ayrımcılığa uğramaksızın eşit korunmaları yükümlülüğünü yüklemektedir (m. 5). Engelli kadınlar (m. 6) ve engelli çocuklar (m 7) yönünden ayrımcılığa maruz kalmama ve eşitlik ilkelerine dair özel hükümler getirdikten sonra, toplumda engellilere yönelik bilinci artırılması gerekliliğini vurgular (m. 8). Taraf devletlere, engellilerin bağımsız yasayabilmelerini ve yasamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak amacıyla, engellilerin fiziki çevre, ulaşım, bilgi ve iletişim olanaklarına, halka açık diğer tesis ve hizmetlere erişimini güvence altına alma yükümlülüğü (m. 9) getirmektedir. Bunun yanı sıra yaşam hakkı (m. 10), adalete erişim hakkı (m. 13), kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı (m. 14), işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmama (m 15), sömürü, şiddet veya istismara maruz kalmama (m. 16), kişisel bütünlüğün korunması hakkı (m. 17), seyahat özgürlüğü ve uyrukluk (m. 18), bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olma hakkı (m. 19), kişisel hareketlilik hakkı (m. 20), düşünce ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişim (m. 21), özel hayata saygı (m. 22), hane ve aile hayatına saygı hakkı (m. 23), eğitim hakkı (m. 24), sağlık hakkı (m. 25), habilitasyon ve rehabilitasyon hakkı (m. 26), çalışma ve istihdam hakkı (m. 27), yeterli yaşama standardı ve sosyal korunma hakkı (m. 28), siyasal ve toplumsal yaşama katılım hakkı (m. 29), kültürel yaşama, dinlenme, boş zaman aktiviteleri ve spor faaliyetlerine katılım hakkı (m. 30) korunmakta; devletler yönünden risk durumları ve insani bakımdan acil durumlarda gerekli tedbirleri alma (m. 11) ve engelli bireylerin yasa önünde eşit tanınması (m. 12) yönünden yükümlülükler tanınmaktadır. Ayrıca, gecikmesinde sakınca olan ve telafisi mümkün olmayan zararların doğacağı durumlarda, geçici önlem alma yetkisi de mevcuttur.

c. Başvuru İçin Kabul Edilebilirlik Kriterleri

Komiteye yapılan bireysel başvuruların kabul edilebilirlik kriterleri şu şekilde sıralanabilir:

- Başvuru, Komite'nin bireysel başvuru yetkisini tanımış bir taraf devlete yönelik olmalıdır (İhtiyari Protokol m. 1/2).

- Başvurucu, Sözleşme'de korunan haklardan birinin ihlalinin mağduru olmalıdır (İhtiyari Protokol m. 1/1).

- Başvuru anonim olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 2-a).

- Başvuru hakkı kötüye kullanılmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 2-b).

- Aynı başvuru, daha önce Komite tarafından veya başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm çerçevesinde incelenmemiş veya incelenmemekte olmalı (İhtiyari Protokol m. 2-c).

- Başvurucunun iç hukuk yollarını tüketmiş olması gerekmektedir. Fakat iç hukuk yolları makul olmayan bir şekilde uzun sürecekse veya etkili sonuç verme ihtimali zayıfsa, bu şart aranmamaktadır (İhtiyari Protokol m. 2-d).

- Başvurunun açıkça temelsiz veya yeterli dayanaktan yoksun olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 2-e).

- İhtiyari Protokol›ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe giriş tarihinden sonra da devam eden olgular hariç olmak üzere, başvuru konusu olgular, Protokol›ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe girmesinden önce gerçekleşmiş olmamalıdır (İhtiyari Protokol m. 2-f).

d. Başvuru Süresi

Komite'ye yapılacak bireysel başvurular bakımından, iç hukuk yolları tüketildikten sonra en geç bir yıl içinde başvuru yapılması şartı bulunmaktadır. Fakat Birleşmiş Milletler dahil olmak üzere uluslararası denetim mekanizmalarının genel içtihadı doğrultusunda, iç hukuk yolları tükendikten çok uzun süre sonra yapılan başvurular, hakkın kötüye kullanılması nedeniyle kabul edilemez bulunabilecektir.

2.7. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ

BMMYK, mültecileri korumak ve mültecilerin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla yürütülen uluslararası müdahaleye liderlik etme ve bu müdahalenin koordinasyonunu sağlama yetkisiyle 1950 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kurulmuştur. Temel amacı, mültecilerin haklarını ve refahını korumaktır. Bir noktada evlerine gönüllü dönüş, yerel entegrasyon ve üçüncü bir ülkeye yerleştirme seçenekleriyle, her bireyin sığınma talebinde bulunma hakkını kullanabilmesini ve başka bir ülkede mülteci olarak güvenli bir şekilde barınabilmesini sağlamak için çalışmaktadır.

BMMYK'nın yetki alanı içerisinde sığınmacı ve mültecilerin yanı sıra, vatansız kişilere yardım etmek de vardır. 134 ülkede faaliyet gösteren BMMYK'nın Türkiye'de de Ankara merkez ofisinin yanı sıra, İstanbul, İzmir, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Van'da saha ofisleri bulunmaktadır. BMMYK Türkiye, 10 Eylül 2018 tarihinden itibaren Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunmak isteyen yabancıların kayıtlarını almayı sonlandırmıştır. Devlet, Türkiye'deki mültecileri ve sığınmacıları korumaya ve onlara yardım etmeye yönelik müdahaleleri

birinci elden yönetmektedir. BMMYK ise, güncel olarak Türk makamlarına operasyonel destek, kapasite geliştirme ve teknik tavsiye sunmaktadır.

Aynı zamanda Türkiye'nin mülteci müdahalelerini desteklemek ve yardım alanında boşluklar olmasını engellemek amacıyla BM örgütlerinin ve ortaklarının çabalarını koordine etmektedir. BMMYK, bireylerin üçüncü ülkeye yerleştirilmek üzere uygun olup olmadıklarını belirlemek amacıyla en hassas durumdaki vakaların tespit edilmesi için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile işbirliği içindedir.

Türkiye'de BMMYK'nın temel faaliyet alanları en hassas durumdaki veya koruma risklerine sahip dosyaların titiz bir önceliklendirme temelinde incelenmesiyle mültecilerin üçüncü ülkeye yerleştirilmesi; mevzuat desteği, savunuculuk, sosyal hizmetlere erişimin kolaylaştırılması, nakit ve nakit temelli olmayan yardımlar ile hassas grupların özel ihtiyaçlarını karşılamayı esas alan koruma; mülteci ve sığınmacıların eğitimine destek olma, toplulukların güçlendirmesi ve kendi kendine yeterlilik, barınma ve hijyen gibi temel ihtiyaçların sağlanıp iyileştirilmesi ve bu konularda toplumsal farkındalığın artırılmasıdır.

2.8. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ŞARTINA DAYALI ÖZEL DENETİM USULLERİ

Yukarıda bahsedilen Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri ile kurulan denetim organlarının yanı sıra, İnsan Hakları Konseyi'ne bağlı olarak görev almakta olan çalışma grupları veya özel raportörler bulunmaktadır. Bunlar, insan hakları ihlallerinin sistematik bir şekilde yaşandığı ülkelerin özel olarak incelendiği ülkesel yetkiye dayalı çalışmalar ile dünya genelinde öne çıkan tematik insan hakları ihlallerinin incelendiği çalışmalar olarak ikiye ayrılmaktadır. Türkiye özel olarak ülkesel inceleme yapılan devletler arasında değildir. Tematik çalışma gruplarına bireysel başvuru mümkündür. Ancak, çalışma grubunun vardığı sonucun herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Çalışma grubu, gerek bireysel başvurular ile vardığı sonucu raporlaştırarak gerekse ülke ziyaretlerini de içeren genel incelemeleri doğrultusunda hazırladığı raporları İnsan Hakları Konseyi'ne ve Genel Kurul'a sunmaktadır. Bu raporlar, özellikle Evrensel Periyodik İnceleme esnasında göz önüne alınmaktadır. Bazı tematik yetkili çalışma grupları ile özel raportörleri şunlardır:

- Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu - *wgad@ohchr.org*

- İş Dünyası ve İnsan Hakları Çalışma Grubu - g-business@ohchr.org

- Engelli Hakları Çalışma Grubu - sr.disability@ohchr.org

- Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubu - wgeid@ohchr.org

- Eğitim Hakkı Özel Raportörü - sreducation@ohchr.org

- Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre İçin İnsan Hakları Yükümlülükleri Özel Raportörü - renvironment@ohchr.org

- Yargısız ve Keyfi İnfazlar Özel Raportörü - eje@ohchr.org
- Gıda Hakkı Özel Raportörü - srfood@ohchr.org
- İfade Özgürlüğü Özel Raportörü - freedex@ohchr.org
- Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü - freeassembly@ohchr.org
- İnsan Hakları Savunucularının Durumuna İlişkin Özel Raportör - defenders@ohchr.org
- Hakim ve Avukatların Bağımsızlığına İlişkin Özel Raportör - srindependencejl@ohchr.org
- Göçmenlerin İnsan Haklarına İlişkin Özel Raportör - migrant@ohchr.org
- Azınlık Haklarına İlişkin Özel Raportör - minorityissues@ohchr.org
- Yaşlıların İnsan Haklarından Yararlanabilmesine İlişkin Bağımsız Uzman - olderpersons@ohchr.org
- Din ve İnanç Özgürlüğü Özel Raportörü - *freedomofreligion@ohchr.org*
- Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Yönelik Şiddet ve Ayrımcılığa Karşı Korunmaya İlişkin Bağımsız Uzman - ie-sogi@ohchr.org
- Terörle Mücadelede İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunup Geliştirilmesine İlişkin Özel Raportör - srct@ohchr.org
- İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya İlişkin Özel Raportör - sr-torture@ohchr.org
- Özellikle Kadın ve Çocuklar Olmak Üzere İnsan Kaçakçılığına İlişkin Özel Raportör - srtrafficking@ohchr.org
- Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü - vaw@ohchr.org
- Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Ayrımcılığa Karşı Özel Raportör - *wgdiscriminationwomen@ohchr.org*

2.9. İŞKENCENİN VE GAYRİ İNSANİ YA DA KÜÇÜLTÜCÜ CEZA VEYA MUAMELENİN ÖNLENMESİ KOMİTESİ

İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi›nin denetim organıdır. Sözleşme, Türkiye yönünden, 1 Şubat 1989 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir. Komite, işkence, gayri insani veya küçültücü muamele ya da ceza iddialarını inceleyen bir yargısal organ değildir. Komite'nin denetiminin amacı, ihlallerin gerçekleşmeden önlenmesidir. Bu doğrultuda Komite, Sözleşme'ye taraf devletlerin yetki alanları içerisinde bulunan ve bireylerin, kamu makamlarınca özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları

yerlere, herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın, ziyaretler gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla cezaevleri ve karakolların yanı sıra sığınmacıların bulunduğu nezaret merkezleri ile askeri kışlalarda yer alan nezarethaneler de bu kapsamda ziyaret edilebilmektedir. Bu ziyaretler esnasında incelemelerde ve araştırmalarda bulunmakta, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler başta olmak üzere, konu hakkında bilgi verebilecek yetkinlikte olduğuna inanılan herkesle birebir görüşmeler yapılabilmektedir. Taraf devletler, söz konusu bu ziyaretlere izin verme ve Komite ile işbirliği yapma yükümlülüğü altındadır. Yalnızca milli savunma, kamu güvenliği, kişilerin hürriyetlerinden yoksun bırakıldıkları yerlerde ciddi karışıklık, bir kişinin sağlık durumu ve ciddi bir suça taalluk eden acil bir sorgulamanın yürütülüyor olması gerekçeleriyle Komite'nin ziyaretine müdahale edilebilmektedir. Ancak bu halde de taraf devlet, Komite'nin görevini süratle yerine getirmesini sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmelidir. Ziyaretler, çoğunlukla dört yılda bir olmak üzere periyodik olduğu gibi, özel durumlarla karşılaşılıp gerek duyulması halinde ad hoc niteliğinde de olabilmektedir. Komite, ziyaretler sonrasında tespit, tavsiye ve önerilerini içeren bir rapor hazırlamaktadır ve hazırladığı raporları taraf devletin onayı ile kamuyla paylaşmaktadır. Ancak, şayet taraf devlet Komite ile işbirliği yapma yükümlülüğünü veya tespit edilen durumları iyileştirme yükümlülüğünü yerine getirmiyorsa, bu durumda kamuya açıklama yapılmaktadır. Türkiye'ye yönelik bu şekilde 1992 ve 1996 yıllarında açıklamalar yapılmıştır.

Komite'nin gerçekleştirdiği ziyaretler sonucunda hazırladığı raporlarla, özgürlüğünden mahrum bırakılan bireylerin tutulduğu yerlere dair çeşitli standartlar belirlenmiştir. Polis nezaretinde tutulan bireyler yönünden, avukata erişim, kendisinin istediği bir doktor tarafından tıbbi muayene ve kişinin özgürlüğünden yoksun bırakıldığını üçüncü bir tarafa bildirme hakkı bu standartlardandır. Kişiler, birkaç saatten daha uzun süreli tutulmaktaysa, 7 metrekare civarında, duvarlar arasında 2 metre veya daha çok, tavan ve taban arasındaysa 2.5 metre mesafe olan yerlerde tutulmaları tavsiye edilmektedir. Tutuklu ve hükümlüler yönünden günün en az 8 saatinin hücrelerin dışında geçirilmesi, en az bir saat açık havada spor yapılması, uygun tuvalet imkanına rahatça erişim ile iyi hijyen standardına uygun, insancıl bir ortam sağlanması önerilmektedir. Bu doğrultuda tuvaletler hücrede ayrı bir bölümde yer almalı ya da dışarıda bulunması durumunda kişinin gece de rahatça erişebilmesi mümkün olmalıdır. Koğuşlar çok kalabalık ve sıkışık olmamalı, hijyen standartlarına özen gösterilmeli ve tuvalet ile banyo kullanımında kişilere mahrumiyet sağlanmalıdır. Sağlık hakkı kapsamında doktora erişim mümkün olmalıdır. Bazen kişilerin farklı kurumlara sevk edilmesi gerekli olabilirse de bunun sürekli bir hal alması belirli durumlarda gayri insani veya küçültücü muamele olabilmektedir. Ayrıca, personele bu konularda gerekli eğitim verilmelidir. İşkence, gayri insani veya küçültücü muamele ya da ceza iddialarına ilişkin şikayetlerin incelenmesi için bağımsız bir mekanizma bulunmalıdır. Herhangi bir biçimde güç kullanımına

maruz kalanlar, derhal doktor tarafından muayene ve tedavi edilmelidir. Bu işlemler, ilgili tıp uzmanı dışındaki personelin duyamayacağı ve göremeyeceği bir yerde yapılmalı, bulgular resmi bir sisteme kaydedilerek istemesi durumunda kişiye de verilmelidir.

2.10. GREVIO - KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE EV İÇİ ŞİDDETE KARŞI EYLEM UZMAN GRUBU

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)'nin denetim organıdır. Gerekli olması halinde Sözleşme'de bulunan kavramlar hakkında genel tavsiyeler düzenleyebildiği gibi, Sözleşme'nin taraf devletler tarafından uygulanması için atılan yasal alanda kabul edilen düzenlemeler ile diğer alanlarda atılan adımlar incelemektedir. Taraf devletlerce sunulan ve Sözleşme'nin ülkede nasıl uygulandığı, bu yolda atılan adımların ve karşılaşılan güçlüklerin ne olduğu, nasıl hedefler belirlendiğine ilişkin raporlar sunulmaktadır. GREVIO da bu raporlarda yer alan bilgileri, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve diğer Avrupa Konseyi kurumları başta olmak üzere, diğer uluslararası sözleşmeler ile kurulan mekanizmalar ve sivil toplum kuruluşlarınca sağlanan bilgiler ışığında değerlendirmektedir. Şayet taraf devletin kendisine sunduğu bilgilerin yeterli olmadığı kanaatine varırsa, ilgili ülkeye ziyaret gerçekleştirebilmektedir. Tüm bu faaliyetlerin ardından tespitler, değerlendirmeler, öneri ve tavsiyelerinin yer aldığı bir sonuç raporu taraf devlete iletmektedir. Taraf devletler, söz konusu raporu kendi parlamentolarına da sunmakta ve böylece parlamentonun da raporda yer alan hususların uygulanmasını takip edebilmesini sağlamaktadır.

Ayrıca, taraf devletlerden birinde Sözleşme kapsamında yer alan bir şiddet eyleminin, ciddi, yaygın ve süreklilik arz eder bir nitelik gösterdiği kanısına varması halinde özel ve acil bir soruşturma yöntemi işletme yetkisine sahiptir. Böyle bir durumda taraf devletten konuya ilişkin özel bir rapor sunması talep edilebilmektedir. Elindeki tüm bu bilgiler ışığında, GREVIO üyesi bir ya da birkaç kişiyi, konu hakkında bir soruşturma yürütüp rapor hazırlamakla görevlendirebilmektedir. Taraf devletin de onay vermesi halinde soruşturma esnasında ülke ziyareti de gerçekleştirilebilmektedir. Bu şekilde ulaşılan sonuçlar, taraf devlete ve Avrupa Bakanlar Komitesine yorum ve tavsiyelerle sunulmaktadır. GREVIO başkanı şu anda Türkiye'den Feride ACAR'dır.

2.11. AVRUPA KONSEYİ İNSAN HAKLARI KOMİSERİ

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 7 Mayıs 1999 tarih ve 99(50) Sayılı Kararıyla kurulan Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, bağımsız, tarafsız, yargısal niteliğe sahip olmayan bir kurumdur. 47 Avrupa Konseyi üyesi ülke arasında insan haklarına saygı ve farkındalığın artırılmasını amaçlamaktadır. Bireysel başvuru inceleme yetkisi olmamakla birlikte, insan hakları ihlallerine ilişkin güvenilir bilgiler edinmesi durumunda, geniş bir yetki alanı bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve AGİT gibi hükümetler arası kuruluşlar başta olmak üzere, pek çok sivil toplum kuruluşu ile de yakın bir ilişki içerisindedir.

Avrupa Konseyi üyesi ülkelere ülke ziyaretleri gerçekleştirerek hükümet temsilciler, milletvekilleri, yargı mensupları gibi ulusal makamlar, sivil toplum kuruluşları ve insan hakları savunucuları ile birebir diyalog kurabilmekte, cezaevleri, hastaneler, sığınmacıların tutuldukları alanlar gibi yerleri ziyaret edebilmekte ve sonrasında bu ziyaretlerle ilgili raporlar hazırlamaktadır. Raporda, ülkenin insan hakları durumu değerlendirilmekte ve mevcut sorunlarla nasıl başa çıkılabileceğine ilişkin yasal ve pratiğe ilişkin tavsiyeler sunulmaktadır. Söz konusu bu ziyaret temelli raporların yanı sıra, tematik raporlar da hazırlanarak insan haklarının sistematik bir biçimde uygulanabilmesi için tavsiyelerde bulunabilmektedir. Çocuk hakları, terörle mücadele, ekonomik kriz, LGBTİ, medya özgürlüğü, göç, engelliler, Romenler, sistematik insan hakları çalışması, geçiş süreci adalet ve kadın hakları ile toplumsal cinsiyet eşitliği tematik çalışma alanlarıdır. Ayrıca, farkındalık artırıcı çalışmalarda da bulunabilmektedir. Bunlara örnek olarak üye devletlerde düzenlenen seminerler, medya ile kurulan yakın ilişki sayesinde sunulan düzenli makaleler verilebilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 14 No'lu Protokolleyse Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde görülmekte olan davalara üçüncü kişi sıfatıyla katılması mümkün hale gelmiştir

2.12. TERÖRİZM UZMANLARI KOMİTESİ

Komite, Avrupa Konseyi'nin terörizme karşı atacağı adımları koordine eden, hükümetler arası bir organ görevi görmektedir. Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi başta olmak üzere pek çok belgeyi hazırlamıştır. Terörizm ve internet, terörizme varan radikalleşme ve internet yoluyla olan da dahil olmak üzere terörizm eğitimi, özel soruşturma teknikleri, Avrupa Konseyi'nin hazırladığı uluslararası hukuk belgelerinde terörün önlenmesi ve etkisiz kılınmasında mevcut boşluklar, terör ve organize suçlar arasındaki bağ Komite'nin temel çalışma alanlarıdır. Bu bağlamda, ülkelerin ulusal yasal düzenlemeleri ve kurumları, terörizme karşı düzenlenen Avrupa Konseyi hukuki belgelerinin kabul edilme ve uygulanma oranı, terörle mücadelede hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygıyı esas alan iyi örneklerin paylaşımı Komite'nin faaliyetlerindendir. Komite, Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Komitesi, AGİT ve Avrupa Birliği ile de yakın ilişki içindedir.

3. İNSAN HAKLARI ALANINDA ÇALIŞMA YAPAN HÜKÜMETLER ARASI ÖRGÜTLER VE ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

3.1. Uluslararası Çalışma Örgütü

3.2. Freedom House

3.3. Uluslararası Af Örgütü

3.4. İnsan Hakları İzleme Örgütü

3.5. Uluslararası Hukukçular Komisyonu

3.6. İnsan Hakları İçin Uluslararası Birlik

3.7. Uluslararası Barolar Birliği İnsan Hakları Enstitüsü

3.8. Article 19

3.9. Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu

3.10. Médecins Sans Frontières (Sınır Tanımayan Doktorlar)

3.1. ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Evrensel ve kalıcı bir barışın ancak sosyal adalet temelinde mümkün olabileceği inancıyla kurulmuş ve Birleşmiş Milletler'in ilk uzmanlık kuruluşu haline gelmiştir. Çalışma hayatını temel alan kuruluşun hedefleri, çalışma standartları belirlemek, çalışma haklarını geliştirmek, sosyal güvenceleri sağlamlaştırmak, bu alanlarda politika üretmek ve her kadın ve erkek için iyi ve yeterli bir iş sağlanabilmesi için programlar geliştirmektir.

Uluslararası Çalışma Örgütü, sözleşmeler ve tavsiye kararları yoluyla çalışma hayatına ilişkin temel haklar, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, zorla çalıştırmanın engellenmesi, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışmaya ilişkin tüm konuları düzenleyici uluslararası çalışma standartları oluşturmaktadır. Uluslararası asgari çalışma standartları ile Uluslararası Çalışma Örgütü'nün politikaları, her yıl toplanan Uluslararası Çalışma Konferansı'nda belirlenmektedir. Konferansta ayrıca, dünyada çalışanların durumu ve sosyal sorunlar hakkında tartışmaların yapıldığı forumlar da gerçekleştirilmektedir. Her üye devletin, iki hükümet temsilcisi, bir işveren ve bir işçi ile konferansa katılma hakkı vardır.

Devletler, işçiler ve işverenleri bir araya getiren bu üçlü yapıya sahip tek Birleşmiş Milletler kuruluşudur. Türkiye'nin de aralarında olduğu 187 üye ülke bulunmaktadır. Üye ülkeler üzerinde denetim süreci, genel denetim sistemi ve özel prosedürler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel denetim sistemi, üye ülkeler tarafından sunulan ve onayladıkları anlaşmaların uygulanması için attıkları adımları içeren periyodik raporlarla gerçekleştirilmektedir.

Bunun yanı sıra özel prosedürler de mevcuttur. Buna göre, bir işçi veya işveren örgütü, üye devletin onayladığı sözleşmeye uymamaktaki ısrarını, Yönetim Kuruluna taşıyabilmektedir. Bireysel başvuru mümkün değildir. Yönetim Kurulu, söz konusu başvuruyu ilgili Hükümete bildirerek cevap niteliğinde bir açıklama yapmasını talep etmektedir. Yapılan açıklamanın yeterli bulunmaması veya makul sürede herhangi bir açıklama sunulmaması durumunda Yönetim Kurulu, ilgili başvuruyu ve şayet varsa yeterli bulunmayan Hükümtet cevabını kamuoyuna açıklayabilmektedir.Ayrıca, onayladığı bir sözleşme ile uyumlu faaliyetler göstermeyen bir üye devlete karşı, aynı sözleşmeyi onaylamış bir diğer üye devlet tarafından veya Uluslararası Çalışma Konferansı'nın bir temsilcisi ya da Yönetim Organı tarafından re'sen işletilmekte olan şikayet prosedürü mevcuttur. Yönetim Organı, şikayet üzerine bağımsız üç kişiden oluşan bir soruşturma komisyonu kurmaktadır. Kuruluşun en üst düzey soruşturma usulü bu olup genellikle üye devletin ısrarlı ve ciddi ihlalleri karşısında uygulanmaktadır. Soruşturma komisyonunun kabul ettiği tavsiye kararlara uymayan devletlerin, bu kararlara uyması için gereken adımların atılması, Uluslararası Çalışma Konferansı'ndan istenebilmektedir. Şu ana kadar

bu şekilde 13 soruşturma gerçekleştirilmiştir. Son özel prosedür olan örgütlenme özgürlüğü komisyonu ise, örgütlenme özgürlüğünü içeren Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerine taraf olmasına bakılmaksızın, üye devletlerin örgütlenme özgürlüğüne aykırı hareket ettiği yönündeki iddiaları incelemekle yetkilidir.

Merkezi Cenevre'de bulunan kuruluşun Ankara'da da ofisi mevcuttur. 2015 yılı itibariyle, Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmelerinden 59'unu onaylamıştır. Türkiye tarafından onaylanan sözleşmelerin 53'ü halen yürürlüktedir. ILO Türkiye Ofisi Uluslararası Çalışma Standartlarını Türkiye'de yerleştirmek için çalışmakta, herkes için insana yakışır iş fırsatlarını yaygınlaştırmaya yönelik teknik işbirliği programları ve projeleri, geliştirmekte, uygulamakta ve izlemektedir. Ofis ayrıca Türkiye'deki sosyal ve ekonomik gelişmeleri, yasal düzenleme süreçlerini ve politika alanındaki girişimleri izleyip analiz etmekte, tanıtım ile savunuculuk çalışmaları yürütmektedir.

İletişim Bilgileri:

Tr Adres: *Ferit Recai Ertuğrul Caddesi No. 4, 06450 Oran/ Ankara*

Telefon: *+ 90 312 491 98 90*

Faks: *+90 312 491 99 45*

E-mail:*ankara@ilo.org*

: https://twitter.com/iloankara

3.2. FREEDOM HOUSE

Açık yönetim, insan hakları savunuculuğu, sivil toplumun güçlendirilmesi ile bilgi ve ifadenin özgürce aktarılması yönünde çaba gösteren insan hakları ve demokrasi savunucularını destekleyen, kâr amacı gütmeyen, hükümet dışı bir düşünce kuruluşudur. Ana merkezi Washington'da olmakla birlikte, toplam 14 şubesi bulunan kuruluşun Türkiye'de herhangi bir şubesi yoktur.

Temel olarak ele aldığı konular; insan hakları, sivil toplum, ifade özgürlüğü, internet özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, seçimler, din özgürlüğü ve LGBTİ haklarıdır.

Eğitim, burs ve lobicilik faaliyetleri yönünde sağladığı desteğin yanı sıra her yıl her ülkedeki insan hakları ve demokrasi durumunu inceleyen "Dünyada Özgürlük Raporu" yayınlamaktadır. Ülkeler, 1 ve 7 arasında özgür, kısmen özgür ve özgür değil olarak kategorize edilmektedir. Bu raporda her ülkenin insan hakları durumu, o sene boyunca yaşanan gelişmeler ışığında, medeni ve siyasal haklar (seçim süreci, siyasi çoğulculuk ve katılım, seçilen hükümetin işleyişi, ifade özgürlüğü, inanç özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, seyahat özgürlüğü, özel hayata saygı hakkı, mülkiyet hakkı, eşitlik) perspektifinden ele alınmaktadır.

Bunun yanı sıra her yıl yayınlanan "Özgürlük ve Basın" raporlarıyla dünya genelinde basın özgürlüğü incelenirken, "İnternette Özgürlük" raporlarıyla özgür internet kullanımı değerlendirilerek internette ifade özgürlüğü üzerine değerlendirme yapılmaktadır. Ayrıca, "Geçiş Dönemindeki Uluslar" tematik çalışmasıyla da 29 eski Sovyet ülkesini demokrasi ile ilişkileri yönünden incelenmektedir.

Tüm bunların dışında, spesifik olarak insan hakları ve demokrasi ile yakından ilişkili olaylar üzerine hazırlanan "Özel Raporlar" sunmaktadır. Yukarıda bahsedilen raporlara göre daha kısa bir değerlendirme niteliği taşıyan bu raporlara, son olarak Hong Kong'da yaşanan gösteriler üzerine yayınlanan görüş ve tavsiyeler bir örnektir. Türkiye yönündense, S400'lerin alım sürecinde yaşanan gelişmeler ile Haziran 2018 seçimleri ardından hazırlanan rapor, bunlara birer örnek oluşturmaktadır.

İletişim Bilgileri:

Adres:*1850 M Sokak No: Süit 1100 Washington, Columbia Bölgesi 20036 Amerika Birleşik Devletleri*

Telefon:*202-296-5101*

Faks:*202-293-2840*

E-mail:*info@freedomhouse.org*

Websitesi: *https://freedomhouse.org/*

: https://twitter.com/freedomhouse

3.3. ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ

Uluslararası Af Örgütü, insan haklarına saygı gösterilmesi, insan hakları ihlallerinin engellenmesi ve bu hakların korunması için çalışan uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. Hedefini, her insanın İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi tarafından kabul edilen insan haklarına ve diğer tüm uluslararası insan hakları standartlarına erişebilmesini sağlamak olarak ifade etmektedir.

216 ülke ve bölgede faaliyet gösteren Uluslararası Af Örgütü'nün, resmi olarak 2002'den beri Türkiye'de de şubesi bulunmaktadır. Merkez ofisi İstanbul'dadır. Ayrıca Ankara'da, İnsan Hakları Eğitimi projesinin yürütüldüğü bir ofisi vardır.

Temel çalışma alanları; ifade özgürlüğü, LGBTİ+ hakları, kadın hakları, cezasızlık, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, mülteci haklarıdır. Bu alanlarda ülkeler bazında yıllık raporlar ve bültenler sunmaktadır. Temel insan haklarını ilgilendiren ihlaller karşısında imza kampanyaları düzenlemektedirler. Güncel kampanyaları, onur yürüyüşlerinin güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi, Cumartesi Anneleri'nin/İnsanları'nın barışçıl protesto hakkının engellenmemesi, hak savunucularına

yönelik başlatılan yargılamanın son bulmasına yönelik yerel kampanyalar olduğu gibi Çin'de yaşanan toplu gözaltılar ile Filistin'e yönelik uluslararası imza kampanyaları da mevcuttur.

Bunun yanı sıra gerçekleştirilen dava gözlem programı kapsamında, Uluslararası Af Örgütü'nün çeşitli şubelerinden gözlemciler, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, cezasızlık, işkence ve kötü muamele yasağı başta olmak üzere pek çok konuda, Türkiye'den davaları izleyerek adil yargılanma hakkı kriterleri uyarınca raporlama yapmaktadır. Bu raporlar, Uluslararası Af Örgütü'nün halihazırda yürüttüğü kampanyalarda, kamuoyuyla paylaşılan basın metinlerinde, sosyal medyada ve tematik raporlarda güvenilir veriler olarak kullanılmaktadır. Gezi Parkı Hak Savunucuları Davası, Hande Buse Şeker Davası, Büyükada Hak Savunucuları Davası bu kapsamda takip edilerek raporlanan davalardan birkaçıdır.

Ayrıca, ücretsiz insan hakları eğitimleri düzenleyerek katılımcıların insan haklarının ne olduğunu, neden korumaları gerektiğini, bunu nasıl yapacağını öğrenmelerini ve böylece, insan haklarını yaşamlarında koruyabilmeleri ile haklarını talep etmeleri konusunda güçlenmelerini hedeflemektedir. Eğitim programı kapsamında insan haklarının temel kavramları, insan onuru, insanın değeri, etik, insan haklarının korunması için oluşturulmuş ulusal ve uluslararası mekanizmalar, ayırımcılıkla mücadele gibi konular ele alınmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü çalışanları ile mensuplarının yanı sıra, diğer sivil toplum örgütlerinin üye, çalışan ve yöneticilerinin, kamu kurumları, Belediyeler ve Meslek örgütlerinin üye, çalışan ve yöneticilerinin insan hakları konusunda bilinçlenmesinin artırılması amaçlanmaktadır.

İletişim Bilgileri:

Tr Adres:*Hacımimi Mah. Kemeraltı Cad. Adahan No:31 Kat:2 PK:34425 Karaköy-Beyoğlu/İstanbul*

Telefon: *0212 361 62 17-18*

Faks: *0212 361 62 19*

E-mail: *posta@amnesty.org.tr - info@amnesty.org.tr*

Websitesi:*https://www.amnesty.org.tr/*

: https://twitter.com/aforgutu

3.4. İNSAN HAKLARI İZLEME ÖRGÜTÜ

Dünyada yaşanan insan hakları ihlallerine dair araştırmalar ve raporlamalar gerçekleştirmekte olan bir sivil toplum örgütüdür. Savunuculuklarını hükümetlere, silahlı gruplara ve şirketlere yönelterek insan hakları ihlallerine yol açan kanun-

ların, benimsenen politikaların ve uygulamaların değiştirilmesi hedeflenmektedir. Merkezi New York'ta yer alan insan hakları üzerine araştırma ve savunuculuğunu yapan bu örgütün farklı 20 şehirde daha ofisleri bulunmaktadır.

Türkiye'de doğrudan bir ofisi olmamakla birlikte, sık sık Türkiye'ye gelen Türkiye sorumluları vasıtasıyla, ülkede yaşanan temel hak ve özgürlüklere dair gelişmeler yakından takip edilerek raporlanmaktadır.

Silahlar, iş dünyası, çocuk hakları, kriz ve çatışma, engelli hakları, çevre hakkı, ifade özgürlüğü, sağlık hakkı, uluslararası adalet, LGBTİ hakları, göçmen hakları, mülteci hakları, terörizm ve terörizmle mücadele, işkence ve kadın hakları temel çalışma alanlarını oluşturmaktadır. Bu haklar temelinde ülkelere dair yıllık raporlar hazırladığı gibi, spesifik olaylar karşısında daha kısa değerlendirmeler içeren raporlar da sunmaktadır.

Türkiye'ye dair hazırladığı güncel "Güvenli Bölge", "Suriyelilerin Geri Gönderilmesi", "Belediye Başkanlarının Görevden Alınması", "Zorla Kaybetmeler" gibi raporları olduğu gibi yaşanan uluslararası gelişmeler doğrultusunda "Hong Kong'da gerçekleştirilen eylemler", "Mısır'da sınır dışı edilen muhalifler", "Sincan'da yaşananlar" gibi raporları da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Gezi Davası, Havalimanı İşçileri davası gibi temel insan hak ve özgürlüklerini yakından ilgilendiren davaları da takip etmektedir.

İletişim Bilgileri:

Adres: *350 Beşinci Cadde, 34. KatNew York, NY 10118-3299 ABD*

Telefon:*+1-212-290-4700*

Faks: *+ 1-212-736-1300*

Websitesi:*https://www.hrw.org/*

: https://twitter.com/hrw

3.5. ULUSLARARASI HUKUKÇULAR KOMİSYONU

Dünyanın çeşitli bölgelerinden hakim, avukat ve akademisyenlerden oluşan Komisyon, hukukun üstünlüğünü temel alarak ulusal ve uluslararası adalet mekanizmalarını güçlendirmeyi ve bu şekilde insan haklarını korumayı ve desteklemeyi hedeflemektedir. Uluslararası insan hakları ile uluslararası insancıl hukukun etkili bir biçimde uygulanmasını; medeni, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tanınmasını sağlamak; güçler ayrılığını korumak ve yargı erki ile hukuk uzmanlarının bağımsızlığını temin etmeyi gözetmektedir.

Hakim ve savcıların bağımsızlığı, hesap verebilirlik, iş dünyası ve insan hakları, küresel güvenlik ve hukukun üstünlüğü, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, cinsel yönelim ve cinsel kimlik, kadının insan hakları temel aldığı haklardır. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler mekanizmalarının gelinen güncel aşamada yetersiz kaldığını belirterek, bunların geliştirilmesi için çalışmalar yapmaktadır. Tüm bu amaçlarla uluslararası kongreler ve seminerler düzenlemektedir.

İnsan haklarına aykırılık iddiaları karşısında, bu iddiaları yerinde incelemek ve rapor vermek üzere heyetler göndermektedir. Merkezi Cenevre›de olup Türkiye ofisi bulunmamaktadır. Türkiye'de yaşanan ifade özgürlüğü gelişmeleri, insan hakları savunucularının karşılaştığı muamele, sulh ceza hakimlerinin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile OHAL kapsamında ihraç edilen hakim ve savcılara dair değerlendirmeler sunmuştur. Aynı zamanda, Gezi Parkı Davasında gözlemci olarak bulunmuşlardır.

Ayrıca, Türkiye'deki insan hakları ihlalleri doğrultusunda, Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik İnceleme Raporu'na gölge rapor sunarak katkı sağlamış, OHAL ile iptal edilen pasaportlar nedeniyle yapılan İHAMbaşvurusunda iç hukuk yollarının etkililiği başta olmak üzere, OHAL işlemlerine dair pek çok başvuruda İHAM'aüçüncü taraf olarak görüş bildirmiştir. Avukatlara yönelik ise, Birleşmiş Milletler mekanizmalarına başvuru ile göçmenler, mülteciler ve sığınmacıların hukuki korumasına dair seminerler düzenlemektedir. Bireysel başvurular için hukuki bir hizmet sunmamaktadır.

İletişim Bilgileri:

Adres: ICJ – the International Commission of JuristsP.O. Box 91Rue des Bains 331211 Geneva 8

Telefon: *+41 (0)22 979 38 00*

Fax: *+41 (0)22 979 38 01*

E-mail:*info@icj.org*

Websitesi:*https://www.icj.org/*

: https://twitter.com/icj_org

3.6. İNSAN HAKLARI İÇİN ULUSLARARASI BİRLİK

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi başta olmak üzere, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile tanınan insan haklarını etkili kılmayı, insan haklarını uluslararası ilişkilerde ön sırada tutmayı, insan haklarının korunması için partnerleriyle beraber stratejiler geliştirmeyi, ülkelerinde sivil toplumu geliştirmeye ve adaleti sağlamaya çabalayan tekil insan hakları savunucularını savun-

mayı amaçlamaktadır. Bunun için savunuculuk, lobicilik ve aktivizm faaliyetleri yürütmektedir. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Uluslararası Çalışma Örgütü'nde danışma statüsüne sahiptir. Merkezi New York'ta olup Cenevre'de de bir temsilcisi bulunmaktadır. Türkiye ofisi yoktur.

İletişim Bilgileri:

Websitesi:www.ilhr.org

3.7. ULUSLARARASI BAROLAR BİRLİĞİ İNSAN HAKLARI ENSTİTÜSÜ

Yargı erkinin bağımsız ve etkili bir biçimde çalışamaması halinde insan hakları ihlalleri, cezasızlık ve adaletsizlik durumlarının ortaya çıkacağı düşüncesiyle Uluslararası Barolar Birliği bünyesinde kurulmuş bağımsız bir kuruluştur. İnsan haklarını desteklemek, korumak, insan haklarını hukukun üstünlüğü ilkesi altında adil bir biçimde uygulamak için ve de dünya genelindeki yargıçlar ve avukatların bağımsızlığını korumak için çalışmaktadır. Hukuk uygulayıcılarına ve enstitülerine, hukukun üstünlüğü temelinde insan haklarının korunması ve geliştirilmesinin sağlanması için insan hakları eğitimleri vermekte ve teknik destek sağlamaktadır. Ülke ziyaretleri gerçekleştirerek insan hakları ihlalleri iddialarına dair raporlar hazırlamakta ve bu raporları özellikle Birleşmiş Milletler mekanizmaları olmak üzere, pek çok insan hakları inceleme mekanizmasına gölge rapor olarak sunmaktadır. Aynı zamanda keyfi uygulamalara, tehditlere ve tutuklamalara maruz kalan avukatlar ile hakimler adına savunuculuk ve dava gözlemleri yapmakta, ölüm cezasının tamamen kaldırılması, yoksulluk ve cinsel yönelim dahil olmak üzere, savunuculuk çalışmaları gerçekleştirmektedir.

Uluslararası Hukukçular Komisyonu başta olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşu ile beraber hazırladığı gölge raporlar bulunmaktadır. Bunun son örneği, Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik İnceleme için hukuk örgütlerinin bir araya gelerek hazırladığı ve OHAL uygulamalarının eleştirildiği gölge rapordur.

İletişim Bilgileri:

Adres: *4th Floor10 St Bride StreetLondonEC4A 4ADUnited Kingdom*

Telefon: *+44 (0)20 7842 0090*

Fax: *+44 (0)20 7842 0091*

E-mail: *hri@int-bar.org*

Websitesi: *https://www.ibanet.org/IBAHRI.aspx*

: https://twitter.com/ibahri

3.8. ARTİCLE 19

Adını Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ifade özgürlüğünü içeren 19. maddesinden alan kuruluş, herkesin görüşlerini özgürce ifade edebilmesini ve ayrımcılığa uğrama korkusu olmaksızın kamusal hayata dahil olabilmesini hedeflemektedir. Bu kapsamda ifade özgürlüğü ile şeffaflığı da kapsayan bilgiye erişim hakkını temel alan çalışmalar gerçekleştirmektedir. Asıl merkezi İngiltere'de olup Türkiye ofisi bulunmaktadır.

Bilgiye erişim, iş dünyası ve insan hakları, sansür, dijital haklar, eşitlik ve nefret söylemi, din ve inanç özgürlüğü, toplumsal cinsiyet ve cinsellik, basın özgürlüğü, ulusal güvenlik ve terörizmin önlenmesi, örgütlenme özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve gözetlemeler, gösteri yürüyüşleri, gazeteciler ile insan hakları savunucularının güvenliği ile sürdürülebilir kalkınma konularında, ifade özgürlükleri ile kesişimleri üzerinden raporlama başta olmak üzere çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'deki faaliyetleri; dava gözlemleri, davalara üçüncü taraf olarak uzman görüşü hazırlayıp sunma ve edindiği bilgileri uluslararası kamuoyuyla paylaşma üzerine yoğunlaşmaktadır.

Aynı zamanda TerörleMücadele Kanununda yer alan bazı ifadelerin muğlak olduğunu belirterek bunların değiştirilmesi yönünde savunuculuk yapmaktadır.

İletişim Bilgileri:

Adres:*Free Word Centre60 Farringdon RoadLondon EC1R 3GAUnited Kingdom*

Telefon: *+44 20 7324 2500*

Twitter: *@article19org*

Websitesi: *www.article19.org*

: https://twitter.com/article19org

3.9. ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI FEDERASYONU

İnsan hakları alanında 1922 yılında kurulmuş olan ilk uluslararası organizasyondur. Merkezi Paris'tedir. Tüm dünyada 112 ülkeden 184 ulusal insan hakları örgütünü barındıran bir çatı örgüttür. Türkiye'den İnsan Hakları Derneği ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı üye olan sivil toplum kuruluşlarıdır. İnsan haklarının herkes için eşitlik, insanlık onuru ve özgürlüğü güvence altına alan bir toplumun temeli olduğu felsefesini savunmaktadır.

Kuruluş, tüzüğü gereği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde düzenlenen tüm medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları savunan uluslararası bir örgüttür. Yasal ve siyasi alanda İnsan Haklarının korunması ve uygulanması için uluslararası araçların, mekanizmaların oluşturulması ve güçlendirilmesi için çalışmaktadır.

İnsan hakları savunucuları, kadın hakları, göçmen ve mülteci hakları, LGBTİ hakları, uluslararası adalet, küreselleşme ve insan hakları, ölüm cezası, terörizm, gözetimler ve insan hakları alanlarında raporlamalar, acil eylem çağrıları, basın açıklamaları ve savunuculuk yapmaktadır. Bunun yanı sıra dava gözlemleri, mağdurlara destek sağlama, mağdurları mahkemelerde temsil etme ve cezasızlıkla savaşma yönünde çalışmaları bulunmaktadır.

Soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, işkence ve zorla kaybetmeler gibi uluslararası suçlara dair hukuki süreçlerde mağdurları temsil etme yetkisi olan nadir kuruluşlardan biridir.

İletişim Bilgileri:

Adres: *17 Passage de La Main d'Or 75011 Paris*

Telefon: *0033 1 43 55 25 18*

Websitesi:*https://www.fidh.org/en*

: https://twitter.com/fidh_en

**Türkiye'den üye olan İnsan Hakları Derneği'nin websitesi: https://www.ihd.org.tr/*

**Türkiye'den üye olan İnsan Hakları Vakfı'nın websitesi: https://tihv.org.tr/*

3.10. MÉDECİNS SANS FRONTİÈRES (SINIR TANIMAYAN DOKTORLAR)

Savaş yüzünden zarar görmüş bölgelerde ve gelişmekte olan ülkelerdeki endemik hastalıklara karşı projeler üreten insani yardım amaçlı sivil toplum kuruluşudur. İsviçre'de bulunan uluslararası bir kurul tarafından yönetilir. 20 alt bölümü vardır. Çatışma, salgın hastalık, felaket veya sağlık hizmetlerinden dışlanma durumlarından etkilenen kişilere tıbbi yardım sağlamaktadır. Ekipleri, çoğu yerel olarak işe alınan on binlerce sağlık uzmanından, lojistik ve idari personelden oluşmaktadır. Uygulamaları tıbbi etik ve tarafsızlık, bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleri kapsamındadır. Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından biridir.

İletişim Bilgileri:

E-mail: *bilgi@istanbul.msf.org*

Websitesi : http://sinirtanimayandoktorlar.org

: https://twitter.com/MSF_Turkiye

4. ULUSALMEVZUAT

4.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

4.2. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu

4.3. Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun

4.4. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu

4.5. Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu

4.6. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu

4.7. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu

4.8. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu

4.9. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun

4.10. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun

4.1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

Kanun Numarası: 2709

BAŞLANGIÇ

Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, TürkiyeCumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere.

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

I. Devletin şekli

Madde 1 – Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2 – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

III. Devletin bütünlüğü, Resmî dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

Madde 3 – Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Milli marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

IV. Değiştirilemeyecek hükümler

Madde 4 – Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

V. Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 5 – Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

VI. Egemenlik

Madde 6 – Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

VII. Yasama yetkisi

Madde 7 – Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.

VIII. Yürütme yetkisi ve görevi

Madde 8 – Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

IX. Yargı yetkisi

Madde 9 – Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

X. Kanun önünde eşitlik

Madde 10 – Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. **(Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.)** Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

Madde 11 – Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

İKİNCİ KISIM
TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER

BİRİNCİ BÖLÜM
Genel Hükümler

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Madde 12 – Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Madde 13 – (Değişik: 3/10/2001-4709/2 md.)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması

Madde 14 – (Değişik: 3/10/2001-4709/3 md.)

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

Madde 15 – Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

V. Yabancıların durumu

Madde 16 – Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kişinin Hakları ve Ödevleri

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17 – Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

II. Zorla çalıştırma yasağı

Madde 18 – Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

Madde 19 – Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

(Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/4 md.) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/4 md.) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması

A. Özel hayatın gizliliği

Madde 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. **(Mülga üçüncü cümle: 3/10/2001-4709/5 md.)**

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/5 md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/2 md.) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

B. Konut dokunulmazlığı

Madde 21 – (Değişik: 3/10/2001-4709/6 md.)

Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

C. Haberleşme hürriyeti

Madde 22 – (Değişik: 3/10/2001-4709/7 md.)

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23 – Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik fıkra: 7/5/2010-5982/3 md.) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

VI. Din ve vicdan hürriyeti

Madde 24 – Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağ-

lama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25 – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde 26 – Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellememek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(**Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.)** Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27 – Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

Madde 28 – Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga ikinci fıkra: 3/10/2001-4709/10 md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyle; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

B. Süreli ve süresiz yayın hakkı

Madde 29 – Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tesbiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Süreli yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkanlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

C. Basın araçlarının korunması

Madde 30- (Değişik: 7/5/2004-5170/4 md.)

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

D. Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

Madde 31 – Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/11 md.) Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

E. Düzeltme ve cevap hakkı

Madde 32 – Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

XI. Toplantı hak ve hürriyetleri

A. Dernek kurma hürriyeti

Madde 33 – (Değişik: 3/10/2001-4709/12 md.)

Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

*B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakk*ı

Madde 34 – (Değişik: 3/10/2001-4709/13 md.)

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

XII. Mülkiyet hakkı

Madde 35 – Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler

A. Hak arama hürriyeti

Madde 36 – Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

B. Kanuni hakim güvencesi

Madde 37 – Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

*C. Suç ve cezalara ilişkin esasla*r

Madde 38 – Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md; Mülga fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.)

(Değişik onuncu fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik son fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

XIV. İspat hakkı

Madde 39 – Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikayetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Madde 40 – Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

I. Ailenin korunması ve çocuk hakları

Madde 41 – Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Madde 42 – Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 9/2/2008-5735/2 md.; İptal: Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı ile.)

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

III. Kamu yararı

A. Kıyılardan yararlanma

Madde 43 – Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir.

B. Toprak mülkiyeti

Madde 44 – Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tesbit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması

Madde 45 – Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

D. Kamulaştırma

Madde 46 – (Değişik: 3/10/2001-4709/18 md.)

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

E. Devletleştirme ve Özelleştirme

Madde 47 – Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1 md.) Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

(Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1 md.) Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırabileceği veya devredebileceği kanunla belirlenir.

IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti

Madde 48 – Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

V. Çalışma ile ilgili hükümler

A. Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 49 – Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/19 md.) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/19 md.)

B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

Madde 50 – Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

C. Sendika kurma hakkı

Madde 51 – (Değişik: 3/10/2001-4709/20 md.)

Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

(Mülga dördüncü fıkra: 7/5/2010-5982/5 md.)

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

D. Sendikal faaliyet

Madde 52 – (Mülga: 23/7/1995-4121/3 md.)

VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt

A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı

Madde 53 – İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 23/7/1995-4121/4 md.; Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)

(**Mülga dördüncü fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)**

(**Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)** Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

(**Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)** Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

(**Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)** Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

B. Grev hakkı ve lokavt

Madde 54 – Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

(Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/7 md.)

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek hakem kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

(Mülga yedinci fıkra: 7/5/2010-5982/7 md.)

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

VII. Ücrette adalet sağlanması

Madde 55 – Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/21 md.) Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da gözönünde bulundurulur.

VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

Madde 56 – Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

B. Konut hakkı

Madde 57 – Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

IX. Gençlik ve spor

A.Gençliğin korunması

Madde 58 – Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim

Madde 59 – Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyu korur.

(Ek fıkra: 17/3/2011-6214/1 md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

X. Sosyal güvenlik hakları

A. Sosyal güvenlik hakkı

Madde 60 – Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler:

Madde 61 – Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

Madde 62 – Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

Madde 63 – Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

XII. Sanatın ve sanatçının korunması

Madde 64 – Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

XIII. Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları

Madde 65 – (Değişik: 3/10/2001-4709/22 md.)

Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasi Haklar ve Ödevler

I. Türk vatandaşlığı

Madde 66 – Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. **(Mülga ikinci cümle: 3/10/2001-4709/23 md.) (…)**

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

II. Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları

Madde 67 – Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariçceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutuk evlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hakimin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.(1)

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/24 md.) Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

III. Siyasi partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma

Madde 68 – (Değişik: 23/7/1995-4121/6 md.)

Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yüksek öğretim elemanlarının yüksek öğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

Madde 69 – (Değişik: 23/7/1995-4121/7 md.)

Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. **(Ek cümle: 3/10/2001-4709/25 md.)** Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/25 md.) Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/25 md.) Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı

A. Hizmete girme

Madde 70 – Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

B. Mal bildirimi

Madde 71– Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

V. Vatan hizmeti

Madde 72 – Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

VI. Vergi ödevi

Madde 73 – Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.

VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

Madde 74 – Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

(Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.)

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.) Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.) Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.) Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonu-

cunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ KISIM
CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI

BİRİNCİ BÖLÜM
Yasama

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi

A. Kuruluşu:

Madde 75 – (Değişik: 23/7/1995-4121/8 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.

B. Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 76 – Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişiği olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, Resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi

Madde 77 – (Değişik: 21/1/2017-6771/4 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.

D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler

Madde 78 – Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

(Ek fıkra: 27/12/2002-4777/2 md.) Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.

E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

Madde 79 – Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

F. Üyelikle ilgili hükümler

1. Milletin temsili

Madde 80 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

2. Andiçme

Madde 81 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

"Devletin varlığı ve bağımsızlığını vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim".

3. Üyelikle bağdaşmayan işler

Madde 82 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı Resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. **(Mülga ikinci cümle: 21/1/2017-6771/16 md.) (…)**

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

4. Yasama dokunulmazlığı

Madde 83 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık

Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

5. Milletvekilliğinin düşmesi

Madde 84 – (Değişik: 23/7/1995-4121/9 md.)

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu hususlaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

(**Mülga son fıkra: 7/5/2010-5982/9 md.)**

6. İptal istemi

Madde 85 – (Değişik: 23/7/1995-4121/10 md.)

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş

olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

7. Ödenek ve yolluklar

Madde 86 – (Değişik birinci cümle: 21/11/2001-4720/1 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir.Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye BüyükMillet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerineT.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.(2)

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri

A. Genel olarak

Madde 87 – (Değişik: 21/1/2017-6771/5 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

Madde 88 – Kanun teklif etmeye milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 89 – Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Tür-

kiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. (**Ek cümle: 3/10/2001-4709/29 md.)** Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Madde 90 – Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. **(Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.)** Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

Madde 91 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

Madde 92 – Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına

ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler

A. Toplanma ve tatil

Madde 93 – (Değişik birinci fıkra: 23/7/1995-4121/11 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

B. Başkanlık Divanı

Madde 94 – Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasi parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. **(Değişik ikinci cümle: 7/5/2010-5982/10 md.)** İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır;

dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin Katip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasi partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

C. İçtüzük siyasi parti grupları ve kolluk işleri

Madde 95 – Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

D. Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 96 – (Değişik birinci fıkra: 31/5/2007-5678/3 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

(Mülga ikinci fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

Madde 97 – Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları

Madde 98 – (Değişik: 21/1/2017-6771/6 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı soru, yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

B. Gensoru

Madde 99 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Meclis soruşturması

Madde 100 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

İKİNCİ BÖLÜM

Yürütme

1. Cumhurbaşkanı

A. Adaylık ve seçimi

Madde 101 – (Değişik: 21/1/2017-6771/7 md.)

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

B. Seçimi

Madde 102 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Andiçmesi

Madde 103 – Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andiçer:

"Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve laik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andiçerim."

D. Görev ve yetkileri

Madde 104 – (Değişik: 21/1/2017-6771/8 md.)

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu

Madde 105 – (Değişik: 21/1/2017-6771/9 md.)

Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.

Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar

Madde 106 – (Değişik: 21/1/2017-6771/10 md.)

Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği

Madde 107 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

H. Devlet Denetleme Kurulu

Madde 108 – İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanınca atanır.

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

II. Bakanlar Kurulu

A. Kuruluş

Madde 109 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

B. Göreve başlama ve güvenoyu

Madde 110 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Görev sırasında güvenoyu

Madde 111 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

D. Görev ve siyasi sorumluluk

Madde 112 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Madde 113 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

Madde 114 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

G. Tüzükler

Madde 115 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi

Madde 116 – (Değişik: 21/1/2017-6771/11 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.

İ. Milli Savunma

1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Madde 117 – Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Cumhurbaşkanı sorumludur.

Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

(Mülga dördüncü fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)

(Mülga beşinci fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)

2. Milli Güvenlik Kurulu

Madde 118 – (Değişik birinci fıkra: 3/10/2001-4709/32 md.) Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

(Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/32 md.) Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Cumhurbaşkanına bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Cumhurbaşkanınca değerlendirilir.

Milli Güvenlik Kurulunun gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Milli Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı yardımcısının başkanlığında toplanır.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

III. Olağanüstü hal yönetimi

Madde 119 – (Değişik: 21/1/2017-6771/12 md.)

Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması, tabiî afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı

Madde 120 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

Madde 121 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

Madde 122 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

IV. İdare

A. İdarenin esasları

1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

Madde 123 – İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.

2. Yönetmelikler

Madde 124 – Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

B. Yargı yolu

Madde 125 – İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. **(Ek hüküm: 13/8/1999-4446/2 md.)** Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

(Ek cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

(Değişik birinci cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez.

İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

C. İdarenin kuruluşu

1. Merkezi idare

Madde 126 – Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayırılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

2. Mahalli idareler

Madde 127 – Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar or-

ganları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/12 md.) Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. **(Mülga ikinci cümle: 21/1/2017-6771/16 md.) (…)** Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

1. Genel ilkeler

Madde 128 – Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. **(Ek cümle: 7/5/2010-5982/12 md.)** Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

Madde 129 – Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(Değişik üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/13 md.) Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

Madde 130 – Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı mali kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tabidir.

2. Yükseköğretim üst kuruluşları

Madde 131 – Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

(Değişik ikinci fıkra: 7/5/2004-5170/8 md.) Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler tarafından seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.

Kurulun teşkilatı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tabi olanlar

Madde 132 - Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tabidir.

F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları

Madde 133 - (Değişik: 8/7/1993-3913/1 md.)

Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(Ek fıkra: 21/6/2005-5370/1 md.) Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Madde 134 – Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 135 – Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hakimin onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

İ. Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 136 – Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşünüşlerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

J. Kanunsuz emir

Madde 137 – Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yargı

I. Genel hükümler

A. Mahkemelerin bağımsızlığı

Madde 138 – Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

B. Hakimlik ve savcılık teminatı

Madde 139 – Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

C. Hakimlik ve savcılık mesleği

Madde 140 – Hakimler ve savcılar adli ve idari yargı hakim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hakim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hakimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hakim ve savcıların nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli

olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hakimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askeri hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hakimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, Resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hakimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hakim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idari görevlerde çalışanlar, hakimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidirler. Bunlar, hakimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hakimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

Madde 141 – Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

E. Mahkemelerin kuruluşu

Madde 142 – Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 21/1/2017-6771/13 md.) Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Madde 143 – (Mülga: 7/5/2004-5170/9 md.)

G. Adalet hizmetlerinin denetimi

Madde 144 – (Değişik: 7/5/2010-5982/14 md.)

Adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca

denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

H. Askeri yargı

Madde 145 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

II. Yüksek mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu **Madde 146 – (Değişik: 7/5/2010-5982/16 md.)**

Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay (…) genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay (…) ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, (…) en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde (…) en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında Resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi

Madde 147 – (Değişik birinci fıkra: 7/5/2010-5982/17 md.) Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

3. Görev ve yetkileri

Madde 148 – Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde (…)[2] ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz.[2]

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcıvekili yapar.

(Değişik beşinci fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

4. Çalışma ve yargılama usulü

Madde 149 –(Değişik: 7/5/2010-5982/19 md.)

Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.(2)

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

5. İptal davası

Madde 150 – Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. **(Mülga son cümle: 21/1/2017-6771/16 md.)**

6. Dava açma süresi

Madde 151 – Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya içtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Madde 152 – Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

8. Anayasa Mahkemesinin kararları

Madde 153 – Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

B. Yargıtay

Madde 154 – Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hakim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar (…)Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

C. Danıştay

Madde 155 – Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(Değişik ikinci fıkra: 13/8/1999-4446/3 md.) Danıştay, davaları görmek, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hakim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

D. Askeri Yargıtay

Madde 156 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

Madde 157 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Uyuşmazlık Mahkemesi

Madde 158 – Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. (3)

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

III. Hakimler ve Savcılar Kurulu

Madde 159 – (Değişik: 7/5/2010-5982/22 md.)

Hâkimler ve Savcılar Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf

olup birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelerden, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılamaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler. Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahke-

menin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıları, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve iş bölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

IV. Sayıştay

Madde 160 – Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idari yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır.

(Ek üçüncü fıkra: 29/10/2005-5428/2 md.) Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

(Mülga son fıkra: 7/5/2004-5170/10 md.)

DÖRDÜNCÜ KISIM
MALİ VE EKONOMİK HÜKÜMLER

BİRİNCİ BÖLÜM
Mali Hükümler

I. Bütçe

A. Bütçe ve kesinhesap

Madde 161 – (Değişik: 21/1/2017-6771/15 md.)

Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerleme oranına göre artırılarak uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezî yönetim kesin hesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

B. Bütçenin görüşülmesi

Madde 162 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları

Madde 163 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

D. Kesinhesap

Madde 164 – (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Kamu iktisadi teşebbüslerinin denetimi

Madde 165 – Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Ekonomik Hükümler

I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey

Madde 166 – Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/23 md.) Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında Cumhurbaşkanına istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi

Madde 167 – Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Cumhurbaşkanına yetki verilebilir.

III. Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

Madde 168 – Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

IV. Ormanlar ve orman köylüsü

A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 169 – Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

B. Orman köylüsünün korunması

Madde 170- Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir.

Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

Madde 171 – Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

(Mülga son fıkra : 23/7/1995-4121/15 md.)

VI. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkarların korunması

A. Tüketicilerin korunması

Madde 172 – Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.

B. Esnaf ve sanatkarların korunması

Madde 173 – Devlet, esnaf ve sanatkarı koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır.

BEŞİNCİ KISIM
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

I. İnkılap kanunlarının korunması

Madde 174 – Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılap kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisani 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;

8. 3 Kanunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

ALTINCI KISIM
GEÇİCİ HÜKÜMLER

Geçici Madde 1 – Anayasanın halkoylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilanı ile birlikte, halkoylaması tarihindeki Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanına tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. 18 Eylül 1980 tarihinde Devlet Başkanı

olarak içtiği and yürürlükte kalır. Yedi yıllık sürenin sonunda Cumhurbaşkanlığı seçimi Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır.

Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp; Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Milli Güvenlik Konseyinin Başkanlığını da yürütür.

İlk milletvekili genel seçimleri sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Milli Güvenlik Konseyinin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanını seçinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekalet eder ve O›nun Anayasadaki bütün görevlerini yerine getirir ve yetkilerini kullanır.

Geçici Madde 2 – 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla kuruluşu gösterilen Milli Güvenlik Konseyi, Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasi Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunlara göre görevlerini devam ettirir.

Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Milli Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Milli Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Milli Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Milli Güvenlik Konseyi üyesi olarak 18 Eylül 1980 tarihinde içtikleri and yürürlükte kalır. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukuki varlığı sona erer.

Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır:

a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, laiklik ilkesine, Atatürk inkılaplarının, milli güvenliğin ve kamu düzeninin korunmasına, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna, Milletlerarası andlaşmalara, dış ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiyeye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları Cumhurbaşkanına tanınan onbeş günlük sürenin ilk on günü içinde incelemek;

b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde:

Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek;

c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

Geçici Madde 3 – Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte:

a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun,

b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Milli Güvenlik Konseyi Hakkında Kanun,

c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun,

Yürürlükten kalkar ve Milli Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukuki varlıkları sona erer.

Geçici Madde 4 – (Mülga: 17/5/1987-3361/4 md.)

Geçici Madde 5 – Yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00 de kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda milletvekilleri andiçerler.

Geçici Madde 6 – Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapılıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan İçtüzüğünün, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 7 – İlk milletvekili genel seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.

Geçici Madde 8 – Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.

Geçici Madde 9 – İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi, üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.

Geçici Madde 10 – Mahalli İdare seçimleri en geç Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl içinde yapılır.

Geçici Madde 11 – Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların kadroları ile görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları saklı kalır.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar boşalan asıl üye kadrosuna, asıl ve yedek üye sayısı toplamı onbeşe ininceye kadar da boşalan yedek üye kadrosuna seçim yapılmaz. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakı sağlanıncaya kadar asıl üye sayısının onbirden, asıl ve yedek üye sayıları toplamının onbeşden aşağı düşmesi nedeniyle yapılacak seçimlerde bu Anayasanın kabul ettiği esasa ve sıraya uyulur.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde 22/4/1962 gün ve 44 sayılı Kanunun öngördüğü toplanma yeter sayısı uygulanır.

Geçici Madde 12 – 13/5/1981 gün ve 2461 sayılı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun geçici 1 inci maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştaydan Kurulun asıl ve yedek üyeliğine; 1730 sayılı Yargıtay Kanununa 25/6/1981 gün ve 2483 sayılı Kanunla eklenen geçici madde uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı ile Cumhuriyet Başsavcıvekilliğine; 6/1/1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun geçici 14 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, başkanvekilliklerine ve daire başkanlıklarına, Devlet Başkanınca seçilmiş bulunanlar, seçildikleri dönem için bu görevlerine devam ederler.

6/1/1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun geçici maddelerinin idari mahkemeler Başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümleri de saklıdır.

Geçici Madde 13 – Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Yargıtaydan seçilmesi gereken bir asıl ve bir yedek üyenin seçimleri Anayasa'nın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yapılır.

Seçilen üyeler göreve başlayıncaya kadar Kurul, toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin katılmasıyla çalışmalarını yapar.

Geçici Madde 14 – Sendikaların gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yükümlülükleri, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yerine getirilir.

Geçici Madde 15 – (Mülga: 7/5/2010-5982/24 md.)

Geçici Madde 16 – Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde hukuki veya fiili herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanlar, Anayasanın halkoylamasını takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahalli seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılamazlar, seçimlerde aday olamazlar.

Geçici Madde 17 – (Ek: 10/5/2007-5659/1 md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde, Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin hükümleri bakımından uygulanmaz.

Geçici Madde 18 – (Ek: 7/5/2010-5982/25 md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye

Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.

Geçici Madde 19 – (Ek: 7/5/2010-5982/25 md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir:

a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yükseköğretim kurumlarının hukuk, dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri, ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer. **(İptal ikinci cümle: Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararı ile.)**

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin (…)[1] oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından iki asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. (1)

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin (…)(1) oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, adlî yargı hâkim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcıların sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. **(İptal onbirinci cümle: Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararı ile.)** Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından, idarî yargı hâkim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcıları oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtay ve Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinin görevleri, seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bunlardan, Yargıtaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler; Danıştaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler, sırayla göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, (30000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreterya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri ile adalet müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi ve adalet müfettişi sıfatıyla görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar uygulanır.

Geçici Madde 20 –(Ek: 20/5/2016-6718/1 md.)

Bu maddenin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği tarihte; soruşturmaya veya soruşturma ya da kovuşturma izni vermeye yetkili mercilerden, Cumhuriyet başsavcılıklarından ve mahkemelerden; Adalet Bakanlığına, Başbakanlığa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığına intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, bu dosyalar bakımından, Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uygulanmaz.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde; Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Adalet Bakanlığında bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar, gereğinin yapılması amacıyla, yetkili merciine iade edilir.

Geçici Madde 21 – (Ek: 21/1/2017-6771/17 md.)

A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu Kanunla yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkıncı günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç adayı üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunlukla seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlana-

maması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. Yeni üyeler, ilgili kanunda değişiklik yapılıncaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışır. Görevi sona eren ve Hâkimler ve Savcılar Kuruluna yeniden seçilmeyen üyelerden, talepleri halinde adli yargı hâkim ve savcıları arasından seçilenler Yargıtay üyeliğine, idari yargı hâkim ve savcıları arasından seçilenler Danıştay üyeliğine Hâkimler ve Savcılar Kurulunca seçilir; öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçilenler ise Danıştay üyeliğine Cumhurbaşkanınca atanır. Bu şekilde yapılan seçim ve atamalarda boş kadro olup olmadığına bakılmaz, seçilen ve atanan üye sayısı kadar Yargıtay ve Danıştay kadrolarına üye kadrosu ilave edilir.

D) Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört ay içinde; Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından Başkan, Başsavcı, İkinci Başkan ve üyeleri ile diğer askerî hâkimler (yedek subaylar hariç) tercihleri ve mükteseplerı dikkate alınarak;

a) Hâkimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hâkim veya savcı olarak atanabilirler.

b) Aylık, ek gösterge, ödenek, yargı ödeneği, ek ödeme, malî, sosyal hak ve yardımlar ile diğer hakları yönünden emsali adli veya idari yargıya mensup hâkim ve savcılar, bunların dışındaki hak ve yükümlülükler yönünden ise bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki mevzuat hükümleri uygulanmaya devam edilmek suretiyle Millî Savunma Bakanlığınca mevcut sınıflarında, Bakanlık veya Genelkurmay Başkanlığının hukuk hizmetleri kadrolarına atanırlar. Bunlardan, emeklilik hakkını elde edenlerden yaş haddinden önce bu görevlerden kendi istekleriyle ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan; kanun yolu incelemesi aşamasında olanlar ilgisine göre Yargıtay veya Danıştaya, diğer dosyalar ise ilgisine göre görevli ve yetkili adli veya idari yargı mercilerine dört ay içinde gönderilir.

F) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur.(1)

G)Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılıncaya kadar Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır.

H) Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.

YEDİNCİ KISIM
SON HÜKÜMLER

I. Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma:

Madde 175 – (Değişik: 17/5/1987-3361/3 md.)

Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisce üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayımlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

II. Başlangıç ve kenar başlıklar

Madde 176 – Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

III. Anayasanın yürürlüğe girmesi

Madde 177 – Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.

a) İKİNCİ KISIM II. Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler, toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler,

Bu hükümler yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Milli Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.

b) İKİNCİ KISIM'daki; siyasi faaliyette bulunma hakları ile siyasi partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasi Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.

c) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; yasama ile ilgili hükümler;

Bu hükümler ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayıncaya kadar Milli Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Milli Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahalli idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahalli idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların yayımlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilanıyle birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.

f) Kesinhesap kanunu tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.

4.2. TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU KANUNU

Kanun Numarası: 6701

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin esasların düzenlenmesidir.

Tanımlar

MADDE 2- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Ayrı tutma: Kişilerin bu Kanunda sayılan temellerden biri veya birden fazlası nedeniyle, bir eylem veya eylemsizliğin sonucu olarak diğerlerinden ayrı tutulması durumunu,

b) Ayrımcılık talimatı: Bir kişinin kendi nam veya hesabına eylem ve işlemlerde bulunmaya yetkili kıldığı kişilere veya bir kamu görevlisinin diğer kişilere verdiği ayrımcılık yapılmasına yönelik talimatı,

c) Başkan: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanını,

ç) Çoklu ayrımcılık: Ayrımcı uygulamanın birden fazla ayrımcılık temeli ile ilişkili olması durumunu,

d) Doğrudan ayrımcılık: Bir gerçek veya tüzel kişinin, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muameleyi,

e) Dolaylı ayrımcılık: Bir gerçek veya tüzel kişinin, görünüşte ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve uygulamalar sonucunda, bu Kanunda sayılan ayrımcılık temelleriyle bağlantılı olarak, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanma bakımından nesnel olarak haklılaştırılamayan dezavantajlı bir konuma sokulmasını,

f) Engelli: Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit şartlarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre şartlarından etkilenen bireyi,

g) İşyerinde yıldırma: Bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak kişiyi işinden soğutmak, dışlamak, bıktırmak amacıyla kasıtlı olarak yapılan eylemleri,

ğ) Kamu görevlisi: Kamu hizmetlerinin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişiyi,

h) Kurul: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunu,

ı) Kurum: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunu,

i) Makul düzenleme: Engellilerin hak ve özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, mali imkânlar nispetinde, ölçülü, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri,

j) Taciz: Psikolojik ve cinsel türleri de dâhil olmak üzere bu Kanunda sayılan temellerden birisine dayanılarak, insan onurunun çiğnenmesi amacını taşıyan veya böyle bir sonucu doğuran yıldırıcı, onur kırıcı, aşağılayıcı veya utandırıcı her türlü davranışı,

k) Ulusal önleme mekanizması: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi,

l) Uygulamalı iş deneyimi: Bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarının eğitimle eş zamanlı ya da eğitim sonrası dönemde iş içerisinde geliştirilmesini,

m) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık: Bir gerçek veya tüzel kişinin, bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerinden birisiyle gerçekte ilgisi olmamasına rağmen, bu temellerden birisini taşıdığı sanılarak hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanma bakımından ayrımcı muameleye maruz kalmasını,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Ayrımcılıkla Mücadele

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı

MADDE 3- (1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.

(2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır.

(3) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

(4) Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Ayrımcılık türleri

MADDE 4- (1) Bu Kanun kapsamına giren ayrımcılık türleri şunlardır:

a) Ayrı tutma.

b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama.

c) Çoklu ayrımcılık.

ç) Doğrudan ayrımcılık.

d) Dolaylı ayrımcılık.

e) İşyerinde yıldırma.

f) Makul düzenleme yapmama.

g) Taciz.

ğ) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık.

(2) Eşit muamele ilkesine uyulması veya ayrımcılığın önlenmesi amacıyla idari ya da adli süreçleri başlatan yahut bu süreçlere katılan kişiler ile bunların temsilcilerinin, bu nedenle maruz kaldıkları olumsuz muameleler de ayrımcılık teşkil eder.

Ayrımcılık yasağının kapsamı

MADDE 5- (1) Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar.

(2) Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu olan kişi ve kurumlar, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür.

(3) Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ve bunlar tarafından yetkilendirilenler, taşınır ve taşınmazları kamuya açık bir şekilde sunarken bu malları edinmek veya kiralamak isteyenler ile bunlar hakkında bilgi almak isteyenler aleyhine, bunların kiralanması, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapamaz.

(4) Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerine, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde belirtilen istisnalar dışında üye olma, organlarına seçilme, üyelik imkânlarından yararlanma, üyeliğin sonlandırılması ve bunların faaliyetlerine katılma ve yararlanma bakımından, hiç kimse aleyhine ayrımcılık yapılamaz.

İstihdam ve serbest meslek

MADDE 6- (1) İşveren veya işveren tarafından yetkilendirilmiş kişi; işverenin çalışanı veya bu amaçla başvuran kişi, uygulamalı iş deneyimi edinmek üzere bir işyerinde bulunan veya bu amaçla başvuran kişi ve herhangi bir sıfatla çalışmak ya da uygulamalı iş deneyimi edinmek üzere işyeri veya iş ile ilgili olarak bilgi edinmek isteyen kişi aleyhine, bilgilenme, başvuru, seçim kriterleri, işe alım şartları ile çalışma ve çalışmanın sona ermesi süreçleri dâhil olmak üzere, işle ilgili süreçlerin hiçbirinde ayrımcılık yapamaz.

(2) Birinci fıkra iş ilanı, işyeri, çalışma şartları, mesleki rehberlik, mesleki eğitim ve yeniden eğitimin tüm düzeylerine ve türlerine erişim, meslekte yükselme ve mesleki hiyerarşinin tüm düzeylerine erişim, hizmet içi eğitim, sosyal menfaatler ve benzeri hususları da kapsar.

(3) İşveren veya işveren tarafından yetkilendirilmiş kişi, istihdam başvurusunu gebelik, annelik ve çocuk bakımı gerekçeleriyle reddedemez.

(4) Serbest mesleğe kabul, ruhsat, kayıt, disiplin ve benzeri hususlar bakımından ayrımcılık yapılamaz.

(5) 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu kapsamına girmeyen her türlü iş ve iş görme sözleşmeleri de bu madde kapsamındadır.

(6) Kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam bu madde hükümlerine tabidir.

Ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği hâller

MADDE 7- (1) Bu Kanun kapsamında ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği hâller ve istisnalar şunlardır:

a) İstihdam ve serbest meslek alanlarında, zorunlu mesleki gerekliliklerin varlığı hâlinde amaca uygun ve orantılı olan farklı muamele.

b) Sadece belli bir cinsiyetin istihdamını zorunlu kılan durumlar.

c) İşe kabul ve istihdam sürecinde, hizmetin zorunlulukları nedeniyle yaş sınırlarının belirlenmesi ve uygulanması, gereklilik ve amaçla orantılı olması şartıyla yaşa dayalı farklı muamele.

ç) Çocuk veya özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri.

d) Bir dine ait kurumda, din hizmeti veya o dine ilişkin eğitim ve öğretim vermek üzere sadece o dine mensup kişilerin istihdamı.

e) Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerinin, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde yer alan amaç, ilke ve değerler temelinde üye olacak kişilerde belli şart ve nitelik aramaları.

f) Eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik, gerekli, amaca uygun ve orantılı farklı muamele.

g) Vatandaş olmayanların ülkeye giriş ve ikametlerine ilişkin şartlarından ve hukuki statülerinden kaynaklanan farklı muamele.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kuruluş, Teşkilat Yapısı ve Görevler

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

MADDE 8- (1) (Değişik: 2/7/2018 – KHK/703/149 md.) Bu Kanunla ve diğer mevzuatla verilen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere, idari ve

mali özerkliğe sahip, özel bütçeli ve kamu tüzel kişiliğini haiz, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakan ile ilişkili Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuştur. Cumhurbaşkanı bu teşkilatın yönetimi ile ilgili yetkilerini gerekli gördüğü hallerde bakan vasıtasıyla kullanabilir.

(2) Kurum, Kurul ve Başkanlıktan oluşur.

Kurumun görevleri

MADDE 9- (1) Kurumun görevleri şunlardır:

a) İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak.

b) İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele konularında kitle iletişim araçlarını da kullanarak bilgilendirme ve eğitim yoluyla kamuoyunda duyarlılığı geliştirmek.

c) Millî eğitim müfredatında bulunan insan hakları ve ayrımcılık yasağıyla ilgili bölümlerin hazırlanmasına katkıda bulunmak.

ç) İnsan haklarının korunması, ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve toplumdaki eşitlik anlayışının geliştirilmesine yönelik olarak üniversiteler ile ortaklaşa faaliyetlerde bulunmak, Yükseköğretim Kurulunun eşgüdümünde üniversitelerin insan hakları ve eşitlik ile ilgili bölümlerinin kurulmasına ve insan hakları ve eşitlik öğretimine dair müfredatın belirlenmesine katkıda bulunmak.

d) Kamu kurum ve kuruluşlarının meslek öncesi ve meslek içi insan hakları ve eşitlik eğitimi programlarının esaslarının belirlenmesine ve bu programların yürütülmesine katkıda bulunmak.

e) Görev alanıyla ilgili mevzuat çalışmalarını izlemek, değerlendirmek, bunlara ilişkin görüş ve önerilerini ilgili mercilere bildirmek.

f) İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.

g) Ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.

ğ) Ayrımcılık yasağı ihlalleri nedeniyle mağdur olduğu iddiasıyla Kuruma başvuranlara mağduriyetlerinin giderilmesi için kullanabilecekleri idari ve hukuki süreçler konusunda yol göstermek ve başvurularını takip etmelerini sağlamak amacıyla yardımcı olmak.

h) İşkence ve kötü muamele ile mücadele etmek ve bu konuda çalışmalar yapmak.

ı) İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya

Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmak.

i) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.

j) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek, bu ziyaretlere ilişkin raporları ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek, Kurulca gerekli görülmesi durumunda kamuoyuna açıklamak, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları, il ve ilçe insan hakları kurulları ile diğer kişi, kurum ve kuruluşların bu gibi yerlere gerçekleştirdikleri ziyaretlere ilişkin raporları incelemek ve değerlendirmek.

k) Cumhurbaşkanlığına, ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmak üzere, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, işkence ve kötü muameleyle mücadele ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında yıllık raporlar hazırlamak.

l) Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak.

m) İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele alanındaki uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, alanındaki uluslararası kuruluşlarla ilgili mevzuat dâhilinde işbirliği yapmak.

n) İnsan haklarının korunması ve ayrımcılıkla mücadele kapsamında faaliyet yürüten kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları ve üniversitelerle işbirliği yapmak.

o) Diğer kurumların ayrımcılığın önlenmesine yönelik faaliyetlerine destek vermek.

ö) Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinin uygulanmasını izlemek, bu sözleşmeler uyarınca kurulan inceleme, izleme ve denetleme mekanizmalarına Devletin sunmakla yükümlü olduğu raporların hazırlanması sürecinde, ilgili sivil toplum kuruluşlarından da yararlanmak suretiyle görüş bildirmek, bu raporların sunulacağı uluslararası toplantılara temsilci göndererek katılmak.

p) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

(2) Kamu kurum ve kuruluşları ile görevliler, birinci fıkranın (j) bendi kapsamındaki ziyaretler sebebiyle gerekli yardım ve kolaylığı göstermek zorundadır.

(3) Kurum, görev ve yetkilerine ilişkin olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunu ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunu yılda en az bir defa bilgilendirir.

Kurul

MADDE 10- (1) Kurul, Kurumun karar organıdır. Kurul, bu Kanunla ve diğer mevzuatla verilen görev ve yetkilerini kendi sorumluluğu altında, bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Görev alanına giren konularla ilgili olarak hiçbir organ, makam, merci veya kişi, Kurula emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.

(2) (Değişik: 2/7/2018 – KHK/703/149 md.) Kurul; biri Başkan, biri İkinci Başkan olmak üzere Cumhurbaşkanı tarafından atanan on bir üyeden oluşur.

(3) İkinci fıkraya göre Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan iki ay önce durum, Kurum tarafından uygun iletişim araçlarıyla kamuoyuna duyurulur. Başvurular ve aday bildirimleri Cumhurbaşkanlığına yapılır. İkinci fıkrada belirtilen usule göre yeni seçilen üyeler, yerlerine seçildikleri üyenin görev süresinin bitiminden itibaren göreve başlar. (1)

(4) Kurula üye olabilmek için aşağıdaki şartlar aranır:

a) (Mülga: 2/7/2018 - KHK/703/149 md.)

b) 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinin birinci fıkrasının (A) bendinin (1), (4), (5), (6) ve (7) numaralı alt bentlerinde belirtilen nitelikleri taşımak.

c) Herhangi bir siyasi partinin yönetim ve denetim organlarında görevli veya yetkili bulunmamak.

ç) En az dört yıllık lisans düzeyinde yükseköğrenim görmüş olmak.

d) (Mülga: 2/7/2018 - KHK/703/149 md.)

(5) (Mülga: 2/7/2018 - KHK/703/149 md.)

(6) (Mülga birinci ve ikinci cümleler: 2/7/2018 - KHK/703/149 md.) Üyeliklerde görev süresi dolmadan herhangi bir sebeple boşalma olması hâlinde, bir ay içinde aynı usulle yeni üye seçilir. Bu şekilde seçilen üye, yerine seçildiği üyenin kalan süresini tamamlar ve bunlardan iki yıl veya daha az süreyle görev yapanların bu görevleri seçilme dönemi olarak değerlendirilmez.

(7) (Mülga: 2/7/2018 - KHK/703/149 md.)

(8) Başkan, İkinci Başkan ve üyelerin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilemez. Ancak üyenin;

a) Seçilmesi için gerekli şartları taşımaması ya da sonradan kaybetmesi,

b) Kurul kararlarını süresi içinde imzalamaması,

c) Kurul tarafından kabul edilebilir mazereti olmaksızın bir takvim yılı içinde toplam beş Kurul toplantısına katılmaması,

ç) Ağır hastalık veya engellilik nedeniyle iş göremeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla belgelenmesi,

d) Görevi ile ilgili olarak işlediği suçlardan dolayı hakkında verilen mahkûmiyet kararının kesinleşmesi,

e) Geçici iş göremezlik hâlinin üç aydan fazla sürmesi,

f) 657 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin birinci fıkrasının (A) bendinin (5) numaralı alt bendinde belirtilen suçlardan mahkûm edilip de cezasının infazına fiilen başlanması,

hâllerinin Kurul tarafından tespit edilmesi üzerine Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği bakanın onayıyla üyeliğine son verilir.

(9) Üyelerin Kurulda görev yaptıkları sürece önceki görevleri ile olan ilişikleri kesilir. Üyeler, özel bir kanuna dayanmadıkça, Kuruldaki görevlerinin dışında resmî veya özel hiçbir görev alamaz, dernek, vakıf, kooperatif ve benzeri yerlerde yöneticilik ve denetçilik yapamaz, ticaretle uğraşamaz, serbest meslek faaliyetinde bulunamaz, hakemlik ve bilirkişilik yapamaz. Ancak üyeler, asli görevlerini aksatmayacak şekilde bilimsel amaçlı yayın yapabilir, ders ve konferans verebilir ve bunlardan doğacak telif hakları ile ders ve konferans ücretlerini alabilir.

(10) Kamu görevlisi iken üyeliğe seçilenler, memuriyete giriş şartlarını kaybetmemeleri kaydıyla, görev sürelerinin sona ermesi veya görevden ayrılma isteğinde bulunmaları ve otuz gün içinde önceki kurum veya kuruluşlarına başvurmaları durumunda atamaya yetkili makam tarafından bir ay içinde mükteseplerine uygun bir kadroya atanır. Atama gerçekleşinceye kadar, bunların almakta oldukları her türlü ödemelerin Kurum tarafından yapılmasına devam olunur. Bunların Kurumda geçirdiği süreler, özlük ve diğer hakları açısından önceki kurum veya kuruluşlarında geçirilmiş sayılır. Bir kamu kurumunda çalışmayanlardan üyeliğe seçilip yukarıda belirtilen şekilde görevi sona erenlere herhangi bir görev veya işe başlayıncaya kadar, almakta oldukları her türlü ödemeler Kurum tarafından ödenmeye devam edilir ve bu şekilde üyeliği sona erenlere Kurum tarafından yapılacak ödeme üç ayı geçemez.

(11) Başkan ve üyeler, 19/4/1990 tarihli ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununa tabidir.

(12) Seçilen üyeler ilk toplantının başında aşağıdaki şekilde yemin ederler:

"Görevimi tam bir tarafsızlık, dürüstlük, hakkaniyet ve adalet anlayışı içinde yerine getireceğime, namusum ve şerefim üzerine yemin ederim."

(13) 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun uyarınca Başkan ve üyeler için soruşturma yapılması Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği bakanın iznine tabidir. Soruşturma izni verilmesi veya verilmemesine ilişkin kararlara karşı itirazlar Danıştay tarafından karara bağlanır. (1)

(14) Başkan ve üyeler ile Kurum personeli, görevlerini yerine getirmeleri sırasında edindikleri, kamuya, ilgililere ve üçüncü kişilere ait gizlilik taşıyan bilgileri, kişisel verileri, Kurumla ilgili gizlilik taşıyan bilgileri, ticari sırları ve bunlara ait belgeleri, bu konuda kanunen yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamaz, kendilerinin veya üçüncü kişilerin yararına kullanamaz. Bu yükümlülük görevden ayrılmalarından sonra da devam eder.

Kurulun görev ve yetkileri

MADDE 11- (1) Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Kurumla ve Kurumun görev alanıyla ilgili düzenlemeler yapılmasına yönelik kararlar almak.

b) Ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin başvurular ile insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin resen yapılan incelemeleri karara bağlamak, bu başvuru ve incelemelere ilişkin gerekli hâllerde uzlaşma sürecini sonuçlandırmak, ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin bu Kanunda öngörülen idari yaptırımlara karar vermek.

c) İnsan hakları ve ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin yargı kararlarının uygulanmasına ilişkin sorunları izlemek ve değerlendirmek.

ç) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını ve bu kapsamda resen yürütülen incelemeleri karara bağlamak.

d) Görev alanıyla ilgili olarak yargı organlarına, kamu kurum ve kuruluşlarına ve ilgili kişilere talepleri hâlinde görüş bildirmek.

e) Gerek gördüğünde Kurumun kendi alanında çalışan uluslararası kuruluşlara üye olmasına ve bu kuruluşlarla işbirliği yapmasına karar vermek.

f) Kurum tarafından insan haklarının korunması, ayrımcılıkla mücadele ve ulusal önleme mekanizması görevleri kapsamında yapılan inceleme ve araştırmaları, hazırlanan raporları ve benzeri çalışmaları karara bağlamak.

g) Kurumun stratejik planını karara bağlamak, amaç ve hedeflerini, hizmet kalite standartlarını ve performans ölçütlerini belirlemek.

ğ) Kurumun stratejik planı ile amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanan bütçe teklifini görüşmek ve karara bağlamak.

h) Kurumun faaliyet raporlarını karara bağlamak.

ı) Taşınmaz alımı, satımı ve kiralanması konularındaki önerileri görüşüp karara bağlamak.

i) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

Kurulun çalışma esasları

MADDE 12- (1) Kurul, Başkanın çağrısı üzerine toplanır. Toplantıları Başkan yönetir. Başkanın dışında en az beş üyenin birlikte talep etmesi hâlinde, Kurul, Başkan tarafından beş gün içinde toplanmak üzere derhâl toplantıya çağrılır.

(2) Toplantı gündemi Başkan tarafından hazırlanarak, toplantıdan en az üç gün önce Kurul üyelerine bildirilir. Gündeme yeni madde eklenebilmesi için toplantıda üyelerden birinin öneride bulunması ve önerilen maddenin Kurul tarafından kabul edilmesi gerekir.

(3) Kurul, en az yedi üye ile toplanır ve en az altı üyenin aynı yöndeki oyuyla karar alır. Kararlarda çekimser oy kullanılamaz.

(4) Kurul, kendi üyeleri arasından, her bir çalışma alanı için üçer üyeli komisyonlar oluşturabilir.

(5) Kurul, başvuruları görüşmek ve sonuçlandırmak üzere Başkan hariç beş üyeli daireler oluşturabilir. Başkan, dairelerin doğal üyesidir.

(6) Kurul kararları tutanakla tespit edilir ve karar tutanağı toplantı esnasında veya en geç toplantıyı izleyen beş iş günü içinde toplantıya katılan tüm üyeler tarafından imzalanarak

tekemmül ettirilir. Toplantı tarihinden itibaren en geç on beş iş günü içinde gerekçeler ve varsa karşı oy gerekçeleri yazılır. Gerektiğinde, Kurul tarafından bu süre uzatılabilir.

(7) Başkan ve üyeler; kendileri, aralarındaki evlilik bağı kalkmış olsa bile eşleri, evlatlıkları ve üçüncü derece dâhil üçüncü dereceye kadar kan ve ikinci derece dâhil ikinci dereceye kadar kayın hısımlarıyla ilgili veya kişisel menfaat ilişkisi içinde oldukları konularda toplantı ve oylamaya katılamaz. Bu durum karar metninde ayrıca belirtilir.

(8) Aksi kararlaştırılmadıkça Kurul toplantılarındaki müzakereler gizlidir.

(9) İhtiyaç duyulması hâlinde görüşlerinden yararlanılmak üzere ilgililer Kurul toplantısına davet edilebilir. Ancak, Kurul kararları toplantıya dışarıdan katılanların yanında alınamaz.

(10) Kurul kararları, tekemmül etmesinden itibaren en geç beş iş günü içinde ilgililere gönderilir. Kurul kararlarında, ilgili kişilerin bu kararlara karşı hangi hukuki yollara başvurabilecekleri süreleri ile birlikte belirtilir.

(11) Kurul, gerekli gördüğü durumlarda kararlarını, kişisel verilerin gizliliği ilkesine bağlı kalmak kaydıyla uygun vasıtalarla kamuoyuna duyurabilir.

(12) Kurul üyeleri ile Kurum personelinin uyacakları mesleki ve etik ilkeler, bu maddede belirtilen komisyonların ve dairelerin oluşumu, çalışma esasları ile Kurulun çalışma usul ve esasları ve diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Başkan

MADDE 13- (1) Başkan, Kurumun en üst amiri olup Kurum hizmetlerini mevzuata, Kurumun amaç ve politikalarına, stratejik planına, performans ölçütlerine ve hizmet kalite standartlarına uygun olarak düzenler, yürütür ve hizmet birimleri arasında eşgüdümü sağlar. Başkan, Kurumun genel yönetim ve temsilinden sorumludur.

(2) Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:

a) Kurul toplantılarının gündemini, gün ve saatini belirlemek ve toplantıları yönetmek.

b) Kurul kararlarının tebliğini ve Kurulca gerekli görülenlerin kamuoyuna duyurulmasını sağlamak.

c) Hizmet birimi koordinatörlerini görevlendirmek ve diğer Kurum personelini atamak.

ç) Hizmet birimlerinden gelen önerilere son şeklini vererek Kurula sunmak.

d) Kurumun stratejik planını, performans ölçütlerini hazırlamak, amaç ve hedeflerini, hizmet kalite standartlarını, insan kaynakları ve çalışma politikalarını oluşturmak.

e) Belirlenen stratejilere, yıllık amaç ve hedeflere uygun olarak Kurumun yıllık bütçesi ile mali tablolarını hazırlamak.

f) Yıllık faaliyet raporlarını hazırlamak, yıllık amaç ve hedeflere, performans ölçütlerine göre faaliyetlerin değerlendirmesini yapmak ve bunları Kurula sunmak.

g) Kurul ve hizmet birimlerinin uyumlu, verimli, disiplinli ve düzenli bir biçimde çalışması amacıyla eşgüdümü sağlamak.

ğ) Kurumun yönetim ve işleyişine ilişkin diğer görevleri yerine getirmek.

(3) Başkanın yokluğunda İkinci Başkan, Başkana vekâlet eder.

Başkanlık

MADDE 14- (1) Başkanlık, Başkan Yardımcıları, hizmet birimleri ve çalışma gruplarından oluşur. Hizmet birimlerinin sayısı onu geçemez. Başkanlık, Kurul kararlarını uygulamakla ve diğer konularda Başkana ve Kurula yardımcı olmakla görevlidir.

(2) Kurul Başkanı, Kurumun da başkanıdır.

(3) Hizmet birimleri, Başkan tarafından belirlenen koordinatörlerin eşgüdümünde faaliyet gösterir.

(4) Kurum, görev alanına giren konularla ilgili olarak çalışmalarda bulunmak üzere kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve konuyla ilgili uzmanların katılımı ile altı ay süreli geçici komisyonlar oluşturabilir. Başkan, bu süreyi üç aya kadar uzatabilir. Gerekli görülmesi hâlinde Kurul, altı aylık süreyi iki katına kadar uzatabilir. Ayda ikiyi geçmemek kaydıyla komisyonların toplantılarına ilişkin giderler Kurum bütçesinden karşılanır.

(5) Gerek görülmesi hâlinde, Kurumun teklifi üzerine Cumhurbaşkanı kararıyla Kuruma bağlı bürolar kurulabilir.

(6) Hizmet birimleri ve büroların çalışma usul ve esasları, bu Kanunda belirtilen faaliyet alanı, görev ve yetkilerine uygun olarak Kurumun teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca yürürlüğe konulan yönetmelikle belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Personel Rejimi

Personele ve özlük haklarına ilişkin hükümler

MADDE 15- (1) Kurum personeli, bu Kanunla düzenlenen hususlar dışında 657 sayılı Kanuna tabidir. Hizmet birimi koordinatörü olarak görevlendirilenlerde bakanlık daire başkanı kadrolarına atanmak için aranan şartlar aranır ve bunlara kadrolarına bağlı olarak mali haklar kapsamında yapılan aylık net ödeme tutarının, bakanlık daire başkanına kadrosuna bağlı olarak yapılması öngörülen aylık net ödeme tutarından az olması hâlinde aradaki fark, herhangi bir vergi ve kesintiye tabi olmaksızın ödenir.

(2) Kurul Başkanına 27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye ekli (II) sayılı cetvelin 3 üncü sırasında, Kurul üyelerine anılan cetvelin 4 üncü sırasında yer alan göstergeler üzerinden anılan Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 10 uncu maddesinde öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde ödeme

yapılır. Söz konusu ödemelerden vergi ve diğer yasal kesintilere tabi olmayanlar bu fıkraya göre yapılacak ödemelerde de vergi ve diğer yasal kesintilere tabi tutulmaz. Başkan ve üyeler, 657 sayılı Kanun ve diğer ilgili mevzuat uyarınca Devlet memurlarının yararlandığı sosyal hak ve yardımlardan da aynı usul ve esaslar çerçevesinde yararlanır.

(3) Başkan ve üyeler ile Kurum personeli 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükümlerine tabidir. Başkan ve üyeler ile başkan yardımcıları emeklilik hakları bakımından sırasıyla Gelir İdaresi Başkanı, bakanlık genel müdürleri ve bakanlık genel müdür yardımcıları ile denk kabul edilir. Bunlardan bu görevleri sırasında 5510 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesi kapsamına girenlerin bu görevlerde geçen süreleri makam tazminatı ile temsil tazminatı ödenmesi gereken süre olarak değerlendirilir. 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı iken üyeliğe seçilenlerden bu görevleri sona erenler veya bu görevlerinden ayrılma isteğinde bulunanların bu görevlerde geçen hizmet süreleri kazanılmış hak aylık, derece ve kademelerinin tespitinde dikkate alınır. Kamu kurum ve kuruluşlarında 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı iken üyeliğe seçilenlerin, önceki kurum ve kuruluşları ile ilişiklerinin kesilmesi kendilerine kıdem tazminatı veya iş sonu tazminatı ödenmesini gerektirmez. Bu durumda olanların kıdem tazminatı veya iş sonu tazminatı ödenmesi gereken hizmet süreleri, üyelikte geçen hizmet süreleri ile birleştirilir ve emeklilik ikramiyesi ödenecek süre olarak değerlendirilir.

(4) Kurul tarafından, Kuruma ilişkin görevlerinde Başkana yardımcı olmak üzere, Kurumun görev alanları dikkate alınarak üç Başkan Yardımcısı atanır. Başkan Yardımcısı olarak atanacaklarda;

a) En az dört yıllık lisans düzeyinde yükseköğrenim görmüş olma,

b) Kamu hizmetinde en az on yıllık mesleki tecrübeye sahip olma,

c) 657 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin birinci fıkrasının (A) bendinin (1), (4), (5), (6) ve (7) numaralı alt bentlerinde belirtilen nitelikleri taşıma,

şartları aranır. Başkan yardımcılarının görev süresi dört yıldır. Görevi sona eren başkan yardımcıları yeniden atanabilir.

(5) Başkan, sınırlarını yazılı ve açık olarak belirlemek şartıyla Kurula ilişkin olmayan görev ve yetkilerinin bir bölümünü başkan yardımcılarına veya hizmet birimi koordinatörlerine devredebilir. Yetki devri, uygun araçlarla ilgililere duyurulur.

(6) Kurumda, 657 sayılı Kanun ve diğer mevzuat hükümlerine bağlı kalmaksızın, sözleşmeli personel istihdam edilebilir. Sözleşmeli olarak istihdam edilecek

personel, 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır. Bu personelin atama usul ve esasları Kurumca belirlenir. Bunlara ödenecek ücretin net tutarı, birinci dereceli İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanına ödenen aylık ortalama net tutarı aşmamak üzere Başkan tarafından tespit edilir. Bu fıkra uyarınca çalıştırılacakların sayısı İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ve İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcısı toplam kadro sayısının yüzde on beşini geçemez. Bu fıkraya göre istihdam edilecek sözleşmeli personelin, yurt içindeki ve yurt dışındaki üniversitelerin en az dört yıllık eğitim veren Kurumca belirlenecek bölümlerinden mezun olması ve en az yarısının Kurumca belirlenecek yabancı diller için Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından en az (C) düzeyinde puan alması veya buna denk kabul edilen ve uluslararası geçerliliği bulunan bir belgeye sahip olması gerekir. Kurumca belirlenecek yabancı dillerin konuşulduğu ülkelerde dört yıllık eğitim veren kurumlardan mezun olan kişilerden yabancı dil belgesi istenmez. Bu fıkrada belirtilen yabancı dil bilgisine ilişkin şartlar yabancı uyruklular için aranmaz.

(7) Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde, sosyal güvenlik kurumlarında, mahalli idarelerde, mahalli idarelere bağlı idarelerde, mahalli idare birliklerinde, döner sermayeli kuruluşlarda, kanunlarla kurulan fonlarda, kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşlarda, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlarda, iktisadi devlet teşekkülleri ve kamu iktisadi kuruluşları ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseselerde görevli memurlar ile diğer kamu görevlileri kurumlarının, hakimler ve savcılar ise kendilerinin muvafakati ile aylık, ödenek, her türlü zam ve tazminatlar ile diğer mali ve sosyal hak ve yardımları kurumlarınca ödenmek kaydıyla geçici olarak Kurumda görevlendirilebilir. Kurumun bu konudaki talepleri, ilgili kurum ve kuruluşlarca öncelikle sonuçlandırılır. Bu şekilde görevlendirilen personel, kurumlarından aylıklı izinli sayılır. Bu personelin izinli oldukları sürece memuriyetleri ile ilgileri ve özlük hakları devam ettiği gibi, bu süreler yükselme ve emekliliklerinde de hesaba katılır ve yükselmeleri başkaca bir işleme gerek duyulmadan süresinde yapılır. Hakim ve savcılar dâhil bu madde kapsamında görevlendirilenlerin Kurumda geçirdikleri süreler, kendi kurumlarında geçirilmiş sayılır. Görevlendirme süresi iki yılı geçemez. Ancak ihtiyaç hâlinde bu süre bir yıllık dönemler hâlinde uzatılabilir.

İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ve Uzman Yardımcıları

MADDE 16- (1) Kurumda, İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ve İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcısı istihdam edilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Başvurular ve İnceleme Usulleri

Başvurular

MADDE 17- (1) Ayrımcılık yasağı ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi Kuruma başvurabilir. Kuruma başvuru, illerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla da yapılabilir. Başvuru hakkının etkin bir şekilde kullanılmasına hiçbir surette engel olunamaz. Başvurulardan herhangi bir ücret alınmaz.

(2) İlgililer, Kuruma başvurmadan önce bu Kanuna aykırı olduğunu iddia ettikleri uygulamanın düzeltilmesini ilgili taraftan talep eder. Bu taleplerin reddedilmesi veya otuz gün içerisinde cevap verilmemesi hâlinde Kuruma başvuru yapılabilir. Ancak Kurum, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerde, bu şartı aramadan başvuruları kabul edebilir.

(3) Dava açma süresi içinde Kuruma yapılan başvurular işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur.

(4) Yasama ve yargı yetkilerinin kullanılmasına ilişkin işlemler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler başvurunun konusu olamaz.

(5) 4857 sayılı Kanunun 5 inci maddesi kapsamına giren ayrımcılık iddialarına ilişkin başvurular, 4857 sayılı Kanun ve ilgili mevzuatında belirlenen şikâyet usulleri izlendikten sonra herhangi bir yaptırım kararı alınmadığı hâllerde yapılabilir.

(6) İnsan hakları ve ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin resen yapılan incelemeler için ihlal mağdurunun şahsen belirlenebilir olduğu durumlarda kendisinin veya kanuni temsilcisinin açık rızasının alınması şarttır. Ancak, çocuğun yüksek yararının gerektirdiği hâllerde kanuni temsilcisinin rızası aranmaz.

(7) Kuruma yapılacak başvurularda, vesayet ya da koruma altında olanlar ve çocuklar ile talepleri üzerine mağdur ya da mağdurların kimlik bilgileri gizli tutulur.

(8) 9 uncu maddenin birinci fıkrasının (i) bendi kapsamında yapılan başvurular hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.

(9) İşleme konulmayacak başvurular ve gerekçeli kabul edilmezlik kararları ile başvuruya ilişkin diğer usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

İhlal incelemeleri

MADDE 18- (1) Kurum, başvuruları ve resen yaptığı incelemeleri başvuru ve resen inceleme kararı tarihinden itibaren en geç üç ay içinde sonuçlandırır. Bu süre, Başkan tarafından bir defaya mahsus olmak üzere en fazla üç ay uzatılabilir.

(2) Kurum, ihlal iddiasına muhatap olan taraftan yazılı görüşünü sunmasını ister. Yazılı görüş, istemin tebliğinden itibaren on beş gün içinde Kuruma ulaştırılır. Yazılı görüş, başvuran kişiye tebliğ edilerek, görüşünü tebliğden itibaren en geç on beş gün içinde Kuruma sunması istenir. Talep hâlinde Başkan bu süreleri bir defaya mahsus olmak üzere on beş gün uzatabilir. Taraflara talepleri hâlinde Kurul önünde ayrı ayrı sözlü açıklama yapma hakkı tanınabilir.

(3) Başkan, incelemenin özelliğine göre, görüşlerin alınmasından sonra, resen veya talep üzerine tarafları uzlaşmaya davet edebilir. Uzlaşma, insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlali olduğu iddia olunan uygulamaya son verilmesi veya mağdur açısından bu sonucu sağlayacak çözümleri içerebileceği gibi mağdura belli bir tazminatın ödenmesi biçiminde de olabilir. Uzlaşma en geç bir ay içinde sonuçlandırılır. Uzlaşma müzakereleri sırasında yapılan tespitler, alınan beyanlar veya açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz.

(4) Uzlaşma yoluyla sonuçlandırılamayan başvurular ve incelemeler hakkında ilgili rapora ilişkin müzekkere yirmi gün içinde Kurula sunulur. Bunun üzerine Kurul, insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlali yapılıp yapılmadığına ilişkin karar verir.

(5) Kurul, konusu suç teşkil eden insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlallerini tespit ettiği takdirde, bunlarla ilgili suç duyurusunda bulunur.

İnceleme yetkisi

MADDE 19- (1) Bu Kanunla ve diğer mevzuatla Kuruma verilen inceleme, araştırma, ziyaret ve rapor hazırlama görevleri ile diğer görevler, insan hakları ve eşitlik uzmanları, insan hakları ve eşitlik uzman yardımcıları ve Başkan tarafından görevlendirilen diğer Kurum personeli tarafından yerine getirilir.

(2) Birinci fıkrada sayılanlar, Başkanın yetkilendirmesi hâlinde, tüm kamu kurum ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişilerden ilgili bilgi ve belgeleri istemeye, incelemeye ve bunların örneklerini almaya, ilgililerden yazılı ve sözlü bilgi almaya, özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları yerleri ziyaret etmeye, buralarda inceleme yapmaya ve gerekli tutanakları düzenlemeye, kötü muameleye maruz kaldığı iddia edilen kişi ya da kişilerle görüşmeye yetkilidir. Kamu kurum ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişiler, Kurumun ziyaretlerini kolaylaştırmak ve taleplerini gecikmeksizin yerine getirmek zorundadırlar.

(3) Kurumun görev ve yetki alanına giren konularda yerinde inceleme ve araştırma yapmak üzere, Başkanın belirleyeceği Kurum personelinin başkanlığında, ilgili kurum ve kuruluşların temsilcilerinin ve diğer kişilerin katılımıyla heyet

oluşturulabilir. Heyette görev alacak kamu kurum ve kuruluşları temsilcileri kendi kurum ve kuruluşlarınca, diğer kişiler ise Başkan tarafından belirlenir. Heyetler tarafından yapılan inceleme ve araştırmaların sonuçları Kurum tarafından bir rapor hâline getirilir. Heyetlerin giderleri Kurum bütçesinden karşılanır.

(4) Kurumun inceleme ve araştırma konusuyla ilgili olarak gerekçesini belirterek istediği bilgi ve belgelerin, bu talebin tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde verilmesi zorunludur.

Bilirkişi görevlendirilmesi ve tanık dinlenmesi

MADDE 20- (1) Kurumca inceleme ve araştırma yapılan ve ileri derecede teknik ve mali uzmanlık bilgisi gerektiren konularla ilgili olarak, Başkan ya da Kurul tarafından, ücreti Kurum bütçesinden ödenmek üzere bilirkişi görevlendirilebilir. Bilirkişi olarak görev yapacakların nitelikleri ve çalışma esasları yönetmelikle düzenlenir.

(2) 10/2/1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümleri saklı kalmak üzere, Kurum dışından görevlendirilmek ve ayda beşi geçmemek kaydıyla her inceleme ve araştırma konusu için uhdesinde kamu görevi bulunan her bilirkişiye (1.000), uhdesinde kamu görevi bulunmayan her bilirkişiye (2.000) gösterge rakamının memur aylık katsayısıyla çarpımı sonucu bulunacak miktarı geçmemek üzere bilirkişi ücreti ödenir. Bu ödemeler, damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz.

(3) İnceleme ve araştırma konusuyla ilgili olarak gerek görülmesi hâlinde Kurul ve inceleme ve araştırma yapmaya yetkili Kurum personeli, tanık veya ilgili kişileri dinleyebilir.

İspat yükü

MADDE 21- (1) Münhasıran ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla Kuruma yapılan başvurularda, başvuranın iddiasının gerçekliğine ilişkin kuvvetli emarelerin ve karine oluşturan olguların varlığını ortaya koyması hâlinde, karşı tarafın ayrımcılık yasağını ve eşit muamele ilkesini ihlal etmediğini ispat etmesi gerekir.

İstişare komisyonu ve istişare toplantıları

MADDE 22- (1) Ayrımcılık yasağıyla ilgili konularda sorunları ve çözüm önerilerini tartışmak ve bu konularda bilgi ve görüş alışverişinde bulunmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, sosyal ve mesleki kuruluşlar, yükseköğretim kurumları, basın ve yayın kuruluşları, araştırmacılar ve ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşların katılımıyla istişare komisyonu oluşturulur.

(2) Kurum, insan hakları sorunlarını tartışmak ve insan hakları konularında bilgi ve görüş alışverişinde bulunmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, si-

vil toplum kuruluşları, sendikalar, sosyal ve mesleki kuruluşlar, yükseköğretim kurumları, basın ve yayın kuruluşları, araştırmacılar ve ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşların katılımıyla merkezde ve illerde istişare toplantıları gerçekleştirir.

(3) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

ALTINCI BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Kurumun gelirleri

MADDE 23- (1) Kurumun gelirleri şunlardır:

a) Genel bütçeden yapılacak hazine yardımları.

b) Kuruma ait taşınır ve taşınmazlardan elde edilen gelirler.

c) Gelirlerinin değerlendirilmesinden elde edilen gelirler.

ç) Diğer gelirler.

İstatistik

MADDE 24- (1) Kurul, ayrımcılıkla mücadele amacıyla hangi alanlarda resmî nitelikte istatistik toplanmasına ihtiyaç olduğuna Türkiye İstatistik Kurumu ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte karar verir. Ayrımcılık belirtilerinin tüm boyutlarını ortaya koyabilmek için gerekli olan istatistiksel bilgilerin, verilere sürekli ve eksiksiz şekilde erişilmesini sağlayacak bir sistem içinde toplanmasından Resmî İstatistik Programı kapsamında Türkiye İstatistik Kurumu sorumludur.

İdari yaptırımlar

MADDE 25- (1) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, bu ihlalin etki ve sonuçlarının ağırlığı, failin ekonomik durumu ve çoklu ayrımcılığın ağırlaştırıcı etkisi dikkate alınarak ihlalden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında bin Türk lirasından on beş bin Türk lirasına kadar idari para cezası uygulanır.

(2) Birinci fıkrada belirtilen idari para cezasının kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları hakkında uygulanması hâlinde, ödenen idari para cezası, cezaya esas ayrımcı uygulamaya kusuruyla sebebiyet veren kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında görev yapanlara rücu edilir.

(3) 19 uncu maddede öngörülen yükümlülüklere, uyarıya rağmen haklı bir neden olmaksızın belirtilen sürede uymayan birinci fıkra kapsamındaki kişi ve kuruluşlar hakkında beş yüz Türk lirasından iki bin Türk lirasına kadar idari para cezası uygulanır. Bu fıkrada düzenlenen idari para cezaları hakkında da ikinci fıkra hükmü uygulanır.

(4) Kurul, verdiği idari para cezasını bir defaya mahsus olmak üzere uyarı cezasına dönüştürebilir. Hakkında uyarı cezası verilen kişi veya kurumun ayrımcı fiilinin tekrarı hâlinde alacağı ceza yüzde elli oranında artırılır. Bu artış ceza üst sınırını aşamaz.

(5) Bu Kanuna göre verilen idari para cezaları tebliğinden itibaren bir ay içinde ödenir.

(6) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde idari yaptırımlara ilişkin olarak 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu hükümleri uygulanır.

İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele eğiticileri

MADDE 26- (1) İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele eğitimi, Kurum personeli veya insan hakları ve ayrımcılıkla mücadele eğiticileri tarafından verilir. Eğiticilerin nitelikleri, çalışma usul ve esasları ile eğiticilere verilecek ücret Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak yönetmelikle düzenlenir.

Yönetmelik

MADDE 27- (1) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler Kurum tarafından yürürlüğe konulur.

Yürürlükten kaldırılan ve değiştirilen hükümler

MADDE 28- (1) 21/6/2012 tarihli ve 6332 sayılı Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Diğer mevzuatta mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumuna yapılmış olan atıflar Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna yapılmış sayılır.

(2) (14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(3) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(4) Türkiye İnsan Hakları Kurumuna ait kadrolar iptal edilerek 13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin ilgili cetvellerinden çıkarılmış ve ekli (1) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek anılan Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı cetvele Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu bölümü olarak eklenmiştir.

(5) (27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

Hak ve yetkiler ile personelin devri

GEÇİCİ MADDE 1- (1) Bakanlar Kurulunca ilk yapılacak seçimde seçilecek üyelere ilişkin başvurular ve aday bildirimleri Başbakanlığa yapılır. Başvurular ve aday bildirimlerine ilişkin hususlar Başbakanlık tarafından ilan edilir.

(2) Bu Kanun ile kurulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu teşkilatlanıncaya kadar Kuruma verilen görev ve hizmetler mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumunun mevcut personeli eliyle yürütülmeye devam edilir.

(3) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumuna ait her türlü taşınır, taşıt, araç, gereç ve malzeme, nakit ve benzeri değerler, her türlü borç ve alacaklar, yazılı ve elektronik ortamdaki her türlü kayıtlar ve diğer dokümanlar ile kadro ve pozisyonlarda bulunan personel, hiçbir işleme gerek kalmaksızın Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna devredilmiş sayılır.

(4) Mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumu tarafından yapılmış olan sözleşmelere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu halef olur. Mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumunun leh ve aleyhine açılmış davalar ile icra takiplerinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kendiliğinden taraf sıfatını kazanır.

(5) Mülga Türkiye İnsan Hakları Kurulu üyelerinin üyelikleri bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte sona erer. Mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumu Başkanı ve İkinci Başkanı, bu Kanuna göre seçilen Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı göreve başlayıncaya kadar Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı ve İkinci Başkanı olarak görev yapar. Bunlar, bu Kanuna göre seçilen Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı göreve başladığında, atandıkları mevzuata göre kalan görev sürelerinin sonuna kadar görev yapmak üzere ekli (2) sayılı liste ile ihdas edilen Kurum Başkanlık Müşaviri kadrolarına hiçbir işleme gerek kalmaksızın atanmış sayılır ve Başkan tarafından belirlenen istişari görevleri yürütür. Bu fıkra ile ihdas edilen Kurum Başkanlık Müşaviri kadroları, bu kadroların herhangi bir sebeple boşalması ve her hâlde anılan kadrolara atanmış sayılan Başkan ve İkinci Başkanın atandıkları mevzuata göre kalan görev sürelerinin sona ermesi hâlinde hiçbir işleme gerek kalmaksızın iptal edilmiş sayılır. Bu fıkraya göre Kurum Başkanlık Müşaviri kadrolarına atanmış sayılanlara, fiilen görev yapma şartına bağlı ödemeler hariç mali ve sosyal haklar kapsamında bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce yürürlükte bulunan mevzuata göre yapılmakta olan ödemelere, kalan görev süreleri sonuna kadar devam edilir. Bunlar görev sürelerinin sonunda talepleri hâlinde, Kurumda veya önceki kurumlarında öğrenim durumları, hizmet yılı ve kazanılmış hak aylık derecelerine uygun bir kadroya en geç bir ay içinde atanır.

(6) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte İnsan Hakları Uzmanı ve İnsan Hakları Uzman Yardımcısı kadrolarında bulunanlar, İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ile İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcısı kadrolarına başka bir işleme gerek kalmaksızın hâlen bulundukları kadro dereceleriyle atanmış sayılır ve bunlardan 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 12 nci maddesi hükmünden yararlananların bu hakları söz konusu kadrolarda bulundukları sürece devam eder. Bu fıkraya göre atananların İnsan Hakları Uzmanı kadrosunda geçirdiği süreler İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı kadrosunda, İnsan Hakları Uzman Yardımcısı kadrosunda geçirdiği süreler ise İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcısı kadrosunda geçmiş sayılır.

(7) Mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumu kadrolarında bulunan memurlardan yukarıdaki fıkralarda belirtilenler dışında kalanlar, Kurum için ihdas edilen aynı unvanlı kadrolara hâlen bulundukları kadro dereceleriyle başka bir işleme gerek kalmaksızın atanmış sayılır.

(8) Bu madde uyarınca atanan veya atanmış sayılan personelin yeni kadrolarına atandıkları veya atanmış sayıldıkları tarih itibarıyla eski kadrolarına ilişkin en son ayda aldıkları sözleşme ücreti, aylık, ek gösterge, ikramiye (bir aya isabet eden net tutarı), her türlü zam ve tazminatları, makam tazminatı, temsil tazminatı, görev tazminatı, ek ödeme ve benzeri adlarla yapılan her türlü ödemelerin toplam net tutarının (Bu tutar sabit bir değer olarak esas alınır.); yeni atandıkları kadrolara ilişkin olarak yapılan sözleşme ücreti, aylık, ek gösterge, ikramiye (bir aya isabet eden net tutarı), her türlü zam ve tazminatları, makam tazminatı, temsil tazminatı, görev tazminatı, ek ödeme ve benzeri adlarla yapılan her türlü ödemelerin (ilgili mevzuatı uyarınca fiili çalışmaya bağlı fazla mesai ücreti hariç) toplam net tutarından fazla olması hâlinde aradaki fark tutarı, herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın fark kapanıncaya kadar ayrıca tazminat olarak ödenir. Atandıkları veya atanmış sayıldıkları kadro unvanlarında isteğe bağlı olarak herhangi bir değişiklik olanlarla, kendi istekleriyle başka kurumlara atananlara fark tazminatı ödenmesine son verilir.

(9) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihe kadar mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumunda geçen hizmetler, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunda geçmiş sayılır.

(10) Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun 2016 mali yılı harcamaları, 2016 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununa istinaden Maliye Bakanlığınca yeni bir düzenleme yapılıncaya kadar, mülga Türkiye İnsan Hakları Kurumunun 2016 yılı bütçesinde yer alan ödeneklerinden karşılanır.

(11) Cumhurbaşkanlığı tarafından yeni bir düzenleme yapılıncaya kadar il ve ilçe insan hakları kurulları faaliyetine devam eder.

(12) En az dört yıllık lisans eğitimi veren yükseköğretim kurumlarını bitirerek mesleğe özel yarışma sınavı ile giren ve belirli süreli meslek içi eğitimden sonra özel bir yeterlik sınavı sonunda insan hakları alanında faaliyet gösteren kurumların merkez teşkilatı kadrolarına atanmış olanlar talepleri hâlinde kurumlarının, hakimler ve savcılar ise kendilerinin muvafakati ile, Kurumun görev alanına giren konularda doktora yapmış olan Devlet memurları ile öğretim elemanları ise başvurmaları hâlinde bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde, bu Kanun kapsamında atanan Kurul tarafından belirlenecek usul ve esaslar dâhilinde İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı olarak atanabilirler. Bu fıkra hükümlerine göre atanacak olanların sayısı, Kurumun kadro cetvellerindeki İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ve İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcısı kadro sayısının yüzde onunu geçemez.

(13) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler Kurulun ilk toplantı tarihinden itibaren altı ay içerisinde yürürlüğe konulur. Ayrımcılık yasağı ihlali iddialarına ilişkin başvurular 17 nci maddenin dokuzuncu fıkrasında öngörülen yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren alınır.

Yürürlük

MADDE 29- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 30- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

4.3. DİLEKÇE HAKKININ KULLANILMASINA DAİR KANUN

Kanun Numarası: 3071

Amaç:

Madde 1 – (Değişik: 2/1/2003-4778/23 md.)

Bu Kanunun amacı, Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de ikamet eden yabancıların kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılma biçimini düzenlemektir.

Kapsam:

Madde 2 – (Değişik: 2/1/2003-4778/24 md.)

Bu Kanun, Türk vatandaşları ve Türkiye'de ikamet eden yabancılar tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi ile idarî makamlara yapılan dilek ve şikâyetler hakkındaki başvuruları kapsar.

Dilekçe hakkı:

Madde 3 – Türk vatandaşları kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma hakkına sahiptirler.

Türkiye'de ikamet eden yabancılar karşılıklılık esası gözetilmek ve dilekçelerinin

Türkçe yazılması kaydıyla bu haktan yararlanabilirler.

Dilekçede bulunması zorunlu şartlar:

Madde 4 – Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerde, dilekçe sahibinin adısoyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir.

Gönderilen makamda hata:

Madde 5 – Dilekçe, konusuyla ilgili olmayan bir idari makama verilmesi durumunda, bu makam tarafından yetkili idari makama gönderilir ve ayrıca dilekçe sahibine de bilgi verilir.

İncelenemeyecek dilekçeler:

Madde 6 – Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerden;

a) Belli bir konuyu ihtiva etmeyenler,

b) Yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar,

c) 4 üncü maddede gösterilen şartlardan herhangi birini taşımayanlar,

İncelenemezler.

Dilekçenin incelenmesi ve sonucunun bildirilmesi:

Madde 7 – Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de ikamet eden yabancıların kendileri ve kamu ile ilgili dilek ve şikâyetlerikonusunda yetkili makamlara yaptıkları başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlemin safahatı hakkında dilekçe sahiplerine en geç otuz gün içinde gerekçeli olarak cevap verilir. İşlem safahatının duyurulması halinde alınan sonuç ayrıca bildirilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisine yapılan başvuruların incelenmesi:

Madde 8 –Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerin, Dilekçe Komisyonunda incelenmesi ve karara bağlanması altmış gün içinde sonuçlandırılır. İlgili kamu kurum veya kuruluşları Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonunca gönderilen dilekçeleri otuz gün içinde cevaplandırır. İnceleme ve karara bağlamanın esas ve usulleri Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde gösterilir.

Dilekçe Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, ilgilileri çağırıp bilgi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkisine sahiptir. Bu yetkinin kullanılması durumunda kamu kurum ve kuruluşları ile kamu personeli, talep edilen bilgi ve belgeyi vermek, idari denetimi yapmak ve yerinde inceleme için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Kaldırılan hüküm:

Madde 9 – 26 Aralık 1962 tarih ve 140 sayılı Türk Vatandaşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine Dilekçe ile

Başvurmaları ve Dilekçelerin İncelenmesi ile Karara Bağlanmasının Düzenlenmesine Dair Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1 –Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde gerekli değişiklikler yapılıncaya kadar, 140 sayılı Türk Vatandaşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine Dilekçe ile Başvurmaları ve Dilekçelerin İncelenmesi ile Karara BağlanmasınınDüzenlenmesine Dair Kanunun Dilekçe Komisyonunun çalışma esas ve usullerine ilişkin hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Yürürlük:

Madde 10 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 11 – Bu Kanun hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ile Bakanlar Kurulu yürütür.

4.4. İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU KANUNU

Kanun Numarası: 3686

Amaç

Madde 1- Bu Kanunun amacı; dünyada ve ülkemizde insan haklarına saygı ve bu konudaki gelişmeleri izlemek suretiyle uygulamaların bu gelişmelere uyumunu sağlamak ve başvuruları incelemek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun kuruluş, görev, yetki, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Kanun; T.C. Anayasası ile İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi çok taraflı uluslararası belgelerde belirlenmiş bulunan insan hak ve hürriyetleri ile uluslararası alanda genel kabul gören insan haklarını kapsar.

Komisyonun Kuruluşu

Madde 3- Üye sayısı Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca belirlenecek İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda; siyasi parti grupları ile bağımsızlar Meclisteki sayılarının -boş üyelikler hariç- üye tamsayısına nispet edilmesi ile bulunacak yüzde oranına uygun olarak temsil edilirler.

Bu Komisyon üyelikleri için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yıldır.

Komisyon, Siyasi Parti gruplarının yüzde oranlarına göre, bir başkan, iki başkan vekili, bir sözcü ve bir katip seçer. Bu seçim, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanan Komisyonun, toplantıya katılanlarının salt çoğunluğunun gizli oyuyla yapılır.

Komisyonun Görevleri

Madde 4- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun görevleri şunlardır:

a) Uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek.

b) Türkiye›nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla T.C. Anayasası ve diğer milli mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek ve bu amaçla yasal düzenlemeler önermek,

c) (Değişik: 1/12/2011-6253/41 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale edilen kanun tasarı ve teklifleriyle, kanun hükmünde kararnameleri

görüşmek, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarının gündemindeki konular hakkında, istem üzerine görüş ve öneri bildirmek,

d) Türkiye›nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası anlaşmalara, Anayasa ve Kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla, araştırmalar yapmak, bu konularda iyileştirmeler, çözümler önermek.

e) İnsan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek veya gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek,

f) Gerektiğinde dış ülkelerdeki insan hakları ihlallerini incelemek ve bu ihlalleri o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak.

g) Her yıl yapılan çalışmaları, elde edilen sonuçları, yurtiçi ve dışında İnsan Haklarına saygı ve uygulamaları kapsayan bir rapor hazırlamak.

Komisyonun Yetkileri

Madde 5- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, Bakanlıklarla Genel ve Katma Bütçeli Dairelerden, mahalli idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir.

Komisyon, gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilir ve Ankara dışında da çalışabilir.

Komisyonun Çalışma Usul ve Esasları

Madde 6- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

Komisyon, incelemelerini alt komisyonlar kurmak suretiyle de yapabilir.

Komisyon, görevleri ile ilgili olarak hazırladığı raporları Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunar. Bu raporlar Danışma Kurulunun görüş ve önerisi ile Genel Kurul gündemine alınabilir ve okunmak suretiyle veya üzerinde görüşme açılarak bilgi edinilir.

Komisyon raporları Başbakanlık ve ilgili bakanlıklara da Başkanlıkça gönderilir.

Komisyonun gerekli görmesi halinde; inceleme konusunun sorumluları hakkında genel hükümlere göre kovuşturma veya işlem yapılabilmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca Komisyon raporu ilgili mercie bildirilir.

Komisyon çalışmaları ile ilgili olarak, yurtiçi ve yurtdışı görevlendirmelere ait giderler, Komisyonun Kararı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının onayı ile 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesinden karşılanır.

İnceleme ve Sonucun Bildirilmesi

Madde 7- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale olunan başvurular ile ilgili konuları inceler.

(Değişik 2.1.2003 tarih ve 4778 sayılı Kanun) Komisyon, başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç altmış gün içinde bilgi verir.

Uygulanacak İçtüzük

Madde 8- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun çalışmalarında, bu Kanunda sarahat olmayan hallerde, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü hükümleri uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü gereğince komisyonlar üzerinde haiz olduğu denetleme yetkisi bu Komisyon için de geçerlidir.

Yürürlük

Madde 9- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 10- Bu Kanun hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ile Bakanlar Kurulu yürütür.

4.5. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU KANUNU

Kanun Numarası: 5548

BİRİNCİ BÖLÜM
Genel Hükümler

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; gerçek ve tüzel kişilerin idarenin işleyişi ile ilgili şikâyetlerini, TürkiyeCumhuriyeti'nin Anayasada belirtilen nitelikleri çerçevesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygı, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmak üzere Kamu Denetçiliği Kurumunu oluşturmaktır.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Kanun, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluş, görev ve çalışma usûllerine ilişkin ilkeler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin niteliklerine, seçimlerine, özlük haklarına ve Kurum personelinin atanmaları ile özlük haklarına ilişkin hükümleri kapsar.

Tanımlar

MADDE 3 – (1) Bu Kanunda geçen;

a) Kurum: Kamu Denetçiliği Kurumunu,

b) Kurul: Kamu Denetçiliği Kurulunu,

c) Başdenetçilik: Kamu Denetçiliği Kurumu Başdenetçiliğini,

ç) Başdenetçi: Kamu Başdenetçisini,

d) Denetçi: Kamu denetçisini,

e) Genel Kurul: Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunu,

f) Başkanlık: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığını,

g) Komisyon: Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyonu,

ğ) İdare: Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarını, mahallî idareleri, mahallî idarelerin bağlı idarelerini, mahallî idare birliklerini, döner sermayeli kuruluşları, kanunlarla kurulan fonları, kamu tüzel

kişiliğini haiz kuruluşları, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlar ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseseleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını, kamu hizmeti yürüten özel hukuk tüzel kişilerini,

ifade eder.

(2) Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun Başkanı, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtibi, Dilekçe Komisyonunun Başkanı, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtibidir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kuruluş, Görev ve Çalışma İlkeleri

Kuruluş

MADDE 4 – (1) Bu Kanunda belirtilen görevleri yerine getirmek amacıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı, kamu tüzel kişiliğini haiz, özel bütçeli ve merkezi Ankara›da bulunan Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuştur.

(2) Kurum, Başdenetçilik ve Kuruldan oluşur.

(3) Kurumda, bir Başdenetçi ve en fazla on denetçi ile Genel Sekreter, uzman, uzman yardımcıları ve diğer personel görev yapar.

(4) Kurum, gerekli gördüğü yerlerde büro açabilir.

Başdenetçilik

MADDE 5 – (1) Başdenetçilik, Başdenetçi ve Başdenetçivekilinden oluşur.

(2) Kurum, Başdenetçi tarafından yönetilir ve temsil edilir.

Başdenetçivekili

MADDE 6 – (1) Başdenetçivekili, Başdenetçi tarafından denetçiler arasından seçilir.

(2) Başdenetçivekili, Başdenetçinin yokluğunda ona vekâlet eder.

Kamu Denetçiliği Kurulu, görevleri, toplantı ve karar yeter sayısı

MADDE 7 – (1) Kurul; Başdenetçi, Başdenetçivekili ve denetçilerden oluşur.

(2) Kurulun görevleri:

a) Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikleri çıkarmak.

b) Yıllık raporu hazırlamak.

c) Yıllık raporu beklemeksizin gerek gördüğü konularda özel rapor hazırlamak.

ç) Raporları kamuoyuna duyurmak.

(3) Kurula Başdenetçi, Başdenetçinin yokluğunda ise Başdenetçivekili başkanlık eder.

(4) Kurul, Başdenetçinin başkanlığında denetçilerin beşte üçünün katılımı ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar alır.

Çalışma ilkeleri

MADDE 8 – (1) Başdenetçi, denetçiler arasında işbirliğini sağlar ve bunların uyumlu çalışmasını gözetir.

(2) Denetçiler, Kurul halinde incelenmesi gereken konular dışında, Başdenetçi tarafından görevlendirildikleri konu ve/veya alanlarda tek başlarına çalışır ve önerilerde bulunurlar.

(3) Kurulca karara bağlanacak konular ile denetçilerin Başdenetçi tarafından görevlendirilecekleri konu ve/veya alanlara ve aralarındaki iş bölümüne ilişkin ilkeler ile bu Kanunun uygulanmasına ilişkin hususlar, Kurulca kabul edilip yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle belirlenir.

Görev

MADDE 9 – (1) Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasada belirtilen nitelikleri çerçevesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygı, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.

(2) Ancak;

a) Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler ile re'sen imzaladığı kararlar ve emirler,

b)Yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler,

c) Yargı faaliyetlerine ilişkin işlemler ile yargı mensuplarının işlem ve eylemleri,

ç) Türk Silâhlı Kuvvetlerinin salt askerî hizmete ilişkin faaliyetleri,

Kurumun görev alanı dışındadır.

Başdenetçi ve denetçilerin nitelikleri

MADDE 10 – (1) Başdenetçi veya denetçi seçilebilmek için aşağıdaki şartlar aranır:

a) Türk vatandaşı olmak.

b) Seçimin yapıldığı tarihte başdenetçi için 50, denetçi için 40 yaşını doldurmuş olmak.

c) Dört yıllık eğitim veren hukuk, siyasal bilgiler, iktisadi ve idarî bilimler, iktisat ve işletme fakültelerinden veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olmak.

ç) Mesleği ile ilgili olarak kamu kurum veya kuruluşlarında veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına kayıtlı olarak ya da özel sektörde en az on yıl çalışmış olmak.

d) Kamu haklarından yasaklı olmamak.

e) Görevini devamlı yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürlü bulunmamak.

f) Başvuru sırasında herhangi bir siyasî partiye üye olmamak.

g) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile kasten işlenen bir suçtan dolayı altı ay veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine, millî savunmaya, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları ile yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlardan veya zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflâs, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hükümlü bulunmamak.

Adaylık ve seçim

MADDE 11 – (1) Başdenetçi veya denetçilerden birinin görev süresinin bitmesinden doksan gün önce, bu görevlerin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde ise sona erme tarihinden itibaren onbeş gün içinde durum, Kurum tarafından Başkanlığa bildirilir.

(2) Başkanlık tarafından ilân edilen başvuru süresi içinde, 10 uncu maddede yazılı nitelikleri taşıyanlardan, Başdenetçi veya denetçi aday adayı olmak isteyenler Başkanlığa başvuruda bulunurlar.

(3) Komisyon, Başdenetçi seçiminde başvuruda bulunan aday adayları arasından üç adayı, denetçi seçiminde, başvuruda bulunan aday adayları arasından, seçilecek denetçi sayısının üç katı kadar adayı, başvuru süresinin bittiği tarihten itibaren otuz gün içinde belirleyerek Genel Kurula sunulmak üzere Başkanlığa bildirir.

(4) Genel Kurul, bildirim tarihinden itibaren otuz gün içinde, Başdenetçi ve denetçi seçimlerine başlar.

(5) Başdenetçi veya denetçi, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile seçilir. Birinci oylamada bu çoğunluk sağlanamadığı takdirde ikinci oylamaya geçilir. İkinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Bu oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde en çok oy alan adaylardan, seçilecek aday sayısının iki katı kadar aday ile seçime gidilir. Üçüncü oylamada karar yeter sayısı olmak şartıyla en fazla oy alan aday seçilmiş olur. Birden fazla denetçi seçimi yapılacağı durumlarda adaylar için birleşik oy pusulası düzenlenir. Adayların adlarının karşısındaki özel yer işaretlenmek suretiyle oy kullanılır. Seçilecek üyelerin sayısından fazla verilen oylar geçersiz sayılır.

(6) Seçim, Kurumun Başkanlığa başvuruda bulunduğu tarihten itibaren en geç doksan gün içinde sonuçlandırılır.

(7) Bu madde hükmü, denetçi sayısının ondan az olması ve denetçi sayısının yetmediğinin Başdenetçi tarafından Başkanlığa bildirilmesi hâlinde de uygulanır.

(8) Bu maddede yer alan süreler, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatilde olması veya araverme sırasında işlemez.

Bağımsızlık

MADDE 12 – (1) Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, Başdenetçiye ve denetçilere görevleriyle ilgili olarak emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Andiçme

MADDE 13 – (1) Başdenetçi ve denetçiler, görevlerine başlarken Genel Kurulda aşağıdaki şekilde andiçerler:

"Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlığı ve bağımsızlığı ile vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğine, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, hakkaniyete, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve laik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getireceğime büyük Türk Milleti huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andiçerim."

Görev süresi

MADDE 14 – (1) Başdenetçi ve denetçilerin görev süreleri beş yıldır.

(2) İstifa, ölüm veya görevden alınma gibi herhangi bir nedenle süresi bitmeden görevinden ayrılan Başdenetçi veya denetçilerin yerine yeni seçilen Başdenetçi veya denetçinin görev süresi de beş yıldır.

(3) Bir dönem Başdenetçi veya denetçi olarak görev yapan bir kimse sadece bir dönem daha Başdenetçi veya denetçi seçilebilir.

(4) Başdenetçi veya denetçiliğe seçilenlerin görev yaptıkları sürede eski görevleriyle olan ilişikleri kesilir. Ancak kamu görevlisi iken Başdenetçiliğe veya denetçiliğe seçilenler, memuriyete giriş şartlarını kaybetme dışındaki herhangi bir nedenle görevlerinin sona ermesi, görevden ayrılma isteğinde bulunması veya görev sürelerinin dolması durumunda otuz gün içinde eski kurumlarına başvurmaları halinde ilgili bakan veya atamaya yetkili diğer makamlar tarafından müktesebelerine uygun bir kadroya atanırlar. Belirtilen atama yapılırken Başdenetçi veya denetçilerin Kurumda geçirdikleri süreler makam veya hâkim sınıfından olup da yüksek hâkimlik tazminatını almaya başladıktan sonra seçilenler için yüksek hâkimlik tazminatı ödenmesini gerektiren görevlerde geçmiş olarak değerlendirilir. Bu hükümler, akademik unvanların kazanılmasına ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla üniversitelerden gelen personel hakkında da uygulanır.

Görevden alınma ve görevin sona ermesi

MADDE 15 – (1) Başdenetçinin veya denetçilerin 10 uncu maddede sayılan nitelikleri taşımadıklarının sonradan anlaşılması veya seçildikten sonra kaybetmeleri halinde, bu durumun Komisyon tarafından tespit edilmesini takiben Başdenetçi veya denetçinin görevinin sona ermesine Genel Kurul tarafından görüşmesiz karar verilir.

(2) Seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin hüküm giyen veya kısıtlanan Başdenetçi veya denetçi hakkındaki kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurulun bilgisine sunulmasıyla, Başdenetçi veya denetçi sıfatı sona erer.

Başdenetçi ve denetçilerin malî ve sosyal hakları

MADDE 16 – (1) Başdenetçiye Başbakanlık Müsteşarına; denetçilere Başbakanlık müsteşar yardımcılarına uygulanan malî ve sosyal hak ve yardımlara ilişkin hükümler uygulanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kuruma Başvuru ve Yapılacak İşlemler

Başvuru ve usûlü

MADDE 17 – (1) Kuruma, gerçek ve tüzel kişiler başvurabilirler. Yabancıların başvuru hakkını kullanabilmeleri, karşılıklılık esasına bağlıdır.

(2) Başvuru; başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, yerleşim yeri veya iş adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve yerleşim yeri ile yetkili

kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren Türkçe dilekçe ile yapılır. Bu başvuru, yönetmelikte belirlenecek şartlara uyulmak kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilir.

(3) Yapılan başvurulardan;

a) Belli bir konuyu içermeyenler,

b) Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklar,

c) İkinci fıkrada belirtilen şartları taşımayanlar,

ç) Sebepleri, konusu ve tarafları aynı olanlar ile daha önce sonuçlandırılanlar,

incelenmez.

(4) Kuruma, illerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla da başvurulabilir.

(5) Başvurulardan herhangi bir ücret alınmaz.

(6) Kuruma, idarî işlemlerde tebliğ tarihinden, idarî eylem, tutum ve davranışlarda öğrenme tarihinden itibaren doksan gün içinde başvurulabilir. Başvuru tarihi, dilekçenin Kuruma, valilik veya kaymakamlıklara verildiği, diğer hallerde başvurunun Kuruma ulaştığı tarihtir.

(7) Dava açma süresi içinde yapılan başvuru, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur.

Bilgi ve belge istenmesi

MADDE 18 – (1) Kurumun inceleme ve araştırma konusu ile ilgili olarak istediği bilgi ve belgelerin, bu isteğin tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde verilmesi zorunludur. Bu süre içinde istenen bilgi ve belgeleri haklı bir neden olmaksızın vermeyenler hakkında Başdenetçi veya denetçinin başvurusu üzerine ilgili merci, disiplin soruşturması açar.

(2) Ancak; Devlet sırrı veya ticarî sır niteliğindeki bilgi ve belgeler, yetkili mercilerin en üst makam veya kurulunca gerekçesi belirtilmek suretiyle verilmeyebilir.

Bilirkişi görevlendirilmesi ve tanık dinlenmesi

MADDE 19 – (1) İnceleme ve araştırma konusu ile ilgili olarak Başdenetçi veya denetçiler bilirkişi görevlendirebilir.

(2) Bilirkişi olarak görevlendirilen kamu görevlilerine her inceleme ve araştırma konusu için (500), diğer kişilere her inceleme ve araştırma konusu için (1000) gösterge rakamının memur aylık katsayısıyla çarpımı sonucu bulunacak mikta-

rı geçmemek üzere görevlendirmeyi yapanın kararı ile bilirkişi ücreti ödenir. Bu ödemeler, damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tâbi tutulmaz.

(3) İnceleme ve araştırma konusu ile ilgili olarak Başdenetçi, denetçiler veya uzmanlar tanık ya da ilgili kişileri dinleyebilir.

İnceleme ve araştırma

MADDE 20 – (1) Kurum, inceleme ve araştırmasını başvuru tarihinden itibaren en geç altı ay içinde sonuçlandırır.

(2) Kurum, inceleme ve araştırma sonucunu ve varsa önerilerini ilgili mercie ve başvurana bildirir. Kurum, başvurana, işleme karşı başvuru yollarını da gösterir.

(3) İlgili merci, Kurumun önerileri doğrultusunda tesis ettiği işlemi veya Kurumun önerdiği çözümü uygulanabilir nitelikte görmediği takdirde bunun gerekçesini otuz gün içinde Kuruma bildirir.

Dava açma süresinin yeniden işlemeye başlaması

MADDE 21 – (1) Başvurunun Kurum tarafından reddedilmesi halinde, durmuş olan dava açma süresi gerekçeli ret kararının ilgiliye tebliğinden itibaren kaldığı yerden işlemeye başlar.

(2) Başvurunun Kurum tarafından yerinde görülerek kabul edilmesi halinde; ilgili merci Kurumun önerisi üzerine otuz gün içinde herhangi bir işlem tesis etmez veya eylemde bulunmaz ise, durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye başlar.

(3) Kurumun, inceleme ve araştırmasını, başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandıramaması halinde de durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye başlar.

Kurulun raporları

MADDE 22 – (1) Kurul, her takvim yılı sonunda yürütülen faaliyetleri ve önerileri kapsayan bir rapor hazırlayarak Komisyona sunar. Komisyon, bu raporu görüşüp, kendi kanaat ve görüşlerini de içerecek şekilde özetleyerek Genel Kurula sunulmak üzere Başkanlığa gönderir. Komisyonun raporu Genel Kurulda görüşülür.

(2) Kurulun yıllık raporu, ayrıca Resmî Gazetede yayımlanmak suretiyle kamuoyuna duyurulur.

(3) Kurul; açıklanmasında fayda gördüğü hususları yıllık raporu beklemeksizin her zaman kamuoyuna duyurabilir.

Açıklama yapma yetkisi

MADDE 23 – (1) Kurumun faaliyetleri hakkında açıklama yapmaya Başdenetçi yetkilidir. Başdenetçi bu yetkisini Başdenetçivekiline devredebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Personele İlişkin Hükümler

Genel Sekreter

MADDE 24 – (1) Genel Sekreter, en az dört yıllık yükseköğretim kurumu mezunu, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tâbi görevlerde on yıl hizmeti bulunan ve aynı Kanunun 48 inci maddesinde yazılı şartlara sahip olanlar arasından Başdenetçi tarafından atanır.

(2) Genel Sekreter, Kurumun harcama yetkilisidir. Malî iş ve hizmetler malî hizmetler birimi eliyle yürütülür.

Kamu Denetçiliği Kurumu uzman yardımcılığı

MADDE 25 – (1) Uzman yardımcılığına atanabilmek için, Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde sayılan genel şartlar yanında aşağıdaki nitelikler de aranır:

a) En az dört yıllık eğitim veren hukuk, siyasal bilgiler, iktisadi ve idarî bilimler, iktisat ve işletme fakültelerinden veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olmak.

b) Yapılacak giriş sınavında başarılı olmak.

c) Sınavın yapıldığı yılın ocak ayının ilk gününde otuz beş yaşını doldurmamış olmak.

Kamu Denetçiliği Kurumu uzmanlığı

MADDE 26 – (1) 25 inci maddeye göre uzman yardımcılığına atananlar, en az üç yıl çalışmak ve olumlu sicil almak kaydıyla açılacak yeterlik sınavına girmeye hak kazanırlar. Sınavda başarılı olanlar, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında en az (C) düzeyinde puan veya uluslararası kabul görmüş yabancı dil seviye tespit sınavlarından bu puana denk puan almış olmak şartıyla Kamu Denetçiliği Kurumu uzmanı unvanını alırlar. Sınavda başarılı olamayanlar, istekleri halinde kurumunda veya Devlet Personel Başkanlığınca diğer kamu kurum ve kuruluşlarında uygun kadrolara atanırlar.

(2) Uzman yardımcılarının mesleğe alınmaları, yetiştirilmeleri ve yeterlik sınavının şekli ile uzman ve uzman yardımcılarının görev, yetki ve çalışmalarına ilişkin esas ve usûller yönetmelikle düzenlenir.

Personelin atanması

MADDE 27 – (1) Personel, Başdenetçi tarafından atanır.

(2) Uzman ve uzman yardımcısı dışındaki personelin atanması, naklen veya Kamu Personeli Seçme Sınavını kazananlar arasından yapılır.

Personelin malî ve sosyal hakları

MADDE 28 – (1) Başdenetçi, denetçiler ve Genel Sekreter hariç olmak üzere Kurum personeline Başbakanlıkta emsal unvanlı ve aynı dereceli kadrolarda çalışanlara uygulanan malî ve sosyal hak ve yardımlara ilişkin hükümler uygulanır.

(2) Genel Sekretere Başbakanlıktaki genel müdürlere uygulanan malî ve sosyal hak ve yardımlara ilişkin hükümler uygulanır.

Kamu kurum ve kuruluşlarındaki personelin görevlendirilmesi

MADDE 29 – (1) Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde, sosyal güvenlik kurumlarında, mahallî idarelerde, mahallî idarelerin bağlı idarelerinde, mahallî idare birliklerinde, döner sermayeli kuruluşlarda, kanunlarla kurulan fonlarda, kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşlarda, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlarda, iktisadî devlet teşekkülleri ve kamu iktisadî kuruluşları ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseselerde çalışanlar (hâkimler ve savcılar hariç), kurumlarının izni ile uzmanlık gerektiren işlerde görevlendirilebilirler. Bu şekilde yapılan görevlendirmenin süresi altı ayı geçemez. Ancak ihtiyaç halinde bu süre üç ay daha uzatılabilir. Kurumun bu konudaki talepleri, ilgili kurum ve kuruluşlarca öncelikle sonuçlandırılır. Bu şekilde görevlendirilen personel, kurumlarından aylıklı izinli sayılır. İzinli oldukları sürece memuriyetleri ile ilgileri ve özlük hakları devam ettiği gibi, bu süreler yükselme ve emekliliklerinde de hesaba katılır. Yükselmeleri başkaca bir işleme gerek duyulmadan süresinde yapılır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Kurumun gelirleri

MADDE 30 – (1) Kurumun gelirleri şunlardır:

a) Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçesine bu amaçla konulacak ödenek.

b) Diğer gelirler.

Kurumda çalışanların statüsü ve fazla çalışma ücreti

MADDE 31 – (1) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Kurum personeli hakkında Devlet Memurları Kanunu hükümleri uygulanır.

(2) Kurum personeline ve 29 uncu madde uyarınca Kurumda görevlendirilenlere, Başbakanlıkta emsal unvanlı ve aynı dereceli kadrolarda çalışan personele ödenen fazla çalışma ücretini geçmemek üzere, Başdenetçi tarafından belirlenecek miktarda fazla çalışma ücreti ödenir.

Yasaklar

MADDE 32 – (1) Başdenetçi, denetçi, Genel Sekreter, uzman ve uzman yardımcıları ile diğer personel, siyasî partilere üye olamazlar; herhangi bir siyasî parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef alan bir davranışta bulunamazlar; görevlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı yapamazlar; görevleri sebebiyle herhangi bir şekilde öğrendikleri meslekî veya ticarî sırları görevlerinden ayrılmış olsalar bile açıklayamazlar, kendilerinin veya başkalarının yararına kullanamazlar.

(2) Başdenetçi, denetçi, Genel Sekreter, uzman ve uzman yardımcıları; kendilerinin, eşlerinin ve üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve kayın hısımlarının şikâyetlerini inceleyemezler.

(3) Başdenetçi, denetçi, Genel Sekreter, uzman ve uzman yardımcıları ile diğer personel, bu görevleri süresince resmî veya özel hiçbir görev alamazlar, ticaretle uğraşamazlar. Bilimsel yayınlarda bulunma, görevleri veya meslekleri ile ilgili olarak davet edildikleri ulusal veya uluslararası kongre, konferans ve benzeri toplantılara katılma, derneklerde üyelik ve kâr amacı gütmeyen kooperatiflerde ortaklık halinde bu madde hükümleri uygulanmaz.

Başdenetçi veya denetçiler hakkında ceza soruşturması ve kovuşturması usûlü

MADDE 33 – (1) Başdenetçi ve denetçilerin görevleri sebebiyle bir suç işledikleri öne sürüldüğü takdirde haklarında ceza soruşturması ve kovuşturması yapılabilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının iznine bağlıdır. İzin verilmesi veya verilmemesine ilişkin karara karşı itiraz mercii, Danıştayın ilgili dairesidir.

(2) Başdenetçi ve denetçiler hakkındaki hazırlık soruşturması Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından yapılır. Açılacak kamu davası, Yargıtayın ilgili ceza dairesinde görülür. Temyiz mercii, Yargıtay Ceza Genel Kuruludur.

(3) Bu maddede hüküm bulunmayan hususlarda 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

(4) Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlara ilişkin suçüstü hâli genel hükümlere tâbidir.

Genel Sekreter ve personel hakkında ceza soruşturması ve kovuşturması usûlü

MADDE 34 – (1) Genel Sekreter, uzman ve uzman yardımcılarının görevleri sebebiyle bir suç işledikleri öne sürüldüğü takdirde ceza soruşturması ve kovuşturması yapılabilmesi, Başdenetçinin iznine bağlıdır. İzin verilmesi veya verilmemesine ilişkin karara karşı itiraz mercii Ankara Bölge İdare Mahkemesidir.

(2) Genel Sekreter, uzman ve uzman yardımcıları ile diğer personel hakkındaki hazırlık soruşturması, suçun işlendiği yer Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Açılacak kamu davası aynı yer mahkemesinde görülür.

(3) Bu maddede hüküm bulunmayan hususlarda, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

(4) Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlara ilişkin suçüstü hâli genel hükümlere tâbidir.

Emeklilik

MADDE 35 – (1) Başdenetçi, denetçiler, Genel Sekreter, uzman ve uzman yardımcıları ile diğer personel hakkında 8/6/1949 tarihli ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu hükümleri uygulanır.

(2) Başdenetçi ve denetçiler hakkında Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 40 ıncı maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanmaz.

Bütçe ve harcama

MADDE 36 – (1) Kurumun bütçe ve harcama esas ve usûlleri 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine tâbidir.

(2) 5018 sayılı Kanuna ekli (II) sayılı cetvelin "B) Özel Bütçeli Diğer İdareler" bölümüne "29) Kamu Denetçiliği Kurumu" ibaresi eklenmiştir.

Kadrolar

MADDE 37 – (1) Ekli (1) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek, 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (III) sayılı cetvele, Kamu Denetçiliği Kurumu bölümü olarak eklenmiştir.

MADDE 38 – (1) 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 36 ncı maddesinin «Ortak Hükümler» bölümünün (A) bendinin değişik (11) numaralı fıkrasına, «Sosyal Güvenlik Kurumu Müfettiş Yardımcıları» ibaresinden sonra gelmek üzere «Kamu Denetçiliği Kurumu Uzman Yardımcıları» ibaresi ve «Kaymakamlığa» ibaresinden sonra gelmek üzere «Kamu Denetçiliği Kurumu Uzmanlığına» ibaresi eklenmiştir.

Yönetmelik

MADDE 39 – (1) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler, Kurul tarafından hazırlanır ve Resmî Gazetede yayımlanır.

GEÇİCİ MADDE 1 – (Bu maddenin yürütmesi durdurulmuştur: Anayasa Mahkemesinin 27.10.2006 tarih ve 2006/140 E. 2006/33 YD. sayılı kararı - Resmi Gazete: 1 Kasım 2006-26333) (1) İlk Başdenetçi ve en az beş denetçinin seçimi ile Kamu Denetçiliği Kurumu kurulur.

(2) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün sonra Başkanlık tarafından Başdenetçi ve beş denetçi seçimi için aday adaylığı başvuru süreci başlatılır ve 11 inci maddede öngörülen usûle uyularak seçim sonuçlandırılır.

GEÇİCİ MADDE 2 – (1) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dokuz ay içinde çıkarılır.

GEÇİCİ MADDE 3 – (1) İlk Başdenetçi ve denetçilerin seçimi tamamlandıktan sonra Başdenetçi tarafından doksan gün içinde; bir defaya mahsus olmak ve ekli (1) sayılı listede yer alan Kamu Denetçiliği Kurumu uzmanı unvanlı serbest kadro adedinin yüzde ellisini geçmemek üzere, 25 ve 26 ncı maddelerdeki şartlar aranmaksızın, uzman olarak kamu kurum ve kuruluşlarından atama yapılabilir.

(2) Şu kadar ki, uzman olarak atanacakların Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde sayılan genel şartları taşımaları ve 25 inci maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde sayılan niteliklere ve mesleklerinde en az beş yıllık deneyime sahip olmaları gerekir.

GEÇİCİ MADDE 4 – (1) Bu Kanun hükümleri, mahallî idarelerin eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışları hakkında, Kanun bütünüyle yürürlüğe girdikten bir yıl sonra uygulanır.

Yürürlük

MADDE 40 – (1) Bu Kanunun 17 nci maddesi 1 Temmuz 2007, diğer maddeleri 1 Ekim 2006 tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 41 – (1) Bu Kanunun Başdenetçi ve denetçilerin seçim ve görevden alınmaları ile ilgili hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi, diğer hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

4.6. BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU

Kanun numarası: 4982

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1- Bu Kanunun amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2- Bu Kanun; kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanır.

1.11.1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun hükümleri saklıdır.

Tanımlar

MADDE 3- Bu Kanunda geçen;

a) Kurum ve kuruluş: Bu Kanunun 2 nci maddesinde geçen ve kapsama dahil olan bilgi edinme başvurusu yapılacak bütün makam ve mercileri,

b) Başvuru sahibi: Bu Kanun kapsamında bilgi edinme hakkını kullanarak kurum ve kuruluşlara başvuran gerçek ve tüzel kişileri,

c) Bilgi: Kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan bu Kanun kapsamındaki her türlü veriyi,

d) Belge: Kurum ve kuruluşların sahip oldukları bu Kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plân, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını,

e) Bilgi veya belgeye erişim: İstenen bilgi veya belgenin niteliğine göre, kurum ve kuruluşlarca, başvuru sahibine söz konusu bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesini, kopya verilmesinin mümkün olmadığı hâllerde, başvuru sahibinin bilgi veya belgenin aslını inceleyerek not almasına veya içeriğini görmesine veya işitmesine izin verilmesini,

f) Kurul: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunu,

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Bilgi Edinme Hakkı ve Bilgi Verme Yükümlülüğü

Bilgi edinme hakkı

MADDE 4- Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır.

Bilgi verme yükümlülüğü

MADDE 5- Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler.

Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bilgi Edinme Başvurusu

Başvuru usulü

MADDE 6- Bilgi edinme başvurusu, başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçe ile istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılır. Bu başvuru, kişinin kimliğinin ve imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilir.

Dilekçede, istenen bilgi veya belgeler açıkça belirtilir.

İstenecek bilgi veya belgenin niteliği

MADDE 7- Bilgi edinme başvurusu, başvurulan kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır.

Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler.

İstenen bilgi veya belge, başvurulan kurum ve kuruluştan başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilir.

Yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler

MADDE 8- Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya yayın, broşür, ilân ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler, bilgi edinme başvurularına konu olamaz. Ancak, yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgelerin ne şekilde, ne zaman ve nerede yayımlandığı veya açıklandığı başvurana bildirilir.

Gizli bilgileri ayırarak bilgi veya belge verme

MADDE 9- İstenen bilgi veya belgelerde, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler ile açıklanabilir nitelikte olanlar birlikte bulunuyor ve bunlar birbirlerinden ayrılabiliyorsa, söz konusu bilgi veya belge, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler çıkarıldıktan sonra başvuranın bilgisine sunulur. Ayırma gerekçesi başvurana yazılı olarak bildirilir.

Bilgi veya belgeye erişim

MADDE 10- Kurum ve kuruluşlar, başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasını verirler.

Bilgi veya belgenin niteliği gereği kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya çıkarılmasının aslına zarar vereceği hâllerde, kurum ve kuruluşlar ilgilinin;

a) Yazılı veya basılı belgeler için, söz konusu belgenin aslını incelemesi ve not alabilmesini,

b) Ses kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları dinleyebilmesini,

c) Görüntü kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları izleyebilmesini,

Sağlarlar.

Bilgi veya belgenin yukarıda belirtilenlerden farklı bir şekilde elde edilmesi mümkün ise, belgeye zarar vermemek koşuluyla bu olanak sağlanır.

Başvurunun yapıldığı kurum ve kuruluş, erişimine olanak sağladığı bilgi veya belgeler için başvuru sahibinden erişimin gerektirdiği maliyet tutarı kadar bir ücreti bütçeye gelir kaydedilmek üzere tahsil edebilir.

Bilgi veya belgeye erişim süreleri

MADDE 11- Kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi onbeş iş günü içinde sağlarlar. Ancak istenen bilgi veya belgenin, başvurulan kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması; başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır. Bu durumda, sürenin uzatılması ve bunun gerekçesi başvuru sahibine yazılı olarak ve onbeş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilir.

10 uncu maddede belirtilen bilgi veya belgelere erişim için gereken maliyet tutarının idare tarafından başvuru sahibine bildirilmesiyle onbeş iş günlük süre kesilir. Başvuru sahibi onbeş iş günü içinde ücreti ödemezse talebinden vazgeçmiş sayılır.

Başvuruların cevaplandırılması

MADDE 12- Kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme başvurularıyla ilgili cevaplarını yazılı olarak veya elektronik ortamda başvuru sahibine bildirirler. Başvurunun reddedilmesi hâlinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı başvuru yolları belirtilir.

İtiraz usulü

MADDE 13- Bilgi edinme istemi 16 ve 17 nci maddelerde öngörülen sebeplerle reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde Kurula itiraz edebilir. Kurul, bu konudaki kararını otuz iş günü içinde verir. Kurum ve kuruluşlar, Kurulun istediği her türlü bilgi veya belgeyi onbeş iş günü içinde vermekle yükümlüdürler.

Kurula itiraz, başvuru sahibinin idarî yargıya başvurma süresini durdurur.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

MADDE 14- Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, 16 ve 17 nci maddelerde öngörülen sebeplere dayanılarak verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur.

Kurul; birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu Bakanlıkta idarî görevlerde çalışan hâkimler arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek dokuz üyeden oluşur.

Kurul üyeliğine önerilen adayların muvafakatları aranır.

Kurul Başkanı, kurul üyelerince kendi aralarından seçilir.

Kurul, en az ayda bir defa veya ihtiyaç duyulduğu her zaman Başkanın çağrısı üzerine toplanır.

Kurul üyelerinin görev süreleri dört yıldır. Görev süresi sona erenler yeniden seçilebilirler. Görev süresi dolmadan görevinden ayrılan üyenin yerine aynı usule göre seçilen üye, yerine seçildiği üyenin görev süresini tamamlar. Yeni seçilen Kurul göreve başlayıncaya kadar önceki Kurul görevine devam eder.

Kurul üyelerine 10.2.1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla fiilen görev yaptıkları her gün için uhdesinde kamu görevi bulunanlara (1000), uhdesinde kamu görevi bulunmayanlara ise (2000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir. Bu ödemelerde damga vergisi hariç herhangi bir kesinti yapılmaz.

Kurul, belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları kurabilir; ayrıca gerekli gördüğü takdirde, ilgili bakanlık ile diğer kurum ve kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini bilgi almak üzere toplantılarına katılmaya davet edebilir.

Kurulun sekretarya hizmetleri Başbakanlık tarafından yerine getirilir.

Kurulun görev ve çalışmalarına ilişkin esas ve usuller Başbakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bilgi Edinme Hakkının Sınırları

Yargı denetimi dışında kalan işlemler

MADDE 15- Yargı denetimi dışında kalan idarî işlemlerden kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, bu Kanun kapsamına dahildir. Bu şekilde sağlanan bilgi edinme hakkı işlemin yargı denetimine açılması sonucunu doğurmaz.

MADDE 16- Açıklanması hâlinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.

Ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 17- Açıklanması ya da zamanından önce açıklanması hâlinde, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

İstihbarata ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 18- Sivil ve askerî istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Ancak, bu bilgi ve belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı içindedir.

İdarî soruşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 19- Kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen idarî soruşturmalarla ilgili olup açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde;

a) Kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak,

b) Kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini tehlikeye sokacak,

c) Soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek,

d) Gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek,

Bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Adlî soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 20- Açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde;

a) Suç işlenmesine yol açacak,

b) Suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların kanunî yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek,

c) Yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek,

d) Hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlâl edecek,

Nitelikteki bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 6.1.1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu ve diğer özel kanun hükümleri saklıdır.

Özel hayatın gizliliği

MADDE 21- Kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.

Kamu yararının gerektirdiği hâllerde, kişisel bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından, ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek yazılı rızası alınmak koşuluyla açıklanabilir.

Haberleşmenin gizliliği

MADDE 22- Haberleşmenin gizliliği esasını ihlâl edecek bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Ticarî sır

MADDE 23- Kanunlarda ticarî sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ile, kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla sağlanan ticarî ve malî bilgiler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Fikir ve sanat eserleri

MADDE 24- Fikir ve sanat eserlerine ilişkin olarak yapılacak bilgi edinme başvuruları hakkında ilgili kanun hükümleri uygulanır.

Kurum içi düzenlemeler

MADDE 25- Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır.

Kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler

MADDE 26- Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça bilgi edinme hakkı kapsamındadır.

Bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbî, malî, hukukî ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi kaydıyla bilgi edinme istemlerine açıktır.

Tavsiye ve mütalaa talepleri

MADDE 27.- Tavsiye ve mütalaa talepleri bu Kanun kapsamı dışındadır.

Gizliliği kaldırılan bilgi veya belgeler

MADDE 28- Gizliliği kaldırılmış olan bilgi veya belgeler, bu Kanunda belirtilen diğer istisnalar kapsamına girmiyor ise, bilgi edinme başvurularına açık hâle gelir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Ceza hükümleri

MADDE 29- Bu Kanunun uygulanmasında ihmâli, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tâbi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır.

Bu Kanunla erişilen bilgi ve belgeler ticarî amaçla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

Rapor düzenlenmesi

MADDE 30- Kurum ve kuruluşlar, bir önceki yıla ait olmak üzere;

a) Kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısını,

b) Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını,

c) Reddedilen başvuru sayısı ve bunların dağılımını gösterir istatistik bilgileri,

d) Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak ya da bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını,

e) Başvurunun reddedilmesi üzerine itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçlarını,

Gösterir bir rapor hazırlayarak, bu raporları her yıl Şubat ayının sonuna kadar Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna gönderirler. Bağlı, ilgili ve ilişkili kamu kurum ve kuruluşları raporlarını bağlı, ilgili ya da ilişkili oldukları bakanlık vasıtasıyla iletirler. Kurul, hazırlayacağı genel raporu, söz konusu kurum ve kuruluşların raporları ile birlikte her yıl Nisan ayının sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderir. Bu raporlar takip eden iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca kamuoyuna açıklanır.

Yönetmelik

MADDE 31- Bu Kanunun uygulanması ile ilgili esas ve usullerin belirlenmesine ilişkin yönetmelik, Kanunun yayımını takip eden altı ay içinde Başbakanlık tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulur.

Yürürlük

MADDE 32- Bu Kanun yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 33- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

4.7. KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI KANUNU

Kanun Numarası: 6698

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı, kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Kanun hükümleri, kişisel verileri işlenen gerçek kişiler ile bu verileri tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla işleyen gerçek ve tüzel kişiler hakkında uygulanır.

Tanımlar

MADDE 3- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Açık rıza: Belirli bir konuya ilişkin, bilgilendirilmeye dayanan ve özgür iradeyle açıklanan rızayı,

b) Anonim hâle getirme: Kişisel verilerin, başka verilerle eşleştirilerek dahi hiçbir surette kimliği belirli veya belirlenebilir bir gerçek kişiyle ilişkilendirilemeyecek hâle getirilmesini,

c) Başkan: Kişisel Verileri Koruma Kurumu Başkanını,

ç) İlgili kişi: Kişisel verisi işlenen gerçek kişiyi,

d) Kişisel veri: Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi,

e) Kişisel verilerin işlenmesi: Kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik

olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlemi,

f) Kurul: Kişisel Verileri Koruma Kurulunu,

g) Kurum: Kişisel Verileri Koruma Kurumunu,

ğ) Veri işleyen: Veri sorumlusunun verdiği yetkiye dayanarak onun adına kişisel verileri işleyen gerçek veya tüzel kişiyi,

h) Veri kayıt sistemi: Kişisel verilerin belirli kriterlere göre yapılandırılarak işlendiği kayıt sistemini,

ı) Veri sorumlusu: Kişisel verilerin işleme amaçlarını ve vasıtalarını belirleyen, veri kayıt sisteminin kurulmasından ve yönetilmesinden sorumlu olan gerçek veya tüzel kişiyi,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Kişisel Verilerin İşlenmesi

Genel ilkeler

MADDE 4- (1) Kişisel veriler, ancak bu Kanunda ve diğer kanunlarda öngörülen usul ve esaslara uygun olarak işlenebilir.

(2) Kişisel verilerin işlenmesinde aşağıdaki ilkelere uyulması zorunludur:

a) Hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olma.

b) Doğru ve gerektiğinde güncel olma.

c) Belirli, açık ve meşru amaçlar için işlenme.

ç) İşlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma.

d) İlgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme.

Kişisel verilerin işlenme şartları

MADDE 5- (1) Kişisel veriler ilgili kişinin açık rızası olmaksızın işlenemez.

(2) Aşağıdaki şartlardan birinin varlığı hâlinde, ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın kişisel verilerinin işlenmesi mümkündür:

a) Kanunlarda açıkça öngörülmesi.

b) Fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukuki geçerlilik tanınmayan kişinin kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunması için zorunlu olması.

c) Bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması.

ç) Veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması.

d) İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş olması.

e) Bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlemenin zorunlu olması.

f) İlgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, veri sorumlusunun meşru menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması.

Özel nitelikli kişisel verilerin işlenme şartları

MADDE 6- (1) Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir.

(2) Özel nitelikli kişisel verilerin, ilgilinin açık rızası olmaksızın işlenmesi yasaktır.

(3) Birinci fıkrada sayılan sağlık ve cinsel hayat dışındaki kişisel veriler, kanunlarda öngörülen hâllerde ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın işlenebilir. Sağlık ve cinsel hayata ilişkin kişisel veriler ise ancak kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbî teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amacıyla, sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından ilgilinin açık rızası aranmaksızın işlenebilir.

(4) Özel nitelikli kişisel verilerin işlenmesinde, ayrıca Kurul tarafından belirlenen yeterli önlemlerin alınması şarttır.

Kişisel verilerin silinmesi, yok edilmesi veya anonim hâle getirilmesi

MADDE 7- (1) Bu Kanun ve ilgili diğer kanun hükümlerine uygun olarak işlenmiş olmasına rağmen, işlenmesini gerektiren sebeplerin ortadan kalkması hâlinde kişisel veriler resen veya ilgili kişinin talebi üzerine veri sorumlusu tarafından silinir, yok edilir veya anonim hâle getirilir.

(2) Kişisel verilerin silinmesi, yok edilmesi veya anonim hâle getirilmesine ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.

(3) Kişisel verilerin silinmesine, yok edilmesine veya anonim hâle getirilmesine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Kişisel verilerin aktarılması

MADDE 8- (1) Kişisel veriler, ilgili kişinin açık rızası olmaksızın aktarılamaz.

(2) Kişisel veriler;

a) 5 inci maddenin ikinci fıkrasında,

b) Yeterli önlemler alınmak kaydıyla, 6 ncı maddenin üçüncü fıkrasında,

belirtilen şartlardan birinin bulunması hâlinde, ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın aktarılabilir.

(3) Kişisel verilerin aktarılmasına ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.

Kişisel verilerin yurt dışına aktarılması

MADDE 9- (1) Kişisel veriler, ilgili kişinin açık rızası olmaksızın yurt dışına aktarılamaz.

(2) Kişisel veriler, 5 inci maddenin ikinci fıkrası ile 6 ncı maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen şartlardan birinin varlığı ve kişisel verinin aktarılacağı yabancı ülkede;

a) Yeterli korumanın bulunması,

b) Yeterli korumanın bulunmaması durumunda Türkiye'deki ve ilgili yabancı ülkedeki veri sorumlularının yeterli bir korumayı yazılı olarak taahhüt etmeleri ve Kurulun izninin bulunması, kaydıyla ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın yurt dışına aktarılabilir.

(3) Yeterli korumanın bulunduğu ülkeler Kurulca belirlenerek ilan edilir.

(4) Kurul yabancı ülkede yeterli koruma bulunup bulunmadığına ve ikinci fıkranın (b) bendi uyarınca izin verilip verilmeyeceğine;

a) Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeleri,

b) Kişisel veri talep eden ülke ile Türkiye arasında veri aktarımına ilişkin karşılıklılık durumunu,

c) Her somut kişisel veri aktarımına ilişkin olarak, kişisel verinin niteliği ile işlenme amaç ve süresini,

ç) Kişisel verinin aktarılacağı ülkenin konuyla ilgili mevzuatı ve uygulamasını,

d) Kişisel verinin aktarılacağı ülkede bulunan veri sorumlusu tarafından taahhüt edilen önlemleri, değerlendirmek ve ihtiyaç duyması hâlinde, ilgili kurum ve kuruluşların görüşünü de almak suretiyle karar verir.

(5) Kişisel veriler, uluslararası sözleşme hükümleri saklı kalmak üzere, Türkiye'nin veya ilgili kişinin menfaatinin ciddi bir şekilde zarar göreceği durumlarda, ancak ilgili kamu kurum veya kuruluşunun görüşü alınarak Kurulun izniyle yurt dışına aktarılabilir.

(6) Kişisel verilerin yurt dışına aktarılmasına ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Haklar ve Yükümlülükler

Veri sorumlusunun aydınlatma yükümlülüğü

MADDE 10- (1) Kişisel verilerin elde edilmesi sırasında veri sorumlusu veya yetkilendirdiği kişi, ilgili kişilere;

a) Veri sorumlusunun ve varsa temsilcisinin kimliği,

b) Kişisel verilerin hangi amaçla işleneceği,

c) İşlenen kişisel verilerin kimlere ve hangi amaçla aktarılabileceği,

ç) Kişisel veri toplamanın yöntemi ve hukuki sebebi,

d) 11 inci maddede sayılan diğer hakları,

konusunda bilgi vermekle yükümlüdür.

İlgili kişinin hakları

MADDE 11- (1) Herkes, veri sorumlusuna başvurarak kendisiyle ilgili;

a) Kişisel veri işlenip işlenmediğini öğrenme,

b) Kişisel verileri işlenmişse buna ilişkin bilgi talep etme,

c) Kişisel verilerin işlenme amacını ve bunların amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını öğrenme,

ç) Yurt içinde veya yurt dışında kişisel verilerin aktarıldığı üçüncü kişileri bilme,

d) Kişisel verilerin eksik veya yanlış işlenmiş olması hâlinde bunların düzeltilmesini isteme,

e) 7 nci maddede öngörülen şartlar çerçevesinde kişisel verilerin silinmesini veya yok edilmesini isteme,

f) (d) ve (e) bentleri uyarınca yapılan işlemlerin, kişisel verilerin aktarıldığı üçüncü kişilere bildirilmesini isteme,

g) İşlenen verilerin münhasıran otomatik sistemler vasıtasıyla analiz edilmesi suretiyle kişinin kendisi aleyhine bir sonucun ortaya çıkmasına itiraz etme,

ğ) Kişisel verilerin kanuna aykırı olarak işlenmesi sebebiyle zarara uğraması hâlinde zararın giderilmesini talep etme,

haklarına sahiptir.

Veri güvenliğine ilişkin yükümlülükler

MADDE 12- (1) Veri sorumlusu;

a) Kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesini önlemek,

b) Kişisel verilere hukuka aykırı olarak erişilmesini önlemek,

c) Kişisel verilerin muhafazasını sağlamak,

amacıyla uygun güvenlik düzeyini temin etmeye yönelik gerekli her türlü teknik ve idari tedbirleri almak zorundadır.

(2) Veri sorumlusu, kişisel verilerin kendi adına başka bir gerçek veya tüzel kişi tarafından işlenmesi hâlinde, birinci fıkrada belirtilen tedbirlerin alınması hususunda bu kişilerle birlikte müştereken sorumludur.

(3) Veri sorumlusu, kendi kurum veya kuruluşunda, bu Kanun hükümlerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla gerekli denetimleri yapmak veya yaptırmak zorundadır.

(4) Veri sorumluları ile veri işleyen kişiler, öğrendikleri kişisel verileri bu Kanun hükümlerine aykırı olarak başkasına açıklayamaz ve işleme amacı dışında kullanamazlar. Bu yükümlülük görevden ayrılmalarından sonra da devam eder.

(5) İşlenen kişisel verilerin kanuni olmayan yollarla başkaları tarafından elde edilmesi hâlinde, veri sorumlusu bu durumu en kısa sürede ilgilisine ve Kurula bildirir. Kurul, gerekmesi hâlinde bu durumu, kendi internet sitesinde ya da uygun göreceği başka bir yöntemle ilan edebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Başvuru, Şikâyet ve Veri Sorumluları Sicili

Veri sorumlusuna başvuru

MADDE 13- (1) İlgili kişi, bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili taleplerini yazılı olarak veya Kurulun belirleyeceği diğer yöntemlerle veri sorumlusuna iletir.

(2) Veri sorumlusu başvuruda yer alan talepleri, talebin niteliğine göre en kısa sürede ve en geç otuz gün içinde ücretsiz olarak sonuçlandırır. Ancak, işlemin ayrıca bir maliyeti gerektirmesi hâlinde, Kurulca belirlenen tarifedeki ücret alınabilir.

(3) Veri sorumlusu talebi kabul eder veya gerekçesini açıklayarak reddeder ve cevabını ilgili kişiye yazılı olarak veya elektronik ortamda bildirir. Başvuruda yer alan talebin kabul edilmesi hâlinde veri sorumlusunca gereği yerine getirilir. Başvurunun veri sorumlusunun hatasından kaynaklanması hâlinde alınan ücret ilgiliye iade edilir.

Kurula şikâyet

MADDE 14- (1) Başvurunun reddedilmesi, verilen cevabın yetersiz bulunması veya süresinde başvuruya cevap verilmemesi hâllerinde; ilgili kişi, veri sorumlusunun cevabını öğrendiği tarihten itibaren otuz ve her hâlde başvuru tarihinden itibaren altmış gün içinde Kurula şikâyette bulunabilir.

(2) 13 üncü madde uyarınca başvuru yolu tüketilmeden şikâyet yoluna başvurulamaz.

(3) Kişilik hakları ihlal edilenlerin, genel hükümlere göre tazminat hakkı saklıdır.

Şikâyet üzerine veya resen incelemenin usul ve esasları

MADDE 15- (1) Kurul, şikâyet üzerine veya ihlal iddiasını öğrenmesi durumunda resen, görev alanına giren konularda gerekli incelemeyi yapar.

(2) 1/11/1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunun 6 ncı maddesinde belirtilen şartları taşımayan ihbar veya şikâyetler incelemeye alınmaz.

(3) Devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeler hariç; veri sorumlusu, Kurulun, inceleme konusuyla ilgili istemiş olduğu bilgi ve belgeleri on beş gün içinde göndermek ve gerektiğinde yerinde inceleme yapılmasına imkân sağlamak zorundadır.

(4) Şikâyet üzerine Kurul, talebi inceleyerek ilgililere bir cevap verir. Şikâyet tarihinden itibaren altmış gün içinde cevap verilmezse talep reddedilmiş sayılır.

(5) Şikâyet üzerine veya resen yapılan inceleme sonucunda, ihlalin varlığının anlaşılması hâlinde Kurul, tespit ettiği hukuka aykırılıkların veri sorumlusu tarafından giderilmesine karar vererek ilgililere tebliğ eder. Bu karar, tebliğden itibaren gecikmeksizin ve en geç otuz gün içinde yerine getirilir.

(6) Şikâyet üzerine veya resen yapılan inceleme sonucunda, ihlalin yaygın olduğunun tespit edilmesi hâlinde Kurul, bu konuda ilke kararı alır ve bu kararı yayımlar. Kurul, ilke kararı almadan önce ihtiyaç duyması hâlinde, ilgili kurum ve

kuruluşların görüşlerini de alabilir.

(7) Kurul, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve açıkça hukuka aykırılık olması hâlinde, veri işlenmesinin veya verinin yurt dışına aktarılmasının durdurulmasına karar verebilir.

Veri Sorumluları Sicili

MADDE 16- (1) Kurulun gözetiminde, Başkanlık tarafından kamuya açık olarak Veri Sorumluları Sicili tutulur.

(2) Kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişiler, veri işlemeye başlamadan önce Veri Sorumluları Siciline kaydolmak zorundadır. Ancak, işlenen kişisel verinin niteliği, sayısı, veri işlemenin kanundan kaynaklanması veya üçüncü kişilere aktarılma durumu gibi Kurulca belirlenecek objektif kriterler göz önüne alınmak suretiyle, Kurul tarafından, Veri Sorumluları Siciline kayıt zorunluluğuna istisna getirilebilir.

(3) Veri Sorumluları Siciline kayıt başvurusu aşağıdaki hususları içeren bir bildirimle yapılır:

a) Veri sorumlusu ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgileri.

b) Kişisel verilerin hangi amaçla işleneceği.

c) Veri konusu kişi grubu ve grupları ile bu kişilere ait veri kategorileri hakkındaki açıklamalar.

ç) Kişisel verilerin aktarılabileceği alıcı veya alıcı grupları.

d) Yabancı ülkelere aktarımı öngörülen kişisel veriler.

e) Kişisel veri güvenliğine ilişkin alınan tedbirler.

f) Kişisel verilerin işlendikleri amaç için gerekli olan azami süre.

(4) Üçüncü fıkra uyarınca verilen bilgilerde meydana gelen değişiklikler derhâl Başkanlığa bildirilir.

(5) Veri Sorumluları Siciline ilişkin diğer usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Suçlar ve Kabahatler

Suçlar

MADDE 17- (1) Kişisel verilere ilişkin suçlar bakımından 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 135 ila 140 ıncı madde hükümleri uygulanır.

(2) Bu Kanunun 7 nci maddesi hükmüne aykırı olarak; kişisel verileri silmeyen veya anonim hâle getirmeyenler 5237 sayılı Kanunun 138 inci maddesine göre cezalandırılır.

Kabahatler

MADDE 18- (1) Bu Kanunun;

a) 10 uncu maddesinde öngörülen aydınlatma yükümlülüğünü yerine getirmeyenler hakkında 5.000 Türk lirasından 100.000 Türk lirasına kadar,

b) 12 nci maddesinde öngörülen veri güvenliğine ilişkin yükümlülükleri yerine getirmeyenler hakkında 15.000 Türk lirasından 1.000.000 Türk lirasına kadar,

c) 15 inci maddesi uyarınca Kurul tarafından verilen kararları yerine getirmeyenler hakkında 25.000 Türk lirasından 1.000.000 Türk lirasına kadar,

ç) 16 ncı maddesinde öngörülen Veri Sorumluları Siciline kayıt ve bildirim yükümlülüğüne aykırı hareket edenler hakkında 20.000 Türk lirasından 1.000.000 Türk lirasına kadar,

idari para cezası verilir.

(2) Bu maddede öngörülen idari para cezaları veri sorumlusu olan gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişileri hakkında uygulanır.

(3) Birinci fıkrada sayılan eylemlerin kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları bünyesinde işlenmesi hâlinde, Kurulun yapacağı bildirim üzerine, ilgili kamu kurum ve kuruluşunda görev yapan memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında görev yapanlar hakkında disiplin hükümlerine göre işlem yapılır ve sonucu Kurula bildirilir.

ALTINCI BÖLÜM

Kişisel Verileri Koruma Kurumu ve Teşkilat

Kişisel Verileri Koruma Kurumu

MADDE 19- (1) Bu Kanunla verilen görevleri yerine getirmek üzere, idari ve mali özerkliğe sahip ve kamu tüzel kişiliğini haiz Kişisel Verileri Koruma Kurumu kurulmuştur.

(2) Kurum Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakan ile ilişkilidir.

(3) Kurumun merkezi Ankara'dadır.

(4) Kurum, Kurul ve Başkanlıktan oluşur. Kurumun karar organı Kuruldur.

Kurumun görevleri

MADDE 20- (1) Kurumun görevleri şunlardır:

a) Görev alanı itibarıyla, uygulamaları ve mevzuattaki gelişmeleri takip etmek, değerlendirme ve önerilerde bulunmak, araştırma ve incelemeler yapmak veya yaptırmak.

b) İhtiyaç duyulması hâlinde, görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri veya üniversitelerle iş birliği yapmak.

c) Kişisel verilerle ilgili uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, görev alanına giren konularda uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmak, toplantılara katılmak.

ç) Yıllık faaliyet raporunu Cumhurbaşkanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna sunmak.

d) Kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Kişisel Verileri Koruma Kurulu

MADDE 21- (1) Kurul, bu Kanunla ve diğer mevzuatla verilen görev ve yetkilerini kendi sorumluluğu altında, bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Görev alanına giren konularla ilgili olarak hiçbir organ, makam, merci veya kişi, Kurula emir ve talimat veremez, tavsiye veya telkinde bulunamaz.

(2) Kurul, dokuz üyeden oluşur. Kurulun beş üyesi Türkiye Büyük Millet Meclisi, dört üyesi Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

(3) Kurula üye olabilmek için aşağıdaki şartlar aranır:

a) Kurumun görev alanındaki konularda bilgi ve deneyim sahibi olmak.

b) 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinin birinci fıkrasının (A) bendinin (1), (4), (5), (6) ve (7) numaralı alt bentlerinde belirtilen nitelikleri taşımak.

c) Herhangi bir siyasi parti üyesi olmamak.

ç) En az dört yıllık lisans düzeyinde yükseköğrenim görmüş olmak.

d) **(Mülga: 2/7/2018-KHK-703/163 md.)**

(4) **(Mülga: 2/7/2018-KHK-703/163 md.)**

(5) Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kurula üye seçimini aşağıdaki usulle yapar:

a) Seçim için, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı aday gösterilir ve Kurul üyeleri bu adaylar arasından her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Mec-

lisi Genel Kurulunca seçilir. Ancak, siyasi parti gruplarında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak seçimlerde kime oy kullanılacağına dair görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

b) Kurul üyelerinin seçimi, adayların belirlenerek ilanından sonra on gün içinde yapılır. Siyasi parti grupları tarafından gösterilen adaylar için ayrı ayrı listeler hâlinde birleşik oy pusulası düzenlenir. Adayların adlarının karşısındaki özel yer işaretlenmek suretiyle oy kullanılır. Siyasi parti gruplarının ikinci fıkraya göre belirlenen kontenjanlarından Kurula seçilecek üyelerin sayısından fazla verilen oylar geçersiz sayılır.

c) Karar yeter sayısı olmak şartıyla seçimde en çok oyu alan boş üyelik sayısı kadar aday seçilmiş olur.

ç) Üyelerin görev sürelerinin bitiminden iki ay önce; üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olması hâlinde, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise tatilin bitiminden itibaren bir ay içinde aynı usulle seçim yapılır. Bu seçimlerde, boşalan üyeliklerin siyasi parti gruplarına dağılımı, ilk seçimde siyasi parti grupları kontenjanından seçilen üye sayısı ve siyasi parti gruplarının hâlihazırdaki oranı dikkate alınmak suretiyle yapılır.

(6) Cumhurbaşkanı (…) tarafından seçilen üyelerden birinin görev süresinin bitiminden kırk beş gün önce veya herhangi bir sebeple görevin sona ermesi hâlinde durum, on beş gün içinde Kurum tarafından, Cumhurbaşkanlığına bildirilir. Üyelerin görev süresinin dolmasına bir ay kala yeni üye seçimi yapılır. Bu üyeliklerde, görev süresi dolmadan herhangi bir sebeple boşalma olması hâlinde ise bildirimden itibaren on beş gün içinde seçim yapılır.

(7) Kurul, üyeleri arasından Başkan ve İkinci Başkanı seçer. Kurulun Başkanı, Kurumun da başkanıdır.

(8) Kurul üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi biten üye yeniden seçilebilir. Görev süresi dolmadan herhangi bir sebeple görevi sona eren üyenin yerine seçilen kişi, yerine seçildiği üyenin kalan süresini tamamlar.

(9) Seçilen üyeler Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulu huzurunda "Görevimi Anayasaya ve kanunlara uygun olarak, tam bir tarafsızlık, dürüstlük, hakkaniyet ve adalet anlayışı içinde yerine getireceğime, namusum ve şerefim üzerine yemin ederim." şeklinde yemin ederler. Yargıtaya yemin için yapılan başvuru acele işlerden sayılır.

(10) Kurul üyeleri özel bir kanuna dayanmadıkça, Kuruldaki resmî görevlerinin yürütülmesi dışında resmî veya özel hiçbir görev alamaz, dernek, vakıf, kooperatif ve benzeri yerlerde yöneticilik yapamaz, ticaretle uğraşamaz, serbest meslek faaliyetinde bulunamaz, hakemlik ve bilirkişilik yapamazlar. Ancak, Kurul üyeleri, asli

görevlerini aksatmayacak şekilde bilimsel amaçlı yayın yapabilir, ders ve konferans verebilir ve bunlardan doğacak telif hakları ile ders ve konferans ücretlerini alabilirler.

(11) Üyelerin görevleri sebebiyle işledikleri iddia edilen suçlara ilişkin soruşturmalar 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanuna göre yapılır ve bunlar hakkında soruşturma izni Cumhurbaşkanı tarafından verilir.

(12) Kurul üyeleri hakkında yapılacak disiplin soruşturması ve kovuşturmasında 657 sayılı Kanun hükümleri uygulanır.

(13) Kurul üyelerinin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilemez. Kurul üyelerinin;

a) Seçilmek için gereken şartları taşımadıklarının sonradan anlaşılması,

b) Görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlardan dolayı haklarında verilen mahkûmiyet kararının kesinleşmesi,

c) Görevlerini yerine getiremeyeceklerinin sağlık kurulu raporuyla kesin olarak tespit edilmesi,

ç) Görevlerine izinsiz, mazeretsiz ve kesintisiz olarak on beş gün ya da bir yılda toplam otuz gün süreyle devam etmediklerinin tespit edilmesi,

d) Bir ay içinde izinsiz ve mazeretsiz olarak toplam üç, bir yıl içinde toplam on Kurul toplantısına katılmadıklarının tespit edilmesi,

hâllerinde Kurul kararıyla üyelikleri sona erer.

(14) Kurul üyeliğine seçilenlerin Kurulda görev yaptıkları sürece önceki görevleri ile olan ilişikleri kesilir. Kamu görevlisi iken üyeliğe seçilenler, memuriyete giriş şartlarını kaybetmemeleri kaydıyla, görev sürelerinin sona ermesi veya görevden ayrılma isteğinde bulunmaları ve otuz gün içinde eski kurumlarına başvurmaları durumunda atamaya yetkili makam tarafından bir ay içinde mükteseplerine uygun bir kadroya atanır. Atama gerçekleşinceye kadar, bunların almakta oldukları her türlü ödemelerin Kurum tarafından ödenmesine devam olunur. Bir kamu kurumunda çalışmayanlardan üyeliğe seçilip yukarıda belirtilen şekilde görevi sona erenlere herhangi bir görev veya işe başlayıncaya kadar, almakta oldukları her türlü ödemeler Kurum tarafından ödenmeye devam edilir ve bu şekilde üyeliği sona erenlere Kurum tarafından yapılacak ödeme üç ayı geçemez. Bunların Kurumda geçirdiği süreler, özlük ve diğer hakları açısından önceki kurum veya kuruluşlarında geçirilmiş sayılır.

Kurulun görev ve yetkileri

MADDE 22- (1) Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Kişisel verilerin, temel hak ve özgürlüklere uygun şekilde işlenmesini sağlamak.

b) Kişisel verilerle ilgili haklarının ihlal edildiğini ileri sürenlerin şikâyetlerini karara bağlamak.

c) Şikâyet üzerine veya ihlal iddiasını öğrenmesi durumunda resen görev alanına giren konularda kişisel verilerin kanunlara uygun olarak işlenip işlenmediğini incelemek ve gerektiğinde bu konuda geçici önlemler almak.

ç) Özel nitelikli kişisel verilerin işlenmesi için aranan yeterli önlemleri belirlemek.

d) Veri Sorumluları Sicilinin tutulmasını sağlamak.

e) Kurulun görev alanı ile Kurumun işleyişine ilişkin konularda gerekli düzenleyici işlemleri yapmak.

f) Veri güvenliğine ilişkin yükümlülükleri belirlemek amacıyla düzenleyici işlem yapmak.

g) Veri sorumlusunun ve temsilcisinin görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin düzenleyici işlem yapmak.

ğ) Bu Kanunda öngörülen idari yaptırımlara karar vermek.

h) Diğer kurum ve kuruluşlarca hazırlanan ve kişisel verilere ilişkin hüküm içeren mevzuat taslakları hakkında görüş bildirmek.

ı) Kurumun; stratejik planını karara bağlamak, amaç ve hedeflerini, hizmet kalite standartlarını ve performans kriterlerini belirlemek.

i) Kurumun stratejik planı ile amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanan bütçe teklifini görüşmek ve karara bağlamak.

j) Kurumun performansı, mali durumu, yıllık faaliyetleri ve ihtiyaç duyulan konular hakkında hazırlanan rapor taslaklarını onaylamak ve yayımlamak.

k) Taşınmaz alımı, satımı ve kiralanması konularındaki önerileri görüşüp karara bağlamak.

l) Kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Kurulun çalışma esasları

MADDE 23- (1) Kurulun toplantı günlerini ve gündemini Başkan belirler. Başkan gereken hâllerde Kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilir.

(2) Kurul, başkan dâhil en az altı üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla karar alır. Kurul üyeleri çekimser oy kullanamaz.

(3) Kurul üyeleri; kendilerini, üçüncü dereceye kadar kan ve ikinci dereceye

kadar kayın hısımlarını, evlatlıklarını ve aralarındaki evlilik bağı kalkmış olsa bile eşlerini ilgilendiren konularla ilgili toplantı ve oylamaya katılamaz.

(4) Kurul üyeleri çalışmaları sırasında ilgililere ve üçüncü kişilere ait öğrendikleri sırları bu konuda kanunen yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamazlar ve kendi yararlarına kullanamazlar. Bu yükümlülük görevden ayrılmalarından sonra da devam eder.

(5) Kurulda görüşülen işler tutanağa bağlanır. Kararlar ve varsa karşı oy gerekçeleri karar tarihinden itibaren en geç on beş gün içinde yazılır. Kurul, gerekli gördüğü kararları kamuoyuna duyurur.

(6) Aksi kararlaştırılmadıkça, Kurul toplantılarındaki görüşmeler gizlidir.

(7) Kurulun çalışma usul ve esasları ile kararların yazımı ve diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Başkan

MADDE 24- (1) Başkan, Kurul ve Kurumun başkanı sıfatıyla Kurumun en üst amiri olup Kurum hizmetlerini mevzuata, Kurumun amaç ve politikalarına, stratejik planına, performans ölçütlerine ve hizmet kalite standartlarına uygun olarak düzenler, yürütür ve hizmet birimleri arasında koordinasyonu sağlar.

(2) Başkan, Kurumun genel yönetim ve temsilinden sorumludur. Bu sorumluluk, Kurum çalışmalarının düzenlenmesi, yürütülmesi, denetlenmesi, değerlendirilmesi ve gerektiğinde kamuoyuna duyurulması görev ve yetkilerini kapsar.

(3) Başkanın görevleri şunlardır:

a) Kurul toplantılarını idare etmek.

b) Kurul kararlarının tebliğini ve Kurulca gerekli görülenlerin kamuoyuna duyurulmasını sağlamak ve uygulanmalarını izlemek.

c) Başkan Yardımcısını, daire başkanlarını ve Kurum personelini atamak.

ç) Hizmet birimlerinden gelen önerilere son şeklini vererek Kurula sunmak.

d) Stratejik planın uygulanmasını sağlamak, hizmet kalite standartları doğrultusunda insan kaynakları ve çalışma politikalarını oluşturmak.

e) Belirlenen stratejilere, yıllık amaç ve hedeflere uygun olarak Kurumun yıllık bütçesi ile mali tablolarını hazırlamak.

f) Kurul ve hizmet birimlerinin uyumlu, verimli, disiplinli ve düzenli bir biçimde çalışması amacıyla koordinasyonu sağlamak.

g) Kurumun diğer kuruluşlarla ilişkilerini yürütmek.

ğ) Kurum Başkanı adına imzaya yetkili personelin görev ve yetki alanını be-

lirlemek.

h) Kurumun yönetim ve işleyişine ilişkin diğer görevleri yerine getirmek.

(4) Kurum Başkanının yokluğunda İkinci Başkan, Başkana vekalet eder.

Başkanlığın oluşumu ve görevleri

MADDE 25- (1) Başkanlık; Başkan Yardımcısı ve hizmet birimlerinden oluşur. Başkanlık, dördüncü fıkrada sayılan görevleri daire başkanlıkları şeklinde teşkilatlanan hizmet birimleri aracılığıyla yerine getirir. Daire başkanlıklarının sayısı yediyi geçemez.

(2) Başkan tarafından, Kuruma ilişkin görevlerinde yardımcı olmak üzere bir Başkan Yardımcısı atanır.

(3) Başkan Yardımcısı ve daire başkanları; en az dört yıllık yükseköğretim kurumu mezunu, on yıl süreyle kamu hizmetinde bulunan kişiler arasından Başkan tarafından atanır.

(4) Başkanlığın görevleri şunlardır:

a) Veri Sorumluları Sicilini tutmak.

b) Kurumun ve Kurulun büro ve sekretarya işlemlerini yürütmek.

c) Kurumun taraf olduğu davalar ile icra takiplerinde avukatlar vasıtasıyla Kurumu temsil etmek, davaları takip etmek veya ettirmek, hukuk hizmetlerini yürütmek.

ç) Kurul üyeleri ile Kurumda görev yapanların özlük işlemlerini yürütmek.

d) Kanunlarla mali hizmet ve strateji geliştirme birimlerine verilen görevleri yapmak.

e) Kurumun iş ve işlemlerinin yürütülmesi amacıyla bilişim sisteminin kurulmasını ve kullanılmasını sağlamak.

f) Kurulun yıllık faaliyetleri hakkında veya ihtiyaç duyulan konularda rapor taslaklarını hazırlamak ve Kurula sunmak.

g) Kurumun stratejik plan taslağını hazırlamak.

ğ) Kurumun personel politikasını belirlemek, personelin kariyer ve eğitim planlarını hazırlamak ve uygulamak.

h) Personelin atama, nakil, disiplin, performans, terfi, emeklilik ve benzeri işlemlerini yürütmek.

ı) Personelin uyacağı etik kuralları belirlemek ve gerekli eğitimi vermek.

i) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde Kurumun ihtiyacı olan her türlü satın alma, kiralama, bakım, onarım, yapım, arşiv, sağlık, sosyal ve benzeri hizmetleri yürütmek.

j) Kuruma ait taşınır ve taşınmazların kayıtlarını tutmak.

k) Kurul veya Başkan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

(5) Hizmet birimleri ile bu birimlerin çalışma usul ve esasları, bu Kanunda belirtilen faaliyet alanı, görev ve yetkilere uygun olarak Kurumun teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca yürürlüğe konulan yönetmelikle belirlenir.

Kişisel Verileri Koruma Uzmanı ve uzman yardımcıları

MADDE 26- (1) Kurumda, Kişisel Verileri Koruma Uzmanı ve Kişisel Verileri Koruma Uzman Yardımcısı istihdam edilebilir. Bunlardan 657 sayılı Kanunun ek 41 inci maddesi çerçevesinde Kişisel Verileri Koruma Uzmanı kadrosuna atananlara bir defaya mahsus olmak üzere bir derece yükseltilmesi uygulanır.

Personele ve özlük haklarına ilişkin hükümler

MADDE 27- (1) Kurum personeli, bu Kanunla düzenlenen hususlar dışında 657 sayılı Kanuna tabidir.

(2) Kurul Başkan ve üyeleri ile Kurum personeline 27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 11 inci maddesi uyarınca belirlenmiş emsali personele mali ve sosyal haklar kapsamında yapılan ödemeler aynı usul ve esaslar çerçevesinde ödenir. Emsali personele yapılan ödemelerden vergi ve diğer yasal kesintilere tabi olmayanlar bu Kanuna göre de vergi ve diğer kesintilere tabi olmaz.

(3) Kurul Başkan ve üyeleri ile Kurum personeli 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükümlerine tabidir. Kurul Başkan ve üyeleri ile Kurum personeli emeklilik hakları bakımından da emsali olarak belirlenen personel ile denk kabul edilir. 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı iken Kurul Başkanı ve üyeliklerine atananlardan bu görevleri sona erenler veya bu görevlerinden ayrılma isteğinde bulunanların bu görevlerde geçen hizmet süreleri kazanılmış hak aylık, derece ve kademelerinin tespitinde dikkate alınır. Bunlardan bu görevleri sırasında 5510 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesi kapsamına girenlerin bu görevlerde geçen süreleri makam tazminatı ile temsil tazminatı ödenmesi gereken süre olarak değerlendirilir. Kamu kurum ve kuruluşlarında 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı iken Kurul Başkanı ve üyeliklerine atananların, önceki kurum ve kuruluşları ile ilişiklerinin kesilmesi kendilerine kıdem tazminatı

veya iş sonu tazminatı ödenmesini gerektirmez. Bu durumda olanların kıdem tazminatı veya iş sonu tazminatı ödenmesi gereken hizmet süreleri, Kurul Başkanı ile Kurul üyeliği olarak geçen hizmet süreleri ile birleştirilir ve emeklilik ikramiyesi ödenecek süre olarak değerlendirilir.

(4) Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde, sosyal güvenlik kurumlarında, mahallî idarelerde, mahallî idarelere bağlı idarelerde, mahallî idare birliklerinde, döner sermayeli kuruluşlarda, kanunlarla kurulan fonlarda, kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşlarda, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlarda, iktisadi devlet teşekkülleri ve kamu iktisadi kuruluşları ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseselerde görevli memurlar ile diğer kamu görevlileri kurumlarının muvafakati, hâkimler ve savcılar ise kendilerinin muvafakati ile aylık, ödenek, her türlü zam ve tazminatlar ile diğer mali ve sosyal hak ve yardımları kurumlarınca ödenmek kaydıyla geçici olarak Kurumda görevlendirilebilir. Kurumun bu konudaki talepleri, ilgili kurum ve kuruluşlarca öncelikle sonuçlandırılır. Bu şekilde görevlendirilen personel, kurumlarından aylıklı izinli sayılır. Bu personelin izinli oldukları sürece memuriyetleri ile ilgileri ve özlük hakları devam ettiği gibi, bu süreler yükselme ve emekliliklerinde de hesaba katılır ve yükselmeleri başkaca bir işleme gerek duyulmadan süresinde yapılır. Bu madde kapsamında görevlendirilenlerin, Kurumda geçirdikleri süreler, kendi kurumlarında geçirilmiş sayılır. Bu şekilde görevlendirilenlerin sayısı Kişisel Verileri Koruma Uzmanı ve Kişisel Verileri Koruma Uzman Yardımcısı toplam kadro sayısının yüzde onunu aşamaz ve görevlendirme süresi iki yılı geçemez. Ancak ihtiyaç hâlinde bu süre bir yıllık dönemler hâlinde uzatılabilir.

(5) Kurumda istihdam edilecek personele ilişkin kadro unvan ve sayıları ekli (I) sayılı cetvelde gösterilmiştir. Toplam kadro sayısını geçmemek üzere 13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin eki cetvellerde yer alan kadro unvanlarıyla sınırlı olmak kaydıyla unvan ve derece değişikliği yapma, yeni unvan ekleme ve boş kadroların iptali Kurul kararıyla yapılır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

İstisnalar

MADDE 28- (1) Bu Kanun hükümleri aşağıdaki hâllerde uygulanmaz:

a) Kişisel verilerin, üçüncü kişilere verilmemek ve veri güvenliğine ilişkin yükümlülüklere uyulmak kaydıyla gerçek kişiler tarafından tamamen kendisiyle veya aynı konutta yaşayan aile fertleriyle ilgili faaliyetler kapsamında işlenmesi.

b) Kişisel verilerin resmi istatistik ile anonim hâle getirilmek suretiyle araştırma, planlama ve istatistik gibi amaçlarla işlenmesi.

c) Kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini, ekonomik güvenliği, özel hayatın gizliliğini veya kişilik haklarını ihlal etmemek ya da suç teşkil etmemek kaydıyla, sanat, tarih, edebiyat veya bilimsel amaçlarla ya da ifade özgürlüğü kapsamında işlenmesi.

ç) Kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini veya ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik olarak kanunla görev ve yetki verilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında işlenmesi.

d) Kişisel verilerin soruşturma, kovuşturma, yargılama veya infaz işlemlerine ilişkin olarak yargı makamları veya infaz mercileri tarafından işlenmesi.

(2) Bu Kanunun amacına ve temel ilkelerine uygun ve orantılı olmak kaydıyla veri sorumlusunun aydınlatma yükümlülüğünü düzenleyen 10 uncu, zararın giderilmesini talep etme hakkı hariç, ilgili kişinin haklarını düzenleyen 11 inci ve Veri Sorumluları Siciline kayıt yükümlülüğünü düzenleyen 16 ncı maddeleri aşağıdaki hâllerde uygulanmaz:

a) Kişisel veri işlemenin suç işlenmesinin önlenmesi veya suç soruşturması için gerekli olması.

b) İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş kişisel verilerin işlenmesi.

c) Kişisel veri işlemenin kanunun verdiği yetkiye dayanılarak görevli ve yetkili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca, denetleme veya düzenleme görevlerinin yürütülmesi ile disiplin soruşturma veya kovuşturması için gerekli olması.

ç) Kişisel veri işlemenin bütçe, vergi ve mali konulara ilişkin olarak Devletin ekonomik ve mali çıkarlarının korunması için gerekli olması.

Kurumun bütçesi ve gelirleri

MADDE 29- (1) Kurumun bütçesi, 5018 sayılı Kanunda belirlenen usul ve esaslara göre hazırlanır ve kabul edilir.

(2) Kurumun gelirleri şunlardır:

a) Genel bütçeden yapılacak hazine yardımları.

b) Kuruma ait taşınır ve taşınmazlardan elde edilen gelirler.

c) Alınan bağış ve yardımlar.

ç) Gelirlerinin değerlendirilmesinden elde edilen gelirler.

d) Diğer gelirler.

Değiştirilen ve eklenen hükümler

MADDE 30-(1)(10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kanun ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(2) ila (5) - (26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Kanun ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(6) (7/5/1987 tarihli ve 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunuile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(7) (11/10/2011 tarihli ve 663 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

Yönetmelik

MADDE 31- (1) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler Kurum tarafından yürürlüğe konulur.

Geçiş hükümleri

GEÇİCİ MADDE 1- (1) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde 21 inci maddede öngörülen usule göre Kurul üyeleri seçilir ve Başkanlık teşkilatı oluşturulur.

(2) Veri sorumluları, Kurul tarafından belirlenen ve ilan edilen süre içinde Veri Sorumluları Siciline kayıt yaptırmak zorundadır.

(3) Bu Kanunun yayımı tarihinden önce işlenmiş olan kişisel veriler, yayımı tarihinden itibaren iki yıl içinde bu Kanun hükümlerine uygun hâle getirilir. Bu Kanun hükümlerine aykırı olduğu tespit edilen kişisel veriler derhâl silinir, yok edilir veya anonim hâle getirilir. Ancak bu Kanunun yayımı tarihinden önce hukuka uygun olarak alınmış rızalar, bir yıl içinde aksine bir irade beyanında bulunulmaması hâlinde, bu Kanuna uygun kabul edilir.

(4) Bu Kanunda öngörülen yönetmelikler bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulur.

(5) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde, kamu kurum ve kuruluşlarında bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili koordinasyonu sağlamak üzere üst düzey bir yönetici belirlenerek Başkanlığa bildirilir.

(6) İlk seçilen Başkan, İkinci Başkan ve kura ile belirlenen iki üye altı yıl; diğer beş üye ise dört yıl görev yapar.

(7) Kuruma bütçe tahsis edilene kadar;

a) Kurumun giderleri Başbakanlık bütçesinden karşılanır.

b) Kurumun hizmetlerini yerine getirmesi amacıyla bina, araç, gereç, mefruşat ve donanım gibi gerekli tüm destek hizmetleri Başbakanlıkça sağlanır.

(8) Kurumun hizmet birimleri faaliyete geçinceye kadar sekretarya hizmetleri Başbakanlık tarafından yerine getirilir.

GEÇİCİ MADDE 2-(Ek:28/11/2017-7061/120 md.)

(1) En az dört yıllık lisans öğrenimi veren siyasal bilgiler, iktisadi ve idari bilimler, iktisat, hukuk ve işletme fakültelerinden, mühendislik fakültelerinin elektronik, elektrik-elektronik, elektronik ve haberleşme, bilgisayar, bilişim sistemleri mühendisliği bölümlerinden ya da bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen yurt içi ve yurt dışındaki yükseköğrenim kurumlarından mezun olanlardan; mesleğe özel yarışma sınavı ile girilen ve belirli süreli meslek içi eğitimden ve özel bir yeterlik sınavından sonra 657 sayılı Kanunun 36 ncı maddesinin "Ortak Hükümler" başlıklı bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendinde belirtilen unvanlara ilişkin kurumların merkez teşkilatlarına ait kadrolara atanmış ve bu kadrolarda aylıksız izin süreleri hariç en az iki yıl bulunmuş olanlar ile öğretim üyesi kadrolarında bulunanlar, Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından en az yetmiş puan almış olmak ve atama tarihi itibarıyla kırk yaşından gün almamış olmak kaydıyla, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde Kişisel Verileri Koruma Uzmanı olarak atanabilirler. Bu şekilde atanacakların sayısı on beşi geçemez.

Yürürlük

MADDE 32- (1) Bu Kanunun;

a) 8 inci, 9 uncu, 11 inci, 13 üncü, 14 üncü, 15 inci, 16 ncı, 17 nci ve 18 inci maddeleri yayımı tarihinden altı ay sonra,

b) Diğer maddeleri ise yayımı tarihinde,

yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 33- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

4.8. CEZA İNFAZ KURUMLARI VE TUTUKEVLERİ İZLEME KURULLARI KANUNU

Kanun Numarası: 4681

Amaç ve kapsam

Madde 1 – Bu Kanunun amacı, yürürlükteki mevzuat ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle belirlenen ilkeler çerçevesinde ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor haline getirerek yetkili ve ilgili mercilere sunmak üzere, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarının kurulmasına, görev ve yetkilerine ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Bu Kanunda tekil veya çoğul olarak geçen "izleme kurulu" terimi, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarını ifade eder.

(Mülga üçüncü fıkra: 2/7/2018-KHK/700/135 md.)

İzleme kurullarının kuruluşu

Madde 2 – Bulunduğu yargı çevresinde ceza infaz kurumu veya tutukevi olan her adlî yargı adalet komisyonunca bir izleme kurulu kurulur.

(Değişik ikinci fıkra: 20/11/2007-5712/1 md.) İzleme kurulu, başkanla birlikte beş asıl ve üç yedek üyeden oluşur. Asıl üyelerden en az birinin kadınlardan seçilmesi zorunludur. Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi dolan üyeler yeniden seçilebilir.

İzleme kurulunun yetki alanı, adlî yargı adalet komisyonunun bulunduğu yargı çevresi ile sınırlıdır.

Yargı çevresinde müdürlük teşkilâtı olan birden çok ceza infaz kurumu ve tutukevi bulunması halinde buna uygun sayıda izleme kurulu kurulabilir. Bu durumda her izleme kurulunun yetki alanı, adlî yargı adalet komisyonunca belirlenir.

İzleme kuruluna çalışmaları için ilgili adlî yargı adalet komisyonunun bulunduğu binada bir yer ayrılır. İzleme kurulunun sekretarya hizmetleri, aynı adlî yargı adalet komisyonunun bürosu tarafından yürütülür.

İzleme kurulu üyelerinde aranacak nitelikler

Madde 3 – İzleme kurullarına başkan ve üye seçilebilmek için 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda öngörülen genel şartlara ek olarak aşağıdaki nitelikler aranır:

1. Otuzbeş yaşını doldurmuş olmak.

2. Tıp, eczacılık, hukuk, kamu yönetimi, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmetler, eğitim bilimleri ve benzeri alanlarda en az dört yıllık yüksek öğretim kurumlarından veya bunlara denkliği kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından mezun olmak ve mesleği ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarında ya da özel sektörde en az on yıl çalışmış bulunmak.

3. Kişisel nitelikleri ile çevresinde dürüst, güvenilir ve ahlaklı olarak tanınmış olmak.

4. Herhangi bir siyasî partinin merkez, il veya ilçe teşkilâtlarında görevli bulunmamak.

İzleme kurullarına seçilemeyecek olanlar

Madde 4 – Aşağıda yazılı kişiler, izleme kurulu başkan ve üyeliğine seçilemez:

1. Ceza infaz kurumları ve tutukevleri ile ilgili ihale, alım, satım ve benzeri hukukî ilişkilere taraf olanlar.

2. Görev yapacakları ceza infaz kurumları veya tutukevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklulardan birisinin işlediği suçtan kendileri veya ikinci derece dahil hısımları zarar görenler.

3. Görev yapacakları ceza infaz kurumları ve tutukevlerindeki hükümlü ve tutuklulardan biri ile aralarında evlilik, vesayet veya ikinci derece dahil hısımlık ilişkisi bulunanlar.

İzleme kurulu üyelerinin seçimi ve andiçmesi

Madde 5 – İzleme kurullarının üyeleri, 3 ve 4 üncü maddelerde yazılı şartlara durumları uygun olan kişilerden re'sen veya o yerdeki ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri alınarak ya da o yerin en büyük mülkî âmirinin yardımıyla belirlenecek olanlar ile doğrudan başvuranlar arasından adlî yargı adalet komisyonunca oybirliğiyle seçilirler.

Üyeler, göreve başlamadan önce adlî yargı adalet komisyonunun önünde aşağıdaki şekilde andiçerler :

"Üstlendiğim görevi Anayasa ve kanunlar gereğince tam bir dikkat, dürüstlük ve tarafsızlıkla yürüteceğime namusum ve şerefim üzerine andiçerim."

Andiçme tutanağı dosyalarında saklanır.

İzleme kurullarının görev ve yükümlülükleri

Madde 6 – İzleme kurullarının görevleri şunlardır :

1. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerindeki infaz ve ıslah uygulamalarına ilişkin işlem ve faaliyetleri yerinde görmek, incelemek, yönetici ve görevlilerden bilgi almak, hükümlü ve tutukluları dinlemek.

2. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde infaz ve ıslah, hükümlü ve tutukluların sağlık ve yaşam koşulları, iç güvenlik, sevk ve nakil işlemleri ile ilgili olarak gördükleri aksaklık ve eksiklikleri yetkili mercilere bildirmek.

3. (Değişik: 20/11/2007-5712/2 md.) Ceza infaz kurumları ve tutukevleri ile ilgili tespitlerini ve aldıkları bilgileri değerlendirerek en az dört ayda bir rapor düzenlemek, raporun bir örneğini Adalet Bakanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığına, izleme kurulunun bulunduğu yargı çevresindeki Cumhuriyet başsavcılığına ve görev alanına giren bir şikâyet konusu bulunduğu takdirde infaz hâkimliğine göndermek.

4. Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

İzleme kurulu üyeleri, görevleri sırasında edindikleri bilgileri ve düzenlenen raporları yetkili mercilerin izni olmaksızın açıklayamazlar.

(Ek fıkra: 20/11/2007-5712/2 md.) Adalet Bakanlığı, cezaevi güvenliğine ilişkin hususlar müstesna olmak üzere, her yıl bir önceki yıla ait izleme kurullarınca düzenlenen raporların sayısını, konularını, yerine getirilen ve getirilmeyen önerileri ve gerekçelerini bir rapor ile kamuoyuna açıklar.

İzleme kurullarının çalışma esas ve usulleri

Madde 7 – Her izleme kurulu, kendisini seçen adlî yargı adalet komisyonu başkanının çağrısı üzerine ve onun başkanlığında yapacağı ilk toplantısında üyeleri arasından iki yıl için bir başkan, bir başkan yardımcısı ve bir raportör seçer. Süresi dolanlar, bu görevlere yeniden seçilebilirler.

İzleme kurulları, en az üç ayda bir olağan olarak toplanır. Başkan, izleme kurulunu gerektiğinde re'sen veya üye tamsayısının salt çoğunluğunun görüşülecek konuyu da belirten yazılı istemi üzerine olağanüstü toplantıya çağırır.

(Değişik üçüncü fıkra: 20/11/2007-5712/3 md.) İzleme kurulu, asıl üyelerin salt çoğunluğu ile toplanır. Salt çoğunluğun sağlanamaması hâlinde kıdem sırasına göre yedek üyeler toplantıya katılır. Raporlar, katılan üyelerin salt çoğunluğu ile kabul edilir.

Çalışmalar yürütülürken ceza infaz kurumu veya tutukevinin güvenliğini etkileyebilecek konularda kurum idaresine bilgi verilir.

İzleme kurulu, ilgili olduğu ceza infaz kurumu veya tutukevini en az iki ayda bir olmak üzere, gerekli gördüğü her zaman ziyaret edebilir. Bu ziyarete katılanların sayısı üçüncü fıkrada öngörülen toplantı yeter sayısından az olamaz.

İzleme kurullarının çalışma esas ve usulleri ile yapacakları ziyaretlerin şekli ve bu Kanunun uygulanmasına ilişkin diğer hususlar yönetmelikte gösterilir.

İzleme kurulu üyeliğinin sona ermesi

Madde 8 – Aşağıdaki hallerde izleme kurulu üyelerinin görevine adlî yargı adalet komisyonunca son verilir :

1. İzleme kurulu üyeliğine seçilme şartlarını sonradan kaybetmek.

2. İzinsiz veya haklı bir mazereti olmaksızın bir yıl içinde iki toplantıya katılmamak.

3. Hastalık veya diğer bir nedenle görevini yapmakta acze düşmek.

4. İzleme kurulu üyeliğiyle bağdaşmayan tutum ve davranışlarda bulunmak.

Görevine son verilenler, bir daha izleme kurulunda görev alamazlar.

Herhangi bir nedenle boşalan üyeliklere, en geç iki ay içinde aynı usulle yeni üye seçilir.

İzleme kurulu üyelerine karşı işlenen suçlar ve kurul üyelerinin cezaî sorumluluğu

Madde 9 – İzleme kurulunun görevi ile ilgili olarak kurul üyelerine karşı işlenen suçlar hakkında Devlet memurlarına karşı işlenen suçlara, kurul üyelerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında Devlet memurlarının işledikleri suçlara ilişkin hükümler uygulanır.

İzleme kurulu üyelerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlardan dolayı soruşturma izni, adlî yargı adalet komisyonu başkanınca verilir.

Malî hükümler

Madde 10 – İzleme kurulu başkan ve üyelerine her toplantı için 2000 gösterge rakamının Devlet memurlarına uygulanan aylık katsayıyla çarpımı sonucunda bulunacak miktarda huzur ücreti ödenir. Ancak, bir ayda en çok iki toplantı için ödeme yapılabilir. Cumhurbaşkanı, yukarıda belirtilen gösterge rakamını iki katına kadar artırmaya yetkilidir.

İzleme kurulu üyelerine ayrıca 10.2.1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre birinci derece Devlet memurlarına ödenen miktarda harcırah ödenir.

İzleme kurullarının görevleriyle ilgili her türlü harcamaları, Adalet Bakanlığı bütçesine bu amaçla konulan ödenekten karşılanır.

Geçici Madde 1 – Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde adlî yargı adalet komisyonlarınca izleme kurulları oluşturulur.

Geçici Madde 1 – Bu Kanunda öngörülen yönetmelik, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde Adalet Bakanlığınca hazırlanır ve Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konur.

Madde 11 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 12 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

4.9. OLAĞANÜSTÜ HAL İŞLEMLERİ İNCELEME KOMİSYONU KURULMASI HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMENİN DEĞİŞTİRİLEREK KABUL EDİLMESİNE DAİR KANUN

Kanun Numarası: 7075

Komisyonun Oluşumu

MADDE 1- (1) Anayasanın 120 nci maddesi kapsamında ilan edilen ve 21/7/2016 tarihli ve 1116 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararıyla onaylanan olağanüstü hal kapsamında, terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti, aidiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı olduğu gerekçesiyle başka bir idari işlem tesis edilmeksizin doğrudan kanun hükmünde kararname hükümleri ile tesis edilen işlemlere ilişkin başvuruları değerlendirmek ve karara bağlamak üzere Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kurulmuştur.

(2) Komisyon, yedi üyeden oluşur. Üyelerin üçü kamu görevlileri arasından Cumhurbaşkanı tarafından, bir üye Adalet Bakanlığının merkez teşkilatı ile bağlı ve ilgili kuruluşlarında çalışan hâkim ve savcılar arasından Adalet Bakanınca, bir üye mülki idare amirleri sınıfına mensup personel arasından İçişleri Bakanınca, birer üye Yargıtayda ve Danıştayda görev yapan tetkik hâkimleri arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenir. Komisyon, kendi üyeleri arasından yapacağı seçimle bir başkan ve bir başkanvekili seçer.

(3) Komisyonun toplantı ve karar yeter sayısı dörttür. Oylamalarda çekimser oy kullanılamaz.

Komisyonun görevleri

MADDE 2- (1) Komisyon, olağanüstü hal kapsamında doğrudan kanun hükmünde kararnameler ile tesis edilen aşağıdaki işlemler hakkındaki başvuruları değerlendirip karar verir.

a) Kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarma ya da ilişiğin kesilmesi.

b) Öğrencilikle ilişiğin kesilmesi.

c) Dernekler, vakıflar, sendika, federasyon ve konfederasyonlar, özel sağlık kuruluşları, özel öğretim kurumları, vakıf yükseköğretim kurumları, özel radyo ve televizyon kuruluşları, gazete ve dergiler, haber ajansları, yayınevleri ve dağıtım kanallarının kapatılması.

ç) Emekli personelin rütbelerinin alınması.

(2) Olağanüstü hal kapsamında yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerle gerçek veya tüzel kişilerin hukuki statülerine ilişkin olarak doğrudan düzenlenen ve birinci fıkra kapsamına girmeyen işlemler de Komisyonun görev alanındadır.

(3) Bu maddede belirtilen işlemlere bağlı olarak olağanüstü hal kapsamında yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerde yer alan ilave tedbirler ile kanun yollarının açık olduğu işlemler hakkında ayrıca başvuru yapılamaz.

Komisyonun görev süresi

MADDE 3- (1) Komisyon, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl süreyle görev yapar. Cumhurbaşkanı, gerek görmesi halinde bu süreyi bitiminden itibaren birer yıllık sürelerle uzatabilir. (1)

(2) Komisyonun ilk seçilen üyeleri, iki yıllık sürenin sonuna kadar görev yapar. Sürenin uzatılmasına karar verilmesi halinde 1 inci maddenin ikinci fıkrasındaki usule göre yeni üyeler belirlenir. Daha önce görev yapan üyeler de yeniden görev alabilir.

Üyelerin güvenceleri ve hakları

MADDE 4- (1) Üyelerin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilemez. Ancak üyenin;

a) Komisyon tarafından kabul edilebilir mazereti olmaksızın bir takvim yılı içinde toplam beş Komisyon toplantısına katılmaması,

b) Ağır hastalık veya engellilik nedeniyle iş göremeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla belgelenmesi,

c) Görevi ile ilgili olarak işlediği suçlardan dolayı hakkında verilen mahkûmiyet kararının kesinleşmesi,

ç) Geçici iş göremezlik halinin üç aydan fazla sürmesi,

d) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302 nci, 309 uncu, 310 uncu, 311 inci, 312 nci, 313 üncü, 314 üncü ve 315 inci maddelerinde yazılı suçlar nedeniyle hakkında soruşturma veya kovuşturma başlatılması,

e) Terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı olduğu gerekçesiyle hakkında Cumhurbaşkanlığınca idari soruşturma başlatılması veya soruşturma izni verilmesi, hallerinin tespit edilmesi üzerine Komisyon tarafından üyeliğine son verilir.

Ölüm, istifa veya herhangi bir diğer nedenle boşalan üyelikler için en geç iki ay içinde 1 inci maddenin ikinci fıkrasındaki usule göre yeni üyeler belirlenir.

(2) Komisyon üyeleri hakkında birinci fıkranın (d) bendinde belirtilen suçlardan soruşturma açılması Cumhurbaşkanının iznine tabidir.

(3) Üyeler, Komisyondaki görevleri süresince kurumlarından aylıklı izinli sayılır. Üyeler, mali ve sosyal haklarını kurumlarından almaya devam ederler. Üyelerin görevli oldukları süreler yükselme ve emekliliklerinde de hesaba katılır ve yükselmeleri başkaca bir işleme gerek duyulmadan süresinde yapılır. Hâkim ve savcılar dahil üyelerin görevli oldukları süreler, kendi kurumlarında veya mesleklerinde fiilen geçirilmiş sayılır. Üyelere, kurumlarınca mali haklar kapsamında bir ayda yapılan toplam ödeme tutarı ile (142.000) gösterge rakamının memur aylık katsayısıyla çarpımı sonucu bulunan tutar arasındaki fark, damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ve görev yaptıkları süreyle orantılı olmak üzere Cumhurbaşkanlığınca ayrıca her ay ilave ücret olarak ödenir.

(4) Komisyon üyelerinin üyelik görevleri kapsamındaki karar, görev ve fiillerine ilişkin hukuki, idari, mali ve cezai sorumlulukları hakkında 8/11/2016 tarihli ve 6755 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirler ile Bazı Kurum ve Kuruluşlara Dair Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanunun 37 nci maddesi uygulanır.

Bilgi ve belge talep etme yetkisi

MADDE 5- (1) Komisyon, görev alanı ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi ilgililerden talep edebilir.

(2) Soruşturmanın gizliliğine ve Devlet sırlarına ilişkin ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla kamu kurum ve kuruluşları ile yargı mercileri, Komisyonun görevi kapsamında ihtiyaç duyduğu her türlü bilgi ve belgeyi gecikmeksizin Komisyona göndermek veya yerinde incelenmesine imkân sağlamak zorundadır.

Gizlilik

MADDE 6- (1) Üyeler ve Komisyon çalışmalarında görevlendirilenler, görevlerini yerine getirmeleri sırasında edindikleri, kamuya, ilgililere ve üçüncü kişilere ait gizlilik taşıyan bilgileri, kişisel verileri, ticari sırları ve bunlara ait belgeleri, bu konuda kanunen yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamaz, kendilerinin veya üçüncü kişilerin yararına kullanamaz. Bu yükümlülük görevden ayrılmalarından sonra da devam eder.

Başvurularda usul ve süre

MADDE 7- (1) Komisyona başvurular valilikler aracılığıyla yapılır. Kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarılanlar ya da ilişiği kesi-

lenler, en son görev yaptıkları kuruma da başvurabilir. Başvuru tarihi, valiliklere veya ilgili kurumlara başvurunun yapıldığı tarih olarak kabul edilir. Valilikler ve ilgili kurumlar kendilerine yapılan başvuruları gecikmeksizin Komisyona iletir. Mükerrer başvurular işleme alınmaz.

(2) Bu Kanun kapsamında yapılan başvurular hakkında 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 10 uncu maddesinin ikinci fıkrası hükümleri uygulanmaz.

(3) Komisyonun başvuru almaya başladığı tarihten önce yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerle ilgili olarak başvuru alma tarihinden itibaren altmış gün içinde; bu tarihten sonra yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerle ilgili olarak ise Resmi Gazetede yayımlanma tarihinden itibaren altmış gün içinde yapılmayan başvurular işleme alınmaz.

Ön inceleme

MADDE 8- (1) Komisyona yapılan başvurular, aranan şartlara uygunluk bakımından ön incelemeye tabi tutulur. Ön inceleme sonucunda süresi içinde yapılmadığı, başvuru sahibinin konuyla ilgili hukuki menfaatinin bulunmadığı, bu Kanun kapsamına girmediği veya diğer şekil şartlarını taşımadığı tespit edilen başvurular reddedilir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Komisyon tarafından belirlenir.

İnceleme ve karar

MADDE 9- (1) Komisyon incelemelerini dosya üzerinden yapar. Komisyon, inceleme sonucunda başvurunun reddine veya kabulüne karar verebilir.

Kararların uygulanması

MADDE 10- (1) **(Değişik: 25/7/2018-7145/22 md.)** Kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarılan ya da ilişiği kesilenlere ilişkin başvurunun kabulü hâlinde karar, kadro veya pozisyonunun bulunduğu kuruma, yükseköğretim kurumlarında kamu görevinden çıkarılan öğretim elemanları için Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirilir. Kamu görevine iade edilmesine karar verilenlerin eski kadro veya pozisyonuna atanması esastır. Ancak müdür yardımcısı veya daha üstü ile bunlara eşdeğer yöneticilik görevinde bulunmakta iken kamu görevinden çıkarılmış olanların atamalarında, söz konusu yöneticilik görevlerinden önce bulundukları kadro ve pozisyon unvanları dikkate alınır. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirilenlerin atama teklifleri; Ankara, İstanbul, İzmir illeri dışında ve 2006 yılından sonra kurulan yükseköğretim kurumlarına öncelik verilmek kaydıyla, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından kamu görevinden çıkarıldığı yükseköğretim kurumu haricinde tespit edilecek yükseköğretim kurumlarından birine önceki kadro unvanlarına uygun olarak on beş gün içinde yapılır.

Kurumlar, bildirim veya atama teklif tarihini takip eden otuz gün içerisinde atama işlemlerini tamamlar. Bu kapsamda yer alan personele ilişkin kadro ve pozisyonlar, ilgililere ilişkin atama onaylarının alındığı tarih itibarıyla diğer kanunlardaki hükümlere bakılmaksızın ve başka bir işleme gerek kalmaksızın ilgili mevzuatı uyarınca ihdas, tahsis ve vize edilmiş sayılır. Söz konusu kadro ve pozisyonlar, herhangi bir şekilde boşalmaları hâlinde başka bir işleme gerek kalmaksızın iptal edilmiş sayılır. Atama emri, ilgili kamu kurum ve kuruluşu tarafından 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgililere tebliğ edilir. Tebliğ tarihini takip eden on gün içerisinde göreve başlamayanların bu maddeden doğan atanma hakkı ile mali hakları düşer. Kamu kurum ve kuruluşları atama ve göreve başlatma işlemlerinin sonucunu, işlemlerin tamamlanmasını takip eden on beş gün içinde Devlet Personel Başkanlığına bildirirler. İlgililerin kamu görevinden çıkarılmasına ilişkin kanun hükmünde kararname hükümleri, bu fıkrada belirtilen kişiler bakımından tüm hüküm ve sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkmış sayılır. Bu kapsamda göreve başlayanlara, kamu görevinden çıkarılma tarihlerini takip eden aybaşından göreve başladıkları tarihe kadar geçen süreye tekabül eden mali ve sosyal hakları ödenir. Bu kişiler, kamu görevinden çıkarılmalarından dolayı herhangi bir tazminat talebinde bulunamaz.

(2) Kapatılan kurum ve kuruluşlara ilişkin başvurunun kabulü halinde ilgili kanun hükmünde kararname hükümleri, söz konusu kurum ve kuruluş bakımından tüm hüküm ve sonuçlarıyla birlikte söz konusu kanun hükmünde kararnamenin yayımı tarihinden geçerli olmak üzere ortadan kalkmış sayılır. Buna ilişkin işlemler ilgisine göre İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı veya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilir.

(3) Komisyonun karara bağladığı dosyaya ilişkin olarak Komisyonda bulunan tüm evrak, birinci fıkra kapsamına giren dosyalarda ilgilinin son görev yaptığı kurum veya kuruluşa, ikinci fıkra kapsamına giren dosyalarda ilgili kurum veya kuruluşa, diğer dosyalarda ise ek 1 inci maddeye göre husumetin yöneltileceği kurum veya kuruluşa devredilir.

Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel kolluk kuvvetleri personeli ve Dışişleri Bakanlığı diplomatik kariyer memurlarına ilişkin kararların uygulanması

MADDE 10/A- (Ek: 25/7/2018-7145/23 md.)

(1) Terör örgütlerine veya Millî Güvenlik Kurulunca Devletin millî güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilmesi sebebiyle kamu görevinden, meslekten veya görevden çıkarılan ya da ilişiği kesilen subay, astsubay, uzman jandarmalar ile Emniyet Genel Müdürlüğünde emniyet hizmetleri sınıfına tabi olanlar ve Dışişleri Bakanlığı diplomatik kariyer memur-

larından; haklarında mahkemeler tarafından göreve iade mahiyetinde karar verilenler ile Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu tarafından başvurunun kabulü kararı verilenlerden, eski kadro, rütbe veya unvanına atanması ilgili bakan onayı ile uygun görülmeyenler ilgisine göre Milli Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı bünyelerinde kurulan araştırma merkezlerinde bu madde esaslarına göre istihdam edilir.

(2) Birinci fıkra kapsamında bulunanlardan binbaşı ve üstü rütbelerde olanlar ile emniyet hizmetleri sınıfında bulunan her sınıftaki emniyet müdürlerinin atamaları araştırma merkezlerindeki araştırmacı unvanlı kadrolara, diğerlerinin atamaları ise Devlet Personel Başkanlığının görüşü üzerine ilgisine göre İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı tarafından tespit edilen araştırma merkezlerindeki diğer kadrolara, kararların bildirimini takip eden otuz gün içinde ilgili bakan onayıyla yapılır. Bunlara ilişkin kadrolar başka bir işleme gerek kalmaksızın ilgili mevzuatı uyarınca atama onayının alındığı tarih itibarıyla ihdas, tahsis ve vize edilmiş sayılır. Söz konusu kadrolar herhangi bir sebeple boşalmaları hâlinde iptal edilmiş sayılır.

(3) Atama emri, ilgili bakanlık tarafından 7201 sayılı Kanun hükümlerine göre ilgililere tebliğ edilir. Tebliğ tarihini takip eden on gün içerisinde göreve başlamayanların atanma hakkı düşer. İlgili bakanlık atama ve göreve başlatma işlemlerinin sonucunu, işlemlerin tamamlanmasını takip eden on beş gün içinde Devlet Personel Başkanlığına bildirir.

(4) Bu madde kapsamında araştırma merkezlerinde göreve başlayanlara, kamu görevinden çıkarıldıkları tarihi takip eden aybaşından göreve başladıkları tarihe kadar geçen süreye tekabül eden mali ve sosyal hakları eski kurumları tarafından ödenir. Bu kişiler, kamu görevinden çıkarılmalarından dolayı herhangi bir tazminat talebinde bulunamaz. Mahkeme kararları saklı kalmak üzere, ilgililerin kamu görevinden çıkarılmasına ilişkin kanun hükmünde kararname hükümleri, bu madde kapsamında yer alanlar bakımından tüm hüküm ve sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkmış sayılır.

(5) Bu madde uyarınca atananlara, eski kadro, rütbe veya unvanlarına ilişkin atama onayının tebliği tarihi itibarıyla almaya hak kazandıkları aylık, ek gösterge, her türlü zam ve tazminatlar, makam, görev ve temsil tazminatları, ek ödeme ile diğer mali hakları (ilgili mevzuatı uyarınca fiilî çalışmaya bağlı yapılan ödemeler, tayın bedeli, fazla mesai ücreti ile fiilen yapılan ders karşılığı ödenen ek ders ücreti hariç) toplamının net tutarının (bu tutar sabit bir değer olarak esas alınır), atandıkları yeni kadroları için öngörülen aylık, ek gösterge, her türlü zam ve tazminatlar, makam, görev ve temsil tazminatları, ek ödeme ile diğer mali hakları (ilgili mevzuatı uyarınca fiilî çalışmaya bağlı yapılan ödemeler, tayın bedeli, fazla

mesai ücreti ile fiilen yapılan ders karşılığı ödenen ek ders ücreti hariç) toplamının net tutarından fazla olması hâlinde aradaki fark tutarı, farklılık giderilinceye kadar herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın tazminat olarak ödenir.

(6) Bu madde kapsamına giren personel, önceki statülerinden kaynaklanan rütbe, unvan, kimlik ve sosyal haklarını kullanamaz, emniyet hizmetleri sınıfındakiler ile Dışişleri Bakanlığı diplomatik kariyer memurları hariç olmak üzere muvazzaf askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılır ve bunların 21/4/2004 tarihli ve 5143 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İlk Nasıp İstihkakına İlişkin Kanun kapsamında verilen silahları irat kaydedilir. Talepte bulunanların Ordu Yardımlaşma Kurumu üyelikleri devam eder.

(7) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce Komisyon tarafından başvurunun kabulü kararı verilenler hakkında da bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde bu maddedeki usul ve esaslar çerçevesinde yeniden işlem tesis edilebilir.

(8) Araştırma merkezlerinin görev, yetki ve sorumlulukları, kurulacağı iller, çalışma usul ve esasları ve diğer hususlar ilgili bakanlık tarafından yürürlüğe konulan yönetmelikle düzenlenir. Bakan onayı ile Ankara dışında araştırma merkezlerine bağlı çalışma grupları oluşturulabilir.

(9) Bu madde kapsamında araştırma merkezlerine atananlar hakkında 10 uncu ve geçici 3 üncü madde hükümleri uygulanmaz.

(10) Bu madde hükümlerine göre araştırma merkezlerine atanan personelden ilgili mevzuat uyarınca diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadro veya pozisyonlara atananlara, beşinci fıkraya göre ödenen fark tazminatının aynı usul ve esaslar çerçevesinde ödenmesine devam olunur.

(11) Bu madde kapsamındaki personelin mali ve sosyal haklarına ilişkin konularda ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermeye, uygulamayı yönlendirmeye ve gerekli düzenlemeleri yapmaya Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkilidir.

(12) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ilgili bakanlıkça belirlenir.

Yargı denetimi

MADDE 11- (1) Komisyon kararlarına karşı Hâkimler ve Savcılar Kurulunca belirlenecek Ankara idare mahkemelerinde ilgilinin en son görev yaptığı kurum veya kuruluş aleyhine iptal davası açılabilir. Bu davalarda ayrıca Cumhurbaşkanlığına ve Komisyona husumet yöneltilemez. (1)

(2) 22/7/2016 tarihli ve 667 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin 3 üncü maddesinin birinci fıkrası ile

18/10/2016 tarihli ve 6749 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrası kapsamında meslekte kalmalarının uygun olmadığına ve meslekten çıkarılmalarına karar verilenler, kararın kesinleşmesinden itibaren altmış gün içinde ilk derece mahkemesi olarak Danıştaya dava açabilir.

Sekretarya

MADDE 12- (1) Komisyonun sekretarya hizmetleri Cumhurbaşkanlığı tarafından yerine getirilir. Bu hizmetler için yeteri kadar personel Komisyona tahsis edilir. Bu şekilde görevlendirilen personelin görevli oldukları süreler yükselme ve emekliliklerinde de hesaba katılır ve yükselmeleri başkaca bir işleme gerek duyulmadan süresinde yapılır. Hâkim ve savcılar dâhil görevlendirilen personelin Komisyonda geçirdikleri süreler, kendi kurumlarında veya mesleklerinde fiilen geçirilmiş sayılır.

(2) Komisyon çalışmaları kapsamında sekretaryada görevlendirilenlere her ay (11.000) gösterge rakamının memur aylık katsayısıyla çarpımı sonucu bulunan tutarı geçmemek kaydıyla Cumhurbaşkanlığınca ilave ücret ödenir. İlave ücret ödemesi damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz. İlave ücret ödemesi; görevlendirilen personelin sınıfı, kadro unvanı, atanma biçimi, yapmış olduğu görevin önem ve güçlüğü ve çalışma süresi gibi kriterler dikkate alınmak suretiyle Komisyon Başkanı tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yapılır. Bu personele ayrıca herhangi bir ad altında fazla mesai ücreti ödenmez.

Usul ve esaslar

MADDE 13- (1) Başvurulara ve Komisyonun çalışmasına ilişkin usul ve esaslar, Komisyonun teklifi üzerine Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenir ve ilan edilir.

Açılacak davalarda husumet

EK MADDE 1- (1) Komisyon kararlarına karşı açılacak iptal davaları;

a) Kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarılan ya da ilişiği kesilenlerce en son görev yapılan kurum veya kuruluş,

b) Devlet memurları ve işçiler dahil Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarılanlarca Millî Savunma Bakanlığı,

c) Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilatlarından çıkarılanlarca İçişleri Bakanlığı,

ç) Öğrencilikle ilişiği kesilen öğrencilerce Milli Eğitim Bakanlığı,

d) Kapatılan derneklerce İçişleri Bakanlığı,

e) Kapatılan vakıflarca Vakıflar Genel Müdürlüğü,

f) Kapatılan sendika, federasyon ve konfederasyonlarca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

g) Kapatılan özel sağlık kuruluşlarınca Sağlık Bakanlığı,

ğ) Kapatılan özel öğretim kurumları, özel öğrenci yurt ve pansiyonlarınca Millî Eğitim Bakanlığı,

h) Kapatılan vakıf yükseköğretim kurumlarınca Millî Eğitim Bakanlığı,

ı) Kapatılan özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Radyo ve Televizyon Üst Kurulu,

i) Kapatılan gazete, dergi, yayınevi, dağıtım kanalı ve haber ajanslarınca Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü,

j) Resen emekliye sevk edilmiş, kendi isteğiyle emekli olmuş, Emniyet Teşkilatı Disiplin Tüzüğü hükümlerine göre meslekten veya Devlet memurluğundan çıkarılmış ya da müstafi sayılmış olup rütbeleri alınan Emniyet Teşkilatı personelince İçişleri Bakanlığı,

k) Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekliye sevk edilen, kendi isteğiyle emekli olan, 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu hükümlerine göre Silahlı Kuvvetlerden ayırma cezası alan, Devlet memurluğundan çıkarılan, sözleşmeleri fesih edilen, müstafi sayılan veya istifa eden subay, sözleşmeli subay, astsubay, sözleşmeli astsubay, Devlet memuru, işçi, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve erler ile 926 sayılı Kanunun geçici 32 nci maddesi kapsamında haklarında işlem tesis edilmiş olup rütbesi alınan ve emekli kimlikleri iptal edilen Türk Silahlı Kuvvetleri personelince Milli Savunma Bakanlığı, bu fıkra kapsamına giren Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı personelince İçişleri Bakanlığı,

aleyhine açılır.

Geçiş hükümleri

GEÇİCİ MADDE 1- (1) Komisyonun ilk üyeleri, bu maddenin yayımından itibaren bir ay içinde seçilir.

(2) Bu Kanun kapsamında Komisyon tarafından başvuruların alınmaya başlanacağı tarih, bu maddenin yayımlandığı tarihten itibaren altı ayı geçmemek üzere Başbakanlık tarafından ilan edilir.

(3) Komisyonun görev alanına giren konularda daha önce herhangi bir yargı merciine başvurmuş veya dava açmış olanlar için de 7 nci maddedeki usul ve

süreler uygulanır. Bu dosyalar hakkında yargı mercilerince karar verilmesine yer olmadığına ve tarafların yaptıkları masrafların üzerlerinde bırakılmasına dosya üzerinden kesin olarak karar verilir, vekâlet ücretine hükmedilmez. Bu dosyalar, yeni bir başvuru şartı aranmaksızın incelenmek üzere Komisyona gönderilir.

(4) Bu Kanunun yayımlandığı tarihten önce 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 3 üncü maddesinin birinci fıkrası ile 6749 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrası kapsamında meslekte kalmalarının uygun olmadığına ve meslekten çıkarılmalarına karar verilenler, bu Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren altmış gün içinde 11 inci maddenin ikinci fıkrasında yer alan hükümlere göre dava açabilir. Bu kapsamda idare mahkemelerinde derdest olan davalar Danıştaya gönderilir. Bu Kanunun yayımlandığı tarihten önce açılmış olup da karar verilen dosyalarda da bu fıkra hükümleri uygulanır.

Komisyona intikal ettirilecek başvurular

GEÇİCİ MADDE 2- (1) Bu Kanun kapsamına giren konularda bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış olan başvurular, süre şartı hariç 7 nci maddedeki şartlara uygun olması halinde ilgili kurumlarca işleme alınmak üzere Komisyona intikal ettirilir.

Komisyonun iade kararlarının uygulanması

GEÇİCİ MADDE 3-(Ek: 25/7/2018-7145/24 md.)

(1) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte Komisyon tarafından Devlet Personel Başkanlığına bildirilenlerden atama teklifi yapılmamış olan kişiler 10 uncu madde hükümleri çerçevesinde işlem tesis edilmek üzere Devlet Personel Başkanlığınca kurumlarına bildirilir. Bunların atama işlemleri bildirim tarihinden itibaren otuz gün içinde kurumlarınca gerçekleştirilir.

(2) Devlet Personel Başkanlığı tarafından kamu görevinden çıkarıldıkları tarihte kadro veya pozisyonunun bulunduğu kurumdan başka bir kuruma atama teklifi yapılanlar hakkında teklif işlemi 10 uncu madde esas alınarak yeniden yapılır.

(3) Bu Kanun uyarınca Devlet Personel Başkanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından atama teklifi yapılan ve göreve başlayanlar hakkında da 10 uncu maddenin birinci fıkrası hükümleri uygulanır. Mali haklarının hesaplanmasında göreve başladıkları tarihi takip eden hizmetleri karşılığında ilgiliye yapılan ödemeler, kurumlarınca yapılacak toplu ödeme tutarından mahsup edilir. Bu maddenin ikinci fıkrası kapsamındakilere atama teklifinin yapıldığı kurumlar tarafından ödeme yapılır.

(4) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin tereddütleri gidermeye ve uygulamaya yön vermeye ilgisine göre Devlet Personel Başkanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı yetkilidir.

Yürürlük

MADDE 14- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 15- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

4.10. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNE YAPILMIŞ BAZI BAŞVURULARIN TAZMİNAT ÖDENMEK SURETİYLE ÇÖZÜMÜNE DAİR KANUN

Kanun Numarası: 6384

Amaç

MADDE 1 –

(1) Bu Kanunun amacı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılmış bazı başvuruların tazminat ödenmek suretiyle çözümüne dair esas ve usullerin belirlenmesidir.

Kapsam

MADDE 2 –

(1) Bu Kanun;

a) Ceza hukuku kapsamındaki soruşturma ve kovuşturmalar ile özel hukuk ve idare hukuku kapsamındaki yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmadığı,

b) Mahkeme kararlarının geç veya eksik icra edildiği ya da hiç icra edilmediği, iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılmış başvuruları kapsar.

(2) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokoller kapsamında korunan haklara ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yerleşik içtihatları doğrultusunda Ülkemiz aleyhine verilen ihlal kararlarının yoğunluğu dikkate alınmak suretiyle, diğer ihlal alanları bakımından da Cumhurbaşkanı kararıyla bu Kanun hükümleri uygulanabilir.

(3) İdari nitelikteki soruşturmalardan kaynaklanan başvurular hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

Tanımlar

MADDE 3 –

(1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Bakanlık: Adalet Bakanlığını,

b) Başvuran: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuş olanları,

c) Başvuru: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılmış olan başvuruyu,

ç) Komisyon: Tazminat talebi hakkında karar vermek amacıyla kurulan Komisyonu,

d) Müracaat: Komisyona iletilen talebi,

e) Müracaat eden: Komisyondan tazminat talebinde bulunanları, ifade eder.

Komisyon ve çalışma esasları

MADDE 4 –

(1) Bu Kanun kapsamında yapılacak müracaatlar hakkında karar vermek üzere Bakanlığın merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında çalışan hâkim ve savcılar arasından Adalet Bakanı tarafından atanacak dört kişi ile Maliye Bakanı tarafından Maliye Bakanlığı personeli arasından atanacak bir kişiden oluşan toplam beş kişilik bir Komisyon kurulur. Komisyon Başkanı bu üyeler arasından Adalet Bakanı tarafından seçilir.

(2) 9 uncu madde hükmü saklı kalmak üzere Komisyon üyelerine, müracaatlar sonuçlandırılıncaya kadar başka bir görev verilmez.

(3) Komisyon, üye sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar verir.

(4) Komisyonun sekretarya hizmetleri Bakanlık tarafından yürütülür.

(5) Kamu kurum ve kuruluşları ile yargı mercileri, Komisyonun görevi kapsamında ihtiyaç duyduğu her türlü bilgi ve belgeyi gecikmeksizin Komisyona göndermek zorundadır.

Müracaatın şekli ve süresi

MADDE 5 –

(1) Komisyona müracaat, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru tarihini ve numarasını gösteren resmi kayıt kabul mektubu, başvuru formu ve diğer ilgili bilgi ve belgelerle birlikte, müracaat edenin kimlik bilgilerini içeren imzalı bir dilekçeyle yapılır.

(2) Başvuran, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde Komisyona müracaat edebilir. Bu süre içinde müracaatta bulunmayanlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin münhasıran iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması gerekçesine dayanan kabul edilemezlik kararının kendilerine tebliğinden itibaren bir ay içinde de Komisyona müracaat edebilirler.

(3) Cumhurbaşkanı kararıyla;

a) 2 nci maddenin ikinci fıkrası uyarınca Kanunun kapsamının genişletilmesi,

b) 9 uncu maddenin ikinci fıkrası uyarınca sürenin uzatılması, durumunda müracaat hakkı kazananlar, bu haklarını Cumhurbaşkanı kararının Resmî Gazete'de yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde kullanabilirler.

(4) Müracaatın Cumhuriyet başsavcılıkları aracılığıyla da yapılması mümkündür. Cumhuriyet başsavcılığı, müracaat evrakını derhal Komisyona gönderir. Bu durumda Cumhuriyet başsavcılığına yapılan müracaat tarihi esas alınır.

(5) Müracaatlara ilişkin düzenlenecek kâğıtlar damga vergisinden, yapılacak işlemler harçlardan müstesnadır.

Müracaatın reddi

MADDE 6 –

(1) Komisyon;

a) Müracaat konusu başvurunun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince öngörülen iç hukuk yollarının tüketilmesi koşulu dışındaki diğer kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığını,

b) Komisyona süresinde müracaat edilmediğini,

c) Müracaat edenin hukuki menfaati olmadığını,

ç) Müracaatın 2 nci madde kapsamına girmediğini, tespit ederse müracaatı reddeder.

Müracaat hakkında karar ve karara itiraz

MADDE 7 –

(1) Komisyon, müracaat hakkında dokuz ay içinde karar vermek zorundadır.

(2) Komisyon, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin emsal kararlarını da gözetmek suretiyle müracaat konusunda gerekçeli olarak karar verir.

(3) Komisyon kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde Komisyon aracılığıyla Ankara Bölge İdare Mahkemesine itiraz edilebilir. İtiraz dilekçesi müracaata ilişkin diğer tüm belgelerle birlikte derhal itiraz merciine gönderilir. Bu itiraz öncelikli işlerden sayılarak üç ay içinde karara bağlanır. Mahkeme tarafından Komisyon kararı yerinde görülmezse işin esası hakkında karar verilir. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir.

(4) Ödenmesine karar verilen tazminat, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde Bakanlık tarafından ödenir. Ödemeye ilişkin düzenlenecek kâğıtlar damga vergisinden, yapılacak işlemler harçlardan müstesnadır.

Kararın ilgili adli veya idari mercie bildirimi

MADDE 8 –

(1) Komisyona yapılan müracaat sonucunda Komisyonun kesinleşen kararlarının bir örneği müracaata konu işlemin yapıldığı adli veya idari mercie gönderilir.

(2) Müracaata konu işlem henüz sonuçlandırılmamışsa ilgili adli veya idari merci tarafından bu işlem ivedilikle sonuçlandırılır.

Süre

MADDE 9 –

(1) Bu Kanun, 23/9/2012 tarihi itibarıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde kaydedilmiş başvurular hakkında uygulanır.

(2) Birinci fıkradaki süre Cumhurbaşkanınca uzatılabilir.

GEÇİCİ MADDE 1 –

(1) Komisyon üyeleri, bu Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren en geç bir ay içinde atanır. Anayasa Mahkemesinde bulunan bazı bireysel başvurular hakkında

Komisyona müracaat

GEÇİCİ MADDE 2-

(1) Kanunun 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamında olup münhasıran bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Anayasa Mahkemesinde derdest olan bireysel başvurular, başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle verilen kabul edilemezlik kararının tebliğinden itibaren üç ay içinde yapılacak müracaat üzerine Komisyon tarafından incelenir.

(2) Komisyona müracaat, müracaat edenin kimlik bilgileri ile Anayasa Mahkemesine başvuru tarihi ve numarasını içeren imzalı bir dilekçeyle yapılır. Dilekçeye, Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruya ilişkin form, kabul edilemezlik kararı ve bu kararın tebliğine dair belge ile ihlal iddiasına ilişkin diğer bilgi ve belgeler eklenir.

(3) Müracaat evrakındaki eksikliğin giderilmesi için müracaat edene otuz günü geçmemek üzere süre verilir. Bu süre içinde, geçerli bir mazeret olmaksızın eksikliğin tamamlanmaması hâlinde müracaat reddedilir.

(4) Bu madde uyarınca Komisyona gelen müracaatlar bakımından 7 nci maddenin birinci fıkrasındaki dokuz aylık süre, on altı ay olarak uygulanır.

Yürürlük MADDE 10 –

(1) Bu Kanunun;

a) 5 inci maddesi yayımı tarihinden itibaren bir ay sonra,

b) Diğer maddeleri yayımı tarihinde, yürürlüğe girer.

Yürütme MADDE 11 –

(1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

5. ULUSLARARASI MEVZUAT

5.1. İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi

5.2. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol

5.3. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme İle Bu Sözleşme'ye Ek Birinci Protokol'de Tanınmış Bulunan Haklardan ve Özgürlüklerden Başka Haklar ve Özgürlükler Tanıyan Protokol No. 4

5.4. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek, Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Protokol No. 6

5.5. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol No. 7

5.6. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol No. 12

5.7. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek, Ölüm Cezasının Her Durumda Kaldırılmasına Dair Protokol No. 13

5.8. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi

5.9. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

5.10. (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı

5.11. Değiştirilmiş Avrupa Sosyal Sartı'nın Eki

5.12. Çocuk Hakları Sözleşmesi

5.13. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol

5.14. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmaları ile İlgili İhtiyari Protokol

5.15. Çocuk Hakları Bildirgesi

5.16. İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme

5.17. İşkencenin ve Gayri insaniya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

5.18. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme

5.19. Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi

5.20. Kopenhag Kriterleri

5.21. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi

5.22. Kişisel ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ekİhtiyari Protokol

5.23. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

5.24. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

5.25. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol

5.26. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi

5.27. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme

5.28. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü

5.29. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme

5.30. Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi

5.31. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme

5.32. Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulmasında Bireylerin Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi

5.33. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları)

5.34. Bangalor Yargı Etiği İlkeleri

5.35. Çalışma Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme

5.1. İNSAN HAKLARINI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİ KORUMA SÖZLEŞMESİ(AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ)

Kabul Tarihi: 4 Kasım 1950

Yürürlüğe Giriş Tarihi: 3 Eylül 1953

*11 Numaralı Protokol sonrasında AİHS'nin yürürlükteki son metni.

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de ilanedilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni,

bu bildirinin, açıkladığı hakların evrensel ve etkin olarak tanınmalarınıve uygulanmalarını sağlamayı hedef aldığını,

Avrupa Konseyi'nin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birlikoluşturmak olduğunu ve insan hakları ile temel özgürlüklerinkorunması ve geliştirilmesinin bu amaca ulaşma yollarından biriolduğunu göz önüne alarak,

dünyada barış ve adaletin asıl temelini oluşturan ve korunmasıöncelikle, bir yandan gerçekten demokratik bir siyasal rejime, diğeryandan da insan hakları konusunda ortak bir anlayış ve ortaklaşasaygı esasına bağlı olan bu temel özgürlüklere derin bağlılıklarını birkez daha tekrarlayarak,

aynı inancı taşıyan ve siyasal gelenekler, idealler, özgürlüklere saygıve hukukun üstünlüğü konularında ortak bir mirası paylaşan Avrupadevletlerinin hükümetleri sıfatıyla, Evrensel Bildiri'de yer alan bazıhakların ortak güvenceye bağlanmasını sağlama yolunda ilk adımlarıatmaya kararlı olarak, aşağıdaki konularda anlaşmışlardır:

Madde 1- İnsan haklarına saygı yükümlülüğü

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, bu Sözleşme Bölüm I'de tanımlanan hakları ve özgürlükleri, kendi yargı yetki alanında bulunan herkes için güvence altına alacaklardır.

BÖLÜM I
HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER

Madde 2- Yaşam hakkı

1. Herkesin yaşam hakkı, yasa tarafından korunacaktır. Hiç kimse, yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan ötürü hakkında bir mahkeme tarafından verilen mahkumiyet hükmünün ardından bu yaptırımın infaz edilmesi dışında, yaşamından kasıtlı olarak yoksun bırakılmayacaktır.

2. Yaşamdan yoksun bırakma, kesin biçimde gerekli olanın ötesine geçmeyen kuvvet kullanımı sonucunda ortaya çıktığında, bu Maddeye aykırı biçimde uygulanmış sayılmayacaktır:

(a) herhangi bir kimsenin hukuka aykırı şiddete karşı savunulması;

(b) hukuka uygun bir yakalama/gözaltına alma ya da hukuka uygun olarak gözaltında tutulan bir kimsenin kaçmasını önleme;

(c) bir ayaklanma ya da isyanı bastırma amacıyla hukuka uygun olarak yapılan tasarruf.

Madde 3- İşkence yasağı

Hiç kimse, işkenceye ya da insanlıkdışı yahut aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulmayacaktır.

Madde 4- Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı

1. Hiç kimse, köle ya da kul olarak tutulmayacaktır.

2. Hiç kimseden, zorla ya da zorunlu olarak çalışması istenmeyecektir.

3. Bu Maddenin amaçları bakımından, "zorla ya da zorunlu olarak çalışma" terimleri aşağıdaki halleri kapsamayacaktır:

(a) Sözleşme Madde 5 hükümlerine uygun olarak uygulanan gözaltında tutulma sırasında ya da böyle bir özgürlükten yoksun bırakılma halinden koşullu olarak salıverilmiş olduğu sürede kendisinden yerine getirilmesi istenecek olağan nitelikteki çalışma;

(b) askeri nitelikteki herhangi bir hizmet ya da, askeri hizmetleri vicdani ret temelinde yerine getirmemenin tanınmış bulunduğu ülkelerde zorunlu askerlik hizmeti yerine öngörülen bir başka hizmet;

(c) topluluğun yaşamını ya da refahını tehdit eden olağanüstü bir durum ya da doğal afet hallerinde istenecek olan herhangi bir hizmet;

(d) olağan medeni/yurttaşlık yükümlülüklerinin bir parçasını oluşturan nitelikteki herhangi bir çalışma ya da hizmet.

Madde 5- Özgürlük ve güvenlik hakkı

1. Herkes kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse, aşağıdaki haller dışında ve yasayla öngörülen bir usule uygun olması durumu hariç özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır.

(a) bir kimsenin, yetkili bir mahkeme tarafından verilen bir mahkumiyet kararından sonra, hukuka uygun olarak alıkonması/tutulması;

(b) bir kimsenin, bir mahkemenin hukuka uyun olarak verdiği bir karara uyulmamasından ötürü ya da yasa tarafından öngörülen herhangi bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak üzere, hukuka uygun olarak yakalanması/(gözaltına alınması) ya da gözaltında/(tutuklu olarak) tutulması;

(c) bir kimsenin, bir suç işlediği hususunda makul bir kuşku bulunması üzerine ya da bir suç işlenmesini yahut suç işledikten sonra kaçmasını önlemek için makul olarak gerekli bulunduğu düşünülen hallerde, o kişiyi yetkili yasal makam önüne çıkartmak amacıyla, hukuka uygun olarak gözaltına alınması/(yakalanması) ya da gözaltında/(tutuklu olarak) tutulması;

(d) bir küçüğün eğitiminin izlenmesi/gözetimi amacıyla verilen hukuka uygun bir emirle/kararla gözetim altında tutulması ya da yetkili yasal mercii önüne çıkarılması amacıyla hukuka uygun olarak alıkonması;

(e) bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önlenmesi amacıyla bu tür hastalık taşıyan kişilerin, akıl hastası olanların, alkoliklerin ya da uyuşturucu bağımlısı olanların yahut serserilerin hukuka uygun olarak alıkonması;

(f) bir kişi hakkında bir ülkeye izinsiz şekilde girmesini önlemek üzere ya da sınırdışı etmek yahut geri vermek amacıyla bir işlem yapılması halinde, bu kişinin hukuka uygun olarak gözaltına alınması/(yakalanması) ya da alıkonması;

2. Gözaltına alınan bir kişi, derhal, gözaltına alınmasının nedenleri ve kendisine isnat edilen suçlar hakkında, anladığı dilde olacak şekilde bilgilendirilecektir.

3. Bu Madde paragraf 1/c hükümleri uyarınca gözaltına alınan ya da gözaltında/(tutuklu olarak) alıkonan herkes, derhal, bir yargıcın ya da yasa tarafından kendisine yargısal yetkiler kullanma erki verilen bir başka görevlinin önüne çıkartılacaktır ve bu kişi makul süre içinde yargılanma ya da yargılaması sürerken salıverilme hakkına sahip olacaktır. Salıverme, bu kişinin duruşmada hazır bulunmasını güvence altına alan koşullara bağlanabilir.

4. Gözaltına alınma ya da gözaltında/(tutuklu olarak) alıkonma yoluyla özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, alıkonmasının hukuka uygunluğu hakkında ve bu alıkoyma hukuka aykırı ise salıverilmesi hususunda hızla karar verebilecek bir mahkemede dava açmak hakkına sahip olacaktır.

5. Bu Maddenin hükümlerine aykırı olarak gözaltına alınmanın ya da gözaltında/(tutuklu olarak) alıkonmanın mağduru olan her kişi, icra edilebilir bir tazminat alma hakkına sahip olacaktır.

Madde 6- Adil yargılanma hakkı

1. Medeni hak ve yükümlülüklerinin ya da kendisine isnat edilen herhangi bir suçun belirlenmesinde, herkes, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından, makul süre içerisinde, adil yargılanma ve aleni duruşma hakkına sahiptir. Hüküm aleni olarak açıklanır; ancak basın ve kamu duruşmanın tamamından ya da bir kısmından, bir demokratik toplumda, ahlak, kamu düzeni yahut milli güvenlik yararına, gençlerin çıkarlarının ya da tarafların özel yaşamının korunmasının bunu gerektirmesi hallerinde, ya da aleniyetin, adaletin gereklerine zarar verebileceği özel koşullar bulunması halinde, mahkemenin görüşüne göre kesin biçimde gerekli olduğu ölçüde, çıkartılabilir.

2. Bir suç isnat edilen herkes, hukuka uygun olarak suçluluğu kanıtlanana dek masum sayılacaktır.

3.Bir suç isnat edilen herkes, en azından aşağıdaki haklara sahiptir:

(a) kendisine yöneltilen suçlamanın mahiyeti ve nedeni hakkında, derhal, anlayabileceği dilde ve ayrıntılı olarak bilgilendirilmiş olmak;

(b) savunmasını hazırlamak için yeterli zamana ve olanaklara sahip olmak;

(c) bizzat ya da kendi seçtiği bir yasal yardımcı/(savunmanı) yoluyla savunmasını yapmak ya da, yasal yardım almak için yeterli ödeme gücüne sahip değil ise, bu yardımın, adaletin yararının gerektirmesi halinde, kendisine ücretsiz olarak sağlanması;

(d) aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek ya da çektirmek ve kendi lehine olan tanıkların, aleyhine olan tanıklarla aynı koşullar çerçevesinde, hazır bulunmalarını ve sorgulanmalarını sağlamak;

(e) mahkemede kullanılan dili anlamıyor ya da konuşamıyor ise, bir çevirmenin yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.

Madde 7- Yasaya dayanmayan ceza verilmezlik

1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem ya da ihmalden ötürü suçlu bulunmayacaktır. Hiç kimseye, suç işlediği zaman verilebilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilmeyecektir.

2. Bu Madde, işlendiği zaman, uygar uluslar tarafından tanınmış hukukun genel ilkeleri uyarınca suç sayılan herhangi bir eylemden ya da ihmalden ötürü herhangi bir kişinin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel olmayacaktır.

Madde 8- Özel yaşama ve aile yaşamına saygı hakkı

1.Herkes, özel yaşamına ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2.Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamı tarafından, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin ya da ülkenin ekonomik refahının yararı, suçun ya da düzensizliğin önlenmesi, sağlığın ya da ahlakın korunması için, yahut başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin korunması için, hukuka uygun olarak yapılan ve bir demokratik toplumda gerekli bulunanlar hariç, hiçbir müdahale olmayacaktır.

Madde 9 – Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

1. Herkes, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, dinini ya da inancını değiştirme özgürlüğünü ve ister tek başına isterse de başkalarıyla birlikte topluluk içinde, aleni ya da gizli olarak, ibadet etmek, öğretmek, uygulamak ve bunlara uymak şeklinde dinini ya da inancını açıklama özgürlüğünü içerir.

2.Bir kimsenin dinini ya da inancını açıklama özgürlüğü ancak, kamu emniyeti yararı, kamu düzeninin, sağlığın ya da ahlakın korunması için, yahut başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin korunması için, hukukun öngördüğü ve bir demokratik toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulacaktır.

Madde 10 – İfade özgürlüğü

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamları tarafından müdahale olmaksızın ve ulusal sınırlar dikkate alınmaksızın, görüşlere sahip olma ve bilgi ve düşünceleri edinme ve bunları yayma özgürlüğünü içerecektir. Bu Madde, Devletlerin, radyo televizyon ya da sinema işletmeciliğinin izne/ruhsata bağlanması isteminde bulunmalarını engellemeyecektir.

2. Bu özgürlüklerin kullanımı, ödevler ve sorumluluklar ile yürütüleceğinden, ulusal güvenliğin, ülke bütünlüğünün ya da kamu emniyetinin yararı, düzensizliğin ya da suçun önlenmesi için, sağlığın ya da ahlakın korunması için, başkalarının şöhret ve haklarının korunması için, gizli bilginin edinilerek açığa çıkmasının önlenmesi için, yahut yargılama organlarının yetke ve tarafsızlığının muhafaza edilmesi için, hukukun öngördüğü ve demokratik bir toplumda gerekli bulunan türdeki formalitelere, koşullara, kayıtlamalara ya da cezalara tabi tutulabilir.

Madde 11- Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü

1.Herkes, barışçıl nitelikli toplanma özgürlüğü ve çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikaya girme hakkı dahil, başkalarıyla birlikte örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir.

2. Bu hakların kullanımına, ulusal güvenliğin ya da kamu emniyetinin yararı, düzensizliğin ya da suçun önlenmesi için, sağlığın ya da ahlakın korunması için yahut başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin korunması için, hukukun öngör-

düğü ve bir demokratik toplumda gerekli olanlardan başka hiçbir kayıtlama getirilmeyecektir. Bu Madde, silahlı kuvvetler, polis örgütü ya da Devlet idaresi mensupları tarafından bu hakların kullanılmasına hukuka uygun kayıtlamalar getirilmesini engellemeyecektir.

Madde 12- Evlenme hakkı

Evlenme yaşına gelen erkekler ve kadınlar, bu hakkın kullanımını düzenleyen ulusal yasalara uygun olarak, evlenmek ve bir aile kurmak hakkına sahiptir.

Madde 13- Etkin hukuksal başvuru yollarına hak

Bu Sözleşmede düzenlenen hakları ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlalin bir resmi sıfatla tasarrufta bulunan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olması dikkate alınmaksızın, ulusal bir makam önünde etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkına sahip olacaktır.

Madde 14 – Ayrımcılık yasağı

Bu Sözleşmede düzenlenen haklardan ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, bir ulusal azınlığa mensup olma, mülkiyet, doğum ya da diğer statüler gibi herhangi bir temelde ayrımcılık yapılmaksızın, güvence altına alınacaktır.

Madde 15 – Olağanüstü durumlarda sapma

1. Savaş ya da ulusun yaşamını tehdit eden diğer kamusal tehlike zamanında, herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, bu Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerden sapma teşkil eden önlemleri, bunların kesin biçimde durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülüklere aykırı olmayacak türde önlemler olması koşuluyla, alabilir.

2. Bu hüküm çerçevesinde, savaşta hukuka uygun tasarruflar sonucu gerçekleşen ölümler hariç, Madde 2'den, ya da Madde 3'den, Madde 42 paragraf 1'den ve Madde 7'den hiçbir sapma yapılmayacaktır.

3. Sapma yapmaya ilişkin bu hakkını kullanan herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, almış bulunduğu önlemler ve bunların gerekçeleri konularında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ni tam olarak bilgilendirecektir. Yüksek Sözleşmeci Taraf ayrıca, bu tür önlemlerin yürürlüğünün sona erdiği ve Sözleşme hükümlerinin yeniden tamamen uygulamaya konduğu tarih hakkında da Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ni bilgilendirecektir.

Madde 16- Yabancıların siyasal faaliyetleri üzerinde kayıtlamalar

10., 11. ve 14. Maddelerdeki hiçbir hüküm, Yüksek Sözleşmeci Tarafların, yabancıların siyasal faaliyetleri üzerine kayıtlamalar getirmelerine engel teşkil eder sayılmayacaktır.

Madde 17 – Hakların kötüye kullanımı yasağı

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, herhangi bir Devlete, gruba ya da kişiye, bu Sözleşmede düzenlenen herhangi bir hakkı ve özgürlüğü tahrip etmeye yahut bu Sözleşmede öngörülenden daha geniş kapsamlı sınırlamalar getirilmesini amaçlayan herhangi bir faaliyette bulunmaya ya da eylemi/tasarrufu gerçekleştirmeye yönelik herhangi bir hak sağlar olarak yorumlanamaz.

Madde 18 – Haklar üzerindeki kayıtlamaların kullanımının sınırlanması

Bu Sözleşme çerçevesinde söz konusu haklara ve özgürlüklere getirilmesine izin verilen kayıtlamalar, öngörüldüklerinden başka herhangi bir amaçla uygulanmayacaktır.

BÖLÜM II

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Madde 19- Mahkemenin kuruluşu

Yüksek Sözleşmeci Taraflarca bu Sözleşme ve onun protokolleri ile üstlenilen sözverimlere/(taahhütlere) uyulmasının temini için, bundan böyle "Mahkeme" olarak anılan bir Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulacaktır. Mahkeme süreklilik esasına göre çalışacaktır.

Madde 20 – Yargıçların sayısı

Mahkeme, Yüksek Sözleşmeci Tarafların sayısına eşit sayıda yargıçtan oluşacaktır.

Madde 21 – Görev alma ölçütleri

1. Yargıçlar, üstün ahlaki nitelikte ve, ya yüksek yargısal bir göreve atanabilmek için aranan niteliklere sahip ya da yetkinliği tanınan hukukçular olmalıdır.

2. Yargıçlar Mahkemede kişisel sıfatlarıyla yer alacaklardır.

3. Yargıçlar görevleri süresince, bağımsızlıklarıyla, tarafsızlıklarıyla ya da sürekli bir görevin gerekleriyle bağdaşmayan herhangi bir faaliyetle meşgul olamazlar; bu paragrafın uygulanmasından doğan bütün sorunlar Mahkeme tarafından karara bağlanacaktır.

Madde 22 – Yargıçların seçimi

1. Yargıçlar, Yüksek Sözleşmeci Tarafça gösterilen üç adaylı bir listeden, her bir Yüksek Sözleşmeci Taraf için, Parlamenterler Meclisi tarafından oy çokluğu ile seçilecektir.

2. Aynı usul, yeni Sözleşmeci Tarafların Sözleşmeye katılması halinde ve herhangi bir nedenle boşalan Mahkeme üyeliklerini tamamlamak üzere izlenecektir.

Madde 23 – Görev süreleri

1. Yargıçlar altı yıllık bir süre için seçileceklerdir. Bunlar yeniden seçilebilirler. Bununla birlikte, ilk seçimde seçilen yargıçlardan yarısının görev süresi, üç yılın bitiminde sona erecektir.

2. İlk üç yıllık dönemin sonunda görev süreleri bitecek olan yargıçlar, seçilmelerinin hemen ardından, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından kura yoluyla saptanacaktır.

3. Yargıçların yarasının görev süresinin her üç yılda bir mümkün olduğu ölçüde yenilenmesini sağlamak için, Parlamenterler Meclisi, herhangi bir müteakip seçime geçmeden önce, seçilecek olan bir ya da daha çok yargıcın görev süresinin yahut sürelerinin, dokuz yıldan çok ve üç yıldan az olamamak koşuluyla, altı yıldan başka bir süre olmasına karar verebilir.

4. Birden çok üyenin görev süresi söz konusu olduğu ve Parlamenterler Meclisi'nin yukarıdaki paragrafı uyguladığı durumlarda, görev sürelerinin dağlımı, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından seçimden hemen sonra yapılacak kura yoluyla gerçekleştirilecektir.

5. Görev süresi sona ermemiş bir yargıcın yerini almak üzere seçilen bir yargıç, yerine seçildiği yargıcın süresinin kalan kısmı için görev alacaktır.

6. Yargıçların görev süreleri, 70 yaşına ulaştıklarında sona erecektir.

7. Yargıçlar, yerine yenileri geçene dek görevde kalacaklardır. Bununla birlikte, yargıçlar, halihazırda incelemeleri altında olan vakaları ele almayı sürdüreceklerdir.

Madde 24- Görevden alma

Hiçbir yargıç, gerekli koşulları taşımadığına diğer yargıçların üçte ikisi tarafından karar verilmedikçe, görevinden alınamaz.

Madde 25 – Kalem ve adli sekreterler

Mahkemenin, faaliyetleri ve örgütlenmesi Mahkeme kuralları ile düzenlenecek bir Kalemi olacaktır. Mahkemeye adli sekreterler tarafından yardımcı olunacaktır.

Madde 26- Mahkeme Genel Kurulu

Mahkeme Genel Kurulu,

(a) üç yıl için, Başkanını ve bir ya da iki Başkan Yardımcısını seçecektir; bunlar yeniden seçilebilirler;

(b) belirli bir süre için oluşturulan Daireler kuracaktır;

(c) Mahkemenin Dairelerinin Başkanlarını seçecektir; bunlar yeniden seçilebilir;

(d) Mahkeme kurallarını kabul edecektir; ve

(e) Katibi ve bir ya da daha çok Katip Yardımcılarını seçecektir.

Madde 27 -Komiteler, Daireler ve Büyük Daire

1. Mahkeme, önüne getirilen vakaları değerlendirirken, üç yargıçtan oluşan komiteler, yedi yargıçtan oluşan Daireler ve on yedi yargıçtan oluşan Büyük Daire halinde toplanacaktır. Mahkemenin Daireleri, belirli süreler için komiteler kuracaktır.

2. İlgili Taraf Devlet namına seçilen yargıç ya da, böyle birisi yoksa yahut bu yargıç yer alamıyor ise, bu Devletin seçtiği bir kişi, Dairenin ve Büyük Dairenin resen/(ex officio) bir üyesi olarak yargıç sıfatıyla yer alacaktır.

3. Büyük Daire, Mahkeme Başkanını, Başkan Yardımcılarını, Dairelerin Başkanlarını ve Mahkeme kuralları uyarınca seçilen diğer yargıçları da kapsayacaktır. Bir vaka Madde 43 çerçevesinde Büyük Daireye götürüldüğü zaman, hükmü veren Daireden hiçbir yargıç, o Dairenin Başkanı ve ilgili Taraf Devlet için yer almış olan yargıç hariç, Büyük Dairede yer alamaz.

Madde 28 – Komiteler tarafından yapılan kabuledilemezlik açıklamaları

Bir komite, daha ileri inceleme yapmaksızın böyle bir karar alınabildiği yerde, Madde 34 çerçevesinde sunulmuş bir bireysel başvuruyu, oybirliğiyle, kabuledilemez olarak açıklayabilir ya da vakalar listesinden çıkartabilir.

Madde 29 -Daireler tarafından verilen kabuledilebilirlik ve davanın esası hakkındaki kararlar

1. Madde 28 çerçevesinde bir karar alınamadıysa, bir Daire, Madde 34 çerçevesinde sunulmuş olan bireysel başvuruların kabuledilebilirliği ve esası üzerinde karar verecektir.

2. Bir Daire, madde 33 çerçevesinde sunulmuş Devletlerarası başvuruların kabuledilebilirliği ve esası üzerinde karar verecektir.

3. Mahkeme, istisnai hallerde aksine karar almadıkça, kabuledilebilirlik hakkındaki karar ayrı olarak verilecektir.

Madde 30 – Yargılama yetkisinin Büyük Daireye bırakılması

Bir Dairenin önünde görülmekte olan bir vaka Sözleşmenin ya da onun Protokollerinin yorumlanmasına ilişkin ciddi bir sorun doğurduğu ya da önünde bu-

lunan bir sorunun çözümü Mahkeme tarafından daha önce verilen bir hükümle uyuşmayacak bir sonuç yarattığı hallerde, Daire, vakanın taraflarından herhangi biri itiraz etmedikçe, hükmünü vermeden önce herhangi bir anda, yargılama yetkisini Büyük Daire lehine bırakabilir.

Madde 31 – Büyük Dairenin yetkileri

Büyük Daire,

(a) Madde 33 ya da Madde 34 çerçevesinde sunulan başvuruları, bir Daire yargılama yetkisini Madde 30 çerçevesinde bıraktığı zaman ya da bir vaka Madde 43 çerçevesinde önüne getirildiği zaman, karara bağlayacaktır; ve

(b) Madde 47 çerçevesinde sunulan tavsiye görüşü istemlerini değerlendirecektir.

Madde 32 – Mahkemenin yargılama yetkisi

1. Mahkemenin yargılama yetkisi, Sözleşme ve onun Protokollerinin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin olup Madde 33, Madde 34 ve Madde 47'de öngörüldüğü biçimde kendisine gönderilen tüm meseleleri kapsayacaktır.

2. Mahkemenin yargı yetkisinin olup olmadığına ilişkin uzlaşmazlık halinde, Mahkeme bu hususta karar verecektir.

Madde 33 – Devletlerarası davalar

Herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, Sözleşme ve onun Protokollerindeki hükümlerin başka bir Yüksek Sözleşmeci Tarafça ihlal edildiğine ilişkin herhangi bir savı Mahkeme önüne götürebilir.

Madde 34- Bireysel Başvurular

Mahkeme, Sözleşme ya da onun Protokollerinde düzenlenen hakların Yüksek Sözleşmeci Taraflardan birisince ihlal edilmesinin mağduru olduğunu iddia eden herhangi bir kişiden, hükümet-dışı örgütten ya da birey grubundan gelen başvuruları kabul edebilir. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, bu hakkın etkin biçiminde kullanımını herhangi bir biçimde engellememeyi üstlenirler.

Madde 35- Kabuledilebilirlik ölçütleri

1. Mahkeme bir meseleyi sadece, uluslararası hukukun genelde tanınan kuralları uyarınca, tüm iç hukuk yolları tüketildikten sonra, ve nihai kararın alındığı tarihten itibaren altı ay içinde ele alabilir.

2. Mahkeme, Madde 34 çerçevesinde sunulan herhangi bir bireysel başvuruyu aşağıdaki hallerde ele almayacaktır:

(a) İsimsiz olan; ya da

(b) Mahkeme taraflarından evvelce incelenmiş ya da başkaca bir uluslararası soruşturma ya da çözüme kavuşturma usulüne sunulmuş bulunan bir meseleyle esası bakımından aynı olan ve ilintili yeni bilgi içermeyen.

3. Mahkeme, Madde 34 çerçevesinde sunulan herhangi bir bireysel başvuru hakkında, Sözleşme ve onun Protokollerindeki hükümler ile bağdaşmaz, açıkça temelsiz ya da başvuru hakkının bir kötüye kullanımı olduğu **değerlendirmesini yaptığında, kabuledilemez olduğunu açıklayacaktır.**

4. Mahkeme, bu Madde çerçevesinde kabuledilemez olarak değerlendirdiği bir başvuruyu reddedecektir. Mahkeme bunu, yargılama işlemlerinin/sürecinin herhangi bir aşamasında yapabilir.

Madde 36 – Üçüncü tarafın müdahalesi

1. Bir Dairenin ya da Büyük Dairenin önündeki tüm vakalarda, vatandaşlarından birisi bir başvurucu durumunda bulunan bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, yazılı yorumlarını sunma ve duruşmalarda yer alma hakkına sahip olacaktır.

2. Mahkeme Başkanı, adaletin uygun biçimde yerine getirilmesi yararı için, yargılama sürecinde taraf olmayan bir Yüksek Sözleşmeci Tarafı ya da başvurucu dışında ilgili herhangi bir kimseyi, yazılı yorumlarını sunmaya ve duruşmalarda yer almaya davet edebilir.

Madde 37- Başvuruları listeden çıkartma

1. Mahkeme, bir başvuruyu, yargılama sürecinin herhangi bir aşamasında, koşulların aşağıdaki sonuçlardan birine yol açması durumunda, vaka listesinden çıkartmaya karar verebilir:

(a) başvurucunun kendi başvurusunu izlemek niyetinde olmaması; ya da

(b) meselenin çözüme bağlanmış olması; ya da

(c) başvuruyu incelemeyi sürdürmenin daha fazla haklı kılınamadığını gösteren, Mahkeme tarafından belirlenen herhangi başka bir nedenin bulunması. Bununla birlikte, Sözleşmede ve onun Protokollerinde tanımlandığı üzere insan haklarına saygı gösterilmesi için gerektiriyorsa, Mahkeme bir başvuruyu incelemeyi sürdürecektir.

2. Mahkeme, koşulların bu tür bir işlemi haklı kıldığını değerlendirirse, bir başvurunun vakalar listesinde yeniden yer almasına karar verebilir.

Madde 38- Vakanın incelenmesi ve dostça çözüm süreci

1. Mahkeme, başvurunun kabuledilebilir olduğunu açıklarsa,

(a) tarafların temsilcileriyle birlikte vakanın incelenmesini sürdürecektir, ve

gereksinim varsa, ilgili Devletlerin etkin biçimde yürütülmesi için gerekli tüm olanaklarını sağlayacağı bir soruşturmayı üstlenecektir;

(b) Sözleşme ve onun Protokollerinde tanımlandığı üzere insan haklarına saygı gösterilmesi temelinde, meselenin bir dostça çözüme kavuşturulması amacıyla, ilgili tarafların hizmetine kendisini amade kılacaktır.

2. Paragraf 1.b çerçevesinde yürütülen yargılama işlemleri/süreci gizli tutulacaktır.

Madde 39- Dostça çözüme ulaşılması

Bir dostça çözüm gerçekleştirilirse, Mahkeme, olguların ve ulaşılan sonucun belirtildiği bir özetle sınırlandırılacak olan bir karar ile vakayı listesinden çıkartacaktır.

Madde 40- Duruşmaların aleniliği ve belgelere ulaşma

1. Mahkeme, istisnai hallerde aksine karar vermedikçe, duruşmalar aleni olacaktır.

2. Mahkemenin Başkanı aksine karar vermedikçe, Kaleme depo edilen belgeler kamu bakımından ulaşılabilir/edinilebilir olacaktır.

Madde 41 – Hakkaniyete uygun tatmin

Sözleşme ya da onun Protokollerinin bir ihlali bulunduğunu bulgularsa, ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku ancak kısmi bir giderime elveriyorsa, Mahkeme, gerekli olduğunda, zarar gören tarafın hakkaniyete uygun biçimde tatmin edilmesini temin edecektir.

Madde 42 – Dairelerin hükümleri

Dairelerin hükümleri, Madde 44, paragraf 2 hükümleri uyarınca nihai/kesin olacaktır.

Madde 43- Büyük Daireye gönderme

1. Dairenin hükmünü vermesi tarihinden itibaren üç ay içerisinde, taraflardan herhangi birisi, istisnai durumlarda, vakanın Büyük Daireye gönderilmesini isteyebilir.

2. Vaka, Sözleşmenin ve onun Protokollerinin yorumlanmasını ya da uygulanmasını etkileyen bir ciddi sorun, ya da genel önemi bulunan bir ciddi mesele doğuruyorsa, Büyük Dairenin beş yargıçtan oluşan bir heyeti, bu istemi kabul edecektir.

3. Bu heyet söz konusu istemi kabil ederse, Büyük Daire bir hüküm vermek yoluyla vakayı karara bağlayacaktır.

Madde 44 – Kesin/Nihai hükümler

1. Büyük Dairenin hükmü kesindir/nihaidir.

2. Bir Dairenin hükmü aşağıdaki hallerde kesin/nihai olacaktır:

(a) taraflar, vakanın Büyük Daireye gönderilmesi isteminde bulunmayacaklarını açıkladıkları zaman; ya da

(b) vakanın Büyük Daireye gönderilmesi isteminde bulunulmamış ise, hüküm tarihinden üç ay sonra;

(c) Büyük Dairenin heyeti Madde 43 çerçevesinde gönderilen istemi reddettiği zaman.

3.Kesin/nihai hüküm yayımlanacaktır.

Madde 45- Hükümlerin ve kararların gerekçeli olması

1. Başvuruların kabuledilebilir ya da kabuledilemez olduğunu açıklayan kararların yanı sıra, verilen hükümler için de gerekçeler gösterilecektir.

2. Bir hüküm tamamen ya da kısmen, yargıçların oybirliğini yansıtmıyorsa, herhangi bir yargıcın bir ayrık görüş verme hakkı olacaktır.

Madde 46 – Hükümlerin bağlayıcılığı ve icrası

1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, tarafı bulundukları herhangi bir vakada Mahkemenin kesin/nihai hükmü ile bağlı olmayı üstlenirler.

2. Mahkemenin kesin/nihai hükmü, bunun icrasını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne iletilecektir.

Madde 47- Tavsiye görüşleri

1. Mahkeme, Bakanlar Komitesi'nin istemi üzerine, Sözleşmenin ve onun Protokollerinin yorumlanmasına ilişkin hukuksal sorunlar hakkında tavsiye görüşü verebilir.

2. Bu tür görüşler, Sözleşme Bölüm I'de ve onun Protokollerinde tanımlanan hakların ya da özgürlüklerin içeriği ya da kapsamına ilişkin herhangi bir sorunu, yahut Sözleşme uyarınca açılmış/başlatılmış herhangi bir yargılama işleminin sunucu olarak Mahkemenin ya da Bakanlar Komitesi'nin değerlendirmek durumunda olduğu başka herhangi bir sorunu, ele alamayacaktır.

3. Bakanlar Komitesi'nin, Mahkemeden bir tavsiye görüşü isteminde bulunması kararları, Komitede yer alma hakkına sahip temsilcilerin bir çoğunluk oyunu gerektirecektir.

Madde 48- Mahkemenin tavsiye görüşü verme yetkisi

Mahkeme, Bakanlar Komitesi tarafından sunulan bir tavsiye görüşü isteminin, Madde 47'de tanımlanan yetkisi içerisinde olup olmadığına karar verecektir.

Madde 49- Tavsiye görüşlerinin gerekçeli olması

1. Mahkemenin tavsiye görüşleri için gerekçeler gösterilecektir.

2. Bir tavsiye görüşünün bütünü ya da bir bölümü yargıçların oybirliği ile aldıkları görüşü yansıtmıyorsa, herhangi bir yargıcın bir ayrık görüş verme hakkı olacaktır.

3. Mahkemenin verdiği tavsiye görüşleri Bakanlar Komitesi'ne iletilecektir.

Madde 50- Mahkemenin giderleri

Mahkemenin giderleri, Avrupa Konseyi tarafından karşılanacaktır.

Madde 51- Yargıçların ayrıcalık ve bağışıklıkları

Yargıçlar, görevlerinin ifası sırasında, Avrupa Konseyi Statüsü Madde 40'ta ve bu çerçevede yapılan anlaşmalarda belirtilen ayrıcalıklara ve bağışıklıklara hak sahibi olacaklardır.

BÖLÜM III
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Madde 52- Genel Sekreter tarafından yapılan soruşturmalar

Herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'nden gelen bir istemi alması üzerine, kendi iç hukukunun bu Sözleşmenin herhangi bir hükmüne nasıl bir etkin işlerlik sağladığına ilişkin olarak açıklama getirecektir.

Madde 53- Mevcut insan haklarının korunması

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Tarafın yasaları ya da bu Devletin taraf olduğu herhangi bir başka anlaşma çerçevesinde güvence altına alınmış olan insan haklarını ve temel özgürlükleri sınırlar ya da aykırı düşülmesine/(sapmaya) yol açar şekilde yorumlanmayacaktır.

Madde 54- Bakanlar Komitesi'nin yetkileri

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, Avrupa Konseyi Statüsü ile Bakanlar Komitesi'ne tanınan yetkilere halel getirmeyecektir.

Madde 55- Diğer uyuşmazlık çözüm yollarının dışlanması

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, özel anlaşma yapılması hali istisna, bu Sözleşmenin yorumlanmasından ya da uygulanmasından doğan bir uzlaşmazlığı, bu Sözleşmede öngörülenden başka bir çözüm usulüne dilekçe vermek yoluyla sunmak amacıyla aralarında yürürlükte bulunan andlaşmalar, sözleşmeler ya da bildirilerden yararlanmamak hususunda anlaşmışlardır.

Madde 56- Yer bakımından uygulama

1. Herhangi bir Devlet, Sözleşmeyi onaylama zamanında ya da bundan sonraki herhangi bir zamanda Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne ulaştıracağı bir bildirimle, bu Madde, paragraf 4'e tabi olarak, uluslararası ilişkilerinden sorumlu bulunduğu ülkelerin hepsinin ya da bazılarının, bu Sözleşmenin kapsamına gireceğini açıklayabilir.

2. Sözleşme, bildirimde adı geçen ülke ya da ülkelerde, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'nin bu bildirimi almasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girecektir.

3. Bu Sözleşmenin hükümleri bu tür ülkelerde, yerel gerekler, her yönüyle göz önünde tutularak uygulanacaktır.

4. Bu Madde paragraf 1 uyarınca, bir beyanda bulunmuş olan herhangi bir Devlet, bunun ardından herhangi bir zamanda, bu beyanın ilişkin bulunduğu bir ya da daha çok ülke bakımından, Sözleşme Madde 34'te öngörüldüğü biçimde Mahkemenin bireylerden, hükümet-dışı örgütlerden ya da birey gruplarından gelecek başvuruları kabul etme yetkisini kabul ettiğini açıklayabilir.

Madde 57- Çekinceler

1. Herhangi bir Devlet, bu Sözleşmenin imzalanması ya da onaylama belgesinin depo edilmesi zamanında, Sözleşmenin belirli bir hükmüne, o esnada ülkesinde yürürlükte olan herhangi bir yasanın bu hükme uygun bulunmaması ölçüsünde, bir çekince koyabilir. Bu Madde çerçevesinde genel nitelikli çekinceler konmasına izin verilmeyecektir.

2. Bu Madde çerçevesinde konulan herhangi bir çekince, ilgili yasanın bir özet açıklamasını içerecektir.

Madde 58- Fesih

1. Bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, bu Sözleşmeyi sadece, Sözleşmeye taraf olduğu tarihten itibaren beş yıl sona erdikten sonra ve diğer Yüksek Sözleşmeci Tarafları bilgilendirecek olan Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne gönderilen bir bildirimde yar alan altı aylık ihbar süresinden sonra, feshedebilir.

2. Böyle bir feshin, ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın bu Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerinden sıyrılmasına bir etkisi, feshin yürürlüğe girdiği tarihten önce ifa edilmiş olup Sözleşmeden doğan yükümlülüklerinin bir ihlalini oluşturmaya elverebilecek herhangi bir tasarrufu bağlamında söz konusu olmayacaktır.

3. Avrupa Konseyi üyeliği sona eren herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Tarafın, aynı koşullar altında bu Sözleşmenin bir Tarafı olması hali de sona erecektir.

4. Madde 56 hükümleri çerçevesinde Sözleşmenin kapsayacağı bildirilen herhangi bir ülke bakımından, bu Sözleşme yukarıdaki paragrafların hükümleri uyarınca feshedilebilir.

Madde 59- İmza ve onay

1. Bu Sözleşme, Avrupa Konseyi üyelerinin imzasına açık olacaktır. Bu Sözleşme onaylanacaktır. Onay belgeleri, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne depo edilecektir.

2. Bu Sözleşme, on onaylama belgesinin depo edilmesinden sonra yürürlüğe girecektir.

3. Bu Sözleşme, sonradan onaylayan bir imzacı Devlet bakımından, onaylama belgesini depo ettiği tarihte yürürlüğe girecektir.

4. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Sözleşmenin yürürlüğe girişini, onaylayan Yüksek Sözleşmeci Tarafların adlarını, ve etkisini daha sonra doğuracak olan tüm onay belgelerinin depo edilmesi işlemlerini, Avrupa Konseyi'nin bütün üyelerine bildirilecektir.

Avrupa Konseyi'nin arşivlerinde depo edilmek, her iki metin de eşit olarak geçerli olmak üzere, İngilizce ve Fransızca bir tek kopya halinde Kasım 1950'nin 4. gününde Roma'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter, onaylı kopyaları her bir imzacı Devlete iletecektir.

5.2. İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME'YE EK PROTOKOL

Bu Protokol'ü imzalayan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler,

Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imza edilmiş bulunan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin (aşağıda "Sözleşme" diye anılmıştır) birinci bölümünde belirtilenler dışında bazı hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almayı kararlaştırarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1-Mülkiyetin korunması

Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir. Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez.

MADDE 2-Eğitim hakkı

Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.

MADDE 3-Serbest seçim hakkı

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.

MADDE 4-Ülkesel uygulama

Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, bu Protokol'ün imzası veya onaylanması sırasında ya da daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle, uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu ve sözü geçen bildirimde belirttiği ülkelerde bu Protokol hükümlerinin ne ölçüde uygulanacağını taahhüt ettiğini açıklayabilir.

Yukarıdaki fıkra uyarınca bir bildirimde bulunmuş olan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, zaman zaman yapacağı yeni bildirimlerle daha önceki beyanlarının koşullarını değiştirebilir veya bu Protokol hükümlerinin bu tür herhangi bir ülkede uygulanmasına son verildiğini bildirebilir.

Bu madde uyarınca yapılmış olan bir bildirim, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak yapılmış sayılır.

MADDE 5-Sözleşme ile bağlantı

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, bu Protokol'ün 1, 2, 3 ve 4. maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 6-İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imza eden Avrupa Konseyi Üyeleri'nin imzalarına açıktır. Bu Protokol, Sözleşme ile birlikte veya ondan sonra onaylanacaktır. Protokol on onaylama belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girecektir. Daha sonra onaylayan imzacı devletler bakımından Protokol, onaylama belgesinin verildiği tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Onaylama belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilecek, o da onaylayan devletlerin adlarını bütün üyelerine bildirecektir.

Bu Protokol, Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 20 Mart 1952'de Paris'te düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

5.3. İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME İLE BU SÖZLEŞME'YE EK BİRİNCİ PROTOKOL'DE TANINMIŞ BULUNAN HAKLARDAN VE ÖZGÜRLÜKLERDEN BAŞKA HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER TANIYAN PROTOKOL NO. 4

Bu Protokol'ü imzalayan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler,

Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imza edilmiş bulunan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (aşağıda "Sözleşme" diye anılmıştır) birinci bölümünde ve 20 Mart 1952 tarihinde Paris'te imzalanmış olan Sözleşme'ye Ek Birinci Protokol'ün 1, 2 ve 3. maddelerinde tanınmış bulunanlardan başka bazı hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almayı kararlaştırarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1-Borçtan dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılma yasağı

Hiç kimse, yalnızca akdî ilişkiden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

MADDE 2-Serbest dolaşım özgürlüğü

1. Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir.

2. Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir.

3. Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir.

4. Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir.

MADDE 3-Vatandaşların sınır dışı edilmeleri yasağı

1. Hiç kimse, tek başına ya da toplu olarak, uyruğu bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez.

2. Hiç kimse, uyruğunda bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz.

MADDE 4-Yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri yasağı

Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır.

MADDE 5- Ülkesel uygulama

1. Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, bu Protokol'ün imzalanması veya onaylanması sırasında ya da daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle, uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu ve sözü geçen bildirimde belirttiği ülkelerde bu Protokol hükümlerinin ne ölçüde uygulanacağını taahhüt ettiğini açıklayabilir.

2. Yukarıdaki fıkra uyarınca bir bildirimde bulunmuş olan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, zaman zaman yapacağı yeni bildirimlerle, daha önceki beyanlarının koşullarını değiştirebilir veya bu Protokol hükümlerinin bu tür herhangi bir ülkede uygulanmasına son verildiğini bildirebilir.

3. Bu madde uyarınca yapılmış olan bir bildirim, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak yapılmış sayılır.

4. Onaylama veya kabul sonucunda bu Protokol'ün uygulandığı herhangi bir devletin ülkesi ve bu madde uyarınca sözü geçen devlet tarafından yapılmış bildirime göre bu Protokol'ün uygulandığı ülkelerin her biri, 2. ve 3. maddelerde sözü edilen devlet ülkesi deyimi bakımından ayrı ayrı ülkeler olarak kabul edilir. 5. Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her devlet, sonradan her zaman bu beyanın ilgili olduğu ülke veya ülkeler lehine, Mahkeme'nin, işbu Protokol'ün 1, 2, 3 ve 4. maddelerinden herhangi birine ya da hepsine ilişkin olarak her gerçek kişiden, hükümet dışı her kuruluştan veya her kişi grubundan Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca başvuruları alma yetkisini kabul ettiğini beyan edebilir.

MADDE 6- Sözleşme ile bağlantı

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, bu Protokol'ün 1'den 5'e kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 7- İmza ve Onay

1. Bu Protokol, Sözleşme'yi imza eden Avrupa Konseyi üyelerinin imzalarına açıktır. Bu Protokol, Sözleşme ile birlikte veya ondan sonra onaylanacaktır. Protokol beş onaylama belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girecektir. Daha sonra onaylayan imzacı devletler bakımından Protokol, onaylama belgesinin verildiği tarihten itibaren yürürlüğe girer.

2. Onaylama belgeleri, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilecek, o da onaylayan devletlerin adlarını bütün üyelere bildirecektir.

Bu Protokol, imza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 16 Eylül 1963'te Strazburg'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

5.4. İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME'YE EK, ÖLÜM CEZASININ KALDIRILMASINA DAİR PROTOKOL NO. 6

Roma'da 6 Kasım 1950'de imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'yi (aşağıda "Sözleşme" diye anılmıştır) imzalayan Avrupa Konseyi üyesi devletler,

Avrupa Konseyi üyesi devletlerin birçoğunda yer alan gelişmelerin ölüm cezasının kaldırılması yolunda genel bir eğilimi ifade ettiğini göz önünde bulundurarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1- Ölüm cezasının kaldırılması

Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez.

MADDE 2- Savaş zamanında ölüm cezası

Bir devlet, yasalarında savaş veya yakın savaş tehlikesi zamanında işlenmiş olan fiiller için ölüm cezasını öngörebilir; bu ceza ancak yasanın belirlediği hallerde ve onun hükümlerine uygun olarak uygulanabilir. İlgili devlet, söz konusu yasanın bu duruma ilişkin hükümlerini Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir.

MADDE 3- Askıya alma yasağı

Sözleşme'nin 15. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleri ihlal edilemez.

MADDE 4- Çekince koyma yasağı

Sözleşme'nin 57. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleriyle ilgili hiçbir çekince konulamaz.

MADDE 5- Ülkesel uygulama

1. Her devlet, imza sırasında veya onaylama, kabul ya da katılma belgesinin verilmesi sırasında, bu Protokol'ün uygulanacağı ülkeyi veya ülkeleri belirleyebilir.

2. Her devlet, daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle belirteceği başka herhangi bir ülkenin bu Protokol'ün uygulanma kapsamına alınmış olduğunu beyan edebilir. Bu ülke bakımından Protokol, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınışını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan her bildirim, Genel Sekreter'e gönderilecek bir ihbarla, bildirimde belirtilen ülkeyle ilgili olarak geri alınabilir. Geri alma, Genel Sekreter'in ihbarı alışını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 6-Sözleşme ile bağlantı

Taraf Devletler bu Protokol'ün 1'den 5'e kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 7-İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda veya daha önceden Sözleşme'yi onaylamadıkça, bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilir.

MADDE 8-Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, beş Avrupa Konseyi üyesi devletin 7. madde hükümleri uyarınca Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

2. Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını daha sonra bildiren Sözleşmeci Devletler açısından, bu Protokol onaylama belgesinin verilmesi, kabul edilmesi ya da onaylanması tarihini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 9-Saklama işlevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

a) her imzalamayı,

b) her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilişini,

c) 5 ve 8. maddeler uyarınca bu Protokol'ün her yürürlüğe giriş tarihini,

d) bu Protokol'e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirimi

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 28 Nisan 1983'te Strazburg'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

5.5. İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME'YE EK PROTOKOL NO. 7

4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması'na İlişkin Sözleşme (bundan böyle "Sözleşme" diye anılmıştır) yoluyla belirli hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak için daha ileri adımlar atmayı kararlaştıran ve burada imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi ülkeler,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1-Yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usuli güvenceler

1. Bir devletin ülkesinde kurallara uygun olarak ikamet eden bir yabancı, yasaya uygun şekilde verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınır dışı edilemez ve bu durumda bir kimse,

a) sınır dışı edilmesine karşı gerekçeler öne sürebilme

b) durumunu yeniden inceletme,

c) yukarıdaki amaçlarla, yetkili bir merci önünde veya bu merci tarafından tayin edilecek biri ya da birileri önünde kendini temsil ettirme hakkını haiz olacaktır.

2. Sınır dışı edilmenin kamu düzeni yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı yukarıdaki 1. maddenin a, b ve c bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınır dışı edilebilir.

MADDE 2-Cezai konularda iki dereceli yargılanma hakkı

1. Bir mahkeme tarafından cezai bir suçtan mahkum edilen her kişi, mahkumiyet ya da ceza hükmünü daha yüksek bir mahkemeye yeniden inceletme hakkını haiz olacaktır. Bu hakkın kullanılması, kullanılabilme gerekçeleri de dahil olmak üzere, yasayla düzenlenir.

2. Bu hakkın kullanılması, yasada düzenlenmiş haliyle önem derecesi düşük suçlar bakımından ya da ilgilinin birinci derece mahkemesi olarak en yüksek mahkemede yargılandığı veya beraatini müteakip bunun temyiz edilmesi üzerine verilen mahkumiyet hallerinde istisnaya tabi tutulabilir.

MADDE 3-Adli hata halinde tazminat hakkı

Bir kişinin, kesin bir kararla cezai bir suçtan mahkum edilmesi ve sonradan yeni veya yakın zamanda keşfedilmiş bir delilin kesinlikle yanlış bir adalet uygulaması olduğunu göstermesi veya kişinin affedilmesi nedeniyle cezai kararın iptal edilmesi halinde, bilinmeyen delilin açıklanmamış olmasının tamamen veya

kısmen o kişiye atfedildiğinin ispatlandığı haller dışında, böyle bir mahkumiyet sonucunda cezaya maruz kalan kişi, ilgili devletin yasası ve uygulamasına göre tazmin edilecektir.

MADDE 4-Aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama hakkı

1. Hiç kimse bir devletin ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükümle mahkum edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkum edilemez.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılan delillerin veya önceki muamelelerde davanın sonucunu etkileyebilecek esaslı bir kusurun varlığı durumunda, ilgili devletin ceza yargılaması usulü ve yasasına uygun olarak davanın yeniden açılmasını engellemez.

3. Sözleşme'nin 15. maddesi çerçevesinde bu madde ile derpiş olunan yükümlülüklere aykırı hiçbir tedbir alınamaz.

MADDE 5-Eşler arasında eşitlik

Eşler evlilikte, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda, kendi aralarında ve çocukları ile ilişkilerinde medeni haklar ve sorumluluklardan eşit şekilde yararlanırlar. Bu madde devletlerin çocuklar yararına gereken tedbirleri almalarını engellemez.

MADDE 6-Ülkesel uygulama

1. Her devlet imzalama veya onay, kabul ya da uygun bulma belgesinin verilmesi sırasında bu Protokol'ün uygulanacağı toprak ya da toprakları belirtir ve bu toprak veya topraklara uygulayacağı işbu Protokol hükümlerini ne ölçüde yükümlendiğini ifade eder.

2. Her devlet daha sonraki herhangi bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne hitaben yapacağı bir beyanla, bu Protokol'ün uygulanmasını, beyanda belirtilen herhangi diğer bir toprağa da genişletebilir. Bu durumdaki bir toprak bakımından, Protokol, Genel Sekreter'in böyle bir beyanı teslim aldığı tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan herhangi bir beyan, böyle bir beyanda belirtilen toprak açısından, Genel Sekreter'e hitaben yapılan bir bildirim ile geri alınabilir veya değiştirilebilir. Geri alma veya değiştirme, bildirimin Genel Sekreter'e tesliminden sonraki iki aylık sürenin bitimini izleyen ay başında yürürlüğe girer.

4. Bu madde uyarınca yapılan beyan, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrası uygun olarak yapılmış sayılır.

5. Onaylama, kabul ya da uygun bulma işlemi sonucu bu Protokol'ün uygulanacağı herhangi bir devlet toprağı ve bu madde uyarınca o devlet tarafından yapılan beyana binaen bu Protokol'ün uygulanacağı topraklardan her biri, 1. maddede atıfta bulunulan anlamıyla bir devletin ülkesinden ayrı topraklar olarak mütalaa edilebilir.

6. Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her devlet, sonradan her zaman bu beyanın ilgili olduğu ülke veya ülkeler lehine, Mahkeme'nin, işbu Protokol'ün 1'den 5'e kadar olan maddelerinden herhangi birine ya da hepsine ilişkin olarak her gerçek kişiden, hükümet dışı her kuruluştan veya her kişi grubundan Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca başvuruları alma yetkisini kabul ettiğini beyan edebilir.

MADDE 7-Sözleşme ile bağlantı

Taraf devletler, bu Protokol'ün 1'den 6'ya kadar olan maddelerini Sözleşme'nin ek maddeleri olarak değerlendireceklerdir ve Sözleşme'nin tüm hükümleri buna göre uygulanacaktır.

MADDE 8-İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imza eden Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin imzasına açıktır. Bu Protokol onaylama, kabul ya da uygun bulma ile yürürlüğe girecektir. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet aynı anda ya da daha önceden Sözleşme'yi onaylamadan bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez ya da uygun bulamaz. Onay, kabul ya da uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.

MADDE 9-Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, Avrupa Konseyi üyesi yedi devletin 8. madde hükümlerine uygun bir şekilde bu Protokol'e bağlı kalacaklarını ifade ettikleri tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

2. Herhangi bir üye devletin sonradan bu Protokol'e katılması durumunda, Protokol, o devlet açısından onaylama, kabul ya da uygun bulma belgesinin tevdi edildiği tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

MADDE 10-Saklama işlevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

a) her imzalamayı,

b) onay, kabul veya uygun bir şekilde bu Protokol'ün yürürlülük kazanacağı her tarihi,

c) 6. ve 9. maddelere uygun bir şekilde bu Protokol'ün yürürlülüğe gireceği her tarihi,

d) bu Protokol ile ilgili her türlü başka işlemi, bildirimi ya da beyanı, Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 22 Kasım 1984'te Strazburg'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

5.6. İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME'YE EK PROTOKOL NO. 12

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi Devletler,

Tüm insanların hukuk önünde eşit oldukları ve hukuk tarafından eşit derecede korunma hakkına sahip oldukları temel ilkesinden hareketle;

Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış olan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (aşağıda "Sözleşme" olarak anılacaktır.) çerçevesinde, ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasının topluca uygulanması yoluyla herkesin eşit olduğunun vurgulanması için gerekli tedbirleri almayı kararlaştırarak; Ayrımcılık yapılmaması ilkesinin, Taraf Devletleri, tam ve etkin bir eşitlik sağlamak amacıyla objektif ve makul gerekçelere dayanan tedbirler almaktan alıkoymadığını vurgulayarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1-Ayrımcılığın genel olarak yasaklanması

1. Hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

2. Hiç kimse, 1. paragrafta belirtildiği şekilde hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamı tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz.

MADDE 2-Ülkesel uygulama

1. Her Devlet imzalama veya onay, kabul ya da uygun bulma belgesinin verilmesi sırasında bu Protokol'ün uygulanacağı toprak ya da toprakları belirtir.

2. Her Devlet daha sonraki herhangi bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne hitaben bulunacağı bir beyanla, bu Protokol'ün uygulanmasını, işbu beyanda belirtilen diğer bir toprağa genişletebilir. Bu durumda, Protokol, Genel Sekreter'in böyle bir beyanı teslim aldığı tarihten sonraki üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü belirtilen toprak bakımından yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca bulunulan herhangi bir beyan, böyle bir beyanda belirtilen toprak açısından, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne hitaben yapılan bir bildirim ile geri alınabilir veya değiştirilebilir. Geri alma ve değiştirme, Genel Sekreter'in bu bildirimi teslim aldığı tarihten sonraki üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

4. Bu madde uyarınca bulunulan bir beyan, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak gerçekleştirilmiş sayılır.

5. Bu Madde'nin 1. veya 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her Devlet, daha sonraki herhangi bir tarihte, bu beyanda belirtilen ülke veya ülkelerle ilgili olarak, Mahkeme'nin, her gerçek kişiden, sivil toplum kuruluşundan veya her kişi grubundan Sözleşme'nin 34. maddesine göre ve işbu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca başvuruları alma yetkisini kabul ettiğini beyan edebilir.

MADDE 3-Sözleşme ile bağlantı

Taraf Devletler bu Protokol'ün 1'den 2'ye kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 4-İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda veya daha önceden Sözleşme'yi onaylamadıkça, bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilir.

MADDE 5-Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, on Avrupa Konseyi üyesi devletin 4. madde hükümleri uyarınca Protokol'ün bağlayıcı olması hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer. **2.** Bu Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını daha sonra bildiren üye Devletler için Protokol, onay, kabul ya da uygun bulma belgesini teslim ettikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 6-Saklama işlevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

a) her imzalamayı,

b) her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilişini

c) bu Protokol'ün 2. ve 5. maddeler uyarınca her yürürlüğe giriş tarihini,

d) bu Protokol'e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirimi

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 4 Kasım 2000 tarihinde Roma'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bu Protokol'ün tasdikli örneklerini imza eden bütün Avrupa Konseyi üyesi Devletlere gönderecektir.

5.7. İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME'YE EK, ÖLÜM CEZASININ HER DURUMDA KALDIRILMASINA DAİR PROTOKOL NO. 13

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi Devletler,

Demokratik bir toplumda herkesin yaşama hakkının temel bir değer olduğu ve ölüm cezasının kaldırılmasının bu hakkın korunmasında ve tüm insanların sahip olduğu onurun tanınmasında büyük önem taşıdığı inancıyla; Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (aşağıda "Sözleşme" olarak anılacaktır.) teminat altına aldığı yaşama hakkının korunmasını pekiştirmek dileğiyle;

Strazburg'da 28 Nisan 1983 tarihinde imzalanan Sözleşme'ye Ek, Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair 6 Numaralı Protokol'ün savaş ya da yakın savaş tehlikesi zamanında işlenmiş olan fiiller için verilen ölüm cezalarını Sözleşme dışı tuttuğunu göz önünde bulundurarak;

Ölüm cezasını her tür durumda kaldırmak için son adımı atmaya karar vererek,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1-Ölüm cezasının kaldırılması

Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez.

MADDE 2-Askıya alma yasağı

Sözleşme'nin 15. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleri askıya alınamaz.

MADDE 3-Çekince koyma yasağı

Sözleşme'nin 57. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleriyle ilgili hiçbir çekince konulamaz.

MADDE 4-Ülkesel uygulama

1. Her devlet, imza sırasında veya onaylama, kabul ya da uygun bulma belgesinin verilmesi sırasında, bu Protokol'ün uygulanacağı ülkeyi veya ülkeleri belirleyebilir.

2. Her devlet, daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle belirteceği başka herhangi bir ülkenin bu Protokol'ün uygulanma kapsamına alınmış olduğunu beyan edebilir. Bu ülke bakımından Protokol, bildirimin Genel Sekreter tarafından teslim alınışından sonra üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan her bildirim, Genel Sekreter'e gönderilecek bir ihbarla, bildirimde belirtilen ülkeyle ilgili olarak geri çekilebilir ya da değiştirilebilir. Geri çekme ya da değiştirme, ihbarın Genel Sekreter tarafından teslim alınışından sonra üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 5-Sözleşme ile bağlantı

Taraf Devletler bu Protokol'ün 1'den 4'e kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 6-İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda veya daha önceden Sözleşme'yi onaylamadıkça, bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilir.

MADDE 7-Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, on Avrupa Konseyi üyesi devletin 6. madde hükümleri uyarınca Protokol'ün bağlayıcı olması hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer. **2.** Bu Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını daha sonra bildiren üye Devletler için Protokol, onay, kabul ya da uygun bulma belgesini teslim ettikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 8-Saklama işlevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

a) her imzalamayı,

b) her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilişini,

c) bu Protokol'ün 4. ve 7. maddeler uyarınca her yürürlüğe giriş tarihini,

d) bu Protokol'e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirimi

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 3 Mayıs 2002 tarihinde Vilnius'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bu Protokol'ün tasdikli örneklerini imza eden bütün Avrupa Konseyi üyesi Devletlere gönderecektir.

5.8. AVRUPA BİRLİĞİ TEMEL HAKLAR BİLDİRGESİ

Avrupa halkları, aralarında daha yakın bir birlik oluşturmak için ortak değerlere dayalı barışçı bir geleceği paylaşmaya kararlıdır. Manevi mirasının bilincinde olan Birlik, bölünmez ve evrensel değerler olan insan onuru, özgürlük, eşitlik ve dayanışma üzerine inşa edilmiştir. Demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanmaktadır. Birlik vatandaşlığını tesis ederek ve bir özgürlük, güvenlik ve adalet bölgesi oluşturarak bireyi, etkinliklerinin merkezine yerleştirir. Birlik, ortak değerlerin korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunurken Avrupa halklarının kültür ve geleneklerinin çeşitliliğini, yanı sıra Üye Devletlerin ulusal kimliklerini kabul eder, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde kendi kamu makamlarını düzenlemesine saygı gösterir. Dengeli ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeye çalışır ve insanların, eşyaların, hizmetlerin, sermayenin serbest dolaşımını ve yerleşme özgürlüğünü sağlar. Bu amaçla, temel hak ve özgürlüklerin sosyal ilerleme, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında bir Bildirge'de net biçimde ortaya konularak korunması hedeflenmiştir.

Bu Bildirge, Topluluk ve Birliğin yetki ve görevlerini, yetki ikamesi ilkesini dikkate alarak Üye Devletlerin ortak uluslararası yükümlülüklerini ve anayasal geleneklerini, Avrupa Birliği Antlaşması, Topluluk Antlaşmaları, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Sosyal Bildirgeler ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihat hukukundan kaynaklanan haklarını teyit etmektedir.

Bu haklardan yararlanılması, öteki kişiler, insanlık ve gelecekteki kuşaklar konusunda sorumlulukları ve görevleri beraberinde getirmektedir.

Birlik, bu nedenle, aşağıda belirtilen hakları, özgürlükleri ve ilkeleri tanımaktadır;

BÖLÜM I / ONUR

Madde 1-İnsanlık onuru

İnsanlık onuru, ihlal edilemez. Saygı gösterilmeli ve korunmalıdır.

Madde 2-Yaşama hakkı

1. Herkes, yaşama hakkına sahiptir.

2. Hiç kimse, ölüm cezasına çarptırılmamalı veya idam edilmemelidir.

Madde 3-Kişinin bedensel ve ruhsal dokunulmazlık hakkı

1. Herkes, kendi bedensel ve ruhsal dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Tıp ve biyoloji alanlarında, özellikle aşağıda belirtilenlere saygı gösterilmelidir:

(a) yasada belirtilen usullere uygun olarak ilgili kişinin özgürce ve bilinçli olarak vereceği muvafakat,

(b) insan ırkının soyaçekim yoluyla ıslahına yönelik uygulamaların yasaklanması,

(c) insan bedeninin ve bölümlerinin ticari bir kazanç kaynağı haline getirilmesinin yasaklanması,

(d) insanların kopyalama yoluyla üretilmesinin yasaklanması.

Madde 4-İşkence veya insanlık dışı veya alçaltıcı muameleveya ceza yasağı

Hiç kimse, işkenceye veya insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya cezaya tabi tutulmamalıdır.

Madde 5-Kölelik ve zorla çalıştırılma yasağı

1. Hiç kimse, kul ya da köle olarak tutulamaz.

2. Hiç kimse zorla çalıştırılamaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

3. İnsan kaçakçılığı yasaklanmıştır.

BÖLÜM II / ÖZGÜRLÜKLER

Madde 6-Özgürlük ve güvenlik hakkı

Herkes kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahiptir.

Madde 7-Özel ve aile yaşamına saygı

Herkes, özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

Madde 8-Kişisel bilgilerin korunması

1. Herkes, kendisine ilişkin kişisel bilgilerinin korunmasını isteme hakkına sahiptir.

2. Bu tür bilgiler, belirtilen amaçlar için ve ilgili kişinin muvafakatine veya

yasada öngörülen başka meşru temele dayalı olarak adil şekilde kullanılmalıdır. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan bilgilere erişme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahiptir.

3. Bu kurallara uyulması, bağımsız bir makam tarafından denetlenecektir.

Madde 9-Evlenme ve aile kurma hakkı

Evlenme hakkı ve aile kurma hakkı, bu hakların kullanılmasına ilişkin ulusal mevzuata uygun olarak teminat altına alınacaktır.

Madde 10-Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

1. Herkes, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, din veya inancını değiştirme özgürlüğünü ve din veya inancını tek başına veya topluluk halinde, aleni veya gizli olarak ibadet etme, öğretme, uygulama ve gereklerine uyma şeklinde açığa vurma özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılmasına ilişkin ulusal mevzuata uygun olarak dini nedenlerle askerlik görevini yapmayı reddetme hakkı tanınmaktadır.

Madde 11-İfade ve haber alma özgürlüğü

1. Herkes, ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlanmaksızın bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü içerir.

2. Basının özgürlüğü ve çoğulculuğuna saygı gösterilmelidir.

Madde 12-Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü

1. Herkes, barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğü ile her düzeyde, özellikle siyaset, sendika ve yurttaşlıkla ilgili konularda örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu, herkesin kendi çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikalara girme hakkını da içerir.

2. Birlik düzeyindeki siyasi partiler, Birliğin vatandaşlarının siyasi iradesinin ifade edilmesine katkıda bulunurlar.

Madde 13-Sanat ve bilim özgürlüğü

Sanat ve bilimsel araştırma, kısıtlamaya tabi olmamalıdır. Akademik özgürlüğe saygı gösterilmelidir.,

Madde 14-Eğitim hakkı

1. Herkes, eğitim görme ve mesleki ve sürekli eğitimden yararlanma hakkına sahiptir.

2. Bu hak, serbest zorunlu eğitim görme olasılığını da içerir.

3. Demokratik ilkelere ve ailelerin çocuklarının kendi dini, felsefi ve eğitim konusundaki inançlarına uygun olarak eğitim ve öğretim görmelerini sağlama hakkına saygı gösterilerek eğitim kurumları tesis etme özgürlüğüne, bu özgürlük ve hakkın kullanılmasına ilişkin ulusal mevzuata uygun olarak saygı gösterilmelidir.

Madde 15-Meslek seçme ve çalışma hakkı

1. Herkes, çalışma ve serbestçe seçilmiş veya kabul edilmiş bir mesleği yapma hakkına sahiptir.

2. Birliğin her vatandaşı, herhangi bir Üye Devlette iş arama, çalışma, yerleşme hakkını kullanma ve hizmet verme özgürlüğüne sahiptir.

3. Üye Devletlerin ülkelerinde çalışma izni almış olan üçüncü ülkelerin vatandaşları, Birliğin vatandaşlarının çalışma şartlarına eşit çalışma şartlarından yararlanma hakkına sahiptir.

Madde 16-Bir ticari faaliyette bulunma özgürlüğü

Herkese Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ve uygulamalara göre bir ticari faaliyette bulunma özgürlüğü tanınmaktadır.

Madde 17-Mülk edinme hakkı

1. Herkes, yasal şekilde elde ettiği mülküne sahip olma, kullanma, elden çıkarma ve miras bırakma hakkına sahiptir. Kamu menfaati nedeniyle veya yasada öngörülen koşullar çerçevesinde, kaybı karşılığında zamanında adil bir tazminat ödenmesi koşulu ile yapılması dışında, hiç kimsenin elinden mülkü alınamaz. Mülkün kullanımı, kamu menfaati için gerekli olduğu ölçüde yasa ile düzenlenebilir.

2. Fikri mülkiyet, korunmalıdır.

Madde 18-Sığınma hakkı

Sığınma hakkı, 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve sığınmacıların statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol kuralları dikkate alınarak ve Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma'ya uygun olarak teminat altına alınmalıdır.

Madde 19-İhraç, sınır dışı veya iade etme yasağı

1. Toplu sınır dışı etmeler yasaktır.

2. Hiç kimse, ölüm cezası, işkence veya başka insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya cezaya tabi tutulması konusunda ciddi bir tehlikenin bulunduğu bir Devlete geri gönderilemez, sınır dışı edilemez veya iade edilemez.

BÖLÜM III / EŞİTLİK

Madde 20-Yasa önünde eşitlik

Herkes, yasa önünde eşittir.

Madde 21-Ayrımcılık yasağı

1. Cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, kalıtımsal özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya başka herhangi bir görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, hususiyet, doğum, maluliyet, yaş veya cinsel eğilim gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılması yasaktır.

2. Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma ve Avrupa Birliği Antlaşmasının uygulanması kapsamı çerçevesinde ve bu Antlaşmaların özel hükümleri saklı kalmak üzere milliyet nedeniyle her türlü ayrımcılık yasaktır.

Madde 22-Kültürel, dini ve dilsel çeşitlilik

Birlik, kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe saygı gösterecektir.

Madde 23-Erkekler ve kadınlar arasında eşitlik

Erkekler ve kadınlar arasında eşitlik, istihdam, çalışma ve ücret dahil olmak üzere bütün alanlarda sağlanmalıdır.

Eşitlik ilkesi, yeterli şekilde temsil edilmeyen cinsin lehine belirli avantajlar sağlanmasını öngören önlemlerin sürdürülmesini veya benimsenmesini engellemez.

Madde 24-Çocuk hakları

1. Çocuklar, kendi refahları için gerekli koruma ve özenden yararlanma hakkına sahiptir. Görüşlerini serbestçe ifade edebilirler. Bu görüşler, kendi yaşları ve olgunluk düzeylerine uygun olarak kendilerini ilgilendiren konularda dikkate alınır.

2. Kamu makamları veya özel kuruluşlar tarafından çocuklarla ilgili olarak yapılan bütün işlemlerde, çocuğun çıkarlarının en iyi şekilde korunmasına öncelik verilmelidir.

3. Her çocuk, bunun kendi çıkarlarına aykırı olması durumu haricinde, anne ve babasının her ikisi ile düzenli olarak kişisel ilişki ve doğrudan temas sürdürme hakkına sahiptir.

Madde 25-Yaşlı hakları

Birlik, yaşlıların, onurlu ve bağımsız bir yaşam sürdürme ve sosyal ve kültürel yaşama katılma haklarını tanımakta ve saygı göstermektedir.

Madde 26-Engellilerin toplumla bütünleştirilmesi

Birlik, engelli kişilerin, bağımsızlıklarını, toplumsal ve mesleki yaşamla bütünleştirilmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını sağlamaya yönelik önlemlerden yararlanma hakkını tanımakta ve saygı göstermektedir.

BÖLÜM IV / DAYANIŞMA

Madde 27-İşçilerin işletme içinde bilgi alma ve danışma hakkı

Topluluk mevzuatı ile ulusal yasalar ve uygulamalarda öngörülen durumlar ve koşullarda işçiler veya temsilcilerine, uygun düzeylerde zamanında bilgi verilmeli ve danışılmalıdır.

Madde 28-Toplu sözleşme görüşmeleri yapma ve eylem hakkı

İşçiler ve işverenler veya bunların ilgili kuruluşları, topluluk mevzuatı ile ulusal yasalar ve uygulamalara göre uygun düzeylerde toplu sözleşmeler müzakere etme, imzalama ve menfaat ihtilafı olması halinde, grev dahil kendi çıkarlarını korumak için ortak eylem yapma hakkına sahiptir.

Madde 29-İşe yerleştirme hizmetlerinden yararlanma hakkı

Herkes, işe yerleştirme hizmetinden ücretsiz olarak yararlanma hakkına sahiptir.

Madde 30-Haksız işten çıkarmaya karşı koruma

Her işçi, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ile uygulamalara göre haksız işten çıkarmaya karşı korunma hakkına sahiptir.

Madde 31-Adil ve hakkaniyete uygun çalışma koşulları

1. Her işçi, kendi sağlığı, emniyeti ve onuruna saygı gösteren çalışma koşullarından yararlanma hakkına sahiptir.

2. Her işçi, azami çalışma saatlerinin sınırlandırılması, günlük ve haftalık dinlenme dönemleri ve yıllık ücretli izin hakkına sahiptir.

Madde 32-Çocuk işçi çalıştırmanın yasaklanması ve çalışan gençlerin korunması

Çocuk işçi çalıştırılması yasaktır. Gençler için daha elverişli olabilecek kurallar saklı kalmak üzere ve sınırlı istisnalar dışında istihdam edilmek için asgari yaş sınırı, zorunlu eğitimin tamamlanması için belirlenen asgari yaştan daha düşük olamaz.

İşe alınan gençler, yaşlarına uygun çalışma koşullarında çalıştırılmalı, ekonomik sömürüye ve emniyetlerine, sağlıklarına veya fiziksel, ruhsal, ahlaki veya sosyal gelişimlerine zarar verme olasılığı bulunan veya eğitimlerini engelleyebilecek her türlü işe karşı korunmalıdır.

Madde 33-Aile ve meslek yaşamı

1. Aile, yasal, ekonomik ve sosyal korumadan yararlanmalıdır.

2. Aile ve meslek yaşamının bağdaştırılması için herkes, doğumla bağlantılı bir nedenle işten çıkarmaya karşı korunma hakkına ve bir çocuğun doğumu veya evlat edinilmesinden sonra ücretli doğum ve ebeveynlik izni alma hakkına sahiptir.

Madde 34-Sosyal güvenlik ve sosyal yardım

1. Birlik, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ile uygulamalarda belirtilen usullere göre doğum, hastalık, iş kazaları, bakıma muhtaç olma veya yaşlılık gibi durumlarda ve işten çıkarılma durumunda koruma sağlayan sosyal güvenlik yardımları ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkını tanımakta ve saygı göstermektedir.

2. Avrupa Birliği'nde yasal olarak ikamet eden ve dolaşan herkes, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ile uygulamalara göre sosyal güvenlik yardımları ve sosyal avantajlardan yararlanma hakkına sahiptir.

3. Birlik, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ile uygulamalarda belirtilen usullere göre sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele için yeterli imkanlara sahip olmayan herkes için uygun bir yaşam sağlamak amacıyla sosyal ve konut yardımından yararlanma hakkını kabul etmekte ve saygı göstermektedir.

Madde 35-Sağlık hizmetleri

Herkes, ulusal yasalar ve uygulamalarda belirtilen şartlar çerçevesinde koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına ve tıbbi tedaviden yararlanma hakkına sahiptir. Bütün Birlik politikaları ve faaliyetlerinin tanımlanmasında ve uygulanmasında yüksek düzeyde bir insan sağlığı koruması sağlanmalıdır.

Madde 36-Genel ekonomik konulardaki hizmetlerden yararlanma

Birlik, sosyal ve bölgesel uyumunu artırmak için Avrupa Topluluğu'nu oluşturan Antlaşma'ya uygun olarak ulusal yasalar ve uygulamalarda öngörülen genel ekonomik konulardaki hizmetlerden yararlanma hakkını kabul etmekte ve saygı göstermektedir.

Madde 37-Çevresel koruma

Yüksek düzeyde bir çevresel koruma ve çevrenin kalitesinin iyileştirilmesi, Birliğin politikalarına dahil edilmeli ve sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak sağlanmalıdır.

Madde 38-Tüketici Koruması

Birlik politikaları, yüksek düzeyde tüketici koruması sağlamalıdır.

BÖLÜM V / VATANDAŞLIK HAKLARI

Madde 39-Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanma ve aday olma hakkı

1. Birliğin her vatandaşı, ikamet ettiği Üye Devlette, bu Devletin vatandaşları ile aynı koşullar altında Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanma ve aday olma hakkına sahiptir.

2. Avrupa Parlamentosu üyeleri, genel, serbest ve gizli oyla doğrudan seçilir.

Madde 40-Yerel seçimlerde oy kullanma ve aday olma hakkı

Birliğin her vatandaşı, ikamet ettiği Üye Devlette, bu Devletin vatandaşları ile aynı koşullar altında yerel seçimlerde oy kullanma ve aday olma hakkına sahiptir.

Madde 41-İyi idare hakkı

1. Herkes, işlerinin Birliğin kurumları ve organları tarafından tarafsız ve adil bir şekilde ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.

2. Bu hak, şunları içermektedir:

(a) herkesin, kendisini olumsuz şekilde etkileyebilecek herhangi bir işlemin yapılmasından önce görüşlerinin dinlenmesini isteme hakkı;

(b) herkesin, kendi dosyasına erişme hakkı ve meşru gizlilik çıkarlarına ve mesleki ve ticari gizliliğe saygı gösterilmesi;

(c) idarenin, kararları konusunda gerekçe gösterme yükümlülüğü.

3. Herkes, Topluluğun kuruluşları veya görevlilerinin, görevlerinin ifası sırasında yol açtıkları her türlü zararı, Üye Devletlerin yasalarındaki ortak genel ilkelere göre Topluluğa tazmin ettirme hakkına sahiptir.

4. Herkes, Birliğin kuruluşlarına, Antlaşmaların lisanlarından birinde mektup gönderebilir ve kendisine aynı lisanda cevap verilmesi zorunludur.

Madde 42-Belgelere erişme hakkı

Birliğin bütün vatandaşları veya bir Üye Devlette ikamet eden veya kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişiler, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon belgelerine erişme hakkına sahiptir.

Madde 43-Kamu Denetçisi

Birliğin bütün vatandaşları veya bir Üye Devlette ikamet eden veya kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişiler, adli görevleri çerçevesinde hareket eden Adalet Divanı Bidayet Mahkemesi hariç olmak üzere, Topluluk kuruluşları veya organlarının faaliyetlerinde karşılaşılan kötü idare vakalarını Birlik kamu denetçisine havale etme hakkına sahiptir.

Madde 44-Dilekçe ile başvurma hakkı

Birliğin bütün vatandaşları veya bir Üye Devlette ikamet eden veya kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişiler, Avrupa Parlamentosu'na dilekçe ile başvurma hakkına sahiptir.

Madde 45-Dolaşım ve ikamet özgürlüğü

1. Birliğin her vatandaşı, Üye Devletlerin ülke sınırları içinde serbestçe hareket etmek ve ikamet etmek özgürlüğüne sahiptir.

2. Bir Üye Devletin ülkesinde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülkelerin vatandaşlarına, Avrupa Topluluğu'nu tesis eden Antlaşma'ya uygun olarak dolaşım ve ikamet özgürlüğü tanınabilir.

Madde 46-Diplomatik ve konsolosluk koruması

Birliğin her vatandaşı, vatandaşlığında olduğu Üye Devletin temsil edilmediği bir üçüncü ülkenin topraklarında, herhangi bir Üye Devletin diplomatik veya konsolosluk makamları tarafından, söz konusu Üye Devletin vatandaşları ile aynı şartlarda korunma hakkına sahiptir.

BÖLÜM VI / ADALET

Madde 47-Etkili hukuki bir yola başvurma ve adil yargılanma hakkı

Birlik hukuku tarafından teminat altına alınmış olan hakları ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, bu maddede belirtilen şartlara uygun olarak bir mahkemede hukuki yola başvurma hakkına sahiptir.

Herkes, daha önceden yasa ile tesis edilmiş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede makul bir süre içinde yapılacak adil ve kamuya açık bir duruşma yapılması hakkına sahiptir. Herkes, kendisine bilgi verilmesi, savunulması ve temsil edilmesi fırsatına sahip olmalıdır.

Gerekli imkanlara sahip olmayan herkese, bu yardımın adalete etkin bir şekilde ulaşılmasının sağlanması için gerekli olması koşulu ile hukuki yardım sağlanacaktır.

Madde 48-Masumiyet karinesi ve savunma hakkı

1. Kendisine karşı ithamda bulunulan bir kişinin, yasaya göre suçlu olduğu kanıtlanıncaya kadar masum olduğu kabul edilecektir.

2. Kendisine karşı ithamda bulunulmuş olan bir kişinin savunma haklarına saygı gösterilmesi teminat altına alınmalıdır.

Madde 49-Cezayı gerektiren suçların ve cezaların orantılı olması ve yasada tanımlanması ilkeleri

1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir fiil veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Hiç kimseye, suçu işlediği zaman verilebilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Cezayı gerektiren bir suçun işlenmesinden sonra yasanın daha hafif bir ceza öngörmesi durumunda bu ceza uygulanır.

2. Bu madde, işlendiği zaman uluslar topluluğu tarafından tanınmış genel ilkelere göre suç sayılan bir eylem veya ihmal nedeniyle bir kimsenin yargılanmasına veya cezalandırılmasına engel değildir.

3. Cezaların şiddeti, cezayı gerektiren suçla orantısız olmamalıdır.

Madde 50-Cezayı gerektiren aynı suçtan iki kere yargılanmama veya cezalandırılmama hakkı

Hiç kimse, daha önce yasaya göre Birlik içinde kesin olarak beraat ettiği veya mahkum olduğu bir suç nedeniyle mahkemede yeniden yargılanamaz veya cezalandırılamaz.

BÖLÜM VII / GENEL HÜKÜMLER

Madde 51-Kapsam

1. Bu Bildirgenin hükümleri, yetki ikamesi ilkesi dikkate alınarak Birliğin kurumları ve organlarına ve sadece Birlik hukukunu uyguladıklarında Üye Devletlere yöneliktir. Bu nedenle, kendi yetkilerine uygun olarak haklara saygı gösterecekler, ilkelere uyacaklar ve bunların uygulanmasını teşvik edeceklerdir.

2. Bu Bildirge, Topluluk veya Birlik için yeni bir yetki veya görev tesis etmemektedir veya Antlaşmalarda belirtilen yetkilerde ve görevlerde değişiklik yapmamaktadır.

Madde 52-Teminat altına alınan hakların kapsamı

1. Bu Bildirgede kabul edilen hakların ve özgürlüklerin kullanılmasına getirilecek her türlü sınırlandırma, yasada öngörülmeli ve bu hak ve özgürlüklerin özüne saygı göstermelidir. Orantılı olma ilkesine tabi olarak sınırlandırmalar sadece gerekli olmaları ve Birlik tarafından kabul edilen kamu yararı amaçlarına veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma gereksinimine gerçekten hizmet etmeleri koşulu ile uygulanabilir.

2. Topluluk Antlaşmaları veya Avrupa Birliği Antlaşmasına dayalı olan bu Bildirgede tanınan haklar, söz konusu Antlaşmalarda belirtilen şartlar ve sınırlar çerçevesinde kullanılır.

3. Bu Bildirge'nin, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi ile teminat altına alınmış olan haklara tekabül eden hakları içermesi durumunda söz konusu hakların anlamı ve kapsamı, söz konusu Antlaşmada belirtilenlerle aynı olacaktır. Bu hüküm, Birlik hukukunun daha kapsamlı koruma sağlamasını engellemez.

4. Bu Bildirge, temel hakları Üye Devletlerin sahip oldukları anayasal geleneklerin bir sonucu olarak tanıdığından, söz konusu haklar bu geleneklere uygunluk içinde yorumlanmalıdır.

5. Bu Bildirge, ilkelerden oluşan hükümleri, Birliğin kurum, kuruluş, birim ve daireleri tarafından ve sahip oldukları yetkilerin kullanılmasında Birlik Yasalarını uyguladıkları durumlarda Üye Devletler tarafından, gerçekleştirilen yasama ve icra faaliyetleri vasıtasıyla uygulanır. Bu hükümlere, hukuki olarak ancak söz konusu faaliyetlerin yorumlanmasında ve meşruiyetleri hakkındaki yargı kararlarında başvurulabilir.

6. Bu Bildirgede belirtildiği üzere, ulusal yasalar ve uygulamalar bütünüyle dikkate alınmalıdır.

7. Bu Bildirgenin yorumlanmasında yol göstermek amacıyla yapılan açıklamalar Birlik ve Üye Ülke mahkemeleri tarafından gerektiği gibi göz önünde bulundurulmalıdır.

Madde 53-Koruma düzeyi

Bu Bildirgede yer alan hiçbir şey, Birlik hukuku, uluslararası hukuk, Birlik, Topluluk veya Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi dahil olmak üzere Üye Devletlerin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla,

Üye Devletlerin anayasaları ile kendi uygulama alanlarında tanınmış olan insan hakları veya temel özgürlükleri kısıtladığı veya olumsuz biçimde etkilediği şeklinde yorumlanamaz.

Madde 54-Hakların istismar edilmesi yasağı

Bu Bildirgede yer alan hiçbir şey, işbu Bildirgede tanınan haklar ve özgürlüklerden herhangi birinin ortadan kaldırılmasını veya burada öngörülenden daha fazla kısıtlanmasını amaçlayan herhangi bir faaliyette bulunma veya herhangi bir fiili gerçekleştirme hakkını verdiği şeklinde yorumlanamaz.

5.9. İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

Önsöz

İnsanlık topluluğunun bütün üyelerinde bulunan onurun; eşit ve başkasına aktarılamaz hakların tanınması, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğu,

İnsan haklarının tanınmaması ve hor görülmesi insanlık vicdanını isyana yönelten zorbalıklara yol açmış olduğu ve insanları korku ve yoksulluktan kurtulmuş, söz ve inanç özgürlüğüne kavuşmuş bir dünya kurulması insanoğlunun en yüksek ideali olarak ilan edilmesi olduğu,

İnsanın baskıya, baskı yönetimine karşı son çözüm olarak ayaklanmak zorunda kalmaması için, insan haklarının bir hukuk düzeniyle korunması bir zorunluluk olduğu,

Devletler arasında dostça ilişkilerin geliştirilmesi zorunlu olduğu,

Birleşmiş Milletleri Halkları Antlaşma'da, insanın temel haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan inançlarını bir kez daha açıklamış oldukları ve toplumsal ilerlemeyi kolaylaştırmaya, daha geniş bir özgürlük içerisinde, daha iyi yaşam koşulları oluşturmaya karar verdiklerini bildirmiş bulundukları,

Üye devletler, Birleşmiş Milletler örgütü ile işbirliği yaparak, insan haklarına ve temel özgürlüklere bütün dünyaca saygı gösterilmesinin sağlanmasını üstlenmiş oldukları,

Bu hak ve özgürlüklerin herkesçe özdeş biçimde anlaşılması, yukarıdaki üstlenmenin yerine getirilmesi açısından çok büyük önem taşıdığı için,

Genel Kurul;

Toplumun her bir birey ve her bir organının, bu Bildirge'yi her zaman göz önünde tutarak, söz konusu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmek için eğitim ve öğretim yoluyla ve gerek üye devletlerin halkları arasında, gerek üye devletlerin yönetimi altındaki bölgelerin halkları arasında bu hak ve özgürlüklerin evrensel ve etkin biçimde benimsenmesi ve uygulaması için giderek gelişen ulusal ve uluslararası önlemler aracılığıyla harcayacağı çabalarda bütün halklar ve devletler için ortak standart olarak işbu Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'ni ilan eder.

Madde 1- Bütün insanlar özgür; onur ve hakları yönünden eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşçe davranmalıdırlar.

Madde 2- Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasal ya da herhangi bir başka inanç, ulusal ya da toplumsal köken, varlıklılık, doğuş ya da herhangi bir başka ayrım gözetilmeksizin bu Bildirge'de açıklanan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.

Bundan başka, ister bağımsız ülke uyruğu olsun, isterse bağımlı, özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke uyruğu olsun, bir kişi hakkında, uyruğu bulunduğu devlet ya da ülkenin siyasal, adli ya da uluslararası durumu bakımından hiçbir ayrım gözetilmeyecektir.

Madde 3- Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4- Hiç kimse köle ya da kul olarak kullanılamaz; kölelik ve köle alım satımı her türlü biçimiyle yasaktır.

Madde 5- Hiç kimse işkenceye ya da acımasız, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ya da muameleye uğratılamaz.

Madde 6- Herkes, nerede olursa olsun, kişiliğinin tanınması hakkına sahiptir.

Madde 7- Yasa önünde herkes eşittir ve herkes ayrım gözetilmeksizin yasanın koruyuculuğundan eşit olarak yararlanma hakkını taşır. Herkesin, bu Bildirge'ye aykırı her türlü ayrıma ve bu tür ayrım gözetici işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8- Her kişinin, kendisine Anayasa ya da yasa ile tanınan temel haklara aykırı işlemlere karşı ilgili ulusal mahkemelerin etkin koruyucu önlemlerinden yararlanma hakkı vardır.

Madde 9- Hiç kimse, keyfi olarak tutuklanamaz, alıkonulamaz, sürülemez.

Madde 10- Herkes, haklarının ve ödevlerinin ya da kendisine yöneltilen ve ceza niteliği taşıyan herhangi bir suçlamanın saptanmasında, davanın bağımsız ve tarafsız bir mahkemece, tam bir eşitlikle, adil ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.

Madde 11- (1) Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün güvencenin sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile yasaca suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.

(2) Hiç kimse, gerçekleştiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan eylem ya da ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12- Hiç kimse, özel yaşamı, ailesi, konutu ya da yazışması konularında keyfi müdahaleye, onuruna ve adına karşı saldırıya uğrayamaz. Herkesin, bu müdahale ve saldırılara karşı yasa ile korunmaya hakkı vardır.

Madde 13- (1) Herkes, herhangi bir devletin sınırları içinde özgürce dolaşma ve oturma hakkına sahiptir.

(2) Herkes, kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ya da kendi ülkesine yeniden dönme hakkına sahiptir.

Madde 14- (1) Herkesin, zulüm karşısında, başka ülkelere sığınma hakkı vardır. **(2)** Bu hak, adi bir suçla ya da Birleşmiş Milletler ilke ve amaçlarına aykırı eylemlerle ilgili kovuşturmalar halinde, ileri sürülemez.

Madde 15- (1) Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.

(2) Hiç kimse, yurttaşlığından ya da yurttaşlığını değiştirme hakkından keyfi bir biçimde yoksun bırakılamaz.

Madde 16- (1) Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, ırk, uyruk ya da din bakımından hiçbir sınırlamaya bağlı olmaksızın evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir. Söz konusu kişiler, evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit haklara sahiptirler.

(2) Evlenme ancak, evleneceklerin özgür ve tam rızası ile gerçekleştirilebilir.

(3) Aile toplumun doğal ve temel öğesidir ve toplum ve devletçe korunur.

Madde 17- (1) Herkesin, tek başına ya da başkalarıyla birlikte mal ve mülk edinme hakkı vardır.

(2) Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılamaz.

Madde 18- Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak din ya da inanç değiştirme; dinini ya da inancını tek başına ya da topluca, açık ya da özel olarak öğretim, uygulama, tapınma ve anma bağlamında açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19- Herkesin düşün ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır; bu özgürlük düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her araçta arama, elde etme ve yayma hakkını içerir.

Madde 20- (1) Herkesin barışçıl biçimde toplanma ve dernek kurma özgürlüğü vardır.

(2) Hiç kimse bir derneğe girmeğe zorlanamaz.

Madde 21- (1) Herkesin, doğrudan ya da özgürce seçilmiş kişiler aracılığıyla ülkesinin kamu yönetimine katılma hakkı vardır.

(2) Herkes ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir.

(3) Halkın iradesi, hükümet erkinin temelidir; bu irade, gizli ya da buna denk bir yöntemle yapılacak ve genel ve eşit oy verme yoluyla gerçekleşecek olan dönemsel ve dürüst seçimle belirir.

Madde 22- Her kişinin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe; onuru için ve kişiliğinin özgürce gelişmesi için zorunlu olan ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların, ulusal çaba ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütleriyle ve kaynaklarıyla orantılı olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır.

Madde 23- (1) Herkesin çalışmaya, işini özgürce seçmeye, adil ve elverişli çalışma koşullarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.

(2) Herkesin hiçbir ayrım gözetilmeksizin, eşit çalışma karşılığı eşit ücrete hakkı vardır.

(3) Çalışan herkesin, kendisine ve ailesine insanlık onuruna uygun bir yasayış sağlayan, gerekirse her türlü sosyal güvenlik araçlarıyla da desteklenen bir ücrete hakkı vardır.

(4) Herkesin, çıkarlarının korunması için başkaları ile birlikte sendika kurmaya ve kurulu bir sendikaya katılmaya hakkı vardır.

Madde 24- Herkesin, çalışma saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli izin dahil olmak üzere, dinlenme ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı vardır.

Madde 25- (1) Herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyecek, konut, sağlıksal bakım, gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine; işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılıkta ya da geçim olanaklarından kendi iradesi dışında yoksul kaldığı başka durumlarda, güvenliğe hakkı vardır.

(2) Analık ve çocukluk özel bakım ve yardım hakkı doğurur. Bütün çocuklar, ister evlilik içinde, ister evlilik dışında doğsunlar, eşit sosyal güvenlikten yararlanırlar.

Madde 26- (1) Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evrelerinde parasız olmalıdır. İlk eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmeli ve yüksek öğretim, başarıya göre, herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

(2) Eğitim, insan kişiliğinin tam gelişmesini, insan haklarıyla temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaç olarak almalıdır. Eğitim bütün uluslar, ırklar ve dini topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu güçlendirmeli ve Birleşmiş Milletler›in barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

(3) Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türü için öncelikli seçme hakkına sahiptir.

Madde 27- (1) Herkes, toplumun kültürel etkinliklerine özgürce katılma, güzel sanatları tatma, bilim alanındaki ilerlemelerden ve bunların nimetlerinden yararlanma hakkına sahiptir.

(2) Herkesin, sahibi bulunduğu her türlü bilim, yazın ya da sanat yapıtlarından kaynaklanan ahlaki ve maddi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28- Herkesin, bu Bildirge'de yer alan hak ve özgürlüklerin tam olarak uygulanmasını sağlayacak bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29- (1) Herkesin, kişiliğinin özgürce ve tam gelişmesine olanak sağlayan topluluğa karşı ödevleri vardır.

(2) Herkes, haklarını kullanmak ya da özgürlüklerinden yararlanmak konusunda, salt başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla ve demokratik bir toplumda törenin, düzenin ve genel esenliğin haklı gereklerini karşılamak için yasa ile saptanmış olan sınırlamalara bağlıdır.

(3) Bu hak ve özgürlükler, hiçbir biçimde, Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30- Bu bildirgenin hiçbir unsuru, içinde açıklanan hak ve özgürlüklerin bir devlet, topluluk ya da bireyce ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir etkinlik ya da girişime hak verir biçimde yorumlanamaz.

5.10. (GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ) AVRUPA SOSYAL ŞARTI

Başlangıç

Bu Şartı imzalayan Avrupa Konseyine üye Hükümetler;

Avrupa Konseyi hedefinin, kendilerinin ortak mirası olan ideal ve ilkelerin gerçekleştirilmesi ve korunması amacıyla üyeleri arasında daha güçlü bir birliğin sağlanması ve özellikle İnsan hakları ve temel özgürlüklerin gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesi yoluyla sosyal ve ekonomik gelişmenin kolaylaştırılması olduğunu dikkate alarak; Avrupa Konseyine üye Devletlerin, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış olan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi ile 20 Mart 1952 tarihinde Paris›te imzaya açılan Ek Protokollerde, halklarına bu belgelerde belirtilen sivil ve siyasi özgürlükleri sağlamayı kabul ettiklerini dikkate alarak;

Avrupa Konseyi üyesi Devletlerin 18 Ekim 1961 tarihinde Torino'da imzaya açılmış olan Avrupa Sosyal Şartı ve buna ek Protokollerde halklarına, yaşam standartlarını ve sosyal refah düzeyini yükseltmek için bu belgelerde belirtilen sosyal hakları sağlamayı kabul ettiklerini dikkate alarak;

5 Kasım 1990 tarihinde Roma'da yapılan İnsan Hakları konusunda Bakanlar Konferansında, bir yandan bütüninsan haklarının, bunlar kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ya da kültürel olsun, bölünmezliğinin korunması, diğer yandan Avrupa Sosyal Şartı'na yeni bir atılım kazandırılması gereğinin vurgulandığını anımsatarak; 21 ve 22 Ekim 1991 tarihinde Torino'da yapılan Bakanlar Konferansı sırasında kararlaştırıldığı gibi, özellikle Şart metninin kabul edildiği tarihten bu yana ortaya çıkan temel sosyal değişimleri dikkate almak için Şartın içeriğinin güncelleştirilmesi ve uyarlanması konularında kararlı olarak;

Şarta yeni haklar eklemek ve Şartın değişik biçimiyle güvence altına alınan haklar ile 1988 tarihli Ek Protokolle güvence altına alınan hakların, Avrupa Sosyal Şartı'nın yerini almak üzere hazırlanan Değiştirilmiş bir Şartta yer almasının yararının bilincinde olarak;

Aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır.

BÖLÜM I:

Akit Taraflar, ulusal ve uluslararası nitelikteki tüm uygun yollarla aşağıdaki hak ve ilkelerin etkili bir biçimdegerçekleşebileceği koşullara ulaşmayı politikalarının amacı sayarlar:

1- Herkes, özgürce edinebildiği bir işle yaşamını sağlama fırsatına sahiptir.

2- Tüm çalışanların adil çalışma koşullarına sahip olma hakkı vardır.

3- Tüm çalışanların güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarına sahip olma hakkı vardır.

4- Tüm çalışanların, kendileri ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlamak için yeterli adil bir ücret alma hakkı vardır.

5- Tüm çalışanlar ve işverenler, ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlar düzeyinde örgütlenme özgürlüğüne sahiptir.

6- Tüm çalışanlar ve işverenler, toplu pazarlık hakkına sahiptir.

7- Çocuklar ve gençler, uğrayacakları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel korunma hakkına sahiptir.

8- Çalışan kadınlar, anne olmaları durumunda, özel korunma hakkına sahiptir.

9- Herkesin, kişisel ilgi ve yeteneklerine göre bir mesleği seçmesine yardımcı olacak uygun mesleki yönlendirmeimkanına sahip olma hakkı vardır.

10- Herkesin, mesleki eğitim için uygun imkanlara sahip olma hakkı vardır.

11- Herkes, ulaşılabilecek en yüksek sağlık düzeyinden yararlanmasını mümkün kılacak her türlü önlemdenyararlanma hakkına sahiptir.

12- Tüm çalışanlar ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

13- Yeterli kaynaklardan yoksun olan herkes, sosyal ve tıbbi yardım alma hakkına sahiptir.

14- Herkes sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir.

15- Özürlüler toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve toplumsal yaşama katılma hakkına sahiptir.

16- Toplumun temel birimi olarak aile, tam gelişmesini sağlamaya yönelik uygun sosyal, hukuksal ve ekonomikkorunma hakkına sahiptir.

17- Çocuklar ve gençler uygun sosyal, hukuksal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir.

18- Herhangi bir Akit Tarafın vatandaşları, inandırıcı sosyal ve ekonomik nedenlere dayanan kısıtlamalar saklı kalmak kaydıyla, diğer bir Akit Taraf ülkesinde, o ülke vatandaşlarıyla eşit koşullar altında kazanç getirici herhangi bir işte çalışma hakkına sahiptir.

19- Bir Akit Taraf vatandaşı olan göçmen işçiler ve bunların aileleri herhangi bir başka Akit Taraf ülkesindekorunma ve yardım alma hakkına sahiptir.

20- Tüm çalışanlar, istihdam ve meslek konularında cinsiyete dayalı ayrım yapılmaksızın fırsat eşitliği ve eşitmuamele görme hakkına sahiptir.

21- Çalışanlar, işletmede bilgilendirilme ve danışılma hakkına sahiptir.

22- Çalışanlar işletmedeki çalışma koşullarının ve çalışma ortamının düzenlenmesine ve iyileştirilmesine katılmahakkına sahiptir.

23- Her yaşlı insan sosyal korunma hakkına sahiptir.

24- Tüm çalışanlar, iş akdinin sona erdiği durumlarda korunma hakkına sahiptir.

25- Tüm çalışanlar, işverenlerinin aciz haline düşmesi durumunda alacak taleplerinin korunması hakkına sahiptir.

26- Tüm çalışanlar, onurlu çalışma hakkına sahiptir.

27- Ailevi sorumlulukları olan ve çalışan ya da çalışmak isteyen herkes, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ve ailevi sorumluluklarıyla çalışması arasında, olabildiğince, uyuşmazlık olmadan bunu gerçekleştirme hakkına sahiptir.

28- İşletmelerde çalışanların temsilcileri kendilerine zarar veren eylemlere karşı korunma hakkına sahiptir vegörevlerini yerine getirmek için uygun imkanlarla desteklenmelidirler.

29- Tüm çalışanlar toplu işten çıkarma sürecinde bilgilendirilme ve danışılma hakkına sahiptir.

30- Herkes, yoksulluğa ve toplumsal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahiptir.

31- Herkes konut edinme hakkına sahiptir.

BÖLÜM II:

Akit Taraflar kendilerini, III. Bölümde belirtildiği gibi, aşağıdaki madde ve fıkralarda yer alan yükümlülüklerlebağlı saymayı;taahhüt ederler.

Madde 1- Çalışma hakkı

Akit Taraflar çalışma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Tam istihdamı gerçekleştirmek amacıyla olabildiğince yüksek ve istikrarlı bir istihdam düzeyine ulaşmayı ve bu düzeyi korumayı başta gelen amaç ve sorumluluklarından biri saymayı;

2- Çalışanların özgürce edindikleri bir işle yaşamlarını sağlama haklarını etkili bir biçimde korumayı;

3- Tüm çalışanlar için ücretsiz iş bulma hizmetlerini kurmayı ya da sürdürmeyi;

4- Uygun mesleğe yöneltme, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerini sağlamayı ya da teşvik etmeyi;

taahhüt ederler.

Madde 2-Adil çalışma koşulları hakkı

Akit Taraflar, adil çalışma koşullarına sahip olma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak üzere;

1- Verimlilik artışı ve ilgili diğer etkenler izin verdiği ölçüde haftalık çalışma süresinin aşamalı olarak azaltılmasını öngören makul günlük ve haftalık çalışma saatleri sağlamayı;

2- Ücretli resmi tatil imkanı sağlamayı;

3- En az dört haftalık ücretli yıllık izin sağlamayı;

4- İçinde bulunulan tehlikeli ve sağlığa zararlı işlerdeki riski ortadan kaldırmayı ve bu risklerin henüz yeterince azaltılamadığı ya da kaldırılamadığı durumlarda bu işlerde çalışanlara ücretli ek izin verilmesini veya bunların çalışma saatlerinin azaltılmasını sağlamayı;

5- İlgili ülke veya yörenin geleneklerine göre dinlenme günü olarak kabul edilen günle olabildiğince bağdaşmaküzere, haftalık bir dinlenme günü sağlamayı;

6- Çalışanların, derhal ve en geç çalışmaya başladıkları tarihten itibaren iki ay içinde, sözleşmenin ya da işilişkisinin asli unsurları hakkında yazılı olarak bilgilendirilmelerini sağlamayı;

7- Gece çalışması yapan çalışanların, yaptıkları işin özellikleri göz önünde tutularak alınacak önlemlerden yararlanmalarını sağlamayı; taahhüt ederler.

Madde 3-Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları hakkı

Akit Taraflar, işverenlerin ve çalışanların örgütlerine danışarak, güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarına sahip olma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak üzere;

1- İş güvenliği, iş sağlığı ve çalışma ortamı hakkında tutarlı bir ulusal politika oluşturmayı, uygulamayı ve bunubelli aralıklarla gözden geçirmeyi, bu politikanın temel hedefi, iş güvenliği ve iş sağlığını iyileştirmeyi ve özellikle çalışma ortamının doğasından kaynaklanan tehlike sebeplerini en aza indirmek yoluyla, çalışma sırasında ortaya çıkan ya da bununla bağlantılı olan hastalıkları ve kazaları önlemeyi;

2- Güvenlik ve sağlık alanlarında yönetmelikler hazırlamayı;

3- Denetim yoluyla bu yönetmeliklerin uygulanmasını sağlamayı;

4- Tüm çalışanlar için, aslen koruma ve danışmanlık işlevlerine sahip iş sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesinidesteklemeyi; taahhüt ederler.

Madde 4-Adil bir ücret hakkı

Akit Taraflar, adil bir ücret hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Çalışanların kendilerine ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlayacak ücret hakkına sahip olduklarını tanımayı;

2- Özel durumlara ilişkin istisnalar dışında, çalışanların fazla mesai karşılığında zamlı ücret alma hakkına sahipolduklarını tanımayı;

3- Çalışan erkekler ile kadınların eşit işe eşit ücret hakkına sahip olduklarını tanımayı;

4- Tüm çalışanların, işlerine son verilmeden önce makul bir bildirim süresi verilmesi hakkını tanımayı;

5- Ücretlerden ancak, ulusal yasalar veya yönetmeliklerle belirlenmiş ya da toplu sözleşmeler veya hakemkararıyla saptanmış koşullar ve ölçüler içinde kesinti yapılmasına izin vermeyi; taahhüt ederler.

Bu hakların kullanılması, özgürce yapılmış toplu sözleşmeler, yasal ücret saptama usulleri veya ulusal koşullarauygun başka yollarla sağlanır.

Madde 5-Örgütlenme hakkı

Akit Taraflar, çalışanların ve işverenlerin ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak için yerel, ulusal ve uluslararası örgütler kurma ve bu örgütlere üye olma özgürlüğünü sağlamak veya desteklemek amacıyla ulusal yasanın bu özgürlüğü zedelemesini veya zedeleyici biçimde uygulanmasını önlemeyi;

taahhüt ederler.

Bu maddede öngörülen güvencelerin, güvenlik güçleri bakımından hangi ölçüde uygulanacağı ulusal yasalarla ya da yönetmeliklerle belirlenir. Bu güvencelerin silahlı kuvvetler mensuplarına uygulanmasına ilişkin ilke ile bu kesime hangi düzeyde uygulanacağı, yine ulusal yasalar ya da yönetmeliklerle saptanır.

Madde 6-Toplu pazarlık hakkı

Akit Taraflar, toplu pazarlık hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Çalışanlar ve işverenler arasındaki ortak görüşmeleri teşvik etmeyi;

2- Gerekli ve uygun olduğu durumlarda, toplu sözleşme yoluyla ücretlerin ve iş koşullarının düzenlenmesi amacıyla işverenlerin ya da işveren örgütlerinin çalışanların örgütleriyle isteğe bağlı görüşmelerini sağlayacak yolları teşvik etmeyi;

3- İş uyuşmazlıklarının çözümü için uygun uzlaştırma ve isteğe bağlı hakemlik sisteminin kurulmasını ve işletilmesini teşvik etmeyi; taahhüt eder ve

4- Menfaat uyuşmazlığı durumunda çalışanların ve işverenlerin, daha önce yapılan toplu sözleşmelerden doğabilecek yükümlülüklere bağlı olmak koşuluyla grev hakkı dahil, toplu eylem hakkını tanır.

Madde 7-Çocukların ve gençlerin korunması hakkı

Akit Taraflar, çocukların ve gençlerin korunma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Çocukların sağlık, ahlak ve eğitimleri için zararlı olmayacağı belirlenen hafif işlerde çalıştırılmaları durumu

dışında asgari çalışma yaşının 15 olmasını sağlamayı;

2- Tehlikeli veya sağlığa zararlı olduğu öngörülen işlerde, asgari çalışma yaşının 18 olmasını sağlamayı;

3- Henüz zorunlu eğitim çağında olanların, eğitimlerinden tam anlamıyla yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalıştırılmamalarını sağlamayı;

4- 18 yaşından küçüklerin çalışma sürelerinin, gelişmeleri ve öncelikle de mesleki eğitim gereksinmeleri uyarınca sınırlandırılmasını sağlamayı;

5- Çalışan gençlerin ve çırakların adil bir ücret ve diğer uygun ödemelerden yararlanma hakkını tanımayı;

6- Gençlerin, işverenlerin izniyle normal çalışma saatlerinde mesleki eğitimde geçirdikleri sürenin, günlük çalışma süresinden sayılmasını sağlamayı;

7- 18 yaşın altındaki çalışanlara yılda en az dört haftalık ücretli izin hakkını tanımayı;

8- 18 yaşın altındaki kişilerin, ulusal yasalar ve yönetmeliklerle belirlenen işler dışında gece işinde çalıştırılmamalarını sağlamayı;

9- Ulusal yasalar veya yönetmeliklerle belirlenen işlerde çalışan 18 yaşın altındaki kişilere düzenli sağlık kontrolü yapılmasını sağlamayı;

10- Çocukların ve gençlerin özellikle doğrudan veya dolaylı olarak işlerinden doğan tehlikeler başta gelmek üzere, uğradıkları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel olarak korunmalarını sağlamayı; taahhüt ederler.

Madde 8-Çalışan kadınların analığının korunması hakkı

Akit Taraflar, çalışan kadınların annelik durumunda korunma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Kadınlara doğumdan önce ve sonra, ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlik yardımı veya kamu kaynaklarından yararlandırma yoluyla toplam olarak en az on dört haftalık izin sağlamayı;

2- İşverenin, bir kadının işverenine hamile olduğunu bildirmesi ile doğum iznine ayrılması arasındaki dönem içinde veya süresi bu döneme rastlayacak şekilde işten çıkarma bildiriminde bulunmasını yasadışı saymayı;

3- Emzirme döneminde annelere, bu amaçla yeterli bir süre işe ara verme hakkı sağlamayı;

4- Hamile, yeni doğum yapmış ve çocuklarını emzirme dönemindeki kadınların gece çalışmalarını düzenlemeyi;

5- Hamile, yeni doğum yapmış ve çocuklarını emzirme dönemindeki kadınların yeraltı madenlerinde ve tehlikeli, sağlığa zararlı ya da ağır nitelikleri nedeniyle uygun olmayan diğer işlerde çalıştırılmalarını yasaklamayı ve bunların çalışma haklarını korumaya yönelik uygun önlemleri almayı; taahhüt ederler.

Madde 9-Mesleğe yöneltilme hakkı

Akit Taraflar mesleğe yöneltilme hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak üzere, gerektiğinde, engelliler de dahil olmak amacıyla herkese, niteliklerine ve bu niteliklerin iş olanaklarıyla ilişkisine göre işini seçme ve mesleğini geliştirmesine ilişkin sorunları çözmek için yardımcı olacak bir hizmet vermeyi veya bunu teşvik etmeyi ve bu yardımın okul çocukları da dahil olmak üzere gençler ve yetişkinler için ücretsiz yapılmasını sağlamayı; taahhüt ederler.

Madde 10-Mesleki eğitim hakkı

Akit Taraflar, mesleki eğitim hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Gerektiğinde, engelliler de dahil olmak üzere herkese, işveren ve çalışanların örgütlerine danışarak teknik vemesleki eğitim olanağı sağlamak veya bunu teşvik etmek ve salt kişisel yeteneğe dayalı olmak üzere yüksek teknik eğitim ve üniversite öğrenimi görme kolaylıkları sağlamayı;

2- Kız ve erkek tüm gençlerin çeşitli işlerde çalışırken eğitilmeleri için bir çıraklık sistemi ve başka sistematik düzenlemeleri sağlamayı veya teşvik etmeyi;

3- Gerektiğinde;

a- Çalışan yetişkinler için yeterli ve kolayca ulaşılabilir eğitim olanakları ile;

b- Teknolojik gelişmelerin veya yeni çalıştırma eğilimlerinin sonucu olarak çalışan yetişkinlerin duyduğu yeniden eğitim gereksinmelerini karşılamak için özel kolaylıklar sağlamayı veya bunları teşvik etmeyi;

4- Gerektiğinde, uzun süreli işsiz kalanların yeniden eğitilmesi ve işe yeniden uyumlarının sağlanması için gerekli özel önlemlerin alınmasını sağlamayı veya teşvik etmeyi;

5- a- Tüm harç ve masrafların azaltılmasını veya kaldırılmasını,

b- Uygun durumlarda mali yardım yapılmasını,

c- Çalışanın, işi sırasında işverenin talebi üzerine gördüğü ek eğitimde harcanan zamanın normal çalışmasüresinden sayılmasını,

d- Yeterli denetim yoluyla, işverenlerin ve çalışanların örgütlerine danışarak, çıraklık ve gençlerin eğitimiyle ilgili olarak yapılan diğer düzenlemelerin etkililiğinin ve genel olarak genç işçilerin yeterli bir biçimde korunmalarının sağlanması gibi, uygun önlemlerle sağlanan olanakların tam olarak kullanılmasını özendirmeyi,

taahhüt ederler.

Madde 11-Sağlığın korunması hakkı

Akit Taraflar, sağlığın korunması hakkının etkili bir biçimde kullanılması sağlamak amacıyla, ya doğrudan ya dakamusal veya özel örgütlerle işbirliği içinde diğer önlemlerin yanı sıra;

1- Sağlığın bozulmasına yol açan nedenleri olabildiğince ortadan kaldırmak;

2- Sağlıklı olmayı teşvik etmek ve sağlık konularında kişisel sorumluluk duygusunu geliştirmek üzere eğitim vedanışma hizmetleri sağlamak;

3- Kazalar açısından olduğu gibi, salgın, yöresel ve diğer hastalıkları olabildiğince önlemek üzere tasarlanmışuygun önlemler almayı; taahhüt ederler.

Madde 12-Sosyal Güvenlik hakkı

Akit Taraflar, sosyal güvenlik hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla:

1- Bir sosyal güvenlik sistemi kurmayı ya da sürdürmeyi;

2- Sosyal güvenlik sistemini Avrupa Sosyal Güvenlik Kodunun onaylanması için gereken düzeyden daha düşükolmamak üzere yeterli bir düzeyde sürdürmeyi;

3- Sosyal güvenlik sistemini giderek daha yüksek bir düzeye çıkarmaya çalışmayı;

4- Uygun ikili veya çok taraflı sözleşmeler akdiyle ya da başka yollarla bu sözleşmelerde yer alan koşullara bağlıolarak, aşağıdaki hususları sağlamak için girişimlerde bulunmayı;

a- Korunan kişilerin Taraf Ülkeler arasında ne suretle olursa olsun yer değiştirmeleri sırasında, sosyal güvenlik mevzuatından doğan yardımların muhafazası da dahil olmak üzere sosyal güvenlik hakları açısından diğer Tarafların vatandaşları ile kendi vatandaşlarının eşit muamele görmelerini,

b- Akit Taraflardan her birinin mevzuatına göre tamamlanan sigorta ve çalışma sürelerinin birleştirilmesi yoluyla sosyal güvenlik haklarının verilmesi, sürdürülmesi ve yeniden başlatılmasını, taahhüt ederler.

Madde 13-Sosyal ve tıbbi yardım hakkı

Akit Taraflar sosyal ve tıbbi yardım hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla:

1- Yeterli olanağı bulunmayan ve kendi çabasıyla veya başka kaynaklardan, özellikle bir sosyal güvenlik sisteminden yararlanarak böyle bir olanak sağlayamayan herkese yeterli yardımı sağlamayı ve hastalık halinde bunun gerektirdiği bakımı sunmayı;

2- Böyle bir yardım görenlerin, bu nedenle siyasal ve sosyal haklarının kısıtlanmasını önlemeyi;

3- Herkesin, kişisel veya ailevi mahrumiyet halini önlemek, gidermek ya da hafifletmek için gerekebilecek önerive kişisel yardımları uygun kamusal ya da özel hizmetler eliyle alabilmesini sağlamayı;

4- Bu maddenin 1, 2 ve 3 fıkralarında değinilen hükümleri, ülkelerinde yasal olarak bulunan diğer kit Taraflarınvatandaşları ile kendi vatandaşlarını eşit tutarak, 11 Aralık 1953'te Paris'te imzalanmış olan Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Sözleşmesi ile üstlendiği yükümlülükler çerçevesinde uygulamayı; taahhüt ederler.

Madde 14-Sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı

Akit Taraflar Sosyal Refah Hizmetlerinden Yararlanma Hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak

amacıyla:

1- Sosyal hizmet yöntemlerinden yararlanarak, toplumda bireylerin ve grupların refah ve gelişmelerine ve sosyalçevreye uyum sağlamalarına katkıda bulunacak hizmetleri teşvik etmeyi ya da sağlamayı;

2- Bireylerin ve gönüllü ya da diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarınıözendirmeyi; taahhüt ederler.

Madde 15-Özürlülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı

Akit Taraflar, yaşları ve özürlerinin nedenleri ve niteliği ne olursa olsun, özürlülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkını etkili bir biçimde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla:

1- Mümkün olduğunda genel plan çerçevesinde, ya da bu mümkün değilse, kamusal ya da özel uzmanlaşmışorganlar aracılığıyla özürlülerin yönlendirilmesini, öğrenimini ve mesleki eğitimini sağlamak için gerekli önlemleri almayı;

2- Normal çalışma ortamında özürlüleri istihdam etmek ve onların istihdamını sürdürmek ve çalışma koşullarınıözürlülerin gereksinimlerine uyarlamak, ya da özürlülük nedeniyle bunun mümkün olmadığı durumlarda çalışmayı buna göre düzenlemek ya da özrün düzeyine göre güvenli bir istihdam türü yaratmak için, işverenleri özendirmeye yönelik bütün önlemlerle onların istihdam edilmelerini teşvik etmeyi;

Bazı durumlarda bu önlemler uzmanlaşmış yerleştirme ve destekleme hizmetlerine başvurmayı gerekli kılabilir.

3- Özellikle, teknik yardımları da içermek üzere, iletişim ve hareket engellerinin üstesinden gelmeyi ve ulaşım, barınma, kültürel etkinlikler ve boş zaman kullanımını sağlamayı hedefleyen önlemler yoluyla özürlülerin toplumla tam olarak bütünleşmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını teşvik etmeyi; taahhüt ederler.

Madde 16-Ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı

Akit Taraflar, toplumun temel birimi olan ailenin tam gelişmesi için gerekli koşulları sağlamak amacıyla; sosyalyardımlar ve aile yardımları, mali düzenlemeler, konut sağlama, yeni evlilere yardım ve diğer uygun araçlarla aile yaşamının ekonomik, yasal ve sosyal bakımdan korunmasını teşvik etmeyi taahhüt ederler.

Madde 17-Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı

Akit Taraflar, çocukların ve gençlerin kişilikleri ile fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin tam gelişimini sağlayacak bir çevrede yetişme haklarını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla, doğrudan ya da kamusal ve özel örgütlerle işbirliği yaparak, aşağıdaki hususlara yönelik tüm uygun önlemleri almayı taahhüt ederler:

1-a- çocukların ve gençlerin, ebeveynlerinin hak ve ödevleri göz önünde tutularak, gereksinim duydukları bakım,

yardım, öğretim ve eğitim olanaklarına sahip olmalarını özellikle bu amaç için uygun ve yeterli kurum ile hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesini sağlamak,

b- çocukları ve gençleri ihmal, şiddet ve sömürüye karşı korumak,

c- ailelerinin desteğinden geçici ya da mutlak olarak yoksun kalan çocukların ve gençlerin korunmasını ve bunların devletten özel yardım almasını sağlamak,

2- Çocukların ve gençlerin okula devamlarının özendirilmesinin yanı sıra parasız ilk ve orta öğrenim sağlamak.

Madde 18-Diğer âkit tarafların ülkelerinde gelir getirici bir iş edinme hakkı

Akit Taraflar, diğer kit Taraflardan herhangi birinin ülkesinde gelir getirici bir iş edinme hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Varolan yönetmelikleri demokratik bir anlayışla uygulamayı;

2- Yürürlükteki formaliteleri basitleştirmeyi ve çalışan yabancılar ya da onları çalıştıranlar tarafından ödenen resim ve diğer harçları azaltmayı ya da kaldırmayı;

3- Çalışan yabancıların istihdamını düzenleyen mevzuata, tek tek ya da topluca, esneklik getirmeyi taahhüt ederler ve

4- Kendi vatandaşlarının diğer kit Tarafların ülkelerinde gelir getirici bir iş edinmek üzere ülkeden çıkış hakkını

tanırlar.

Madde 19-Çalışan göçmenlerin ve ailelerinin korunma ve yardım hakkı

Akit Taraflar, çalışan göçmenlerin ve ailelerinin bir başka Taraf ülkesindeki korunma ve yardım hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Bu tür çalışanlara, özellikle doğru bilgilendirme hususunda yardımcı olacak yeterli ve ücretsiz hizmetlerisağlamayı veya bu hizmetleri sürdürmeyi ve ulusal yasaların ve yönetmeliklerin imkan verdiği ölçüde ülkeden bir başka ülkeye göçe ilişkin yanıltıcı propagandaya karşı tüm uygun önlemleri almayı;

2- Kendi yetki alanları içinde bu çalışanlar ile ailelerinin ülkeden çıkışlarını, yolculuklarını ve karşılanmalarını kolaylaştıracak uygun önlemler almayı ve yine kendi yetki alanları içinde bunlara yolculukları sırasında uygun hizmetleri ve sağlık ve tıbbi bakım ile yeterli hijyen koşulları sağlamayı;

3- Uygun olduğu ölçüde, göçmen gönderen ve göçmen alan ülkelerdeki özel ya da kamusal sosyal servislerarasındaki işbirliğini teşvik etmeyi;

4- Kendi ülkesinde yasal olarak bulunan bu tür çalışanlara, yasalar ya da yönetmeliklerle düzenlenmek ya da idari makamların denetimine bağlı olmak üzere;

a- ücret, diğer istihdam ve iş koşulları,

b- sendika üyeliği ve toplu pazarlığın sağladığı olanaklardan yararlanma,

c- barınma konularında kendi vatandaşlarına olduğundan daha az lehte davranılmamasını sağlamayı;

5- Kendi ülkelerinde yasal olarak bulunan bu tür çalışanların, çalıştırılan kişiler için ödenmesi gereken istihdam vergileri, harç ve primler bakımından kendi vatandaşlarından daha az lehte bir muameleye tabi olmamalarını sağlamayı;

6- Ülkede, yerleşmesine izin verilmiş bir yabancı çalışanın ailesinin yeniden birleşmesini, olabildiğince kolaylaştırmayı;

7- Kendi ülkelerinde yasal olarak bulunan bu tür çalışanların bu maddede belirtilen konulara ilişkin yargısal işlemler bakımından kendi vatandaşlarından daha az lehte bir muameleye tabi olmamalarını sağlamayı;

8- Kendi ülkelerinde yasal olarak ikamet eden bu tür çalışanların, ulusal güvenliği tehlikeye sokmadıkça, kamu yararı ya da genel ahlaka aykırı bir eylemde bulunmadıkça sınır dışı edilmemesini sağlamayı;

9- Bu tür çalışanların kazanç ve tasarruflarının diledikleri kadarını transfer etmelerine yasal sınırlar içinde izin vermeyi;

10- Bu madde ile sağlanan koruma ve yardımların kapsamına, bunların uygulanabilirliği ölçüsünde, bağımsız çalışan göçmenleri de dahil etmeyi;

11- Göçmen olarak çalışanlara ve ailelerine, onları kabul eden devletin ulusal dilinin veya birden fazla ulusal dil olması halinde bunlardan birinin öğretilmesini teşvik etmeyi ve bunu kolaylaştırmayı;

12- Göçmen olarak çalışan kişinin çocuklarına, elverişli olduğu ölçüde, göçmen olarak çalışan kişinin ana dilinin öğretilmesini teşvik etmeyi ve bunu kolaylaştırmayı; taahhüt ederler.

Madde 20-İstihdam ve meslek konularında cinsiyete dayalı ayrım yapılmaksızın fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkı

Akit Taraflar, istihdam ve meslek konularında cinsiyete dayalı ayrım yapılmaksızın fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkının etkili bir biçimde kullanımını sağlamak amacıyla, bu hakkı tanımayı ve bunun aşağıdaki alanlarda uygulanmasını sağlamak ve teşvik etmek için uygun önlemler almayı taahhüt ederler;

a- İşe giriş, işten çıkarılmaya karşı korunma ve yeniden işe yerleştirilme;

b- Mesleki yönlendirme, eğitim, yeniden eğitim ve rehabilitasyon;

c-İstihdam koşulları ve ücreti de kapsayan çalışma koşulları;

d- Yükselmeyi de kapsayan meslekte ilerleme.

Madde 21-Bilgilendirilme ve danışılma hakkı

Akit Taraflar, çalışanların işletmede bilgilendirilme ve danışılma hakkının etkili bir biçimde kullanımını sağlamak amacıyla, ulusal mevzuat ve uygulama çerçevesinde çalışanların ya da temsilcilerinin;

a- işletmeye zarar verebilecek bazı bilgilerin açıklanmasının reddedilebilmesi ya da gizliliğe tabi olabileceği koşuluyla, kendilerini çalıştıran işletmenin ekonomik ve mali durumu hakkında düzenli olarak ya da uygun zamanlarda ve anlaşılabilir bir biçimde bilgilendirilmelerine; ve

b- esas itibarıyla çalışanların çıkarlarını etkileyebilecek, özellikle de işletmenin istihdam durumunda önemli biretkiye sahip olacak nitelikteki, alınması düşünülen kararlar hakkında bunlara zamanında danışılmasına olanak veren önlemleri almayı ya da bunu özendirmeyi taahhüt ederler.

Madde 22-Çalışma koşullarının ve çalışma ortamının düzenlenmesine ve iyileştirilmesine katılma hakkı

Akit Taraflar, çalışanların işletmede çalışma koşullarının ve çalışma ortamının düzenlenmesine ve iyileştirilmesine katılma haklarını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla, ulusal mevzuat ve uygulama uyarınca çalışanların ya da temsilcilerinin;

a- çalışma koşullarının, işin örgütlenmesinin ve çalışma ortamının düzenlenmesi ve iyileştirilmesine;

b- işletmede sağlığın ve güvenliğin korunmasına;

c- işletmede sosyal ve sosyo-kültürel hizmetlerin ve olanakların örgütlenmesine;

d- bu konulardaki düzenlemelere ilişkin uyumun denetimine katılma olanağı veren önlemler almayı ya da bunlarıözendirmeyi; taahhüt ederler.

Madde 23-Yaşlıların sosyal korunma hakkı

Akit Taraflar, yaşlıların sosyal korunma hakkını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla, doğrudan ya da kamusal veya özel örgütlerle işbirliği yaparak, özellikle:

- Yaşlılara,

a- iyi bir yaşam sürmeleri ve kamusal, sosyal ve kültürel yaşama etkin olarak katılmalarına olanak sağlayan yeterli kaynakları;

b- yaşlılar için var olan hizmetler ve kolaylıklar ve onların bunlardan yararlanma olanakları konusunda bilgi sağlamak yoluyla, yaşlıların olabildiğince uzun bir süre toplumun bütün haklara sahip üyesi olarak kalabilmelerine olanak sağlamayı;

- Yaşlılara

a- gereksinimlerine ve sağlık durumlarına uygun konutlar ya da konutlarının buna uygun hale getirilmesi için yeterli destek sağlamayı;

b- durumlarının gerektirdiği sağlık bakım ve hizmetleri yoluyla yaşlıların kendi yaşam biçimlerini özgürceseçmelerine ve alıştıkları çevrede yaşamlarını istedikleri ve yapabildikleri sürece bağımsız olarak sürdürmeye olanak vermeyi;

- Kurumlarda yaşayan yaşlılara, özel yaşamlarına saygı içinde, uygun yardım ve bunların kurumdaki yaşam koşullarına ilişkin kararlara katılımlarını sağlamayı amaçlayan önlemler almayı ya da bunları özendirmeyi; taahhüt ederler.

Madde 24-İş akdinin sona erdiği durumlarda korunma hakkı

Akit Taraflar, çalışanların iş akdinin sona erdiği durumlarda korunma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasınısağlamak amacıyla;

a- tüm çalışanların, yetenekleri ya da davranışlarıyla bağlantılı olarak ya da işletmenin, kuruluşun ya da hizmetinişleyişinin gereklerine dayanarak, iş akitlerinin geçerli nedenler olmadan sona erdirilmemesi hakkını;

b- iş akitleri geçerli bir neden olmaksızın sona erdirilen çalışanların yeterli tazminat ya da diğer uygun yardımlaralma hakkını tanımayı; taahhüt ederler.

Bu amaçla Akit Taraflar, iş akdinin geçerli bir neden olmaksızın sona erdirildiğini düşünen çalışanın bağımsız bir organa başvurma hakkını güvence altına almayı; taahhüt ederler.

Madde 25-İşverenlerinin iflası halinde çalışanların haklarının korunması hakkı

Akit Taraflar çalışanların, işverenlerinin iflas haline düşmesi durumunda alacak taleplerinin korunması hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla, çalışanların istihdam sözleşmesinden ya da istihdam ilişkilerinden kaynaklanan alacak taleplerinin, bir garantör kurum ya da diğer bir etkili koruma biçimiyle güvence altına alınmasını sağlamayı, taahhüt ederler.

Madde 26-Onurlu çalışma hakkı

Akit Taraflar, tüm çalışanların onurlu çalışma haklarının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla işverenlerin ve çalışanların örgütlerine danışarak,

1- Çalışanların işyerinde ya da işle bağlantılı cinsel taciz konusunda bilinçlenmesi, bilgilenmesi ve bunun engellenmesini desteklemeyi ve çalışanları bu tür davranışlardan korumaya yönelik tüm uygun önlemleri almayı;

2- Çalışanların birey olarak işyerinde ya da işle bağlantılı olarak maruz kaldıkları kınanılacak ya da açıkça olumsuz ya da suç oluşturan, yinelenen eylemler konusunda bilinçlenmesi, bilgilenmesi ve bunların engellenmesini desteklemeyi ve çalışanları bu tür davranışlardan korumaya yönelik tüm uygun önlemleri almayı

taahhüt ederler.

Madde 27-Ailevi sorumlulukları olan çalışanların fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkı

Akit Taraflar, ailevi sorumlulukları olan kadın ve erkek çalışanlar ve bunlarla diğer çalışanlar arasında fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkının etkili bir biçimde kullanılabilmesini sağlamak amacıyla;

1- Aşağıdaki konularda uygun önlemleri almayı taahhüt ederler:

a- Mesleki yönlendirme ve eğitim konularında alınacak önlemler de dahil olmak üzere, ailevi sorumlulukları olan çalışanların istihdam edilmesi ve istihdam edilmeye devam edilmesinin yanı sıra, bu sorumluluklar nedeniyle işten ayrılanların yeniden istihdam edilmesi.

b- Çalışma koşulları ve sosyal güvenliğe ilişkin gereksinimlerinin dikkate alınması.

c- Özellikle kreş hizmetleri ve diğer çocuk bakımı ile ilgili düzenlemeler olmak üzere, kamusal ya da özel hizmetleri geliştirmek ya da teşvik etmek.

2- Her bir ebeveyne, süresi ve koşulları ulusal mevzuat, toplu sözleşmeler ya da uygulama tarafından belirlenecek, doğum izni sonrasındaki bir dönemde, çocuğa bakmak için aile izni verilmesi olanağını sağlamak;

3- Bu tür ailevi sorumlulukların, geçerli bir işe son verme nedeni oluşturmamasını sağlamak.

Madde 28-Çalışanların temsilcilerinin işletmede korunma ve kolaylıklardan yararlanma hakkı

Akit Taraflar, çalışanların temsilcilerinin görevlerini yerine getirme haklarını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla işletmede;

a- işletmedeki çalışanların temsilcisi olarak etkinlikleri ya da statüleri nedeniyle kovulmalarını da içermek üzere kendilerine yönelik zarar verici eylemlere karşı etkili bir korumadan yararlanmalarını,

b- ilgili işletmenin gereksinimleri, büyüklüğü ve kapasitesi ve ülkenin endüstriyel ilişkiler sistemi göz önünde tutularak, görevlerini derhal ve etkili bir biçimde yerine getirmelerini mümkün kılmak için uygun olabilecek olanaklar tanınmasını; taahhüt ederler.

Madde 29-Çalışanların toplu işten çıkarma sürecinde bilgilendirilme ve danışılma hakkı

Akit Taraflar, çalışanların toplu işten çıkarma sürecinde bilgilendirilme ve danışılma hakkını etkili bir biçimde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla, toplu işten çıkarmaları önlemenin ya da bunların ortaya çıkışını sınırlamanın ve örneğin özellikle ilgili çalışanların yeniden eğitimine ya da yeniden yerleştirilmesine yardım amaçlı sosyal önlemlere katılmak yoluyla sonuçlarını azaltmanın araç ve yolları hakkında bu tür toplu işten çıkarmalardan belli bir süre önce işverenlerin, çalışanların temsilcilerine zamanında danışmasını ve bilgi vermesini sağlamayı; taahhüt ederler.

Madde 30-Toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı

Akit Taraflar, toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasınısağlamak amacıyla;

a- toplumsal dışlanma ve yoksulluk durumunda yaşayan ya da bu duruma düşme tehlikesinde olan kişilerin ve ailelerinin, özellikle istihdam, konut, eğitim, öğrenim, kültür ile sosyal ve tıbbi yardım olanaklarına fiilen ulaşmalarını teşvik edecek genel ve eşgüdümlü bir yaklaşım çerçevesinde önlemler almayı;

b- bu önlemleri, uyarlanmasını sağlamak amacıyla gerektiğinde gözden geçirmeyi; taahhüt ederler.

Madde 31-Konut hakkı

Akit Taraflar, konut hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- yeterli standartlara sahip bir konut edinilmesini teşvik etmeye;

2- evsizliği, zamanla ortadan kaldırma amacıyla, önlemeye ve azaltmaya;

3- ev fiyatlarını, yeterli kaynaklara sahip olmayanlar için uygun hale getirmeye yönelik önlemler almayı; taahhüt ederler.

BÖLÜM III

Madde A-Yükümlülükler

1-Aşağıdaki B maddesinin hükümleri uyarınca, her Taraf;

a- bu Şartın I. Bölümünü, bu bölümün giriş fıkrasında da belirtilmiş olduğu gibi, uygun araçlarla izleyeceğihedeflerin bir bildirimi saymayı;

b- bu Şartın II. Bölümünde yer alan ve aşağıda sayılan dokuz maddenin (1., 5., 6., 7., 12., 13., 16., 19. ve 20 ncimaddeler) en az altısı ile kendisini bağlı saymayı;

c- Şartın II. Bölümünden, bağlı olduğu maddelerin ve numaralandırılmış fıkraların toplam sayısı on altı madde ve altmış üç fıkradan az olmamak kaydıyla, ek olarak seçebileceği maddeler ve numaralandırılmış fıkralarla kendisini bağlı saymayı taahhüt eder.

2- Bu maddenin 1 inci fıkrasının b ve c bentleri uyarınca seçilen madde ve fıkralar; onay, kabul ya da uygun bulma belgelerinin verildiği esnada Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirilecektir.

3- Herhangi bir taraf, daha sonraki bir tarihte, Genel Sekretere yapacağı bir bildirimle, henüz bu maddenin 1 incifıkrasına uygun olarak kabul etmemiş olduğu, Şartın II. Bölümünde yer alan madde ve numaralanmış fıkralarla kendini bağlı saydığını açıklayabilir. Daha sonra kabul edilmiş olan bu yükümlülükler onay, kabul ya da uygun bulma işlemlerinin ayrılmaz bir parçası sayılacak ve bildirimin verilmesinden sonra bir aylık dönemin sona ermesini izleyen ayın birinci gününden itibaren aynı etkiye sahip olacaktır.

4- Her Taraf, çalışmayı denetleyecek ulusal koşullara uygun bir sistem kuracaktır.

Madde B-Avrupa Sosyal Şartı ve 1988 Tarihli Ek Protokolle Bağlantılar

1- Avrupa Sosyal Şartı'nın ya da 5 Mayıs 1988 tarihli Ek Protokolün tarafı olan hiçbir Akit Taraf, bu Şartı, bağlıolduğu Avrupa Sosyal Şartı'nın ve uygun olan yerlerde Ek Protokolün, en azından bu Şartın hükümlerine karşılık gelen hükümleri ile kendisini bağlı saymaksızın onaylayamaz, kabul edemez ya da uygun bulamaz.

2- Bu Şart hükümlerinden herhangi birinin getirdiği yükümlülüklerin kabul edilmesi, bu yükümlülüklerin ilgili

Taraf açısından yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, Avrupa Sosyal Şartı'nın ve uygun olan yerlerde 1988 tarihli Ek Protokolün bunlara karşılık gelen hükümlerinin, bu belgelerin birincisiyle ya da her ikisiyle bağlı olması durumunda ilgili tarafa uygulanmasını sona erdirir.

BÖLÜM IV

Madde C-Şartta yer alan yükümlülüklerin uygulanmasına ilişkin denetim

Bu Şartta yer alan hukuksal yükümlülüklere uygunluk, Avrupa Sosyal Şartı'ndaki ile aynı denetime tabi olacaktır.

Madde D-Kolektif şikayet

1- Avrupa Sosyal Şartı'na Ek Protokolün kolektif şikayet sistemi getiren hükümleri, bu Protokolü onaylamış olan

Devletler bakımından, bu Şarttan kaynaklanan yükümlülüklere de uygulanacaktır.

2- Avrupa Sosyal Şartı'na kolektif şikayet sistemi getiren Ek Protokol ile bağlı olmayan herhangi bir Devlet, bu

Şartın onay, kabul ya da uygun bulma belgesini verirken ya da daha sonraki bir tarihte, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri›ne bu Şarttan kaynaklanan yükümlülüklerinin denetlenmesinde, anılan Protokolde öngörülen usullerin kullanılmasını kabul ettiğini bir bildirimle açıklayabilir.

BÖLÜM V

Madde E-Ayrımcılık yasağı

Bu Şartla yer alan haklardan yararlanma ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, sağlık, ulusal bir azınlığa mensubiyet, doğum ya da başka statüler gibi nedenlere dayanan hiç bir ayrımcılığa tâbi olmaksızın sağlanacaktır.

Madde F-Savaş ya da olağanüstü halde yükümlülüklere aykırı önlemlerin alınması

1- Bir savaş durumunda ya da ulusun varlığını tehdit eden olağanüstü hallerde herhangi bir Akit Taraf ancak, uluslararası hukuktan kaynaklanan diğer yükümlülüklere aykırılık oluşturmamak koşuluyla durumun gerektirdiği ölçüde bu Şartta öngörülen yükümlülüklerine aykırı önlemler alabilir.

2- Yükümlülüklerine aykırı önlemler alma hakkını kullanan herhangi bir Akit Taraf, makul bir süre içinde Avrupa Konseyi Genel Sekreteri›ne alınan önlemler ve bunları gerektiren nedenler ile ilgili olarak tam bilgi verir. Yine aynı biçimde, söz konusu Taraf anıl n önlemlerin sona erdiği ve Şart hükümlerinin tamamıyla uygulanmasına yeniden başlandığı tarihten de Genel Sekreteri haberdar eder.

Madde G-Sınırlamalar

1- I. Bölümde anılan hak ve ilkelerin etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi ve II. Bölümde öngörüldüğü gibi bunların etkili bir biçimde uygulanmasının sağlanması, bu bölümlerde öngörülenler dışında, sadece demokratik bir toplumda başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ya da kamu yararının, ulusal güvenliğin,

halkın sağlığının ya da ahlakın korunması için ve ancak yasayla sınırlamaya ve kısıtlamaya tabi tutulabilir.

2- Bu Şartın hükümleri çerçevesinde, anılan hak ve yükümlüklere yapılan sınırlamalar öngörüldüklerinden başka

bir amaç için kullanılamazlar.

Madde H-Şart ile iç hukuk ya da uluslararası anlaşmalar arasındaki bağlantı

Bu Şartın hükümleri, ilgili kişilerin daha lehte bir muameleye tâbi olmalarını sağlayacak; yürürlüğe girmiş ya da girecek olan tek ya da ikili ya da çok taraflı sözleşme, antlaşma ya da anlaşma veya ulusal hukuk hükümlerinin uygulanmasını engellemez.

Madde I-Kabul edilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi

1- Bu Protokolün II. Bölümünün 1 ilâ 31 inci maddelerinin hükümleri, bu maddelerde öngörülen uygulama yöntemlerine etki etmeksizin,

a- yasalar ya da yönetmeliklerle;

b- işverenler ya da işveren örgütleri ile çalışanların örgütleri arasında akdedilmiş toplu sözleşmelerle;

c- bu iki yöntemden elde edilen karma bir yöntemle; ya da

d- diğer uygun araçlarla yerine getirilebilir.

2- Bu Protokolün II. Bölümünün 2 nci maddesinin 1, 2, 3, 4, 5. ve 7 nci fıkraları, 7 nci maddesinin 4, 6. ve 7 nci

fıkraları, 10 uncu maddesinin 1, 2, 3. ve 5 inci fıkraları ve 21 inci ile 22 nci maddelerinden doğan yükümlülükler, hükümler bu maddenin 1 inci fıkrasına uygun olarak ilgili çalışanların büyük çoğunluğuna uygulanmışsa yerine getirilmiş kabul edilecektir.

Madde J-Değişiklikler

1- Herhangi bir Taraf ya da Hükümetler Komitesi tarafından önerilen, bu Şartın III. ve IV. Bölümlerine ilişkin herhangi bir değişiklikte olduğu gibi, I. ve II. Bölümlerinde bu Şartta güvence altına alınan hakların kapsamını genişletmek için yapılacak herhangi bir değişiklikte de, bu değişiklik önerisi Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne iletilecek ve Genel Sekreter de bunu Şartın Taraflarına aktaracaktır.

2- Yukarıdaki fıkranın hükümlerine göre yapılan herhangi bir değişiklik önerisi, Parlamenterler Meclisi'ne danıştıktan sonra kabul ettiği metni onaylaması için Bakanlar Komitesi'ne sunacak olan Hükümet Komitesi tarafından incelenir. Ba-

kanlar Komitesi'nin onaylamasından sonra, bu metin Tarafların kabulüne sunulur.

3- Bu Şartın I. Bölümü ve II. Bölümüne ilişkin herhangi bir değişiklik, bunu kabul eden Taraflar bakımından, üç

Tarafın Genel Sekretere bu değişikliği kabul ettiklerini bildirdikleri tarihten sonra bir aylık dönemin sona ermesini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girecektir.

Değişiklik, onu daha sonra onaylayacak her Taraf için, Tarafın Genel Sekretere bu değişikliği kabul ettiğini bildirdiği tarihten sonra bir aylık dönemin sona ermesini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girecektir.

4- Bu Şartın III. Bölümü ve IV. Bölümüne ilişkin herhangi bir değişiklik, bütün Tarafların Genel Sekretere bu değişikliği kabul ettiklerini bildirdikleri tarihten sonra bir aylık dönemin sona ermesini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girecektir.

BÖLÜM VI

Madde K-İmza, onay ve yürürlüğe girme

1- Bu Şart Avrupa Konseyi üyesi Devletlerin imzasına açıktır. Bu Şart onay, kabul ya da uygun bulma şartlarınatâbidir. Onay, kabul ya da uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine verilecektir.

2- Bu Şart, Avrupa Konseyi Üyesi üç Devletin bu Şartla bağlı olma iradesini bir önceki fıkraya göre açıkladıklarıtarihten sonra, bir aylık dönemin sona ermesini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girecektir.

3- Bu Şart, onu daha sonra onaylayacak her imzacı Devlet için onay, kabul ya da uygun bulma belgesinin verildiği tarihten sonraki bir aylık dönemin sona ermesini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girecektir.

Madde L-Ülkesel uygulama

1- Bu Şart her Tarafın ana ülkesinde uygulanır. Her imzacı Devlet, imza sırasında ya da onay, kabul ya da uygunbulma belgesini verirken, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bir bildirimle, bu amaca yönelik olarak ana ülkesi sayılacak olan toprakları belirtir.

2- Herhangi bir imzacı Taraf, bu Şartı imzalaması sırasında veya onay, kabul ya da katılma belgesini verirken yada daha sonra herhangi bir zamanda Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bir bildirimle, uluslararası ilişkilerinden sorumlu

olduğu ya da uluslararası sorumluluğunu üstlendiği ve adı geçen bildirimde belirtilen ana ülkesi dışındaki ülke ya da ülkelere bu Şartın tümüyle ya da bir bölümüyle uygulanacağını bildirebilir. Bu bildirimde, bu Şartın II. Bölümünün madde ya da maddelerinden bildirimde belirtilen ülkeler bakımından bağlayıcı saydıklarını belirtir.

3- Şart, yukarıda belirtilen bildirimde yer alan toprak ya da topraklarda Genel Sekreterin bu bildirimi alacağıtarihten sonraki bir aylık dönemin sona ermesini izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

4- Taraflardan herhangi biri, daha sonraki bir tarihte, bu Maddenin 2. fıkrası kurallarına uygun olarak bu Şartınuygulanma alanına alınan ülke ya da ülkelerde, bu ülke ya da ülkeler yönünden henüz kabul etmemiş olduğu herhangi bir maddeyle ya da numara verilmiş fıkralarla kendisini bağlı saydığını Avrupa Konseyi Genel Sekreterine göndereceği bir bildirimle açıklayabilir. Daha sonra kabul edilmiş olan bu yükümlülükler ilgili toprak yönünden ilk bildirimin ayrılmaz bir parçası sayılacak ve Genel Sekreterin bu bildirimi alacağı tarihten sonraki bir aylık dönemin sona ermesini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girecektir.

Madde M-Fesih

1- Herhangi bir Taraf bu Şartı, ancak, Şartın kendisi açısından yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıllık bir dönemin sonunda ya da sonraki her iki yıllık dönemin sonunda ve her iki durumda da, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine altı ay önceden bildirimde bulunarak feshedebilir.

2- Herhangi bir Taraf, önceki fıkrada yer alan hükümlere uygun olarak, bu Şartın II. Bölümünün kabul etmişolduğu her hangi bir madde veya fıkrasını, bağlı olacağı madde ve fıkra sayısı, maddeler bakımından on altı ve fıkralar bakımından altmış üçün altına düşmemesi ve bu Taraf tarafından seçilen aynı sayıdaki madde ve fıkraların Madde A'nın 1 maddesinin b bendinde özel olarak atıf yapılan maddeleri içermesi koşuluyla feshedebilir.

3- Herhangi bir Taraf, madde L'nin 2 nci fıkrası uyarınca yapılan bildirim gereği Şartın uygulandığı her hangi birtoprak yönünden, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen koşullar uyarınca bu Şartı ya da Şartın II. Bölümünün her hangi bir maddesini feshedebilir.

Madde N-Ek

Bu Şartın Eki onun ayrılmaz bir parçasıdır.

Madde O-Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri

a- her imzayı;

b- onay, kabul ya da uygun bulma belgesinin verilmesini;

c- Madde K uyarınca bu Şartın yürürlüğe giriş tarihini;

d- Madde A'nın 2. ve 3 üncü fıkraları, madde D'nin 1. ve 2 nci fıkraları, madde F'nin 2 nci fıkrası ile madde L'nin

1., 2., 3. ve 4 üncü fıkralarının uygulanmasında yapılan bildirimleri;

e- Madde J uyarınca yapılan herhangi bir değişikliği;

f- Madde M uyarınca yapılan herhangi bir feshi;

g- bu Şart ile ilgili diğer her işlemi, bildirimi ya da iletiyi

Konsey üyesi Devletlere ve Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürüne bildirecektir.

Usulüne göre yetkili kılınmış olan aşağıda imzası bulunan temsilciler bu değiştirilmiş Şartı imzalamıştır.

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanacak her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce dillerinde 3 Mayıs 1996'da Strasbourg'ta imzalanmış olup onaylanmış kopyalar Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafındanher bir üye devlete, bu Şartın hazırlanmasına iştirak eden üye olmayan devletlere ve bu Şartı onaylamak üzere davet edilmiş olan herhangi bir devlete gönderilecektir.

5.11. DEĞİŞTİRİLMİŞ AVRUPA SOSYAL ŞARTI'NIN EKİ

Değiştirilmiş Avrupa Sosyal Sartı'nın ilgili kişiler yönünden kapsamı

1- 12 nci maddenin 4 üncü fıkrası ve 13 üncü maddenin 4 üncü fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere 1 ilâ 17 ncimaddeler ve 20. ilâ 31 inci maddelerde belirtilen kişiler, bu maddeler 18. ve 19 uncu madde hükümleri ışığındayorumlanmak koşuluyla, yabancılardan yalnızca ilgili Taraf ülkesinde yasal olarak oturan ya da düzenli olarak çalışan diğer Tarafların vatandaşlarını kapsar.

Bu yorum, Taraflardan herhangi biri tarafından benzer kolaylıkların başka kişilere yaygınlaştırılmasını engellemez.

2- Her Taraf, 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Statüsüne ilişkin Sözleşmede ve 31 Ocak1967 tarihli Protokolde tanımlanan ve ülkesinde yasal olarak bulunan mültecilere, olabildiğince lehte ve her halde Tarafın yukarıda belirtilen sözleşme ve bu mültecilere uygulanabilecek olan diğer uluslararası belgelerle üstlenmiş olduğu yükümlülüklerden daha az olmamak üzere lehte muamelede bulunacaktır.

3- Her Taraf, 28 Eylül 1954'te New York'ta yapılan Vatansızların Statüsüne ilişkin Sözleşmede tanımlanan veülkesinde yasal olarak bulunan vatansızlara, olabildiğince lehte ve her halde Tarafın yukarıda belirtilen belgeyle ve bu vatansızlara uygulanabilecek olan diğer uluslararası belgelerle üstlenmiş olduğu yükümlülüklerden daha az olmamak üzere lehte muamelede bulunacaktır.

BÖLÜM I-Fıkra 18 veBÖLÜM II, Madde 18, Fıkra 1

Bu hükümler, Tarafların ülkelerine giriş sorunuyla ilgili olmadığı ve 13 Aralık 1955'te Paris'te imzalanan Avrupa

İskân Sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmediği şeklinde anlaşılır.

BÖLÜM II-Madde 1, Fıkra 2

Bu hüküm, istihdam için sendika üyeliği koşulunu ya da uygulamasını yasakladığı ya da buna izin verdiği biçiminde yorumlanamaz.

Madde 2, Fıkra 6

Taraflar, bu hükmün;

a- toplam süresi bir ayı geçmeyen ve ya da haftalık çalışma süresi sekiz saati geçmeyen bir sözleşme ya da istihdam ilişkisi ile çalışanlara;

b- nesnel değerlendirmelerle bunun haklılaştırılması koşuluyla, geçici ve ya da özel nitelikli sözleşme ya da istihdam ilişkisinin olduğu durumlarda uygulanmayacağını öngörebilirler.

Madde 3, Fıkra 4

Bu hüküm, bu hükmün amaçları açısından bu hizmetlerin işlevleri, örgütlenmesi ve işleyiş koşullarının ulusal yasalar ya da yönetmelikler, toplu sözleşmeler ya da ulusal koşullara uygun diğer araçlarla belirleneceği biçiminde anlaşılır.

Madde 4, Fıkra 4

Bu hüküm, ağır bir suç işleme durumunda derhal işten çıkarmayı yasakladığı biçiminde anlaşılamaz.

Madde 4, Fıkra 5

Bir Tarafın bu fıkrada öngörülen yükümlülüğü, kapsam dışı kalan kimseler hariç olmak üzere, yasayla ya da toplu sözleşme ya da hakem kararı yoluyla çalışanların büyük çoğunluğunun ücretlerinden kesinti yapılarak mağdur edilmelerine izin verilmemişse yerine getirmiş sayılacağı şeklinde anlaşılır.

Madde 6. Fıkra 4

Bu hakka getirilebilecek bunun ötesindeki sınırlamaların G Maddesi uyarınca haklı çıkarılması koşuluyla,

Taraflardan her biri, kendisine göre, yasa yoluyla grev hakkının kullanımını düzenleyebilir.

Madde 7. Fıkra 2

Bu hüküm, Tarafların mevzuatlarında, belirlenen yaş sınırına ulaşmamış genç insanların, bu çalışmanın yetkili makamların öngörmüş olduğu koşullara uygun olarak yapıldığı ve bu genç insanların sağlık ve güvenliklerini korumak için önlemlerin alındığı yerlerde, mesleki eğitimleri için kesinlikle gerekli olduğu ölçüde çalışmalarını öngörmelerini engellemez.

Madde 7. Fıkra 8

Bir Tarafın bu fıkrada öngörülen yükümlülüğü, on sekiz yaşından küçüklerin büyük çoğunluğunun gece işinde çalıştırılamayacağını yasayla öngörerek bu yükümlülüğün anlamına uygun davranılmış ise yerine getirmiş sayılacağı şeklinde anlaşılır.

Madde 8. Fıkra 2

Bu hüküm, mutlak bir yasak koyduğu biçiminde yorumlanamaz. Aşağıdaki durumlarda olduğu gibi, istisnalargetirilebilir:

a- bir kadın çalışanın, istihdam ilişkisinin sona erdirilmesini haklı kılan görevini kötüye kullanmadan suçlu olması,

b- ilgili işletmenin çalışmayı durdurması,

c- iş akdinde öngörülmüş bulunan sürenin dolması.

Madde 12. Fıkra 4

Bu fıkranın girişindeki "bu sözleşmelerde yer alan koşullara bağlı olarak" ibaresi, diğerlerinin yanı sıra, bir Tarafın diğer Tarafların vatandaşlarına herhangi bir sigorta katkısından bağımsız olarak yapılan yardımlara ilişkin, belli bir ikamet süresinin tamamlanmasını isteyebileceği anlamına gelir.

Madde 13. Fıkra 4

Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Sözleşmesi'ne taraf olmayan Hükümetler, diğer Tarafların vatandaşlarına adı geçen Sözleşme hükümlerine uygun muamelede bulunmaları koşuluyla Şartı bu fıkra bakımından onaylayabilirler.

Madde 16

Bu hüküm, burada sağlanan korumanın tek ebeveynli aileleri kapsadığı biçiminde anlaşılır.

Madde 17

Bu hüküm, çocuğa uygulanacak hukukta ergenlik yaşı daha düşük olmadıkça, özellikle 7 Madde olmak üzereŞartın öngörmüş olduğu diğer özel hükümler saklı kalmak üzere, 18 yaşın altındaki herkesi kapsar şeklinde anlaşılır.

Bu, yukarıda belirtilen yaşa kadar zorunlu eğitim sağlama yükümlülüğü anlamına gelmez.

Madde 19. Fıkra 6

Bu hükmün uygulanmasında "bir yabancı çalışanın ailesi" teriminden, en azından çalışanın eşi ile kabul edenDevlet tarafından küçük sayıldıkları ve göçmen çalışana bağımlı oldukları sürece evlenmemiş çocukları anlaşılır.

Madde 20

1- İşsizlik yardımı, yaşlılık yardımı ve dul ve yetimlere yapılan yardımlar ile ilgili diğer hükümlerde olduğu gibi sosyal güvenliğe ilişkin konuların, bu Maddenin kapsamı dışında tutulabileceği kararlaştırılmıştır.

2- Özellikle gebelik, loğusalık ve doğum sonrası dönem ile ilgili olarak kadının korunmasına ilişkin hükümler, bu

Maddede belirtildiği biçimde ayrımcılık sayılmaz.

3- Bu Madde, fiili eşitsizliklerin giderilmesini amaçlayan özel önlemlerin alınmasını engellemez.

4- Nitelikleri ya da yerine getirilme koşulları nedeniyle yalnızca belli bir cinsiyetten olan kişilere ayrılabilecek mesleki etkinlikler bu Maddenin ya da bu Maddenin bazı hükümlerinin kapsamı dışında tutulabilir. Bu hüküm Tarafların, yasalar ya da düzenleyici işlemlerle, nitelikleri ya da yerine getirilme koşulları nedeniyle belli bir cinsiyetten olanlara özgülenebilecek bir meslekler listesi oluşturmaları gerektiği biçiminde yorumlanamaz.

Madde 21 ve 22

1- Bu maddelerin uygulanmasında, "çalışanların temsilcileri" terimi, ulusal mevzuat ya da uygulama tarafından

böyle nitelendirilen kişiler anlamına gelir.

2- "Ulusal mevzuat ve uygulama" terimi, duruma göre, yasaların ve yönetmeliklerin yanı sıra toplu iş

sözleşmelerini, işverenler ve çalışanların temsilcileri arasındaki diğer anlaşmaları, gelenekleri ve ilgili yargı kararlarını kapsar.

3- Bu maddelerin uygulanmasında, "işletme" terimi, tüzel kişiliği olan ya da olmayan, maddi kazanç elde etmek

üzere hizmet sağlamak veya mal üretmek için oluşturulmuş ve kendi pazar politikasını belirleme gücü olan maddi ve maddi olmayan bileşenler bütününü belirtir biçimde anlaşılır.

4- Dinsel toplulukların ve bunların kurumlarının, bu kurumlar 3 fıkrada belirtilen anlamda işletme olsalar bile, bu maddelerin uygulanma alanının dışında bırakılabilecekleri anlaşılır. Ulusal mevzuatın koruduğu bazı ideallerden esinlenen ya da bazı ahlaki kavramların yönlendirdiği etkinliklerde bulunan kuruluşlar, işletmenin doğrultusunun korunmasının gerektirdiği ölçüde bu maddelerin uygulama alanı dışında bırakılabilirler.

5- Bir Devlette, bu Maddelerde yer alan haklar işletmenin çeşitli kuruluşlarında kullanıldığı zaman, ilgili Tarafın bu hükümlerden doğan yükümlülükleri yerine getirmiş olduğu anlaşılır.

6- Taraflar, ulusal mevzuat ya da uygulama tarafından belirlenen, belirli bir sayıdan daha az çalışanı istihdam eden işletmeleri bu Maddelerin uygulanma alanı dışında tutabilirler.

Madde 22

1- Bu hüküm, ne Devletlerin işyerlerinde sağlık ve güvenlik ile ilgili yönetmelikler yapma yükümlülüğü ve yetkisini ne de bunların uygulanmasını izlemekle görevli organların yetki ve sorumluluklarını etkiler.

2- "Sosyal ve sosyo-kültürel hizmet ve imkanlar" terimleri, bazı işletmelerin çalışanlara sağladığı sosyal yardım, spor alanları, emzirme odaları, kütüphaneler, çocuklar için tatil kampları vb. gibi sosyal ve/veya kültürel olanakları belirtir biçimde anlaşılır.

Madde 23. Fıkra 1

Bu fıkranın uygulanmasında, "olabildiğince uzun bir süre" terimi, yaşlı kişinin fiziksel, ruhsal ve zihinsel yeteneklerine ilişkindir.

Madde 24

1- Bu madde bakımından "iş akdinin sona ermesi" ve "sona erme" terimleri, iş akdinin işverenin inisiyatifiyle sona erdirilmesi anlamına gelir.

2- Bu madde bütün çalışanları kapsar ancak bir Taraf, aşağıdaki türlerde istihdam edilen kişileri bu maddedekigüvencelerin bazısının ya da tümünün kapsamı dışında bırakabilir:

a- belirli süreli ya da belirli bir iş için yapılan istihdam sözleşmesiyle çalışanlar;

b- önceden belirlenmesi ve makul bir süresinin olması koşuluyla, staj dönemi ya da deneme döneminde olan çalışanlar;

c- geçici olarak kısa bir süre için çalışanlar.

3- Bu madde açısından, özellikle, aşağıda belirtilen hususlar iş akdinin sona erdirilmesi için geçerli bir neden oluşturmaz:

a- sendika üyeliği ya da çalışma saatleri dışında ya da işverenin izniyle çalışma saatlerinde sendika etkinliklerinekatılma;

b- çalışanların temsilcisi olarak görev almayı istemek, bu sıfatı taşımak ya da taşımış olmak;

c- yasaları ya da yönetmelikleri ihlal ettiği iddiasıyla bir işveren hakkında şikayette bulunmak ya da yürütülenyargılamaya katılmak ya da yetkili idari makamlara başvurmak;

d- ırk, renk, cinsiyet, medeni hal, ailevi sorumluluk, hamilelik, din, siyasal görüş, ulusal ya da sosyal köken;

e- annelik ya da aile izni;

f- hastalık ya da yaralanma nedeniyle geçici olarak işe gelememe;

4- Geçerli bir neden olmaksızın sona erdirilen iş akitlerinden, çalışanların tazminat ya da diğer uygun yardımlar almaları, ulusal yasalar ya da yönetmelikler, toplu sözleşmeler ya da ulusal koşullara uygun diğer araçlarla tayin edileceği anlaşılır.

Madde 25

1- Yetkili ulusal makam, istisnai olarak ve işverenlerin ve çalışanların örgütlerine danıştıktan sonra, istihdam ilişkilerinin özel niteliği gereği çalışanlar gruplarından bazılarını bu hükmün sağladığı koruma dışına çıkarabileceği anlaşılır.

2- "Aciz hali" tanımının, ulusal mevzuat (hukuk) ve uygulama tarafından yapılması gerektiği anlaşılır.

3- Bu hükmün kapsamına aldığı çalışanların alacak talepleri en azından şunları içerir:

a- çalışanların aciz halinden ya da iş akdinin sona ermesinden önceki, bu dönem üç aydan az olmamak üzereimtiyazlı alacak ve sekiz haftadan az olmamak üzere garanti edilmiş alacak niteliğinde olmak üzere, öngörülen bir dönemeilişkin ücret alacakları talepleri;

b- çalışanların, aciz halinin ya da iş akdinin sona ermesinin gerçekleştiği yıl boyunca yapılan çalışmaların sonucu olarak ödenmesi gereken tatil ödemesi talepleri;

c- çalışanların aciz halinden ya da iş akdinin sona ermesinden önceki, bu dönem üç aydan az olmamak üzereimtiyazlı alacak ve sekiz haftadan az olmamak üzere garanti edilmiş alacak niteliğinde olmak üzere, belirlenen bir döneme ilişkin ödenmesi gereken diğer ücretli izinler için alacak talepleri.

4- Ulusal yasalar ya da yönetmelikler çalışanların alacak taleplerinin korunmasını, sosyal açıdan kabul edilebilecek bir düzeyde olmak koşuluyla, belirlenen bir miktarla sınırlayabilir.

Madde 26

Bu madde, Taraflarca kanun çıkartılmasını gerektirmez şeklinde anlaşılır. 2. fıkranın, cinsel tacizi kapsamadığıanlaşılır.

Madde 27

Bu maddenin, ailevi sorumlulukları olan kadın ve erkek çalışanlara, bu sorumlulukları ekonomiye ilişkin faaliyetlere hazırlanmalarını, katılmalarını veya bu faaliyetlerde ilerlemelerini engellediği durumlarda, onlara bağımlı olan çocukları ve onların bakım ve desteğine muhtaç yakın aile fertleri açısından uygulandığı anlaşılır."Bakmakla yükümlü oldukları çocukları" ve "onların bakımına ve desteğine muhtaç olan yakın aile fertleri"terimleri, ilgili Tarafın ulusal mevzuatının böyle tanımladığı kişiler anlamına gelir.

Madde 28 ve 29

Bu maddelerin uygulanmasında, "çalışanların temsilcileri" terimi, ulusal mevzuat ya da uygulama tarafından böyle nitelendirilen kişiler anlamına gelir.

BÖLÜM III

Şartın, uluslararası nitelikte hukuksal yükümlülükler içerdiği ve bunların uygulanmasının yalnızca IV. Bölümdebelirtilen denetime bağlı olduğu anlaşılır.

Madde A, Fıkra 1

Numaralanmış fıkraların, yalnızca bir fıkradan oluşan maddeleri de kapsayabileceği anlaşılır.

Madde B, Fıkra 2

B maddesinin 2 nci fıkrası için, değiştirilmiş Şart hükümleri, aşağıdaki istisnalarla, aynı madde ya da fıkranumarasını taşıyan Şart hükümlerine karşılık gelmektedir:

a- Şartın 3 üncü maddesinin 1. ve 3 üncü fıkralarına karşılık gelen, değiştirilmiş Şartın 3 üncü maddesinin 2 ncifıkrası;

b- Şartın 3 üncü maddesinin 2. ve 3 üncü fıkralarına karşılık gelen, değiştirilmiş Şartın 3 üncü maddesinin 3 üncüfıkrası;

c- Şartın 10 uncu maddesinin 4 üncü fıkrasına karşılık gelen, değiştirilmiş Şartın 10 uncu maddesinin 5 inci fıkrası;

d- Şartın 17 nci maddesine karşılık gelen, değiştirilmiş Şartın 17 nci maddesinin 1 inci fıkrası.

BÖLÜM V

Madde E

Nesnel ve makul bir gerekçeye dayanan farklı uygulamalar ayrımcılık sayılmayacaktır.

Madde F

"Savaş ve diğer olağanüstü hallerde" terimleri, savaş tehdidini de kapsayacak biçimde anlaşılır.

Madde I

21 ve 22 Maddelerin eki uyarınca kapsam dışı bırakılan çalışanlar, ilgili çalışanların sayısının saptanmasındahesaba katılmaz şeklinde anlaşılır.

Madde J

"Değişiklik" terimi, Şarta yeni maddelerin eklenmesini de kapsayacak biçimde genişletilecektir.

Bu andlaşmanın İngilizce dilindeki metni 9/4/2007 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

5.12. ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler: Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırda tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayırımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler (27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete'den aynen alınmıştır).

Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve

Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırda tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu" nu hatırda tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak, Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak, aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1-

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

Madde 3-

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4-

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5-

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6-

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7-

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8-

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9-

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10-

1. 1.9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2.Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Dev-

letlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11-

1. Taraf Devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12-

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13-

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,

b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14-

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15-

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde 16-

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17-

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18-

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19-

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20-

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında. bakıcı aile yanına verme, slâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21-

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı taktirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22-

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden biraraya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23-

1.Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2.Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3.Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4.Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24-

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi:

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25-

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26-

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27-

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, anababaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28-

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

a) lk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29-

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) Insan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30-

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31-

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32-

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) işe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33-

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34-

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;

c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35-

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36-

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37-

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verílmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38-

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devlet-

ler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39-

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40-

1. 1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanma-dığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığının kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41-

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42-

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43-

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. lk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8.Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı

ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44-

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45-

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46-

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47-

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48-

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49-

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50-

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böy-

le bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri sözkonusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler ÇOCUK HAKLARINA DAIR SÖZLEŞME Teşkilatı çerçevesinde bu konferansi düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Miletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yeralan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51-

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52-

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53-

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54-

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir. Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

5.13. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞMEYE EK ÇOCUK SATIŞI,ÇOCUK FAHİŞELİĞİ VE ÇOCUK PORNOGRAFİSİ İLE İLGİLİ İHTİYARİ PROTOKOL

İşbu Protokol'e Taraf olan Devletler,

Taraf Devletlerin, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin amaçlarını daha fazla gerçekleştirmek ve Sözleşme hükümlerinin, özellikle 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 ve 36 ncı maddelerinin daha iyi uygulanmasını sağlayabilmek amacıyla, çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisinden çocukların korunmasını güvence altına almak için almaları gereken önlemleri artırmalarının uygun olacağını düşünerek;

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin, çocukları ekonomik istismardan ve çocuk açısından tehlike arz edebilecek veya çocuğun eğitimini aksatabilecek veya, çocuk sağlığına veya fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ya da sosyal gelişimine zarar verebilecek herhangi bir işte çalışmaktan korunma hakkını tanıdığını da gözönünde bulundurarak,

Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi amacıyla yapılan kayda değer ve giderek artan uluslararası çocuk ticaretinden ciddi endişe duyarak,

Çocukların özellikle duyarlı oldukları yaygın ve sürekli seks turizmi uygulamasından çocuk satışını, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini doğrudan teşvik etmesi nedeniyle derin endişe duyarak,

Kız çocukları dahil olmak üzere, özellikle duyarlılık taşıyan birtakım grupların cinsel istismara maruz kalma hususunda daha büyük bir risk altında olduklarını ve kız çocuklarının cinsel açıdan istismar edilenler arasında orantısız ölçüde temsil edildiklerini kabul ederek,

Çocuk pornografisinin internette ve diğer gelişen teknolojiler üzerinde artan erişilebilirliğinden endişe duyarak ve internet üzerinde Çocuk Pornografisiyle Mücadele Uluslararası Konferansını (Viyana, 1999) ve özellikle de, bu konferansın çocuk pornografisinin üretiminin, dağıtımının, ihracatının, naklinin, ithalatının, kasıtlı zilyetliğinin ve reklamının tüm dünyada suç olarak kabul edilmesi için çağrıda bulunan sonuç kararını anımsayarak ve hükümetler ile internet endüstrisi arasında daha yakın işbirliği ve ortaklığın önemini vurgulayarak,

Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisinin ortadan kaldırılmasının, az gelişmişlik, yoksulluk, ekonomik eşitsizlikler, adil olmayan sosyo-ekonomik yapı, gereği gibi işlemeyen aile yapısı, eğitim eksikliği, kır-kent arası göç, cinsiyet ayrımcılığı, yetişkinlerin sorumsuz cinsel davranışları, zararlı geleneksel uygulamalar, silahlı çatışmalar ve çocuk ticareti dahil, bu durumu ağırlaştıran etkenleri ele alan bütüncül bir yaklaşım benimsemekle kolaylaşacağına inanarak,

Çocuk satışına, çocuk fahişeliğine ve çocuk pornografisine olan tüketici talebini azaltmak amacıyla kamuoyundaki bilinci artırmak için çaba göstermek gerektiğine ve tüm taraflar arasındaki küresel ortaklığın güçlendirilmesinin ve ulusal düzeyde hukukun uygulanmasının geliştirilmesinin de önemine inanarak,

Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinmede İşbirliği Hakkında Lahey Sözleşmesi, Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine ilişkin Lahey Sözleşmesi, Çocukların Korunması için Tedbirler ve Ebeveyn Sorumluluğu ile ilgili İşbirliği, Tanıma, Tenfiz, Uygulanabilir Kanun ve Mahkeme Yetkisine ilişkin Lahey Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütünün 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Acil Eylem Sözleşmesi gibi çocukların korunmasına ilişkin uluslararası yasal düzenlemelerin hükümlerini kaydederek,

Çocuk haklarının ilerletilmesi ve korunmasına yönelik geniş çaplı bağlılığı ortaya koyan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye gösterilen güçlü destekten cesaret alarak,

Çocukların Satışını, Çocuk Fahişeliğini ve Çocuk Pornografisini Önlemek için Eylem Programının hükümlerinin ve Çocukların Ticari Amaçlı Cinsel İstismarına Karşı 1996 Stockholm Kongresi Bildirisi ve Eylem Gündeminin ve ilgili uluslararası organların bu konulardaki diğer karar ve tavsiyelerinin uygulanmasının önemini kabul ederek,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişimi için her halkın geleneklerinin ve kültürel değerlerinin önemini gerektiği gibi dikkate alarak,

Aşağıdaki maddeler üzerinde anlaşma sağlamışlardır:

MADDE 1-

Taraf Devletler çocuk satışını, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini bu Protokol uyarınca yasaklayacaklardır.

MADDE 2-

İşbu Protokol'ün amacı bakımından:

(a) Çocuk satışı, herhangi bir şahıs veya bir grup şahıs tarafından, ücret ya da başka herhangi bir şey karşılığında bir çocuğun başka birine devredildiği herhangi bir fiil veya işlem anlamına gelmektedir.

(b) Çocuk fahişeliği, bir çocuğun ücret veya başka herhangi bir şey karşılığında cinsel faaliyetlerde kullanılması demektir.

(c) Çocuk pornografisi, çocuğun gerçekte veya taklit suretiyle bariz cinsel faaliyetlerde bulunur şekilde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel

uzuvlarının, ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesi anlamına gelir.

MADDE 3-

1. Her Taraf Devlet asgari olarak aşağıdaki fiil ve faaliyetlerin ülke içinde veya ülke dışında veya ferdi veya örgütlü bir biçimde işlenmiş olup olmamalarına bakılmaksızın, kendi suç veya ceza yasalarının tam anlamıyla kapsamı içine girdiğini garanti edecektir.

(a) 2 nci maddede tanımlandığı üzere, çocuk satışı çerçevesinde:

(i) Hangi yolla olursa olsun, çocuğun,

a. Cinsel istismarı,

b. Organlarının kâr sağlama amacıyla nakli,

c. Zorla çalıştırılması amaçlarıyla teklifi, teslimi ya da kabulü;

(ii) Evlat edinme konusunda yürürlükteki uluslararası yasal düzenlemeler ihlal edilmek suretiyle bir çocuğun evlat edinilmesi için uygunsuz bir şekilde rıza istihsal edilmesini teminen aracılık yapılması,

(b) Çocuğun, 2 nci maddede tanımlandığı üzere, çocuk fahişeliği amacıyla teklifi, elde edilmesi, tedariki veya temini;

(c) 2 nci maddede tanımlandığı üzere, çocuk pornografisinin, yukarıda belirtilen amaçlar için üretimi, dağıtımı, yayılması, ithali, ihracı, sunumu, satışı veya zilyetliği;

2. Taraf Devletlerin ulusal mevzuatına bağlı kalmak kaydıyla, yukarıdaki hükümler, bu fiillerden herhangi birine teşebbüs halinde ve bu fiillerden herhangi birine suç ortaklığı veya katılım olduğunda da uygulanacaktır.

3. Her Taraf Devlet bu fiilleri, vahametini dikkate alan uygun cezalarla cezalandırılabilir suçlar haline getirecektir.

4. Ulusal mevzuata bağlı kalmak kaydıyla, her Taraf Devlet, uygun olduğu hallerde, tüzel kişilerin bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen suçlara ilişkin yükümlülüklerini tesis etmek için önlemler alacaktır. Taraf Devletin yasal ilkelerine bağlı kalmak kaydıyla, tüzel kişilerin sorumluluğu cezaî, hukukî veya idarî olabilir.

5. Taraf Devletler evlat edinmeye müdahil olan tüm şahısların yürürlükteki uluslararası yasal düzenlemelere uygun bir biçimde hareket etmesini sağlamak için uygun olan her türlü yasal ve idarî önlemi alacaklardır.

MADDE 4-

1. Her Taraf Devlet, suçun kendi topraklarında veya kendi kayıtlarında yer alan bir gemide veya bir uçakta işlenmesi halinde, 3 üncü maddenin 1 inci fıkrasında

atıfta bulunulan suçlar üzerinde yargılama yetkisini tesis etmek için gerekli olabilecek bütün önlemleri alacaktır.

2. Her Taraf Devlet 3 üncü maddenin 1 inci fıkrasında atıfta bulunulan suçlar üzerinde yargılama yetkisini tesis etmek için aşağıdaki durumlarda gerekli olabilecek bütün önlemleri alacaktır:

(a) Suç isnat edilen kişi o devletin uyruğu ise veya o devletin topraklarında ikamet ediyorsa;

(b) Mağdur o devletin uyruğu ise;

3.Her Taraf Devlet, suç isnat edilen şahsın kendi topraklarında bulunması halinde ve suçun kendi uyruğu olan biri tarafından işlenmiş olmasına dayanarak anılan şahsı başka bir Taraf Devlete iade etmiyorsa, yukarıda belirtilen suçlar üzerinde yargılama yetkisini tesis etmek için de gerekli olabilecek bütün önlemleri alacaktır.

4. Bu Protokol, iç hukuk uyarınca uygulanan herhangi bir cezaî yargılama yetkisini ortadan kaldırmaz.

MADDE 5-

1. 3 üncü maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen suçların Taraf Devletler arasında herhangi bir suçluların iadesi sözleşmesine iadeyi gerektiren suçlar olarak dahil edilecekleri kabul edilecektir; ve bu suçlar Taraf Devletler arasında sonradan akdedilen her iade andlaşmasına da, bu andlaşmalarda öngörülen koşullarla uyum içinde, iade gerektiren suçlar olarak dahil edileceklerdir.

2. Eğer, suçluların iadesini bir sözleşmenin mevcudiyeti koşuluna dayandıran bir Taraf Devlet aralarında iade sözleşmesi bulunmayan başka bir Taraf Devletten iade talebi alırsa, bu Protokolü, bu tür suçlarda suçluların iadesine ilişkin bir yasal zemin olarak değerlendirebilir. İade, talepte bulunulan Devlet hukukunun öngördüğü koşullara tabidir.

3. İadeyi bir andlaşmanın mevcudiyeti koşuluna dayandırmayan Taraf Devletler bu tür suçları, iadenin talepte bulunulan ülkenin hukukunun öngördüğü koşullara tabi olması kaydıyla, kendi aralarında iade gerektiren suçlar olarak tanıyacaklardır.

4. Bu tür suçlar, Taraf Devletler arasında suçluların iadesi amacıyla yalnızca suçun meydana geldiği yerde işlenmiş gibi değil, aynı zamanda 4 üncü madde uyarınca kendi yargılama hakkını tesis eden Devletlerin topraklarında işlenmiş gibi muamele görecektir.

5. Eğer 3 üncü maddenin 1 inci fıkrasında tanımlanan bir suça ilişkin bir iade talebinde bulunulursa ve eğer talepte bulunulan Taraf Devlet iadeyi suçlunun uyruğu temelinde gerçekleştirmez veya gerçekleştirmeyecek ise, iade talebinde bu-

lunan Taraf Devlet dava açılması amacıyla durumun kendi yetkili makamlarına intikali için uygun önlemleri alacaktır.

MADDE 6-

1. Taraf Devletler 3 üncü maddenin 1 inci fıkrasında ileri sürülen suçlara yönelik soruşturma veya ceza veya suçluları iade davaları bağlamında ellerinde bulunan duruşmalar için gerekli delillerin temin edilmesinde yardım dahil, birbirlerine en büyük ölçüde yardımı yapacaklardır.

2. Taraf Devletler işbu maddenin 1 inci fıkrası çerçevesindeki yükümlülüklerini karşılıklı yasal yardıma ilişkin olarak aralarında varolan herhangi bir andlaşma veya diğer düzenlemelerle uyum içinde yerine getireceklerdir. Taraf Devletler bu tür bir andlaşma ya da düzenlemenin yokluğu halinde birbirlerine yardımlarını kendi iç hukukları çerçevesinde üstleneceklerdir.

MADDE 7-

Taraf Devletler kendi ulusal hukuklarının hükümlerine tabi olmak kaydıyla,

(a) Aşağıdaki unsurların zapt ve müsadere edilmesini sağlamak için uygun olan önlemleri alacaklardır:

(i) İşbu Protokol'de belirtilen suçları işlemek veya bu suçların işlenmesini kolaylaştırmak için kullanılan malzeme, mal ve diğer araç gibi her türlü eşyalar;

(ii) Bu tür suçlardan elde edilen kazanç;

(b) (a) bendinde belirtilen mallara ve kazanca yönelik başka bir Taraf Devletten gelen zapt ve müsadere taleplerini yerine getireceklerdir.

(c) Bu suçları işlemek için kullanılan bina ve müştemilat dahil alanın, geçici veya kesin surette kapatılmasını amaçlayan önlemler alacaklardır.

MADDE 8-

1. Taraf Devletler çocuk mağdurların haklarını ve çıkarlarını işbu Protokol ile yasaklanmış olan uygulamalardan korumak için uygun önlemleri ceza adaleti sürecinin her aşamasında ve özellikle de,

(a) Çocuk mağdurların duyarlılıklarını kabul ederek ve onların tanık sıfatıyla özel ihtiyaçları da dahil olmak üzere özel ihtiyaçlarını karşılayacak usülleri uyarlayarak;

(b) Çocuk mağdurları sahip oldukları hakları, adalet sürecindeki rolleri, duruşmaların kapsamı, zamanlaması, gelişimi ve davalarının vaziyeti konusunda bilgilendirerek;

(c) Çocuk mağdurların görüşlerinin, ihtiyaçlarının ve endişelerinin şahsi çıkarlarının etkilendiği duruşmalarda dile getirilmesine ve gözönünde bulundurulmasına ulusal hukukun usul kurallarıyla tutarlı bir biçimde müsaade edilerek;

(d) Yasal sürecin tümü boyunca çocuk mağdurlara uygun destek hizmetlerini sağlayarak;

(e) Çocuk mağdurların mahremiyetini ve kimliklerini uygun şekilde koruyarak ve kimliklerinin tespit edilmesine yol açabilecek bilgilerin uygunsuz bir biçimde yayılmasını önlemek için ulusal yasalara uygun önlemleri alarak;

(f) Çocuk mağdurların ve onların yanısıra ailelerinin ve lehine tanıklık edenlerin korkutma ve misillemelere karşı güvenliklerini gereken durumlarda sağlayarak;

(g) Davaların düzenlenmesinde, mahkeme kararlarının icra ve infazında veya çocuk mağdurlara tazminat öngören emirlerin veya kararnamelerin icrasında gereksiz ertelemelerden kaçınarak,

benimseyeceklerdir.

2. Taraf Devletler, mağdurun gerçek yaşına ilişkin belirsizliğin, mağdurun yaşını tespit etmeye yönelik soruşturma dahil, cezai soruşturmanın başlamasına engel teşkil etmeyeceğini garanti edeceklerdir.

3. Taraf Devletler, işbu Protokolde tanımlanan suçların mağduru çocuklara yönelik ceza adaleti sistemi muamelelerinde, çocuğun en yüksek çıkarlarının öncelikli olarak gözetilmesini garanti edeceklerdir.

4. Taraf Devletler, işbu Protokol tarafından yasaklanan suçların çocuk kurbanları ile çalışan kişilerin, özellikle hukukî ve psikolojik olmak üzere, uygun eğitime tâbi tutulmalarını sağlayabilmek için önlemler alacaklardır.

5. Taraf Devletler gerekli durumlarda bu tür suçların çocuk mağdurlarının önlenmesine ve/veya korunmasına ve rehabilitasyonuna müdahil olmuş kişilerin ve/veya örgütlerin güvenliğini ve bütünlüğünü koruyabilmek amacıyla önlemler alacaklardır.

6. Bu maddede yer alan hiçbir hüküm sanığın adil ve tarafsız bir duruşma hakkına halel getirmeyecek ve bu hakla çelişir biçimde yorumlanmayacaktır.

MADDE 9-

1. Taraf Devletler işbu Protokolde belirtilen suçları önlemek için gerekli kanunları, idarî önlemleri, sosyal politikaları ve programları kabul edecek veya güçlendirecek, uygulayacak ve yayacaklardır. Bu fiillere karşı özellikle duyarlı olan çocukların korunmasına özel dikkat gösterilecektir.

2. Taraf Devletler önleyici tedbirler ve bu Protokolde belirtilen suçların zarar verici etkileri hakkında tüm uygun araçlarla edinilecek bilgi, eğitim ve öğretim yoluyla çocuklar dahil kamuoyunun, büyük ölçüde bilincini artıracaklardır. Taraf Devletler bu maddedeki yükümlülüklerini yerine getirirken toplumun ve özellikle de çocukların ve çocuk mağdurların, bu türden bilgilendirme ve eğitim ve öğretim programlarına, uluslararası düzey de dahil olmak üzere, katılımını teşvik edeceklerdir.

3. Taraf Devletler bu tür suçların mağdurlarına sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları ve fiziksel ve psikolojik yönden tamamen iyileşmeleri dahil olmak üzere uygun olan tüm yardımları temin etmek amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alacaklardır.

4. Taraf Devletler işbu Protokol'de tanımlanan suçların tüm çocuk mağdurlarına yasal sorumlulardan zararlarının tazmin edilmesine ilişkin kanunî yollardan ayrım gözetilmeksizin yararlanmalarını sağlayacaklardır.

5. Taraf Devletler bu Protokol'de tanımlanan suçların reklamında kullanılan malzemelerin üretiminin ve yayılmasının etkin şekilde yasaklanması için uygun önlemleri alacaklardır.

MADDE 10-

1. Taraf Devletler çocuk satışı, çocuk fahişeliği, çocuk pornografisi ve çocuk seks turizmini içeren faaliyetlerden sorumlu olanların önlenmesine, meydana çıkarılmasına, soruşturma, kovuşturma ve cezalandırılmasına yönelik uluslararası işbirliğini çok taraflı, bölgesel ve iki taraflı düzenlemelerle güçlendirmek için gerekli olan bütün adımları atacaklardır. Taraf Devletler kendi makamları, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler arasındaki uluslararası işbirliği ve eşgüdümü de geliştireceklerdir.

2. Taraf Devletler çocuk mağdurlara fiziksel ve psikolojik yönden iyileşmeleri, sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları ve vatanlarına geri dönmeleri konusunda yardımcı olabilmek için uluslararası işbirliğini geliştireceklerdir.

3. Taraf Devletler çocukların, satış, fahişelik, pornografik uygulamaları ve çocuk seks turizmine karşı zaafiyetini artıran yoksulluk, az gelişmişlik gibi temel nedenleri ele almak amacıyla uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesini teşvik edeceklerdir.

4. Taraf Devletler, yapabildikleri takdirde, mevcut çok taraflı, bölgesel ve ikili veya diğer programlar yoluyla malî, teknik veya diğer yardımları sağlayacaklardır.

MADDE 11-

Bu Protokol'deki hiçbir hüküm çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha fazla imkân sağlayan ve

(a) Taraf Devletin hukuku veya

(b) Taraf Devlet açısından yürürlükte olan uluslararası hukuk,kapsamında yer alabilecek herhangi bir hükmü etkilemeyecektir.

MADDE 12-

1. Her Taraf Devlet, Protokol'ün kendisi açısından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde, Protokol'ün hükümlerinin uygulanması için almış olduğu önlemlere ilişkin kapsamlı bilgi içeren bir raporu Çocuk Hakları Komitesine sunacaktır.

2. Kapsamlı raporun verilmesinden sonra, her Taraf Devlet Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu rapora Sözleşmenin 44 üncü maddesi uyarınca bu Protokol'ün uygulanmasına ilişkin her türlü ilave bilgiyi ekleyecektir. Bunun dışında, Protokol'e Taraf Devletler her beş yılda bir rapor sunacaklardır.

3. Çocuk Hakları Komitesi Taraf Devletlerden bu Protokol'ün uygulanmasına yönelik ilave bilgi talebinde bulunabilecektir.

MADDE 13-

1. İşbu Protokol Sözleşme'ye taraf olan veya Sözleşme'yi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin imzasına açıktır.

2. İşbu Protokol Sözleşme'ye taraf olan veya Sözleşme'yi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin onayına tâbidir ve katılıma açıktır. Onay veya katılıma ilişkin belgeler Birleşmiş Milletler Genel Sekreter'ince saklanacaktır.

MADDE 14-

1. İşbu Protokol onaylama veya katılıma ilişkin onuncu belgenin Saklayıcıya verilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. İşbu Protokol onu onaylayan veya yürürlüğe girmesinden sonra katılan her Devlet bakımından, o Devlet'in onay veya katılım belgesini Saklayıcıya verdiği tarihten bir ay sonra yürürlüğe girecektir.

MADDE 15-

1. Herhangi bir Taraf Devlet işbu Protokolü Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapacağı yazılı bir bildirimle, herhangi bir zamanda feshedebilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, Sözleşmeye Taraf diğer Devletleri ve Sözleşmeyi imzalamış bulunan tüm Devletleri bu konuda bilgilendirir. Fesih, bildirimin Genel Sekreterce teslim alınmasından bir yıl sonra yürürlüğe girecektir.

2. Böyle bir feshin bildirimi fesih yürürlüğe girmesinden önce meydana gelebilecek herhangi bir suç açısından Taraf Devletin işbu Protokol çerçevesinde-

ki yükümlülüklerinin ortadan kalkması sonucunu doğurmayacaktır. Aynı şekilde böyle bir fesih bildirimi, feshin yürürlüğe girmesinden önce, Komite tarafından görüşülmekte olan herhangi bir hususun ele alınmasına devam edilmesine hiçbir şekilde halel getirmeyecektir.

MADDE 16-

1. Herhangi bir Taraf Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne ibraz edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerilerin görüşülmesi ve oylanması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı düzenlenmesini isteyip istemediklerini bildirmeleri talebiyle iletecektir. Böyle bir bildirimi müteakip, dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin Konferans yapılmasını istemesi durumunda, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde Konferansı toplayacaktır. Konferansta hazır bulunan ve oy veren Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik önerisi onay için Genel Kurula sunulacaktır.

2. İşbu maddenin 1 inci fıkrasına uygun olarak kabul edilen bir değişiklik önerisi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanıp Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğunca kabul edildiğinde yürürlüğe girecektir.

3. Yürürlüğe giren bir değişiklik önerisi, öneriyi kabul eden Taraf Devletler için bağlayıcılık kazanacaktır. Diğer Taraf Devletler ise, işbu Protokol'ün hükümleri ve daha önce kabul etmiş oldukları herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

MADDE 17-

1. İşbu Protokolün, eşit derecede geçerli olan Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler arşivlerinde saklanacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Protokolün onaylı örneklerini Sözleşmeye Taraf tüm Devletlere ve Sözleşmeyi imzalamış bulunan Devletlere iletecektir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği veÇocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolün OnaylanmasıSırasında Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Yapılan Beyanın MetniTürkiye Cumhuriyeti işbu İhtiyari Protokol'ün hükümlerini yalnızca tanıdığı ve diplomatik ilişki kurduğu Taraf Devletlere karşı uygulayacağını beyan eder.

5.14. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞMEYE EK ÇOCUKLARİN SİLAHLI ÇATIŞMALARA KATILMALARI İLE İLGİLİ İHTİYARİ PROTOKOL

İşbu Protokol'e taraf Devletler,

Çocuk haklarının geliştirilmesi ve korunması için çaba gösterilmesi konusunda mevcut yaygın taahhüdün göstergesi olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme›ye verilen geniş desteğin teşvikiyle.

Çocukların haklarının özel korunma gerektirdiğini tekrar teyid ederek ve çocukların durumlarının ayrım yapılmaksızın, sürekli iyileştirilmesi ve bunun yanısıra, huzurlu ve güvenli koşullar altında gelişimlerinin ve eğitimlerinin sağlanması için çağrıda bulunarak,

Silahlı çatışmanın çocuklar üzerindeki zararlı ve yaygın etkisinden ve bunun kalıcı barış. güvenlik ve kalkınmaya yönelik uzun vadeli sonuçlarından rahatsızlık duyarak

Silahlı çatışma durumlarında çocukların hedef alınmasını ve genellikle çok sayıda çocuğun bulunduğu okullar ve hastaneler gibi yerler dahil, uluslararası hukuk tarafından korunan hedeflere yönelik doğrudan saldırıları kınayarak,

Uluslararası Ceza Divanı Statüsü'nün kabul edilmesini ve Statü'nün, özellikle 15 yaşın altındaki çocukların askere yazılmasını ya da alınmasını veya uluslararası ya da uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda faal olarak muhasamata katılım için kullanılmalarını savaş suçlan kapsamına almasını not ederek

Dolayısıyla, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile tanınan hakların kullanılmasının daha da güçlendirilmesi için, çocukların silahlı çatışmaya dahil olmalarına karşı daha fazla korunmalarına ihtiyaç duyulduğunu dikkate alarak,

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme›nin 1. maddesinde, Sözleşme›nin amaçları açısından, çocuğa uygulanan kanun çerçevesinde daha erken yaşta rüşt kazanılmadıkça, «çocuk»tan 18 yaş altındaki her insanın kastedildiğini kaydederek

Sözleşme'ye ek ihtiyari bir protokol ile. kişilerin silahlı kuvvetlere alınabilme ve hasmane davranışlara katılma yaşlarının yüksetilmesinin, çocuklarla ilgili tüm eylemlerde çocuğun en yüksek çıkarlarının öncelikle gözönüne alınması ilkesinin uygulanmasına etkin katkıda bulunacağına inanarak

Aralık 1995'te düzenlenen 26. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Konferası'nın, diğer hususların yanısıra, çatışma taraflarının, 18 yaş altındaki çocukların hasmane davranışlara katılmalarının önüne geçilmesi için mümkün olan her türlü adımı atmaları tavsiyesinde bulunduğunu kaydederek

Haziran 1999'da, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, diğer hususların yanısıra, çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmak üzere zorla ya da zorunlu olarak askere alınmalarını yasaklayan 182 sayılı "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem" Sözleşmesinin oybirliğiyle kabulünü memnuniyetle karşılayarak

Devletin silahlı kuvvetleri dışında kalan silahlı gruplarca, ulusal sınırların içinde veya sınıraşın muhasamatta, çocukların silah altına alınmalarını, eğitilmelerini ve kullanılmalarını şiddetle kınayarak ve bu çerçevede çocukları asker olarak silah altına alanların, eğitenlerin ve kullananların sorumluluklarını tanıyarak

Silahlı çatışmadaki tarafların her birinin, uluslararası insancıl hukuk hükümlerine uyma yükümlülüğü bulunduğunu hatırlatarak

Bu Protokol'ün, 51. madde dahil olmak üzere. Birleşmiş Milletler Andlaşmasfnda yeralan hedef ve ilkeler ve insancıl hukukun ilgili kurallarına halel getirmediğini vurgulayarak

Birleşmiş Milletler Andlaşması'nda yeralan hedeflere ve ilkelere tam olarak uyulmasına ve yürürlükteki insan haklan düzenlemelerinin gözetilmesine dayalı barış ve güvenlik koşullarının çocukların özellikle silahlı çatışmalar ve yabancı işgali sırasında tam anlamıyla korunmaları için vazgeçilmez olduğunu akılda tutarak,

Ekonomik veya sosyal durumları ya da cinsiyetleri bakımından bu Protokol'e aykırı biçimde askere alınma ya da muhasamatta kullanılma konusunda özellikle duyarlı bir kesimi oluşturan çocukların özel ihtiyaçlarını tanıyarak,

Çocukların silahlı çatışmalara dahil olmalarının kökeninde yatan ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerin dikkate alınmasının gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

Bu Protokol'ün uygulanmasının yanısıra, silahlı çatışma mağduru olan çocukların fiziksel ve psiko-sosyal rehabilitasyonlarında ve sosyal açıdan topluma geri kazandırılmalarında uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi ihtiyacına inanarak,

Başta çocuklar ve çocuk mağdurlar olmak üzere toplumun, Protokol'ün uygulanmasına ilişkin bilgilendirici ve eğitici programların yaygınlaştırılmasına katılımını teşvik ederek, Aşağıdaki hususlar üzerinde mutabık kalmışlardır:

Madde 1-Taraf Devletler silahlı kuvvetlerinin 18 yaşına erişmemiş mensuplarının hasmane davranışlara doğrudan doğruya katılmalarının önlenmesi için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır.

Madde 2-Taraf Devletler 18 yaşına erişmemiş kişilerin silahlı kuvvetlerine zorunlu olarak alınmamasını sağlayacaklardır.

Madde 3-

1. Taraf Devletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 38. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen ulusal silahlı kuvvetlerine gönüllü asker alımı için asgari yaşı, anılan maddede yeralan ilkeleri gözönüne alarak ve Sözleşme'ye göre 18 yaşından küçüklerin özel korunmaya hakkı olduğunu kabul ederek, yıllar itibariyle yükselteceklerdir.

2. Her Taraf Devlet, işbu Protokol'ü onaylamasının veya Protokol'e katılmasının ardından, ulusal silahlı kuvvetlerine gönüllü asker alımına izin vereceği asgari yaşı belirten ve bu tarz askere alımının zorlanmaması veya zorunlu kılınmaması için aldığı önlemleri tanımlayan bağlayıcı bir beyanı tevdi edecektir. 3. Ulusal silahlı kuvvetlerine 18 yaşın altındaki kişilerin gönüllü olarak alınmasına izin veren Taraf Devletler, asgari olarak aşağıdaki önlemleri almakla yükümlüdür:

(a) Bu koşullarda bir askere alım gerçekten gönüllü olmalıdır.

(b) Bu koşullarda bir askere alım ilgili kişinin ana-babasının veya yasal koruyucularının rızalarını bildirmesi suretiyle yapılır;

(c) Bu kişiler, bu koşullar altındaki bir askeri hizmetin içerdiği tüm görevler hakkında tam anlamıyla bilgilendirilmiş olmalıdır ve

(d) Bu kişiler, ulusal askeri hizmete kabul edilmeden önce yaşlarına dair güvenilir kanıtları ibraz etmelidirler.

4. Her Taraf Devlet, beyanını herhangi bir zamanda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bu amaçla yapacağı bir bildirimle güçlendirebilir. Genel Sekreter, sözkonusu bildirim hakkında tüm Taraf Devletlere bilgi verir. Sözkonusu bildirim Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

5.İşbu maddenin 1. fıkrasında yeralan yaş yükseltme koşulu, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 28. ve 29. maddeleri uyarınca Taraf Devletlerin silahlı kuvvetleri tarafından idare edilen veya bunların denetimi altında bulunan okullar için geçerli değildir.

Madde 4-

1. Bir Devletin silahlı kuvvetleri dışında kalan silahlı gruplar, hiçbir koşul altında, muhasamatta 18 yaşın altındaki şahısların silah altına almamalı ve kullanmamalıdır.

2. Taraf Devletler bu tarz askere alım ve kullanımın önlenmesi için, bu tür uygulamaların yasaklanmasına ve suç addedilmesine yönelik yasal önlemlerin kabulü dahil, mümkün olan her türlü önlemi alacaklardır.

3. Sözkonusu Protokol›ün işbu maddesinin uygulanması bir silahlı çatışmanın herhangi bir tarafının hukuki statüsünü etkilemeyecektir.

Madde 5-

İşbu Protokol›deki hiçbir husus, bir Taraf Devletin mevzuatının ya da uluslararası düzenlemelerin ve uluslararası insancıl hukukun çocuk haklarının yaşama geçirilmesine daha fazla katkıda bulunan hükümlerine halel getirecek şekilde yorumlanmayacaktır.

Madde 6-

1. Her Taraf Devlet, yetkileri çerçevesinde, bu Protokol'ün hükümlerinin etkin uygulanması ve yürütülmesini sağlamak amacıyla gerekli tüm yasal, idari ve diğer önlemleri alacaktır.

2. Taraf Devletler, bu Protokol'ün ilkeleri ve hükümlerinin, yetişkinler ve çocuklarca aynı şekilde, uygun yollardan geniş biçimde bilinmesini ve tanınmasını sağlamayı yükümlenirler.

3. Taraf Devletler, bu Protokol'e aykırı olarak askere alınan veya muhasamatta kullanılan, yetkileri altındaki kişilerin terhis edilmeleri veya hizmetlerine başka bir şekilde son verilmesi için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır. Taraf Devletler, gerektiğinde, bu kişilere fiziksel ve psikolojik açıdan iyileşmeleri ve sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları için uygun tüm yardımı sağlayacaklardır.

Madde 7-

1. Taraf Devletler, işbu Protokol'ün uygulanmasında, Protokol'e aykırı herhangi bir faaliyetin önlenmesi ve Protokol'e aykırı eylemlerin mağduru olan kişilerin rehabilitasyonu ve sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları da dahil olmak üzere, teknik işbirliği ve mali yardım yollarını da içeren şekilde işbirliğinde bulunacaklardır. Bu tarz yardım ve işbirliği, ilgili Taraf Devletler ve uluslararası kuruluşlar arasında danışmalar yoluyla tesis edilecektir.

2. Yardım yapabilecek durumda olan Taraf Devletler bu tür yardımları, mevcut çok taraflı, iki taraflı veya başka programlar yoluyla ya da bunların yanısıra. Genel Kurul kurallarına uygun olarak oluşturulan bir gönüllü fon aracılığıyla sağlayacaklardır.

Madde 8-

1. Her Taraf Devlet, Protokol'ün kendisi açısından yürürlüğe giriş tarihi izleyen iki yıl içinde, Protokol'ün, hükümlerinin katılım ve askere almaya ilişkin olanlar da dahil olmak üzere, uygulanması için almış olduğu önlemlere ilişkin kapsamlı bilgi içeren raporu Çocuk Haklan Komitesi'ne sunacaktır.

2. Kapsamlı raporun verilmesinden sonra, her Taraf Devlet Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu rapora Sözleşme'nin 44 üncü maddesi uyarınca bu Protokol'ün uygulanmasına ilişkin her türlü ilave bilgiyi ekleyecektir. Bunun dışında Protokol'e Taraf Devletler her beş yılda bir rapor sunacaklardır.

3. Çocuk Hakları Komitesi Taraf Devletlerden bu Protokol'ün uygulanmasına yönelik ilave bilgi talebinde bulunabilecektir.

Madde 9-

1. İşbu Protokol Sözleşmeye Taraf olan veya Sözleşmeyi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin imzasına açıktır.

2. İşbu Protokol onaya tabidir ve herhangi bir Devletin katılımına açıktır. Onay veya katılıma ilişkin belgeler Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince saklanacaktır.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Sözleşme ve Protokol'ün Saklayıcısı sıfatıyla, Sözleşme'ye Taraf ve Sözleşmeyi imzalamış bulunan tüm Devletlere 3 üncü madde uyarınca yapılan her beyana, Protokol'ün onayına veya Protokol'e katılıma ilişkin bilgi verecektir.

Madde 10-

1. İşbu Protokol onaylama veya katılıma ilişkin onuncu belgenin Saklayıcıya verilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. İşbu Protokol, onu onaylayan veya yürürlüğe girmesinden sonra katılan her Devlet bakımından, o Devletin onay veya katılım belgesini Saklayıcıya verdiği tarihten bir ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 11-

1. Herhangi bir Taraf Devlet işbu Protokol'ü Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapacağı yazılı bir bildirimle, herhangi bir zamanda feshedebilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, Sözleşme'ye Taraf diğer Devletleri ve Sözleşme'yi imzalamış bulunan tüm Devletleri bu Konuda bilgilendirir. Fesih, bildirimin Genel Sekreterce teslim alınmasından bir yıl sonra yürürlüğe girecektir. Bununla beraber, şayet fesheden Taraf Devlet, o yılın bitiminde bir silahlı çatışma içindeyse, fesih silahlı çatışmanın bitiminden önce yürürlüğe girmeyecektir.

2. Böyle bir fesih bildirimi, feshin yürürlüğe girmesinden önce meydana gelebilecek herhangi bir suç açısından, Taraf Devletin işbu Protokol çerçevesindeki yükümlülüklerinin ortadan kalkması sonucunu doğurmayacaktır. Aynı şekilde böyle bir fesih bildirimi, feshin yürürlüğe girmesinden önce, Komite tarafından görüşülmekte olan herhangi bir hususun ele alınmasına devam edilmesine hiçbir şekilde halel getirmeyecektir.

Madde 12-

1. Herhangi bir Taraf Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine ibraz edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerilerin görüşülmesi ve oylanması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı düzenlenmesini isteyip istemediklerini bildirmeleri talebiyle iletecektir. Böyle bir bildirimi müteakip, dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin Konferans yapılmasını istemesi durumunda, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde Konferansı toplayacaktır. Konferansta hazır bulunan ve oy veren Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik önerisi onay için Genel Kurula sunulacaktır.

2. İşbu maddenin 1 inci fıkrasına uygun olarak kabul edilen bir değişiklik önerisi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanıp Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğunca kabul edildiğinde yürürlüğe girecektir.

3. Yürürlüğe giren bir değişiklik önerisi, öneriyi kabul eden Taraf Devletler için bağlayıcılık kazanacaktır. Diğer Taraf Devletler ise, işbu Protokol›ün hükümleri ve daha önce kabul etmiş oldukları herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

Madde 13-

1. İşbu Protokol'ün eşit derecede geçerli olan Arapça. Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler arşivlerinde saklanacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Protokol'ün onaylı örneklerini Sözleşme'ye Taraf ve Sözleşme'yi imzalamış bulunan tüm Devletlere iletecektir.

Birinci bevan

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme›ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmaları ile İlgili İhtiyari Protokol›ün onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni,

Türkiye Cumhuriyeti işbu İhtiyari Protokol'ün hükümlerini yalnızca tanıdığı ve diplomatik ilişki kurduğu taraf devletlere karşı uygulayacağını beyan eder.

İkinci bevan

Çocuk Haklarına Dair Sözieşme›ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmaları ile İlgili İhtiyari Protokol›ün onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından Protokol›ün 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrası ile ilgili olarak yapılan beyanın metni

1. Türkiye Cumhuriyeti İhtiyari Protokol›ün 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrası uyarınca, Türk mevzuatına göre askerliğin zorunlu olduğunu, ancak Türk vatandaşlarının kanuni rüşt yaşını tamamlamadan zorunlu askerlik hizmetine tabi tutulmadığını. Türk Askerlik Kanununa göre, askerlik hizmetinin 20 yaşına girilen yılın 01 Ocak tarihinde başladığını, seferberlik ve olağanüstü hallerde ise yükümlülerin 19 yaşında askere alınabildiğini beyan eder.

Türkiye'de gönüllü askerlik uygulaması yoktur.

Bununla beraber. Askerlik Kanunu'nun 11 inci maddesi, sadece deniz ve jandarma sınıfları ile "gedikli küçük zabitlik" için asgari 18 yaştan itibaren gönüllü askere almayı öngörmektedir. Arcak, İhtiyari Protokol'ün getirdiği yaş düzenlemesine uygun olan bu madde uygulanmamaktadır.

İhtiyari Protokol›ün 3 üncü maddesinin 5 inci fıkrası ile Protokol kapsamı dışında tutulan askeri okul öğrencileri de zorunlu askerlik uygulaması çerçevesinde yer almamaktadır. Bu öğrenciler. Türk mevzuatı uyarınca «asker» tanımı ve «askeri hizmet» yükümlülüğü dışında tutulmuştur.

2. Askeri liselere ve astsubay hazırlama okullarına kabul ise gönüllülük esasına, giriş sınavında başarıya ve veli ve yasal vasilerin muvafakatına bağlıdır. İlköğretimini tamamlamış, asgari 15 yaşmda bu okullara gönüllü olarak kabul edilen öğrenciler, okul ile ilişkilerini istedikleri zaman kesebilirler.

Üçüncü bevan

Çocuk Haklarına Dair Sözieşme›ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmaları i!e İlgili İhtiyari Protokol›ün onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından Protokol›ün 3 üncü maddesinin 5 inci fıkrası ile ilgili olarak yapılan beyanın metni

Türkiye Cumhuriyeti, Çocuk Haklarına Dair Sözieşme'ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmaları ile İlgili İhtiyari Protokol'ün 3 üncü maddesinin 5 ine' fıkrası ile ilgili olarak, bu fıkrada zikredilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 29 uncu maddesine yönelik çekincesinin tüm geçerliliğini koruduğunu beyan eder.

5.15. ÇOCUK HAKLARI BİLDİRGESİ

Çocukların erişkinden farklı fiziksel, fizyolojik, davranış ve psikolojik özellikleri olduğu, sürekli büyüme ve gelişme gösterdiği bilincinin yerleşmesi, çocukların bakımının bir toplum sorunu olduğu ve bilimsel yaklaşımlarla herkesin bu sorumluluğu yüklenmesi gerektiği düşüncesi 20 Kasım 1959›da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu›nda «Çocuk Hakları Bildirgesi» ile kabul edilmiştir. On ilkeden oluşan bu bildirge aşağıdaki gibidir:

1. İlke : Tüm dünya çocukları bu bildirgedeki haklardan din, dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi, sosyal sınıf ayırımı yapılmaksızın yararlanmalıdır.

2. İlke : Çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurunun zedelenmeyecek şekilde yetişmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarları gözetilmelidir.

3. İlke : Her çocuğun doğduğu anda bir adı ve bir devletin vatandaşı olma hakkı vardır.

4. İlke : Çocuklar sosyal güvenlikten yararlanmalı, sağlıklı bir biçimde büyümesi için kendisine ve annesine doğum öncesi ve sonrası özel bakım ve korunma sağlanmalıdır. Çocuklara yeterli beslenme, barınma, dinlenme, oyun olanakları ile gerekli tıbbi bakım sağlanmalıdır.

5. İlke : Fiziksel, zihinsel ya da sosyal bakımdan özürlü çocuğa gerekli tedavi, eğitim ve bakım sağlanmalıdır.

6. İlke : Çocuğun kişiliğini geliştirmesi için anlayış ve sevgiye gereksinimi vardır. Anne ve babasının bakımı ve sorumluluğu altında her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişmelidir. Küçük yaşlarda çocuğu annesinden ayırmamak için bütün olanaklar kullanılmalıdır. Ailesi ve yeterli maddi desteği olmayan çocuklara özel bakım sağlamak toplumun ve kurumların görevidir. Çocuk sayısı fazla olan ailelere devlet yardımı yapılmalıdır.

7. İlke: Genel kültür ve yeteneklerini, bireysel karar verme gücü, ahlaki ve toplumsal sorumluluğu geliştirecek ve topluma yararlı bir üye olmasını sağlayacak eğitim hakkı verilmelidir. Bu eğitimde sorumluluk önce ailenin olmalıdır. Eğitimin ilk aşamaları parasız ve zorunlu olmalıdır.

8. İlke : Çocuk her koşulda koruma ve kurtarma olanaklarından ilk yararlananlar arasında olmalıdır.

9. İlke : Çocuklar her türlü istismar, ihmal, ve sömürüye karşı korunmalı ve hiçbir şekilde ticaret konusu olmamalıdır. Çocuk uygun bir asgari yaştan önce ça-

lıştırılmayacak, sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmayacak ve izin verilmeyecektir.

10. İlke : Çocuk ırk, din ya da başka bir ayrımcılığı teşvik eden uygulamalardan korunacaktır. Anlayış, hoşgörü, insanlar arası dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ortamında enerji ve yeteneklerini diğer insanların hizmetine sunulması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir.

5.16. İŞKENCEYE VE DİĞER ZALIMANE, İNSANLIK DIŞI VEYA ONUR KIRICI MUAMELEVEYA CEZAYA KARŞI SÖZLEŞME

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler;

Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilen prensiplere göre, insanlık ailesinin bütün üyelerinin sahip oldukları eşit ve vazgeçilmez haklarını tanımanın, yeryüzündeki özgürlük, adalet ve özgürlüğün temeli olduğunu dikkate alarak,

Bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onurundan türediğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler şartına ve özellikle 55. maddesine göre Devletlerin insan haklarına ve temel özgürlüklere her yerde saygı gösterilmesini ve uygun davranılmasını sağlama yükümlülüğünü dikkate alarak,

Hiç kimsenin işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılmayacağını öngören Insan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 5. maddesini ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 7. maddesini göz önünde tutarak, Genel Kurul tarafından 9 Aralık 1975 tarihinde kabul edilen Herkesin Işkenceye ve Diğer Zalimane, Insanlık dışı veya Onur kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Korunmasına dair Bildiri de göz önünde tutularak, Dünyanın her tarafında işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya karşı daha etkili bir mücadele yapılmasını arzu ederek,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM
MADDİ HÜKÜMLER

1. Madde-İşkence tanımı

1. Bu Sözleşmenin amacı bakımından "işkence", bir kimseye karşı, kendisinden itiraf almak veya üçüncü kişi hakkında bilgi edinmek, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığından kuşkulanılan bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan her hangi bir sebeple, bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası

veya muvafakatiyle işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak aşır acı veya ıstırap veren her hangi bir fiildir. Kanuni yaptırımlardan kaynaklanan veya yaptırımın doğasında bulunan veya bu yaptırımlarla rastlaşan acı veya ıstırap, işkence sayılmaz.

2. Bu madde, uygulama alanı daha geniş olan hükümlerin bulunduğu veya bulunabileceği uluslararası belge veya ulusal mevzuat hükümlerinin uygulanmasını önlemez.

2. Madde-İşkenceyi önleme yükümlülüğü ve işkenceyi haklı gösterme yasağı

1. Her bir Taraf Devlet kendi egemenliği altındaki ülkelerde işkence fiillerinin işlenmesini önlemek için etkili yasal, idari, yargısal veya diğer tedbirleri alır.

2. Her ne olursa olsun, savaş durumu, savaş tehdidi, iç siyasal huzursuzluk veya diğer olağanüstü hal gibi her hangi bir istisnai durum, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.

3. Bir amirin veya bir kamu makamının verdiği bir emir, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.

3. Madde-İade yasağı

1. Hiçbir Taraf Devlet, bir kimsenin diğer bir Devlette işkence tehlikesine maruz kalacağına inanmak için esaslı sebeplerin bulunması halinde, bu kimseyi sınır dışı edemez, geri gönderemez veya iade edemez.

2. Yetkili makamlar bu tür bir sebebin bulunup bulunmadığına karar vermek amacıyla, söz konusu Devlette insan haklarının aşır, açık veya kitlesel bir tarzda ihlalinin bulunup bulunmadığı da dahil, mümkün olduğu kadar her türlü hal ve şartı dikkate alırlar.

4. Madde-İşkenceyi cezalandırma yükümlülüğü

1. Her bir Taraf Devlet bütün işkence fiillerini kendi ceza kanunda suç olarak düzenler. Işkence fiilini işlemeye teşebbüs ile herhangi bir kimsenin işkenceye iştirak etme veya katılma oluşturan fiilleri de aynı şekilde suç olarak düzenlenir.

2. Her bir Taraf Devlet bu fiillerin aşırlıklarını göz önünde tutarak uygun cezalar ile cezalandırır.

5. Madde-Devletin yargılama yetkisi

1. Her bir Taraf Devlet dördüncü maddede belirtilen suçlar hakkında kendi yargılama yetkisini tespit etmek için aşağıdaki haller ile ilgili olarak gerekli düzenlemeleri yapar:

a) Suçların kendi egemenlik alanı içinde bulunan ülkelerde veya kendisine kayıtlı bir gemide veya uçakta işlenmesi hali;

b) Suçu işlediği iddia edilen kişinin kendi vatandaşı olması hali;

c) Kendisinin gerekli görmesi durumunda mağdurun kendi vatandaşı olması hali.

2. Her bir Taraf Devlet, fail olduğu iddia edilen kimsenin kendi egemenlik alanı üzerinde bulunması ve bu kimseyi sekizinci madde gereğince aynı maddenin birinci fıkrasında belirtilen Devletlere iade etmemesi halinde, aynı şekilde bu tür suçlar hakkında gerekli gördüğü düzenlemeleri yapar.

3. Bu Sözleşme, iç hukuka uygun olarak kullanılan bir cezai yargılama yetkisini ortadan kaldırmaz.

6. Madde-İşkence yapanı adalet huzuruna çıkarmak için alınacak tedbirler

1. Bir Taraf Devlet, kendisine sunulan bilgileri inceledikten sonra ülkesi üzerinde bulunan bir kimsenin Sözleşmenin dördüncü maddesinde belirtilen bir suçu işlemiş olduğuna ikna olduğu takdirde, bu kimseyi nezarete koyar veya adalet huzuruna çıkarmak için gerekli tedbirleri alır. Nezaret veya diğer hukuki tedbirler Devletin iç hukukunda öngörüldüğü şekilde alınır; bu tedbirler ancak bir ceza veya iade etme davasının açılmasına imkan tanınması için gerekli olduğu sürece devam eder.

2. Bu durumdaki bir Devlet olaylar hakkında derhal bir ön soruşturma yapar.

3. Bu maddenin birinci fıkrasına göre tutulan bir kimsenin, vatandaşı olduğu Devletin en yakındaki yetkili bir temsilcisi ile, eğer kendisi Vatansız ise kendisinin genellikle ikamet ettiği Devletin temsilcisi ile derhal iletişim kurmasına yardım edilir.

4. Bir Devlet bu maddeye göre bir kimseyi nezarete koymuş ise, beşinci maddenin birinci fıkrasında belirtilen Devlete böyle bir kimsenin nezarete konmuş olduğunu ve tutulmasını gerektiren şartları derhal bildirir. Bu maddenin ikinci fıkrasında yapılması istenen ön soruşturmayı yapan Devlet, vardığı sonuçları sözü edilen Devlete hemen bildirir ve yargılama yetkisini kullanmak isteyip istemediğini belirtir.

7. Madde-Kovuşturma, kanıt standardı ve adil muamele

1. Bir Taraf Devletin egemenliği altında olan bir ülkede Sözleşmenin dördüncü maddesinde belirtilen bir suçu işlemiş olduğu iddia edilen bir kimsenin bulunması halinde, bu Devlet eğer bu kimseyi iade etmeyecek ise, beşinci maddede öngörülen hallerde olayı kovuşturması için yetkili makamlarına havale eder.

2. Bu makamlar her hangi bir aşır suç hakkında o Devletin kanunları gereğince nasıl karar veriyorlarsa bu olay hakkında da aynı tarza karar verirler. Sözleşmenin beşinci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen hallerde kovuşturma ve mahkumiyet için gerekli olan kanıtlama standardı, beşinci maddenin birinci fıkrasında belirtilen olaylarda aranan kanıt standardından daha düşük olamaz.

3. Sözleşmenin dördüncü maddesindeki bir suçla bağlantılı olarak hakkında yargılama yapılan bir kimsenin muhakemenin her aşamasında adil muamele görmesi güvence altına alınır.

8. Madde-Suçluların iadesi

1. Sözleşmenin dördüncü maddesinde belirtilen suçlar, Taraf Devletler arasında var olan bir suçluların iadesi Sözleşmesi bakımından failleri iade edilebilir suçlar olarak kabul edilir. Taraf Devletler kendi aralarında yaptıkları her suçluların iadesi Sözleşmesine, bu tür suçları iade edilebilir suçlar olarak koymayı taahhüt ederler.

2. Suçluların iadesi için bir Sözleşmenin bulunması şartını arayan bir Taraf Devlet kendisiyle iade Sözleşmesi bulunmayan bir diğer Taraf Devletten suçluların iadesi talebi almış ise, bu Sözleşmeyi bu tür suçluların iadesi bakımından hukuki bir temel olarak kabul edebilir. Suçluların iadesi, kendisinden talep edilen Devletin hukukunda öngörülen diğer şartlara da tabidir.

3. Suçluların iadesi için bir Sözleşmenin bulunması şartını aramayan Taraf Devletler, talep edilen Devletin hukukunda öngörülen şartlara tabi olarak, bu tür suçları kendi aralarında iade edilebilir suçlar olarak kabul ederler.

4. Taraf Devletler arasındaki iade bakımından bu tür suçlar, sadece meydana geldikleri yerde işlenmiş suçlar olarak deşil, fakat ayrıca Sözleşmenin beşinci maddesinin birinci fıkrasında yargılama yetkisini düzenlemesi istenen Devletlerin ülkelerinde de işlenmiş suçlar olarak muameleye tabi tutulur.

9. Madde-Ceza davasında yardım yükümlülüğü

1. Taraf Devletler, Sözleşmenin dördüncü maddesinde belirtilen suçlar bakımından yürütülen

ceza muhakemesi için gerekli olup ellerinde bulunan her türlü delilin verilmesi de dahil, bu muhakeme ile bağlantılı olarak birbirlerine her türlü yardımda bulunurlar.

2. Taraf Devletler bu maddenin birinci fıkrasındaki yükümlülüklerini, aralarında mevcut bulunabilecek karşılıklı adli yardım Sözleşmelerine uygun olarak yerine getirirler.

10. Madde-İşkenceyasağı hakkında eğitim verilmesi

1. Her bir Taraf Devlet işkence yasağı konusundaki eğitim ve bilginin sivil veya askeri bütün kanun adamlarının, sağlık personelinin, kamu görevlilerinin ve her hangi bir biçimde gözaltına alınan, tutulan veya hapsedilen bireylerin nezaretiyle, sorgulanmasıyla veya ıslahıyla meşgul olan diğer kimselerin eğitim programlarına dahil edilmesini sağlar.

2. Her bir Taraf Devlet bu tür kimselerin görev ve yetkileri konusunda yayınlanan yönetmelik veya talimatlarda işkence yasağına yer verir.

11. Madde-Sorgulama yöntemlerini ve uygulamayı denetleme

Her bir Taraf Devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede herhangi bir işkence olayının meydana gelmesini önlemek amacıyla, sorguya dair kurallar, talimatlar, yöntemler ve uygulamalar ile herhangi bir biçimde gözaltına alınan, tutulan veya hapsedilen kimselerin nezareti ve ıslahına dair düzenlemelerini de sistematik olarak denetler.

12. Madde-İşkence fiillerini soruşturma

Her bir Taraf Devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede bir işkence fiilinin işlendiğine inanmak için makul sebepler bulunması halinde, yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız bir soruşturma yapılmasını sağlar.

13. Madde-Yetkililere şikayet hakkı

Her bir Taraf Devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede işkence gördüğünü iddia eden bireylere şikayet etme ve şikayetinin yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız bir biçimde incelenmesini isteme hakkı sağlar. şikayet edenin ve tanıkların, şikayetin veya yapılan tanıklığın sonucu olarak her hangi bir kötü muamele veya tehdide karşı korunmasını sağlayacak gerekli tedbirler alınır.

14. Madde-Giderim ve tazimat hakkı

1. Her bir Taraf Devlet bir işkence fiili mağduruna giderim elde etme ve mümkün olduğu kadar tam bir rehabilitasyon için gereken de dahil, adil ve yeterli miktarda tazminat alma hakkı tanır. Işkence fiilinin sonucu olarak mağdurun ölmesi halinde, mağdurun bakmakla yükümlü olduğu kimseler de tazminat alma hakkına sahip olurlar.

2. Bu maddenin hiçbir hükmü, mağdurların ve diğer kimselerin ulusal hukukta mevcut bulunabilecek haklarını etkilemez.

15. Madde-İşkence altında verilen ifadeler

Her bir Taraf Devlet, işkence sonucu alındığı ortaya çıkan bir ifade, işkence yapmaktan sanık bir kimsenin aleyhine bu beyanın alındığına dair bir delil olarak kullanılması hariç, hiçbir yargılamada delil olarak ileri sürülememesini sağlar.

16. Madde-İşkence oluşturmayan diğer eylemler

1. Her bir Taraf Devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede, birinci maddede tanımlanan işkenceye varmayan diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza fiillerinin bir kamu görevlisi ve resmi sıfatla hareket eden bir diğer kimse tarafından veya bu kimsenin teşviki veya rızası veya muvafakati ile işlenmesini önlemeyi taahhüt eder. Sözleşmenin özellikle 10, 11, 12 ve 13. maddelerinde yer alan yükümlülükler, işkence sözcüğü yerine diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı bir muamele veya ceza terimleri konarak uygulanır.

2. Bu Sözleşme hükümleri diğer uluslararası belgelerin veya ulusal hukukun zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı yasaklayan, veya iade veya sınırdışı etme ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına engel olmaz**.**

II. BÖLÜM

ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERI

17. Madde-İşkenceye karşı Komite

1. Bundan sonraki hükümlerde verilen görevleri yapmak üzere bundan sonra "Komite" diye geçecek olan bir İşkenceye Karşı Komite kurulur. Komite, yüksek ahlaki niteliklere sahip olan ve insan hakları alanında uzmanlıkları ile tanınan, kendi şahsi sıfatlarıyla görev yapabilecek on tane uzmandan oluşur. Bu uzmanlar, dengeli bir coğrafî dağılım esasına ve hukuki tecrübeye sahip bazı kimselerin Komiteye katılmasındaki yararlılığına bakılarak Taraf Devletler tarafından seçilirler.

2. Komite üyeleri, Taraf Devletler tarafından aday gösterilen kişilerin yer aldığı bir listeden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından bir kişiyi aday gösterebilir. Taraf Devletler, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi gereğince kurulmuş bulunan İnsan Hakları Komitesine üye olup İşkenceye karşı Komitede çalışmak isteyenlerin aday gösterilmesindeki yararlılığı da göz önünde tutarlar

3. Komiteye üye seçimleri, iki yılda bir Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin çağrısı üzerine Taraf Devletlerin bir araya geldikleri toplantılarda yapılır. Taraf Devletlerin üçte ikisiyle nisabın oluştuğu bu toplantılarda, en fazla oyu alan ve toplantıya katılıp oy kullanan Taraf Devletlerin temsilcilerinin yarıdan bir fazlasının oyunu alan kişiler Komiteye üye seçilmiş olur.

4.İlk seçimler, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç altı ay içinde yapılır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri her bir seçimin yapılacağı tarihten en az dört ay önce Taraf Devletleri üç ay içinde adaylarını göstermeleri için davet eder. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu suretle aday gösterilen kişilerin isimlerini alfabetik sıraya koyup kendilerini aday gösteren Taraf Devletleri belirterek hazırladığı isim listesini Taraf Devletlere gönderir.

5. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Aday gösterilmeleri halinde yeniden seçilebilirler. Ancak, yapılan birinci seçimde seçilen üyelerden beş tanesinin süresi iki yıl sonra sona erer; bu beş üyenin isimleri, ilk seçimden hemen sonra bu maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen toplantının başkanı tarafından kura ile belirlenir.

6. Bir Komite üyesinin ölmesi veya istifa etmesi veya bir başka nedenle Komitedeki görevini yapamayacak duruma gelmesi halinde, kendisini aday gösteren Taraf Devlet onun yerine kendi vatandaşları arasından geri kalan süreyi tamamlaması için başka bir aday göstererek, Taraf Devletlerin onayına sunar. Önerilen bu atama konusunda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından kendilerine haber verilen Taraf Devletlerden yarısı veya daha fazlası altı hafta içinde olumsuz bir yanıt vermediği takdirde, bu atamaya onay verildiği kabul edilir.

7. Komite üyelerinin Komitedeki görevlerini yerine getirmeleri sırasında yaptıkları giderler, Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından karşılanır.

18. Madde-Teşkilat ve masraflar

1. Komite için çalışacak kişiler iki yıllık bir süre için Komite tarafından seçilir. Bu görevliler yeniden seçilebilir.

2. Komite içtüzüğünü kendisi yapar; içtüzük kuralları diğer konuların yanında aşağıdaki konuları da düzenler:

a) Komitenin toplantı nisabının altı üyeden oluşması;

b) Komitenin kararları, mevcut üyelerin oyçokluğu ile alınması.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeye göre kurulan Komitenin görevlerini etkili bir biçimde yerine getirebilmesi için gerekli personeli ve kolaylıkları sağlar.

4. Komite, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin toplantı daveti üzerine ilk toplantısını yapar. Bu ilk toplantıdan sonra Komite, içtüzük hükümlerinde öngörüldüğü zamanlarda toplanır.

5. Komitenin ve Taraf Devletlerin toplantıları ile ilgili olarak yapılan masrafları Taraf Devletler karşılar. Bu maddenin üçüncü fıkrası gereğince görevlilerin ücretler ve imkanlar gibi Birleşmiş Milletler tarafından karşılanan giderler de yine Taraf Devletlerce geri ödenir.

19. Madde-Devlet raporları

1. Taraf Devletler Sözleşme uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirmek için aldıkları tedbirler hakkında hazırladıkları raporları, Sözleşmenin ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği aracılığıyla Komiteye sunarlar.

Bundan sonra aldıkları yeni tedbirler konusunda her dört yılda bir ek raporlar ile Komitenin istediği zaman hazırladıkları diğer raporları Komiteye sunarlar.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği aldığı raporları diğer bütün Taraf Devletlere gönderir.

3. Her rapor Komite tarafından incelenir ve Komite bu raporlar hakkında gerekli gördüğüyorumları yapar; Komite yaptığı bu yorumları ilgili Taraf Devlete gönderir. Taraf Devlet Komitenin bu yorumları üzerinde yaptığı saptamalar ile birlikte Komiteye bir cevap verebilir.

4. Komite Yirmi dördüncü maddeye göre verdiği yıllık raporuna, gerekli gördüğü takdirde, ilgili

Taraf Devletten aldığı saptamalarla birlikte bu maddenin üçüncü fıkrasına göre yaptığı yorumları da ekleyebilir. İlgili Taraf Devlet tarafından talep edilmesi halinde Komite, bu maddenin birinci fıkrasına göre sunulan raporun bir kopyasını da ekleyebilir.

20. Madde-İnceleme ve araştırma

1. Komite, Taraf Devletin egemenliği altındaki bir ülkede işkencenin sistematik olarak yapıldığına dair esaslı belirtilerin bulunduğunu gösteren bilgileri güvenilir kaynaklardan alması halinde, kendisine ulaşan bilginin incelenmesi ve bu amaçla söz konusu bilgi hakkında saptamalarını sunması için bu Taraf Devleti kendisiyle işbirliği yapmaya davet eder.

2. Komite, ilgili Taraf Devlet tarafından kendisine sunulmuş saptamalar ile birlikte elindeki mevcut diğer enformasyonu da dikkate alarak, gerekli gördüğü takdirde bir ya da birden fazla Komite üyesini hemen gizli bir araştırma yapmaları ve durumu Komiteye rapor etmeleri için görevlendirme kararı alır.

3. Yukarıdaki ikinci fıkraya göre bir araştırma yapılacak olursa, Komite, ilgili Taraf Devletin işbirliği yapmasını ister. İlgili Taraf Devlet ile yapılan antlaşma, bu Devletin ülkesine bir ziyaret yapmayı da içerebilir.

4. Komite, ikinci fıkraya göre bir üyesinin veya üyelerinin yaptıkları tespitleri inceledikten sonra, durum çerçevesinde uygun gördüğü yorumları veya önerileri ile birlikte, üyelerinin yaptıkları tespitleri ilgili Taraf Devlete gönderir.

5. Bu maddenin birinci fıkrasından dördüncü fıkrasına kadar belirtilen bütün Komite işlemleri gizli olarak yapılır; bu işlemlerin her aşamasında Taraf Devletin işbirliği yapması aranır. Komite ikinci fıkraya uygun olarak bir araştırma yapılması amacıyla bu tür işlemleri tamamlandıktan sonra, ilgili Taraf Devlet ile konuyu görüşmesinin ardından, Yirmi dördüncü maddeye göre hazırlayacağı yıllık raporunda yaptığı işlemlerle vardığı sonuçların bir özetine yer verebilir.

21. Madde-Devlet şikayetleri

1. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet bu maddeye göre herhangi bir zamanda Komitenin, bir Taraf Devletin bu Sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirmediğine dair diğer bir diğer Taraf Devlet hakkında şikayetlerine sebep olan iddialarını alma ve inceleme yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Bu tür şikayetler, sadece kendisi bakımından Komitenin yetkisini tanıma beyanı vermiş bir Taraf Devlet tarafından yapılması halinde, bu maddede belirtilen usule göre alınıp incelenebilir. Bir şikayetin, tanıma beyanında bulunmamış bir Taraf Devlet ile ilgili olarak yapılması halinde, Komite bu şikayeti ele alamaz. Bu maddeye göre alınan şikayetler aşağıdaki usule göre ele alınıp incelenir;

a) Bir Taraf Devlet, diğer bir Taraf Devletin bu Sözleşme hükümlerini uygulamadığını düşünürse, bu mesele hakkında yazılı bir şikayet biçiminde o Taraf Devletin dikkatini çeker. Şikayetin alınmasından itibaren üç ay içinde, şikayeti alan Devlet şikayeti gönderen Devlete meseleyi açıklığa kavuşturan bir açıklama veya bir başka beyan gönderir; bu beyanda mümkün olduğu kadar ve konuyla ilgili olduğu ölçüde, mesele hakkında iç hukukta alınan, sürmekte olan veya kullanılabilir olan usullere ve hukuki yollara yer verilir;

b) Ilk şikayetin alıcı Devlet tarafından alınmasından itibaren altı ay içinde mesele her iki Taraf Devleti de tatmin edici bir şekilde sonuçlanmaz ise, her iki Devlet de hem Komiteye ve hem de diğer Devlete verecekleri bir bildirim ile meseleyi Komiteye intikal ettirme hakkına sahiptir;

c) Komite kendisine intikal eden bir meseleyi ancak, uluslararası hukukun genellikle tanınmış prensiplerine uygun olarak bütün iç hukuk yollarının harekete geçirilmiş ve tüketilmiş olduğunu tespit ettikten sonra ele alabilir. Yç hukuk yollarının tüketilmesi makul olamayacak derecede uzun sürecek ise veya bu Sözleşmenin ihlal edilmesinden ötürü mağdur olan kimseye etkili bir giderim sağlama ihtimali yoksa, bu kuralın uygulanmış olması aranmaz;

d) Komite bu maddeye göre şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapar;

e) Komite yukarıdaki c) bendinde yer alan hükümler çerçevesinde, meselenin bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklere saygı esasına dayanan dostane bir biçimde çözümlenmesi için ilgili Taraf Devletlere yardım eder. Komite bu amacı

gerçekleştirebilmek için eğer gerekiyorsa, Tarafları uzlaştırmak üzere bir ad hoc Komisyon kurar;

f) Komite bu fıkraya göre kendisine intikal eden bir mesele ile alakalı her türlü bilgiyi, b) bendinde sözü edilen ilgili Taraf Devletlerin kendisine vermelerini isteyebilir;

g) Bu fıkranın b) bendinde sözü edilen Taraf Devletler, bir mesele Komite tarafından incelendiği sırada temsil edilme ve sözlü ve/veya yazılı sunuşlarda bulunma hakkına sahiptirler;

h) Komite Yukarıdaki b) bendine göre bir bildirim aldığı tarihten itibaren on iki ay içinde aşağıdaki şekilde bir rapor hazırlar:

(i) Eğer e) bendinde sözü edilen çözüme ulaşılmış ise, Komite raporunda sadece olayların kısa bir özetini ve ulaşılan sonucu belirtmekle yetinir;

(ii) Eğer e) bendinde sözü edilen çözüme ulaşılamamış ise, Komite raporunda olayların kısa bir özetini belirtmekle yetinir; ayrıca ilgili Taraf Devletler tarafından yapılan yazılı sunuşlar ile sözlü sunuşların tutanakları rapora eklenir. Mesele ne olursa olsun rapor, ilgili Taraf Devlete iletilir.

2. Bu maddenin hükümleri, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden beş tanesi birinci fıkraya göre beyanda bulunduktan sonra yürürlüğe girer. Bu beyanlar Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilir; Genel Sekreter bu beyanların bir kopyasını diğer Taraf Devletlere iletir. Yapılmış bir beyan her zaman, Genel Sekretere gönderilecek bir bildirimle geri alınabilir. Böyle bir geri alma, daha önce bu maddeye göre intikal ettirilmiş bir şikayetin konusu olan bir meselenin incelenmesine engel olmaz; ancak geri alma bildiriminin Genel Sekreter tarafından alınmasından sonra bir Taraf Devlet tarafından bu maddeye göre yapılacak yeni bir şikayet, ilgili Taraf Devlet tarafından yeni bir beyanda bulunulmadıkça, Komite tarafından ele alınmaz.

22. Madde-Bireysel şikayetler

1. Sözleşmeye Taraf bir Devlet bu maddeye göre herhangi bir zamanda Komitenin, bir Taraf Devletin egemenliği altındaki bireylerin bu Sözleşme hükümlerinin ihlal edilmesinden ötürü mağdur olduğunu iddia ederek yaptıkları şikayetleri veya onlar adına yapılan şikayetleri alma ve inceleme yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Komite, böyle bir beyanda bulunmamış bir Taraf Devlet aleyhine yapılan şikayetleri ele alamaz.

2. Komite, bu maddeye göre yapılan ve fakat imzasız olan veya şikayette bulunma hakkınıistismar ettiği düşünülen veya bu Sözleşme hükümleri ile bağdaşmayan bir şikayetin kabul edilemez olduğuna karar verir.

3. Komite, ikinci fıkra hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu maddeye göre kendisine yapılan bir şikayeti, birinci fıkraya göre beyanda bulunmuş olan ve Sözleşme hükümlerini ihlal ettiği ileri sürülen Sözleşmeye Taraf Devletin dikkatine sunar. şikayeti alan Devlet altı ay içinde Komiteye, meseleyi açıklığa kavuşturan ve meseleyi çözmek için almış olabileceği tedbirleri belirten yazılı bir açıklama veya beyan sunar.

4. Komite bu maddeye göre kendisine ulaşan şikayetleri, bireyin sunduğu veya onun adına kendisine sunulan bütün bilgilere ve söz konusu Taraf Devletin verdiği bilgilere göre inceler.

5. Komite aşağıdaki hususları tespit etmedikçe, bu maddeye göre bir bireyden gelen şikayeti ele alamaz:

a) Aynı mesele bir başka uluslararası soruşturma veya çözüm usulüne göre incelenmediği ve incelenmekte olmadığı;

b) Bireyin bütün iç hukuk yollarını tüketmiş olduğu; eğer iç hukuk yollarına başvurulması makul olmayan ölçüde uzun sürecek ise veya Sözleşmenin ihlal edilmesinden mağdur olan kimseye etkili bir giderim sağlama ihtimali yoksa, bu kural uygulanmaz.

6. Komite bu maddeye göre yapılan şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapar.

7. Komite ulaştığı sonuçları söz konusu Taraf Devlete ve bireye gönderir.

8. Bu madde hükümleri, beş Taraf Devletin bu maddenin birinci fıkrasına göre beyandabulunmasından sonra yürürlüğe girer. Bu beyanlar Taraf Devletler tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir. Genel Sekreter bu beyanların bir kopyasını diğer Taraf Devletlere iletir. Yapılmış olan bir beyan her zaman Genel Sekreterliğe gönderilecek bir bildirimle geri alınabilir. Bir beyanın bu şekilde geri alınması, bu maddeye göre intikal ettirilmiş bir şikayetin konusu olan bir meselenin incelenmesini engellemez; geri alma beyanının Genel Sekreterliğe ulaşmasından sonra bu maddeye göre bir bireyin yaptığı ve onun adına yapılan bir beyan, Taraf Devlet yeni bir beyanda bulunmadıkça, Komite tarafından ele alınamaz.

23. Madde-Ayrıcalıklar ve muafiyetler

Komite üyeleri ile Yirmi birinci maddenin birinci fıkrasının e) bendine göre atanan üyeler, Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalıkları ve Muafiyetleri hakkında Sözleşmenin ilgili maddelerinde Birleşmiş Milletler için görev yapan uzmanların yararlandıkları kolaylıklardan, ayrıcalıklardan ve muafiyetlerden yararlanma hakkına sahiptir.

24. Madde-Yıllık raporlar

Komite bu Sözleşmeye gereğince yaptığı faaliyetlere ilişkin hazırladığı raporunu Taraf

Devletlere ve Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna gönderir.

III. BÖLÜM

SON HÜKÜMLER

25. Madde-İmza ve onay

1. Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

2. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

26. Madde-Katılma

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden sonra yürürlüğe girer.

27. Madde-Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme, yirminci onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

2. Bu Sözleşmeye yirminci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra onaylayan veya katılan her Devlet bakımından Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

28. Madde-Komitenin yetkisine dair beyanda bulunma

1. Her Devlet Sözleşmeyi imzalama veya onaylama veya katılma sırada Komitenin Yirminci maddede öngörülen yetkisini tanımadığını beyan edebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrasına göre çekince koyan bir Taraf Devlet her zaman Birleşmiş

Milletler Genel Sekreterliğine yapacağı bir bildirimle bu çekincesini geri alabilir.

29. Madde-Sözleşmede değişiklik yapılması

1. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet, Sözleşmede değişiklik önerisinde bulunabilir ve bu öneriyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine gönderir. Bundan sonra Genel Sekreter değişiklik önerisi ile birlikte bu önerinin ele alınması ve oylanması amacıyla Taraf Devletlerin katılacağı bir Konferansın yapılmasını destekleyip

desteklemediklerini kendisine bildirmeleri talebini gönderir. Bu konudaki irtibatın yapıldığı tarihten itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerden üçte birinin böyle bir konferansı desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferans düzenler.

Konferansta hazır bulunan ve oylamaya katılan Devletlerin çoğunluğu tarafından bir değişikliğini kabul edilmesi halinde, Genel Sekreter bu değişikliği bütün Taraf Devletlerin onayına sunar.

2. Bu maddenin birinci fıkrasına göre kabul edilen bir değişiklik, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi kendi anayasal uygun olarak bu değişikliği kabul ettiklerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirdikten sonra yürürlüğe girer.

3. Bir değişlik yürürlüğe girdikten sonra, bu değişikliği kabul eden Taraf Devletler bakımından yürürlüğe girer; diğer Taraf Devletler bu Sözleşmenin hali hazırdaki hükümleri ve daha önce kendilerinin kabul ettikleri değişiklik hükümleri ile bağlı olmaya devam ederler.

30. Madde-Yorumlama kuralları

1.İki veya daha fazla Taraf Devlet arasında bu Sözleşmenin yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olarak çıkan bir uyuşmazlık müzakere yoluyla çözümlenemediği takdirde, bu Devletlerden birinin talebi üzerine hakeme havale edilir. Hakem talebinde bulunmalarından itibaren altı ay içinde Tarafların hakemliğin kuruluşu üzerine anlaşamamaları halinde, bu Taraflardan biri uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Mahkemesinin Statüsüne uygun olarak, Mahkemenin önüne götürebilir.

2. Her bir Taraf Devlet, Sözleşmeyi imzalama, onaylama veya katılma anında, bu maddenin birinci fıkrası ile kendisini bağlı tutmadığını beyan edebilir. Diğer Devletler, bu tür bir çekince koymuş bulunan Devlet karşısında bu maddenin birinci fıkrası ile bağlı sayılmazlar.

3. Bu maddenin ikinci fıkrasına göre bir çekince koymuş olan herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bir bildirimde bulunarak her zaman bu çekincesini geri alabilir.

31. Madde-Sözleşmeden çıkma

1. Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine yapacağı yazılı bir bildirimle bu Sözleşmeden çıktığını bildirebilir. Çıkma bildirimi, bu bildirimin Genel Sekreter tarafından alınmasından itibaren bir yıl sonra yürürlüğe girer.

2. Bu tür bir çıkma Sözleşmeci Devleti bu Sözleşmeye göre üstlendiği yükümlülüklerinden, çıkma bildiriminin yürürlüğe girmesinden önce bir yıllık bir dönem içinde meydana gelen eylem ve işlemler bakımından kurtarmaz; ayrıca bu çıkma bildirimi, çıkmanın yürürlüğe girme tarihinden önce Komite tarafından ele alınan bir meselenin incelenmesine devam edilmesini engellemez.

3. Bir Taraf Devletin çıkma bildiriminin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, Komite bu Devletle ilgili yeni bir mesele hakkında inceleme yapmaya başlayamaz.

32. Madde-Genel Sekreter tarafından yapılan bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletlere üye olan bütün Devletleri ve bu Sözleşmeyi imzalamış ve bunu uygun bulmuş bütün Devletleri aşağıdaki konularda bilgilendirir:

a) Sözleşmenin yirmi beş ve yirmi altıncı maddelerine göre imzalar, onaylar ve katılmalar;

b) Bu Sözleşmenin yirmi yedinci maddesine göre yürürlüğe girmesi ile yirmi dokuzuncu maddeye göre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girmesi;

c) Sözleşmenin 31. maddesine göre Sözleşmeden çıkma bildirimleri.

33. Madde-Orijinal metinler

1. Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit ölçüde eşit ölçüde geçerli olan bu Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin onaylı bir örneğini bütün Devletleregönderir.

5.17. İŞKENCENİN VE GAYRİİNSANİ YA DA KÜÇÜLTÜCÜ CEZA VEYA MUAMELENIN ÖNLENMESİNE DAİR AVRUPA SÖZLEŞMESİ

Aşağıda imzaları bulunan Avrupa Konseyi üyesi Devletler,

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme hükümlerini dikkate alarak;

Aynı Sözleşmenin, 'hiç kimse işkenceye veya gayrıinsani veya küçültücü ceza veya muameleye tabi tutulmayacaktır' şeklindeki 3 üncü maddesini hatırda tutarak;

3. Madde ihlalinin mağdurları olduklarını iddia eden kişilerle ilgili olarak bu Sözleşmede öngörülen mekanizmanın işlemekte olduğunu kaydederek;

Hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve gayrıinsani ya da küçültücü ceza veya muameleye karşı korunmalarının, ziyaretlere dayanan,önleyici nitelikte, adli olmayan yollarla kuvvetlendirilebileceğine kani olarak;

Aşağıdaki gibi anlaşmalardır :

Bölüm I

Madde 1-

İşkencenin ve Gayrıinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesi için bir Avrupa Komitesi teşkil olunacaktır (bundan sonra 'Komite' olarak anılacaktır). Komite, ziyaretler yapmak suretiyle, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muameleyi, gerekli ise bu gibi kişilerin işkence ve gayrıinsani yada küçültücü ceza veya muameleden korunmalarının kuvvetlendirilmesi amacıyla inceleyecektir.

Madde 2-

Herbir Taraf, bu Sözleşmeye uygun olarak, yetkili olduğu ve bir kamu makamı tarafından hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulunduğu herhangi bir yere ziyaretler yapılmasına izin verecektir.

Madde 3-

Bu Sözleşmenin uygulanmasında, Komite ve ilgili Tarafın yetkili milli makamları birbirleriyle işbirliği yapacaktır.

Bölüm II

Madde 4-

1. Komite, Tarafların sayısına eşit sayıda üyelerden oluşacaktır.

2. Komite üyeleri, Sözleşmenin kapsadığı alanlarda insan hakları konusunda yetkileriyle tanınan veya mesleki deneyimi olan yüksek ahlaki karaktere sahip olan kişiler arasından seçilecektir.

3. Komite'nin iki üyesi aynı devletin vatandaşı olmayacaktır.

4. Üyeler kendi kişisel sıfatları ile görev yapacaklar, bağımsız ve tarafsız olacaklar ve Komiteye etkin şekilde hizmet vermeye hazır olacaklardır.

Madde 5-

1. Komite üyeleri, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Bürosu tarafından hazırlanacak isim listesinden Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından mutlak çoğunlukla seçilecektir; tarafların Parlamenter Meclisteki milli heyetleri, asgari ikisi kendi vatandaşı olan, üç aday gösterecektir.

Komiteye Avrupa Konseyi üyesi olmayan bir ülkeden üye seçileceği zaman Parlamenter Meclis Bürosu o devletin meclisini asgari ikisi kendi vatandaşı olan üç aday göstermeye davet edecektir. Bakanlar Komitesi tarafından seçim söz konusu taraf ile istişareyi takiben gerçekleştirilecektir.

2. Arızi olarak boşalan üyelikler için aynı usul takip edilecektir.

3. Komite üyeleri dört yıllık süre için seçilecektir. Üyeler iki defa yeniden seçilebilirler. Bununla birlikte, ilk seçimde seçilen üyelerden üçünün süresi, iki yıl sonunda bitecektir. Görev süreleri ilk iki yıllık süre sonunda bitecek üyeler, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından, ilk seçimin tamamlanmasından hemen sonra kura ile tayin olunacaktır.

4. Komite'nin üyelerinin yarısının mümkün olduğu kadar her iki yılda bir yenilenmesini sağlamak için, Bakanlar Komitesi herhangi bir seçimden önce, seçilecek bir ya da daha fazla üyenin görev süresinin, altıdan fazla ve ikiden az olmamak kaydıyla dört yıldan farklı olması yönünde karar verebilir.

5. Birden fazla görev süresinin söz konusu olduğu ve Bakanlar Komitesi'nin önceki paragrafı uyguladığı durumlarda, görev sürelerinin tahsisi hemen seçimin ardından Genel Sekreter tarafından yapılacak çekiliş ile belirlenecektir.

Madde 6-

1. Komite gizli olarak toplanacaktır. Toplantı için yeterli üye sayısı Komite üyelerinin çoğunluğuna eşit olacaktır. Komite kararları, 10 uncu maddenin 2 nci paragrafı saklı kalmak kaydiyle, mevcut üyelerin çoğunluğu ile alınacaktır.

2. Komite, çalışma tüzüğünü kendi hazırlayacaktır.

3. Komitenin Sekretarya hizmetleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından sağlanacaktır.

Bölüm III

Madde 7-

1. Komite, 2nci maddede belirtilen yerleri ziyaretler düzenleyecektir. Devreyi ziyaretlerden ayrı olarak; Komite şartların gerektirmekte olduğunu gördüğü taktirde, bu nitelikte başka ziyaretler de düzenleyebilir.

2. Genel bir kural olarak, ziyaretler en az iki Komite üyesi tarafından yapılacaktır. Komite, gerekli gördüğü taktirde, uzmanlardan ve tercümanlardan yararlanacaktır.

Madde 8-

1. Komite, ilgili Taraf Hükümetine ziyaret yapma niyetini bildirecektir. Bu bildirimden sonra Komite, 2nci maddede belirtilen herhangi bir yeri, herhangi bir zamanda ziyaret edebilir.

2. Taraf ülke, Komiteye görevini ifa etmesi için aşağıdaki kolaylıkları sağlayacaktır:

a) Ülkesine giriş ve kısıtlama olmaksızın seyahat hakkı;

b) Hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulundukları yerler hakkındaki tüm bilgilerin sağlanması;

c) Hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulunduğu her türlü yere, buralarda kısıtlama olmadan dolaşma hakkı dahil olmak üzere, sınırsız giriş;

d) İlgili tarafın elinde olup da, Komite'nin görevini yapması için gerekli olan diğer bilgilerin sağlanması. Bu gibi bilgilerin istenmesinde, Komite, milli hukuk ve mesleki ahlakın uygulanabilir kurallarını dikkate alacaktır.

3. Komite, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerle özel olarak görüşebilir.

4. Komite, ilgili bilgi verebileceğine inandığı herhangi bir kişi ile serbestçe muhabere edebilir.

5. Komite, gerekiyorsa, ilgili tarafın yetkili makamlarına gözlemlerini derhal bildirebilir.

Madde 9-

1. İstisnai şartlarda, ilgili Tarafın yetkili makamları, Komite tarafından teklif olunan belirli bir ziyaret yerine veya ziyaret zamanına karşı Komiteye girişimde bulunabilirler. Bu gibi girişimler, yalnızca, milli savunma, kamu güvenliği, kişilerin hürriyetlerinden yoksun bırakıldıkları yerlerde ciddi karışıklık, bir kişinin

sağlık durumu veya ciddi bir suça taalluk eden acil bir sorgulamanın yürütülüyor olması gerekçeleriyle yapılabilir.

2. Bu gibi girişimleri takiben, Komite ve ilgili Taraf, durumu açıklığa kavuşturmak ve Komite'nin görevini süratle yerine getirmesini sağlayacak düzenlemeler üzerinde mutabık kalmak üzere hemen yekdiğeri ile danışmalara girişecektir. Bu düzenlemeler, Komite'nin ziyaret etmeyi önerdiği herhangi bir şahsın başka bir yere nakledilmesini kapsayabilir. Ziyaret yapılıncaya kadar ilgili Taraf, Komite'ye alakalı kişi hakkında bilgi sağlayacaktır.

Madde 10-

1. Her ziyaretten sonra Komite, ilgili Tarafın sunabileceği gözlemleri de dikkate alarak, ziyaret sırasında tespit ettiği vakıalar hakkında bir rapor düzenleyecektir. Komite, gerekli gördüğü taktirde tavsiyelerine de yer verebileceği raporunu ilgili Tarafa gönderecektir. Komite, ilgili Taraf ile, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin daha iyi korunmaları konusunda gerekli ise önerilerde bulunmak maksadıyla, danışmalarda bulunabilir.

2. İlgili Taraf işbirliği yapmadığı, ya da Komite'nin tavsiyeleri ışığında durumun iyileştirilmesini reddettiği taktirde, Komite, ilgili Tarafa görüşlerini bildirme imkanının verilmesini müteakip, üyelerinin üçte-iki çoğunluğu ile, konu hakkında kamuya bir açıklama yapılmasına karar verebilir.

Madde 11-

1. Komite tarafından ziyaret ile ilgili olarak toplanan bilgiler, Komite raporu ve ilgili Taraf ile danışmalar gizli olacaktır.

2. Komite, ilgili Tarafın talep etmesi halinde, ilgili tarafın yorumları ile birlikte raporunu yayınlayacaktır.

3. Bununla birlikte, ilgili şahsın açık rızası olmaksızın hiçbir şahsi bilgi yayınlanmayacaktır.

Madde 12-

Komite, 11inci maddede yer alan gizlilik kurallarına bağlı olarak, her yıl faaliyetleri konusunda Bakanlar Komitesine bir genel rapor sunacak, bu rapor Parlamenter Meclise ve Sözleşmeye taraf olup Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletlere de gönderilecek ve kamuya açıklanacaktır.

Madde 13-

Komite üyeleri, Komiteye yardım eden uzman ve diğer şahıslar, görevleri sırasında ve görevleri sona ermesini müteakip, görevlerinin yerine getirilmesi sıra-

sında edindikleri bilgilerin ve öğrendikleri vakıaların gizliliğini muhafaza etmekle yükümlüdürler.

Madde 14-

1. Komiteye yardım eden kişilerin isimleri, 8inci maddenin 1inci paragrafı gereğince yapılacak bildirimde belirtilecektir.

2. Uzmanlar, Komitenin talimatı ve yetkisi altında faaliyet göstereceklerdir. Bunlar, bu Sözleşmenin kapsadığı alanlarda özellikle bilgi ve deneyim sahibi olacaklar ve Komite üyeleri gibi aynı şekilde bağımsızlık, tarafsızlık ve hizmete hazır bulunma kurallarıyla bağlı olacaklardır.

3. Bir Taraf, istisnai olarak, Komiteye yardım eden herhangi bir uzman veya başka bir şahsın, ülkesinde bir yere yapılacak ziyarette yer almasına müsaade edilmeyebileceğini beyan edebilir.

Bölüm IV

Madde 15-

Her bir Taraf, Hükümetine yapılacak bildirimleri almaya yetkili merciin ve tayin edebileceği herhangi bir irtibat görevlisinin isim ve adresini Komiteye bildirecektir.

Madde 16-

Komite, Komite üyeleri ve 7nci maddenin 2nci paragrafında atıf yapılan uzmanlar, bu Sözleşmenin Ek'inde yer alan ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanacaklardır.

Madde 17-

1. Bu Sözleşme, hürriyetinden yoksun bırakılan kişiler için daha fazla koruma sağlayan iç mevzuat veya uluslararası herhangi bir anlaşma hükmüne zarar vermeyecektir.

2. Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi organlarının yetkilerini veya bu Sözleşme gereğince Taraflarca üstlenilen yükümlülükleri sınırlar veya bunlardan sapmaya imkan verir şekilde yorumlanamaz.

3. Komite, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve buna bağlı 8 Haziran 1977 tarihli Ek Protokoller uyarınca, himayeci Devlet veya Uluslararası Kızılhaç Komitesi temsilci veya delegelerinin müessir şekilde düzenli olarak ziyaret ettikleri yerleri ziyaret etmeyecektir.

Bölüm V

Madde 18-

1. Sözleşme, Avrupa Konseyine üye devletlerin imzasına açık olacaktır. Sözleşme, onaylama kabul veya tasvibe tabi olacaktır. Onaylama, kabul veya tasvip belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi olunacaktır.

2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Avrupa Konseyi üyesi olmayan herhangi bir devleti Sözleşme'ye katılmaya davet edebilir.

Madde 19-

1. Bu Sözleşme, 18inci madde hükmüne uygun olarak yedi Avrupa Konseyi üyesi devletin Sözleşme ile bağlı olduklarına dair rızalarını beyan ettikleri tarihi takip eden üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girecektir.

2. Bu Sözleşme ile bağlı olduğuna dair rızasını sonradan beyan eden herhangi bir devletle ilgili olarak, Sözleşme, onaylama, kabul, tasvip veya katılım belgesinin tevdii tarihini takip eden üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girecektir.

Madde 20-

1. Herhangi bir devlet, imzalama sırasında ve onaylama, kabul veya tasvib belgesini tevdi ederken Sözleşmenin uygulanacağı toprağı veya toprakları belirleyecektir.

2. Herhangi bir devlet, daha sonraki bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben yapacağı bir beyan ile, bu Sözleşmenin uygulanmasını, beyanında belirlediği diğer herhangi bir toprağa teşmil edebilir. Bu toprak ile ilgili olarak Sözleşme, böyle bir beyanın Genel Sekreter tarafından alındığı tarihi takip eden üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girecektir.

3. Bundan önceki iki paragraf uyarınca yapılmış herhangi bir beyan, bu beyanda zikredilen herhangi bir toprak ile ilgili olarak, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben yapılacak bir bildirim ile geri alınabilir. Geri almak, böyle bir bildirimin Genel Sekreter tarafından alındığı tarihi takip eden üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü geçerli olacaktır.

Madde 21-

Bu Sözleşme hükümleri ile ilgili olarak çekince konulamaz.

Madde 22-

1. Herhangi bir Taraf, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine göndereceği bir bildirim ile Sözleşmenin feshini ihbar edebilir.

2.Böyle bir ihbar, beyanın Genel Sekreter tarafından alındığı tarihi takip eden oniki aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü geçerli olacaktır.

Madde 23-

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyine üye devletlere ve Avrupa Konseyi üyesi olmayıp Sözleşmeye taraf olan devletlere :

a) Her imza işlemini,

b) Her onaylama, kabul, tasvib veya katılım belgesinin tevdi edilmesini,

c) Bu Sözleşmenin 19uncu ve 20nci maddelerine uygun olarak yürürlüğe girdiği her tarihi,

d) Sözleşmenin 8inci ve 10uncu maddelerine uygun olarak yapılan işlem hariç olmak üzere, bu Sözleşmeyi ilgilendiren herhangi bir işlem, bildirim veya yazışmayı bildirecektir.

Yukarıdaki hükümleri kabul zımnında gereği gibi yetkili kılınmış aşağıda imzaları bulunanlar işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanacak olan işbu Sözleşme, İngilizce ve Fransızca olarak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere, tek nüsha halinde 26 Kasım 1987 tarihinde Strasbourg'da düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Avrupa Konseyine üye devletlerin her birine bu Sözleşmenin aslına uygun suretlerini tevdi edecektir.

EK

Ayrıcalık ve Bağışıklıklar

(Madde 16)

1. Bu ekin maksadı bakımından, Komite üyelerine yapılan atıflar, 7 nci maddenin 2 nci paragrafında söz konusu olan uzmanlara da şamil olacak şekilde anlaşılacaktır.

2. Komite üyeleri, görevlerinin ifası sırasında ve görevlerini yerine getirirken yaptıkları seyahatlerde aşağıdaki ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanırlar:

a) Şahsi tutuklanma veya gözaltına alınma ve şahsi bagajlara el konmasından bağışıklık ve resmi sıfatları ile sarfettikleri yazılı veya sözlü ifadeleri ve her türlü fiilleri bakımından her türlü adli takibattan bağışıklık;

b) İkamet ettikleri ülkelerden çıkış ve bu ülkelere dönüş, görev ifa ettikleri ülkelere giriş ve bu ülkelerden çıkış sırasında hareket serbestileri üzerindeki her türlü kısıtlamadan ve görevlerini yaparken ziyaret ettikleri veya geçtikleri ülkelerde yabancıların tabi oldukları tescil işlemlerinden bağışıklık.

3. Komite üyeleri, fonksiyonlarının ifası ile ilgili seyahatleri sırasında gümrük ve döviz denetim işlemleri bakımından aşağıdaki kolaylıklardan yararlandırılacaklardır:

a) Kendi hükümetlerince, geçici resmi görev ile yurt dışına seyahat eden yüksek seviyeli yetkililere tanınan kolaylıklar:

b) Diğer Tarafların hükümetlerince, yabancı hükümetlerin geçici resmi görevlisi olan temsilcilerine tanınan kolaylıklar.

4. Komitenin belge ve evrakına, Komitenin işi ile ilgili olduğu sürece dokunulamaz.

Komitenin resmi yazışmaları ve diğer muhaberatı engellenemez veya sansüre tabi tutulamaz.

5. Komite üyeleri için tam bir konuşma özgürlüğü ve görevlerinin ifasında tam bir bağımsızlık temin etmek amacıyla, söz konusu kişilerin görevleri sona ermiş olsa dahi, görevlerinin ifası sırasındaki sözlü veya yazılı ifadeleri ve her türlü fiilleri bakımından adli takibattan bağışık tutulurlar.

6. Ayrıcalık ve bağışıklıklar, Komite üyelerine kendi şahsi çıkarları için değil, görevlerinin bağımsız biçimde ifasını güvence altına almak üzere tanınmıştır.

Sadece Komite, üyelerine tanınmış olan bağışıklıklarını kaldırmaya yetkilidir. Komite, üyelerinden birinin bağışıklığından bunun adaleti engelleyici olduğu kanaatine vardığı herhangi bir halde ve bağışıklıktan, bunun tanınma maksadına zarar vermeden kaldırılabileceği hallerde, kaldırma hakkına sahiptir ve aynı zamanda bununla yükümlüdür.

5.18. BİRLEŞMİŞ MİLETLER İŞKENCE VE DİĞER ZALİMANE, İNSANLIK DIŞI, AŞAĞILAYICI MUAMELE VEYA CEZALARIN ETKİLİ BİÇİMDE SORUŞTURULMASI VE BELGELENDİRİLMESİ İÇİN EL KILAVUZU (İSTANBUL PROTOKOLÜ)

GİRİŞ

El kılavuzunda işkence, Birleşmiş Milletler'in 1984 tarihli İşkenceye Karşı Sözleşmesi'nde (United Nations Convention Against Torture-1984) tanımlandığı anlamda kullanılmıştır:

Bir kişiden veya üçüncü bir şahıstan bilgi almak, o kişinin veya üçüncü bir şahsın itiraf etmesini sağlamak, o kişiyi veya üçüncü bir şahsı işlediği veya işlediğinden şüphelenilen herhangi bir eylemden dolayı cezalandırmak, her tür ayırımcılıktan kaynaklanan herhangi bir nedenle söz konusu kişiyi veya üçüncü bir şahsı korkutmak veya zorlamak amacıyla, kamu görevlisi veya resmi görevli olarak hareket eden herhangi bir şahsın rızası, emri veya göz yummasıyla, söz konusu kişiye acı vermek veya canını yakmak kastıyla yapılan zihinsel ve/veya fiziksel herhangi bir hareket işkencedir. Yasal müeyyidelerin doğal veya arizî sonucu olarak çekilen acı, işkence kapsamına dahil değildir.

İşkence, uluslararası toplum için ciddi bir endişe konusudur. İşkencenin amacı, sadece bireylerin fiziksel ve duygusal yapılarına zarar vermek değildir; kimi durumlarda bütün bir toplumun iradesini ve onurunu da yok etmeyi amaçlar. İnsan olarak varoluşumuzun anlamına ters düştüğü ve daha aydınlık bir gelecek için umutlarımıza gölge düşürdüğü için işkence, insanlık ailesinin bütün üyelerini ilgilendirir.

Uluslararası insan hakları hukuku ve insancıl hukukun işkenceyi her koşulda yasaklamış olmasına karşın (Bkz. Bölüm II), dünya ülkelerinin yarısından fazlasında, kötü muamele ve işkence yapılmaktadır. Koşulsuz şartsız yasaklanmış olmasına karşın, işkencenin bütün dünyada bu kadar yaygın olarak uygulanması, yasaklama ve uygulama arasındaki bu çarpıcı karşıtlık, bireyleri işkence ve kötü muameleden korumak için, Devletlerin etkin önlemleri tanımlayıp, uygulamaya koymaları gerektiğini de sergilemektedir. Bu El Kılavuzu, Devletlerin bireyleri işkenceden korumanın en temel unsurlarından birine yani etkili belgelendirme konusuna eğilmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Etkili belgelendirme sayesinde işkence ve kötü muamelenin kanıtları gün yüzüne çıkartılarak, suçluların işledikleri fiillerden sorumlu tutulması ve adaletin yerini bulması sağlanabilir. El Kılavuzunda anlatılan belgelendirme yöntemleri, insan hakları izleme ve soruştur-

maları, siyasi iltica başvurusu değerlendirmeleri, işkence altında suçunu "itiraf" eden kişilerin savunulması, işkence görenlerin tedavisinde gereksinimlerin değerlendirilmesi de dahil olmak üzere başka koşullarda da kullanılabilir. El Kılavuzu ayrıca, işkence kanıtlarını göz ardı etmeye, farklı göstermeye veya tahrif etmeye zorlanan sağlık çalışanlarının durumlarında, sağlık çalışanları ve onlar hakkında hüküm verecek olanlar için de uluslararası bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Son yirmi yıl içinde işkence ve sonuçlarına ilişkin çok şey öğrenildi, ancak bu El Kılavuzu geliştirilmeden önce, işkencenin belgelendirilmesi konusunda uluslararası kurallar mevcut değildi. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu'nun (İstanbul Protokolü) amacı, işkence ve kötü muamele gördüğünü öne süren bireylerin değerlendirilmesi, işkence iddialarının incelenmesi ve bu tür bulguların yargı mercilerine, soruşturma yapmakla yükümlü diğer kurumlara raporlanması için uluslararası kuralları belirleyen bir başvuru kaynağı olmaktır. El Kılavuzu, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesine Kılavuzluk Eden İlkeleri de içermektedir (Bkz. Ek I). Bu ilkeler, işkencenin etkili bir biçimde belgelendirilmesini sağlamak için Devletlerin uyması gereken asgari standartları belirlemektedir. El Kılavuzunun içerdiği kurallar, statik bir metin, protokol olarak algılanmamalıdır. El Kılavuzu'nda yer alan kurallar, İlkeler bölümünün içerdiği minimum standartların ayrıntılı bir biçimde ele alınmasıyla oluşturulmuştur ve bu kurallar, eldeki kaynaklar makul bir biçimde değerlendirilerek uygulanmalıdır.

El Kılavuzu ve İlkeler, 15 ülkeye dağılmış olan 40 örgüt veya kurumu temsil eden, hukuk, sağlık ve insan hakları alanında çalışan 75'ten fazla uzmanın üç yıllık araştırma, analiz ve taslak metin yazımı çalışmalarının ürünüdür. Şili, Kosta Rika, Danimarka, İngiltere, Fransa, Gazze, Almanya, Hindistan, İsrail, Hollanda, Güney Afrika, Sri Lanka, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen adli tıp uzmanları, hekimler, psikologlar, insan hakları gözlemcileri ve avukatların ortak çalışmasıyla bu El Kılavuzu tasarlanıp hazırlanmıştır.

BÖLÜM I

KONUYLA İLGİLİ ULUSLARARASI HUKUK STANDARTLARI

1. Uluslararası hukukta "işkence görmeme hakkı" net ve kesin bir biçimde ifade edilmiştir. *Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi*, *Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi*, *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme* işkenceyi açık bir biçimde yasaklar. Bölgesel sözleşme-

lerde de aynı şekilde "işkence görmeme hakkı" tanınmıştır. *Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi*, *Afrika [Banjul] İnsan Hakları ve Hakların Hakları Sözleşmesi* ile *Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmeleri*'nin hepsinde, işkencenin yasak olduğu açıkça ifade edilmiştir.

A. Uluslararası İnsancıl Hukuk

2. Silahlı çatışmaları düzenleyen uluslararası anlaşmalar, uluslararası insancıl hukuk (UİH) veya "savaş hukuku" olarak bilinir. Uluslararası hukukun getirdiği işkence yasağı, bütün bu antlaşmaların, savaş kurbanlarına sağladığı geniş kapsamlı korumanın küçük ama önemli bir parçasıdır. 1949 yılında hazırlanan dört Cenevre Sözleşmesi, 188 devlet tarafından imzalanmış ve onaylanmıştır. Cenevre Sözleşmeleri, uluslararası silahlı çatışmalarda izlenmesi gereken kuralları, özellikle yaralılar, tutsak alınan siviller, çatışmalara halihazırda katılmayan veya katılmamış kişilere nasıl davranılacağının kurallarını belirler. Cenevre Sözleşmelerinin hepsi, işkence ve diğer kötü muamele biçimlerini yasaklar. Cenevre Sözleşmelerine ek olarak hazırlanan 1977 tarihli iki Protokol ile söz konusu sözleşmelerin kapsamı ve sağladığı koruma genişletilmiştir. Halihazırda 153 devletin onayladığı Bir numaralı Protokol'ün ilgi alanı uluslararası çatışmalardır. Şimdiye kadar 145 devletin onayladığı İki numaralı Protokol'ün konusu ise uluslararası nitelik arz etmeyen silahlı çatışmalardır.

3. El Kılavuzunun amaçları açısından en önemli husus, her dört sözleşmede de aynı ifadeyle yer alan ve "3 Numaralı Ortak Madde" olarak bilinen sözleşme maddesidir. 3 Numaralı Ortak Madde, "uluslararası nitelik arz etmeyen" silahlı çatışmalara uygulanır; söz konusu madde daha ayrıntılı bir tanım içermez. Bu maddenin sadece uluslar arasındaki savaşlarda değil, *bütün* silahlı çatışmalarda uyulması gereken "değişmez" kuralları, anlaşmaların özünde yer alan yükümlülükleri tanımladığı kabul edilir. Bunun da anlamı, savaşın ya da çatışmanın doğası ne olursa olsun, bazı temel kuralların çiğnenemeyeceğidir. İşkence yasağı da, bu temel kurallardan biridir ve uluslararası insancıl hukuk ile insan hakları hukukunun ortak amaçlarından biridir.

4.3 Numaralı Ortak Madde şöyle der:

….herhangi bir zaman ve yerde ne koşullar altında olursa olsun, herhangi bir kişiye veya kişinin hayatına karşı şiddet uygulamak, özellikle her tür cinayet, sakatlama, zalimce muamele ve işkence…insan onuruna tecavüz, özellikle aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlar yasaktır ve yasak olarak da kalacaktır.

5. BM İşkence Özel Raportörü Nigel Rodley'in ifade ettiği gibi:

İşkencenin ya da kötü muamelenin yasak olduğunu belirtmek için, bundan daha mutlak ve kesin bir ifade kullanılamazdı. Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin

(ICRC) metinler hakkındaki resmi yorumunda geçen ifadeyle, "boşluk, kaçış noktası bırakılmadı; işkencenin mazereti, [işkenceyi] mazur gösterecek durum olamaz."

6. Uluslararası İnsancıl Hukuk (UİH) ile insan hakları hukuku arasındaki başka bir bağlantı da, uluslararası nitelik arz etmeyen silahlı çatışmalara ilişkin hususları düzenleyen İki numaralı Protokol'ün giriş metninde yer alır: "...uluslararası insan hakları mekanizma ve araçları, insanın temel haklarının korunmasını sağlar.*"*

B. Birleşmiş Milletler

7. Birleşmiş Milletler yıllardır insanlara, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelelere karşı yeterli koruma sağlayabilmek için evrensel düzeyde uygulanabilir standartlar ortaya koymaya çalışıyor. Birleşmiş Milletler'e üye olan Devletlerin kabul ettiği sözleşmeler, bildirgeler ve kararlar, işkence yasağının istisnası olamayacağını açıkça beyan eder, ayrıca benzeri ihlallere karşı koruma sağlamak amacıyla başka yükümlülükler de getirirler. En önemli hukuk araçları arasında, *Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi*, *Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesi* (ICCPR), *Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları* (SMRTP), *Bütün İnsanların İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele ve Cezalardan Korunması Bildirgesi* (İşkenceye Karşı Bildirge), *Güvenlik Güçlerinin Davranış Kuralları* (CCLE), *Mahkum ve Tutukluların İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezalardan Korunmasında Sağlık Çalışanlarının özellikle Doktorların Rolü için Geçerli Tıbbi Etik İlkeleri* (Tıbbi Etik İlkeleri), *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezalara Karşı Sözleşme* (İşkenceye Karşı Sözleşme), *Herhangi Bir Alıkoyma veya Mahkumiyet Durumunda Bütün İnsanların Korunması için Geçerli İlkeler Bütünü* (Tutukluluk Haline İlişkin İlkeler Bütünü), *Hükümlülerin Tedavisinin Temel İlkeleri* (BPTP) sayılabilir.

8. Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme, yasal müeyyidelerin doğal veya arızi sonucu olarak çekilen acıyı kapsamaz.

9. Birleşmiş Milletler'in diğer insan hakları oluşumları ve kurumları da işkencenin önlenmesi için standartlar oluşturmanın yanı sıra, Devletlerin işkence iddialarının hepsini soruşturma yükümlülüğü konusunda standartlar geliştirmek üzere harekete geçmişlerdir. Bu oluşum ve kurumlar arasında, İşkenceyi Önleme Komitesi, İnsan Hakları Komitesi, İnsan Hakları Komisyonu, BM İşkence Özel Raportörü, BM Kadınlara Yönelik Şiddet Özel Raportörü ile İnsan Hakları Komisyonu'nun herhangi bir ülke için atadığı Özel Raportörler bulunur.

1. İşkencenin Önlenmesine İlişkin Yasal Yükümlülükler

10. Yukarıda sıralanan uluslararası hukuk araçları, Devletlerin işkenceye karşı

koruma sağlamak için üstlenmesi gereken yükümlülükleri belirlerler. Bu yükümlülükler:

(a) İşkence yapılmasını önlemek için etkin yasal, idari, hukuki ve diğer tedbirleri almak. Savaş da dahil olmak üzere € koşul ve istisnai durum işkencenin mazereti olarak öne sürülemez (İşkence Karşıtı Sözleşme Madde 2; İşkenceye Karşı Koruma Bildirgesi Madde 3);

(b) Bir kişiyi, işkence göreceğini düşünmek için sağlam gerekçelerin olduğu bir ülkeye iade etmemek, sınır dışı etmemek (İşkenceye Karşı Sözleşme Madde 3); İşkence fiilini suça ortaklık veya göz yumma da dahil olmak üzere ceza gerektiren bir suç saymak (İşkenceye Karşı Sözleşme Madde 4; Tutukluluk Haline İlişkin İlkeler Bütünü İlke 7; İşkenceye Karşı Koruma Bildirgesi Madde 7; Tutuklulara Karşı Muamelede Standart Asgari Kurallar Paragraf 31, 32 ve 33).

(d) İşkenceyi sınır dışı etmeye neden teşkil edebilecek bir suç sayma ve sözleşmeye taraf olan diğer Devletlere işkenceyle ilgili ceza soruşturmaları ve davalarında yardımcı olmaya söz vermek (İşkenceye Karşı Sözleşme Madde 8 ve 9);

(e) Gözaltına alınmalarda, kimseyle görüştürmeden gözaltı uygulamasının kullanımını sınırlandırmak, gözaltına alınanların resmen gözaltı merkezleri olarak kabul edilen yerlerde tutulmalarını sağlamak; aynı şekilde bu kişilerin gözaltına alınmalarından sorumlu olan kişilerin adlarını, göz altındaki kişinin akrabaları ve arkadaşları da dahil olmak üzere konuyla ilgili kimselerin kolayca erişebileceği, elde edebileceği şekilde kayıtlara geçirmek; bütün sorgulama seanslarının zamanlarını ve yerlerini sorgulamada bulunan kişilerin adlarıyla birlikte kaydetmek; doktor, avukat ve aile üyelerine göz altında tutulan kişiye erişme hakkı tanımak (İşkenceye Karşı Sözleşme Madde 11; Tutukluluk Haline İlişkin İlkeler Bütünü İlke 11,12, 13, 15, 16, 17, 18, 19 ile 23; Tutuklulara Karşı Muamelede Standart Asgari Kurallar paragraf 7, 22 ve 37);

(f) Sivil veya askeri emniyet güçleri, tıbbi personel, kamu personeli ve diğer ilgili personelin eğitimine işkence yasağı eğitiminin dahil edilmesini, işkence yasağı konusunda bilgi verilmesini sağlamak, bunu güvence altına almak (İşkenceye Karşı Sözleşme Madde 10; İşkenceye Karşı Koruma Bildirgesi Madde 5; Tutuklulara Karşı Muamelede Standart Asgari Kurallar paragraf 54)

(g) İşkence altında verildiği kanıtlanmış € ifadenin, işkence yapmakla suçlanan bir kişiye karşı açılan davada ifadenin alınmış olmasının kanıt olduğu veya kanıt sayıldığı durumlar istisna olmak şartıyla, € davada delil olarak öne sürülememesini temin etmek (İşkenceye Karşı Sözleşme Madde 15; İşkenceye Karşı Koruma Bildirgesi Madde 12);

(h) İşkence suçunun işlendiğine inanmak için yeterli sebep olduğu durumlarda, yetkili makamların, tarafsız ve zamanında soruşturma yürütmesini sağlamak (İş-

kenceye Karşı Sözleşme Madde 12; Tutukluluk Haline İlişkin İlkeler Bütünü İlke 33 ile 34; İşkenceye Karşı Koruma Bildirgesi Madde 9);

(i) İşkence görenlerin, durumu telafi etmek ve yeterli miktarda tazminat alma haklarını güvence altına almak (İşkenceye Karşı Sözleşme Madde 13 ile 14; İşkenceye Karşı Koruma Bildirgesi Madde 11; Tutuklulara Karşı Muamelede Standart Asgari Kurallar paragraf 35 ve 36);

Yapılan soruşturma sonucunda işkence yapıldığı ortaya çıkarsa, işkencenin faili olduğu iddia edilen kişi(ler) hakkında cezai işlem yapılmasını sağlamak. Diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza iddiaları da yerinde bulunursa, fail olduğu iddia edilen kişi ya da kişiler hakkında cezai işlemler, disiplin işlemleri veya gerekli diğer işlemleri uygulamak. (İşkenceye Karşı Sözleşme Madde 7; İşkenceye Karşı Koruma Bildirgesi Madde 10)

2. Birleşmiş Milletler Oluşumları ve Mekanizmaları

(a) İşkenceyi Önleme Komitesi (CAT)

11. İşkenceyi Önleme Komitesi (CAT), *Uluslararası İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi*'nin ülkelerdeki uygulamasını izlemekle yükümlüdür.

CAT, "insan hakları alanında yetkin oldukları kabul edilen ve yüksek ahlaki değerlere sahip oldukları" için göreve atanmış 10 uzmandan oluşur. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'nin 19. Maddesi gereği, Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla, CAT'e, Sözleşmenin getirdiği yükümlülükleri hayata geçirmek için aldıkları önlemler konusunda rapor verirler. CAT, Sözleşme maddelerinin iç hukuka nasıl dahil edildiğini ve sözleşmenin uygulama aşamasında nasıl işlediğini izler ve rapor eder. CAT her raporu dikkate alır, genel yorum ve tavsiyelerde bulunabilir, bu yorum ve tavsiyelere, Taraf Devletlere ve BM Genel Kurulu'na sunulan yıllık raporlarda yer verebilir. Bütün bu süreçler, kamuya açık toplantılarda gerçekleşir.

12 CAT, Taraf Devletlerden birinin toprakları içerisinde sistematik olarak işkence uygulandığına ilişkin, temeli var olan, sağlam belirtiler içeriyor gibi gözüken güvenilir bir bilgi alırsa, BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'nin 20. Maddesi uyarınca Taraf Devleti, bu bilgiyi incelemek ve söz konusu bilginin incelenmesi konusunda işbirliği yapmak ve bu konudaki gözlemlerini sunmak üzere davet eder. CAT gerekli görürse, bir veya birkaç üyesini gizli bir soruşturma yapmak ve hemen CAT'e rapor vermekle görevlendirebilir. İnceleme, Taraf Devletle anlaşılarak söz konusu devletin topraklarına ziyareti de içerebilir. Üye ya da üyelerinin ulaştığı bulguları inceleyen CAT, bulgularını söz konusu durumda uygun bulunan yorum ve tavsiyelerle birlikte Taraf Devlet'e iletir. BM Sözleşmesinin yirminci maddesi

uyarınca CAT'ın yaptığı tüm soruşturmalar gizlidir ve soruşturma sürecinin her aşamasında Taraf Devlet ile işbirliği yapma yolları araştırılır. Soruşturmanın bütün aşamaları tamamlandıktan sonra, CAT sözleşmeye taraf olan Devlet'in de görüşünü alarak, incelemeler sonucunda elde edilen sonuçlara ilişkin özet bilgiyi diğer Taraf Devletlere ve BM Genel Kurul'una sunduğu yıllık raporuna eklemeye karar verebilir.

13. BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'nin 22. Maddesi uyarınca Taraf Devletlerden biri, herhangi bir zamanda, bir Taraf Devletin, BM İşkenceye Karşı Sözleşme maddelerini ihlal etmesi sonucunda mağdur olduğunu iddia eden ve kendi ülkesinin kanunlarına tabii olan kişiler adına, veya bu kişilerin kendi başına CAT'e başvuruda bulunma ve CAT'ın da bu başvuruları değerlendirme yetkisine haiz olduğunu kabul edebilir. CAT bu yazışmaları gizli olarak değerlendirir ve görüşlerini ilgili Taraf Devlet ve kişiye iletir. Sözleşmeyi onaylanan 112 Taraf Devletten sadece 39'u, 22. Maddenin uygulanabilir olduğunu kabul etmiştir.

14. CAT'ın Genel Kurul'a sunduğu yıllık raporlarda ele aldığı konulardan biri de, Taraf Devletlerin, BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesinin 12inci ve 13üncü Maddesi uyarınca bütün işkence iddialarının, zamanında ve tarafsız biçimde soruşturulmasını sağlama yükümlülüğünü yerine getirip getirmedikleridir. Örneğin CAT, işkence iddialarını soruşturmada 15 aylık bir gecikmenin makul kabul edilemeyecek kadar uzun olduğunu ve bu gecikmenin 12inci Maddeyle uyuşmadığı şeklinde görüş bildirmiştir.CAT ayrıca, sözleşmenin 13üncü Maddesine göre, işkence yapıldığına dair resmi bir başvurunun gerekmediğini ve "mağdurun işkence yapıldığını iddia etmesinin, [Taraf Devletin] iddiayı zamanında ve tarafsız olarak incelemesi için yeterli olduğunu" ifade etmiştir.

(b) İnsan Hakları Komitesi

15. İnsan Hakları Komitesi, Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin ardından, sözleşmenin 28inci Maddesi uyarınca, Taraf Devletlerin sözleşmeyi uygulamasını izlemek üzere kurulmuştur. Komite, yüksek ahlaki değerlere sahip olduğu kabul edilen ve insan hakları alanındaki yetkinliği teslim edilen 18 bağımsız uzmandan oluşur.

16. Sözleşmeye taraf olan Devletler, sözleşmeyle tanınan hakların etkinleştirilmesi için aldıkları önlemler ve bu haklardan yararlanmada kaydedilen gelişmeyi, her beş yılda bir rapor halinde sunmakla yükümlüdürler. İnsan Hakları Komitesi bu raporları, raporu görüşülen Taraf Devletin temsilcileriyle diyalog içinde inceler.

Komite, daha sonra endişe uyandıran temel hususları özetleyen gözlemlerini ve Taraf Devlet'e uygun tavsiye ve önerilerde bulunan nihai gözlem raporunu hazırlar. Komite, ayrıca Taraf Devletlere hem rapor hazırlamada hem de Sözleşmenin hükümlerini uygulamada yol gösterecek, sözleşmenin belirli maddeleriyle ilgili

açıklamalar içeren genel yorum raporları hazırlar. Komite hazırladığı genel yorum raporlarının birinde, Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 7inci maddesine açıklık getirmeye çalışmıştır. Yedinci Madde, "hiç kimseye işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulanamaz" der. İnsan Hakları Komitesinin Raporunda, söz konusu sözleşmenin yedinci maddesi üzerine yapılan genel yorumlar bölümünde Komite, işkenceyi yasaklamanın veya ceza gerektiren bir suç saymanın, 7inci Maddenin yeterince uygulandığı anlamına gelmediğini özellikle belirtmiştir. Komite, "…Devletler belli bir kontrol mekanizması aracılığıyla etkili koruma sağlamak zorundadırlar. Kötü muamele şikayetleri yetkili makamlar tarafından etkili bir biçimde soruşturulmalıdır" ifadesini kullanmıştır.

17.İnsan Hakları Komitesi 10 Nisan 1992 tarihinde, 7inci Madde hakkındaki daha önceki yorumlarını geliştiren yeni bir Genel Yorum Raporunu kabul etmiştir. Komite, "yetkili makamlar çözümü etkin kılabilmek ve durumu iyileştirmek için şikayetleri zamanında ve tarafsız bir biçimde soruşturmalıdır" ifadesiyle 7inci madde yorumunu daha da güçlendirmiştir. Sözleşmeye taraf olan bir ülkenin *Uluslararası Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleş*mesinin 1 Numaralı Seçmeli Protokolünü onaylaması durumunda, kişi Komite'ye sözleşmeyle belirlenen haklarının ihlal edildiği şikayetiyle yazılı başvuruda bulunabilir. Başvuru usul açısından uygun ve kabul edilebilir görülürse, Komite, yıllık raporlarda açıklanan esasları temel alarak karar alır ve bu kararı açıklar.

(e) İnsan Hakları Komisyonu

18.İnsan Hakları Komisyonu, Birleşmiş Milletler'in temel insan hakları birimidir. Komisyon, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in (ECOSOC) üç senelik dönemler için seçtiği 53 Üye Ülke temsilcisinden oluşur. Komisyon her sene, altı hafta süreyle Cenevre'de bir araya gelerek, insan hakları konularını görüşür. Komisyon, araştırmalar, veri araştırma misyonları başlatabilir, daha üst BM organlarının onayı için taslak sözleşmeler ve bildirgeler hazırlar, ayrıca kamuya açık veya kapalı olarak yapılan oturumlarda belli tür insan hakları ihlalleri üzerine çalışmalar yürütür. Ekonomik ve Sosyal Konsey, 6 Haziran 1967 tarihli ve 1235 sayılı karar ile Komisyon'a ağır insan hakları ihlalleri iddialarını incelemek ve "yer etmiş, belli bir insan hakları ihlali modeli sergileyen durumlarda kapsamlı araştırmalar yapmak" yetkisini vermiştir. Komisyon bu yetkiye dayanarak, diğer işlerinin yanı sıra belli insan hakları ihlalleri konusunda endişelerini dile getiren kararlar almış ve belli bir temaya bağlı insan hakları ihlallerini araştırmak için özel raportörler atamıştır. Komisyon, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezalar hakkında da kararlar almıştır. 1998 tarih ve 38 sayılı kararında Komisyon, "yetkili ulusal makamın, bütün işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ve ceza iddialarını anında ve tarafsız bir biçimde incelemesi gerektiğini" vurgulamıştır.

(d) BM İşkence Özel Raportörü

19.Komisyon, 1985 yılında aldığı 33 numaralı kararla, işkence konusunda özel bir raportör atamaya karar vermiştir. İşkence Özel Raportörünün görevi, işkenceyle ilgili konularda güvenilir ve inanılır bilgi aramak ve bulmak, toplanan bilginin gereğini gecikmeden yapmak olarak tanımlanmıştır. Komisyon daha sonra aldığı kararlarla, Özel Raportörün yetkilerini geliştirmeyi ve yenilemeyi sürdürmüştür.

20.Özel Raportör, ister BM İşkenceye Karşı Sözleşme'yi imzalamış olsun, ister olmasın Birleşmiş Milletler'e üye ve gözlemci statüsünde bulunan bütün devletleri izleme yetkisine sahiptir. Özel Raportör, hükümetlerle temasa geçerek, hükümetlerin işkenceyi önlemek ve işkence yapıldığı takdirde durumu tazmin etmek için aldığı hukuki ve idari tedbirler hakkında bilgi alır. Raportör ayrıca, işkence yapıldığına dair iddialara yanıt vermeleri talebiyle devletlerle temasa geçebilir. Özel Raportör, işkenceyle ilgili acil eylem başvurularını alır, bu istemleri söz konusu eylemin konusu olan kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunmasını temin etmesi için, ilgili hükümetin dikkatine sunar. Bu görevlerine ek olarak, kendisiyle görüşmek isteyen hükümet temsilcileriyle müzakereler yapar ve görevinin kendisine tanıdığı yetki çerçevesinde dünyanın çeşitli bölgelerine yerinde [*in situ]* ziyaretler yapar.

İşkence Özel Raportörü, İnsan Hakları Komisyonu'na ve BM Genel Kurulu'na rapor sunar. Bu raporlarda, Özel Raportörün yetkileri dahilinde gerçekleştirdiği faaliyetler bir arada sunulur ve işkence iddialarının geciktirilmeden hemen soruşturulması gereğine dikkat çekilir, bu gereğin altı çizilir. 12 Ocak 1995 tarihli İşkence Özel Raportörü Raporunda, Özel Raportör Nigel Rodley bir dizi tavsiyede bulunmuştur. Raporun 926 (g) bendinde şöyle denilmektedir:

Gözaltına alınmış bir kişi veya akrabası ya da avukatı, işkence iddiasında bulunursa, iddia mutlaka soruşturulmalıdır….Şikayet başvurularını alacak ve soruşturacak, soruşturma ve/veya yargı yetkisi olan Ulusal Komisyon veya Ombudsman gibi bağımız ulusal makamlar oluşturulmalıdır.. İşkence gördüğü iddia edilen kişinin şikayeti, söz konusu kişinin yargılandığı davayı araştırmak ve yargılamakla yükümlü olan kurumla hiçbir ilişkisi olmayan, bağımsız bir kurum tarafından derhal ele alınarak soruşturulmalıdır.

21.İşkence Özel Raportörü, bu tavsiyesini, 9 Ocak 1996 tarihli Raporunda vurgulayarak tekrarlamıştır. Özel Raportör, işkence uygulamasıyla ilgili kaygılarını dile getirdiği 136 numaralı paragrafta, "Devletlerin hem uluslararası genel hukuk hem de *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ya da Aşağılayıcı Muameleyi ya da Cezayı Önleme Sözleşmesin*e göre işkence iddialarını soruşturmakla yükümlü olduklarına" dikkati çekmiştir.

(e) Kadınlara Yönelik Şiddet Özel Raportörü

22. Kadınlara Yönelik Şiddet Özel Raportörlüğü, İnsan Hakları Komisyonu'nun 1994 tarih ve 45 sayılı kararıyla kurulmuş ve 1997 tarih ve 44 sayılı karar ile de görev ve yetkileri geliştirilmiş ve yenilenmiştir. Özel Raportör insani bir ruh ile, herhangi bir ülkede kadınlara yönelik şiddet iddialarını tanımlamak ve soruşturmak amacıyla spesifik olarak kadınlara yönelik şiddet iddialarını soruşturmak üzere Hükümetlerden bilgi ve açıklama talep etmek için prosedürler geliştirmiştir. Söz konusu hükümet ile temaslar, ismen teşhis edilmiş bir veya birden çok kişi hakkında olabileceği gibi, kadınlara yönelik şiddete göz yuman ve/veya izin veren, kışkırtan daha genel nitelikli durumlar için de söz konusu olabilir. Özel Raportör, kadınlara yönelik cinsiyete bağlı şiddet tanımını, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1993 Aralık tarihinde aldığı 48/104 karar numaralı *Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi*'nden almaktadır. Kadınlara yönelik cinsiyete bağlı şiddet, bireyin yaşam hakkına veya fiziksel bütünlüğüne yönelik çok belirgin bir tehdit veya tehdit korkusu içeriyorsa, Özel Raportöre acil eylem çağrısı gönderilebilir. Özel Raportör yetkili ulusal makamları olayla ilgili bilgi vermek konusunda zorlamakla kalmaz, yetkili ulusal merciyi söz konusu olayla ilgili bağımsız ve yansız soruşturma yürütmeye ve kadınların temel insan haklarının daha fazla ihlâl edilmemesini sağlamak için acil eylemde bulunmaya da sevk eder.

23. Özel Raportör İnsan Hakları Komisyonu'na Hükümetlerle yazışmaları hakkında yıllık rapor sunar. Hükümetlerden ve diğer güvenilir kaynaklardan alınan bilgilere dayanarak herhangi bir ülkede kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik uzun soluklu çözümler bulunmasını isteyen Hükümetlere tavsiyelerde bulunur. Hükümetlerin yanıt vermemesi veya yeterince bilgi vermemesi durumunda, Özel Raportör ilgili Hükümetlere izleme mektupları gönderebilir. Herhangi bir ülkede kadınlara yönelik şiddetin sürmesi ve Özel Raportör'ün aldığı bilgiler, Hükümetin kadınların insan haklarını korumak için hiçbir önlem almadığına işaret ediyorsa, Özel Raportör ilgili hükümetten, yerinde delil toplama misyonunu gerçekleştirmek için ülkeyi ziyaret etme izni almayı düşünebilir.

(f) İşkence Mağdurları için Birleşmiş Milletler Gönüllü Fonu

24. Sadece kurbanları değil aynı zamanda aile üyelerini de etkileyen işkence sonrası fiziksel ve ruhsal etkiler yıkıcı olabilir ve uzun yıllar sürebilir. Uğranılan travmanın tedavisi için yardım işkence kurbanlarını destekleme alanında uzmanlaşmış organizasyonlardan sağlanabilir. Aralık 1981'de, Genel Kurul, işkence kurbanlarına ve kurbanların aile üyelerine psikolojik, tıbbi, sosyal, ekonomik, hukuksal ve diğer insani yardımları sağlayan hükümet dışı örgütlere (HDÖ) dağıtılmak için gönüllü katkıları toplamak üzere "İşkence Mağdurları için Birleşmiş Milletler

Gönüllü Fonu"nu kurmuştur. Mevcut gönüllü katkılara bağlı olarak, Fon, dünya çapında 80 ülkedeki 80,000 işkence kurbanı ve aile üyelerini destekleyen 200 HDÖ projesine kaynak sağlayabilmektedir. Fon, sağlık çalışanları ve diğerlerini işkence kurbanlarına uzmanlaşmış destek sağlama konusunda eğiten sınırlı sayıda projeye destek veren Mütevelli Heyeti'nin bir tavsiyesi üzerine, bu el kitabının hazırlanmasına ve tercüme edilmesine kaynak sağlamış ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu'nun Mesleki Eğitim Serisi'nde yayımlanmasını tavsiye etmiştir.

C. Bölgesel Kuruluşlar

25.Bölgesel Kuruluşlar da işkencenin önlenmesi için standartlar geliştirilmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu bölgesel kuruluşlar arasında Inter-Amerikan İnsan Hakları Komisyonu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Komisyonu, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi ile Afrika İnsan Hakları Komisyonu sayılabilir.

1. İnter-Amerikan İnsan Hakları Komisyonu ve İnter-Amerikan İnsan Hakları Mahkemesi

26.Amerika Devletleri Örgütü (OAS), 22 Kasım 1969 tarihinde *Amerika İnsan Hakları Sözleşme*sini kabul etmiş ve bu sözleşme 18 Temmuz 1978 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 5. Maddesi şöyle der:

1. Her insan, fiziksel, ruhsal ve ahlaki bütünlüğüne saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Hiç kimse, işkence ya da zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı ceza ya da muameleye maruz bırakılamaz. Özgürlüğünden alıkonulan her insana, insan olmanın getirdiği onura saygı ile davranılmalıdır.

27.Sözleşmenin 33üncü maddesi, İnter-Amerikan İnsan Hakları Komisyonu ve İnter-Amerikan İnsan Hakları Mahkemesinin kurulmasına temel teşkil eder. Komisyonun temel işlevi, tüzüğünde de belirtildiği gibi, insan haklarının gözetilmesini ve savunulmasını teşvik etmek ve OAS'ye bu alanda danışman kuruluş olarak hizmet sunmaktır. 5inci maddeye göre, Komisyon bu işlevini yerine getirirken, işkencenin tanım ve yorumunu *İnter-Amerikan İşkenceyi Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi* 'ne göre belirlemiştir. OAS 9 Aralık 1985 tarihinde *İşkenceyi Önleme ve Cezalandırma İnter- Amerikan Sözleşmesi*'ni kabul etmiş, sözleşme 28 Şubat 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin 2inci Maddesine göre işkence şöyle tanımlanmıştır.

Cezai soruşturma amacıyla, korkutmak için, kişisel cezalandırma veya suç önleme aracı, ceza olarak veya herhangi bir nedenle, bir kişiye kasıtlı olarak fiziksel veya zihinsel acı vermek amacıyla yapılan hareket [işkencedir]. Fiziksel veya zihinsel acı vermese bile, kurbanın kimliğini yok etmek, fiziksel veya zihinsel

kapasitesini azaltmak amacıyla bir insanın [zihni ve bedeni] üzerinde uygulanan yöntemler de işkencedir.

28. Sözleşmenin 1inci Maddesine göre Taraf Devletler sözleşme şartları gereği, işkenceyi önleme ve cezalandırmakla yükümlüdürler. Sözleşmeye göre Taraf Devletler, kendi yetki alanlarında işkence yapıldığına dair her iddiayı derhal ve olması gereken biçimde soruşturmakla yükümlüdürler.

29. 8'inci Madde şöyle der: "Taraf Devlet, kendi yargı alanı dahilinde işkence gördüğü suçlamasında bulunan her bireye, iddiasının tarafsız biçimde araştırılması hakkını sağlamak ve bu hakkı garanti altına almakla yükümlüdür." Aynı şekilde Taraf Devlet, kendi yargı sahasında işkence yapıldığına ilişkin bir iddiayla karşı karşıya ise veya işkence yapıldığına inanmak için inandırıcı ve sağlam nedenler varsa, yetkili kurumlarının derhal ve gerektiği gibi olayla ilgili soruşturma yürütmek için harekete geçmesini ve gerekli durumlarda uygun cezai işleme başvurmasını da garanti altına almakla yükümlüdür.

30. 1998 yılında hazırlanan ülke raporlarından birinde Komisyon, işkencecilerin etkin biçimde yargılanmasının önündeki engellerden birinin, işkence iddialarının bağımsız olarak soruşturulamaması olduğunu belirtmiştir; genellikle soruşturma, işkence yapmakla suçlanan kesimlerle tanışık olması şiddetle muhtemel birimlerce yürütülmektedir. Sekizinci maddeye atıfta bulunan Komisyon, her vakanın "tarafsızca incelenmesinin" öneminin altını çizmiştir.

31. İnter-Amerikan İnsan Hakları Mahkemesi, Amerika İnsan Hakları Sözleşmesinin ihlal edildiği iddialarının soruşturulması gerektiğinden söz etmiştir. 29 Temmuz 1988 tarihli Velasquez Rodriguez davasında Mahkeme, şu kararı almıştır:

Devlet, Sözleşme hükümleriyle korunan hakların ihlalini içeren her vakayı incelemekle yükümlüdür. Eğer Devlet aygıtının işleyişi sonucu, ihlal cezalandırılmaz ve mağdurun, bu haklarından tam olarak yararlanması mümkün olduğunca çabuk sağlanamazsa, Devlet kendi egemenlik alanındaki kişilerin bu haklarını serbestçe ve tam olarak kullanmalarını sağlama görevini yerine getirmemiş demektir.

32 Sözleşmenin 5inci Maddesi işkenceye maruz kalmama hakkını verir. Söz konusu sözleşme, özellikle kayıplar konusu ele almış olsa da İnter-Amerikan İnsan Hakları Mahkemesi, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesince garanti altına alınmış haklardan birinin, işkence veya diğer kötü muamele biçimlerine maruz kalmama hakkı olduğuna da atıfta bulunmuştur.

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Komisyonu

33. Avrupa Konseyi, 4 Kasım 1950 tarihinde *Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi*'ni kabul etmiş ve Sözleşme 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Avrupa Sözleşmesinin 3üncü Maddesi şöyle der:

"Kimse, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da cezaya maruz bırakılamaz." Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonundan oluşan bir denetleme sistemi kurmuştur. 1 Kasım 1998'de yürürlüğe giren reformla, Daimi Mahkeme, eski Mahkemenin ve Komisyonun yerini almıştır. Bu değişiklikle bireysel başvuru hakkı zorunlu hale gelmiş ve tüm mağdurların doğrudan Mahkemeye erişebilmesi mümkün hale gelmiştir. Mahkeme, işkence iddialarının soruşturulması gereğinin 3üncü Madde ile garanti altına alınan haklarının sağlanmasının yolu olup, olmadığını değerlendirme fırsatını da elde etmiştir.

34. Bu konuda verilen ilk hüküm 18 Aralık 1996 tarihinde, *Türkiye'ye karşı Aksoy* davasında alınan karardı. Bu davada Mahkeme şu görüşe varmıştır:

Polis tarafından göz altına alındığında sağlıklı olan bir kişinin salıverilme anında yaralı olduğu saptanırsa, yaralanmanın nedeni konusunda inanılır bir açıklama getirme sorumluluğu Devlet'e aittir; böyle bir açıklama gelmediği takdirde, [bu vakanın] Sözleşmenin 3üncü Maddesi uyarınca incelenmesi gereken bir vaka olduğu açıktır.

35. Mahkeme, kararın daha sonraki bölümünde, başvuru sahibinde oluşan yaralanmaların işkenceden kaynaklandığı ve 3üncü Madde'nin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Dahası, Mahkeme yetkili ulusal mahkemeler nezdinde hukuki çözüm arama hakkını getiren Sözleşmenin 13üncü Maddesinin, işkence iddialarını kapsamlı olarak soruşturma yükümlülüğü getirdiği yorumunu da yapmıştır. Mahkeme, "işkencenin yasaklanmasının büyük öneme sahip olduğunu" ve işkence mağdurlarının ne kadar kolayca zarar görebilir bir durumda olduklarını göz önüne alarak, "13üncü Madde Devletlere, ulusal sistem dahilinde yer alan diğer hukuki yolların baki kalması şartıyla, işkence vakalarını etkili ve kapsamlı biçimde soruşturma yükümlülüğü de getirir" şeklinde karar vermiştir.

36. Mahkeme, söz konusu Sözleşmenin, *Birleşmiş Milletler İşkencenin ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi*'nin 12. Maddesindeki gibi açık bir hüküm içermemesine karşın, "böyle bir gerekliliğin, 13üncü maddede yer alan "etkili çözüm ve etkili hukuk yolu" kavramına içkin olduğunu" belirtmiştir. Mahkeme, başvuruda bulunan kişinin işkence iddiasını soruşturmadığı gerekçesiyle, Devletin Sözleşmenin 13üncü Maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir.

37. Mahkeme, *Bulgaristan'a karşı Assenov ve diğerleri* Davasında verilen (90/1997/874/1086) 28 Ekim 1998 tarihli kararında daha da ileri giderek, Devletin sadece Sözleşmenin 13üncü Maddesine göre değil, 3üncü Maddesine göre de işkence iddialarını soruşturmakla yükümlü olduğu sonucuna varmıştır. Bu davada, polis tarafından tutuklanan genç bir Roman, dayak yediğine ilişkin tıbbi veriler

sunmuştur, ancak var olan kanıtlara dayanarak gencin babası mı, yoksa polis tarafından mı dövüldüğünü değerlendirmek mümkün değildir. Mahkeme "Bay Assenov'u muayene eden doktorun saptadığı çürüklerin, yaralama ister polis, ister babası tarafından yapılmış olsun, Madde 3'ün kapsamına giren kötü muameleye denk gelecek ağırlıkta" olduğuna hükmetmiştir. Üçüncü Maddenin ihlal edildiği görüşünde olmayan Komisyonun aksine, Mahkeme, o noktada da durmamıştır. Daha da ileri giderek bulguların, "yaralanmalara polisin sebep olduğuna ilişkin gerçekçi bir şüphe yarattığı" görüşünü de belirtmiştir. Sonuç olarak Mahkeme şöyle hükmetmiştir:

Bir kişinin, Sözleşmenin 3üncü maddesinin ve yasaların ihlal edilerek, polis veya Devletin diğer yetkilileri tarafından ciddi bir biçimde kötü muamele gördüğü iddiasını dile getirmesi durumunda Sözleşmenin 3üncü maddesi, Sözleşmenin 1inci maddesinde dile getirilen "[Devletlerin] kendi yargı alanlarında bulunan herkese, Sözleşmede yer alan hak ve özgürlükleri sağlaması" gerektiğini belirten ibare ile birlikte okunduğunda, üçüncü maddenin etkin resmi bir soruşturma yapılmasını gerektirdiği anlaşılır. Bu görev, sorumluların belirlenmesi ve cezalandırılmasına yol açacak düzeyde olmalıdır. Bu yapılmazsa, işkence ve insanlık dışı ve aşağılayıcı muamelenin veya cezanın hukuken yasaklanmış olması, temelde çok önemli olmasına rağmen pratikte etkisiz kalacak ve kimi durumlarda, Devlet görevlilerinin zımnen cezadan muaf kalarak, kendi denetimleri altındaki kişilerin haklarını çiğnemesi mümkün olacaktır.

38. Mahkeme bu davayla ilk kez tek başına kötü muamelenin yapılmış olmasından değil, kötü muamele iddiaları üstüne etkin bir resmi soruşturmanın yapılmamış olmasından dolayı 3. Maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Ayrıca Mahkeme, Aksoy Davasındaki tutumunu yineleyerek 13. Maddenin de ihlal edildiğine karar vermiş ve şu yorumu yapmıştır:

Bir kişi, kötü muamele gördüğü ve dolayısıyla 3. Maddenin çiğnendiğini iddia ettiği zaman, etkili iyileştirme kavramı, 3. Maddenin öngördüğü gibi kapsamlı ve etkili soruşturmanın yanı sıra, şikayetçinin etkili bir biçimde soruşturma prosedüründen yararlanabilmesini ve gerekli olan durumlarda uygun tazminata hak kazanmasını da içerir.

3. Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezayı Önleme Komitesi (CPT)

39. Avrupa Konseyi 1987 yılında *Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Sözleşmesini* kabul etmiştir. Bu sözleşme, 1 Şubat 1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1 Mart 1999 itibariyle Sözleşme, Avrupa Konseyine üye olan 40 Devlet tarafından onaylanmıştır. Bu sözleşme, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*'nin yargı mekanizmasını, önleyici bir sistemle

tamamlar niteliktedir. Sözleşmenin, bağımsız hukuk normları yaratmak gibi bir amacı yoktur. *Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi* ile Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) oluşturulmuştur. Bu komitede, Üye Devletlerden her biri birer kişiyle temsil edilmektedir. CPT'ye seçilen üyelerin yüksek ahlaki değerlere sahip, tarafsız, bağımsız ve alan çalışması yapabilecek vasıfta kişiler olması gereklidir.

40. CPT, Avrupa Konseyi üyesi ülkelere kısmen düzenli aralıklarla, kısmen de kısa süreli ve özel amaçlı [*ad hoc]* ziyaretler yapar. CPT ziyaretinde, heyette CPT üyeleri, tıp, hukuk veya diğer alanlarda uzman kişiler, çevirmenler ve CPT Sekretarya üyeleri bulunur. Heyetler, ziyaret ettikleri ülkenin Yetkili Makamlarınca özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kişileri ziyaret ederler. Her CPT heyetinin yetkileri oldukça geniştir. Özgürlüklerinden mahrum edilen kişilerin tutulduğu herhangi bir yeri, daha önce bildirimde bulunmadan, tekrar tekrar ziyaret edebilirler, özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kişilerle özel görüşme yapabilirler, bu mekanlarda herhangi birini veya herkesi ziyaret edebilirler, bu tür mekanlarda, sadece hücreleri veya koğuşları değil, herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın herhangi bir yeri görebilirler. Heyet isterse, ziyaret edilen kişilerle ilgili tüm belgelere ve dosyalara erişebilir. CPT'nin bütün çalışmaları, işbirliği ve gizlilik esasına dayanır.

41. CPT her ziyaretin ardından raporunu hazırlar. Rapor, ziyaret sırasında elde edilen bulgulara dayanır; var olan koşullar üzerine yorumlar yapar, somut önerilerde bulunur ve açıklama gerektiren konular hakkında sorular sorar. Taraf Devlet rapora yazılı olarak yanıt verir, böylelikle CPT ile Taraf Devlet arasında bir sonraki ziyarete kadar sürecek bir diyalog başlar. CPT raporları ve Devletlerin yanıtları gizli belgelerdir. Ancak Taraf Devlet (ama CPT değil) hem raporları hem de yanıtları yayınlamaya karar verebilir. Halihazırda, aşağı yukarı Taraf Devletlerin tümü hem raporları hem de yanıtları kamuya açıklamışlardır.

42. CPT on yıldır devam eden faaliyetleri süresince, gözetim altında tutulan kişilere muamelenin genel standartlarını belirleyen bir dizi kriter geliştirmiştir. Bu standartlar maddi gözetim koşullarının yanı sıra, usul hakkındaki güvenceleri de belirler. Örneğin CPT'nin polis gözetimi altında tutulan kişiler için savunduğu güvencelerden üçü şunlardır:

1) Özgürlüğünden mahrum edilen kişinin, arzu ettiği takdirde derhal üçüncü bir kişiyi (bir aile üyesini) tutukluluk halinden haberdar etme hakkı

2) Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin hemen avukata erişebilme hakkı

3) Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin derhal bir doktora, arzu ettiği takdirde kendi istediği bir doktora erişebilme hakkı

43. CPT ayrıca defalarca, yasayı uygulamakla görevli olan kişilerin kötü mua-

melede bulunmasını engellemenin en etkin yollarından birinin, yetkili makamların kendilerine iletilen her tür kötü muamele iddialarını incelikle araştırması ve gerekli olduğunda uygun cezayı uygulaması olduğunu vurgulamıştır. Bu tür bir tavrın, caydırıcı etkisi güçlü olacaktır.

4. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu

44. Avrupa ve İnter-Amerikan sistemleriyle karşılaştırıldığında, Afrika'nın işkence ya da işkencenin önlenmesi konulu bir sözleşmesi olmadığı görülür. İşkence sorunu diğer insan hakları ihlalleriyle aynı düzeyde incelenmektedir. İşkence sorunu esas olarak Afrika Birliği Örgütü'nün (OAU) 27 Haziran 1981 tarihinde kabul ettiği ve 21 Ekim 1986'da yürürlüğe giren *Afrika [Banjul] İnsan ve Halkların Hakları Kurucu Sözleşmesi*nde ele alınmıştır. Afrika Kurucu Sözleşmesinin 5inci Maddesi şöyle der:

Her bireyin, insan olmanın getirdiği onura uygun bir biçimde saygı görmeye ve insan olarak yasal statüsünün kabul edilmesine hakkı vardır. İnsanın her biçimde sömürüsü ve aşağılanması özellikle esaret, esir ticareti, işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı ceza ve muameleler yasaktır.

45. Afrika Kurucu Sözleşmesinin 30uncu maddesi uyarınca 1987 Haziran'ında "insan hakları ve halkların haklarının tanıtmak ve Afrika'da bu hakların korunmasını sağlamakla" görevlendirilen Afrika İnsan ve Halklar Komisyonu kurulmuştur. Dönemsel olarak yapılan oturumlarında zaman zaman işkence konusunu da ele alan Afrika Komisyonu, Afrika insan haklarıyla ilgili konularda ülkeler hakkında kararlar almıştır. Afrika Komisyonu ülkelerle ilgili kararlarında, işkence uygulaması da dahil olmak üzere insan haklarında durumun kötüleşmesinden duyduğu endişeyi dile getirilmiştir.

46. Afrika Komisyonu, görevi Komisyonun açık oturumlarında rapor vermek olan Cezaevleri Özel Raportörü, Keyfi ve Yargısız İnfaz Özel Raportörü, Kadınlar Özel Raportörü gibi yeni mekanizmalar oluşturmuştur. Bu mekanizmalar özel raportörlere doğrudan bilgi gönderebilen mağdurlar ve STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları) için yeni fırsatlar doğurmuştur. Hem mağdur, hem de STK aynı anda Komisyona, Kurucu Sözleşmenin 5inci Maddesinde tanımlandığı biçimiyle, işkence uygulamasıyla ilgili şikayetlerini iletebilirler. Bireysel şikayet başvurusu Komisyon'da değerlendirilmeyi beklerken mağdur veya STK, aynı bilgiyi özel raportöre komisyon oturumlarında sunacağı kamuya açık raporlarda yer vermesi için gönderebilirler. Afrika Birliği Örgütü (OAU) 1998 Haziranında, Afrika Kurucu Sözleşmesiyle garanti altına alınan hakların ihlal edildiğine ilişkin iddiaları değerlendirecek ve bu konuda hüküm verecek bir platform oluşturmak amacıyla, Afrika İnsan Hakları ve Halkların Hakları Mahkemesi'nin kurulmasını öngören bir Protokolü kabul etmiştir.

D. Uluslararası Ceza Mahkemesi

47. 17 Temmuz 1998 tarihinde kabul edilen Roma Sözleşmesi ile soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçlarından sorumlu kişileri yargılayacak daimi bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Uluslararası Ceza Mahkemesi, "yaygın ve sistematik bir saldırının parçası olarak" ya da soykırımın veya insanlığa işlenmiş bir suçun unsuru olarak işkence yapılmışsa, veya 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesine göre bir savaş suçu söz konusu ise işkence iddialarını yargılama yetkisine haiz olacaktır. Roma Sözleşmesine göre işkence "gözaltında bulunan veya suçlananın kontrolü altında bulunan bir kişiye, kasıtlı olarak fiziksel veya ruhsal acı vermesi" olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Tüzüğü veya diğer adıyla Roma Sözleşmesi, onaylayan Devlet sayısı 60'a ulaştıktan üç ay sonra yürürlüğe girecektir. 1999 Nisan itibariyle, Roma Sözleşmesi hazırlandıktan 9 ay sonra Sözleşmeyi imzalayan ülkelerin sayısı seksen biri bulmuştur. Yeni Mahkeme Hollanda'nın Lahey (Hague) kentinde olacaktır. Mahkeme sadece Devletlerin Roma Sözleşmesinde işlenen suçlardan sorumlu olan bireyleri yargılayamadıkları veya yargılamak istemedikleri davalarda yetkili olacaktır.

BÖLÜM II
KONUYLA İLGİLİ ETİK DEĞER VE KURALLAR

48 .Her meslek belli etik kurallara göre icra edilir. Bu kurallar belli bir meslek grubuna ait olan bireylerin, hangi ahlaki standartlarla uyum içinde çalışmalarının beklendiğini ortaya koyar; meslek sahiplerinin ortak değerlerini ve yapılmasını gerekli gördükleri görevleri ifade eder. Etik standartlar iki temel yol ile oluşur. Birleşmiş Milletler gibi kurumlar tarafından oluşturulan uluslararası araçlar ve meslek sahiplerini ulusal ve uluslararası düzlemde temsil eden meslek kuruluşları aracılığıyla oluşturulur. Temel esaslar hep aynıdır ve meslek sahibi profesyonelin, mesleğinin onurunu korumak için tek tek müşterilerine veya hastalarına, bütün olarak topluma ve diğer meslektaşlarına karşı yükümlülükleri üzerinde durulur. Bu *yükümlülükler*, uluslararası mekanizmalar ve hukuki araçlara göre bütün insanların sahip oldukları hakları yansıtır ve onları tamamlarlar.

A. Hukuk Mesleği Etiği

49. Adalet hakkında karar veren son makam olan hakimler, vatandaşların haklarının korunmasında özel bir rol oynarlar Uluslararası standartlara göre, bireylerin haklarının korunduğunu güvenceye almak yargıçların etik görevidir. *Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri*'nin 6'ncı maddesi şöyle der: "Yargının bağımsızlığı ilkesi, yargı kurumlarına, yargılama sürecinin adil olmasını ve bü-

tün tarafların haklarına saygı gösterilmesini sağlama yetkisi ve görevini verir. Aynı şekilde, savcıların etik sorumluluk ve görevlerinden biri de kamu görevlilerinin işledikleri işkence suçlarını soruşturmak ve yargılamaktır." *BM Savcıların Rolüne Kılavuzluk Eden Kurallar*'ın 15'inci maddesi şöyle der: "Savcılar hukuken yetkili oldukları veya ulusal hukuk geleneğine uygun olduğu durumlarda, kamu görevlilerince işlenen suçların, özellikle yolsuzluk, yetkinin kötüye kullanımı, ağır insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukukun tanıdığı diğer suçların soruşturulması için gereken özeni göstermelidirler."

50. Uluslararası standartlara göre avukatların da mesleki görevi, insan haklarını korumak ve geliştirmektir. *BM Avukatların Görevlerine İlişkin Temel İlkeler*'in 14'üncü maddesine göre: "Avukatlar müşterilerinin hakkını korurken ve adaletin yerine getirilmesi için uğraşırken, ulusal ve uluslararası hukukun tanıdığı insan hakları ve temel özgürlükleri gözetmek, her zaman hukuka ve hukuk mesleğinin standartlarına ve etik anlayışına uygun biçimde özgürce ve özenle davranmakla yükümlüdürler."

B. Sağlık Hizmeti Etiği

51. İnsan hakları kavramıyla, sağlık hizmeti etiğinin oturmuş ilkeleri arasındaki bağlantılar açıktır. Sağlık çalışanlarının etik yükümlülükleri üç düzeyde ifade edilmiştir; bu ilkeler, hukuk mesleğinde olduğu gibi BM belgelerinde de ele alınmıştır. Ayrıca Dünya Tabipler Birliği, Dünya Psikiyatri Birliği, Uluslararası Hemşireler Konseyi gibi sağlık çalışanlarını temsil eden uluslararası kuruluşların açıklamalarında da bu ilkelere yer verilir. Ulusal Tabip Birlikleri ve hemşirelik kuruluşları da, üyelerinin uyması beklenen etik kuralları yayınlarlar. Ne şekilde ifade edilirse edilsin, sağlık hizmeti etik kurallarının ana kuralı, kısıtlamalar, baskılar ve yasal sözleşmelere bağlı yükümlülüklerden bağımsız olarak, sağlık hizmeti veren kişinin daima hastanın iyiliğini gözeterek ve yararını düşünerek davranmakla görevli olduğudur. Bazı ülkelerde doktor-hasta ilişkisinin gizliliği gibi, tıbbi etik ilkeleri ulusal hukukun bir parçası haline gelmiştir. Ulusal hukukun parçası olmasa bile, bütün sağlık çalışanları ahlaki olarak profesyonel meslek kuruluşlarının koyduğu standartlara uymakla yükümlüdürler, ahlaken bu kurallarla bağlıdırlar. Makul bir mazeretleri olmadan, mesleki standartlara uymaz, bu standartlardan saparlarsa yetkililerini kötüye kullanmaktan suçlu bulunurlar.

1. Sağlık Çalışanlarıyla İlgili BM Açıklamaları

52. Cezaevi sistemi içerisinde çalışan diğerleri gibi sağlık çalışanları da, *Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları'*na uymakla yükümlüdürler. Bu kurallara göre, ayırım yapılmaksızın bütün mahkumlara psikiyatri hizmetleri de dahil olmak üzere bütün tıbbı hizmetler sunulmalı; hasta olan veya tedavi görmeyi talep eden mahkumlar her gün görülmelidir. Bu tür gereklilikler, doktorların

bakmakla görevli oldukları hastaları tedavi etme ve hastanın yararına uygun şekilde davranmalarını gerektiren etik yükümlülüklerini pekiştirir. Birleşmiş Milletler'in *Mahkum ve Tutukluların İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezalardan Korunmasında Sağlık Çalışanlarının özellikle Doktorların Rolü için Geçerli Tıbbi Etik İlkeleri*'ndeözellikle hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının etik yükümlülükleri konusunu ele almaktadır. Bu belgelerde, göz altındakilerin fiziki ve ruhsal sağlığını korumanın sağlık çalışanlarının ahlaki bir görevi olduğu açıkça belirtilmektedir. Sağlık çalışanlarının tıbbi bilgi ve yeteneklerini kişilerin uluslararası platformlarda dile getirilen haklarını çiğneyecek bir şekilde kullanmaları özellikle yasaktır.İşkenceye aktif veya pasif bir biçimde katılmak veya herhangi bir biçimde işkenceye göz yummak tıbbi etikle tamamen çelişir.

53. Kişinin kötü muameleye dayanma kapasitesini değerlendirmek, kötü muamelenin yapıldığı yerde bulunmak, kötü muameleyi yönetmek veya bizzat uygulamak, kötü muamelenin devam etmesi amacıyla kişileri hayata döndürmek veya işkenceden sorumlu olması muhtemel kişilerin talimatları doğrultusunda işkence öncesinde, işkence esnasında veya sonrasında tıbbi bakım yapmak, işkencecilere kişilerin sağlık durumu hakkında veya tıp mesleğine ilişkin bilgi vermek, kasıtlı olarak kanıtları göz ardı etmek, otopsi raporu veya ölüm belgesi gibi gerçeğe uygun olmayan yalan raporlar hazırlamak, işkenceye "katılmak" olarak addedilir. BM İlkeleri, tutuklular ve sağlık personeli arasındaki tek etik ilişki biçiminin tutukluların sağlığını değerlendirmek, onların sağlığını korumak ve iyileştirmek olduğunu vurgulayarak sağlık hizmeti etiğinin ana kurallarından birini benimsemiştir. Cezalandırma veya işkenceyi kolaylaştırmak için tutukluların sağlıklarını değerlendirmek etik olmayan bir davranıştır.

2. Uluslararası Meslek Kuruluşlarının Açıklamaları

54. Uluslararası meslek kuruluşlarının bir çok açıklamasında, insan haklarının korunması için gerekli ilkeler üzerinde durulmaktadır. Bu kuruluşların açıklamaları, uluslararası tıp kuruluşlarının insan hakları konusunda fikir birliği içinde olduklarını açık ve net bir biçimde ortaya koyar. Dünya Tabipler Birliği'nin (DTB) beyanatları, doktorların uluslararası düzeyde kabul edilen etik görevlerini tanımlar. DTB *Tokyo Bildirgesi*, sağlık çalışanlarının işkence veya kötü muameleye katılmasını ya da işkence veya kötü muamele esnasında mevcut bulunmasının yasak olduğunu bir kere daha dile getirmiştir. DTB Tokyo Bildirgesine özel atıfta bulunan BM ilkeleri de bu yasağı pekiştirir. Doktorların kötü muameleyi kolaylaştıracak bilgi, tıbbi araç veya tıbbı malzeme sağlaması açık bir biçimde yasaklanmıştır. Dünya Psikiyatri Birliği'nin *Hawai Bildirgesi* ile aynı kural psikiyatriye de uygulanmıştır. Bu bildirge, psikiyatri mesleğinin ve psikiyatri bilgisinin, herhangi bir kişi veya grubun insan haklarının ihlali için kötüye kullanımını yasaklar. Uluslara-

rası İslami Tıp Konferansının *yayınladığı Kuveyt Bildirges*i'nde de aynı husus dile getirilmiş ve doktorların tıbbi bilgilerini "siyasi, askeri veya herhangi bir nedenle bedene, akla, ruha zarar vermek, bunları zedelemek ve incitmek üzere" kullanması veya bu bilgilerin kullanımına izin vermesi yasaklanmıştır. *Gözaltındakilerin ve Tutukluların Bakımında Hemşirelerin Rolü Yönerges*i'nde hemşireler içinde benzer kurallar getirilmiştir.

55. Sağlık çalışanlarının bir diğer görevi de, insan hakları ihlallerine karşı sesini yükselten meslektaşlarını desteklemektedir. Bunun aksi, hasta haklarının ihlali ve yukarıda adı geçen bildirgelerin çiğnenmesi riskini içermekle kalmaz, aynı zamanda sağlık çalışanlarının itibarına leke sürer; tıp mesleğinin onuruna leke sürülmesi ise ciddi bir mesleki suiistimal olarak görülür. DTB'nin *İnsan Hakları Yönergesi*, ulusal tıp kuruluşlarını ülkelerindeki insan hakları durumunu değerlendirmeye ve doktorların misillemeden korktukları durumlarda bile kötü muamelede kanıtlarını gizlememesini sağlamaya çağırır. Bu tür ulusal kuruluşların, özellikle cezaevi sistemi içinde çalışan doktorlara rehberlik etmesi, insan hakları ihlalleri iddialarını protesto etmesi ve doktorların insan hakları alanındaki etik dışı faaliyetlerini soruşturacak etkin mekanizmalar oluşturması, bunların yanı sıra insan hakları ihlallerine dikkat çeken doktorları desteklemesi gerekir. DTB'nin *İnsan Hakları Yönergesi*'nden sonra yayınladığı *Hamburg Bildirgesi'*nde tüm dünyadaki bireylerin ve örgütlenmiş tıp kuruluşlarının, işkenceye veya etik ilkelerine aykırı davranma baskısına karşı direnen doktorları desteklemekle sorumlu oldukları bir kere daha ifade edilir. Tek tek doktorları kötü muameleye karşı konuşmaya ve ulusal ve uluslararası tıp örgütlerini, bu tür baskılara karşı duran doktorları desteklemeye çağırır.

3. Ulusal Sağlık Hizmeti Etiği Kuralları

56. Etik ilkelerin dile getirildiği üçüncü bir düzey de ulusal kurallardır. Tıp etiği, bütün doktorlara ait olan değerlerin ifadesi olduğundan, ulusal kurallar da yukarıda değinilen aynı temel değerleri yansıtırlar. Hemen hemen bütün kültürlerde ve ulusal hukuk kurallarında zarar vermekten kaçınma, hastalara yardım etme, savunmasız olanları koruma, tıbbi ihtiyaçlarının aciliyeti dışında başka bir temele dayanarak hastalar arasında ayırım yapmama yükümlülüğü gibi temel görevler kabul edilmiştir. Hemşirelik mesleğine ait kurallarda aynı değerleri içerir. Etik ilkelerin sorunlu bir yanı her ikilem için kesin kurallar belirlenmemesi, biraz yoruma ihtiyaç duyulmasıdır. Sağlık çalışanları etik ikilemleri ele alırken ortak mesleki değerlerde ifadesini bulan temel ahlaki yükümlülüklerini akılda tutmalı ve bunları hastalarına zarar vermekten kaçınma görevini yansıtacak bir biçimde hayata geçirmelidirler.

C. Tüm Sağlık Hizmeti Etiği Kurallarında Yer Alan Ortak İlkeler

57. Mesleki bağımsızlık ilkesi, sağlık çalışanlarının diğer baskılara karşın daima acıyı ve sıkıntıyı hafifletme ve zarar vermekten kaçınma olan tıbbin temel ama-

cı üzerinde yoğunlaşmalarını gerektirir. Kimi etik ilkeler öylesine temel kurallardır ki, bütün etik kurallar ve kanunlarda aynı şekilde dile getirilirler. En temel kurallar arasında müşfik bakım, zarar vermeme ve hastanın haklarına saygılı olmak sayılabilir. Bu kurallar bütün sağlık çalışanları için temel kurallardır.

1. Müşfik Bakım ve Tedavi Sağlama Görevi

58. Ulusal ve uluslararası kural ve bildirgelerde, tıbbi bakım ve tedavi görevi çeşitli biçimlerde dile getirilmiştir. Tıbbi bakımın bir yönü, tıbbi müdahaleye gerek duyanlara tıbbi bakım sağlamaktır. *DTB Uluslararası Tıbbi Etik Kuralları*, doktorların ahlaki açıdan bir insanlık görevi olarak acil tıbbi bakım vermekle yükümlü olduklarını kabul eder. Tıbbi ihtiyaç ve acı içinde olan kişiyi tedavi etme görevi bütün kültürlerin geleneksel kurallarında dille getirilmiştir.

59. *Geleneksel Kurallar* : Modern tıp ettiğinin temelini, profesyonel değerleri dile getiren ilk beyannamelerde açıklanan ilkeler oluşturur. Bu ilkeler, doktorların kendilerini riske atma pahasına da olsa tıbbi bakım vermekle yükümlü olduklarını ifade ederler. M.S. 1inci yüzyıldan kalma bir Hindu yasasında, doktorlara «hastanızın iyiliği için bütün kalbiniz ve ruhunuzla çalışın, hayatınız pahasına da olsa hastanızı terk etmeyin, onu incitmeyin» talimatı verilir. Eski İslami yasalarda da benzer talimatlar verilmiştir. Modern Kuveyt Deklarasyonunda da doktorların «ister yakın, ister uzak, erdemli ya da günahkar, dost veya düşman olsun» yoksullar ve tıbbi bakıma ihtiyaç duyanlara hizmet etmek üzerinde yoğunlaşması gerektiği ifade edilmiştir.

60. Batı'nın tıbbi değerlerine de Hipokrat Yemini ve Maimonides Duası gibi benzer yeminlerin etkisi hakim olmuştur. Hipokrat Yemini diğer doktorlarla dayanışmak ve hastalara zarar vermekten kaçınıp, onların yararı ve bakımı için çalışmak adına verilmiş kutsal bir sözdür. Bu yeminde hasta-doktor ilişkisinin gizliliğini koruma sözü de vardır. Bu dört kavram modern sağlık hizmeti etiğinin değişik şekillerde ifade edilen kurallarında yansıtılmıştır. *DTB Cenevre Bildirgesi*Hipokrat yemininde ele alan etik değerlerin, modern bir yeniden ifadesidir. Doktorların, hastalarının sağlıklarını temel görevleri sayacaklarına, vicdanları ve onurları ile kendilerini insanlığın hizmetine adayacaklarına ilişkin bir söz, bir taahhüttür.

61. *Dünya Tabipler Birliği Bildirgeleri*: DTB'nin birçok bildirgesinde bakım ve tedavi görevleri ele alınmıştır. Bu bildirgeler, tutuklular ve suçlu olduğu iddia edilen kimseler de dahil olmak üzere doktorların daima hastaları için en iyi olanı yapmakla yükümlü olduklarını açıkça ifade etmektedir. Bu görev sık sık profesyonel bağımsızlık kavramı aracılığıyla dile getirilmektedir, profesyonel bağımsızlık kavramı doktorların kendilerine uygulanabilecek baskılara karşı en iyi tıbbi tedavi şekline sadık kalmalarını gerektirmektedir. DTB'nin *Uluslararası Tıbbi Etik Kuralları*, doktorların "mesleki ve ahlaki bağımsızlık içinde, şefkatle ve insan onuru-

na saygılı" biçimde tıbbi bakım vermekle görevli olduklarını vurgulamaktadır. Bu beyanat, doktorun sadece hastanın çıkarına göre davranmakla görevli olduğunu ve hastalarına sadakat göstermekle borçlu olduğunu da vurgulamaktadır. *DTB Tokyo Bildirgesi* ve *Hekimlerin Bağımsızlığı ve Mesleki Özgürlük Bildirgesi*, hiç bir şüpheye yer bırakmayacak kadar açık bir biçimde, doktorların başkalarının çıkarları ne olursa olsun hastanın çıkarları doğrultusunda davranmak için özgür olmakta ısrarcı olmaları gerektiğini ifade etmektedir. İşverenlerin, cezaevi yetkililerinin veya güvenlik güçlerinin talimatları da başkalarının çıkarları arasındadır. İkinci bildirge, doktorların "hasta veya yaralı olanlara gerekli tıbbi bakımı vermeyi reddeden veya tıbbi bakımı sınırlayan herkese karşı hastalarının sağlık gereksinimlerini savunacak veya temsil edecek profesyonel bağımsızlığa sahip olmalarını" da gerekli görmektedir. Uluslararası Hemşirelik Kuralları Konseyi'nde hemşireler için de benzer kurallar getirilmiştir.

62. DTB, doktorların bakım sağlama görevini hasta haklarını tanıyarak bir başka biçimde daha ifade etmiştir. *Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi*, ayrım gözetmeksizin herkese gerekli sağlık bakımı hakkı tanır ve doktorların hastaların iyiliği doğrultusunda davranmaları gerektiğini tekrar eder. Bildirgeye göre hastaların özerkliği ve adil bir biçimde muamele yapılacağı hakkında garanti verilmeli, hem doktorlar hem de tıbbi bakım sağlayanlar hasta haklarını ön planda tutmalıdır. "Yürütme organının, hükümetin veya herhangi bir idari merci veya kurumun bu hakları hastalara tanımayı reddetmesi durumunda hekimler, bu hakları garanti altına almak ya da bu hakların verilmesini sağlamak için gerekli yollara başvurmalıdırlar." Kişiler, etnik kökenleri, politik inançları, milliyetleri, cinsiyetleri, dinleri ya da kişisel özellikleri ne olursa olsun gerekli sağlık bakımını alma hakkına sahiptirler; belli bir suçla suçlanan ya da bir suçtan dolayı hüküm giyen kişiler de gerekli tıbbi bakımı ve hemşirelik hizmetlerini almak konusunda diğerleriyle eşit haklara sahiptirler. DTB'nin *Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi*, hastalar arasında ayrım yapmanın kabul edilebilir tek kıstasının, hastaların tıbbi ihtiyaçlarının görece aciliyeti olduğunu vurgulamıştır.

2. Bilgilendirilmiş Onam

63. Tıbbi bakım sağlama görevini yansıtan tüm bildirgelerde doktorun muayene ya da tedavi gören kişinin çıkarlarına göre davranma yükümlülüğü vurgulanırken, sağlık çalışanlarının, hasta için neyin en iyi olduğunu bildiklerini varsayılmaktadır. Modern tıp etiğinin en temel ilkelerinden biri, kişilerin kendileri için neyin en iyi olduğunu değerlendirebileceğidir. Bu nedenle sağlık çalışanları, hasta için neyin iyi olduğuna karar verirken, elinde yetki bulunduran herhangi birinin görüşlerine değil aklı başında, reşit hastanın isteklerine göre karar vermelidirler. Kişinin baygın olduğu ya da düzgün onay vermeğe muktedir olmadığı durumlarda, sağlık çalışanları kişinin çıkarlarının nasıl korunup gözetilebileceğine ilişkin bir karar

vermelidirler. Hemşireler ve doktorların, hastalarının avukatıymışçasına davranmaları beklenir; bu husus DTB'nin *Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi* ve Uluslar arası Hemşireler Konseyi'nin *İnsan Haklarını Korumada Hemşirelerin Rolüne İlişkin Açıklama* gibi belgelerde açıkça ifade edilmiştir.

64. DTB'nin *Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi'*nde doktorların, aklen salâhiyetli hastalarından herhangi bir muayene veya tıbbı işlem için baskı altında olmadan ve bilgilendirilmiş onam almakla görevli oldukları ifade edilir. Bunun anlamı, kişilerin tıbbi tedaviyi kabul ettiklerinde olacakları veya tedaviyi reddetmenin sonuçlarını bilmek zorunda olduklarıdır. Baskı altında ya da yanlış bilgilendirme sonucu alınan onam geçerli değildir ve bu onama dayanarak hareket eden doktorlar tıp etiğine aykırı davranıyorlardır. Sağlık çalışanları, hastaları muayene etmeden önce muayenenin ve tedavinin amacını açıkça anlatmalıdırlar. İşlemin sonuçları hasta açısından ne kadar ağırsa, usulüne uygun bilgilendirilmiş onam almanın ahlaki yükümlülüğü de o denli büyüktür. Muayene ve tedavi, kişilere sonuçları belirgin bir yarar sağlayacaksa, hastanın yapılacak işlem için işbirliği yaparak, örtülü onay vermesi yeterli olacaktır. Ancak muayenenin temel amacının terapetik bakım olmadığı durumlarda (a) hastanın durumu bilip, onay vermesine (b) uygulanacak işlemin hiç bir şekilde hastanın çıkarına ters olmamasına büyük özen gösterilmelidir. Daha önce de belirtildiği gibi sorgulama sırasında kişinin, cezalandırmayı, işkenceyi ya da fiziksel baskıyı kaldırıp kaldıramayacağını tespit etmek amacıyla muayene yapmak tıbbi etik kurallarına ve tıbbın amacına aykırıdır. Tutuklu ya da hükümlülerin sağlığını cezayı kolaylaştırmak için değil, onları mümkün olan en sağlıklı duruma getirmek ve sağlık koşullarını iyileştirmek için değerlendirmek etik bir davranıştır. Bir soruşturmaya delil olması amacıyla yapılan fizik muayenede onay alınırken hastanın, muayeneden elde edilecek sağlık verilerinin nasıl kullanılacağı, nasıl saklanacağı, ve kimlerin bu verilere ulaşabileceği konusunda bilgilendirilmesi şarttır. Hastanın kararını belirleyen bu gibi hususlar muayene öncesinde açıkça anlatılmamışsa, muayene ve bilginin saklanması için verilen onam geçersizdir.

3. Gizlilik

65. Hipokrat yemininden modern çağın etik kurallarına kadar, bütün etik ilkelerin temel esaslarından biri de gizlilik görevidir. Bu ilke, *Lizbon Hasta Hakları Bildirgesinde* olduğu gibi DTB bildirgelerinde önemli bir yer tutar. Bazı hukuk sistemlerinde, mesleki gizlilik esası çok önemli görüldüğü için ulusal hukukun bir parçası haline gelmiştir. Gizlilik ilkesi mutlak bir yükümlülük değildir, gizlilik ilkesinin insanlara ciddi bir zarar vermesi veya adaletin ciddi bir biçimde çarpıtılmasına neden olması gibi istisnai durumlarda bu ilke etik bir biçimde ihlal edilebilir. Ancak kişinin sağlık bilgilerinin gizliliğinin korunması genel bir ilkedir ve bu konudaki gizlilik ilkesine ancak konudan haberdar edilen ve bilgilendirilen

hastanın rızasıyla uyulmayabilir. Hastaya ilişkin kimlik bilgilerini içermeyen tıbbi bilgiler ise başka amaçlar için serbestçe, hastanın kimliğinin açıklanmasının gerekmediği bütün durumlarda kullanılabilir. (Örneğin, belli bir işkence ya da kötü muamele biçimi hakkında veri toplanırken, bu durum söz konusu olabilir.) Sağlık çalışanlarının, hastalara zarar verme riski içeren kimlik bilgilerini vermeye zorlandıkları veya yasalar nedeniyle bu bilgiyi vermekle yükümlü oldukları durumlarda, ikilemler ortaya çıkar. Bu gibi durumlarda, hastanın iyiliğine ve özerkliğine saygı gösterme, hastanın iyiliği için davranma ve zarar vermekten kaçınma gibi temel etik yükümlülükler, diğer yükümlülüklerinin önüne geçer. Doktorlar, bilgi isteyen makama veya mahkemeye mesleki gizlilik yükümlülüklerinin kendilerini bağladığını ve bilgi veremeyeceklerini açıkça ifade etmelidirler. Bu şekilde yanıt veren sağlık çalışanları, mesleki örgütlerinin ve meslektaşlarının desteğine hak kazanır. Uluslararası insancıl hukuk, silahlı çatışma dönemlerinde doktor-hasta ilişkisinin gizliliğine özel bir önem atfederek, doktorların hasta ya da yaralı kişileri ihbar etmemeleri gerektiğini de belirtmiştir. Bu tür durumlarda hastaları hakkında bilgi vermeye zorlanamayacakları için sağlık çalışanları da koruma altındadırlar.

D. Sağlık Çalışanlarının Çifte Yükümlülüğü

66. Sağlık çalışanlarının çifte yükümlülükleri vardır; hasta kişinin yararını gözetmek gibi temel bir ödevin yanı sıra topluma karşı adaletin yerine getirilmesi ve insan hakları ihlallerinin engellenmesini sağlamakla da görevlidirler. Polis, askeriye ve diğer güvenlik birimleri veya cezaevi sistemi içinde görev yapan sağlık çalışanları, çifte yükümlülüklerinden kaynaklanan oldukça ağır ikilemlerle karşı karşıyadırlar. İşverenlerinin ve tıp mesleğinden olmayan çalışma arkadaşlarının çıkarları, gözaltındaki hastalarının çıkarlarıyla çatışabilir. İstihdam koşulları ne olursa olsun, tüm sağlık çalışanlarının temel görevi, muayene ve tedavi edilmeleri istenen insanlara bakmaktır. İmzaladıkları sözleşmeler veya diğer hususlar gereği mesleki bağımsızlıklarından ödün vermeye zorlanamazlar. Hastanın sağlığı için ne yapılması gerektiğini önyargısız değerlendirmeli ve ona göre davranmalıdırlar.

1. Çifte Yükümlülüğü Olan Bütün Doktorlara Rehberlik Eden İlkeler:

67. Doktorlar, bir başkası adına hareket ettikleri her durumda, hastaya durumu açıklama ve hastanın bu gerçeği anlamasını sağlamakla yükümlüdürler. Doktor, kendini hastaya tanıtmalı ve tedavi ve muayenenin amacını açıklamalıdır. Üçüncü bir şahıs tarafından göreve atandığı veya kendisine üçüncü şahıs tarafından ödeme yapıldığı durumlarda bile doktorun görevi tedavi veya muayene ettikleri hastaya bakmaktır. Doktorlar, hastalarına zarar verebilecek veya onları psikolojik veya fiziksel açıdan zarar görebilecekleri süreçlere uymayı reddetmekle yükümlüdürler. İmzaladıkları sözleşmelerin, klinik açıdan doğru kararlar vermelerini sağlayacak, profesyonel bağımsızlıklarını koruyacak şekilde hazırlanmış olmasını güvence al-

tına almalıdırlar. Doktorlar, gözaltında bulunan herhangi bir kişinin, görmesi gereken tıbbi muayene ve tedaviye erişebilmesini sağlamakla yükümlüdürler. Doktorların gözaltında bulunan kişinin reşit olmaması ya da hassas konumda bir yetişkin olması halinde avukatmışçasına davranmak gibi ek bir yükümlülükleri de vardır. Gizliliği korumak, hastanın bilgisi ve onayı olmadan hastaya ilişkin bilgileri açıklamamak doktorların genel görevlerinden biridir. Doktorlar, tıbbi kayıtlarının gizliliğini temin etmekle yükümlüdürler. Doktorlar, kendilerinin de dahil olduğu tıbbi hizmetlerin etiğe aykırı, yetki ve görevin kötüye kullanımını içermesi veya yetersiz bir biçimde verilmesi veya hastaların sağlığı açısından olası bir tehdit oluşturması halinde, durumu izlemek ve açıklamakla yükümlüdürler. Böylesi bir durumda hemen tavır almadıkları takdirde, daha ileriki aşamalarda durumu protesto etmeleri daha da güçleşecektir. Doktorlar hastaları, ailelerini veya kendilerini öngörülebilir bir şekilde tehlikeye atmadan konuyu araştırabilecek yetkili makamlara veya uluslararası kuruluşlara haber vermelidirler. Doktorlar ve mesleki örgütler, makul delillere dayanarak bu tür tavır alan bütün meslektaşlarını desteklemelidir.

2. Çifte Yükümlülüğün Getirdiği İkilemler

68. Etik ile hukukun çeliştiği durumlarda ikilemler ortaya çıkar. Sağlık çalışanlarının, etik yükümlülükleri nedeniyle belli bir yasaya, örneğin hasta hakkında gizli tıbbi bilgilerin açıklanması gibi bir yasal yükümlülüğe uymamalarını gerektiren durumlar olabilir. Ulusal ve uluslararası etik ilkeler açıklamalarında, hukuk da dahil olmak üzere diğer zorunluluklar nedeniyle sağlık çalışanlarının tıbbi etiğe ve vicdanlarına aykırı davranmaya zorlanamayacakları konusunda yaygın bir uzlaşı mevcuttur. Sağlık çalışanları bu tür durumlarda, temel etik kuralları tehlikeye atmaktan ya da hastaları ciddi tehlikeye maruz bırakmaktansa, hukuka ya da yasal düzenlemelere uymayı reddetmelidirler.

69. Kimi durumlarda iki ayrı etik yükümlülük çatışabilir. Uluslararası kurallar bütünü ve etik ilkeler işkence veya kötü muameleye ilişkin bulguların yetkili makama bildirilmesini gerektirir. (Kimi hukuk sistemlerinde bu, aynı zamanda yasal bir gerekliliktir). Ancak, hastalar kimi durumlarda böyle bir amaçla muayene edilmeye ya da muayene sonucu edinilen bilgilerin başkalarına açıklanmasına onay vermeyi reddedebilirler. Kendileri ya da aileleri için misilleme riskinden korkuyor olabilirler. Bu gibi durumlarda sağlık çalışanlarının, hem hastaya karşı, hem de adaletin yerine getirilmesinde ve suçluların adalete teslim edilmesinden yarar sağlayacak olan topluma karşı çifte yükümlülüğü vardır. Böylesi ikilemler ele alınırken, öncelikli olarak göz önünde bulundurulması gereken temel ilke, olası zarar vermeyi önlemektir. Sağlık çalışanları, kişinin gizlilik hakkını ihlal etmeden, adalete hizmet eden çözüm yollarını araştırmalıdırlar. Güvenilir kuruluşlardan konuyla ilgili tavsiyeleri alınmalıdır; kimi durumlarda bu kuruluş, ulusal tıp birlikleri ya da sivil toplum kuruluşları olabilir. Yeterli derecede destek ve teşvik gördükleri

takdirde, daha önce isteksiz olan bazı hastalar önceden kararlaştırılan parametreler içinde bazı açıklamalar yapılmasını onaylayabilirler.

70. Doktorun etik yükümlülükleri, doktorun-hasta ile nasıl bir ortamda karşı karşıya geldiğine ve hastanın açıklama kararına ilişkin seçimini özgürce yapıp yapamayacağına bağlı olarak değişebilir. Örneğin hasta ve doktor arasında bir tedavi ilişkisi varsa, örneğin hasta bir hastanede tedavi görüyorsa, doktorların tedavi ilişkilerinde geçerli olan gizlilik kurallarını korumak gibi bir ahlaki zorunlulukları vardır. Bu tür karşılaşmalar sonucunda elde edilen işkence delillerini rapor etmek, hasta yasaklamadığı sürece doğrudur ve uygun tavırdır. Doktorlar hasta talep ettiği veya bilgilendirilerek uygun biçimde onay verdiği takdirde, bu tür bulguları bildirmeli, ayrıca hastalarına bu tür kararlarda destek olmalıdırlar.

71. Adli tabiplerin muayene ettikleri kişilerle farklı bir ilişkisi vardır ve genellikle gözlemlerini nesnel olarak rapor etmekle yükümlüdürler. Hastanın bu tür durumlarda daha az gücü ve seçim şansı vardır ve hasta, ne olduğu konusunda açıkça konuşamayabilir. Adli tabipler muayeneye başlamadan önce hastaya kendi rollerini açıklamalı ve tedavi ortamında tıbbi gizliliğin kendi görevlerinin bir parçası olmadığını açıkça ifade etmelidirler. Yasal düzenlemeler hastanın muayene olmayı reddetmesine olanak vermeyebilir, ama herhangi bir yaranın nedenini bildirip, bildirmeyeceği hastanın seçimdir. Adli hekimler yanlış rapor vermemeli, ama kötü muameleye ilişkin her tür delili de açıkça belirtmek de dahil olmak üzere raporlarını tarafsız kanıtlara dayandırmalıdırlar.

72. Cezaevi doktorları, tıbbi tedavi ve bakım sağlamakla görevlidirler; ancak gözaltından cezaevine getirilen tutukluları muayene etmek de görevleri arasındadır. Bu görevleri esnasında veya cezaevindeki mahkumları tedavi ederken insanlara, cezaevindekilerinin gerçekten duyuracak konumda olmadıkları kabul edilemez ölçüde şiddet uygulandığının kanıtlarıyla karşılaşabilirler. Doktorlar bu tür durumlarda hastanın iyiliğini ve ona karşı gizlilik görevlerini akılda tutmalıdırlar. Ancak mahkumlar etkili bir biçimde şiddete karşı koyacak durumda olmayabilecekleri için doktorun kötü muamele kanıtlarını ihbar etmesi gerektiğine ilişkin güçlü bir ahlaki sav da öne sürülebilir. Kötü muamele gören kişi(ler) açıklama yapılmasına razı olurlarsa, etik bir çatışma söz konusu değildir ve doktorun ahlaki yükümlülükleri de açıktır. Ancak cezaevindeki kişinin açıklama yapılmasına izin vermediği durumlarda doktor, hastanın karşı karşıya bulunabileceği tehlike ve risklerle, ihlallerin engellenmesinin cezaevi nüfusuna ve topluma sağlayacağı yararı tartarak karar vermelidir.

73. Sağlık çalışanları, hak ihlalinin, kendi sorumluluk alanında gerçekleştiği iddia edilen yetkililere bildirilmesinin konuyu açıklayan kişi de dahil olmak üzere hasta ve başkalarına da zarar gelmesi riskini taşıdığını da akılda tutmalıdırlar.

Doktorlar bile bile kimseyi misilleme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmamalıdırlar. Harekete geçmekten muaf tutulamazlar, ancak sağduyuyla hareket etmeli ve olayı, ihlalde doğrudan sorumluluğu bulunacak yetkililer dışında yetkili bir birime bildirmeyi veya bildirim sağlık çalışanları ve hastaları açısından risk taşımıyorsa, kişilerin kimlik bilgilerini açık etmeden bildirmeyi düşünmelidirler. İkinci yol izlenirse, sağlık çalışanlarının kimlik bilgilerini açıklama baskısıyla karşı karşıya kalacakları veya tıbbi kayıtlara zorla el konulabileceği olasılıklarını da göz önünde bulundurmaları gerektiği açıktır. Çok kolay bir çözüm olmamakla birlikte sağlık çalışanları her şeyden öte zarar vermekten kaçınma temel ilkesine uygun davranmalı ve mümkünse, ulusal ya da uluslararası meslek kuruluşlarının tavsiyelerine başvurmalıdırlar.

BÖLÜM III

İŞKENCENİN HUKUKİ AÇIDAN SORUŞTURULMASI

74. Uluslararası hukuka göre Devletler, rapor edilen işkence olaylarını hemen ve tarafsız olarak soruşturmakla yükümlüdürler. Delillerin işkenceye işaret ettiği durumda, toprakları dahilinde işkence suçu işlemiş ya da bu suça katılmış olduğu iddia edilen bir kişi bulunan Devlet, zanlı olduğu iddia edilen kişiyi ya gerekli yargılamayı yapabilecek bir başka Devlet'e iade etmeli veya söz konusu olayın, yetkili hukuk makamlarınca ulusal ya da yerel ceza hukukuna göre soruşturulmasını sağlamalıdır. Geçerli herhangi bir işkence soruşturmasının temel ilkeleri, hukuki yeterlilik, tarafsızlık, bağımsızlık, anında ve kapsamlı araştırmadır. Bu ilkeler, her tür hukuk sistemine dahil edilebilir ve bütün işkence soruşturmalarına rehberlik eden temel ilkeleri oluştururlar.

75. Devletler kaynak eksikliği, uzman eksikliği, önyargı, belirgin bir ihlal biçiminin var olması veya başka temel nedenlerle soruşturma usul ve süreçlerinin yetersiz kaldığı durumlarda, soruşturmalarını bağımsız araştırma komisyonu veya benzer usullerle yürütmelidirler. Böyle bir komisyonun üyeleri, tarafsızlıkları, yetkinlikleri ve bağımsızlıkları kabul edilen kişiler arasından seçilmelidir. Bu kişiler özellikle soruşturmanın konusu olabilecek herhangi bir kurum, kuruluş veya kişiden bağımsız olmalıdırlar.

76. Bölüm A, işkencenin soruşturulmasının amacını geniş anlamıyla tanımlar. Bölüm B, işkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelenin ya da cezanın etkin soruşturulması ve belgelendirilmesine ilişkin temel ilkeleri ortaya koyar. Bölüm C, işkence iddiaları hakkında yapılacak herhangi bir soruşturmada, soruşturma için tavsiye edilen usulleri açıklar. Bu bölümde ilk önce

soruşturmayı yapacak uygun soruşturma makamının ne olduğuna ilişkin karar verilmesi, daha sonra mağdur olduğu iddia edilen kişi ve diğer tanıkların sözlü ifadesinin alınması ve fiziksel kanıtların toplanması için kurallar açıklanır. Bölüm D, özel bir bağımsız soruşturma komisyonu oluşturulmasına yönelik kuralları açıklar. Bu kurallar, yargısız infaz, işkence ve kayıplar da dahil olmak üzere insan hakları ihlalleri iddialarını soruşturmak için bağımsız komisyonlar kurmuş birkaç ülkenin deneyimlerine dayanılarak geliştirilmiştir.

A. İşkence Soruşturmasının Amacı

77. Soruşturmanın geniş anlamdaki amacı, iddia edilen işkence olayı ile ilgili delillerin, olayın sorumlularının belirlenmesi ve yargılanmalarının sağlanması ya da işkence görenlerin koşullarının iyileştirmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiş prosedürler kullanılmasıdır. Burada değinilen konular, başka işkence soruşturmaları içinde geçerli olabilir. Soruşturmayı yürütenler bu amaçları gerçekleştirmek için en azından aşağıdaki hususları yerine getirmeye uğraşmalıdır: İşkence gördüğü iddia edilen kişinin (kişilerin) ifadesini almak; Sorumluların bir mahkemede yargılanması olasılığı için gerçekleştiği iddia edilen işkence vakası hakkındaki tıbbi deliller de dahil olmak üzere delilleri ortaya çıkarmak ve saklamak; Olası tanıkları belirlemek ve iddia edilen işkence vakasıyla ilgili ifadelerini almak; İddia edilen işkence olaylarının nasıl, ne zaman ve nerede gerçekleştiğinin yanı sıra işkencenin belli bir model veya uygulama biçimine uyup uymadığını belirlemek

B. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın Etkin Soruşturulması ve Belgelendirilmesine İlişkin İlkeler

78. Aşağıdaki ilkeler, işkencenin soruşturulması konusunda uzmanlaşan kişi ve örgütlerin üzerinde görüş birliği sağladığı ilkeleri temsil eder. İşkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamelenin (metinde bundan sonra işkence veya diğer kötü muamele olarak geçecektir) etkin soruşturulması ve belgelendirilmesinin amaçları şunlardır:

(a) bulguların açıklığa kavuşturulması ve işkence görenler ve aileleri için, işkence olayına karışan bireylerin ve Devlet'in sorumluluğunun saptanması ve kabul edilmesi;

(b) olayın tekrarlanmasını önlemek için gerekli önlemlerin belirlenmesi;

(c) Soruşturma sonucunda işkence veya kötü muameleden sorumlu olduğu düşünülen kişilerin yargılanmalarının ve/veya uygun disiplin cezalarına çarptırılmalarının temin edilmesi; Devlet'in adil ve yeterli maddi tazminat ile tıbbi bakım ve rehabilitasyon olanaklarını sağlaması da dahil olmak üzere, tam bir tazminatın ve koşullarda iyileştirmenin gerektiğinin gösterilmesi.

79. Devletler, işkence ya da kötü muameleye ilişkin şikayet ve raporların derhal ve etkili bir biçimde soruşturulmasını sağlamak zorundadırlar. Açık bir şikayet

olmasa da, işkence ya da kötü muamele vakası olduğuna ilişkin belirtiler varsa soruşturma yapılmalıdır. Soruşturmayı yürütenler, zanlılar ve onların hizmet verdiği kurumlardan bağımsız olmanın yanı sıra, konularında yetkin ve tarafsız kişiler de olmalıdırlar. Bu kişilerin, tarafsız tıp veya diğer uzmanlarının yaptığı araştırmalara da ulaşabilmesi veya bu uzmanlardan soruşturma yapmalarını isteme yetkilerinin de olması şarttır. Bu tür soruşturmalarda kullanılacak yöntemler, en yüksek profesyonel standartlara uygun olmalı ve bulgular kamuoyuna açıklanmalıdır.

80. Soruşturma için gerekli tüm bilgilere ulaşmak, soruşturmayı yürütecek yetkililerin yetkileri ve görevleri dahilinde olmalıdır. Etkili bir soruşturma için, gerekli her tür finansal ve teknik kaynak soruşturmayı yapan kişilerin kullanımına sunulmalıdır. Ayrıca bu kişilerin, işkence ya da kötü muameleye karıştığı iddia edilen ve resmi görevli olarak hareket eden herkesi ortaya çıkıp, ifade vermeye zorlama yetkileri de olmalıdır. Bu yetki herhangi bir tanık için de geçerlidir. Bu amaçla, soruşturma yapan yetkili, işkenceye karıştığı iddia edilen herhangi bir yetkili de dahil olmak üzere tüm tanıklara celp göndermeye ve delillerin sunulmasını istemeye de yetkili olmalıdır. İşkence ya da kötü muamele gördüğü iddia edilen kişiler, tanıklar, soruşturmayı yürütenler ve bunların aileleri, soruşturmanın ardından gelebilecek her tür şiddete, şiddet tehdidine ya da herhangi bir göz dağına karşı korunmalıdır. Doğrudan veya dolaylı olarak işkence ya da kötü muameleye karışmış olma ihtimali bulunanlar, şikayetçiler, tanıklar ve aileleri üzerinde kontrol veya güç sağlayabilecekleri her tür konumdan uzaklaştırılmalıdırlar.

81. İşkence ya da kötü muamele mağduru olduğu iddia edilen kişiler ve yasal temsilcilerinin tüm duruşmalardan, aynı zamanda soruşturmayla ilgili tüm bilgilerden haberdar edilmesi ve bunlara erişimleri sağlanması ve delil sunmaya yetkili kılınmaları gereklidir.

82. Var olan soruşturma süreçlerinin yetersiz uzmanlık ya da önyargı şüphesi, ya da belirgin bir biçimde belli bir ihlal kalıbının varlığı ya da önemli başka bir sebeple yetersiz kalması durumunda Devletler, soruşturmanın bağımsız bir komisyon ya da benzer bir usulle yapılmasını temin etmekle yükümlüdürler. Böyle bir komisyonun üyeleri, tarafsızlıkları, yetkinlikleri ve bağımsızlıkları kabul gören kişiler arasından seçilmelidir. Bu kişiler özellikle zanlılardan ve onların çalıştığı kurum ve kuruluşlardan bağımsız kişiler arasından seçilmelidir. Komisyon gerekli her türlü bilgiyi almaya yetkili olmalı ve soruşturmayı bu ilkelerde tanımlandığı şekilde yürütmelidir. Soruşturma sonucunda makul bir zaman içinde, soruşturmanın kapsamını, delilerin değerlendirilmesinde kullanılan işlemler ve yöntemlerin yanı sıra elde edilen bulgular ve uygulanabilir hukuk kurallarına dayanan sonuçlar ve tavsiyeleri içeren bir rapor hazırlanmalıdır. Rapor tamamlandıktan sonra kamuya açıklanmalıdır. Rapor ayrıca gerçekleştiği tespit edilen belli olayları detaylı bir biçimde tanımlamalı, bu bulguların dayandığı delilleri, kendilerini korumak

amacıyla kimlikleri gizli tutulanlar istisna olmak kaydıyla tanıklık yapan şahitlerin adlarını sıralamalıdır. Devlet, makul bir zaman içinde soruşturma komisyonu raporuna yanıt vermeli ve uygun durumlarda bu rapora yanıt olarak atılacak adımları da belirtmelidir.

83.İşkence veya kötü muamele soruşturmasında görev alan tıp uzmanları, her zaman en yüksek etik standartlara uygun davranmalı ve özellikle her muayeneden önce kişiye bilgi vererek, onun bilgilendirilmiş onamını almalıdırlar. Muayene, tıp pratiğinin var olan standartlarına uygun yapılmalıdır. Muayeneler tıp uzmanının kontrolünde özel olarak yapılmalı, muayene sırasında güvenlik görevlileri ve diğer hükümet görevlileri bulunmamalıdır. Muayenenin ardından tıp uzmanı hemen doğru bir yazılı rapor hazırlamalıdır. Bu raporda en azından şu bilgilere yer verilmelidir:

(a) Görüşme Koşulları: Rapora konu olan kişinin adı ve muayene sırasında muayenehanede yer alan kişilerin adları arasındaki bağlantı; muayenenin tam saati ve tarihi, yeri, muayenenin yapıldığı kurumun özelliği ve (mümkünse muayenenin yapıldığı oda da belirtilerek) adresi (örn. gözaltı merkezi, klinik, ev, vb.); kişinin muayene edildiği sıradaki durumu (örn. Muayeneye getirilirken veya muayene esnasında kişinin herhangi bir kısıtlamaya tabii olup olmadığı, muayene sırasında güvenlik güçlerinin var olup olmadığı, tutuklu yada hükümlüye eşlik edenlerin tutum ve tavırları, muayene yapan kişiye yönelik tehdit edici ifadeler vs.) ve konuyla ilgili diğer bilgiler;

(b) Öykü: Kişinin muayene sırasında alınan, yapıldığı iddia edilen işkence ya da kötü muamele yöntemleri, işkence ya da kötü muamelenin yapıldığı iddia edilen zamanlar ile fiziksel ve psikolojik semptomlara ilişkin tüm şikayetleri de içeren öyküsünün ayrıntılı tutanağı;

(c) Fiziksel ve Psikolojik Muayene: Klinik muayenede gözlemlenen, gerekli tanı koyucu testler, ve mümkün olduğu durumlarda tüm yaraların renkli fotoğraflarını da içeren tüm fiziksel ve psikolojik bulguların kaydı;

(d) Görüş: Fiziksel ve psikolojik bulguların olası işkence ve kötü muameleyle muhtemel ilişkisinin yorumlanması. Gerekli tüm tıbbi ve psikolojik tedavi ve/veya daha sonra muayene yapılması için öneriler;

(d) Kaleme Alan: Raporda, muayeneyi yapanların kimlikleri açıkça belirtilmeli ve rapor bu kişiler tarafından imzalanmalıdır.

84.Rapor gizli tutulmalı ve kişiye ya da kişinin atadığı temsilcisine iletilmelidir. Kişinin ve temsilcisinin muayene süreciyle ilgili görüşleri talep edilmeli ve rapora yansıtılmalıdır. Uygun olduğu durumlarda, işkence ya da kötü muamele iddialarını soruşturmakla sorumlu yetkili merciye de rapor yazılı olarak sunulmalıdır. Rapo-

run bu kişilere güvenli bir biçimde ulaştırılması Devletin sorumluluğudur. Rapor, kişinin onayı ya da böyle bir transfer emri verme yetkisi bulunan bir mahkemenin yetki vermesi istisna olmak koşuluyla, başka hiç kimseye verilmemelidir. İşkence iddialarına ilişkin rapor yazımı konusundaki genel hususlar için bakınız IV'üncü Bölüm. Bölüm V ve VI'da, fiziksel ve psikolojik değerlendirmeler, sırasıyla ayrıntılı olarak tasvir etmektedir.

C. İşkence Soruşturmasında Usuller

1. Uygun Soruşturma Biriminin Belirlenmesi

85. İşkence vakasına kamu görevlilerinin de karıştığı şüphesinin olduğu durumlarda (bunun içine bakanların, bakan yardımcılarının, bakanların bilgisiyle hareket eden memurların, Devlet bakanlıklarındaki kıdemli memurların, kıdemli askeri liderlerin işkence uygulanması yönünde verdikleri olası emirler veya bu gibi kişilerin işkenceye göz yumması da girer) özel bir soruşturma komisyonu kurulmadan nesnel ve tarafsız bir soruşturma yapmak mümkün olmayabilir. Soruşturmacıların uzmanlıklarının ya da tarafsızlıklarının sorgulandığı durumlarda da, soruşturma komisyonu gerekli olabilir.

86. Devletin işkence olayına karıştığı veya özel durumların var olduğu inancını destekleyen ve tarafsız özel bir soruşturma mekanizmasının kurulmasını gerektirebilecek unsurlar aşağıdakileri içerir:

(a) Kişi, polis nezaretinde veya gözaltında son olarak görüldüğünde zarar görmemiş ise;

(b) Olayın uygulanma şekli [*modus operandi]* belirgin bir biçimde, Devlet destekli işkenceye atfedilebilir ise;

(c) Devlet içinden ya da Devletle bağlantılı kişiler, işkence soruşturmasını engellemeye ya da geciktirmeye çalışmışlarsa;

(d) Bağımsız bir soruşturma kamu yararına olacaksa;

(e) Normal soruşturma birimleri tarafından yapılan soruşturmalar uzman eksikliği ya da tarafsız olunamaması veya aşağıdakiler de dahil olmak üzere başka nedenlerle zihinlerde soru işaretleri yaratıyorsa konunun önemi, ya da belli bir ihlal kalıbının belirgin varlığı, veya kişinin şikayetçi olması ya da yukarıda belirtilen eksiklikler, veya diğer önemli sebepler.

87. Bağımsız bir soruşturma komisyonu kurulmasına karar veren bir Devlet, kimi hususları göz önünde bulundurmalıdır. İlk olarak, soruşturmaya konu olacak kişilere usul hakkında, soruşturmanın her aşamasında uluslararası hukuk güvencesi altında olan standart asgari güvenceler temin edilmelidir. İkinci olarak, araştırmacılara, nesnel ve tarafsız hukuki danışmanlığın yanı sıra yeterli teknik ve idari

personel desteği sağlanmalıdır ki, soruşturma sonucunda cezai işlemler açısından kabul edilebilir deliller üretilebilsin. Üçüncü olarak, soruşturmacılar, Devletin kaynaklarının ve yetkilerinin bütününden yararlanmalıdır. Son olarak, soruşturmacıların, uluslararası hukuk ve tıp uzmanlarından yardım alma yetkisi olmalıdır.

2. İşkence Gördüğü İddia Edilen Kişi ve Diğer Tanıklarla Görüşme

88. İşkence olaylarının doğası ve kişilerin çoğu zaman yıkıcı bir güçsüzlük hissi de içeren travma geçirmesi dolayısıyla, işkence gördüğü iddia edilen kişiye ve diğer tanıklara duyarlılık davranmak özellikle önemlidir. Devlet, işkence gördüğü öne sürülen kişileri, tanıkları ve ailelerini, soruşturma sonrasında ortaya çıkabilecek şiddet, şiddet tehdidi veya diğer korkutma yöntemlerine karşı korumalıdır. Soruşturmacılar ayrıca tanıkları, soruşturmaya dahil olmanın sonuçlarından ve soruşturmada sağlanan ve kendilerini etkileyebilecek olan gelişmelerden de haberdar etmelidirler.

(a) İşkence gördüğü iddia edilen kişinin bilgilendirilmiş onamı ve diğer koruma biçimleri

89. Soruşturmanın en başından itibaren, işkence gördüğü iddia edilen kişiye yapılan işlemler, kendisinden neden delil istendiği, sunulan delilin kullanılıp kullanılmayacağı ya da nasıl kullanılacağı hakkında mümkün olduğunca çok bilgi verilmelidir. Soruşturmacılar kişiye, soruşturmanın hangi bölümünün kamuya açık olacağını ve hangi bölümünün gizli kalacağını açıklamalıdırlar. Kişinin, soruşturmanın bütünü ve bir bölümünü kısmen reddetme hakkı vardır. İşkence gördüğü iddia edilen kişinin programına ve isteklerine uymak için elden gelen her tür çaba gösterilmelidir. İşkence gördüğü iddia edilen kişinin, soruşturmada kaydedilen gelişmelerden düzenli olarak haberdar edilmesi gerekir. İşkence gördüğü iddia edilen kişi, soruşturmadaki temel duruşmalardan ve yargılamanın seyrinden haberdar edilmelidir. Soruşturmacılar mağduru, zanlı olduğu düşünülen kişinin tutuklandığından haberdar etmelidirler. İşkence gördüğü iddia edilen kişilere, bu konuda kampanya yürüten ve tedavi konusunda kendilerine yardım edebilecek grupların iletişim bilgileri verilmelidir. Soruşturmacılar kendi yargı alanlarında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışarak, işkence konusunda karşılıklı bilgi alışverişi ve bilgilendirme/eğitim değiş tokuşu sağlanmalıdır.

(b) Araştırmacının seçimi

90. Olayı soruşturan yetkililerin bir kişiyi, işkence gördüğü iddia edilen kişiyi sorgulamakla görevlendirilmesi gereklidir. İşkence gördüğü iddia edilen kişinin yaşadığı olayı, hukuk ve tıp alanında çalışan profesyonellerle enine boyuna tartışması gerekebilir. Öte yandan soruşturma ekibi, kişinin hikayesindeki gereksiz tekrarları en aza indirmek için elinden çabayı sarf etmelidir. Temel görevi işkence gördüğü iddia edilen kişiyi sorgulamak olan kişiyi belirlerken, kişinin işken-

ce gördüğü iddia edilen kişi ile aynı cinsiyetten, aynı kültürel yapıdan gelen ve kendi dilini konuşan birini tercih edebileceği hususuna özel önem verilmelidir. Ana araştırmacı olarak belirlenen kişinin, işkencenin belgelendirilmesi ve işkence de dahil olmak üzere travma görmüş kişilerle çalışma konusunda önceden eğitim almış olması veya deneyimli olması gereklidir. Eğitim almış veya deneyimli bir soruşturmacının bulunamadığı durumlarda esas soruşturmacı, kişiyle görüşmeden önce işkence ve işkencenin fiziksel ve psikolojik sonuçları hakkında bilgi sahibi olabilmek için her tür çabayı göstermelidir. İşkence hakkında bilgi, bu El Kılavuzu da dahil olmak üzere çeşitli mesleki ve eğitici yayınlardan, eğitim kurslarından ve mesleki konferanslardan elde edilebilir. Ayrıca araştırmacının uluslararası uzmanların tavsiyelerine erişebilmesi ve soruşturma süresince yardım alabilmesi gerekir.

(c) Soruşturma Bağlamı

91. Araştırmacıların çalıştıkları ortamı çok iyi değerlendirmeleri ve ona göre gerekli önlemleri almaları, gerekli güvenceleri sağlamaları gereklidir. Görüşülen kişiler halen hapisteyse ve misillemeye açık bir ortamdaysalar, görüşmecinin onları tehlikeye atmamaya özen göstermesi gerekir. Soruşturma yapan kişiyle konuşurken görülmek kişiyi tehlikeye atacaksa, kişisel görüşme yerine "grup görüşmesi" yeğlenebilir. Diğer durumlarda, soruşturma yapan kişi, tanığın özgürce konuşabileceği, kendini rahat hissedeceği özel görüşmeye uygun bir mekan seçmelidir.

92. Görüşme, farklı siyasi bağlamlara göre değerlendirilebilir. Bu bağlam farklılığı, değerlendirmelerin ne şekilde yapılacağına ilişkin önemli farklılıklar doğurabilir. Bağlam, soruşturmanın hangi hukuki standartlara göre yapılacağını da etkiler. Örneğin, işkence zanlısına dava açılmasıyla sonuçlanabilecek bir soruşturmada, en üst düzey kanıtlama gerekirken, üçüncü bir ülkeye yapılan siyasi sığınma başvurusunu destekleyen bir raporun, işkenceyi görece daha alt bir düzeyde ispatlaması yeterli olabilir. Soruşturmacının belli bir duruma ve değerlendirmenin amacına göre, aşağıda sıralanan temel bilgileri uyarlaması gerekecektir. Aşağıda değişik bağlamlar için geçerli olabilecek ama bütün bağlamları da içermeyen örnekler verilmiştir:

(i) Kişinin kendi ülkesinde cezaevinde ya da gözaltında olması,

(ii) Kişinin bir başka ülkede cezaevinde ya da gözaltında olması,

(iii) Kişinin kendi ülkesinde gözaltında olmamakla birlikte düşmanca, baskıcı bir ortamda olması,

(iv) Kişinin kendi ülkesinde barış ve güvenlik ortamında ve gözaltında olmadığı durumlar,

(v) Kişinin dost ya da düşman olabilecek bir başka ülkede olması,

(vi) Kişinin mülteci kampında olması,

(vii) Kişinin savaş suçları mahkemesi ya da Gerçekler Komisyonunda olması.

93. Politik ortam, işkence gören ve muayene eden kişiye karşı düşmanca olabilir; örneğin, gözaltına alınan kişiler, hükümetleri tarafından cezaevinde tutuluyorsa veya yabancı hükümetler tarafından sınır dışı edilmek için tutuklandılarsa ortam düşmanca olabilir. Sığınma hakkı isteyenlerin, işkence kanıtlarının belirlenmesi için muayene edildiği ülkelerde travma ve işkence iddialarını kabul etmedeki isteksizlik siyasi olabilir. Gözaltındaki kişinin güvenliğinin daha fazla tehlikeye atılması, çok gerçek bir olasılıktır ve her değerlendirmede bu durum dikkate alınmalıdır. İşkence gördüğünü iddia eden kişilerin çok belirgin bir tehlike içinde olmadığı durumlarda bile, soruşturmacılar, onlarla temasa geçerken çok dikkatli davranmalıdırlar. Soruşturmacının kullandığı dil ve aldığı tavır, işkence gördüğü iddia edilen kişinin görüşme yeteneğini ve isteğini büyük ölçüde etkileyecektir. Görüşmenin yeri, mümkün olduğunca güvenli ve rahat olmalı, tuvalet ve yeme içme olanakları bulunmalıdır. İşkence gördüğü iddia edilen kişiyle görüşmek için yeterli zaman ayrılmalıdır. Soruşturmacılar, kişinin ilk görüşmede bütün hikayeyi anlatmasını beklememelidirler. Özel nitelikteki sorular, işkence gördüğü iddia edilen kişi için travmatik olacaktır. İfadenin travmatik niteliğini göz önüne alarak soruşturmacı, ses tonunda, cümle kurma tarzında ve sorularının sıralamasında duyarlı olmalıdır. Tanığa, istediği zaman sorulara son verme hakkı olduğu, gerektiğinde ara verilebileceği ya da herhangi bir soruya cevap vermemekte serbest olduğu söylenmelidir.

94. Mümkün olan durumlarda işkence kurbanı olduğu iddia edilen kişi, tanıklar, ve soruşturma ekibi üyelerinin işkence kurbanlarıyla çalışma konusunda eğitim görmüş, psikolojik danışmanlık ve psikiyatri hizmeti veren kişilere erişebilmelidirler. İşkence olayının tekrar tekrar anlatılması, kişinin işkenceyi ya da travmayla bağlantılı diğer semptomları tekrar hatırlamasına sebep olur. (ayrıca bakınız Bölüm IV). İşkencenin ayrıntılarını öğrenmek, görüşme yapan kişilerde ikincil travmaya yol açabilir; bu kişiler gizlilikle ilgili mesleki etik gereklere saygı göstermek koşuluyla tepkilerini birbirleriyle konuşmaya teşvik edilmelidirler. Mümkünse bu, deneyimli bir kişinin yardımıyla yapılmalıdır. Farkında olunması gereken özellikle iki risk söz konusudur. Birincisi, görüşme yapanın kendisini işkence gördüğü iddia edilen kişiyle özdeşleştirmesi ve böylece hikayeyi yeterince soğukkanlı ele alamama tehlikesi vardır. İkincisi, görüşmeci, işkenceyle ilgili hikayeler duymaya öylesine alışmış olabilir ki, görüşme yaptığı kişinin deneyimlerini hafife alabilir.

(d) Tanıkların güvenliği

95. Devlet, işkence gördüğü iddia edilen kişileri, tanıkları ve bunların ailelerini soruşturmanın ardından gelebilecek şiddetten, şiddet tehditlerinden veya herhangi bir gözdağından korumakla sorumludurlar. İşkenceye karışmış olma ihtimali bu-

lunanların, şikayette bulunanlar, onların aileleri ve soruşturmayı yürütenler üzerinde, doğrudan ya da dolaylı, kontrol ya da güç uygulayabilecekleri her tür konumdan alınmaları gerekir. Soruşturmacılar sürekli olarak, soruşturmanın işkence iddiasında bulunan kişinin ve diğer tanıkların güvenliğine yapabileceği etkiyi göz önünde bulundurmalıdırlar.

96. Çatışma olan ülkelerde, cezaevinde bulunan kişiler de dahil olmak üzere görüşme yapılan kişilerin güvenliği için önerilen önlemlerden biri soruşturmacıların ziyaret edilen kişilerin kimliklerini not alıp saklamalarıdır; böylece ileride tekrar yapılacak bir ziyarette bu kişilerin güvenliği takip edilebilir. Soruşturmacıların, herhangi biriyle ve herkesle, serbestçe ve özel olarak görüşmelerine; ayrıca, gerek görüldükçe, aynı kişilere ziyaretlerini tekrarlamalarına da izin verilmelidir (görüşülen kişilerin izlenebilmesi için bu kişilerin kimlikleri kaydedilmelidir). Tüm ülkeler bu koşulları kabul etmeyebilir ve soruşturmacılar benzer garantileri elde etmekte zorluk çekebilirler. Tanıkların verdikleri ifadeler kendilerini tehlikeye sokacaksa, soruşturmacı delil toplamak için başka yollar bulmalıdır.

97. Tutuklular, gözlem altında olmayan kişilere göre daha fazla tehlike içindedirler. Tutuklular, farklı durumlara farklı tepkiler verebilirler. Bu durumlardan birinde tutuklular, "dışarıdan" bir soruşturmacının bizzat varlığının koruma anlamına geldiğini düşünerek çok cüretkar konuşmakla, farkında olmadan kendilerini tehlikeye atabilirler. Ama bu durum genel bir kural değildir. Başka bir durumda tutuklulara, kimseye güvenemeyecekleri kadar çok gözdağı verildiyse, araştırmacılar, özel konuşma önerildiğinde bile bir "sessizlik duvarıyla" karşılaşabilirler. Bu durumda, "grup görüşmeleriyle" başlamak soruşturmanın kapsamını ve amacını açıkça anlatabilmek için gerekli olabilir; ardından konuşma arzusunda olan kişilere özel görüşme yapmaları önerilebilir. Misilleme korkusu –haklı ya da haksız- çok fazlaysa, herhangi bir kişiyi mimlememek açısından bütün tutuklularla belli bir gözaltı yerinde görüşmek gerekli olabilir. Soruşturma, yargılamaya ya da kamu önünde bir tür doğruyu söyleme platformuna yol açtığında, soruşturmacı işkence gördüğü iddia edilen kişinin zarar görmesini engellemek için önlemler önermelidir: örneğin kişinin ismini ya da kimliğini belli edecek diğer bilgileri kayıtlardan çıkarmak, kişiye görüntü ya da ses değiştiren araçlarla ya da kapalı devre kamera televizyon sistemleriyle ifade vermesini önermek gibi. Bu önlemler, suçlanan kişinin haklarıyla da uyumlu olmalıdır.

(e) Tercüman kullanımı

98. İşkencenin soruşturulmasında tercümanlarla çalışmak, profesyonel olsalar bile, kolay değildir. Bütün farklı lehçeler ve diller için el altında tercüman bulmak her zaman mümkün olmayacaktır, hatta bazen kişinin ailesinden veya kültürel grubundan tercümanlar kullanmak gerekebilir. Kişi, tanıdığı insanlar aracılığıyla ya-

şadığı işkenceden bahsederken kendini rahat hissedemeyebileceği için ideal olan bu değildir. İdeal olan, tercümanın soruşturma ekibine dahil olması ve işkence hakkında bilgili olmasıdır. (Ayrıca bakınız Bölüm IV.J ve VI.C.2)

(f) İşkence gördüğü iddia edilen kişiden alınacak bilgi

99. Soruşturmacı, işkence gördüğü iddia edilen kişinin ifadesinden aşağıdaki bilgilerden mümkün olan en fazlasını elde etmek için çalışmalıdır (ayıca bakınız Bölüm IV.E)

(i) Tutuklanma ya da kaçırılma ve gözaltına alınma da dahil işkenceye götüren koşullar ve ortam;

(ii) Son işkence olayının ne zaman gerçekleştiği de dahil olmak üzere işkencenin yapıldığı yaklaşık tarih ve zaman. İşkence yapılan farklı birkaç yer ve işkence yapan farklı insanlar (ya da gruplar) olabileceğinden bu bilgiyi somut hale sokmak kolay olmayabilir. Farklı yerler hakkında ayrı öyküler almak gerekebilir. Kronolojinin hatalı olması hatta bazen kafa karıştırıcı olması beklenebilir: İşkence görmüş biri için zaman kavramı üzerinde yoğunlaşmak genelde güçtür. Durum hakkında genel bir tablo çıkarmaya çalışırken, farklı yerler hakkında farklı, birbirinden ayrı hikayeleri almaya çalışmak yararlı olabilir. İşkence görenler, gözleri bağlı veya yarı baygın olabileceklerinden nereye götürüldüklerini genelde bilmeyeceklerdir. Birbirine yaklaşan ifadeleri bir araya getirerek belli yerlerin, yöntemlerin, hatta işkence yapanların "haritasını çıkartmak" mümkün olabilir;

(iii) Tutuklama, gözaltına alma ve işkenceye karışan kişi(ler)nin ayrıntılı olarak açıklanması; iddiaya konu olan işkenceden önce herhangi birini tanıyıp tanımadığı; giyimleri; yara izleri, doğuştan kalma lekeler, dövmeler, boyu, kilosu (kişi kendi vücut ölçülerine göre tarif edebilir), işkence failinin anatomisinde farklı olan herhangi bir şey, dili ve aksanı, failin herhangi bir zamanda sarhoş veya çıldırmış gibi olup olmadığı;

(iv) Kişiye anlatılanların ya da sorulanların içeriği. Bu şekilde, "gizli" ya da kabul edilmeyen gözaltı yerlerini belirlemeye çalışırken, bu tür yerlerle ilgili bilgiler sağlanabilir;

(v) Gözaltı yerindeki günlük rutinin ve kötü muamele biçiminin tanımlanması;

(vi) İşkence bulgularının, işkence yöntemleri de dahil olmak üzere tanımlanması. Anlaşılabileceği gibi bu genellikle zordur ve soruşturmacılar ilk görüşme sırasında bütün hikayeyi duyabileceklerini beklememelidirler. Kesin bilgi almak önemlidir ama yaşanan derin aşağılanma ve saldırılarla ilgili sorular travmatik olacaktır ve genellikle aşırı derecede travmatik olur;

(vii) Kişinin cinsel saldırıya maruz kalıp kalmadığı. Çoğu kişi "cinsel saldırı" ile ilgili sorulara, gerçek bir tecavüzün ya da anal ilişkinin kastedildiğini düşünerek

yanıt verir. Soruşturmacılar, sözlü saldırının, çıplak bırakmanın, ellemenin, sapkın veya aşağılayıcı davranışların ya da genital bölgelere darbe indirilmesi veya elektrik şoku verilmesinin, işkence görenler tarafından genelde cinsel saldırı olarak alınmadığı gerçeğine duyarlı olmalıdır. Bu davranışların hepsi kişinin mahremiyetini ihlal eden davranışlardır ve cinsel saldırının bir parçası olarak düşünülmelidir. Cinsel saldırıya uğrayan kişiler büyük ölçüde hiçbir şey söylemeyecekler, hatta ilk başta cinsel saldırı olduğunu inkar edeceklerdir. Genellikle ikinci ya da üçüncü ziyarette, soruşturmacı ve mağdur arasında empati kurulabilmiş ve kişinin kültürüne ve kişiliğine duyarlı bir temas kurulabilmişse, hikayenin arkası gelecektir.

(viii) İşkence sırasında oluşan fiziksel yaralar;

(ix) Kullanılan silahların ya da diğer fiziki nesnelerin tanımı;

(x) İşkenceyi içeren olaylara tanıklık eden kişilerin kimlikleri Soruşturmacı, tanıkların güvenliğini korumada dikkatli davranmalı; tanıkların kimliklerin şifrelemeyi ya da adlarını görüşme notlarından ayrı tutmayı düşünmelidir.

(g) İşkence gördüğü iddiasında olan kişiden alınacak ifade

100. Soruşturmacı, kişinin verdiği ifadeyi teybe kaydetmeli ve ardından çözümletmelidir. İfade, yönlendirici olmayan sorulara verilen yanıtlara dayanmalıdır. Yönlendirici olmayan sorular, varsayımda ya da yargıda bulunmaz ve kişinin tam ve önyargısız ifade vermesine izin verir. Örneğin, yönlendirici olmayan soru "Hapishanede mi işkence gördünüz?" yerine "Size nerede ne yapıldı?" olmalıdır. İlk soru, tanığa yapılanın işkence olduğunu varsayar ve eylemin yerini de cezaeviyle sınırlar. Belli bir listeye göre soru sormaktan kaçının çünkü yapılanlar seçeneklerde yer almıyorsa bu, kişiyi hatalı yanıtlar vermeye zorlayabilir. Kişinin kendi hikayesini anlatmasına izin verin, ancak netliği arttıracak sorular sorarak kendisine yardımcı olun. Kişiyi, kendisine ne yapıldığını tanımlarken, bütün duyularını kullanması için teşvik edin. Ne gördüğünü, ne kokusu aldığını, ne duyduğunu ve ne hissettiğini sorun. Bu, örneğin kişinin gözlerinin bağlanmış olduğu ya da saldırıya karanlıkta maruz kaldığı durumlarda önemlidir.

(h) İşkence Zanlısının ifadesi

101.Mümkünse soruşturmacı, işkence zanlı(ları)sı ile görüşmelidir. Soruşturmacılar, bu kişilere uluslararası ve ulusal hukukun garanti ettiği hukuki güvenceleri sağlamalıdırlar.

3. Fiziksel Delillerin Toplanması ve Korunması

102. Bir işkence olayını veya belli bir işkence kalıbını belgelendirmek için soruşturmacının mümkün olduğunca fazla fiziki kanıt toplaması gereklidir. Bütünlüklü ve tarafsız bir işkence soruşturmasının en önemli yönlerinden biri, fiziksel kanıtların toplanması ve analizidir. Soruşturmacılar, fiziki delillerin ortaya

çıkartılması ve korunmasıyla ilgili olarak gözaltı altında yaşanan olaylar zincirini belgelendirebilmelidir ki, bu deliller cezai yargılamayı da içerebilecek ilerideki olası hukuki işlemlerde kullanılabilsin. İşkence çoğunlukla, insanların bir biçimde gözaltında tutulduğu yerlerde yapılır; fiziksel delillerin korunması ya da bu yerlere kısıtlama olmaksızın girebilmek başlangıçta zor hatta olanaksız olabilir. Soruşturmacıların herhangi bir yere ya da binaya kısıtlama olmaksızın girebilmelerini ve işkencenin yapıldığı iddia edilen yeri muhafaza altına alabilmelerini sağlamak için Devlet'in kendilerine yetki vermesi gerekir. Soruşturmayı yürüten personel ya da diğer soruşturmacılar, işkence yapıldığı iddia edilen yerin derinlemesine soruşturulması girişimlerini koordine etmek için çaba göstermelidirler. Soruşturmacılar, işkence yapıldığı iddia edilen mekan(lar)a herhangi bir kısıtlama olmadan ulaşabilmelidirler. Erişim hakkı, işkence yapıldığı iddia edilen binaları, araçları, ofisleri, cezaevi koğuşları ve hücrelerini veya diğer mekanları içermeli ama bunlarla sınırlı da olmamalıdır.

103. Soruşturma altındaki her bina ya da alan, olası delillerin kaybolmaması için kapatılmalıdır. Herhangi bir alanın soruşturma kapsamına alınmasından itibaren o alana sadece soruşturmacıların ve onların ekibinin girmesine izin verilmelidir. Söz konusu mekanda maddi delil olup olmadığı incelenmelidir. Tüm deliller düzgün biçimde toplanmalı, düzenlenmeli, paketlenmeli, etiketlenmeli ve delillerin bozulmasını, kurcalanmasını ya da kaybını engellemek için güvenle saklanabileceklere yerlere yerleştirilmelidir. Eğer işkence yeterince yakın bir zamanda gerçekleşmişse, kan ve meni gibi bulunan vücut sıvısı, saç, tel, lif örnekleri toplanmalı, etiketlenmeli ve düzgün biçimde korunmalıdır. İşkence yapmak için kullanılması olası her tür alet, ister işkence amacıyla tasarlanmış ister duruma göre kullanılabilecek olsun, alınıp korunmalıdır. Bulunan tüm parmak izleri soruşturmayla ilintili olacak kadar yeniyse, alınıp korunmalıdır. İşkence yapıldığı iddia edilen binanın ya da yerin krokisi çıkarılmalı, kroki üzerinde çeşitli mekanları gösteren yerler işaretlendirilmeli, kroki ölçeklendirilmelidir. Kroki farklı katların yerleşimi, farklı odalar, girişler, pencereler, mobilya, çevreleyen alan, vb. gibi olayla ilgili olabilecek tüm ayrıntıları göstermelidir;. Ayrıca, yukarıda sayılanların renkli fotoğrafları da çekilmelidir. İşkence yapıldığı iddia edilen yerdeki herkesin kimlikleri, tam adları, adresleri, telefon numaraları ya da diğer iletişim bilgileri de dahil olmak üzere kaydedilmelidir. İşkence kısa bir zaman önce yapılmışa işkence yapıldığını iddia eden kişinin kıyafetinin envanteri çıkarılmalıdır. Kıyafet örneği olanak varsa, vücut sıvıları ve diğer fiziksel deliller için bir laboratuarda test edilmelidir. Soruşturulan binalarda veya alanda bulunan herkesten, iddia edilen işkence olaylarına tanık olup olmadıklarına dair bilgi alınmalıdır. İlgili her tür kağıt, kayıt ya da belge delil olarak kullanılmak üzere ve el yazısı analizi için saklanmalıdır.

1.Tıbbi Deliller

104. Soruşturmacı, işkence gördüğü iddia edilen kişinin tıbbi muayeneden geçmesini sağlamalıdır. Bu muayenenin zamanında yapılması özellikle önemlidir. İşkencenin üzerinden ne kadar zaman geçtiğine bakılmaksızın tıbbi muayene yapılmalıdır; ama işkencenin son altı hafta içinde yapıldığı iddia ediliyorsa muayenenin akut belirtiler kaybolmadan önce, acilen ayarlanması gerekir. Muayene, yaraların ve hastalıkların tedavisi için gereken psikolojik yardım, tavsiyeler ve izleme ile ilgili bir değerlendirmeyi içermelidir. (Fiziksel muayene ve adli tıp değerlendirmesinin tasviri için bkz. Bölüm VI.) İşkence gördüğü iddia edilen kişinin psikolojik yönden değerlendirilmesi her zaman gereklidir ve bu, fiziksel muayenenin bir parçası olabileceği gibi fiziksel izlerin bulunmadığı durumlarda kendi başına da uygulanabilir. (Psikolojik muayene ve değerlendirme için bkz. Bölüm VI.)

105. İşkencenin fiziksel ve psikolojik delillerini raporlama amacıyla, klinik izlenimler açıklanırken sorulması gereken altı önemli soru vardır:

(a) Fiziksel ve psikolojik bulgular, yapıldığı iddia edilen işkence ihbarıyla uyumlu mu?

(b) Klinik tabloyu hangi fiziksel koşullar destekliyor?

(c) Psikolojik bulgular beklenen bulgular mı, yoksa kişinin içinde bulunduğu kültürel ve sosyal ortamın getirdiği aşırı strese bağlı olarak verilen tipik tepkiler mi?

(d) Travmaya bağlı ruhsal bozuklukların, zaman içindeki değişken seyri göz önüne alındığında işkence olayıyla bağlantılı zaman çerçevesi nedir? Kişi, iyileşme sürecinin neresinde?

(e) Kişiyi başka ne türlü stres faktörlerinin etkisi altında? (örneğin süregelen baskı, zorunlu göç, sürgün, aile ve toplumsal rol kaybı vs.)

(f) Klinik tablo işkence iddiasının yanlış olduğuna mı işaret ediyor?

2. Fotoğraflama

106. İşkence gördüğünü iddia eden kişilerin yaralarının, işkencenin yapıldığı iddia edilen (iç ya da dış) mekanların ve oralarda bulunan diğer fiziki delillerin renkli fotoğrafları çekilmelidir. Fotoğraflar için bir ölçüm bantı ya da ölçeği gösterecek başka araçlar da gereklidir. Bazı fiziki bulgular çok çabuk kaybolduğu ve çeşitli yerlere müdahale edilebileceği için, fotoğraflar çok basit bir kamerayla da bile olsa hemen çekilmelidir. Anında basılan fotoğraflar zaman içinde bozulabilir. Daha profesyonel fotoğraflar tercih edilmeli ve ekipman sağlandığında bu tür fotoğraflar çekilmelidir. Fotoğraflar, mümkünse, tarihi otomatik olarak belirtme özelliğine sahip 35 milimetrelik bir kamerayla çekilmelidir. Filmlerin izlediği işlemlerin sırası, negatifler ve basımlar tam olarak belgelendirilmelidir.

E. Soruşturma Komisyonu

1. Soruşturma Kapsamının Tanımlanması

107. Soruşturma komisyonu kuran Devletlerin ve örgütlerin, komisyonu yetkilendiren sözleşme metninde soruşturmanın kapsamını tanımlamaları şarttır. Komisyon sözleşmesinin içeriğinin tanımlanması, yapılacak işlemlere meşruiyet kazandırmak, komisyon üyelerinin soruşturmanın kapsamı üzerinde görüş birliği sağlanmasına yardım etmek ve komisyonun nihai raporunun değerlendirmek için bir ölçüt sağlamak suretiyle komisyonun başarısını büyük ölçüde artırabilir. Sözleşme hükümlerinin tanımlanması hususundaki tavsiyeler şunlardır:

(a) Soruşturmanın, sonucun önceden belirlendiği imalarına neden olmaması için yansız biçimde düzenlenmesi gerekir. Soruşturmanın yansız olması için de, sözleşme hükümleri soruşturmayı işkencede Devlet sorumluluğunu ortaya koyabilecek alanlarla sınırlamamalıdır.

(b) Hangi olayların ve konuların soruşturulacağı ve komisyonun nihai raporunda ele alınacağı tam olarak ifade edilmelidir;

(c) Çok kısıtlayıcı ya da çok geniş sözleşme hükümlerinin, komisyonun bütünsel soruşturma yürütmesini engellememesi için soruşturma kapsamı bir ölçüde esnek olmalıdır. Gereken esneklik, örneğin, komisyona sözleşme hükümlerini gerektiğinde değiştirme izni verilerek elde edilebilir. Ancak komisyonun göreviyle ilgili olarak yaptığı tüm değişikliklerden kamuoyunu haberdar etmesi şarttır.

2. Komisyonun Yetkileri

108. Genel olarak ifade edilen ilkeler, komisyonun yetkilerini belirler. Komisyon spesifik olarak aşağıda belirtilen yetkilere ihtiyaç duyacaktır:

(a) Soruşturma için gerekli olan tüm bilgileri elde etme yetkisine sahip olmak; bu yetki, hukuki yaptırımla ifade vermeye zorlama, Devlet kayıtları ve tıbbi kayıtlar da dahil olmak üzere belgelerin ortaya konmasını emretme ve tanıkları, mağdurun ailesini ve diğer bilgi kaynaklarını koruma yetkisini de içermelidir;

(b) Kamuoyuna açık rapor çıkarma yetkisine sahip olmak;

(c) İşkencenin yapıldığından şüphelenilen yer(ler) de dahil olmak üzere yerinde (*in situ*) ziyaretlerde bulunma yetkisine sahip olmak;

(d) Ülke dışında bulunan tanıklardan ve örgütlerden delil toplama yetkisine sahip olmak.

3. Üyelik Başvuruları

109.Komisyona, tarafsızlıkları, yetkinlikleri ve bağımsızlıkları kabul görmüş kişiler üye olarak seçilmelidir:

(a) *Tarafsızlık:* Komisyon üyeleri, işkenceye karışmış olması muhtemel herhangi bir kişi, Komisyon üyesi, siyasi parti ya da diğer örgütlerle yakından ilişkili kişiler olmamalıdır. Aynı zamanda, komisyonun güvenilirliğine zarar vermemesi bakımından mağdurun üyesi olduğu bir örgüt ya da kuruluşla da yakın ilişkiler içinde olmamalıdırlar. Ancak bu durum, örneğin, mağdurun da üyesi bulunduğu geniş örgütlerin üyelerinin ya da işkence görenlerin tedavisine adanmış örgütlerle bağlantılı kişilerin, komisyon üyeliğinden koşulsuz dışlanması için bir mazeret de oluşturmamalıdır.

(b) *Yetkinlik:* Komisyon üyeleri delilleri değerlendirme, tartma ve mantıklı yargıda bulunma yeteneğine sahip olmalıdır. Eğer mümkünse soruşturma komisyonu üyeleri hukuk, tıp ya da gerekli diğer uzmanlık alanlarından kişileri içermelidir.

(c) *Bağımsızlık:* Komisyon üyeleri, kendi toplulukları içinde dürüstlük ve adil kişilikleri ile tanınan kişiler olmalıdır.

110. Soruşturmanın ve komisyonun bulgularının nesnelliği, başka şeylerin yanı sıra, bir ya da iki üye yerine üç ya da daha fazla üyesi olup olmadığına dayanır. İşkenceyle ilgili bir soruşturmayı genellikle tek bir komisyon üyesinin yürütmemesi gerekir. Tek, yalıtılmış bir komisyon üyesinin tek başına yürüteceği bir soruşturmanın derinliği de kısıtlı kalacaktır. Ayrıca tek başına çalışan komisyon üyesi, çelişkili, önemli kararları tartışma yapmadan almak zorunda kalacak ve Devlet'e ve diğer dış baskılara karşı daha savunmasız kalacaktır.

4. Komisyona Üyeleri

111. Soruşturma komisyonunun tarafsız, uzman hukuk danışmanlarının olması gerekir. Komisyon, Devlet'e yönelik usulsüzlük iddialarını soruştururken, Adalet Bakanlığı dışından hukuk danışmanlarının atanması akla yatkındır. Komisyonun baş danışmanının, politik etkilerden arınmış olması gerekir; bu kişi örneğin sivil bir görevi olan ya da Baronun tamamıyla bağımsız bir üyesi olan bir kişi olabilir. Soruşturma esnasında sık sık uzman danışmanlara gereksinim duyulacaktır. Komisyona, patoloji, adli bilim, psikiyatri, psikoloji, jinekoloji ve pediatri alanlarını da kapsayacak şekilde teknik uzmanlar sağlanmalıdır. Komisyonun tamamıyla tarafsız ve derinlikli bir soruşturma yapabilmesi için hemen hemen her zaman, ipuçlarını takip edip delilleri bulacak komisyona bağlı araştırmacılara ihtiyaç duyulacaktır. Soruşturmanın güvenilirliği komisyon, kendi araştırmacılarına güvenebildiği ölçüde artacaktır.

5. Tanıkların Korunması

112. Devlet, işkence şikayetinde bulunanları, tanıkları, soruşturmayı sürdürenleri ve bunların ailelerini şiddette, şiddet tehdidine veya diğer göz korkutma biçimlerine karşı korumalıdır. (ayrıca bakınız Bölüm C.2d). Komisyon tanıklara ya da

olası tanıklara yönelik baskı, saldırı, taciz veya başka bir tür zarar riski olduğuna karar verirse şu tavsiyelerde bulunabilir: kanıtları gizli olarak dinleme; bilgi veren kişinin ya da tanığın kimliğini gizli tutma; sadece, tanığın kimliğini ortaya çıkarma riski taşımayacak delilleri kullanma; uygun olan tüm önlemleri alma.

6. İşlemler

113. Tanığın güvenliği için gizli oturum yapılması gereken durumlar dışında duruşmalar genel ceza usulü ilkelerine uygun olarak kamuya açık yapılmalıdır. Gizli duruşmalar kamuoyuna kapalı yapılmalı ve oturumun kayıtları tutularak, görüşme raporu bilinmeyen bir yerde tutulmalıdır.Kimi zaman, ifade vermeyi teşvik etmek için tam bir gizlilik gerekebilir ve komisyon, tanıkları özel olarak, gayri resmi ve ifadeyi kaydetmeden dinlemek isteyebilir.

7. Soruşturma Duyurusu

114. Bir soruşturma komisyonunun kurulduğu ve soruşturma konusu geniş biçimde duyurulmalıdır. Duyuru, komisyona konuyla ilgili bilgi ve/veya yazılı ifade verilmesi için kamuoyuna açık daveti ve ifade vermek isteyenler için yol gösterici bilgileri de içermelidir. Duyuru, gazeteler, dergiler, broşürler ve afişlerle yayınlanabilir.

8. Delillerin Toplanması

115. Soruşturma komisyonlarının, ifade verilmesini ve belgelerin ibraz edilmesini isteme yetkileri olmalıdır; bu yetki, işkenceye karıştığı iddia edilen devlet görevlilerinden ifade almayı da içermelidir. Pratikte, bu yetki, kendilerinden ifade ya da belge istendiğinde bu isteğe uymayan Devlet görevlilerine ya da kişilere para veya başka cezalar verilmesi yetkisini de içerebilir. Soruşturma komisyonu delil toplamanın ilk adımı olarak, kişileri ifade vermeye ya da yazılı ifade sunmaya davet etmelidir. Kişi ifade vermekten çekiniyorsa, sorgulama işlemleri için seyahat edemiyorsa ya da kişiyle başka bir şekilde görüşülmesi mümkün değilse, yazılı ifadeler önemli bir delil kaynağı haline gelebilirler. Soruşturma komisyonu, konuyla ilgili bilgi sağlayabilecek başka işlemleri de gözden geçirmelidir.

9. Tarafların Hakları

116. İşkence gördüğü iddiasından olanlar ve onların hukuki temsilcileri, tüm duruşmalardan ve bilgilerden haberdar edilmeli, duruşmalara girebilmeli, bilgilere ulaşabilmeli ve delil sunmaya yetkili olmalıdırlar. İşlemlerin bir tarafı olarak mağdurun rolüne verilen bu özel önem, soruşturma yaparken onların çıkarlarının oynadığı önemli rolün gereğidir. Ancak, diğer tüm tarafların da dinlenme fırsatı olmalıdır. Soruşturmayı yürüten birim, olaya karışmış olduğu iddia edilen görevliler de dahil olmak üzere bütün tanıklara celp gönderme ve delillerin ortaya konmasını talep etme hakkına sahip olmalıdır. Soruşturmanın tanıklara zarar verme ihtimali

varsa; örneğin, ifadeleri sonucu haklarında cezai işlem uygulanabilecekse veya sivil yükümlülük altına girebileceklerse, tüm tanıkların hukuki danışmana başvurmalarına izin verilmelidir. Tanıklar, kendileri aleyhine ifade vermeye zorlanamaz. Komisyonun tanıkları etkin biçimde sorgulama fırsatı olmalıdır. Soruşturmanın tarafları, komisyona yazılı soru sorma hakkına sahip olmalıdır.

10. Delillerin Değerlendirilmesi

117. Komisyon, elde ettiği tüm bilgileri ve delilleri, bu bilgi ve delillerin güvenilirliğini ve doğruluğunu belirlemek üzere değerlendirmelidir. Komisyon, sözlü ifadeleri, tanığın tutumu ve genel olarak inandırıcılığını temel alarak değerlendirmelidir. Komisyon, kişinin tutumunu etkileyen sosyal, kültürel ve cinsiyetle ilgili konulara duyarlı olmalıdır. Delillerin farklı kaynaklar tarafından onaylanması doğruluk değerini artırır. Farklı kaynaklardan gelen kulaktan duyma delillerin güvenilirliği, bu delillerin doğruluk değerini artıracaktır. Kulaktan duyma delilleri olgu olarak kabul etmeden önce komisyon, bu delilleri çok iyi gözden geçirip değerlendirmelidir. Sorgulamayla denetlenmemiş ifadeler de temkinle ele alınmalıdır. Gizli oturumlarda verilen ve kamuoyuna kapalı kayıtlarda tutulan veya kaydedilmeyen tanık ifadeleri için genellikle çarpaz sorgulama yapılamadığı için, bu tür ifadelere daha az değer verilebilir.

11. Komisyon Raporu

118. Komisyon, makul bir zaman içinde kamuya açık bir rapor yayınlamalıdır. Komisyon kararlarında oybirliği sağlanamadıysa, azınlıkta kalan komisyon üyesi/üyeleri farklı görüşlerini bildirmelidir.

Soruşturma komisyonunun raporları en azından şu bilgileri içermelidir:

(a) Soruşturmanın kapsamı ve hangi kurallara atıfta bulunarak soruşturmanın yapıldığı, soruşturmanın çerçevesi ;

(b) Delilleri değerlendirmede kullanılan usul ve yöntemler;

(c) Korumak amacıyla kimlikleri gizli tutulan ve gizli ifade veren tanıklar hariç, tüm tanıkların, yaşları ve cinsiyetlerini de içeren listesi ve bu tanıklardan delil olarak alınan şeylerin sergisi;

(d) Her oturumun zamanı ve yeri (bu rapora ek olarak verilebilir);

(e) İlgili sosyal, politik ve ekonomik koşullar gibi soruşturmanın arka planı;

(f) Meydana gelen tek tek olaylar ve bulguların dayandığı deliller;

(g) Komisyona yetki veren yasa;

(h) Komisyonun, uygulanan hukuk ve bulgular hakkındaki görüşleri;

(i) Komisyonun bulgularını temel alan tavsiyeler.

119. Devlet, komisyonun raporuna kamuya açık bir yanıt vermeli ve uygun durumlarda rapora karşılık atmayı düşündüğü adımları belirtmelidir.

BÖLÜM IV
GÖRÜŞME İLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRMELER

120. İşkence gördüğünü iddia eden birisiyle görüşürken, dikkat edilmesi gereken konular ve uygulamada özen gösterilmesi gereken hususlar vardır. Bu metindeki genel değerlendirmeler, avukat, tıp doktoru, psikolog ya da psikiyatrist, insan hakları gözlemcileri ya da herhangi başka bir meslek mensubu olup olmamasına bakılmaksızın görüşme yapan herkes için geçerlidir. Bir sonraki bölümde bu "ortak temel" ele alınmakta ve bu temelin, işkenceyi araştırırken ve işkence mağduru ile görüşürken karşılaşılabilecek değişik ortamlar göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

A. İncelemenin, Muayenenin ve Belgelemenin Amacı

121. Araştırmanın genel amacı, iddia edilen işkence olaylarına dair verileri saptamaktır (Ayrıca bakınız Bölüm III.D). İşkencenin tıbbi olarak değerlendirilmesi, aşağıda sıralananlar gibi değişik yasal bağlamlarda yararlı olabilecek kanıtlar sunabilir:

(a) İşkence yapan kişileri saptayıp, adalete teslim etmek;

(b) Siyasi sığınma başvurularını desteklemek;

(c) Devlet görevlileri tarafından doğru olmayan şeyleri itiraf etmeye zorlanan tutuklularının itiraf etmelerine olanak veren koşulları saptamak;

(d) Bölgesel işkence uygulamalarını saptamak. Tıbbi değerlendirmeler aynı zamanda mağdurun tedavi ihtiyaçlarını saptamak için ve de insan hakları incelemelerinde tanıklık amacıyla da kullanılabilirler.

122. Hekimin yazılı ya da sözlü tanıklığının amacı, tıbbi bulguların hastanın kötü muamele iddiasıyla ne derecede bağlantılı olduğunu saptamak ve hekimin tıbbi bulgu ve yorumlarının, adli veya diğer uygun mercilere etkili bir şekilde iletilmesini sağlamaktır. Tıbbi tanıklık ayrıca adli mercileri, diğer devlet görevlilerini, yerel ve uluslararası toplulukları işkencenin bedensel ve ruhsal etkileri konusunda eğitme amacına da hizmet eder. Muayeneyi yapan kişi, aşağıdakileri yapmaya hazırlıklı olmalıdır:

(a) Bireylerin, güvenlik güçlerinin ve adli görevlilerin spesifik iddialarının olmadığı durumlarda bile olası yaralanmaları ve tacizi değerlendirmek;

(b) Yaralanmaların ve kötü muamelenin bedensel ve ruhsal kanıtlarını belgelemek;

(c) Muayene bulgularıyla hastanın spesifik taciz iddialarını tutarlılık derecesi açısından karşılaştırmak;

(d) İşkence yöntemleri konusunda bilgisi olan biri olarak, muayene bulgularıyla belli bir bölgede kullanılan işkence yöntemlerinin yol açtığı etkileri, tutarlılık derecesi açısından karşılaştırmak;

(e) Bulguların uzman yorumlarını adli tıp değerlendirmelerinde kullanmak ve tacizin olası nedenleriyle ilgili uzman görüşlerini sığınma başvurularında, ceza davalarında ve medeni hukuk işlemlerinde değerlendirmek;

(f) Elde edilen bilgileri, işkence için veri toplama ve ileride belgelendirmeyi güçlendirmek için uygun biçimde kullanmak.

B. Tutuklularla İlgili Usule Dair Önlemler

123. Tutukluların adli tıp değerlendirmeleri, savcının veya diğer görevlilerin yazılı resmi başvurularına yanıt olarak yapılmalıdır. Güvenlik güçlerinin tıbbi değerlendirme istekleri, savcının yazılı emri üzerine hareket etmedikleri takdirde, geçersiz olarak kabul edilmelidir. Tutukluların kendileri, avukatları veya akrabaları da, işkence ve kötü muamele kanıtlarını saptamak için tıbbı değerlendirme talep etme hakkına sahiptirler. İşkence asker ya da polis tarafından yapılmış olabileceği için, tutuklunun adli tıp muayenesine asker ya da polis tarafından götürülmesi tutuklu ve/veya hekim üzerinde işkence ve kötü muamelenin gereği gibi belgelenmesini engelleyebilecek kabul edilemez bir baskı yaratacağından, tutuklunun adli tıp muayenesine asker ya da polis olmayan görevlilerce götürülmesi gereklidir. Tutuklunun naklini gözeten görevliler kolluk kuvvetlerine değil, savcıya karşı sorumlu olmalıdır. Tutuklunun avukatı, muayeneye başvuru sırasında ve muayene sonrasında tutuklunun nakli esnasında hazır bulunmalıdır. Tutuklular, tutukluluk süreleri boyunca ya da sonrasında, tıbbi yeterliliğe sahip bir doktordan ikinci veya alternatif bir tıbbi değerlendirme raporu alma hakkına sahiptirler.

124. Her tutuklu, mahremiyetine saygı gösteren bir ortamda muayene edilmelidir. Polis ya da diğer güvenlik güçleri, hiç bir zaman muayene odasında bulunmamalıdırlar. Bu usüle dair önlemden yalnızca, muayeneyi yapan hekim tutuklunun sağlık personeline karşı ciddi bir güvenlik riski oluşturduğu yönünde net bir kanıt olduğunu düşünüyorsa, vazgeçilebilir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda, muayene eden hekimin talebi üzerine, muayene esnasında polis ya da diğer kolluk kuvvetleri yerine sağlık kurumunun güvenlik personeli hazır bulunmalıdır. Bu durumlarda güvenlik personeli hastaya göre işitme mesafesinin dışında (örneğin yalnızca görüş mesafesinin içinde) kalmalıdır. Tutukluların tıbbi muayeneleri he-

kimin uygun gördüğü bir mekanda yapılmalıdır. Bazı vakalarda, muayeneyi, cezaevi veya eklentilerinde değil de resmi sağlık kurumlarında yapmak konusunda ısrarcı olmak en iyi çözüm olabilir. Diğer bazı vakalarda mahkumlar, örneğin sağlık kurumlarının "dinlendiğini" düşünüyorlarsa, kendi hücrelerinin görece emniyeti içerisinde muayene edilmeyi tercih edebilirler. Muayene için en iyi mekan bir çok faktör tarafından belirlenecektir, ancak araştırmacılar her koşulda, mahkumların kendilerini rahat hissetmedikleri bir mekanı kabul etmeleri için zorlanmadıklarından emin olmak zorundadırlar.

125. Her ne nedenle olursa olsun, polisin, askerin, cezaevi görevlisinin veya diğer kolluk kuvveti görevlilerinin muayene odasındaki mevcudiyeti hekimin resmi tıbbi raporunda belirtilmelidir. Muayene sırasında bu tür görevlilerin mevcudiyetinin kaydedilmesi "olumsuz" bir tıbbi raporun itibar görmemesi için zemin teşkil edebilir. Muayene sırasında odada bulunan diğer kişilerin kimlikleri ve unvanları raporda belirtilmelidir. Tutukluların adli tıp değerlendirmesinde standart tıbbi rapor formu kullanılmalıdır. Standart tıbbi rapor formlarının geliştirilmesi için kullanılabilecek rehber için bakınız EK IV.

126. Tamamlanmış değerlendirme raporunun aslı, doğrudan raporu talep eden kişiye –ki genellikle savcıdır- ulaştırılmalıdır. Tutuklunun ya da onun yerine hareket eden avukatının tıbbi rapor talep ettiği durumlarda, rapor onlara verilir. Her raporun bir kopyası muayene eden hekimde kalmalıdır. Ulusal Tabipler Birliği veya bir İnceleme Komisyonu, usule dair önlemleri ve belgeleme standartlarına uygunluğu denetlemek için, özellikle devlet görevlisi hekimler tarafından verilen tıbbi raporları incelemek isteyebilir. Böyle durumlarda bağımsızlık ve gizlilik konularına özen göstererek raporlar ilgili kuruma gönderilmelidir. Tıbbi raporlar, hiç bir koşul altında kolluk kuvvetlerine verilmemelidir. Tutukluların tutuklandıklarında tıbbi muayeneden ve salıverildiklerinde de muayene ve değerlendirmeden geçmeleri zorunludur. Tıbbi muayene sırasında avukat bulundurma hakkı sağlanmalıdır. Cezaevi koşullarında, muayene sırasında avukat gibi dışarıdan birinin bulunması mümkün olmayabilir. Böylesi durumlarda, mahkumlara bakan cezaevi hekimlerinin tıbbi etiğe uygun çalıştıklarından ve mesleki görevlerini (kendileri ve muayene ettikleri mahkumdan başka) bir üçüncü şahıs etkisinden bağımsız olarak yürütebildiklerinden emin olunmalıdır. Adli tıp muayenesinin işkence iddialarını desteklediği durumlarda, tutuklu, tutukluluk mahalline geri gönderilmemeli, onun yerine tutuklunun yasal durumunu belirlemek üzere savcının ya da hakimin karşısına çıkarılmalıdır.

C. Cezaevlerine ve Gözaltı Merkezlerine Yapılan Resmi Ziyaretler

127. Mahkumları ziyaret, hafife alınmaması gereken bir konudur. Bu ziyaretlerin nesnel ve profesyonel bir tarzda gerçekleştirilmesi bazı durumlarda, özellikle işkencenin hâlâ uygulandığı ülkelerde, oldukça zor olabilir. Ziyaretlerden sonra

görüşülen mahkumların güvenliğini temin etmek için yapılan devamlı takipler olmadan yapılan "tek seferlik" ziyaretler tehlikeli olabilir. Bazı durumlarda, takip ziyareti olmadan yapılan tek seferlik ziyaret, hiç ziyaret etmemekten daha kötü olabilir. İyi niyetli araştırmacılar, ne yaptıklarını tam olarak bilmeden, bir cezaevini ya da karakolu "ziyaret etme" tuzağına düşebilirler. Gerçekliğin eksik ya da yanlış bir resmiyle karşılaşabilirler. İstemeden bir daha hiç ziyaret etmeyecekleri mahkumları tehlikeye atabilirler. İşkenceciler, bu dışarıdan gelip cezaevlerini ziyaret edenlerin "bir şey bulamama" durumunu kullanıp kendilerini "temize çıkarabilirler."

128. Ziyaretler, bu işi en profesyonel şekilde gerçekleştirebilecek, sonrasında takip edebilecek, usule dair önlemler konusunda belli bir donanıma sahip araştırmacılara bırakılmalıdır. "Bir miktar kanıt, hiç kanıt olmamasından iyidir" düsturu, tanıklık etmeleri durumunda tehlikeye atılabilecek mahkumlarla çalışırken geçerli değildir. Resmi yada sivil toplum kuruluşlarını temsil eden iyi niyetli insanların tutukluların kaldığı merkezleri ziyaret etmesi zor, daha kötüsü sakıncalı da olabilir. Burada tartışılan konu açısından, inceleme için gerekli olan hakiki ziyaret ile bunun ötesine geçen ve işkence uygulayan ülkelerde uzman olmayan kişiler tarafından yapıldığında yarardan çok zarar getirebilen, elzem olmayan "ziyaret" arasında ayrım yapılmalıdır. Hukukçular ve hekimlerden oluşan bağımsız komisyonlara tutukluluk mahallerini ve cezaevlerini belli sürelerle bir şekilde ziyaret etme hakkı tanınmalıdır.

129. Halen tutuklu ve hatta işkencecilerin gözetimi altında bulunması ihtimali olan insanlarla yapılan görüşmeler kuşkusuz dışarıdaki, mahremiyet ve güvenlik koşullarına özen gösteren, emniyetli bir sağlık kurumunda yapılan görüşmelerden farklı olacaktır. Gözaltı ya da tutukluluk durumlarında görüşülecek kişinin güveninin kazanılması çok önemlidir. Ancak, istemeden bile olsa, bu güvene ihanet etmemek daha da önemlidir. Tutukluların kendilerini tehlikeye atmamaları için bütün önlemler alınmalıdır. İşkence gören tutuklulara verdikleri bilgilerin kullanılıp kullanılamayacağı sorulmalıdır. Misillemeden korktukları için, örneğin isimlerinin kullanılmasına izin vermek istemeyebilirler. Araştırmacılar (klinik hekimler ve tercümanlar), tutuklulara verdikleri sözleri tutmakla yükümlüdürler.

130. Örneğin, belli bir yerde çok sayıda mahkumun işkence gördüğü sabit olmasına rağmen, bu mahkumların hepsi korktukları için araştırmacıların kendi işkence öykülerini kullanmalarına izin vermezse ciddi bir ikilemle karşılaşılacaktır . İşkenceyi durdurmak uğruna mahkumların güvenine ihanet etmek ile bu güvene saygı duyup hiç bir şey demeden çekilmek seçenekleriyle karşı karşıya gelindiğinde, bu ikilemden çıkmak için bir yol bulunması gerekmektedir. Bedenlerinde net dayak, kamçı izleri, sopayla dövülmeye bağlı zedelenmeler ve bunlara benzer diğer bulgular olan bir grup mahkumla karşılaşıldığında, mahkumların hepsi mi-

silleme korkusuyla kendi durumlarından bahsedilmesini bile reddediyorlarsa, açık bir alanda bütün koğuşun katılacağı bir "sağlık teftişi" düzenlemek faydalı olur. Bu yolla, ziyaret eden tıbbi araştırmacı sıra sıra dizilmiş mahkumların arasında yürüyerek ve bedenlerindeki apaçık işkence izlerini doğrudan gözlemleyerek, tek tek mahkumların işkence şikayetlerine dair bir ibareye yer vermeden yalnızca gözlemlediklerini içeren bir rapor düzenleyebilir. Bu ilk adım, mahkumların gelecekte yapılacak takip ziyaretleri için güven duymalarını sağlar.

131. Daha örtük diğer (örneğin psikolojik ya da cinsel) işkence yöntemleri için aynı metodun kullanılamayacağı açıktır. Böylesi vakalarda araştırmacıların bir ya da bir kaç ziyaret için yorumda bulunmaktan (rapor yazmaktan) imtina etmeleri, tutukluların işkence öykülerinin kullanılmasına izin vermeleri için koşulların daha elverişli veya cesaretlendirici bir hale gelmesini beklemeleri gerekebilir. Hekim (ve tercüman) ismini belirtmeli ve değerlendirmedeki rolünü açıklamalıdır. İşkencenin tıbbi kanıtlarının belgelenmesi, uzman sağlık çalışanlarının spesifik bilgiler edinmesini gerektirmektedir. İşkenceye ve fiziksel/psikolojik etkilerine dair bilgiler çeşitli yayınlar, eğitim seminerleri, mesleki konferanslar ve deneyim aracılığıyla edinilebilir. Ayrıca, bölgesel işkence ve kötü muamele uygulamalarına ilişkin bilgiler de, mağdurun işkence ve/veya kötü muamele ifadelerini destekleyebilmesi açısından önemlidir. İşkencenin fiziksel/psikolojik kanıtlarını saptamak için mağdurlarla görüşme, onları muayene etme ve bulguları belgeleme konularındaki deneyim, bu konularda tecrübeli klinik hekimlerin gözetiminde edinilmelidir.

132. Halen tutuklu olan mağdurlar bazen, görüşmeci misilleme olmayacağına dair herhangi bir güvence veremediği (örneğin bir takip ziyaretinin yetkililer tarafından tam olarak kabul edilmediği veya takibi güvence altına almak için mağdurun kimliğinin not edilmediği) durumlarda bile görüşmeciye "aşırı güven" duyabilirler. Mahkumların bazen, dışarıdan gelen araştırmacının kendilerini koruyacağına safça güvenerek gereksiz yere riske atılmamaları için tüm önlemler alınmalıdır.

133. İdeal koşullarda, halen gözaltında bulunan kişiler ziyaret edildiğinde tercümanların yerel değil de "dışarıdan" olmaları gerekir. Bu önlem asıl olarak, tercümanları ve ailelerini, araştırmacılara ne tür bilgiler verildiğini öğrenmek isteyen meraklı yetkililerin baskısından korumak içindir. Bu konu, tutuklular kendilerini «hapse atanlardan başka bir etnik gruba mensup ise daha da karmaşık bir hal alabilir. Tutukluların güvenini kazanmak için onlarla aynı etnik gruba mensup yerel bir tercüman çalıştırılırsa, yetkililerin o tercümana güvenmemesi ve muhtemelen onu korkutmaya çalışması gündeme gelebilir. Dahası, tercüman kendisini potansiyel olarak riske atabilecek böylesi düşmanca bir ortamda çalışmak konusunda ikircikli olabilir. Öte yandan, yetkililerin güvenini kazanmak adına onlarla aynı etnik gruba mensup bir tercüman çalıştırılırsa, görüşülecek mahkumların güven duyması zorlaşabileceği gibi tercüman bu durumda da yetkilerden gelen tehditlere

maruz kalabilir. Bu sorunun cevabı açık bir şekilde ve ideal durumlarda, yukarıdaki iki seçenek de değildir. Tercümanlar bölge dışından olmalı ve bu sayede herkes tarafından araştırmacılar gibi bağımsız olarak görülmelidirler.

134. Akşam saat 8'da görüşülen kişiye, sabah 8'de görüşülen kadar özen gösterilmelidir. Araştırmacılar görüşmeler için yeterince zaman ayırmalı ve kendilerini aşırı iş yükü altına sokmamalıdırlar. Geç olması nedeniyle, bütün gün boyunca öyküsünü anlatmak için beklemiş olan ve akşam 8'de görüşülen kişiye ayrılan zamanı kısa kesmek haksız bir durum yaratır. Benzer biçimde, on dokuzuncu *falaka* öyküsüne birincisi kadar özen gösterilmelidir. Dışarıdan gelenlerle sık sık temas edemeyen mahkumlar, daha önce işkence yaşantılarıyla ilgili olarak her hangi biriyle hiç konuşmamış olabilirler. Mahkumların kendi aralarında sürekli işkenceden bahsettiklerini düşünmek hatalı bir varsayımdır. Araştırmayı zenginleştirecek yeni hiç bir şey sunmayan mahkumlara da diğerleri kadar zaman ayrılmalıdır.

D. Soru Sorma Teknikleri

135. Bu konuda bir takım temel kurallara uyulmalıdır (Bölüm IV.D.2g'ye de bakınız): Bilgi kesinlikle önemlidir, ama görüşülen kişi daha önemlidir. Dinlemek, soru sormaktan daha önemlidir. Yalnızca soru sorarsanız, yalnızca cevap alırsınız. Tutuklu için ailesi hakkında konuşmak, işkence hakkında konuşmaktan daha önemli olabilir. Bu durum uygun bir şekilde dikkate alınmalı ve kişisel sorunların konuşulması için zaman ayrılmalıdır. İşkence, özellikle de cinsel işkence, oldukça mahrem bir konudur ve bir takip ziyaretinden önce (hatta daha da sonra) dile getirilmeyebilir. Görüşülen kişiler, eğer kendilerini rahat hissetmiyorlarsa, işkence hakkında konuşmaya zorlanmamalıdırlar.

E. Vaka Öyküsü Alma

1. Tutuklanma-öncesi Psiko-sosyal Öykü

136. Eğer görüşülen kişi halen tutuklu değilse, araştırmacı, kişinin gündelik hayatını, arkadaşları ve ailesiyle ilişkilerini, iş/okul durumunu, mesleğini, ilgi alanlarını, gelecek planlarını ve madde kullanımını soruşturmalıdır. Benzer bilgiler, kişinin tutukluluk-sonrası psiko-sosyal öyküsü için de edinilmelidir. Görüşülen kişinin halen tutuklu olduğu durumda ise, meslek ve okuryazarlıkla ilgili daha sınırlı bir psiko-sosyal öykü almak yeterlidir.

Hasta tarafından kullanılan reçeteli ilaçları soruşturun. Kişiler tutuklu olduklarında böyle ilaçlarından mahrum bırakılabilecekleri ve bu durum ciddi sağlık sorunlarına yol açabileceği için bu konu özellikle önemlidir.

Politik faaliyetler, inançlar ve görüşlerle ilgili sorular, kişinin neden tutuklandığını ve/veya işkence gördüğünü açıklamaya yardım ettikleri oranda anlamlıdır. Ancak bu tür bilgilerin, kişiye neyle suçlandığını, ne yüzden tutuklandığını ve işkence gördüğünü sorarak, dolaylı bir şekilde edinilmesi en iyi yoldur.

2. Tutuklanmaların ve Kötü Muamelelerin Özet Öyküsü

137. Olayların ayrıntılı bilgisini elde etmeden önce özet bilgi (tarihler, yerler, tutukluluk süresi, işkence seanslarının sıklığı ve süresi) edinin. Bu özet bilgi, görüşme zamanının etkili bir şekilde kullanılmasına yardım edecektir. Mağdurların bir çok kere işkence gördüğü bazı vakalarda, mağdurlar kendilerine neler yapıldığını hatırlayabilirler ancak çoğunlukla her bir olayın tam olarak ne zaman ve nerede olduğunu hatırlayamazlar. Böyle durumlarda öyküyü, belli tutuklanmalar sırasında gerçekleşmiş bir dizi olay olarak değil de maruz kalınmış taciz yöntemleri olarak almak tavsiye edilebilir. Aynı şekilde, öykü alırken "neyin nerede olduğunun" olabildiğince çok belgelenmesi çoğunlukla yararlıdır. "Gözaltı mekanları," farklı güvenlik/polis/ordu kuvvetlerinin idaresi altındadır ve hangi olayların hangi mekanlarda meydana geldiğine dair bilgiler, işkence sisteminin tam bir resmini elde etmek açısından faydalı olabilir. İşkencenin nerelerde yapıldığı konusunda bir harita çıkarmak, farklı insanlardan alınan farklı öyküleri birleştirmede faydalı olabilir. Bu yöntem, araştırmanın bütünü açısından çoğunlukla oldukça yararlı olacaktır.

3. Tutuklanma Koşulları

138. Şu soruların cevaplarına dikkat edin: Saat kaçtı? Neredeydin? Ne yapıyordun? Orada kim vardı? Seni tutuklayanların dış görünüşünü tasvir edebilir misin? Asker miydiler, sivil mi? Resmi giysili mi, sivil giysili mi? Ne tür silahlar taşıyorlardı? Ne söylediler? Herhangi bir tanık var mıydı? Bu resmi bir tutuklama mıydı, idari bir tutuklama mı, yoksa kaybetme durumu mu? Şiddet kullanıldı mı? Tehdit edildin mi? Aile üyeleriyle her hangi bir etkileşim var mıydı? Hareketlerin kısıtlanması veya gözlerin bağlanması gibi durumları, ulaşım araçlarını, gidilen yeri ve biliniyorsa görevlilerin isimlerini kaydedin.

4.Cezaevi/Tutukevi Koşulları

139. Yiyecek, içecek, tuvalet, ışık, ısı ve havalandırma ile ilgili koşulları sorun. Ayrıca aile, avukatlar ve sağlık görevlileri ile görüşme imkanlarını, koğuşların aşırı kalabalık olup olmadığını, hücrede tutulma durumunun olup olmadığını, kalınan mekanın boyutlarını ve tutukluluğunu doğrulayabilecek başka insanların olup olmadığını kaydedin. Şu tür sorular düşünün: İlk önce ne oldu? Nereye götürüldün? Kimlik saptama işlemleri (kişisel bilgilerin kaydedilmesi, parmak izleri, fotoğraf çekimi) yapıldı mı? Her hangi bir şeyi imzalaman istendi mi? Hücrenin/odanın durumunu (boyutlar, başkalarının varlığı, ışık, havalandırma, ısı, haşerat ve fare/sıçan durumu, yatak koşulları ve yeme, içme, tuvalete gitme durumları) anlatır mısın? Ne duydun, gördün, neyin kokusunu aldın? Dışarıdan insanlarla herhangi bir temasın oldu mu? Tıbbi bakım alabildin mi? Tutuklandığın mekanın fiziksel planı nasıldı?

5. İşkence ve kötü muamele yöntemleri

140. İşkence ve kötü muamele öyküsüne dair bilgi alırken, kişinin maruz kalmış olabileceği taciz yöntemlerini sorarken dikkatli olunmalıdır. Dikkat etmek, gerçekten olmuş yaşantılarla potansiyel abartıyı ayırmaya yardım edebilir. Ayrıca değişik işkence yöntemlerinin uygulanmış olup olmadığına dair sorulara verilen olumsuz cevaplar, görüşülen kişinin güvenilirliğinin tespitine de yardım edebilir. Sorular, ahenkli bir anlatı elde etmek amacıyla tasarlanmalıdır. Şu tür sorular düşünebilirsiniz: Taciz, nerede, ne zaman ve ne süreyle vuku buldu? Gözlerin bağlı mıydı? Taciz yöntemlerine geçmeden önce, taciz mekanında kimlerin bulunduğunu kaydedin (isimler, rütbeler/unvanlara). Odayı/mekanı tasvir edin. Etrafta ne tür eşyalar/nesneler gördünüz? Mümkünse her bir işkence aletini ayrıntılarıyla tasvir edin (örneğin elektrik işkencesi için, akım, alet ve elektrotların sayısı ve şekli). Giyinme/soyunma/elbise değiştirme durumlarını sorun. Sorgulama sırasında neler söylendiğini (örneğin, kişiliğe yönelik hakaretler) kaydedin. İşkenceciler kendi aralarında neler konuşuyorlardı?

141. Her bir taciz biçimi için şunları kaydedin: Beden pozisyonu/kısıtlanmışlığı, temas şekli, süresi, sıklığı, tacizin uygulandığı anatomik bölge ve etkilenen beden alanı. Kanama, kafa travması veya bilinç kaybı var mıydı? Bilinç kaybı kafa travmasına mı, soluksuz bırakmaya mı ya da acıya mı bağlıydı? Kişinin işkence "seansının" sonunda ne halde olduğu da sorulmalıdır. Yürüyebiliyor muydu? Hücresine dönerken yardım edilmesi ya da taşınması gerekmiş miydi? Ertesi gün ayağa kalkabildi mi? Ayakları ne kadar süreyle şiş kaldı? Bütün bu sorular, işkencenin belli bir bütünsellik içinde tasvir edilmesini sağlarlar. Yalnızca hangi işkence yöntemlerinin uygulanıp uygulanmadığını belirleyen kontrol listeleri ise böyle bir tasvir sunmazlar. Vaka öyküsü, fiili işkencenin tarihlerini, kaç kez yapıldığını ve kaç gün sürdüğünü, her bir bölümün süresini, askı (baş aşağı, kalın bez/battaniye vb. ile örtülmüş olarak ya da doğrudan bir iple bağlanmış olarak, ayaklara ağırlık asılarak veya aşağı doğru çekilerek) ya da başka bir yöntemin tipini de içermelidir. Askı işkencesi için ne tür malzemenin (ip, tel ve bez deri üzerinde farklı izler bırakırlar) kullanıldığını sorun. Araştırmacı, işkence mağdurunun işkence seanslarının süresi ile ilgili ifadelerinin öznel ve hatalı olabileceğini aklında tutmalıdır. Çünkü işkence sırasında zaman ve mekan yöneliminin bozulması genellikle gözlenen bir bulgudur. Kişi her hangi bir şekilde cinsel olarak taciz edilmiş midir? İşkence sırasında neler söylendiğini sorun. Örneğin, cinsel organlara yönelik elektrik işkencesi sırasında işkenceciler mağdurlara sıklıkla bir daha normal cinsel işlevlerinin olmayacağını ya da buna benzer şeyler söylerler. Tecavüz dahil, cinsel işkence iddialarının değerlendirilmesi konusunda ayrıntılı bir tartışma için bakınız Bölüm V.D.8.

F. Vaka Öyküsünün Değerlendirilmesi

142. Bir çok nedenden dolayı işkence mağdurları, gördükleri işkencenin spesifik ayrıntılarını nakletme konusunda zorluk çekebilirler. Bu nedenlerden bazıları şunlardır:

(a) Göz bağlama, ilaç verme, bilinç yitimi vb. gibi işkence süreciyle ilgili faktörler;

(b) Kendisini ya da başkalarını riske atma korkusu;

(c) Kendisini muayene eden klinik hekime ve/veya tercümana güven duymama;

(d) İşkencenin ve travmanın psikolojik etkileri: Aşırı duygusal tepki ve travmayla ilintili ruhsal hastalıklar (depresyon ve travma-sonrası stres bozukluğu gibi) sonucu ortaya çıkan bellek bozukluğu;

(e) Kafaya yönelik darbeler, soluksuz bırakma, boğma ve açlığa bağlı olarak gelişen nöropsikiyatrik bellek bozukluğu;

(f) İnkar ve sakınma gibi koruyucu başa çıkma mekanizmaları; ve

(g) Travmatik yaşantıların yalnızca çok gizli/mahrem ortamlarda ifşa edilmesine izin veren kültürel olarak belirlenmiş yaptırımlar.

143. Mağdurun öyküsündeki tutarsızlıklar bu faktörlerin herhangi biri ya da tümünden kaynaklanabilir. Araştırmacı, mümkünse, açıklık getirici sorular sormalıdır. Bu mümkün olmadığında araştırmacı, mağdurun öyküsünü destekleyen ya da yanlışlayan diğer kanıtlara bakmalıdır. Tutarlı ve destekleyici bir ayrıntılar örüntüsü, mağdurun öyküsünü doğrulayıp açıklığa kavuşturabilir. Görüşülen kişi, tarihler, süreler, sıklıklar ve işkencecilerin kesin kimlikleri vb. gibi araştırmacının elde etmek istediği ayrıntıları veremese bile, görüşme süresi içinde travmatik olayların ve işkencenin genel temaları ortaya çıkıp görünür hale gelecektir.

G. İşkence Yöntemlerinin Gözden Geçirilmesi

144. Olayların ayrıntılı bir öyküsü elde edildikten sonra, diğer olası işkence yöntemlerinin gözden geçirilmesi yerinde olur. Bölgesel işkence uygulamalarını öğrenip yerel görüşme formlarını buna göre uyarlamak gereklidir. Spesifik işkence yöntemlerini soruşturmak aşağıdaki durumlarda yardımcı olur:

(a) Psikolojik belirtiler hatırlamayı zorlaştırıyorsa;

(b) Travma, duyumsama kapasitesini bozmuşsa;

(c) Organik beyin hasarı olasılığında ve

(d) Zorluk çıkaran eğitimsel ve kültürel faktörlerin varlığında.

145. Fiziksel ve psikolojik işkence arasındaki ayrım yapaydır. Örneğin, cinsel işkence, fiziksel bir saldırı olmadığında bile genellikle hem fiziksel hem de psikolojik belirtilere yol açmaktadır. Aşağıda verilen işkence yöntemleri listesi, olası bazı taciz kategorilerini göstermek içindir. Araştırmacılar tarafından bir ölçek olarak veya bir raporda işkence yöntemlerini sıralamak için bir model olarak kullanılması önerilmemektedir. İşkencenin yarattığı klinik tablonun bütünü, bir listedeki yöntemlerin her birinin yol açtığı lezyonların basitçe toplamından çok daha fazlası olduğu için yöntem-sıralama yaklaşımı zararlı olabilir. Gerçekten de deneyim göstermiştir ki, işkenceciler işkenceye yönelik böylesi bir "paket" yaklaşımıyla yüzleşmek zorunda kaldıklarında, sıklıkla yöntemlerden biri üzerine odaklanmakta ve o tekil yöntemin bir işkence yöntemi olup olmadığını tartışmaktadırlar. Dikkate alınması gereken işkence yöntemlerine aşağıdakiler dahildir, ama yöntemler bunlarla sınırlı değildir:

(a) Künt travma: Yumruk, tekme, tokat, kamçı, tel, jop, düşme

(b) Pozisyon işkencesi: Askı, kolların/bacakların çekilip gerilmesi, uzun süreli hareket kısıtlanması, belli bir pozisyonda durmaya zorlanma

(c) Yanıklar: Sigara, ısıtılmış alet, kaynar sıvı, tahriş edici madde

(d) Elektrik şoku

(e) Soluksuz bırakma: Sulu ve kuru yöntemler, suyun altında, ağzı/burnu kapatarak, boğazı sıkarak, kimyasal maddelerle

(f) Ezilmeye bağlı yaralanmalar: parmak ezme, kalçaya/sırta ağırlık yükleme

(g) Delici yaralanmalar: bıçak ve kurşun yaraları, tırnakların altına sokulan teller

(h) Kimyasal maddelere maruz bırakma: Tuz, biber, gazyağı vb. (yaralara ve beden boşluklarına)

(i) Cinsel: Cinsel organlara yönelik şiddet, sarkıntılık, alet kullanma, tecavüz

(j) Ezilmeye bağlı yaralanma veya parmakların ve kol/bacağın travmatik koparılması

(k) Tıbbi: Parmakların veya kol/bacağın kesilmesi, organların cerrahi olarak çıkarılması

(l) Farmakolojik işkence: Toksik dozda verilen uyuşturucular, nöroleptikler, felç edici/küntleştirici (paralitik) ilaçlar

(m) Tutukluluk koşulları, örneğin: küçük ya da aşırı kalabalık hücre, tek kişilik hücre hapsi, sağlıksız koşullar, tuvalete gitme imkanının olmayışı, düzensiz verilen ve/veya pisletilmiş yemek ve su, çok soğuk ya da çok sıcak ısıya maruz bırakma, mahremiyetin engellenmesi, zorla giysilerin çıkarılması/soyma

(n) Yoksunluklar: Normal duyumsal uyaranlardan (örneğin, başı örterek, yalıtarak, hücredeki ışığın parlaklığı ile oynayarak ses, ışık, zaman duyumundan) yoksun bırakma; fiziksel ihtiyaçlardan yoksun bırakma: uyku, yemek, su, tuvalet, banyo, hareket, tıbbi bakım; toplumsal temastan yoksun bırakma: cezaevi içinde yalıtım, dış dünya ile temasın kaybı; mağdurların birbirlerine bağlanmasını ve karşılıklı özdeşim kurmalarını engellemek ve işkenceciye travmatik bağlanmalarını kuvvetlendirmek amacıyla yalıtma

(o) Aşağılamalar: Sözel taciz/hakaret, aşağılayıcı davranışlarda bulunma

(p) Tehditler: Ölüm, aileye zarar, daha çok işkence ve/veya hapis tehditleri, yalancı infaz

(r) Mağdurun köpek, kedi, fare ve akrep gibi hayvanlar tarafından saldırıya uğraması için koşulları hazırlama veya mağduru bununla tehdit etme

(s) Mağduru çözmek/direncini kırmak için kullanılan psikolojik teknikler: "İhanet"e zorlama, öğrenilmiş çaresizlik, müphem durumlara ve/veya çelişkili mesajlara vb. maruz bırakma

(t) Tabuların ihlali

(u) Davranışsal baskı: mağduru dinine aykırı davranışlara zorlama (örn. Müslümanları domuz yemeye zorlama); başkalarına zarar vermeye zorlama: Örn. başkalarına işkence yapmaya veya diğer taciz yöntemlerine zorlama; malı tahrip etmeye zorlama; zarar görme riskine atarak birine ihanet etmeye zorlama

(v) Başkalarına yapılan işkenceye veya zulme tanık olmaya zorlama

H. Görüşülen Kişinin Yeniden Travmatize Olma Riski

146. Değişik tiplerde ve derecelerdeki lezyonların uygulanan işkence yöntemlerine bağlı olarak gelişebileceğini dikkate alarak, kapsamlı tıbbi öykü ve fiziksel muayene sonrası edinilen veriler, uygun laboratuvar ve radyolojik tetkiklerle birlikte değerlendirilmelidir. Tıbbi muayenede uygulanacak her bir işlem için mağdura gerekli bilgileri vermek ve açıklama yapmak, mağdurun laboratuvar tetkikleri hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak önemlidir. (Bu konu için Bölüm VI.B.2a'ya da bakınız.)

147. İşkence mağdurlarında psikolojik hasarın, özellikle travma-sonrası stres bozukluğunun çeşitli görünümlerinin varlığı, mağdurun görüşme, fiziksel muayene veya laboratuvar tetkiklerinde işkence deneyimini yeniden yaşantılama korkusu duymasına neden olabilir. Mağdura tıbbi muayeneden önce neler olacağını açıklamak sürecin önemli bir parçasıdır. İşkence görmüş olup da ülkesinde kalmaya devam eden mağdurlar, yoğun bir şekilde, yeniden tutuklanma korkusu ve şüphesi duyabilirler ve sık sık bu olasılıktan sakınmak için "yeraltına" geçmeye zorlanır-

lar. Sürgündeki ya da mülteci mağdurlar ise ana dillerini, kültürlerini, ailelerini, arkadaşlarını, işlerini ve aşina oldukları her şeyi arkalarında bırakmışlardır.

148. İşkence mağdurunun görüşmeyi yapana (ve kullanıldığı durumlarda tercümana) yönelik kişisel tepkisi görüşme süreci ve dolayısıyla araştırma sonucu üzerinde etkili olabilir. Aynı şekilde, araştırmacının mağdura yönelik kişisel tepkisi de görüşme sürecini ve araştırmanın sonucunu etkileyebilir. Kişisel tepkilerin araştırma sürecine katabileceği, etkili iletişimi ve anlamayı zorlaştırabilecek engelleri incelemek önemlidir. Araştırmacı, işkence mağdurlarının psikolojik değerlendirilmesi ve tedavisi konularında bilgili meslektaşlarına danışarak ve onlarla tartışarak, görüşme ve araştırma sürecini sürekli incelemelidir. Bu tür bir meslektaşlar-arası süpervizyon, görüşme ve araştırma sürecini hatalar ve etkili iletişimi engelleyen faktörler açısından gözlemlemek ve doğru bilgi elde etmek için etkili bir araç olabilir. (Ayrıca Bölüm VI.C.2'ye de bakınız.)

149. Bütün önlemlere rağmen fiziksel ve psikolojik muayeneler doğaları gereği, acılı duygu ve anıları ortaya çıkarıp travma sonrası stres belirtilerini uyararak ve/veya arttırarak hastayı yeniden travmatize edebilir (Bölüm VII.B.2a'ya bakınız). Psikolojik zorlanmalar ve özellikle cinsel konularla ilgili sorular çoğu geleneksel toplumda tabu olarak kabul edilir ve bu tür soruların sorulması konu-dışı ya da aşağılayıcı olarak değerlendirilir. Eğer cinsel işkence mevcut ihlallerin bir parçası ise, mağdur kendisini ahlaki, dini, sosyal ve psikolojik bütünlüğü içinde geri dönülmez bir şekilde damgalanmış ve kirletilmiş olarak hissedebilir. Bu yüzden görüşmecinin bu koşulların farkında olduğunu saygılı bir şekilde ifade etmesi, görüşmenin gizliliğinin ve bunun sınırlarının açıklığa kavuşturulması iyi bir görüşme yapabilmek için çok önemlidir. Özellikle mağdur görüşme sırasında açık gerginlik/sıkıntı belirtileri gösteriyorsa araştırmacı, mahkemeye sunulacak raporun etkililiği açısından ayrıntılarda ısrarcı olmanın ne kadar gerekli olduğu konusunda öznel bir değerlendirme yapmalıdır.

I. Tercüman Kullanımı

150. Birçok nedenle görüşmeyi yapanın, ne dendiğini anlaması için tercüman kullanması gereklidir. Görüşen ile görüşülen bir miktar ortak bir dil kullanıyor olsalar bile, aranan bilgi çoğu zaman birbirini eksik anlamanın yaratabileceği hataları kaldıramayacak kadar önemlidir. Tercümanlar, görüşmelerde duydukları ve çevirdiklerinin tamamen gizli kalması gerektiği konusunda bilgilendirilmelidirler. Bütün bilgiyi ilk elden ve sansürsüz olarak alanlar tercümanlardır. Görüşülen kişilere verdikleri bilgilerin ne araştırmacı ne de tercüman tarafından kötüye kullanılmayacağına dair güvence verilmelidir. (Bölüm VI.C.2'ye de bakınız.)

151. Tercümanın profesyonel olmadığı durumlarda, araştırmacı için her zaman görüşmenin denetimini kaybetme riski vardır. Mağdurlar kendi dillerini bilen ter-

cümanla konuşarak araştırmacıdan ve esas konulardan uzaklaşabilirler. Yanlı bir tercümanın mağduru yönlendirme ya da cevaplarını çarpıtma riski de vardır. Tercüme yoluyla çalışıldığında bazen önemli bazen de önemsiz derecede bilgi kaybı kaçınılmazdır. Uç vakalarda, araştırmacının görüşmeler sırasında not almayı bırakıp görüşmeleri bir kaç kısa seans şeklinde yapması ve seans aralarında da görüşmeler sırasında söylenen ana noktaları yazması bile gerekebilir.

152. Araştırmacılar, görüşülen kişi tercümana yönelik konuşmak gibi doğal bir eğilim içinde olsa bile kişiye doğru konuşmalı, onunla göz teması kurmalıdır. Tercüman aracılığıyla üçüncü şahıs kipi ("sonra ne olduğunu sor") yerine birinci şahıs ("sonra ne yaptın?") kullanılması görüşme açısından yararlı olur. Araştırmacılar genellikle tercüman soruyu çevirirken ya da görüşülen kişi cevap verirken notlarını yazarlar. Kimi araştırmacılar, görüşme anlamadıkları bir dilde gittiği için dinlemiyormuş gibi görünürler. Araştırmacıların yalnızca kelimeleri değil, bütünlüklü bir tablo elde etmek için aynı zamanda mağdurun beden dilini, yüz ifadelerini, ses tonunu ve jestlerini de izlemeleri gerektiğinden, araştırmacılar dinlemiyormuş görüntüsü vermekten kaçınılmalıdır. Araştırmacılar, konuyu bildiklerini göstermek için görüştükleri kişinin kullandığı işkenceyle ilgili kelimelere/deyimlere aşina olmalıdırlar. "Submarino" ya da "darmashakra"gibi işkenceyle ilgili kelimeleri duyduklarında boş bir yüz ifadesiyle durmak yerine tepki vermek araştırmacının güvenilirliğini arttırır.

153. Mahkumları ziyaret ederken, görüşülecek kişilerin yerel tercümanı güvenilmez bulma gibi bir ihtimal varsa, en iyisi hiç bir zaman yerel tercüman kullanmamaktır. Bu durum, örneğin politik mahkumlarla ilişkili olabileceklerine dayanarak yerel yetkililerce ziyaret sonrasında "sorgulanabilecek" ya da başka şekillerde baskı altına alınabilecek yerel tercümanlar için de haksızlık olabilir. En iyisi, "başka bir yerden" olduğu açıkça belli olan bağımsız tercüman kullanmaktır. Yerel dili akıcı bir şekilde konuşmaktan sonra gelen en önemli özellik, işkence konusuna ve yerel kültüre duyarlı olan, eğitilmiş ve akıllı bir tercümanla birlikte çalışmaktır. Kural olarak, görüşülen kişi güvendiği için tercih etmedikçe diğer tutuklular çeviri için kullanılmamalıdır. Tutuklu olmayan kişilerle yapılan görüşmelerde de bu kuralların çoğu geçerlidir, ancak o zaman dışarıdan birini (yöreden biri) tercüman olarak bulundurmak daha kolaydır. Cezaevi koşullarında ise bu nadiren mümkündür.

J. Cinsiyetle İlgili Konular

154. İdeal koşullarda, işkence gördüğünü söyleyen kişiye, hangi cinsten araştırmacı ve tercümanla konuşmak istediği konusunda tercih hakkı vermek için ekipte her iki cinsten de uzman bulunmalıdır. Bu, henüz bir şikayette bulunmamış olsa bile tecavüze uğradığı bilinen bir kadın tutukluyla görüşülmesi durumunda özel-

likle önemlidir. Cinsel bir saldırı olmadığı durumlarda bile çoğu işkencenin cinsel bir boyutu da vardır (Bölüm V.E.8'e bakınız). Kadın mağdur, başına gelenleri fiziksel olarak –kaçınılmaz biçimde çoğunlukla ya da tümüyle erkek olmaları anlamında- işkencecilerine benzeyen birine anlatmak zorunda hissettiğinde yeniden travmatize olma riski artabilir. Bazı kültürlerde, erkek bir araştırmacının kadın bir mağdurla görüşüp soru sorması mümkün değildir ve buna saygı gösterilmelidir. Ancak çoğu kültürde, eğer ortamda yalnızca bir erkek hekim varsa kadın mağdurların çoğu, hekim olmayan bir kadınla konuşacaklarına istedikleri tıbbi bilgileri ve önerileri almak için erkek hekimle konuşmayı tercih ederler. Böyle durumlarda, eğer kullanılıyorsa, tercümanın kadın olması gereklidir. Görüşülen kişilerden bazıları, hem kendilerine yapılan işkenceyle ilgili konuları hatırlatması hem de gizlilik ilkesine yönelik tehdit algısı yüzünden, tercümanın kendi yörelerinden olmamasını da tercih edebilirler (Bölüm IV.I). Tercümanın gerekli olmadığı durumlarda, görüşmenin en azından fizik muayene kısmında ve hasta isterse tümünde refakatçi olarak bir kadın uzman bulunmalıdır.

155. Mağdur erkekse ve cinsel olarak taciz edilmişse, durum daha da karmaşıktır, çünkü o da çoğunlukla ya tümüyle erkekler tarafından taciz edilmiş olacaktır. Bazı erkekler, diğer erkeklere yönelik korkuları çok yoğun olduğu için başlarından geçenleri kadınlara anlatmayı tercih edeceklerdir. Bazıları ise bu tür kişisel meseleleri bir kadının önünde konuşmayı istemeyeceklerdir.

K. Sevk Gerektiren Durumlar

156. Mümkün olduğu durumlarda tıbbi-hukuki nedenlerle işkenceyi saptamak için yapılan tetkikler uzman bir doktor, psikolog, fizyoterapist veya mağdura sosyal tavsiye ve destek sağlayabilecek kişilere sevk edip etmeme gibi diğer ihtiyaçları da değerlendirecek şekilde birleştirilmelidir. Tetkiki yapan kişiler yerel rehabilitasyon ve destek hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Klinisyen, tıbbi değerlendirme için gerekli gördüğü danışma ve tetkiklerde ısrarlı olmaktan çekinmemelidir. İşkence ve kötü muamelenin tıbbi olarak belgelenmesi sırasında, doktorlar etik yükümlülüklerinden muaf değildirler. Daha fazla tıbbi veya psikolojik bakıma ihtiyaç duyuyor gibi gözükenler uygun birimlere sevk edilmelidir.

L. Bulguların ve Sonuçların Yorumlanması

157. İşkencenin fiziksel etkileri, tacizin şiddeti, sıklığı ve süresine, mağdurun kendini koruyabilecek durumda olup olmamasına ve gözaltındaki kişinin işkence öncesi fiziksel durumuna bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bazı işkence yöntemleri fiziksel bulgu bırakmayabilir, fakat başka durumlarla ilişkili olabilir. Örneğin, bilinç kaybı ile sonuçlanan kafaya yönelik darbeler travma sonrası epilepsi ve/veya organik beyin işlev bozukluğuna neden olabilir. Aynı zamanda, beslenme ve temizlik koşullarının kötülüğü, vitamin eksikliğine bağlı sendromlara yol açabilir.

158. Belirli işkence yöntemleri, belirli bazı bozukluklarla sıkı bir ilişki içindedir. Örneğin, bilinç kaybıyla sonuçlanan kafaya yönelik darbeler, organik beyin işlev bozukluğunun klinik tanısı açısından özellikle önemlidir. Cinsel organlara yönelik işkence genellikle bunu takip eden cinsel işlev bozukluğuyla bağlantılıdır.

159. İşkencecilerin yaptıklarını gizlemeye kalkışabileceklerini de düşünmek gerekir. Dayak sonucu ortaya çıkan fiziksel bulgulardan kaçınmak için işkence genellikle geniş ve kaba aletlerle uygulanır. İşkence mağdurları kimi zaman teker teker indirilen darbelerin etkisini dağıtmak için bir halıya sarılırlar ya da *falaka-da* olduğu gibi mağdurun ayakkabıları çıkarılmaz. Germe, ezmeye bağlı yaralanmalar ve soluksuz bırakma da en az delil ile en fazla acı verme amacı güden işkence yöntemlerindendir. Elektrik şoklarında aynı amaçla ıslak havlular kullanılabilir.

160. Raporda araştırmacının nitelikleri ve deneyimi de yer almalıdır. Mümkün olduğu durumlarda, tanığın/hastanın ismi verilmelidir. Eğer bu, kişiyi ciddi bir risk altına sokacaksa, araştırma ekibinin kişiyi raporla ilişkilendirmesini sağlayacak, fakat başka birinin o kişiyi tanımasına olanak vermeyecek bir "rumuz" kullanılabilir. Raporda aynı zamanda görüşme esnasında ya da bir bölümünde odada bulunan diğer kişilerin kim olduğu da belirtilmelidir. Rapor, şaibelerden kaçınarak ilintili öyküyü ve mümkün olan durumlarda da bulguları ayrıntılı bir şekilde vermelidir. Rapora tarih atılmalı, imzalanmalı ve yazıldığı yerin hukukunun gerektirdiği diğer tebliğler eklenmelidir. (Bunun için ayrıca bakınız EK IV.)

BÖLÜM V
İŞKENCENİN TIBBİ DELİLLERİ

161. İşkencenin belgelendirilmesinin zorunlu unsurlarından biri de görgü tanığı ve işkence mağdurunun tanıklığıdır. İşkencenin fizik bulgularının var olduğu durumda bu, bir kişiye işkence yapıldığını doğrulayan önemli bir kanıttır. Ama böylesi şiddet eylemleri çoğunlukla kalıcı nedbe ya da iz bırakmadığı için fiziki delillerin yokluğu, işkencenin yapılmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır.

162. Hastaların adli amaçlı tıbbi değerlendirmeleri objektif ve tarafsız olarak yürütülmelidir. Değerlendirmeler, hekimin klinik uzmanlığını ve mesleki deneyimini temel almalıdır. İyi ve doğru hizmetin etik zorunlulukları, mesleki güvenilirliği sağlamak ve sürdürmek için doğruluk ve tarafsızlıktan ödün vermemeyi gerektirir. Gözaltına alınan kişi ve tutukluların değerlendirmesini yapan hekimler mümkünse, işkence ve diğer fiziksel ve psikolojik tacizin belgelendirilmesi konusunda özel eğitim görmüş kişiler olmalıdır. Bu hekimler, hastanın tutuklu bulunduğu bölgedeki hapishane koşulları ve uygulanan işkence yöntemleri ile işken-

cenin sonradan meydana çıkan etkileri konusunda bilgili olmalıdır. Tıbbi rapor gerçeklere dayanmalı ve çok dikkatli ifade edilmelidir. Özel terimler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Sıradan insanların anlayabilmesi için tıbbi terimlerin hepsi açıkça tarif edilmelidir. Hekim, adli tıp değerlendirmesini talep eden resmi görevlinin tüm maddi gerçekleri aktardığını varsaymamalıdır. Hekim sorumluluğu; tıbbi değerlendirmeyi talep eden makamın olguya ilişkin bildirimi ile ilgisiz ya da tam tersi bile olsa; ilgili olduğunu düşündüğü tüm maddi gerçeklerin açığa çıkarılmasını ve rapora yazılmasını gerektirir. İşkence veya kötü muamelenin diğer biçimleri ile uyumlu bulgular, hiçbir şekilde adli tıp raporundan çıkarılmamalıdır.

A. Görüşme Şekli

163. Bu bölümde ele alınan öneriler özellikle tutuklu olmayan kişilerle yapılan görüşmelerde uygulanabilir. Görüşme ve muayene yeri, mümkün olduğu kadar güvenli ve rahat olmalıdır. Ayrıntılı bir görüşme ve muayene yapabilmek için yeterli zaman ayrılmalıdır. İşkencenin fiziksel veya psikolojik değerlendirmesini yapabilmek için 2 ilâ 4 saat arası bir süre yeterli olmayabilir**.** Daha da önemlisi, değerlendirmenin yapıldığı herhangi bir zamanda görüşme dinamikleri, kişinin içtenliğinden ötürü yüzüne yansıyan güçsüzlük duyguları, gelecekte soruşturmaya uğrama korkusu, olanlardan utanma, hayatta kalmaktan ötürü suçluluk duyma gibi duruma özgü değişkenler, işkence deneyimi ortamını taklit edebilir. Bu hastanın anksiyetesini ve onun gerekli/ilgili bilgiyi açıklama direncini artırabilir. Değerlendirmeyi tamamlamak için ikinci ve mümkünse üçüncü görüşmeler programa alınmalıdır.

164. İstismar hakkında doğru ve ayrıntılı bilgi elde edebilmek için güven gereklidir. İşkence ve istismarın diğer biçimlerine maruz kalmış kişinin güvenini kazanabilmek için etkin dinleme, titiz iletişim, saygı, gerçek empati ve dürüstlük gerekir, Hekimler çok önemli, bununla beraber belki de çok acı ve utanç verici gerçeklerin ortaya çıkabileceği bir güven ortamı yaratma kapasitesinde olmalıdırlar. Burada önemli olan, belki de kişinin anlattığı bu gerçeklerin görüşme anında ilk kez açıklandığı, dolaylı olarak anlatılan sırlar olabileceğinin farkında olmaktır. Rahat bir ortam oluşturmanın, görüşme için yeterli süre sağlamanın, ikramda bulunmanın, ve tuvalete gitme olanağı sağlamanın yanı sıra, hekim hastasına yapılacak değerlendirmeden neler bekleyebileceğini anlatmalı, ses tonunda, sorulardaki kelime seçiminde ve soruların sıralandırılmasında özenli olmalı (hassas sorular ancak belli bir samimiyet geliştikten sonra sorulmalı) ve hasta istediği an görüşme molası verilebileceği ya da istemediği hiçbir soruyu cevaplamak zorunda olmadığı konusunda bilgilendirilmelidir

165. Hekimlerin (ve çevirmenlerin) hasta hakkında öğrenilen bilginin gizliliğini koruma ve edinilen bilgiyi sadece hastanın onayıyla açıklama yükümlülüğü vardır (ayrıca bölüm III. C'ye bakınız). Her şahıs tek başına ve mahremiyetine

saygı gösterilerek muayene edilmelidir. Hasta, muayenede elde edilen bilgilerin açıklanması zorunluluğu ve konuyla ilgili devlet ya da adli mercilerin getirdiği gizlilik sınırlamaları hakkında bilgilendirilmelidir. Görüşmenin amacı kişiye net olarak anlatılmalıdır. Hekim bilgilendirilmiş onam alınırken, tıbbi muayenenin olası yararlarının ve çapraşık sonuçlarının uygun biçimde açıklanıp anlaşılmasını sağlamalıdır. Hekim bilgilendirilmiş onamın, başka kişilerin; özellikle kolluk güçleri ve adli mercilerin baskısı olmadan gönüllü olarak verilmesini sağlamalıdır. Kişinin muayeneyi reddetme hakkı vardır. Bu gibi durumlarda hekim kişinin muayeneyi red nedenlerini belgelemelidir. Daha da önemlisi eğer kişi bir tutuklu ise, rapor tutuklunun avukatı ve diğer bir sağlık görevlisi tarafından imzalanmalıdır.

166. Hastalar muayene çerçevesinde verilen bilgilerin güvenliğinin sağlanamayarak, baskıcı hükümetler tarafından elde edilebileceğinden korkabilirler. İşkence uygulamasına hekimlerin ya da sağlık görevlilerinin katılmış olduğu durumlarda korku ve güvensizlik duyguları daha da güçlü olabilir. Birçok durumda değerlendirmeyi yapan hekim, görüşmenin yapıldığı bölgeye ve ülkedeki en büyük etnik ve kültürel kökene ait iken, hasta azınlık grup ve kültürünün mensubu olacaktır. Bu eşitsiz durum algılanan (ve gerçek) kuvvet dengesizliğini belirginleştirebilir, korku, güvensizlik ve zorla itaat etme olasılığını arttırabilir.

167. Halihazırda hapiste yatan bir kişinin, araştırmacıdan elde edebileceği en önemli şey empati ve insani ilişki olabilir. Araştırma, görüşülen kişiye özel bir katkı sağlamasa da, birçok vakada olduğu gibi işkence olgusuna son verdirtebilir. Araştırmacı uygun empati gösterdiğinde, verilen bilgilerin bir amaca hizmet edebileceği duygusu artacaktır. Aşikâr bir gerçek olmasına karşın, kimi zaman araştırmacılar cezaevi ziyaretleri sırasında bilgi almakla o denli ilgilenmektedirler ki, görüşülen kişi ile empati kurmakta başarı sağlayamamaktadırlar.

B. Tıbbi Öykü

168. Daha önceki tıbbi, cerrahi ve psikiyatrik sorunları da içerecek biçimde tam bir tıbbi öykü alın. Gözaltına alınmadan önceki herhangi bir yaralanma öyküsü ve olası geç bulgularını belgelediğinizden emin olun. Hastayı yönlendirici soru sormaktan kaçının. Görüşmeyi, gözaltı süresince yaşanan olayları kronolojik sırayla, açık uçlu aktarılacak biçimde yapılandırın.

169. Kişinin işkence iddiaları ile bölgesel işkence pratikleri arasındaki ilişkiyi kurabilmek için, öyküdeki özel bilgiler yararlı olabilir. Yararlı bilgilere örnek olarak; işkence aletlerinin, vücut pozisyonları ve vücudu kısıtlama yöntemlerinin tanımı, oluşan akut ve kronik yaralar ile hareketlerin nasıl kısıtlandığının tarifi ve işkence failleri ile gözaltı yer(ler)i hakkında bilgiler verilebilir. İşkenceye maruz kalan kişilerden, işkence deneyimine ilişkin açık uçlu görüşme yöntemleriyle tam ve doğru bilgi elde edilebilmesi için hastanın, deneyimini kendi kelimelerini kul-

lanarak ve serbest çağrışımda aktarması gerekir. İşkence mağduru, işkence deneyimini ve belirtilerini kelimelerle açıklarken güçlük yaşayabilir. Bazı durumlarda travma olayı ve belirtilerle ilgili soru formlarını ve kontrol listelerini kullanmak faydalı olabilir. Eğer görüşmeci travma ve semptomları ile ilgili soru formu ve kontrol listeleri kullanmanın faydalı olabileceğini düşünürse, kullanabileceği birçok soru formu olmakla birlikte, hiçbiri işkence mağdurları için özel olarak hazırlanmış değildir. İşkence mağdurunda işkence sonrasında ortaya çıkan belirti ve hareket kısıtlılıklarının anlatımı: İşkence mağdurunun tüm yakınmaları, fiziksel bulgular ile bağlantılı olsun ya da olmasın çok önemlidir ve mutlaka kaydedilmelidir. Belli işkence biçimleri ile ilişkili akut ve kronik belirtiler ile kısıtlılıklar ve bunu takip eden iyileşme süreci belgelenmelidir.

1. Akut Belirtiler

170. Kişiye, uygulandığı iddia edilen özel işkence yöntemleri sonrasında meydana gelmiş olması olası tüm zararlar sorulmalıdır. Örneğin kanama, çürük, şişme, açık yaralar, laserasyon (doku bütünlüğündeki bozulmalar), kırık, çıkık, eklem kitlenmesi, hemoptizi, pnomotoraks, kulak zarı perforasyonu, genitoüriner sistem yaralanmaları, yanıklar (yanığın derecesine göre renk, bül, nekroz) elektrik yaralanmaları (lezyonların boyut ve sayısı, renkleri ve yüzey özellikleri) kimyasal yaralanmalar (renk, nekroz belirtileri), ağrı, hissizlik, kabızlık, kusma vb. Her belirtinin şiddeti, sıklığı ve süresi not edilmelidir. Daha sonra gelişen tüm cilt lezyonları tanımlanmalı, nedbe dokusu oluşup oluşmadığı kaydedilmelidir. Akut belirtiler için mağdurun serbest bırakıldığı zamandaki sağlık durumu nasıldı? Yürüyebiliyor muydu yoksa yatmak zorunda mıydı? Yatmak zorundaysa ne kadar süre yattı? Yaralar ne kadar sürede iyileşti? Yaraları iltihaplandı mı? Ne tür tedavi gördü? Tedavi eden doktor muydu, geleneksel yöntemlerle mi tedavi oldu? vb. soruları yöneltilmelidir. Gözaltına alınan kişinin bu tür olayları gözlem yeteneği, işkencenin kendisi ya da sonradan ortaya çıkan etkileri yüzünden bozulmuş olabilir ve bu da belgelenmelidir.

2. Kronik Belirtiler

171. Kişinin işkence ve kötü muamele yüzünden oluştuğuna inandığı rahatsızlıkları hakkında bilgileri toplayın. Her belirtinin ve belirtilerle ilişkili her kısıtlılık veya tıbbi ve /veya psikolojik tedaviye gerek duyulan durumun şiddeti, sıklığı ve süresini not edin. Akut lezyonların etkileri aylar ve yıllar sonra saptanamasa da elektrik ya da termal yanık nedbeleri, iskelet deformiteleri /kırıkların yanlış kaynamaları, diş yaralanmaları, saçların kaybı, ve fibromiyozit gibi bazı bulgular kalıcı olabilir. Baş ağrısı, sırt ağrısı, gastrointestinal semptomlar, cinsel işlev bozukluğu, kas ağrısı gibi sık görülen somatik şikayetler olabileceği gibi, depresif duygu durum bozukluğu, anksiyete, uykusuzluk, kabus görme, olayları tekrar yaşama ve hatırlama güçlüğü gibi psikolojik belirtiler daha sık görülür (Bakınız VI.B.2)

3. Görüşmenin özeti

172. İşkence mağdurundaki yaralanmalar diğer travma biçimlerinden farklı olabilir. Akut lezyonlar her ne kadar iddia edilen yaralanmalar için karakteristik olsa da, lezyonların çoğu yaklaşık 6 hafta içinde ya hiç nedbe bırakmadan ya da karakteristik olmayan nedbeler bırakarak iyileşirler. Bu durumla genellikle işkence failleri, işkence izlerini önleyen ya da azaltan teknikler kullandığında karşılaşılır. Bu koşullarda fizik muayene sonuçları «normal sınırlar içinde» bulunabilir ancak bu durumda hiçbir işkence iddiasını red edilemez. Hastanın akut lezyonlar ve bunu izleyen dönemdeki iyileşme süreciyle ilgili ayrıntılı gözlemleri özel işkence ve kötü muamele iddialarını doğrulayan önemli bir kanıt kaynağıdır.

C. Fizik Muayene

173. Öykünün ve hastanın bilgilendirilmiş onamının alınmasından sonra, bu konuda ehil bir hekim tarafından kapsamlı bir fizik muayene yapılmalıdır. Hasta, mümkün olduğu durumlarda hekimin ve kullanılıyorsa çevirmenin cinsiyetini seçebilmelidir. Eğer hasta ve hekim aynı cinsiyetten değilse, hasta karşı çıkmadığı sürece hastayla aynı cinsiyetten bir hastabakıcı kullanılabilir. Hasta muayene sürecinin denetiminin kendisinde olduğunu, istediği zaman muayeneyi sınırlama ya da durdurma hakkının olduğunu anlamalıdır. (Bakınız IV.J.)

174. Bu bölümde ileri inceleme ve uzman konsültasyonu istemekle ilgili bir çok başvuru kaynağı vardır. Hasta hapiste olmadığı sürece mağdurun belirlenen gereksinimlerinin izlenebilmesi için hekimin fizik ve psikolojik tedavi kurumlarına ulaşabilmesi önemlidir. Bazı tanı koyucu testlerin yapılması mümkün olmadığında, bu eksiklik raporun değerini azaltmamalıdır. (Olası tanı koyucu tetkikler ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Ek II**)**

175. İşkence iddiasının yeni olduğu ve mağdurun üzerindeki giysilerin işkence sırasında üzerinde olan giysiler olması durumunda, bu giysiler kişinin üzerinden alınarak incelemeler için yıkanmadan korunmalı ve kişiye yeni temiz giysiler sağlanmalıdır. Muayene odası mümkünse muayene için yeterli ışıklandırma ve tıbbi malzeme ile donatılmalı, varsa eksiklikler raporda belirtilmelidir. Muayene eden hekim, öyküyle uyumlu olsun olmasın tüm bulguları, yaralanmanın bölge ve özelliklerini vücut şekilleri üzerinde işaretleyerek, kaydetmelidir. (Bakınız Ek III) Elektrik şoku veya künt travma gibi bazı işkence türlerinde başlangıçta gözlenebilir bulgular olmayabilir ve bu bulgular daha sonraki kontrol muayenelerinde belirginleşerek saptanabilir. Gözaltındakilerin işkenceye bağlı lezyonlarını fotoğraflamak nadiren mümkün olsa da, fotoğraf çekimi muayenenin rutin bir parçası olmalıdır. Eğer bir fotoğraf makinesi sağlanabilirse, kalitesi kötü de olsa fotoğrafın olması, hiç fotoğraf olmamasından daha iyidir. Daha sonra mümkün olan en kısa sürede, profesyonel bir fotoğrafçı fotoğraf çekmelidir. (Bakınız Bölüm III.C.5)

1. Cilt

176. Muayene, aşağıdaki belirtileri araştırmak için, tüm vücut yüzeyini kapsamalıdır. A, B, ve C vitamini eksikliğini de kapsayan yaygın cilt hastalıkları, işkence öncesine ait lezyonlar, işkenceye bağlı sıyrık, ezik, kesik, delici alet yaraları, sigara ya da ısıtılmış aletlere bağlı yanıklar, elektrik yaralanmaları, saç kaybı ve tırnak sökülmesi gibi lezyonlar, işkence lezyonlarının lokalizasyon, simetri, şekil, boyut, renk ve yüzey özellikleri (örn. pullanma, kabuklanma, ülserasyon) ile lezyonun etrafındaki cilde göre düzeyleri ve sınırları tanımlanmalıdır. Mümkün olan en kısa sürede fotoğraf çekimi zorunludur. Muayeneyi gerçekleştiren hekim lezyonların nedeni, başkası tarafından veya kendisi tarafından yapılıp yapılmadığıkaza sonucu ya da bir hastalıktan meydana gelip gelmediği konusunda görüş bildirmelidir.

2. Yüz

177. Yüz; kırık belirtileri, krepitasyon, şişme veya ağrı bulgularını saptayabilmek için elle yoklanmalı, tüm kranial sinirlerin motor ve duysal komponentleri tat ve koku duyusunu da içerecek şekilde muayene edilmelidir. Yüz kırıklarının tanısını koymak ve özelliklerini, düzey farklılıklarını belirlemek, ilişkili yumuşak doku hasarlarını ve komplikasyonları saptamak için bilgisayarlı tomografi (BT) rutin radyografiden daha iyi bir yöntemdir. Kafa içi ve boyun omuru yaralanmaları sık sık yüz travmalarıyla birlikte görülür.

(a) Gözler

178. Konjunktival kanama, lens dislokasyonu, subhiyeloid, retrobulber ve retinal kanama ile görsel alan kaybı da dahil birçok göz yaralanması olabilir. Tedavisiz kalma ya da yetersiz tedavinin çok ciddi sonuçları göz önüne alınarak, göz yaralanması veya hastalık şüphesi olduğunda, en kısa sürede oftalmoloji konsültasyonu sağlanmalıdır.Orbita kırıkları ile bulber ve retrobulber yapıların yumuşak doku hasarlarını saptamak için en iyi yöntem bilgisayarlı tomografidir. Yumuşak doku hasarı için nükleer manyetik görüntüleme (MR) yardımcı bir yöntem olabilir. Göz küresi yaralanmalarının değerlendirilmesi için alternatif bir yöntem de yüksek çözünürlüklü ultrasondur.

(b) Kulaklar

179. Kaba dayak uygulamasının beklenen sonuçlarından biri de kulağa yönelik travmalar ile özellikle kulak zarı perforasyonudur. Kulak yolları ve zarları, otoskopla incelenmeli ve hasar tarif edilmelidir. Latin Amerikada "telefono" olarak bilinen ve avuç içiyle bir ya da iki kulağa birden sert tokat şeklinde uygulanan yaygın bir işkence yönteminde kulak kanalı içindeki basınç aniden yükselerek kulak zarı yırtılmaktadır. Kulakta 2 mm den küçük zar yırtıkları 10 gün içinde iyileşebi-

leceğinden acilen muayene gerekmektedir. Orta veya dış kulakta sıvı gözlenebilir. Laboratuvar incelemeleri ile kulakta akıntı (otore) doğrulanırsa, kırık bölgesini saptamak için manyetik görüntüleme (MR) ya da bilgisiyarlı tomografi (BT) incelemesi gereklidir. Basit inceleme yöntemleriyle işitme kaybının varlığı araştırılmalıdır. Gerek görüldüğünde, odyometrik testler yetkin bir odyoloji teknisyeni tarafından yapılmalıdır. Temporal kemik kırıklarının radyolojik incelemesi veya kulak kemikleri arasındaki bağlantının bozulması, en kolay bilgisayarlı tomografi daha sonra hiposikloidal tomografi ve en son olarak da lineer tomografi ile saptanabilir.

(c) Burun

180. Burun hiza çizgisindeki düzey farklılıkları, krepitasyon ve septum deviasyonu açısından değerlendirilmelidir. Basit nazal kırıklar için standart nazal grafiler yeterlidir. Septumun kıkırdak kısmının yer değiştirdiği durumlar ile kompleks nazal kırıklarda BT uygulanmalıdır. Eğer burun kanaması varsa BT ve/veya MR çekilmelidir.

(d) Çene-orofarinks (ağız-boğaz) ve boyun

181. Dayak sonucu mandibula kırıkları ve/veya çıkıkları oluşabilir. Yüzün alt tarafı ve çeneye yönelik darbelerde, temporomandibuler eklem sendromu sık karşılaşılan bir sonuçtur. Boyuna yönelik darbeler sonucu oluşabilecek hyoid kemik ve laringeal kıkırdak kırıkları için krepitasyon bulgusu araştırılmalıdır. Orofarinks ile ilgili bulgular, elektrik yanıkları veya diğer travmalarla uyumlu bulguları da kapsayacak şekilde ayrıntılı olarak kaydedilmelidir. Diş etlerinin durumu ve diş etlerindeki kanamalar da ayrıca belirtilmelidir.

(e)Ağız boşluğu ve dişler

182. Diş hekimince yapılacak muayene, tutukluların periyodik sağlık muayenelerinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Sık sık ihmal edilmesine karşın bu muayene, fizik muayenenin önemli bir parçasıdır. Çürük, diş eti iltihabı veya diş apselerinin daha da kötüleşmesi için diş tedavileri kasıtlı olarak engellenebilir. Dikkatli bir diş öyküsü alınmalı, diş tedavilerine ilişkin kayıtlar varsa istenmelidir. Dişlerde kopma ve kırıklar, dolgu düşükleri ve protez kırıkları, travma veya elektrik işkencesi sonucu oluşabilir. Diş çürükleri ve diş eti iltihapları da kaydedilmelidir. Kötü diş yapısı, tutukluluk koşullarından ötürü olabileceği gibi tutukluluk öncesinden de mevcut olabilir. Ağız boşluğu dikkatlice incelenmelidir. Elektrik işkencesi sırasında dil, gingiva veya dudaklar ısırılmış olabilir. Lezyonlar elektrik uygulaması ile olabileceği gibi ağız içine zorla bir cisim sokarken de olabilir. Yumuşak doku, mandibular travma ve dental travmanın boyutlarını saptayabilmek için standart grafi ve MRI önerilir.

3. Göğüs ve Karın

183.Gövdenin muayenesinde cilt lezyonlarını kaydetmeye ek olarak, kasların, kaburgaların ve karın organlarının altındaki yaralanmaları yansıtabilecek ağrı, hassasiyet ve rahatsızlık ifade edilen bölgeler incelenmelidir. Muayene eden kişi, kas içi, retroperitoneal ve karın içi kanamaları olduğu kadar bir iç organın kesi veya yırtığını da düşünmelidir. Bu tür yaralanmaları gösterebilmek için ulaşılabiliyorsa ultrason, bilgisayarlı tomografi ve kemik sintigrafisi kullanılmalıdır. Standart muayene tekniği, kardiyovasküler sistem, akciğerler ve batın muayenesi rutin olarak yapılmalıdır. Daha önceden var olan solunum sistemi rahatsızlıkları gözaltında ağırlaşabilir ve yeni solunum sistemi rahatsızlıkları meydana çıkabilir.

4. Kas iskelet sistemi

184.İşkence mağdurlarında kas iskelet sistemi ağrı ve sızı yakınmaları çok sık görülür. Bu şikayetler tekrar tekrar kaba dayağa maruz kalma, askı veya diğer pozisyonel işkenceler ile gözaltının genel fiziki çevresel koşullarına bağlı olabilir. Ayrıca bunlar somatik şikayetler de olabilir (Bakınız Bölüm VI.B.). Bu şikayetler travmaya özgü olmamalarına rağmen kaydedilmelidir; genellikle bu tip şikayetler fizik tedaviye yanıt verirler

İskelet sisteminin muayenesi, eklemlerin, omurganın ve ekstremitenin hareketliliğinin kontrol edilmesini içermelidir. Hareketle ağrı, kontraktürler, sertlik, kompartman sendromunun bulguları, deformiteli ya da deformitesiz kırıklar ve çıkıkların tamamı kaydedilmelidir. Çıkık, kırık ve osteomyelit şüpheleri radyografi ile değerlendirilmelidir. Osteomyelit şüphesinin değerlendirilmesi için rutin radyografiyi takiben 3 fazlı kemik sintigrafisi yapılmalıdır. Tendon, bağ ve kas yaralanmaları en iyi MR ile değerlendirilebilirse de artrografi de uygulanabilir. Akut dönemde MR ile hemoraji ve olası kas yırtılmaları saptanabilir. Kaslar genellikle nedbe bırakmadan iyileştiğinden daha sonra yapılan görüntüleme çalışmalarında negatif sonuç alınır. Denerve kaslar ve kronik kompartman sendromu MR ve CT de kas fibrozisi olarak görüntülenecektir. Kemikte doku içi kanama, MR veya sintigrafi ile saptanabilir, genellikle hiç iz bırakmadan iyileşir.

5) Ürogenital Sistem

185.Genital muayene, hastadan ek onam alınarak yapılmalı ve mümkünse muayenenin sonuna ertelenmelidir. Eğer muayeneyi gerçekleştiren hekimin cinsiyeti hastadan farklı ise, muayenede hastaya, hastayla aynı cinsiyette bir hastabakıcı eşlik etmelidir. Daha fazla bilgi için IV.J'ye bakınız. Cinsel saldırı mağdurlarının muayenesi için bakınız V.D.8. Ürogenital travmayı saptayabilmek için ultrasonografi ve dinamik sintigrafi kullanılabilir.

6) Merkezi/Periferik Sinir Sistemi

186. Nörolojik muayenede kranial sinirler, duyu organları ve periferik sinir sistemi; motor ve duysal nöropatilerin açısından kontrol edilmeli ve travma olasılığı, vitamin eksikliği veya diğer hastalıklarla bağlantıları araştırılmalıdır. Mağdurun bilişsel kabiliyeti ve mental durumu da değerlendirilmelidir. (Bakınız bölüm VI.C.) Askıya alındığını ifade eden hastalarda brakiyal pleksopatiye (değişik duysal ve tendon refleksleri ile birlikte el kuvvetinde asimetri, bilek düşüklüğü, kolda güçsüzlük) özel önem verilmesi gereklidir. Radikülopatiler, diğer nöropatiler, kranial sinir hasarları, hiperaljezi, parestezi, hiperestezi, pozisyon ve ısı duyusunda, motor fonksiyonda yürüme ve koordinasyonda değişim gibi bulgularının tamamı işkenceyle bağlantılı travmalar sonucu meydana gelebilir. Bulantı ve/veya kusma şikayeti olan hastalarda vestibüler muayene yapılmalı ve nistagmus varsa kaydedilmelidir. Radyolojik inceleme MR veya BT yi içermelidir. Beyin ve/veya posterior fossa incelemeleri için MR, BT ye tercih edilir.

D.Özel İşkence Yöntemleri Sonrası Muayene ve Değerlendirme

187. Bu bölümde tüm işkence yöntemlerini ayrıntılı olarak tartışmak yerine, yaygın olarak uygulanan işkence yöntemlerinin, tıbbi yönlerinin daha ayrıntılı tanımlanması amaçlanmaktadır. Hekim mümkünse hem her lezyon için hem de lezyonların tüm özellikleri için hastanın yaptığı ilişkilendirme ile kendi saptadığı uyumluluğun derecesini belirtmelidir. Genellikle aşağıdaki deyimler kullanılır:

(a) Uyumlu değil: Lezyon tarif edilen travma sonucu olmuş olamaz

(b) Uyumlu: Lezyon tarif edilen travma sonucu oluşmuş olabilir. Ancak bulgu spesifik değildir, muhtemel bir çok nedeni daha olabilir.

(c) Yüksek derecede uyumlu: Lezyon tarif edilen travma sonucu oluşmuş olabilir. Ancak bir kaç muhtemel neden daha vardır.

(d) Tipik: Genellikle bu tip travmalarda görülür ancak diğer nedenler de olabilir

(e) Tanı koydurucu: Bu görünüm tanımlanan travmadan başka şekilde oluşamaz.

188. Sonuç olarak, işkence öyküsünün doğruluğunu belirlerken tek tek lezyonların uyumluluğu değil, tüm bulguların birlikte değerlendirilmesi önemlidir. (Değişik işkence yöntemlerinin listesi için Bakınız IV.G)

1)Kaba dayak ve künt travmanın diğer formları

(a)Cilt hasarı

189.Kasıtlı yapılan lezyonlar, kasıtsız oluşan lezyonlardan şekil, tekrarlayıcı özelliği ve yerleşim biçimi gibi özellikleriyle ayırt edilebildiği için, akut lezyon-

lar sık sık karakteristik özellikler gösterir. Lezyonların çoğu 6 hafta içinde ya hiç ya da travmaya özgü bir iz bırakmadan iyileştiği için, akut lezyonlar ve onların iyileşme dönemine kadar ki gelişmelerini anlatan tipik bir öykü, işkence iddiasını destekleyen tek dayanak olabilir.Ciltte künt travmaya bağlı kalıcı değişimler nadir olarak görülür, spesifik değildir ve çoğunlukla tanı için anlamlı değildir.Künt travmanın şekillerinden biri olan, uzun bir süre için sıkı bağ uygulamasında, tanı koydurucu özellik kol ve bacak , genellikle de el ve ayak bilekleri etrafında çepeçevre dolanan lineer hat bulunmasıdır. Bu hat da muhtemelen skatrisyel alopesinin bir formu olarak bir kaç kıl veya kıl köküne rastlanır. Ayırıcı tanı da, bilinen spontan bir cilt hastalığı formunda karışabilecek bir lezyon yoktur ve günlük hayatta bu özellikte bir travmanın oluşmasını hayal etmek güçtür.

190. Akut lezyonlar arasında bulunan ve cildin yüzeysel olaral sıyrılıp kazınmasıyla oluşan sıyrıklar, tırmık izi gibi, alazlanma-alev yanığı gibi veya yaygın sıyrılmalar şeklinde oluşurlar. Bazen sıyrıklar uygulanan aletin sınırlarını yansıtır ya da uygulanan aletin yüzey şeklini gösterir. Tekrarlanan veya derin sıyrıklar cilt tipine bağlı olarak hipo ya da hiper pigmente alanlara yol açarlar. Örneğin eller çok sıkı biçimde birbirine bağlandıysa, el bileğinin iç kısmında bu tip alanlar görülebilir.

191. Kontuzyon ya da berelenmelar, künt travmaya bağlı kan damarlarının yırtılarak yumuşak doku içinde kanama alanı oluşturmasıdır. Kontuzyonun büyükük ve şiddeti sadece uygulanan kuvvetin büyüklüğüne bağlı değil aynı zamanda kontuze olan dokunun yapısına ve damar yapısına bağlıdır. Kontuzyonlar daha çok kemiğin üzerini ince bir cilt tabakasının kapladığı yerlerde ya da yağlı bölgelerde oluşur. Vitamin eksikliği ve diğer beslenme bozuklukları da içeren bir çok tıbbi durum, çürünebilirlik ve purpura ile ilişkili olabilir. Kontuzyonlar tıpkı sıyrıklar gibi bir bölgeye künt travma uygulandığını gösterir. Ancak kontuzyon saptanamaması, tıpkı sıyrığın saptanamaması gibi vücudun o bölgesine künt travma uygulanmadığını göstermez. Kontuzyonlar bazen uygulanan aletin sınırları gösterir. Örneğin ray şeklinde berelenme, cop ya da değnek gibi cisimler uygulandığında meydana gelir. Dolayısı ile kullanılan aletin şekli, berelenmenin şekli düşünülerek tahmin edilebilir. Kontuzyonlar çözünmeye başladığında bir dizi renk değişikliği oluşur. Berelenmelerin çoğu başlangıçta koyu mavi, mor ya da koyu kırmızıdır. Berelenmedeki hemoglobin çözülmeye başladıkça, renk kademeli olarak menekşe -yeşil-koyu sarı ve açık sarıya dönüşür ve nihayet kaybolur. Bununla beraber kontuzyonun yaşını (oluş zamanını) kesin olarak saptamak zordur. Bazı cilt tiplerinde yıllarca süren hiperpigmentasyon oluşabilir. Subkutan derin dokularda oluşan kontuzyon, ekstravaze kan yüzeye ulaşana dek günlerce görülemeyebilir. Bu yüzden işkence iddiası olupta kontuzyon izi saptanamadığı durumlarda günler sonra tekrar muayene yapılmalıdır. Bu tür berelenmelerin nihai pozisyon ve şekli ile orijinal

travma arasında herhangi bir ilişki kurulamaz; bazı lezyonlar zaman içinde tekrar yapılan muayeneler sırasında yavaş yavaş ortaya çıkar.

192. Laserasyon, cilt ve cilt altındaki dokuların künt kuvvet basıncıyla yırtılması veya ezilmesidir. Vücudun çıkıntı oluşturan kısımlarında, cildin künt cisim ve subdermal dokuların altında bulunan kemik yüzeyi arasında sıkışması durumunda kolaylıkla gelişir. Ancak yeterli kuvvet uygulandığında, cilt vücudun her bölgesinde yırtılabilir. Vücudun alışılmadık bölgelerinde rastlanan asimetrik nedbeler ve yaygın nedbe dağılımı, bu nedbelerin kasten yapıldığını düşündürür.

193. Kamçılama sonrası görülen skarlar, iyileşmiş laserasyonları temsil eder. Bu skarlar genellikle depigmente ve sıklıkla hipertrofik dar hiperpigmente bantlarla çevrilidir. Ayırıcı tanı da, bitki dermatiti düşünülebilir fakat bunda hiperpigmentasyon baskındır ve skarlarının boyu kısadır. Kontrast olarak abdomen, aksilla ve bacaklardaki zaman zaman işkence sekeli olduğu iddia edilen simetrik, atrofik, depigmente değişimler stria distansae'yi temsil eder ve normalde işkence ile ilişkisi yoktur.

194. Yakma, ciltte genellikle kalıcı değişimler oluşturan bir işkence çeşididir. Bazen bu değişimler tanı koydurucu değerde olurlar. Sigara yanığı sık sık, 5-10 mm genişliğinde dairesel ya da oval makuler hiper veya hipopigmente merkez ve görece hiperpigmente periferisi belirsiz olan skarlar oluşturur. İşkenceyle bağlantılı olarak dövmelerin sigara ile yakıldığı da bildirilmiştir. İşkence sonrası görülen karakteristik skar ve dövme kalıntıları tanıda yardımcı olacaktır. Sıcak cisim uygulamasıyla yapılan yakma işleminde obje, kullanılan aletin şeklini yansıtan belirgin atrofik skarlar oluşturur. Bunlar başlangıçtaki enflamasyon alanı ile ilişkili, dar, hipertrofik veya hiperpigmente marjinal alanlar ile keskin bir biçimde demarke olmuştur**.** Bu durum mesela, elektrikle ısıtılmış metal çubuk ya da çakmakla oluşturulan yanıklarda görülür. Eğer çok sayıda skar oluşmuşsa ayırıcı tanı koymak imkansızdır. Spontan oluşan enflamasyon, marjinal kenar özelliklerini gizleyecek ve sadece nadiren belirtilen doku kaybını gösterecektir. Yanmış lastikle yapılan yakmaların hipertrofik ya da keloid skarlarla sonuçlanabileceği bildirilmiştir**.**

195. Tırnak matriksi yakıldığında, tırnak büyümesi bant şeklinde**,** ince, deforme tırnak oluşumuna, bazen bu bantların uzunlamasına segmentler halinde kırılmasına yol açar. Ayrıca tırnak çekilmişse, proksimal tırnak kıvrımında doku büyümesi oluşabilir, bu da ptergiyum formasyonu ile sonuçlanır. Liken planusun yol açtığı tırnak değişiklikleri, ayırıcı tanıda göreceli olarak düşünülecek tek tanıdır; fakat bu duruma genellikle yaygın deri hastalıkları eşlik eder . Diğer yandan mantar enfeksiyonları yukarıdaki değişikliklerden farklı olarak kalınlaşmış, sarımtırak, çatlayan, eğri tırnaklarla kendini gösterir.

196.Kesici alet travmaları cildin bıçak, süngü, kasatura veya kırık cam gibi keskin aletlerle kesilmesiyle oluşur. Yaralar, kesici delici alet, kesici alet ve delici alet yaralarıdır. Akut görünümlerini, laserasyonların düzensiz ve yırtılmış görünümünden ayırt etmek genellikle kolaydır. Daha sonra yapılan muayenelerde saptanan skarları ayırt edilebilir. Düzenli ufak kesi skarlarından oluşmuş şekiller geleneksel tedavi yöntemlerine bağlı olabilir.Açık yaralara biber veya tahriş edici başka maddeler uygulanırsa skarlar hipertrofik olabilir. Çeşitli boylarda ve asimetrik biçim gösteren skarlar, değişik işkence yöntemleri açısından muhtemelen anlamlı olabilir

(b)Kırıklar

197. Kırıklar künt değişik vektörel düzlemlerdeki etkisine bağlı olarak kemik bütünlüğünün bozulmasına yol açar. Direk kırık çarpmanın olduğu yerde ya da kuvvetin uygulandığı yerde olur. Bir kırığın bölgesi, sınırları, ve diğer özellikleri uygulanan gücün yönünü ve şeklini yansıtır. Bu yüzden bazen, kaza eseri oluşan kırıkla, eziyet amacıyla oluşturulan kırığı radyolojik görünümleri ile ayırt etmek mümkündür. Göreceli olarak yakın zaman da olmuş kırıkların yaş tahmini/oluş süresi tahmini tecrübeli travma radyolojisti tarafından değerlendirilmelidir. Künt travmatik lezyonların yaşını ve türünü değerlendirirken, lezyonların oluşumu kişinin yaşı, cinsiyeti, doku özellikleri, hastanın durumu ve sağlık koşullarına ve travmanın şiddetine göre değişeceğinden spekülatif yorumlardan kaçınılmalıdır. Örneğin sağlıklı ve sportif gençler, yaşlı ve zayıf bünyeli kişilere göre berelenmeye daha dirençlidir.

(c)Kafa travması

198. Kafa travması en yaygın işkence biçimlerinden biridir. Tekrarlayan kafa travmalarında; kafa travması her zaman ciddi boyutlarda olmasa bile kortikal atrofi ve yayılmış aksonal hasar gelişmesi beklenebilir. Düşmeyle oluşan travmalarda, beyinde travmanın yönünün aksi yönde lezyonun lokalize olmasına bağlı lezyonlar gözlemlenebilir. Halbuki doğrudan travmada beyin kontüzyonları travmanın eziyet amaçlı uygulandığı bölgenin tam altında görülür. Saçlı derideki berelenmeleri, şişme olmadığı sürece haricen görebilmek zordur. Koyu derili insanlarda da berelenmeleri fark etmek zordur ancak palpasyonda hassasiyet fark edilir.

199. Başına indirilen darbelere maruz kalan ve işkenceden sağ çıkan kişi, sürekli baş ağrılarından şikayetçi olabilir. Bunlar sıklıkla somatiktir veya boyun menşeilidir. (yukarıda C kısmına bakınız) Kişi, o bölgeye dokunulduğunda, ağrısının olduğunu ifade edebilir ve saçlı derinin palpasyonuyla yaygın ya da lokal dolgunluk veya artmış sertlik gözlemlenebilir. Saçlı deri laserasyonu olduğu durumlarda skarlar gözlenebilir. Baş ağrısı, genişleyen bir subdural hematomun başlangıç semptomu da olabilir. Travmayla ilişkili olarak, akut başlangıçlı mental durum değişiklikleri gözlemlendiğinde acilen bilgisayarlı tomografi çekilmeli-

dir. Yumuşak doku şişmeleri ve/veya kanamaları genellikle bilgisayarlı tomografi yada MR ile tespit edilebilecektir. Psikolojik ve nöropsikolojik konsultasyonun da istenmesi uygun olacaktır. (Bakınız VI.C.4).

200. İşkence yöntemlerinden şiddetli sarsma, harici iz bırakmadan serebral hasara yol açabilir. Her ne kadar, bazen bu yöntem uygulandığında kurbanın ya da giysilerinin çekiştirildiği göğsün üst tarafında ve omuzlarında berelenme saptanabilir. En ekstrem bulgu olarak, sarsılmış kişilerde sarsılmış bebek sendromunda tipik olarak rastlanan serebral ödem, subdural hematom, ve retinal kanama görülür. Genel olarak kurbanlar tekrarlayan baş ağrıları, mekansal yönelim bozukluğu ve mental durum değişiminden şikayetçi olurlar. Sarsma işlemi genellikle bir iki dakika ya da daha kısa sürer, fakat sarsılma günler ya da haftalar boyunca defalarca tekrar edebilir.

(d) Göğüs ve karın travması

201. Göğse dayak uygulamasının sık sonuçlarından biri kot kırıklarıdır. Kotlar yerinden çıkarsa akciğer yaralanmalarına ve muhtemelen pnomotoraksa yol açarlar. Direk künt travmalar sonunda vertebraların pedikülleri kırılabilir.

202. Akut abdominal travma olgularında fizik muayenede, abdominal organ ve üriner sistem travmasının bulguları aranmalıdır. Ancak genellikle muayenede bir şey saptanamaz. Yoğun hematuri, böbrek kontuzyonunun en belirgin belirtisidir. Peritonal lavaj ile fark edilemeyen abdominal travmalar tespit edilebilir. Periton lavajından sonra bilgisayarlı tomografide saptanan sıvı hemorajiye ya da lavaja bağlı olur ki, bu da bulgumuzu değersizleştirir. Bilgisayarlı tomografide abdominal kanama hiperintens olan akut SSS kanaması dışında genellikle isointense veya su yoğunluğundandır. Organ hasarı serbest hava, ekstraluminal sıvı, aktivite düşüklüğü olarak bulunur ve ödem, kontuzyon, hemoraji veya laserasyonu temsil edebilir. Peripankreatik ödem akut travmatik ve travmatik olmayan pankreatitin belirtilerinden biridir. Ultrason, özellikle dalağın subkapsuller hematomunu saptamak için yararlıdır. Şiddetli kaba dayak uygulamalarından hemen sonra ezilme sendromuna bağlı renal yetmezlik görülebilir. Renal hasarın geç komplikasyonu olarak renal hipertansiyon görülebilir.

2) Ayağa darbe uygulaması (Falanga, falaka, basinado)

203. Falaka ayaklara (veya nadiren ellere ve kalçalara) tekrar tekrar künt travma uygulamasını ifade etmek için kullanılan yaygın bir terimdir. Genellikle cop, uzun çubuk veya benzeri bir cisimle uygulanır. Falaka uygulamasının en şiddetli komplikasyonu kas nekrozu, damar tıkanıklığı ve ayağın distal kısmının ya da ayak parmaklarının kangrenine yol açabilecek kapalı kompartıman sendromudur. Ayaklarda kalıcı deformite, karpal , metakarpal ve falanks kemiklerinin kırıkları nadir olarak olsa da görülebilir. Hasarlar, genellikle yumuşak doku ile sınırlı oldu-

ğu için bilgisayarlı tomografi ve MR hasarın belgelendirilmesi için tercih edilen radyolojik yöntemlerdir. Ancak akut fazdaki fiziki incelemenin tanı koydurucu olması gerekir.

Falaka, kronik sakatlığa yol açabilir. Yürüme güç ve ağrılı olabilir. Tarsal kemikler fikse (spastik) olabilir veya hareketleri artmış olabilir. Ayağın plantar (taban) kısmını sıkmakla veya başparmağı dorsifleksiyona getirmekle ağrı ortaya çıkabilir. Palpasyonda plantar aponeurosisin uzunluğu boyunca hassasiyet olabilir. Aponeurosisin kısmen proksimal falanksların tabanındaki kısmen de derideki distal bağlantıları yırtılmış olabilir ve aponevroz normal gerginliğine geri dönemez. Netice olarak yürüme zorlaşır ve bunu kas güçsüzlüğü takip eder. Baş parmağın pasif ekstansiyonu, aponeurosun yırtılıp yırtılmadığını açığa çıkartır. Eğer aponeoros sağlam ise palpasyonda baş parmak 20 dereceden fazla dorsifleksiyona getirildiğinde aponeurosun gerilmeye başladığı hissedilmelidir. Maksimum normal ekstansiyon 70 derecedir. Bundan daha fazla ekstansiyon, aponerosun bağlantı noktalarında hasar olduğunu gösterir. Öte yandan kısıtlı dorsifleksiyon ve başparmağın hiperekstansiyonunda ağrı ve birinci metatarsalın proximal falanksının tepesinde veya tabanında ya da her iki yerde birden dorsal osteofit sonucu oluşan hallux rigidus'un belirtisidir.

204.Ayrıca çeşitli komplikasyon ve sendromlar oluşabilir:

(a)*Kapalı kompartman sendromu:* Bu en şiddetli komplikasyondur. Kapalı kompartman içindeki ödem damar tıkanıklığı, kas nekrozu ile sonuçlanır bu da fibrozis ve/veya ayağın distal kısmının ve/veya parmaklarının kontraktür ve kangrenine yol açabilir. Genellikle kompartman içi, basıncın ölçümü ile tanı konur.

(b) *Ezilmiş topuk ve anterior ayak yastıkçıkları* : Falaka uygulaması sırasında doğrudan yada travmayla ilişkili ödem sonucunda calkaneus ve proksimal falankslar altındaki elastik yastıkçıklar ezilir. Ayrıca yağ dokusu boyunca devam eden ve kemiği deriye bağlayan bağ dokusu bantları yırtılır. Yağ dokusu besleyici kan kaynaklarından mahrum kalınca atrofiye olur. Yastık etkisi kaybolunca ayaklar yürürken meydana gelen baskıyı kaldıramaz.

(c) *Falaka Uygulaması sonrası oluşan cilt ve cilt altı dokuları da kapsayan rijit ve düzensiz skarlar:* Normal bir ayakta dermal ve subdermal dokular, plantar aponeurosa gergin bağ dokusu bantları aracılığı ile bağlıdırlar. Ancak bu bantlar falakaya maruz kaldıktan sonra meydana gelen ödemin bantları yırtması nedeniyle kısmen ya da tamamen tahrip olurlar

(d) *Plantar aponeuros ve ayak tendonlarının yırtılması:* Falaka sonrası dönemde oluşan ödem bu yapıların bozularak yırtılmasına yol açar. Ayak kavisi için destekleyici olan işlev kaybolduğunda yürümek zorlaşır ayak kasları özellikle quadratus plantaris longus ileri derecede zorlanır.

(e) *Plantar fasciistis:* Bu durum, hasarın ileri komplikasyonu olarak oluşabilir. Falaka uygulamasında tüm aponeurosis boyunca iritasyon vardır bu da kronik aponerositise yol açar. 15 yıl cezaevinde kaldıktan sonra serbest bırakılan ve ilk yakalanma döneminde falaka uygulamasına maruz kaldıklarını ifade eden mahkumlar üzerinde yapılan çalışmalarda, metars ve kalkaneusda hiperaktif kemik görüntüleri saptanmıştır.

205. Manyetik rezonans görüntüleme, bilgisayarlı tomografi, ultrason gibi radyolojik yöntemler falaka uygulaması sonrası meydana gelen travma öykülerini desteklerler. Pozitif radyolojik bulgular, diğer hastalık ya da travmalara sekonder de olabilir. İlk muayenede rutin radyografi önerilir. Yumuşak doku hasarlarını saptamak için MR tercih edilir; MR ve sintigrafi rutin radyografide veya bilgisayarlı tomografide saptanamayan kemik dokusunda berelenme gibi kemik hasarlarını saptayabilir.

3) Askı

206.Askı, çok fazla ağrıya neden olan ancak çok az gözle görünür hasar bulgusu bırakan ya da hiç bırakmayan yaygın bir işkence biçimidir. Halen tutuklu olan kişi, askı işkencesine maruz kaldığını açıklamakta gönülsüz davranabilir. Ancak periferal nöroljik defist, brakial pleksopati için tanı koydurucudur bu da hemen askı işkencesi tanısını koydurur. Askı çeşitli biçimlerde uygulanabilir :

(a) *Çapraz askı:* Kolları her iki yana açıp, kolların yatay olarak bir sırık yada direğe bağlanması ile uygulanır.

(b) *Kasap askısı:* Kişinin bir ya da iki elinden bağlanıp asılması

(c) *Ters Kasap askısı:* Kişinin ayaklarından asılıp, başın aşağıda kalması

(d) *Filistin askısı:* Kişinin ön kolları arkada dirsekten 90 derece kırılarak birbirine bağlanır, daha sonra ön kollar bir direk ya da sırığa bağlanarak asılı halde bırakılır. Bir başka yöntemde de tutuklu, kolları arkaya getirilerek el bilekleri ya da dirseklerinden bağlanarak asılır.

(e) *Papağan tüneği:* Tutuklunun dizleri fleksiyona getirilirken poplitala bölgenin altından bir sırık geçirilir, genellikle bu sırada eller ayak bileklerine bağlanır.

207. Askıda kalma süresi 15-20 dakika ya da saatlerce olabilir**.** Filistin askısı kısa sürede, kalıcı brakial pleksopati oluşturur. Papağan tüneği, dizlerin cruciate ligamanlarında yırtık oluşturabilir. Kurbanlar askı sırasında sık sık kaba dayak veya diğer istismar biçimlerine maruz kalırlar**.** Kronik fazda, ağırlık taşıma ve kaldırma sırasında yada rotasyon sırasında ve özelikle içte omuz eklemleri etrafında ağrı ve gerginlik olağandır, yıllar sonra bile şiddetli ağrıya neden olabilir. Akut periyotta askıyı takiben kollarda ve/veya ellerde zayıflık, ağrı ve parestezi, hissizlik, dokun-

ma duyusunda duyarsızlık, yüzeysel ağrı, pozisyon ve tendon refleksi kaybı komplikasyonları gelişir. Şiddetli ağrı, kas zayıflığını maskeleyebilir. Kronik fazda kas zayıflığı devam edebilir ve kas erimesi, hissizlik ve daha sık parestezi görülebilir. Kolları kaldırırken ya da yük taşırken ağrı, hissizlik veya zayıflık şikayeti olabilir veya kişi bu işlemleri yapamaz. Nörolojik hasara ek olarak, omuz eklemlerinin ligamanlarında yırtıklar , skapula dislokasyonu ve omuz bölgesinde kas hasarı olabilir. Sırtın görsel inspeksiyonunda, "kanatlı skapula" (skapulanın vertebral sınırında çıkıntılı görünümü), uzun torasik sinir hasarı veya skapula dislokasyonu ile birlikte görülebilir.

208.Nörolojik hasar genellikle iki kolda aynı şiddette değildir. Brakial pleksus hasarı kendisini motor, duyu ve refleks disfonksiyonu olarak gösterir.

(a) *Motor muayene:* Distal olarak asimetrik anlamda kas zayıflığı daha belirgindir ve en çok görülmesi beklenen bulgudur. Akut ağrı, kas sertliği muayenesinin değerlendirmesini güçleştirir. Hasar yeterince şiddetli ise kronik fazda kas atrofisi görülür.

(b) *Duyu Muayenesi:* Duysal sinir yolları üzerinde tam duyu kaybı veya parestezi yaygındır. Pozisyonel algı, iki nokta ayrımı, iğne battığı değerlendirmesi, soğuk/sıcak ayrımı test edilmelidir. En az 3 hafta sonra eksiklik ve/veya refleks kaybı/azalması mevcut ise tecrübeli nörologlar metodolojilerin kullanımı ve yorumlamasına uygun elektro fizyolojik incelemeler yapmalıdırlar.

(c) *Refleks muayenesi:* Refleks kaybı, reflekslerde azalma veya iki ekstremite arasında farklar bulunabilir. Filistin askısında her iki brakial pleksi, travmaya maruz kaldıysa işkence kurbanının asılış biçimine göre, örneğin üste yerleştirilen kol veya bağlama yöntemi vs. gibi nedenlerle asimetrik pleksopati gelişebilir. Her ne kadar günümüzde literatür, brakial pleksopatilerin genellikle unilateral olduğunu bildiriyorsa da bizim deneyimimize göre bilater hasar yaygındır.

209. Omuz bölgesi dokuları arasında brakial pleksus, traksiyon hasarına en duyarlı yapıdır. Filistin askısı, kolların zorlamalı posterior ekstansiyonuna bağlı brakial plexus hasarı oluşturur. Klasik Filistin askısında kollar, posterior hiperekstansiyonda iken vücud askıya alındığında sırasıyla önce alt pleksus sonra orta pleksus ve üst pleksus lifleri (eğer pleksus üzerindeki güç yeterince şiddetli ise) hasara uğrar. Çapraz askı uygulandıysa ve kollarda hiperekstansiyon yoksa ilk önce hiper abduksiyona bağlı olarak, orta pleksus lifleri hasara uğrar. Brakial pleksus hasarları aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

(a) *Alt pleksus hasarı:* Duyusal eksiklik ön kol ve el kaslarında lokalizedir. Duyusal zaaf ön kol ve ellerin 4 ve 5. parmaklarında ulnar sinir dağılım bölgesinde gözlemlenir.

(b) *Orta pleksus hasarı:* Önkol, dirsek ve parmak ekstansör kasları etkilenir.

Önkol pronasyonu ve elin radial fleksiyonu zayıf olabilir. Radial sinir dağılımında ön kol ve elin bir , iki ve üçüncü parmaklarının dorsal yüzünde duyusal eksiklik vardır. Triceps refleksleri kaybolmuş olabilir.

(c) *Üst pleksus hasarı:* Özellikle omuz kasları etkilenmiştir. Omuz abduksiyonu, aksial rotasyon ve önkol pronasyon supinasyonunda duyusal eksiklik olabilir. Deltoid bölgede duyusal eksiklik bildirilmiştir ve bu kollara ve önkolun dış kısımlarına kadar uzanabilir.

4. Diğer pozisyonel işkenceler

210. Pozisyonal işkencenin bir çok çeşidi vardır. Bunlar kişiyi bağlayarak veya kişiyi bükülmüş durumda tutarak, aşırı gererek veya doğal olmıyan biçimlerde tutarak şiddetli ağrıya yol açan, tendonlar, ligamanlar, sinirler ve kan damarlarında hasara yol açan pozisyonlardır. Bu yöntemler sık sık ağır kronik sakatlıklara yol açmalarına rağmen, nadiren haricen görülebilecek iz ya da radyolojik bulguya yol açarlar.

211. Tüm bu işkenceler tendonlara, eklemlere ve kaslara yöneliktir. Çok çeşitli yöntemler vardır. Papağan tüneği, muz tüneği veya klasik sandalye üstünde veya yerde "muz bağı", motosiklet, zorla ayakta tutma, tek ayak üstünde durmaya zorlama, kolları ve elleri vücudun yukarısında bir pozisyonda tutarak duvara yaslanmış vaziyette uzun süre ayakta tutmak, uzun süre zorla çömelmiş vaziyette tutmak, insanları ufak hayvan kafeslerinde uzun süre hareketsiz tutmak vb. Bu pozisyonların özelliğine göre vücudun ilgili bölgelerinde ağrı, hareket kısıtlılığı, sırtta, ellerde ve boyunda ağrı ve ayaklarda şişme gibi şikayetler görülür. Nörolojik ve kas iskelet sistemi muayenesindeki ilkeler, bu ve diğer pozisyonel işkence yöntemlerinde de uygulanabilir. MR tüm pozisyonel işkence yöntemlerini değerlendirirken tercih edilen yöntemdir.

5. Elektrik Şoku işkencesi

212. Elektrik akımı vücudun herhangi bir yerine yerleştiren elektrotlar aracılığı ile iletilir. En yaygın kullanılan bölgeler eller, ayaklar, el ve ayak parmakları, kulaklar, meme uçları, dudaklar ve genital bölgedir. Enerji kaynağı, el manyetosuyla çalışan veya gaz-dizel ile çalışan bir jeneratör, şebeke elektriği, şok tabancası veya büyükbaş hayvanları gütmek için kullanılan, sersemletici şok etkileri olan, hayvanlar veya insanlara karşı kullanmak için üretilmiş özel elektroşok cihazları ve diğer elektrikli araçlar olabilir. Elektrik akımı iki elektrot arasındaki en kısa yoldan gider. Elektrik akımı uygulandığında semptomlar bu özelliğe bağlı olarak oluşur. Örneğin eğer elektrotlar sağ ayağın parmaklarına ve genital bölgeye yerleştirilirse, sağ ayak ve uyluk kaslarında ağrı, kas kontraksiyonu ve kramp olacaktır. Genital bölgede de çok ıstırap veren ağrı olacaktır. Elektrik akımının izlediği tüm hat boyunca tüm kaslar tetanik olarak kontrakte olacağı için elektik akımı azıcık yüksek

olsa omuz çıkığı, lomber ve servikal radikulopatiler görülebilir. Ancak uygulamanın tipi, süresi, kullanılan akım ve enerjinin voltajı, kurbanın muayenesiyle net kanaat oluşacak biçimde saptanamaz. İşkence failleri işkencenin etkisini arttırmak, elektrik akımının vücuda giriş noktalarını genişletmek ve saptanabilecek elektrik yanıklarını engellemek için sık sık vücudun üzerine su dökerler veya çeşitli jeller kullanırlar. Jel ya da su kullanımı, elektrik akımının etkisini artırır, elektrik akımının giriş noktasını genişletir, elektrik yanığını engeller. Elektrik yanığı izi genellikle 1-3 mm çapında, kırmızı kahverengi, dairesel bir lezyondur. Genellikle enflamasyon yoktur ve hiperpigmente nedbeyle sonuçlanabilir. Lezyonları ayırt etmek çok güç olduğu için elektik uygulanan cilt yüzeyleri dikkatle incelenmelidir. Lezyonların orijinini tayin etmek için biyopsi yapılması, tartışmalı bir durumdur. Elektrik yanıkları spesifik histolojik değişiklikler oluşturabilir; ancak bu değişimler her zaman bulunmaz. Bu değişimlerin bulunmaması, hiçbir biçimde lezyonun elektrik yanığı olması aleyhine kullanılamaz. Her olgu, cilt biyopsisi yapılırken çekilecek ağrı ve sıkıntı, izlenen prosedürün potansiyel sonuçları göz önünde bulundurularak ayrı ayrı değerlendirilmeli ve karar verilmelidir. (Bakınız Ek II- 2)

6) Diş İşkencesi

213.Diş işkencesi dişi kırmak, çekmek biçimde olabileceği gibi, dişlere elektrik işkencesi uygulayarak da olabilir. İşkence, dişlerin kaybı veya kırılması, diş etlerinin şişmesi, kanama, ağrı, gingivit, stomatit, mandibular kırıklar veya diş dolgularının düşmesiyle sonuçlanabilir. Temporomandibular eklem sendromu, temporomandibular eklemde ağrı, çene ekleminde kısıtlılık ve bazı durumlarda elektrik akımının ya da yüze uygulanan darbelerin sonucu olarak çene ekleminde çıkma ile sonuçlanabilir.

7) Boğma

214. Boğulmaya ramak kalana kadar havasız bırakmak, giderek daha yaygın kullanılan bir işkence yöntemidir. Genellikle hiçbir iz bırakmaz ve kurban eski sağlığına hızla kavuşur. Bu yöntem Latin Amerika da çok yaygın kullanılmıştır; bu yöntemin İspanyolca'daki karşılığı olan "submarino" terimi insan hakları terminolojisinin bir parçası haline gelmiştir. Normal solunum, başa plastik torba geçirmek, ağız ve burunun kapatılması, boyuna çepeçevre saran bir bağla ya da başka bir şeyle baskı uygulamak, toz, çimento, biber gibi şeyleri zorla aspire ettirmek vs. gibi yöntemlerle engellenir. Bu yöntem "kuru submarino" olarak da bilinir. Ciltte peteşi, burun kanaması, kulaklardan kanama, yüzün konjesyonu, ağızda enfeksiyonlar, akut ve kronik solunum sistemi problemleri gibi çeşitli komplikasyonlar meydana gelebilir. Başın zorla sidik, dışkı, kusmuk, veya diğer pisliklerle bulaşık suya daldırılması boğulmayla sonuçlanabilir veya işkence boğulmaya ramak kala sonlandırılabilir. Suyun akciğerlere aspirasyonu zatürreye yol açabilir. Bu tip iş-

kence yöntemi "ıslak submarino" olarak da bilinir. Asma yada diğer bağla boğma yöntemlerinde, boyunda spesifik abrazyon ve kontuzyonlar görülür. İple boğma da ya da boyna vurulan darbelerde hyoid kemik veya laryngeal kartilaj kırılabilir.

8) Tecavüz ve cinsel işkence

215. Cinsel işkence, zorla çıplak bırakmakla başlar ve birçok ülkede işkence uygulamasının değişmez bir parçasıdır. Kişi çıplak ve yardıma muhtaç /çaresiz iken çok kırılgandır. Çıplaklık işkencenin psikolojik terörünü her yönüyle artırırken arka planda her zaman tecavüz ve sodomi potansiyeli vardır. Sözlü cinsel tehdit ve tacizler, yalancı tecavüz girişimleri de kişiyi utandırdığı ve aşağıladığı için cinsel işkencenin bir parçasıdır. Tamamıyla işkence prosedürünün bir basamağı ve parçasıdır. Kadınlara elle dokunmak da her zaman travmatiktir ve işkence olarak kabul edilir.

216. Erkeğe ve kadına yapılan cinsel işkenceler arasında farklar vardır ancak bazı işlemler her iki cinse de uygulanır. Tecavüz her zaman, cinsel yolla bulaşan hastalıkların özellikle HIV virüsünün ortaya çıkması riskini getirir. Şimdiki bilgilerimize göre, olaydan sonra birkaç saat içinde HIV' e karşı etkili profilaksi tedbiri alınmalıdır**.** Bu da işkencenin rutin olarak uygulandığı ülkelerde pek mümkün değildir. Bir çok işkence vakasında, şehvet içeren cinsel bir unsur vardır. Yine bir çok işkence uygulamasında işkence, cinsel organlara yöneltilmiştir. Erkeklerde elektrik uygulaması ve darbeler genellikle genital organlara yöneltilir, buna bazen anal işkencede eşlik edebilir. Fizik travmanın etkileri sözlü taciz ile artırılır. Erkeklerde genellikle erkeklik gücünü kaybetme ve buna bağlı olarak toplumsal itibarın kaybolacağı tehdidi vardır. Tutuklular kültürel tabuları yıkacak biçimde aile bireyleriyle, arkadaşlarla veya tamamıyla yabancıların olduğu ortamlarda çıplak tutulabilirler. Daha kötüsü, gözaltı mekanında tuvalet varsa kişilerin tuvalet ihtiyacını herkesin içinde gidermek zorunda bırakılmasıdır. Ek olarak tutuklular birbirini cinsel olarak taciz etmeye zorlanır ki, bu duygusal olarak baş edilmesi güç bir durumdur. Kadınlar için potansiyel olarak tecavüze maruz kalma endişesi ve tecavüzle ilgili kültürel damga, travmaya eklenebilir. Erkeklerde olmayan hamile kalma riski, bakireliği kaybetme korkusu, çocuk sahibi olamama endişesi (tecavüz muhtemel kocadan ve toplumdan saklanabilse bile.) gibi çok aşikar travmalar da gözden kaçırılmamalıdır.

217. Özellikle cinsel taciz olgularında kurban, sosyo-kültürel baskılar veya kişisel nedenler yüzünden olayın bilinmesini istemiyorsa, muayeneyi yapan hekim, soruşturma memurları ve mahkemenin, işkence kurbanına ait bilgilerin gizliliğini sağlamak için işbirliği yapmaları zorunludur. Kısa bir süre önce cinsel tacize maruz kalmış kişiyle işbirliği yapmak için ,özel psikolojik eğitim ve uygun psikolojik destek gerekir. İşkenceden sağ kurtulan kişinin psikolojik travmasını arttırabilecek

her tür tedavi yönteminden kaçınmak gerekir. Muayeneye başlamadan önce her tür muayene için kişiden izin alınmalı ve vücudun özel bölümleri incelenirken tekrar izin alınmalıdır. Kişi muayenenin ve muayene ile saptanabilecek muhtemel bulguların önemi hakkında açık ve makul biçimde bilgilendirilmelidir.

(a) Semptomların Gözden Geçirilmesi

218. İddia edilen saldırı hakkında, el kılavuzunda daha önce ayrıntılı biçimde anlatıldığı gibi tam öykü alınmalıdır. (yukarıdaki B kısmına bakınız) Ancak sadece cinsel tacize özgü bazı spesifik sorular da vardır. Bu sorular, muayene sırasında var olan semptomlardan, son saldırı sonucu meydana gelmiş örneğin kanama, vajinal ya da anal akıntı, ve ağrı, çürük ve yaraların lokalizasyonlarını ayırt etmek için sorulmalıdır. Geçmişte meydana gelen cinsel saldırılar da, saldırı sonucu oluşmuş ve halen devam eden semptomları saptamak için sorulmalıdır. Bu semptomların belli başlıları şunlardır: idrara çıkma sıklığı veya altına idrar kaçırma ve/veya ağrılı idrar yapma; adet periyodlarında düzensizlik; olay sonrası gebelik, düşük ,vajinal kanama öyküsü; cinsel aktivitede ve ilişkide sorunlar; anal ağrı, kanama ve/veya kabızlık veya altına kaçırma

219.İdeal olan mağdurların, yeterli fiziki ve teknik olanakları olan tesislerde cinsel şiddet mağdurlarının tedavisi konusunda eğitim almış psikiyatrist, psikolog, jinekolog ve hemşirelerden oluşan bir ekip tarafından muayene edilebilmesidir. Cinsel saldırıdan sonraki konsültasyonun ek amaçlarından biri de kişiye destek sunmak, önerilerde bulunmak ve uygun olursa güvenini tazelemektir. Bu güven tazelemesinde, cinsel olarak bulaşan hastalıklar ve HIV, kurban kadınsa gebelik, işkence faillerinin sürekli söylediği asla normal cinsel işlevleri olmayacağı şeklindeki kişinin kendi kendine gerçekleştirdiği kehanet gibi kalıcı fiziksel hasarlar gibi konular işlenebilir.

(b) Cinsel tecavüzün akabinde muayene

220. Tecavüz mağdurunun, tecavüzün akut bulgularının saptanması mümkünken salıverildiği durumlar çok nadirdir. Bu durumlarda, tıbbi muayeneyi kesintiye uğratacak pek çok unsurun varlığından haberdar olmak gerekir. Kısa bir süre önce cinsel tecavüze maruz kalmış kişi korkularına, sosyo-kültürel kaygılarına veya tacizin yıkıcı özelliğine bağlı olarak tıbbi ve hukuki destek konusunda çelişkiye düşmüş veya şaşkınlık içinde olabilir. Böylesi bir durumda doktor, tüm tıbbi ve hukuki olasılıkları açıklamalı ve kurbanın talepleri doğrultusunda hareket etmelidir. Hekimin görevleri arasında muayene için gönüllü, bilgilendirilmiş onam almak, tacizin tüm tıbbi bulgularını kaydetmek ve adli muayene için gerekli örnekleri almak vardır. Eğer mümkünse muayene cinsel tecavüzü dökümante etmekte deneyimli bir uzman tarafından yapılmalıdır. Aksi halde hekim ya bir adli tıp uzmanıyla görüşmeli ya da konsültasyon istemeli veya klinik adli tıp kitaplarına başvurmalıdır.

Doktorun cinsiyeti kurbanın cinsiyetinden farklı ise, muayene sırasında mağdura, muayene odasında aynı cinsten bir yardımcı sağlık personelinin bulunması seçeneği tanınmalıdır. Tercüman kullanılacaksa aynı cinsten tercüman da aynı işlevi görebilir. Bu tür tecavüzlerde incelemenin hassas tabiatından ötürü, kurbanın herhangi bir akrabası, bu rol için uygun kişi değildir. (Bakınız Bölüm IV.I) Hasta rahat olmalı ve muayene öncesinde rahatlatılmalıdır. Tüm fizik bulguların boyut, yer ve renkleri çok dikkatli biçimde kaydedilerek, mümkünse fotoğrafı çekilerek ve delil için örnekler alınarak, tam bir muayene yapılmalıdır.

221. Fizik muayene ilk anda genital bölgeye yönelmemelidir. Muayene sırasında saptanan herhangi bir deformite mutlaka kaydedilmelidir. Cildi baştan başa inceleyerek, tecavüz sırasında oluşabilecek cilt lezyonlarını saptamak için özel dikkat gösterilmelidir. Bu lezyonlar çürük, laserasyon, ekimoz, emmeye bağlı peteşi ve ısırık izidir. Bu girişim, hastanın tam bir muayene için daha rahat davranmasını sağlar. Genital lezyonların minimal olduğu durumlarda, vücudun diğer taraflarında saptanan lezyonlar tecavüzün en önemli delili olabilirler. Tecavüzden hemen sonra yapılan muayenelerde bile, kadın genital organlarında teşhis edilebilen hasar oranı % 50'nin altındadır. Kadın ve erkeklerde anal tecavüzden hemen sonra yapılan muayenelerde lezyon saptanan olgu oranı %30'dan daha azdır. Özetle vajina ve/veya anüse görece daha geniş objeler sokulduğunda teşhis edilebilecek lezyon olasılığı artmaktadır.

222. Adli laboratuvar olanaklarının var olduğu durumda muayene öncesinde laboratuvarla ilişkiye geçip, ne tür materyali inceleme olanakları olduğu, dolayısıyla hangi örneklerin nasıl alınmasını istedikleri öğrenilmelidir. Birçok laboratuvar, doktorların cinsel tecavüz iddiasında bulunan kişiden gerekli bütün materyal örnekleri alabilmesini sağlamak için gerekli setleri temin etmektedir. Laboratuvar yoksa yaş svap alıp, açık havada kurumaya bırakmak anlamlı olabilir. Bu örnekler daha ileriki bir tarihte DNA testi için kullanılabilirler. Vajinanın tepe noktasından alınan bir vajinal svapta 5 güne kadar, anal svapta 3 güne kadar sperm teşhis edilebilir. Çok fazla sayıda kurbandan ve özellikle işkence faili olduğu iddia edilen kişilerden örnekler alındığında, çapraz kontaminasyon iddialarını engellemek için çok sıkı tedbirler alınmalıdır. Adli tıp incelemesi için alınan tüm örneklerin çok iyi korunması ve bu örneklerin gözaltı merkezinde izledikleri sürecin tümüyle kaydedilmesi gereklidir.

(c) Tecavüzün üstünden birkaç gün geçtikten sonra yapılacak muayene

223. Gerçekleştiği iddia edilen tecavüzün üzerinden bir haftadan fazla zaman geçtikten sonra çürük ve laserasyon gibi bulguların saptanamadığı durumlarda, pelvik incelemenin acilen yapılması gerekli değildir. Bu koşullarda zamanı, bulguları belgelemek için gerekli en kalifiye insanı bulmak ve kişiyle yapılacak görüş-

me için en iyi muayene koşullarını sağlamaya harcamak daha anlamlı olur. Ancak saptanabilen rezidüel lezyonları mümkünse uygun biçimde fotoğraflamak yararlı olabilir.

224. Önce öykü yukarıda tanımlandığı gibi alınmalı, daha sonra genel fiziksel bulguların muayenesi ve belgelendirmesi yapılmalıdır. Tecavüzden önce bebek doğurmuş kadınlarda ve özellikle tecavüzden sonra doğum yapmışlarda patognomonik bulgular uygun değildir. Ancak deneyimli bir kadın doktor, kişinin öyküsünü anlatırken ve muayenesi yapılırkenki davranışlarına göre bir şeyler söyleyebilir. Bireyin işkencenin çok utandırıcı bulduğu yönlerini isteyerek anlatması için belli bir zaman geçmesi gerekebilir. Hastalar, şartlar ve süre uygun olursa, muayenenin en mahrem kısmını bir sonraki konsültasyona ertelemek isteyebilirler.

(d) Hastanın Takibi

225.Cinsel tecavüz ile birçok enfeksiyon hastalığı bulaştırılabilir. Bu enfeksiyon hastalıklarını cinsel olarak bulaşan hastalıklar, cinsel taciz ile bağlantılı vulvovajinit ve idrar yolu enfeksiyonları olarak ayırabiliriz. Cinsel yolla bulaşan hastalıklar arasında gonore, klamidya, sifilis, HIV, hepatit B ve C, herpes simplex, condyloma acuminatum (veneral siğiller) sayılabilir. Cinsel taciz ile ilişkili volvovajinitlere örnek oalrak trichomonas, candida vajiniti, gardenarella vajiniti, entereobius vermicularis (kıl kurdu) verilebilir.

226. Tüm cinsel taciz olgularında uygun kültür ve tedaviler düşünülmelidir. Gonore ve klamidya olgularında en azından kültür almak için anüs ve orofarinksin enfeksiyonları düşünülmelidir. Cinsel tecavüz olgularında hemen kültür ve serolojik testler için örnekler alınıp uygun tedavi başlatılmalıdır. İşkenceden sağ kurtulan kişilerde ve özellikle cinsel işkence ve tecavüze maruz kalmış kişilerde cinsel işlev bozukluğu yaygın olmakla birlikte, bu durum sadece bu gruba özgü bir durum değildir. Semptom orijinleri fiziksel olabilir, psikolojik olabilir ya da her ikisi birden bir arada olabilir. Bunlar:

(i) Karşı cinsin bireylerinden iğrenme

(ii) Cinsel aktivite korkusu

(iii) Cinsel aktiviteye ilginin azalması

(iv) Cinsel partnere güvenememe

(v) Cinsel partnerinin, kendisinin cinsel tacize uğradığını öğreneceği korkusu

(vi) Cinsel olarak sakatlandığı korkusu-işkence failleri böyle tehdit etmiş olabilirler

(vii) Anal olarak tacize uğramış erkeklerde homoseksüellik korkusu (Bazı hete-

roseksüel erkekler anal tecavüz sırasında istem dışı ereksiyona geçip ejekülasyon yapabilirler. Onların bu durumun tamamen fizyolojik bir tepki olduğunu öğrenerek, kendilerine güvenlerini kazanmaları gerekir.)

(viii) Cinsel uyarılmada bozukluk

(ix) Erektil disfonksiyon (Ereksiyon bozukluğu)

(x) Dypareunia (kadınlarda ağrılı cinsel iliski)

(xi) Cinsel olarak bulaştırılan hastalık, üreme organlarına doğrudan travma, tecavüz sonrası gelişen hamileliğin kötü koşullarında düşük yapılarak sonlandırılması nedeniyle infertilite

(e) Kadınların Genital Muayenesi

227. Birçok kültürde bakire bir kadının vajinasından içeri spekulum, parmak veya svap da dahil olmak üzere bir şey sokmak tamamıyla kabul edilemez bir şeydir. Kadının harici muayenesi sırasında tecavüzün kesin delilleri görülüyorsa, internal pelvik muayene yapmak gerekmeyebilir. Genital muayene bulguları aşağıdakileri içerebilir:

(i) Vulvada ufak laserasyon ve yırtıklar: Bunlar akut dönemde görülebilir ve aşırı germe nedeniyle olur. Normalde tamamen iyileşirler. Ancak tekrar tekrar travmatize edilmişlerse o zaman skar kalabilir.

(ii) Kadın genital organlarında sıyrıklar: Sıyrıklar parmak tırnağı ya da yüzük gibi kaba cisimlerle temas sonucu oluşabilirler.

(iii) Vajinal laserasyonlar: Nadiren görülür, fakat varsa doku atrofisi veya önceki ameliyatlarla bağlantılı olabilir. Vajene sokulan keskin cisimlerin yaptığı kesiler ayırt edilemez.

228. Tecavüzden bir hafta sonra yapılan kadın genital organlarının muayenesinde, nadiren herhangi bir fiziki delil saptanır. Olay sonrasında kadın kendisi isteğiyle ya da istemeden cinsel ilişkiye girmiş olabilir; kadın doğum yapmışsa saptanan bulgulardan herhangi birini iddia edilen tacizle ilişkilendirmek hemen hemen imkansızdır. Dolayısıyla tıbbi değerlendirmenin en önemli bileşeni muayene eden kişinin öyküsüne dayalı bilgileri (örneğin taciz iddiaları ve kişi tarafından gözlemlenen akut hasarlar ve kadının kültürel şartları içindeki deneyimini) akılda tutarak kadının davranışlarının değerlendirilmesi olabilir.

(f) Erkeklerin Genital Muayenesi

229. Skrotumun ezilmesi, burkulması, çekilmesi ve genital bölgeye doğrudan darbe de dahil olmak üzere genital bölgeleri işkenceye maruz kalan erkeklerin, genellikle akut dönemde ağrı ve hassasiyet şikayetleri olur. Hiperemi, belirgin bir

şişme ve ekimoz görülebilir. İdrar mikroskopisinde çok miktarda eritrosit ve lökosit görülebilir. Bir kitle saptanırsa kitlenin hidrosel, hematosel ya da inguinal herni olup olmadığı ayırt edilmelidir. Kitlenin inguinal herni olduğu durumda muayene eden kişi kitlenin üst kısmındaki spermik kordonu palpe edemez. Kitlenin hidrosel ya da hematosel olduğu durumlarda, kitlenin üst kısmındaki normal spermik kordan yapıları genellikle palpe edilebilir. Hidrosel testis ve uzantılarının enflamasyonuna bağlı olarak veya spermatik kordda ya da retroperironeal boşlukta lenfatik veya venoz tıkanıklıktan ötürü dranajın azalmasına bağlı olarak tunica vaginalis içinde aşırı miktarda sıvı birikmesiyle oluşur. Hemotosel ise tunica vaginalis içinde travmaya bağlı sekonder kan birikmesidir. Hidroselde transilluminasyon pozitif iken hematoselde transilluminasyon görülmez.

230. Testis torsiyonu, skrotum travması sonucu oluşabilir. Bu hasar sırasında, testisin taban kısmından burkulma olabilir ve testise kan gidişi kesilebilir. Bu durumda şiddetli ağrı ve şişme oluşur ve acil cerrahi müdahale gerekir. Torsiyonu hızla düzeltme işleminde gecikme testis enfarktına yol açacaktır. Tıbbi tedavinin reddedildiği tutukluluk koşullarında bu lezyonun geç sekellerine rastlanılabilir.

231. Skrotal işkenceye maruz kalmış bireylerin kronik üriner sistem hastalıkları, erektil bozukluk ve testis atrofisi rahatsızlıkları olabilir. Post travmatik stres bozukluğu semptomları nadir değildir. Kronik fazda oluşan skrotal patolojinin işkence ile mi yoksa hastalık sonucu mu oluştuğunu ayırt etmek imkansızdır. Tam bir ürolojik inceleme sonunda fiziksel olarak bir anormallik saptanamaması, üriner problemler, empotans ve diğer cinsel problemlerin psikolojik orijinli olabileceğini gösterir. Scrotum ve penis üzerindeki skarları görüntülemek çok zor olabilir. Bu yüzden bu bölgede skar bulunamaması, işkence yapılmadığı anlamına gelmez. Skar bulunduğu durumda travmanın gerçekliği doğrulanır.

(g) Anal Bölgenin Muayenesi

232.Anal tecavüz ya da anüse herhangi bir cisim sokulmasından sonra her iki cinste de olaydan günler veya haftalar sonra ağrı ve kanama olabilir. Bu sıklıkla kabızlığa yol açabilir ve kabızlık tutukevlerindeki kötü beslenmeyle de daha da şiddetlenebilir. Gastrointestinal ve üriner semptomlar oluşabilir. Akut fazda gözle inspeksiyon dışında tüm muayeneler lokal yada genel anestezi gerektirebilir; bu muayenelerin tamamı bir uzman tarafından yapılmalıdır. Kronik fazda bazı semptomlar devam edebilir, bunların araştırılması gerekir. Olağan dışı boyut ve tipte anal skarlar olabilir bunların belgelendirilmesi gerekir. Anal fissürler yıllarca kalabilir fakat bunların işkence ile mi yoksa başka bir nedenle mi oldukları ayırt edilemeyebilir. Anüsün gözle muayenesinde aşağıdaki bulguların aranması ve dökümante edilmesi gerekir:

(i) Fissürler birçok "normal " durumda oluşabildiğinden (kabızlık, kötü hijyen koşulları) non-spesifik bulgu olma eğilimindedirler**.** Ancak akut bir durumda saptandığında (örn. 72 saat içinde) fissürler daha spesifik bir bulgudur ve penetrasyon bulgusu olarak kabul edilebilir.

(ii) Kanamalı ya da kanamalı olmayan rektal yırtıklar kaydedilmelidir.

(iii) Rugal patternin (anüs kıvrımlarının) tahribatı yelpaze şeklinde düz nedbeler olarak görülebilir. Orta hattın dışında (örn. saat 6 ve 12 haricinde) görüldüğünde penetre eden travma için belirtisi olabilirler.

(iv) Deride sarkmalar iyileşen travma belirtisi olabilir"

(v) Anüste pürülan akıntı olabilir. Rektal penatrasyon iddiası olan tüm olgularda gonore ve klamidya için kültür alınmalıdır.

E. Özel Tanı Koyucu Testler

233. İşkenceye maruz kaldığını iddia eden bir kişinin klinik değerlendirmesi için mutlaka tanı koyucu test yapılması gerekli değildir. Bir çok durumda tıbbi öykü ve klinik muayene yeterlidir. Ancak, bu tür testlerin, değerli destekleyici deliller olarak kullanılabileceği durumlar olabilir. Örneğin, yetkili makamlar aleyhine bir dava açıldığında veya bir tazminat talebi olduğunda, tanı koyucu testler kullanılabilir. Bu tür davalarda «pozitif» bir test sonucu davanın kazanılmasını ya da kaybedilmesini etkileyebilir. Tanı koyucu testler tedavi amaçlı kullanıldılarsa sonuçlar rapora eklenmelidir. Fizik bulgularda olduğu gibi tanı koyucu testlerde de «pozitif» test sonucunun yokluğu işkencenin olmadığını önermek için kullanılamaz. Teknik nedenlerle tanı koyucu testleri yaptırmanın mümkün olmadığı bir çok durum vardır. Rapor bilimsel açıdan uygun biçimde yazıldıysa, bu testlerin yapılamaması raporda yazılanların değerini azaltmaz. Ayrıca adli amaçlarla hasarları belgelendirirken ve klinik olarak bazı diyagnostik testlere ihtiyaç varken bunları kullanmamak da uygun değildir. Daha detaylı bilgi için bakınız Ek II.

BÖLÜM VI

İŞKENCENİN PSİKOLOJİK KANITLARI

A. Genel Değerlendirmeler

1. Psikolojik Değerlendirmenin Merkezi Rolü

234. İşkencenin çok çeşitli fiziksel ve psikolojik problemlere yol açabilecek olağanüstü bir yaşam deneyimi olduğu, yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. Klinik hekim ve araştırmacıların çoğu, işkencenin aşırı zorlayıcı doğasının, kişi-

nin işkence öncesi psikolojik durumuna bağlı olmaksızın kendi başına ruhsal ve duygusal etkiler yaratacak kadar güçlü bir deneyim olduğu konusunda hemfikirdir. Ancak işkencenin psikolojik sonuçları, kişinin işkenceye atfettiği anlam, kişilik gelişimi ve sosyal, siyasal, kültürel faktörler bağlamında oluşur. Bu nedenle, bütün işkence biçimlerinin aynı sonuçlara yol açtığı varsayılamaz. Örneğin, yalancı infazın psikolojik sonuçları, cinsel tacizin yol açtığı psikolojik sonuçlarla aynı değildir ve hücre hapsi ile yalıtmanın, fiziksel işkence yöntemleriyle aynı sonuçları doğurması beklenemez. Aynı şekilde, tutukluluk ve işkencenin yetişkinlerle çocukları aynı biçimde etkileyeceği varsayılamaz. Bunlara rağmen, işkence mağdurlarında belli bir düzenlilik içinde gözlemlenen ve belgelenen belirti grupları ve psikolojik tepkiler mevcuttur.

235. İşkenceciler, işkence ve kötü muamele davranışlarını genellikle bilgi alma ihtiyacı ile gerekçelendirmeye çalışırlar. Bu tarz kavramsallaştırmalar, işkencenin amacını ve hedeflenen sonuçlarını gizler. İşkencenin ana amaçlarından biri, kişiyi aşırı çaresizliğe ve rahatsızlığa iterek bilişsel, duygusal ve davranışsal işlevlerin bozulmasına yol açmaktadır. Bu yüzden, işkence kişinin psikolojik ve sosyal işlevselliğinin temeline yönelik bir saldırı aracı olabilir. Bu koşullar altında işkenceci, mağduru yalnızca fiziksel olarak güçsüzleştirmeye çalışmaz, aynı zamanda mağdurun kişiliğini parçalamaya ve mağdurun gelecekle ilgili hayalleri, ümitleri ve arzuları olan bir insan olarak, aileye ve topluma ait olduğu duygusunu yıkmaya çalışır. İşkenceciler mağdurları insanlıktan çıkararak ve iradelerini kırarak, mağdurla teması olanlar için dehşet verici örnekler oluştururlar. Bu yolla işkence, bütün bir topluluğun iradesini kırabilir ya da toplumun uyumuna zarar verebilir. İşkence bunun yanı sıra, eşler, ebeveynler, çocuklar ve diğer aile üyeleri arasındaki yakın ilişkilere, mağdurlarla mensubu bulundukları topluluklar arasındaki ilişkilere ciddi zararlar verebilir.

236. İşkence gören herkesin teşhis edilebilir bir ruhsal hastalık geliştirmeyebileceğinin farkında olunmalıdır. Buna rağmen, birçok mağdur ciddi duygusal tepkiler ve psikolojik belirtiler göstermektedir. İşkence ile bağlantılı ana psikiyatrik bozukluklar, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve majör depresyondur. Bu tür bozuklukların, nüfusun genelinde de gözleniyor olmasına rağmen, travmatize olmuş gruplarda görülme sıklıkları çok daha yüksektir. İşkencenin kişiye özgü kültürel, sosyal ve politik anlamı, işkencenin nasıl tasvir edildiğini ve işkence üzerine nasıl konuşulduğunu etkiler. Bu faktörler, işkencenin psikolojik ve sosyal etkilerine katkıda bulunur; farklı bir kültüre mensup bir mağdurun değerlendirmesi yapılırken bu unsurlar mutlaka göz önüne alınmalıdır. Kültürler-arası araştırmaların ortaya koyduğu gibi, psikolojik ya da psikiyatrik bozuklukları değerlendirirken kullanılması en akılcı yaklaşımlar fenomenolojik ya da tanımlayıcı yöntemlerdir. Bir kültürde bozuk davranış ya da hastalık olarak kabul edilen bir durum, başka

bir kültürde patolojik olarak değerlendirilmeyebilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, şiddetin psikolojik sonuçlarının anlaşılmasında ilerleme kaydedilmiştir. Belirli psikolojik belirtiler ve belirti kümeleri, işkence ve diğer tip şiddet mağdurlarında gözlemlenmiş ve belgelenmiştir.

237. Son yıllarda, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) tanısı, giderek artan oranlarda değişik tiplerde şiddete maruz kalmış, geniş bir yelpazede yer alan kişilere uygulanmaktadır. Ancak, Batılı olmayan toplumlarda bu tanının geçerliliği konusunda henüz tam bir görüş birliği yoktur. Her şeye rağmen, çok çeşitli etnik ve kültürel topluluklardan gelen, travmaya maruz kalmış mülteciler arasında yüksek oranlarda TSSB ve depresyon belirtilerine rastlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün kültürler-arası depresyon çalışmasında oldukça önemli bir ilkeye dikkat çekilmiştir. Bu ilkeye göre, bazı belirtilerin farklı kültürlerde aynen bulunabilmesine karşın, değişik kültürel bağlamlarda yaşayan mağdurları en çok ilgilendiren belirtiler farklı farklı olabilir.

2. Psikolojik Değerlendirme Ortamı

238. Değerlendirmenin yapıldığı politik bağlam çok çeşitli olabilir. Bu çeşitlilik, değerlendirmenin yürütüleceği tarzda önemli farklılıklara yol açmaktadır. Hekim ya da psikolog aşağıdaki ilkeleri, durumun özelliğine ve değerlendirmenin amacına göre uyarlamalıdır. (Bölüm III.C. 2' ye bakınız.)

239. Belirli bazı soruların rahatça sorulup sorulamayacağı, güvenliğin ve gizliliğin ne derece sağlanabildiğine bağlı olarak oldukça değişecektir. Örneğin, cezaevinde ziyaretçi bir hekim tarafından yapılan ve belki de 15 dakika ile sınırlı olan bir muayene ile özel bir muayenehanede saatlerce sürebilecek bir adli muayene aynı süreci izleyemez. Psikolojik belirtiler ve davranışların patolojik mi, yoksa uyumsal mı olduğu değerlendirilmeye çalışıldığında ek sorunlar ortaya çıkar. Bir kişi tutukluyken ya da ciddi bir baskı ya da tehdit altında yaşarken muayene edildiğinde, bazı belirtiler uyumsal olabilir. Örneğin, faaliyetlere yönelik ilginin azalması, yabancılaşma ve kopukluk duyguları, hücre hapsinde tutulan bir kişi için anlaşılabilir bulgular olabilir. Benzer bir biçimde aşırı tetikte olma ve kaçınma davranışları baskıcı toplumlarda yaşayanlar için gerekli olabilir. Fakat görüşme koşullarındaki sınırlılıklar, bu el kılavuzunda ortaya konan ilkelerin uygulanmamasına gerekçe oluşturamaz. Devletin ve yetkililerin işin içinde olduğu zor durumlarda bu standartlara olabildiğince sadık kalmak özellikle önemlidir.

B. İşkencenin Psikolojik Etkileri

1. Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

240.Belirtilerin tasvirine ve psikiyatrik sınıflandırmaya geçmeden önce, bu tarz sınıflandırmaların genellikle Batılı tıbbi kavramlar olarak değerlendirildiği ve

Batılı olmayan toplumlara uygulanırken açık ya da örtük olarak belirli zorluklar çıkardığı dikkate alınmalıdır. Batılı kültürlerin, psikolojik süreçlerin aşırı tıbbileştirilmesinden mağdur olduğu iddia edilebilir. Ruhsal ıstırabın bireyde odaklanan bir "bozukluk" olduğu ve tipik belirtiler gösterdiği düşüncesi, bir çok Batılı olmayan toplum mensubunca kabul edilmeyebilir. Bütün bunlara rağmen, TSSB'de biyolojik değişimlerin ortaya çıktığına dair dikkate değer ölçüde kanıt vardır ve bu açıdan bakıldığında, TSSB, biyolojik ve psikolojik olarak tedavi edilmeye elverişli teşhis edilebilir bir sendromdur.Değerlendirmeyi yapan hekim ya da psikolog, ruhsal ıstırabı, mümkün olduğunca çok kişinin inançları ve kültürel normları bağlamında anlamaya çalışmalıdır. Bu, politik bağlamlara olduğu kadar kültürel ve dinsel inançlara da saygıyı içermektedir. İşkencenin şiddeti ve sonuçları göz önüne alındığında, psikolojik değerlendirme yaparken tanı koymak ve sınıflandırmak için acele etmek yerine, öğrenmeye açık bir tutum takınılmalıdır. İdeal olarak bu tür bir tutum, mağdura, şikayetlerinin ve acısının bu koşullar altında beklenebilir ve gerçek olarak kabul edildiğini iletecektir. Bu anlamda duyarlı empatik bir tutum, mağdura yabancılaşma deneyimlerinden bir ölçüde kurtulma olanağı sağlayabilecektir.

2. Yaygın Olarak Görülen Psikolojik Tepkiler ve Belirtiler

(a)Travmanın yeniden yaşantılanması

241. İşkence mağdurunun geriye dönüşleri yada zorlayıcı anıları olabilir. Bunlarda kişi uyanık ve bilinçli durumdayken bile travmatik olayı sanki yeni baştan yaşanıyormuş gibi hissedebilir ya da travmatik olayların çeşitli parçalarını, özgün ya da sembolik biçimleriyle içeren tekrarlayıcı kabuslar görebilir. Travmayı sembolize eden ya da hatırlatan çeşitli uyaranlara maruz kalındığında rahatsızlık hissedebilir. Bu durum otorite konumundaki insanlardan (hekimler ve psikologlar dahil) korkma ve onlara güvenmeme şeklinde ortaya çıkabilir. Yetkililerin insan hakları ihlallerine katıldığı ülkelerde ve durumlarda, otorite konumunda bulunan kişilere yönelik korku ve güvensizlik, patolojik olarak düşünülmemelidir.

(b) Kaçınma ve duygusal küntlük

(i) Travmayı hatırlatan düşüncelerden, konuşmalardan, faaliyetlerden, mekanlardan veya insanlardan kaçınma

(ii) Aşırı duygusal kısıtlılık

(iii) Aşırı kişisel uzaklık/kopukluk ve toplumdan uzaklaşma, inzivaya çekilme

(iv) Travmatik olayın önemli bir parçasını hatırlayamama

(c) Aşırı uyanıklık

(i) Uykuya dalmakta veya uykuyu sürdürmekte zorluk

(ii) Sinirlilik veya öfke patlamaları

(iii) Yoğunlaşma zorluğu

(iv) Aşırı ihtiyat/tetikte olma durumu, abartılı irkilme tepkisi

(v) Genelleşmiş anksiyete (bunaltı)

(vi) Kesik kesik soluma, terleme, ağız kuruması, baş dönmesi

(vii) Mide-bağırsak rahatsızlığı

(d) Depresyon belirtileri

242. Aşağıdaki depresyon belirtileri görülebilir: depresif (çökkün) mizaç; haz alamama: daha önce ilgilendiği/haz aldığı faaliyetlere yönelik ciddi derecede ilgi/haz azalması; iştah bozukluğu ve buna bağlı olarak kilo kaybı; uyuyamama ya da aşırı uyuma; psikomotor ajitasyon ya da yavaşlama; yorgunluk ve enerji kaybı; değersizlik ve aşırı suçluluk duyguları; dikkat, yoğunlaşma ve hafıza zorlukları; ölüm ve ölme düşünceleri, intihar düşünceleri, intihar girişimleri

(e) Zedelenmiş kendi imgesi ve geleceğe ilişkin beklentilerin kısıtlanması

243. İşkence mağduru sübjektif olarak onulmaz biçimde zedelendiğini ve geri dönülmez biçimde kişilik değişimine uğradığını hissedebilir. Mağdur bundan sonraki yaşamında mesleğinde başarı, evlenme, çocuk sahibi olma veya normal bir hayat sürdürme konusunda beklentilerinin olmadığını ve geleceğinin kısıtlandığını hisseder.

(f) Disosiyasyon (çözüşme), depersonalizasyon ve atipik davranışlar

244. Disosiyasyon bilinçlilik, kendi algısı, hafıza ve eylemlerin bütünlüğünde yarılma durumudur. Kişi belli eylemlerine dair farkındalığını yitirebilir veya ikiye bölünüp kendisini belli bir uzaklıktan gözlemliyormuş gibi hissedebilir. Depersonalizasyon ise kişinin kendisinden ya da bedeninden ayrı/kopuk hissetmesidir. İtki denetim sorunları mağdurun, travma öncesi kişiliğine kıyasla oldukça atipik olarak değerlendirdiği davranışlara neden olurlar. Travma öncesinde tedbirli olan biri yüksek risk taşıyan davranışlar sergileyebilir.

(g) Bedensel şikayetler

245. Nesnel bulgular olsun olmasın, ağrı, baş ağrısı ve diğer fiziksel şikayetler gibi bedensel belirtilere işkence mağdurlarında sıkça rastlanır. Ağrı, tek şikayet nedeni olabilir. Yeri ve yoğunluğu değişebilir. Bedensel belirtiler, işkencenin doğrudan fiziksel bir sonucu ya da psikolojik kökenli ya da her iki nedenle birden olabilir. Örneğin, her tür ağrı işkencenin doğrudan fiziksel bir sonucu, psikolojik kökenli ya da her ikisi birden olabilir. Tipik bedensel şikayetler içinde kafa travmasından kaynaklanan baş ağrıları, bel ağrıları, kas/eklem ağrıları sayılabilir. Kafa yaralanmaları işkence mağdurları arasında çok yaygındır. Bu yaralanmalar sıklıkla

kronik travma-sonrası baş ağrılarına yol açarlar. Gerilim ve stres de baş ağrılarına neden olabilir ya da alevlenmesine yol açabilir.

(h) Cinsel işlev bozukluğu

246. Cinsel işlev bozukluğu, tümüyle olmasa bile özellikle cinsel işkenceye ya da tecavüze maruz kalmış işkence mağdurları arasında yaygın olarak görülür. (Bölüm V.D.8'e bakınız.)

(i) Psikoz

247. Kültürel ve dilsel farklılıklar psikotik belirtilerle karıştırılabilir. Birini psikotik olarak tanımlamadan önce, belirtileri o bireyin kendine has kültürel bağlamı içerisinde değerlendirmek gerekir. Psikotik tepkiler kısa ya da uzun dönemli olabilir. Psikotik belirtiler, mağdur tutuklu ve işkence altındayken ortaya çıkabileceği gibi daha sonra da görülebilirler. Aşağıda olası psikotik bulguların bir listesi verilmektedir:

(i) Hezeyanlar

(ii) Varsanılar (halüsinasyon): İşitsel, görsel, dokunsal, kokusal

(iii) Tuhaf düşünce ve davranış

(iv) Algı yanılsamaları ve bozuklukları: Bu belirtiler yalancı-varsanı (pseudo-halüsinasyon) şeklinde tezahür edip gerçek psikotik tabloya yakın bir konumda olabilirler. Uykuya dalarken ya da uyanırken görülen algı yanlışlıkları ve varsanılar, genel nüfus içinde de yaygındır ve psikoza işaret etmezler. İşkence mağdurları için, açık psikotik işaretler veya belirtiler olmadan, ara sıra çığlık sesleri ya da isminin çağrıldığını duymak ya da gölgeler görmek sıkça rastlanılan bir durumdur.

(v) Paranoya ve perseküsyon hezeyanları

(vi) Geçmişinde ruhsal rahatsızlık öyküsü bulunan işkence mağdurlarında, psikotik bozukluklar ya da psikotik özellikler eşliğinde duygulanım bozuklukları ortaya çıkabilir. Geçmişinde iki uçlu duygulanım bozukluğu, psikotik özellikler eşliğinde tekrarlayıcı major depresyon, şizofreni ve şizoafektif bozukluk olan mağdurlar söz konusu bozukluğun yeni bir hecmesini yaşayabilirler.

(j) Madde bağımlılığı

248. Alkol ve madde bağımlılığı, işkence mağdurlarında, travmatik anılardan kurtulmak, duygulanımı düzenlemek ve anksiyete ile baş etmek üzere ikincil olarak ortaya çıkar.

(k) Nöropsikolojik bozukluk

249. İşkence, değişik düzeylerde beyin hasarına yol açan fiziksel travmayı da kapsayabilir. Kafaya alınan darbeler, boğma ve uzun dönemli beslenme bozukluğu

gibi durumlar, tıbbi muayenede kolayca saptanamayan uzun dönemli nörolojik ve nöropsikolojik sonuçlara neden olabilir. Kafa görüntülemesi veya diğer tıbbi yöntemlerle saptanamayan bütün beyin hasarı vakalarında olduğu gibi, nöropsikolojik değerlendirme ve testler hasarı belgelemek için tek güvenilir yöntem olabilir. Bu tür değerlendirmelerde hedef belirtiler sık sık, TSSB ve depresyon belirtileriyle anlamlı derecede örtüşürler. Bilinçlilik, yönelim, dikkat, yoğunlaşma, hafıza ve icra edici işlevlerdeki düzensizlikler ya da hasarlar, organik nedenlerle olabildiği gibi işlevsel bozukluklar sonucu da ortaya çıkabilirler. Bu yüzden, bu tür ayrımlar yapılırken nöropsikolojik değerlendirme konusunda uzmanlaşmaya ve nöropsikolojik ölçeklerin kültürler-arasında geçerliliğine ilişkin problemlerinin farkında olunmasına ihtiyaç vardır. (aşağıda C.4 kısmına bakınız.)

3. Tanısal Sınıflandırmalar

250.İşkence mağdurlarında rastlanan ana şikayetler ve öne çıkan bulgular, kişinin yaşam deneyimleri, kültürel, toplumsal ve politik bağlamıyla ilişkili olarak oldukça büyük farklılıklar göstermesine rağmen, değerlendirmeyi yapan kişilerin travma ve işkence mağdurları arasında en sık görülen bozukluklar hakkında bilgili olması şarttır. Ayrıca, travmayla ilişkili ruhsal bozukluklar dikkate değer ölçüde birlikte seyrettiğinden, birden fazla ruhsal bozukluğun birlikte bulunması nadir görülen bir durum değildir. Çeşitli anksiyete ve depresyon tezahürleri, işkenceden kaynaklanan en yaygın belirtilerdir. Çoğu durumda bahsedilen belirtiler, anksiyete ve mizaç bozuklukları kategorileri altında sınıflandırılacaklardır. Önde gelen iki sınıflandırma sistemi, Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (ICD-10) Ruhsal ve Davranışsal Bozuklukların Sınıflandırılması ve Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Tanısal ve İstatistiki El Kitabı'nın dördüncü baskısıdır (DSM-IV). Tanısal kategorilerin bütünsel tanımları için okur ICD-10 ve DSM-IV'e başvurmalıdır. Burada travmayla ilişkili en sık görülen tanılar (TSSB, depresyon ve kalıcı kişilik değişikliği) gözden geçirilecektir.

(a)Depresif bozukluklar

251.Depresif durumlar, işkence mağdurlarında hemen hemen her zaman görülmektedir. İşkencenin etkilerinin değerlendirilmesi bağlamında, TSSB'nın ve majör depresif bozukluğun açıkça ayırt edilebilir etiyojilere sahip iki farklı hastalık olduğunu varsaymak sorunludur. Depresif bozukluklar, tek hecmeli veya tekrarlayıcı (birden fazla hecmeli) Majör Depresif Bozuklukları kapsar. Depresif bozukluklar psikotik, katatonik, melankolik ya da atipik özelliklerle birlikte veya bu özellikler olmadan seyredebilir. DSM-IV'e göre Majör Depresif Hecme tanısı koyabilmek için aşağıdaki belirtilerin beş ya da daha fazlasının aynı iki haftalık dönemde bulunması ve daha önceki işlevselliğe göre bir değişikliğe tekabül etmesi gerekmektedir (belirtilerden en az biri depresif mizaç veya ilgi veya hazzın kaybı

olmalıdır): 1) Depresif mizaç; 2) faaliyetlerin tümüne ya da çoğuna duyulan ilginin ya da alınan hazzın belirgin bir biçimde azalması; 3) kilo kaybı veya iştahın artması ya da azalması; 4) uykusuzluk veya aşırı uyuma; 5) psikomotor ajitasyon veya yavaşlama; 6) yorgunluk ya da enerji kaybı; 7) değersizlik ya da aşırı veya yersiz suçluluk duyguları; 8) düşünme veya yoğunlaşma yeteneğinde azalma; 9) tekrarlayan ölüm ya da intihar düşünceleri. Bu tanıyı koyabilmek için, belirtilerin fizyolojik bir bozukluğa bağlı olmaması ve başka bir DSM-IV tanısı ile açıklanamayan belirgin bir rahatsızlığa veya sosyal ya da mesleki işlevsellik kaybına yol açması gerekir.

(b)Travma-sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)

252.İşkencenin psikolojik etkileriyle en yaygın biçimde ilişkilendirilen tanı, travma sonrası stres bozukluğudur (TSSB). İşkence ve bu tanı arasındaki ilişki, sağlık hizmeti sunanlar, iltica mahkemeleri ve bilgili kamuoyu nezdinde oldukça güçlü bir hal almıştır. Bu durum, TSSB'nin işkencenin temel psikolojik sonucu olduğu yolunda yanlış ve aşırı basit bir izlenime yol açmıştır.

253.DSM-IV'ün TSSB tanımı ağırlıkla, zorlayıcı anılar, kabuslar ve/veya travmanın önemli yanlarını hatırlayamama gibi travmaya bağlı hafıza bozukluklarının varlığına dayanmaktadır. Kişi, işkencenin spesifik ayrıntılarını tam olarak hatırlayamayabilir fakat işkence deneyiminin önemli temalarını hatırlayacaktır. Örneğin mağdur, çeşitli durumlarda tecavüze uğradığını hatırlayabilir fakat tam olarak tarihleri, yerleri ve ayrıntılı olarak mekanı ve failleri hatırlayamayabilir. Bu tür durumlarda, ayrıntıları hatırlayamamak, mağdurun öyküsünün güvenilirliğini azaltmaz, aksine arttırır. Yeniden görüşme yapıldığında mağdurun öyküsündeki ana temalarda tutarlılık olmalıdır. ICD-10'daki TSSB tanısı DSM-IV'ünküne çok benzerdir. DSM-IV'e göre, TSSB akut, kronik ya da gecikmeli olabilir. Belirtiler bir aydan daha fazla bir süre boyunca bulunmalı, belirgin bir rahatsızlık ve işlev bozukluğu yaratmalıdır. TSSB tanısı koyabilmek için, kişinin kendi ya da başkalarının yaşamını tehdit edici ve aşırı korku, çaresizlik veya dehşet yaratan travmatik bir olaya maruz kalmış olması gereklidir. Travmatik olay aşağıdaki durumlardan biri veya daha fazlası şeklinde ısrarlı olarak "yeniden yaşantılanmalıdır": 1) Olayın zorlayıcı ve rahatsızlık verici anılarının hatırlanması; 2) olayla ilgili tekrarlayıcı tarzda rahatsızlık veren rüyalar görme; 3) varsanılar, yanılsamalar ve geriye dönüşlerle olay sanki yeniden oluyormuş gibi hissetme ya da davranma; 4) olayı hatırlatan durumlara maruz kalındığında aşırı psikolojik rahatsızlık duyma ve 5) olayın çeşitli yönlerini sembolize eden ya da hatırlatan ipuçlarına maruz kalındığında fizyolojik tepki verme.

254.Kişi, aşağıdakilerden en az üçünün ısrarlı bir şekilde tezahür etmesiyle, travmatik olayla ilgili uyaranlardan kaçınır ve/veya tepkiselliği genel olarak küntleşir :

1) travma ile ilgili düşüncelerden, duygulardan ve konuşmalardan kaçınmaya çalışma;

2) travmayı hatırlatacak faaliyetlerden, yerlerden ve kişilerden kaçınmaya çalışma;

3) olayın önemli bir yanını hatırlayamama;

4) kendisi için önemli faaliyetlere yönelik ilgi azalması;

5) diğer insanlardan kopma veya yabancılaşma;

6) kısıtlı duygulanım

7) geleceğe ilişkin beklentilerin azalması.

DSM-IV TSSB tanısı koyabilmek için, aşağıdakilerden en az ikisiyle birlikte tezahür eden ve travmadan önce var olmayan artmış uyanıklık belirtilerinin süreklilik kazanması gerekir:

1) uykuya dalma ve uykuyu sürdürme zorlukları;

2) kızgınlık veya öfke patlamaları;

3) yoğunlaşma zorluğu;

4) aşırı tetikte olma,

5) aşırı irkilme tepkisi.

255. TSSB belirtileri kronikleşebilir veya uzun zaman dilimlerinde düzensizlikler gösterebilir. Bazı dönemlerde, aşırı uyanıklık ve kızgınlık belirtileri klinik tabloda hakim duruma geçebilir. Böyle zamanlarda mağdur genellikle, zorlayıcı anılar, kabuslar ve geriye dönüşlerin artışından da şikayetçi olacaktır. Mağdur diğer zamanlarda, göreceli olarak belirti göstermeyebilir ya da duygusal tepkileri daralmış ve içe dönük olarak gözükebilir. TSSB tanısı konulması için gereken ölçütlerin karşılanamaması, kişinin işkence görmediği anlamına gelmez. ICD-10'a göre, vakaların bir kısmında TSSB, sonunda devamlı bir kişilik değişimine evrilen, yıllarca süren kronik bir seyir izleyebilir.

(c) Kalıcı kişilik değişimi

256. Yıkıcı ve uzun süren aşırı stresten sonra, daha önce herhangi bir kişilik bozukluğu öyküsüne sahip olmayan kişilerde yetişkin kişilik bozuklukları gelişebilir. Kişiliği değiştirebilen aşırı stres tipleri arasında, toplama kampı deneyimleri, afetler, her an öldürülme olasılığına haiz uzun süren esaret, terörizm mağduru olmak gibi hayatı tehdit eden durumlara maruz kalmak ve işkence vardır. ICD-10'a göre, devamlı kişilik değişimi tanısı, yalnızca, travmatik olaydan önce bulunmayan katı ve uyumsuz davranışlar eşliğinde kişinin çevresini ve kendisini algılama, düşünme

ve ilişki kurma tarzlarında kesin, ciddi ve ısrarlı bir değişim olduğuna dair kanıtların mevcudiyetinde konulmalıdır. Başka bir ruhsal bozukluğun görünümleri, daha önceki bir ruhsal bozukluğun devamı olan belirtiler ve de beyin hastalığına, işlev bozukluğuna veya hasarına bağlı kişilik ve davranış değişimleri bu tanı kapsamına girmez.

257. ICD-10'un Yıkıcı Bir Deneyimden Sonra Gelişen Devamlı Kişilik Değişimi tanısını koyabilmek için, kişilikteki değişikliklerin, yıkıcı stresi izleyen en az iki yıl boyunca mevcut olması gerekir. ICD-10, maruz kalınan stresin, "kişilik üzerindeki derin etkilerini açıklamak için kişisel yatkınlığı ve incinebilirliği dikkate almayı gerektirmeyecek" kadar aşırı olmasını koşul olarak koyar. Bu kişilik değişimi, dünyaya karşı düşmanca ve güvensiz bir tutum, toplumsal inziva, boşluk veya umutsuzluk duyguları, yabancılaşma ve sanki sürekli tehdit ediliyormuşçasına kronik endişe, huzursuzluk ve sinirlilikle birlikte seyreder.

(d) Madde kullanımı ve bağımlılığı

258. Klinik hekimler, aşırı alkol ve madde kullanımının işkence mağdurlarında travmatik anıları bastırmak, rahatsızlık verici duygulanımı düzenlemek ve anksiyeteyi kontrol altına almak için genellikle ikincil olarak geliştiğini gözlemlemişlerdir. TSSB'nun diğer bozukluklarla birlikte seyretmesi yaygın bir durum olmasına rağmen, işkence mağdurlarının aşırı madde kullanımları sistematik olarak pek araştırılmamıştır. TSSB'li kişilerden oluşan gruplar üzerine yapılan ve mülteciler, savaş esirleri ve silahlı çatışma gazileri gibi işkence mağdurlarını kapsayan çalışmalar şunları göstermiştir: Aşırı madde kullanımının yaygınlığı etnik ve kültürel gruba bağlı olarak değişkenlik göstermektedir; TSSB'li eski savaş esirlerinde aşırı madde kullanımı riski artmıştır; savaş gazilerinde TSSB ile aşırı madde kullanımının birlikte görülme sıklığı yüksektir. Özet olarak, TSSB riski taşıyan diğer gruplardan öğrenilenlere göre, aşırı madde kullanımı işkence mağdurları için potansiyel bir eşlik eden tanıdır.

(e) Diğer tanılar

259. Bu bölümde tanımlanan belirti kataloğundan açıkça görüldüğü gibi, TSSB, depresyon ve kalıcı kişilik değişikliğine ek olarak düşünülmesi gereken başka tanı kategorileri de vardır. Aşağıda bu sınıfa giren tanılar sıralanmaktadır:

(i) Genelleşmiş anksiyete bozukluğu: Çeşitli olaylar ve faaliyetlerle ilgili aşırı anksiyete ve endişe, kas gerginliği ve otonomik etkinlikte artış.

(ii) Panik bozukluk: Terleme, boğulma hissi, titreme, kalp atışlarının hızlanması, başdönmesi, bulantı, soğuk ya da sıcak basması gibi belirtilerden en az dört tanesini barındıran, tekrarlayıcı ve beklenmeyen bir tarzda tezahür eden yoğun korku ve rahatsızlık atakları.

(iii) Akut stres bozukluğu: Bu bozukluk temel olarak travma-sonrası stres bozukluğuyla aynı belirtilere sahiptir, ancak travmatik olaya maruz kaldıktan sonraki bir ay içinde teşhis edilmektedir.

(iv) Somatoform bozukluklar: herhangi bir tıbbi nedene bağlanamayacak olan fiziksel belirtileri içerir.

(v) İki uçlu duygulanım bozukluğu: Yükselmiş, genişlemiş veya aşırı hassaslaşmış mizaç, büyüklük hissi, uykuya ihtiyacın azalması, düşüncelerin uçuşması, psikomotor ajitasyon ve ilgili psikotik bulgularla seyreden manik ya da hipomanik hecmeler.

(vi) Genel bir tıbbi duruma bağlı olan bozukluklar: Sık sık, bilinçlilik, yönelim, dikkat, yoğunlaşma, hafıza ve icra edici işlevlerde düzensizlikler ya da eksiklikleri sonucunda ortaya çıkan beyin hasarı şeklinde.

(vii) Fobiler: Sosyal fobi ve agorafobi gibi.

C. Psikolojik/Psikiyatrik Değerlendirme

1. Etik ve klinik değerlendirmeler

260. Psikolojik değerlendirmeler, aşağıdaki gibi bir çok nedenle, işkence mağdurlarının maruz kaldığı tacize dair çok önemli kanıtlar sağlayabilirler: işkence, sık sık tahrip edici psikolojik belirtilere neden olur; işkence yöntemleri genellikle herhangi bir fiziksel iz bırakmamak için tasarlanmışlardır; fiziksel işkence yöntemlerinin yol açtığı fiziksel bulgular, işkence yapılıp yapılmadığını spesifik olarak saptamaya imkan tanımayabilir.

261. Psikolojik değerlendirme, adli tıp incelemelerinde, politik sığınma başvurularının desteklenmesinde, gerçekliğe tekabül etmeyen itirafların hangi koşullar altında alındığının saptanmasında, bölgesel işkence uygulamalarının anlaşılmasında, mağdurların tedavi ihtiyaçlarının belirlenmesinde ve insan hakları incelemelerinde tanıklık açısından faydalı kanıtlar sağlar.Psikolojik değerlendirmenin genel amacı, kişinin anlattığı işkence öyküsü ile değerlendirme sürecinde gözlenen psikolojik bulgular arasındaki tutarlılık derecesinin saptanmasıdır. Bu amaca yönelik olarak değerlendirme, mağdurun öyküsünün ayrıntılı bir tasvirini (Bölüm III.C. ve IV.E'ye bakınız), ruhsal duruma dair muayene bulgularını, sosyal işlevsellik değerlendirmesini ve klinik izlenimlerin formülasyonunu içermelidir. Uygun olduğu durumlarda, psikiyatrik bir tanı konmalıdır. İşkence mağdurları arasında psikolojik belirtiler oldukça yaygın olarak görüldüğü için, bütün işkence değerlendirmelerinin bir psikolojik değerlendirmeyi de içermesi oldukça gereklidir.

262. Psikolojik durum değerlendirmesi ve klinik tanı formülasyonu her zaman kültürel bağlamı dikkate alarak yapılmalıdır. Kültüre özgü sendromların ve belir-

tilerin aktarıldığı dildeki rahatsızlıklara ilişkin deyimlerin farkında olmak, hem görüşmeyi yürütmek hem de klinik izlenim ve vargıları formüle etmek açısından son derece önemlidir. Görüşmeci mağdurun kültürü hakkında çok az ya da hiç bir şey bilmiyorsa, o zaman tercümanın yardımına ihtiyaç vardır. İdeal durumda, mağdurla aynı ülkeden olan tercüman, dili, görenekleri, dinsel gelenekleri ve görüşme sırasında akılda tutulmasında fayda olan diğer inançları biliyor olacaktır.Görüşme, görüşülen kişide korku ve güvensizlik yaratabilir ve muhtemelen daha önce maruz kalınan sorgulamaları hatırlatabilir. Yeniden travmatize olma riskini azaltmak için klinisyen, görüşülen kişinin yaşadıklarını ve kültürel arka planı anladığı hissini verebilmelidir. Klinik hekimin pasif olduğu ve az konuştuğu bazı psikoterapi tarzlarında kullanılan katı "klinik yansızlık" kuralına göre davranmak uygun değildir. Klinik hekim, görüştüğü kişinin bir müttefiki olduğunu iletebilmeli ve destekleyici/yargılamayan bir yaklaşım tutturmalıdır.

2. Görüşme Süreci

263. Klinik hekim, görüşeceği kişiye görüşme sürecinde izlenecek prosedürü (işkence öyküsü ve şimdiki psikolojik işlevselliği içeren psikososyal öyküyle ilgili sorular) ayrıntılı olarak anlatmalı ve kişiyi bu soruların ortaya çıkarabileceği yoğun duygusal tepkilere hazırlamalıdır. Görüşülen kişiye görüşmeye ara verme ve herhangi bir noktada görüşmeyi kesme imkanı tanınmalı ve eğer stres düzeyi katlanılamaz bir hal alırsa, görüşme başka bir zaman için randevulaşarak durdurulabilmelidir. Klinik hekimin, klinik değerlendirmede nesnelliği bırakmadan, soruları sorarken duyarlı ve empatik olması gereklidir. Aynı zamanda görüşmeci, mağdura ve işkence tasvirlerine yönelik, algılama ve yargılarını etkileyebilecek potansiyel kişisel tepkilerinin farkında olmalıdır.

264. Görüşme süreci, mağdura işkence sırasındaki sorgulamayı hatırlatabilir. Bu yüzden, klinik hekime yönelik korku, öfke, içe kapanma, çaresizlik, kafa karışıklığı, panik, nefret gibi olumsuz duygular güçlü biçimde ortaya çıkabilir. Klinik hekimin bu tür duyguların ifade edilmesine ve açıklanmasına izin vermesi, mağdurun içinde bulunduğu zor durumu anladığını ifade etmesi gerekir. Ayrıca, görüşülen kişinin başının hâlâ yetkililerle belada ve baskı altında olabileceği unutulmamalıdır. Gerekli olduğu hallerde, yetkililer tarafından yasaklanmış faaliyetlerle ilgili sorulardan kaçınılmalıdır. Ne amaçla psikolojik değerlendirme yapıldığını dikkate almak, uzmanın gizlilik ilkesine ne derece de uyacağını belirleyeceği için önemlidir. Değerlendirme, bir devlet yetkilisi tarafından yasal bir prosedür içinde kişinin işkence iddialarının doğruluğunu tespit etmek için istenmişse, o zaman değerlendirilen kişiye raporda sunulacak bütün bilgiler için tıbbi gizlilik kuralının geçerli olmayacağı söylenmelidir. Ancak psikolojik değerlendirme talebi mağdurdan geliyorsa, o takdirde uzman tıbbi gizlilik ilkesine uymalıdır.

265. Fiziksel ve psikolojik değerlendirme yapan klinik hekimlerin, şiddetli travmatik durumların değerlendirilmesi sırasında hem görüşen hem de görüşülen kişide ortaya çıkabilecek potansiyel duygusal tepkilerin farkında olmaları gerekir. Bu duygusal tepkiler, aktarım (transferans) ve karşı-aktarım olarak adlandırılırlar. Örneğin, özellikle travma öykülerinin ayrıntılarını anlatmaları ya da hatırlamaları istendiğinde, işkence mağdurlarının gösterdiği tipik tepkiler güvensizlik, korku, utanç, öfke ve suçluluktur. Aktarım, mağdurun geçmiş yaşantılarıyla ilgili olan ancak yanlış anlaşılarak kişisel biçimde klinisyene yöneltilmiş duygularıdır. Ayrıca karşı-aktarım olarak bilinen, klinik hekimin mağdura yönelik duygusal tepkileri de psikolojik değerlendirmeyi etkileyebilir. Aktarım ve karşı-aktarım birbirlerine bağımlıdırlar ve etkileşim içindedirler.

266. Travmatik bir öykünün ayrıntılarını anlatmayı ve hatırlamayı içeren bir görüşme veya muayenenin, mağduru, rahatsızlık yaratan ve istenmeyen anılara, düşüncelere ve duygulara maruz bırakacağı düşünüldüğünde, aktarım tepkilerinin değerlendirme süreci üzerindeki potansiyel etkileri net bir şekilde görülebilir. Bu yüzden, bir işkence mağduru yararlanacağı umuduyla görüşmeyi kabul etse bile, görüşme sırasında, maruz kaldıklarını travmatik olayın ışığında yaşayacaktır. Bu durum aşağıdakileri kapsayabilir:

267. Görüşmecinin soruları, soruşturmaya benzer bir zorlanma şeklinde algılanabilir. Görüşmecinin gözetleyici ve sadist motivasyonları olduğundan kuşkulanılabilir. Örneğin; "Neden başıma gelenlerin en korkunç ayrıntılarını bile anlatmamı istiyor?" "Normal bir insan hayatını kazanmak için neden benimkisi gibi öyküler dinlemeyi tercih etsin?" "Tuhaf bir tür motivasyonu olmalı" vb. Görüşmeci tutuklanmamış ve işkence görmemiş olduğu için ona yönelik önyargılar söz konusu olabilir. Bu durum görüşmecinin düşman saflarından biri olarak değerlendirilmesine yol açabilir.

268. Görüşmeci otorite konumunda biri olarak algılanır (ki çoğunlukla bu doğrudur) ve bu yüzden travma öyküsünün çeşitli yönleri açısından güvenilmez bulunabilir. Ya da tam tersine, halen gözaltında olan kişilerde sıklıkla görüldüğü gibi, görüşme nedeniyle misilleme olmayacağına dair herhangi bir güvence verilemezken bile, görüşmeciye aşırı güven duyulabilir. İşkence mağdurları, değerlendirme kapsamında verdikleri bilgilerin güvenli bir tarzda korunamayacağından ve bilgilerin baskı yapan devlet tarafından ele geçirilebileceğinden korkabilirler. Korku ve güvensizlik, hekimlerin ve diğer sağlıkçıların işkence süreçlerine katıldığı yerlerde özellikle güçlüdür.

269. Birçok durumda görüşmeci, çoğunluk kültürüne ve etnik grubuna mensupken, mağdur, görüşmenin yapıldığı yer itibarıyla azınlık grubuna ve kültürüne mensup olacaktır. Bu eşitsizlik dinamiği, iktidar dengesizliği algısını (ve gerçekli-

ğini) pekiştirebilir ve mağdurun korku, güvensizlik duyma ve zorla itaat etme potansiyelini arttırabilir. Bazı durumlarda, özellikle mağdurlar halen tutukluysa, bu dinamik görüşmeciden çok tercüman için geçerli olabilir. O yüzden ideal olarak, tercümanın herkes tarafından araştırmacı kadar bağımsız bir kişi olarak görülebilmesi için yerel değil "dışarıdan" biri olması gerekir. Tabii ki tercüman, yetkililerin daha sonra görüşmede neler konuşulduğunu öğrenmek için baskı uygulayabilecekleri bir aile üyesi de olmamalıdır.

270. Görüşmeciyle işkencecinin cinsiyetleri aynıysa, görüşme süreci, cinsiyetlerin farklı olduğu duruma göre işkenceye daha çok benzeyen bir tarzda algılanabilir. Örneğin, cezaevinde erkek bir gardiyan tarafından tecavüze uğramış bir kadının erkek bir görüşmeci karşısında, kadın bir görüşmeciyle olabileceğinden daha çok rahatsızlık, güvensizlik ve korku yaşaması muhtemeldir. Bu durum, cinsel olarak tacize uğramış erkekler için de aynıdır. Bu tacizlerin ayrıntılarını bir kadın görüşmeciye anlatmaktan utanabilirler. Özellikle halen tutuklu olan mağdurlar için tecrübeler göstermiştir ki, "geleneksel olarak köktenci" toplumlar (ki bu toplumlarda bırakın muayeneyi, bir erkeğin bir kadınla görüşme yapması bile mümkün değildir) dışındaki bütün toplumlarda, tecavüz vakalarında görüşmecinin erkek olmamasından çok, mağdurun net sorular sorabileceği bir hekim olması, çok daha önemli olabilir. Tecavüz mağdurlarının sağlıkçı olmayan kadın araştırmacılara hiç bir şey anlatmadıkları, ancak spesifik sorular sorabilmek için erkek olsa bile bir hekimle konuşmak istedikleri bilinmektedir. Tipik sorular, gebe kalmak, ileride gebe kalabilmek gibi olası sekeller ve gelecekte eşler arası cinsel ilişkiler vb. üzerinedir. Adli amaçlarla yapılan değerlendirmelerde, ayrıntılara gösterilen gerekli dikkat ve öyküye dair soruların net biçimde sorulması, kolayca, görüşmecinin mağdura güvenmediğini ve ondan kuşkulandığını gösteren işaretler olarak algılanır.

271. Yukarıda değinilen psikolojik baskılar altında, mağdurlar kendilerini ya yeniden travmatize olmuş, anılar ve duygularla bunalmış olarak hissederler ya da oldukça kuvvetli savunma mekanizmaları kullanarak muayene ve görüşme süresince içlerine kapanırlar ve duygusal olarak küntleşirler. Özellikle içe kapanış ve küntleşme, belgeleme açısından ciddi zorluk yaratır, çünkü mağdurlar için en faydalı olabilecek bir zamanda öykülerini ve mevcut acılarını etkin bir şekilde iletemeyebilirler.

272. Karşı-aktarım tepkileri çoğunlukla bilinç dışıdır. Karşı-aktarım, farkına varılmazsa bir sorun halini alır. Gördükleri işkenceleri anlatan insanları dinlerken duygusal tepkiler verilmesini beklemek gerekir. Bu duygular klinik hekimin etkin bir şekilde çalışmasını engelleyebilme potansiyeline sahip olsalar bile, iyi anlaşıldıklarında klinik hekime rehberlik de edebilirler. İşkence mağdurlarının değerlendirmesi ve onların tedavisiyle uğraşan hekimler ve psikologlar, tipik karşı-akta-

rım tepkilerine dikkat etmenin ve onları anlamanın çok önemli olduğu konusunda hemfikirdirler. Çünkü karşı-aktarım, işkencenin fiziksel ve psikolojik etkilerini değerlendirme ve belgeleme becerilerini ciddi derecede sınırlandırabilir. İşkencenin ve diğer kötü muamele biçimlerinin etkin bir şekilde belgelenmesi, bu alanda hangi kişisel motivasyonlarla çalışıldığının anlaşılmasını gerektirir. Sürekli bu tür çalışmalar yapan profesyonellerin, bu alanda tecrübeli olan meslektaşlarından süpervizyon ve mesleki destek almaları gerektiği konusunda fikir birliği vardır. Yaygın karşı-aktarım tepkileri aşağıda sıralanmaktadır:

(i) Rahatsız edici konulara maruz kalmaya tepki olarak kaçınma, içe kapanma ve savunmacı kayıtsızlık. Bunun sonucu olarak da bazı ayrıntıları unutmak ve fiziksel ya da psikolojik etkilerin şiddetini hafife almak.

(ii) Depresyon belirtilerine ya da kabuslar, anksiyete ve korkularla seyreden "vekaleten travmatizasyon"ayol açabilen hayal kırıklığı, çaresizlik, umutsuzluk ve aşırı özdeşim.

(iii) Kendini bir kurtarıcı, travma konusunda büyük bir uzman veya mağdurun iyileşmesi ve sağlığı için son umut olarak hissetme biçiminde görülen kadr-i mutlaklık ve büyüklük duyguları.

(iv) Anlatılan öykü ve ıstırabın ağırlığı karşısında mesleki yetenekler konusunda güvensizlik duyguları. Bu duygular, mağdurun hakkını gözetme becerisine güvenememesi ve ideal tıbbi normlarla gerçekçi olmayan bir tarzda meşgul olmak şeklinde tezahür edebilir.

(v) Mağdurunun işkence yaşantısını ve acısını paylaşmamış olmaktan veya politik düzeyde nelerin yapılmamış olduğunun farkında olmaktan kaynaklanan suçluluk duyguları. Bu duygular, mağdura aşırı duygusal veya idealleştirilmiş bir yaklaşım sergilenmesine yol açabilir.

(vi) İşkencecilere ve baskı yapanlara yönelik kızgınlık ve öfke beklenebilir duygulardır, ancak farkında olunmayan kişisel yaşantılar tarafından harekete geçirilip, kronik ve aşırı bir hal aldıklarında görüşme sırasında gerekli nesnelliği sürdürmeyi engelleyebilirler.

(vii) Görüşülen kişiye karşı kızgınlık ve tiksinti duyguları, alışılmadık düzeylerde anksiyeteye maruz bırakılma hissi sonucu ortaya çıkabilir. Bu duygular aynı zamanda, klinik hekimin işkence iddialarının doğruluk derecesinden kuşku duyduğunda ve görüşülen kişi iddia ettiği öykünün sonuçlarını belgeleyen bir değerlendirmeden faydalanmak için sebat ettiğinde, klinik hekimin kullanıldığı hissine kapılması sonucunda da ortaya çıkabilirler.

(viii) Klinik hekimle işkence iddiasında bulunan kişi arasında kültürel değer sistemleri açısından ciddi farklar olabilir ve bu farklar etnik gruplarla ilgili mit-

sel inançları, aşağılayıcı tavırları, görüşülen kişinin sofistikasyon derecesini veya içgörü kapasitesini küçümsemeyi içerebilir. Ya da tersine, mağdurlarla aynı etnik gruba mensup olan klinisyenler, mağdurla değerlendirmenin nesnelliğini etkileyebilecek sözel olmayan bir ittifak kurabilirler.

273. Çoğu klinik hekim, bir çok karşı-aktarım tepkisinin yalnızca bir çarpıtma örneği olmak yerine, mağdurun psikolojik durumuyla ilgili önemli bilgi kaynakları olabileceği konusunda hemfikirdir. Klinik hekim, karşı-aktarımı üzerine düşünmek yerine onun üzerinden eyleme geçerse etkinlik alanı kısıtlanabilir. İşkence mağdurlarının değerlendirmesi ve tedavisi ile uğraşan klinik hekimlerin karşı-aktarım tepkilerini incelemeleri ve gerekli oldukça meslektaşlarına danışmaları ve süpervizyon almaları önerilmektedir.

274. Koşullar, görüşmelerin mağdurla aynı kültürel ve/veya etnik grup mensubu olmayan bir klinisyen tarafından yapılmasını gerektirebilir. Bu durumlarda iki olası yaklaşım söz konusudur. İki yaklaşımın da avantajları ve dezavantajları vardır. Görüşmeci, tercümanın çevirilerini kelime kelime kullanabilir. Bakınız Bölüm V.I. Ya da onun yerine çift-kültürlü bir görüşme yaklaşımını tercih edebilir. Bu yaklaşım, dilsel çeviriyle birlikte, olayların, yaşantıların, belirtilerin, deyimlerin kültürel anlamlarının anlaşılmasını kolaylaştıran bir tercümandan ve bir klinik hekimden oluşan araştırma ekibi tarafından uygulanır. Klinik hekim çoğunlukla ilintili kültürel, dinsel ve toplumsal faktörleri bilmeyeceği için, yetenekli bir tercüman klinik hekime bu konuları işaret edip açıklayabilir. Görüşmeci, eğer katı bir biçimde tercümanın kelime kelime çevirisine dayanıyorsa, o zaman bu tür derinlikli bir bilgiye ulaşamayacaktır. Öte yandan, eğer tercümandan ilintili kültürel, dinsel ve toplumsal faktörleri klinik hekime işaret etmesi bekleniyorsa, bunların mağdurun klinik hekimin sorularına verdiği cevapları her hangi bir şekilde etkilememesi çok önemlidir. Kelime kelime çeviri kullanılmadığında, görüşülen kişinin tercüman aracılığıyla iletilen cevaplarının, tercüman tarafından her hangi bir ekleme çıkarma yapılmadan kişinin söylediklerini aynen yansıttığından klinik hekimin emin olması gerekir. Kullanılacak yaklaşımdan bağımsız olarak, tercüman seçiminde tercümanın kimliği, etnik, kültürel ve politik bağlantıları önemle dikkate alınması gereken noktalardır. İşkence mağduru, ne söylediğini anlaması ve bunu klinik hekime doğru bir şekilde iletmesi için tercümana güvenmek zorunda olacaktır. Hiç bir koşul altında tercümanın bir kolluk kuvveti görevlisi ya da devlet memuru olmaması gerekir. Kişisel mahremiyeti gözetmek adına da bir aile üyesinin tercüman olarak kullanılmaması gerekir. Araştırma ekibi bağımsız bir tercüman seçmelidir.

3. Psikolojik/Psikiyatrik Değerlendirmenin Unsurları

275. Giriş bölümü sevk eden yere, yardımcı kaynakların özetine (tıbbi, yasal, psikiyatrik kayıtlar gibi) ve kullanılan değerlendirme yöntemlerine (görüşmeler,

belirti ölçekleri ve kontrol listeleri, nöropsikiyatrik testler, vb.) ilişkin bilgileri içermelidir.

(a) İşkence ve kötü muamele öyküsü

276. İşkence, eziyet, baskı ve diğer travmatik deneyimlere ilişkin öykünün tamamının dökümante edilmesi için çaba gösterilmelidir. (Bakınız Bölüm IV.E) Değerlendirmenin bu kısmı, değerlendirilen kişi için genellikle oldukça yorucudur. Bu yüzden, bir kaç seansa bölerek ilerlemek gerekli olabilir. İşkence yaşantılarının ayrıntılarını sormadan önce olayların genel bir özetini almak düşünülebilir. Görüşmecinin adli konuyu/soruyu bilmesi, bu yasal standarda ulaşmak için gereken bilgilerin doğasını ve miktarını belirlemek açısından gereklidir.

(b) Halihazırda var olan psikolojik şikayetler

277. Mağdurun şimdiki zamanki psikolojik işlevselliğin tayini, değerlendirmenin özünü oluşturur. Gaddarca muamelelere maruz kalmış savaş esirlerinde ve tecavüz mağdurlarında görülen yaşam boyu TSSB prevalansları %80 ile %90 arasında değiştiği için TSSB'nin üç DSM-IV kategorisine (travmatik olayın yeniden yaşantılanması, kaçınma veya unutkanlık dahil tepkisizleşme ve aşırı uyanıklık) yönelik spesifik soruların sorulması gerekir. Duygulanımsal, bilişsel ve davranışsal belirtiler ayrıntılı olarak tasvir edilmeli ve ne sıklıkta yaşandıkları, örnekleriyle (kabus, varsanı, irkilme tepkisi, vb. örnekleri) birlikte belirtilmelidir. Belirtilerin mevcut olmayışı, TSSB'nin hecmeli ve sıklıkla gecikmeli doğasına veya utanç yüzünden belirtilerin inkar edilmesine bağlı olabilir.

(c) İşkence-sonrası öykü

278.Psikolojik değerlendirmenin bu parçasında şimdiki yaşam koşullarıyla ilgili bilgiler alınır. Sevdiklerini kaybetme ya da onlardan ayrılma, ülkesinden kaçmış olma, sürgün hayatı gibi şimdiki stres kaynakları hakkında bilgi edinmek önemlidir. Görüşmecinin aynı zamanda mağdurun üretkenlik düzeyi, hayatını kazanabilme, ailesine bakabilme durumları ve aldığı sosyal destek hakkında da soru sorması gereklidir.

(d) İşkence-öncesi öykü

279. Konuyla ilgiliyse işkence mağdurunun çocukluk, ergenlik ve genç erişkinlik dönemlerini, aile özellikleri, hastalıkları, üyelerini tanımlayın. Aynı zamanda mağdurun eğitim ve iş/meslek öyküsünün tanımı da olmalıdır. Çocukluk döneminde yaşanmış tacizler, savaş travması, ev-içi şiddet, vb. geçmiş travma öyküsü ile beraber mağdurun kültürel ve dinsel arka planı tanımlanmalıdır.

280. Travma-öncesi öykünün özeti, mağdurun travmatik olaylardan önceki ruhsal sağlık durumunu ve psikososyal işlevselliğini değerlendirmek açısından

önemlidir. Bu şekilde görüşmeci, mağdurun şimdiki ve işkenceye maruz kalmadan önceki ruhsal sağlık durumlarını karşılaştırabilir. Görüşmeci, arkaplan bilgilerini değerlendirirken travmaya verilen tepkilerin süresi ve şiddetinin bir çok faktör tarafından belirlendiğini unutmamalıdır. Bu faktörlerin bir kısmı şunlardır: işkencenin koşulları; işkencenin mağdur tarafından nasıl algılanıp yorumlandığı; işkence öncesinde, sırasında ve sonrasındaki toplumsal bağlam; mensubu olunan topluluğun ve arkadaş çevresinin travmatik deneyimlere yönelik destek kaynakları, değer yargıları ve tavırları; politik ve kültürel faktörler; travmatik olayların şiddeti ve süresi; genetik ve biyolojik yatkınlık; mağdurun içinde bulunduğu gelişimsel düzey ve yaşı; (işkenceden) önceki travma öyküsü; önceden varolan kişilik yapısı. Bir çok görüşmede, zaman kısıtlılığı ya da başka sorunlara bağlı olarak, yukarıdaki bilgilerin çoğunu edinmek zor olabilir. Ancak, mağdurun travma-öncesi ruh sağlığı ve psikososyal işlevselliğiyle ilgili yeterince bilgi almak, mevcut psikolojik problemlere, işkencenin ne derece katkıda bulunduğu konusunda bir izlenim edinmek açısından önemlidir.

(e) Tıbbi öykü

281. Tıbbi öykü, travma öncesi ve şimdiki sağlık durumunu, bedensel ağrıları, şikayetleri, ilaç kullanımını ve yan etkileri, ilgili cinsel öyküyü, geçmiş cerrahi girişimleri ve diğer tıbbi bilgileri özetler. (Bölüm V.B'ye bakınız.)

(f) Geçmiş psikiyatrik öykü

282. Görüşmeci, mağdurun geçmişte her hangi bir zihinsel ya da psikolojik bir rahatsızlık geçirmiş olup olmadığını, bu yüzden tedavi görüp görmediğini veya hastaneye yatırılıp yatırılmadığını sormalıdır. Bu sorular arasında tedavi amaçlı psikotropik ilaçların kullanılıp kullanılmadığı da yer almalıdır.

(g) Madde kullanımı ve bağımlılığı öyküsü

283. Klinik hekim işkence öncesi ve sonrası için madde kullanımını, kullanma ve bağımlılık örüntülerindeki değişiklikleri, maddenin uykusuzluk ya da psikolojik/psikiyatrik sorunlarla baş etmek için kullanılıp kullanılmadığını sormalıdır. Sorulacak maddeler yalnızca alkol, esrar ve eroini değil, betel fındığıve başka birçokları gibi bölgesel olarak kullanılanları da kapsamalıdır.

(h)Ruhsal durum muayenesi

284. Ruhsal durum muayenesi, klinik hekim görüşülecek kişiyle karşılaştığı anda başlar. Görüşmeci, kişinin görünümünü (yetersiz beslenmeyi, temizlenme koşullarının olmadığını vb. gösteren işaretler gibi), görüşme süresince motor etkinlikteki değişimleri, dilin kullanımını, göz temasının sağlanıp sağlanmadığını, görüşmeciyle ilişki kurma yeteneğini ve iletişim kurma yollarını not etmelidir. Aşağıdaki liste bu muayenenin unsurlarını özetlemektedir. Ruhsal durum mua-

yenesinin tüm unsurlarına psikolojik değerlendirme raporunda yer verilmelidir: genel görünüm; motor etkinlik; konuşma; mizaç ve duygulanım; düşünce içeriği; düşünce süreçleri; intihar ve cinayete dair düşünceler; bilişsel muayene (yönelim, uzun dönemli bellek, orta dönemli hatırlama, anında hatırlama)

(i) Toplumsal işlevselliğin değerlendirilmesi

285. Travma ve işkence, dolaysız ya da dolaylı olarak kişinin hayatını idame ettirme yeteneğini etkileyebilir. İşkencenin psikolojik etkileri, kişinin kendine bakma, hayatını kazanma, ailesini geçindirme, eğitim alma yeteneklerini zedelerse, işlev kaybı ve maluliyete de neden olabilir. Klinik hekim, kişinin günlük faaliyetlerini, toplumsal rol işlevini (ev kadını, öğrenci, işçi vb. gibi), toplumsal ve boş zaman faaliyetlerini ve sağlık durumuna dair algısını sorarak mevcut işlevselliğini değerlendirmelidir. Görüşülen kişiye kendi sağlık durumunu nasıl değerlendirdiği, kronik yorgunluk hissedip hissetmediği ve genel işlevselliğinde potansiyel değişikliklerin olup olmadığı sorulmalıdır.

(j) Psikolojik testler, kontrol listeleri ile soru formlarının kullanımı

286. İşkence mağdurları, yaşadıklarını ve psikolojik belirtileri sözle ifade etmekte zorluk çekebilirler. Bazı durumlarda travmatik olay ve belirti ölçeklerini veya soru formlarını kullanmak yararlı olabilir. Görüşmeci bu tür ölçekleri kullanmanın yararlı olacağına inanıyorsa, hiç biri işkenceye özgü olmamasına rağmen bir çok ölçek mevcuttur. İşkence mağdurlarının psikolojik değerlendirmesinde, psikolojik testlerin (projektif ya da nesnel kişilik testleri) kullanımına konusunda çok az veri yayınlanmıştır. Ayrıca kişilik testleri, kültürler-arası geçerliliğe sahip değildir. Bütün bu faktörler, işkence mağdurlarının değerlendirilmesinde psikolojik test kullanımını ciddi derecede kısıtlamaktadır. Öte yandan nöropsikolojik testler, işkenceye bağlı olarak meydana gelmiş beyin hasarlarını saptamada yardımcı olabilirler. (Bakınız Bölüm VII.C.4) İşkence mağdurları yaşadıklarını ve psikolojik belirtileri sözle ifade etmekte zorluk çekebilirler. bazı durumlarda travmatik olay ve belirti ölçeklerini veya soru formlarını kullanmak yararlı olabilir. Görüşmeci bu tür ölçekleri kullanmanın yararlı olacağına inanıyorsa, hiç biri işkenceye özgü olmamasına rağmen birçok ölçek mevcuttur.

(k) Klinik izlenim

287. İşkencenin psikolojik kanıtlarını belgelemek amacıyla klinik izlenim formüle edilirken sorulacak altı önemli soru vardır:

(i) Psikolojik bulgularla işkence iddiaları arasında tutarlı bir ilişki var mı?

(ii) Psikolojik bulgular, kişinin kültürel ve toplumsal bağlamı içinde aşırı strese karşı umulan ya da tipik tepkiler mi?

(iii) Travmaya bağlı ruhsal bozuklukların zaman içinde değişkenlik gösterdiği düşünüldüğünde, işkence olaylarıyla ilgili olarak zaman açısından durum nedir? Kişi iyileşme sürecinin neresindedir?

(iv) Kişiyi etkilemekte olan stres faktörleri nelerdir? (Örneğin; süregiden baskı, göçe zorlanma, sürgün, ailenin ve toplumsal rolün kaybı, vb.) Bu faktörlerin kişi üzerindeki etkisi nedir?

(v) Fiziksel durumla ilgili ne tür faktörler klinik tabloya etki etmektedir? İşkence ve/veya tutukluluk sırasında olmuş kafa travmalarına özellikle dikkat edin.

(vi) Klinik tablo, sahte bir işkence iddiasına işaret ediyor mu?

288. Klinik hekimler, psikolojik bulgularla iddia edilen taciz arasındaki tutarlılık derecesi hakkında yorumda bulunmalıdırlar. Kişinin görüşme sırasındaki duygusal durumu ve ifadesi, belirtileri, tutukluluk ve işkence öyküsü ve işkence öncesindeki kişisel öyküsü tasvir edilmelidir. Travmayla bağlantılı olarak spesifik belirtilerin ortaya çıkışı, belli bir psikolojik bulgunun spesifikliği ve psikolojik işlevsellik örüntüleri gibi faktörler kaydedilmelidir. Zorunlu göç, yeniden yerleşim, yeni bir kültüre uyum sağlama zorlukları, dil problemleri, ev, aile, sosyal statüyü yitirme ve de işsizlik gibi ek faktörler dikkate alınmalıdır. Olaylarla belirtiler arasındaki ilişki ve tutarlılık değerlendirilmeli ve tanımlanmalıdır. Kafa travması ve beyin hasarı gibi fiziksel durumlar ileri tetkik gerektirebilir. Mümkünse bu tür mağdurlar nörolojik ve/veya nöropsikolojik değerlendirme için uygun yere sevk edilebilirler.

289. Mağdurun belirti düzeyleri, her hangi bir DSM-IV veya ICD-10 psikiyatrik tanısıyla uygunluk gösteriyorsa, tanı konmalıdır. Birden fazla tanı konabilir. Tekrarlamak gerekirse, travmayla ilişkili bir ruhsal bozukluk tanısı işkence iddiasını desteklese bile, bir psikiyatrik tanı koymak için gereken ölçütlere ulaşılamıyorsa bu durum, kişinin işkence görmediğini göstermez. Bir işkence mağduru, herhangi bir DSM-IV veya ICD-10 tanısını tamamen karşılayacak derecede belirti düzeyine sahip olmayabilir. Bu vakalarda, her vakada olduğu gibi, mağdurun belirtileriyle yaşadığını iddia ettiği işkence öyküsü bir bütün olarak düşünülmelidir. İşkence öyküsüyle belirtiler arasındaki tutarlılık derecesi değerlendirilmeli ve rapora geçirilmelidir.

290. Bazı insanların birçok nedenle sahte işkence iddialarında bulunduklarını ve bazılarının da kişisel ya da politik nedenlerle görece küçük yaşantıları abartabildiklerini kabul etmek gerekir. Araştırmacı her zaman bu olasılıkların farkında olmalı ve abartma ya da uydurma için potansiyel sebepleri saptamaya çalışmalıdır. Ancak klinik hekim, böylesi bir uydurmanın travmayla ilgili belirtiler hakkında insanların nadiren sahip olduğu derecede ayrıntılı bir bilgi gerektirdiğini de hatırlamalıdır. Görüşülen kişilerin ifadelerindeki tutarsızlıklar, beyin hasarına bağlı

hafıza bozukluğu, kafa karışıklığı (konfüzyon), disosiyasyon, zaman algısındaki kültürel farklılıklar ya da travmatik anıların parçalanması ve bastırılması gibi birçok geçerli nedene bağlı olabilir. İşkencenin psikolojik kanıtlarının etkili bir şekilde belgelenmesi, klinisyenin tutarlılık ve tutarsızlıkları değerlendirme kapasitesine sahip olmasını gerektirir. Görüşmeci eğer öykünün uydurma olduğundan kuşkulanıyorsa, ek görüşmelerle tutarsız noktaları açıklığa kavuşturmaya çalışmalıdır. Öykünün ayrıntılarını görüşülen kişinin aile üyeleri ve arkadaşları teyit edebilir. Klinik hekim, ek muayeneler sonucunda hâlâ öykünün doğruluğundan kuşkulanıyorsa, kişiyi başka bir klinik hekime sevk etmeli ve o klinisyenin fikrini almalıdır. Öykünün uydurma olduğu kuşkusu, iki klinisyenin görüşleriyle belgelenmelidir.

(l) Öneriler

291.Psikolojik değerlendirmeden çıkarılacak öneriler, değerlendirme istenirken cevabı aranan sorulara bağlıdır. Düşünülmesi gereken konular, değerlendirmede cevaplandırılması beklenen sorulara göre büyük değişkenlik gösterebilir. Bunlar arasında yasal ve adli konular, sığınma/yeniden yerleşim ve tedavi ihtiyacı olabilir. Öneriler, nöropsikolojik testler gibi ileri değerlendirmeleri, tıbbi ve psikiyatrik tedaviyi ve/veya güvenlik ve sığınma ihtiyacını kapsayabilir.

4. Nöropsikolojik Değerlendirme

292. Klinik nöropsikoloji, beyin işlev bozukluklarının davranışsal dışavurumlarıyla ilgilenen uygulamalı bir bilim dalıdır. Nöropsikolojik değerlendirme özel olarak organik beyin hasarıyla ilgili davranışsal bozuklukların ölçülmesi ve sınıflandırılmasıyla ilgilenir. Bu disiplin uzun zamandır nörolojik ve psikolojik durumların ayırt edilmesi ve değişik derecelerde beyin hasarına bağlı sonuçlardan mustarip hastaların rehabilitasyonunda yararlı olarak kabul edilmektedir. Nöropsikolojik değerlendirme, işkence mağdurları için nadiren kullanılır ve şimdiye dek işkence mağdurları üzerine yayınlanmış nöropsikolojik bir çalışma bulunmamaktadır. O yüzden aşağıdaki mülahazalar, işkence gördüğünden kuşkulanılan kişilerde nöropsikolojik değerlendirmenin kullanımını ve gerekli olduğu durumları anlamada, sağlık hizmeti sunanlara rehberlik edebilecek genel ilkelerin tartışılmasıyla sınırlıdır. Bunları tartışmaya geçmeden önce, nöropsikolojik değerlendirmenin işkence mağdurları için sınırlarını saptamak gerekir.

(a)Nöropsikolojik değerlendirmenin sınırlılıkları

293. Bu el kılavuzunun başka yerlerinde değinildiği gibi işkence mağdurlarının değerlendirilmesini genel olarak karmaşıklaştıran bir çok faktör vardır. Bu faktörler, tıbbi ve psikolojik muayenede olduğu gibi nöropsikolojik değerlendirme için de geçerlidirler. Nöropsikolojik değerlendirmeleri sınırlayan bazı ek faktörler de söz konusu olabilir. İşkence mağdurları üzerine araştırma yapılmamış olması; genel nüfus temelli normlara dayanıyor olması; kültürel ve dilsel farklılıklar; işkence görmüş olanların yeniden travmatize edilmeleri bu faktörler arasında sayılabilir.

294. Yukarıda belirtildiği gibi, işkence mağdurlarının nöropsikolojik değerlendirmesiyle ilgili literatürde yalnızca bir kaç çalışma mevcuttur. Konuyla ilgili literatür, değişik tipte kafa travmaları ve genel olarak TSSB'un nöropsikolojik değerlendirmesi üzerinedir. O yüzden aşağıdaki tartışmalar ve izleyen yorumlar, diğer hasta grupları üzerinde inşa edilmiş olan genel ilkelerin, işkence mağdurlarına uygulanmasına dayanmaktadır.

295. Batılı ülkelerde geliştirildiği ve uygulandığı biçimiyle nöropsikolojik değerlendirme büyük ölçüde istatistiki bir yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşımda bir grup standardize edilmiş testin sonuçlarını genel nüfus temelli normlarla karşılaştırılmaktadır. Nöropsikolojik değerlendirmenin norma gönderme yapan yorumlarına Lurian yaklaşımın kalitatif (nitel) analizi eklenebilse bile, klinik durum gerektirdiğinde istatistiki yaklaşıma ağırlık verilir. Dahası, test puanlarına dayalı yorumların ağırlığı, beyin hasarı ciddiden ziyade hafif ve orta şiddetteyse veya nöropsikolojik sorunların psikiyatrik bozukluklara bağlı olarak geliştiği düşünülüyorsa artar.

296. Kültürel ve dilsel farklılıklar, işkence mağduru olduğundan kuşkulanılan kişilerde nöropsikolojik değerlendirmenin kullanımını ve gerekliliğini ciddi bir şekilde sınırlandırabilir. Testlerin standart çevirileri yerel dilde mevcut olmadıkça ve klinik muayeneyi yapan yerel dile hakim olmadıkça nöropsikolojik değerlendirmenin geçerliği kuşkuludur. Testlerin standartlaşmış çevirileri olsa ve klinik muayeneyi yapan yerel dile hakim olsa bile sözel testler ya hiç uygulanamaz ya da anlamlı bir şekilde değerlendirilemez. Bu durum, yalnızca sözel olmayan testlerin kullanılabileceğini ve sözel yeteneklerle, sözel olmayanların karşılaştırılamayacağını gösterir. Buna ek olarak, hasarların beyindeki yerini saptamak (lateralizasyon) daha da zorlaşır. Oysa bu tür bir analiz, beyinin asimetrik organizasyonu (sol yarıküre tipik olarak konuşma faaliyetlerinde baskındır) nedeniyle genellikle yararlıdır. Test edilecek kişinin mensup olduğu kültürel ve dilsel grup için genel nüfusu temel alan normların olmayışı: Zeka puanını (IQ) tahmin etmek, nöropsikolojik test sonuçlarını anlamlı bir perspektife yerleştirmenin köşe taşlarından biridir. Örneğin ABD toplumunda bu tür tahminler, Wechsler ölçeklerinin sözel alt-testlerine, özellikle de "Bilgi" alt-ölçeğine, dayanılarak yapılır. Çünkü organik beyin hasarı durumunda, edinilmiş olgusal bilgi, diğer beyin işlevlerine göre daha az etkilenir ve geçmişteki öğrenme becerisini temsil eder. Aynı zamanda eğitim, iş öyküsü ve demografik veriler de bu ölçeği etkileyebilir. Genel nüfus temelli normların olmadığı durumlarda bu değinilen iki değerlendirmenin de test edilen kişilere uygulanamayacağı açıktır. O yüzden travma öncesi dönemde zihinsel işlevselliğin düzeyine ilişkin yalnızca kaba tahminlerde bulunulabilir. Sonuç olarak, hafif veya orta şiddette nöropsikolojik hasarlarda yorum yapmak güçleşebilir.

297. Nöropsikolojik değerlendirme işkence görmüş kişileri yeniden travmatize edebilir. Tanı koyma sürecinde uygulanan her hangi bir işlemde, yeniden travmatize etme potansiyelini en aza indirmek için çok dikkat edilmelidir. (Bölüm IV.H'ye bakınız.) Nöropsikolojik testlere özgü net bir örnek vermek gerekirse; Halstead-Reitan testlerini, özellikle de "Dokunsal Performans Testi"ni, test edilen kişinin gözlerini bağlayarak standart bir şekilde uygulamak oldukça zarar verici olabilir. Tutukluluk ve işkence sırasında gözleri bağlanmış olan mağdurlar için ve hatta bağlanmamış olanlar için de, bu teste içkin olan çaresizlik yaşantısıyla karşılaşmak oldukça travmatik olacaktır. Aslında nöropsikolojik testlerin her hangi bir biçimi, kullanılan ölçekten bağımsız olarak kendi içinde sorunlu olabilir. Aşina olunmayan bir konuda/işlemde en yüksek çabanın gösterilmesini istemek, gözlemlemek ve bir kronometre ile zaman tutmak ve genel olarak diyalog kurmak yerine faaliyet/başarı talep etmek, oldukça stres yaratabilir veya işkenceyi hatırlatabilir.

(b) Nöropsikolojik değerlendirmenin gerektiği durumlar

298. İşkence mağduru olduğundan kuşkulanılan kişilerindeki davranışsal hasarları incelerken nöropsikolojik değerlendirme yapılması gereken iki ana durum söz konusudur: beyin hasarı ve travma sonrası stres bozukluğu ve ilintili tanılar. Bu iki durumun kısmen örtüştüğü alanlar olmasına ve ikisi sıklıkla bir arada bulunmasına karşın, yalnızca beyin hasarı klinik nöropsikolojinin tipik ve geleneksel uygulama alanını oluşturur. TSSB ise görece yeni, iyi araştırılmamış ve oldukça sorunlu bir tanıdır.

299. Beyin yaralanması ve buna bağlı beyin hasarı, yakalanma, tutukluluk ve işkence sırasında meydana gelebilen çeşitli türde kafa travmaları ve metabolik bozukluklara bağlı olarak gelişebilir. Bunlar arasında ateşli silah yaralanmaları, açlık ya da zararlı maddelerin zorla yutturulması sonucu zehirlenme ve beslenme bozukluğu, soluksuz bırakma ve suda boğma girişimleri sonucu hipoksi ve anoksi ve en yaygın olarak dayak sırasında kafaya gelen darbeler sayılabilir. Kafaya gelen darbeler, en fazla tutukluluk ve işkence sırasında meydana gelirler. Örneğin bir grup işkence mağdurunda, kafaya yönelik darbeler (%45), bedene yönelik darbelerden (%58) sonra ikici en sık görülen bedensel taciz biçimiydi. Bu yüzden, işkence mağdurları arasında beyin hasarı oluşma potansiyelinin yüksek olduğu düşünülmelidir.

300. Hafif ve orta düzeyde uzun dönemli beyin hasarlarına yol açan kapalı kafa yaralanmaları, nöropsikolojik anormallik açısından muhtemelen en sık değerlendirilen nedendir. Yaralanma işaretleri arasında kafadaki izler olabilir, ancak beyin lezyonları genellikle tanısal görüntüleme ile belirlenemez. Tedaviyi yürüten ruh sağlığı uzmanları, klinik tabloda depresyon ve travma sonrası stres daha baskın olarak yer aldığı için hafif ve orta şiddette beyin hasarını atlayabilir ya da üze-

rinde gerektiği gibi durmayabilirler. Bu da kafa travmasının potansiyel etkisine yeterince dikkat etmemekle sonuçlanabilir. Mağdurların yaygın görülen spesifik şikayetleri arasında, beyin hasarı ya da TSSB'na bağlı olarak gelişebilecek dikkat, yoğunlaşma ve kısa dönemli hafıza zorlukları vardır. Bu şikayetlere TSSB'den mustarip mağdurlar arasında oldukça sık rastlandığından, aslında kafa travmasıyla ilgili olup olmadıklarını sormak akla bile gelmeyebilir.

301. Tanı koyan klinik hekim, muayenenin ilk aşamasında kafa travması öyküsüne ve belirtilerin gidişatına dayanmalıdır. Beyin hasarı olan kişiler için genellikle yapıldığı gibi, üçüncü şahıslardan, özellikle de akrabalardan bilgi almak oldukça yararlı olabilir. Beyin hasarlı kişilerin, sorunun "içinde" yaşadıkları için, durumlarını dile getirmede ve hatta sık sık sınırlılıklarının farkına varmada büyük zorluklar yaşadıkları unutulmamalıdır. Organik beyin hasarıyla TSSB'nu ayırmada, ilk izlenimlerde, belirtilerin kronik olup olmadığını değerlendirmek faydalı bir başlangıç noktasıdır. Dikkat, yoğunlaşma ve hafıza sorunları zaman içinde değişkenlik gösteriyorsa ve bu değişkenlik anksiyete ve depresyon düzeyleriyle bir ilişki içindeyse, o zaman bunun TSSB'un aşamalı doğasına bağlı olması daha muhtemeldir. Öte yandan, eğer şikayetler kronikse, değişkenlik arz etmiyorsa ve hasta yerine aile üyeleri tarafından gündeme getiriliyorsa, o takdirde ilk anda bir kafa travması öyküsü bulunmasa bile beyin hasarını bir olasılık olarak hesaba katmak gerekir.

302. Organik beyin hasarından kuşkulanıldığında, ruh sağlığı uzmanı için ilk adım, hastayı ileri nörolojik muayene için bir hekime sevk etmeyi düşünmektir. İlk bulgulara bağlı olarak hekim bir nöroloğa danışabilir ya da tanı koyucu testler isteyebilir. Kapsamlı bir tıbbi inceleme, spesifik nörolojik konsültasyon ve nöropsikolojik değerlendirme düşünülmesi gereken olasılıklar arasındadır. Nöropsikolojik değerlendirme genellikle şu üç koşulda gereklidir: 1) Büyük bir nörolojik bozukluk yoksa; 2) Belirtiler ağırlıklı olarak bilişsel nitelikliyse; 3) Beyin hasarıyla TSSB arasında ayırıcı tanı konması gerekiyorsa.

303. Nöropsikolojik testlerin seçiminde de yukarıda açıklanan kısıtlılıklar geçerlidir. Bu yüzden standart test grupları kullanılamaz. Vakaya özgü ve bireyin özelliklerine duyarlı bir şekilde davranmak gerekir. Test seçmede gösterilmesi gereken esneklik, klinik hekimin çok tecrübeli, bilgili ve dikkatli olmasını şart koşar. Daha önce belirtildiği gibi, kullanılacak testler çoğunlukla sözel olmayanlarla sınırlı olacak ve genel nüfus temelli normların test edilen kişiye uygulanamadığı durumlarda, standart testlerin psikometrik niteliklerinde zorlanmalar olacaktır. Sözel ölçeklerin yokluğu çok ciddi bir sınırlılığa işaret eder. Bilişsel işlevselliğin bir çok alanı dil aracılığıyla çalışır ve hasarların doğasına dair sonuçlara ulaşmak için çeşitli sözel ve sözel olmayan ölçeklerin sistematik bir şekilde karşılaştırılması gerekir.

303. Konuyu daha da karmaşıklaştıran bir olgu da görece yakın kültürler arasında sözel olmayan testlerin sonuçları açısından anlamlı gruplar-arası farklılıkların bulunmuş olmasıdır. Örneğin Jacobs ve diğerleri genel nüfus temelli ve tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiş 118 İngilizce ve 118 İspanyolca konuşan yaşlıyı, kısa bir nöropsikolojik test modülündeki performansları açısından karşılaştırmıştır. Örneklemler tesadüfi olarak seçilmiş ve demografik değişkenlere göre eşleştirilmiştir. Ancak iki grubun sözel testlerdeki puanları benzer olmasına rağmen, İspanyolca konuşan grup hemen hemen bütün sözel olmayan ölçeklerde anlamlı derecede düşük puanlar almıştır. Bu sonuçlar, normları İngilizce konuşan insanlar için oluşturulmuş testlerin, diğer dilleri konuşan insanlara uygularken, hem sözel hem de sözel olmayan ölçekler için oldukça dikkatli davranılması gerektiğini göstermektedir.

305. İşkence mağduru olduğundan kuşkulanılan kişilerin nöropsikolojik değerlendirmesini yaparken kullanılacak testlerin seçimi, durumun gereklerine ve olasılıklara göre karar verecek olan klinik hekime bırakılmalıdır. Nöropsikolojik testler, beyin-davranış ilişkileri üzerine geniş bir eğitim ve bilgi birikimi olmadan düzgün bir şekilde kullanılamazlar. Nöropsikolojik testler ve uygulama biçimlerine dair kapsamlı bilgi standart kaynaklarda bulunabilir.

(c) Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB)

306. Yukarıda aktarılan mülahazalar, işkence mağduru olduğundan kuşkulanılan kişilerde beyin hasarının nöropsikolojik değerlendirmesinde ciddi dikkat gösterilmesi gerektiğini açığa çıkarmış olmalıdır. Bu durum, nöropsikolojik değerlendirme aracılığıyla TSSB'nin belgelenmesi amaçlanıyorsa daha da önem kazanır. Genel nüfus temelli normların mevcut olduğu toplumlardan gelen, TSSB olan kişilerin değerlendirmesinde bile hesaba katılması gereken bir takım zorluklar vardır. TSSB, psikiyatrik bir bozukluktur ve geleneksel olarak nöropsikolojik değerlendirme TSSB üzerinde odaklanmamıştır. Daha da önemlisi, TSSB, tıbbi tekniklerle doğrulanabilecek, ayırt edilebilir bir beyin lezyonunun analizine dayanan klasik paradigmaya uymamaktadır. Genel olarak psikiyatrik bozukluklardaki biyolojik mekanizmaların giderek daha çok anlaşılması ve vurgulanmasıyla, nöropsikolojik paradigmalar geçmişte olduğundan daha fazla çekicilik kazanmıştır. Ancak, Knight'ın belirttiği gibi, "şimdiye kadar nöropsikolojik açıdan TSSB üzerine çok az şey yazılmıştır."

307. Travma sonrası streste kullanılan nöropsikolojik ölçeklerin incelenmesinde kullanılan örneklemler arasında büyük farklılıklar vardır. Bu durum, bu çalışmalarda bildirilen bilişsel problem farklılıklarını açıklayabilir. Knight'ın belirttiği gibi, "klinik gözlemler, TSSB belirtilerinin en çok dikkat, hafıza ve icra edici işlevler gibi nörokognitif alanlarla örtüştüğü yönündedir." Bu gözlem, işkence mağ-

durlarından sıkça duyulan şikayetlerle uyum içindedir. Mağdurlar, yoğunlaşma zorluklarından, bilgiyi akılda tutamamak ve planlı, amaç-yönelimli faaliyetlerde bulunamamaktan şikayet etmektedirler.

308. Hasarın spesifikliğini belirlemek daha zor olsa bile, nöropsikolojik değerlendirme yöntemleriyle TSSB'unda nörokognitif bir hasarın var olup olmadığını tespit etmek mümkün gözükmektedir. Bazı çalışmalar, TSSB vakalarında normal kontrol gruplarıyla karşılaştırıldığında bu tür hasarların var olduğunu göstermiş, ancak bu vakaları diğer psikiyatrik kontrol gruplarından ayırt edememiştir. Diğer bir deyişle nörokognitif hasarları, TSSB vakalarında test sonuçları üzerinden tespit etmek mümkünken, bu hasarların varlığı TSSB tanısı koymak için yeterli değildir. Diğer bir çok değerlendirme yönteminde olduğu gibi, test sonuçlarının yorumu, görüşme verileriyle ilgili daha geniş bir bağlamla ve muhtemelen kişilik testleriyle bütünleştirilmelidir. Bu anlamda spesifik nöropsikolojik değerlendirme yöntemleri, belli nöropsikiyatrik hasarlarla birlikte giden diğer psikiyatrik bozukluklarda olduğu gibi TSSB'nin belgelenmesinde de bir katkı sunabilir.

309. Önemli kısıtlılıklara rağmen nöropsikolojik değerlendirme, beyin hasarından kuşkulanılan durumların incelenmesinde ve beyin hasarını TSSB'dan ayırt etmede yararlı olabilir. Nöropsikolojik değerlendirme aynı zamanda, TSSB ve ilişkili diğer bozukluklarda görülen hafıza zorlukları gibi spesifik belirtilerin saptanmasında da kullanılabilir.

5. Çocuklar ve İşkence

310. İşkence bir çocuğu doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Bu etki, çocuğun işkence görmesine ya da tutuklanmasına, ana babasının veya yakın akrabalarının işkence görmesine, işkenceye ve şiddete tanık olmasına bağlı olabilir. Çocuğun çevresindeki insanlardan biri işkence gördüğünde, işkence dolaylı yoldan bile olsa kaçınılmaz olarak çocuğu etkileyecektir, çünkü işkence, mağdurların tüm ailesini ve mensubu bulundukları toplulukları etkilemektedir. İşkencenin çocuklar üzerindeki etkilerini bütünlüklü bir şekilde tartışmak ve işkence gören çocukların nasıl değerlendirilmesi gerektiğine dair bir rehber ortaya koymak bu el kılavuzunun çapını aşmaktadır. Yine de bir çok önemli noktayı özetlemek mümkündür.

311.Öncelikle, işkence gördüğünden ya da işkenceye tanık olduğundan kuşkulanılan bir çocuğu değerlendirirken, klinik hekimin, çocuğun ilgili kişilerden destek alıp almadığından ve değerlendirme sırasında kendisini güvende hissedip etmediğinden emin olması gerekir. Bu, değerlendirme sırasında bir ebeveynin ya da çocuğun bakımından sorumlu güvenilir birinin mevcudiyetini gerektirebilir. İkinci olarak, klinik hekimin çocukların travmayla ilgili duygu ve düşüncelerini sözden çok davranışlarla ifade ettiklerini unutmaması gerekir. Çocuğun duygu ve düşüncelerini ne derece dile getirebildiği yaşına, gelişimsel düzeyine ve de aile dinamikleri, kişilik özellikleri, kültürel normlar gibi diğer faktörlere bağlıdır.

312. Eğer çocuk fiziksel ya da cinsel olarak bir saldırıya uğramışsa, mümkün olduğu koşullarda çocuk istismarı konusunda uzman biri tarafından görülmesi önem kazanır. Çocuk tarafından muhtemelen travmatik olarak yaşantılanacak olan cinsel organ muayenesi, bulguları yorumlamada tecrübeli bir klinisyen tarafından yapılmalıdır. Bazı durumlarda muayeneyi videoya çekmek, çocuğu yeniden muayene edilmek zorunda bırakmadan başka uzmanların da bulgular hakkında görüş belirtmesi açısından uygundur. Genel anestezi verilmeden tam bir cinsel organ ve anüs muayenesi yapmak uygun olmayabilir. Ayrıca klinisyenin, muayenenin çocuğa tacizi hatırlatabileceğinin ve çocuğun kendiliğinden bir şekilde çığlık atabileceğinin ve muayene sırasında psikolojik olarak dağılabileceğinin farkında olması gerekir.

(a) Gelişimin Değerlendirilmesi

313.Bir çocuğun işkenceye tepkisi yaşına, hangi gelişimsel aşamada olduğuna ve bilişsel yeteneklerine bağlıdır. Çocuğun yaşı küçüldükçe, travmatik olayı nasıl yaşadığı ve ne anladığı, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin olaydan hemen sonraki tepkilerinden ve tutumlarından daha çok etkilenir. İşkence görmüş ya da işkenceye tanık olmuş üç yaşından küçük çocuklar için çocuğa bakan kişinin oynadığı koruyucu ve güven verici rol çok önemlidir. Çok küçük çocukların travmatik yaşantılara tepkileri arasında tipik olanı, huzursuzluk, uyku bozukluğu, sinirlilik, abartılı irkilme tepkisi ve kaçınma gibi belirtilerle ortaya çıkan artmış uyanıklık durumudur. Üç yaşından büyük çocuklar çoğunlukla içe kapanmaya ve travmatik olaylar üzerine doğrudan konuşmamaya eğilimlidirler. Sözel ifade yeteneği gelişim boyunca artar. Somut işlem döneminde (8-9 yaş), çocuklar olayları güvenilir bir şekilde kronolojik olarak sıralamaya başlayabildiklerinde bu yetenekte ciddi bir artış görülür. Bu dönemde somut işlemler ve zamansal/mekansal kapasiteler gelişir. Bu yeni yetenekler hala kırılgandır ve soyut işlem döneminin başlangıcına (12 yaş) kadar çocuklar, sürekliliği olan bir tarzda tutarlı bir anlatı kurmayı beceremezler. Ergenlik fırtınalı bir gelişim dönemidir. İşkencenin etkileri çok farklı olabilir. İşkence yaşantıları ergenlerde anti-sosyal davranışlarla sonuçlanan derin kişilik değişimlerine yol açabilir. Öte yandan işkencenin ergenler üzerindeki etkileri daha küçük çocuklarda görülenlere de benzeyebilir.

(b) Klinik Değerlendirmeler

314. TSSB belirtileri çocuklarda görülebilir. Bu belirtiler erişkinlerde gözlemlenenlere benzeyebilir ancak klinik hekimin sözel ifadeler yerine çocuğun davranışlarına daha çok ağırlık vermesi gerekir. Örneğin çocuk yeniden yaşantılama belirtilerini, travmatik olayın özelliklerini temsil eden tekdüze oyunları tekrar tekrar oynayarak, oyun sırasında ya da oyun dışında olayı görsel bir şekilde hatırlayarak, travmatik olayla ilgili sürekli soru sorarak ve konuşarak ve kabuslar görerek ser-

gileyebilir. Çocuk, altını ıslatma, bağırsak hareketlerinin kontrolünü yitirme, içe kapanma, duygulanım kısıtlılığı, kendine ve başkalarına yönelik tavırlarında değişiklikler ve geleceksizlik hissi gibi belirtiler de geliştirebilir. Aşırı artmış uyanıklık durumu yaşayabilir ve tabloya gece terörü yatağa yatma zorlukları, uyku bozuklukları, abartılı irkilme tepkisi, sinirlilik ve ciddi düzeyde dikkat ve yoğunlaşma zorlukları eklenebilir. Travmatik olaydan önce var olmayan korkular ve saldırgan davranışlar, akranlara, yetişkinlere, hayvanlara yönelik saldırganlık, karanlıktan, tuvalete yalnız gitmekten korkma ve fobiler şeklinde tezahür edebilir. Çocuk, yaşına uygun olmayan cinsel davranışlarda bulunabilir ve somatik tepkiler verebilir. Abartılı bir yabancı korkusu, ayrılık anksiyetesi, panik, aşırı heyecan, hiddet nöbetleri ve kontrolsüz ağlama gibi anksiyete belirtileri de görülebilir. Ayrıca yeme problemleri de gelişebilir.

(c) Ailenin Rolü

315. Çocuklardaki ısrarlı belirtiler açısından aile, önemli ve dinamik bir rol oynar. Aile ahengini korumak için işlev bozukluğuna tekabül eden davranışlar ve aile içindeki rol dağılımında değişiklikler ortaya çıkabilir. Belirli aile üyelerine ve de sıklıkla çocuklara hasta rolü verilip, daha da ciddi rahatsızlıklar geliştirmelerine neden olunabilir. Başka durumlarda ise çocuk aşırı korunuyor ve travmayla ilgili önemli bilgiler ondan saklanıyor olabilir. Ya da çocuk ebeveyn yerine konup, ana babasına bakması beklenebilir. Çocuğun işkenceden doğrudan değil de dolaylı olarak etkilendiği durumlarda ise, yetişkinler çoğunlukla olayın çocuğun ruhsal durumu ve gelişimi üzerindeki etkisini hafife almaya eğilimlidirler. Çocuğun çevresinde sevdiği kişiler işkence gördüğünde ve tecavüze uğradığında veya çocuk ciddi bir travmaya ya da işkenceye tanık olduğunda, çocuk kötü olaylardan kendisinin sorumlu olduğu veya ebeveynlerinin sıkıntılarına kendisinin katlanmak zorunda olduğu gibi inançlar geliştirebilir. Bu tür inançlar, suçluluk, sadakat çatışmaları, bağımsız bir yetişkin olmaya yönelik kişisel gelişim ve olgunlaşma gibi alanlarda uzun dönemli sorunlara yol açabilir.

EK I

İŞKENCE VE DİĞER ZALİMANE, İNSANLIK DIŞI VE AŞAĞILAYICI MUAMELE VEYA CEZALARIN ETKİLİ BİÇİMDE SORUŞTURULMASI VE BELGELENDİRİLMESİNE KILAVUZLUK EDEN İLKELER

İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaların (metinde bundan sonra işkence veya kötü muamele olarak geçecektir) etkili biçimde soruşturulması ve belgelendirilmesinin amaçları arasında şunlar sayılabilir: eldeki bilgilerin açıklığa kavuşturulması, mağdurlar ve aileleri için, bireylerin ve

Devletin sorumluluğunun ortaya konması ve sorumluluğun kabul edilmesi; bu tür olayların tekrarını önlemek için alınması gereken önlemlerin tanımlanması; soruşturma sonucunda sorumlu olduğu belirlenenler için cezai ve/veya uygun disiplin cezası işlemlerinin başlatılması, yeterli ve makul miktarda maddi tazminat, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin temini de dahil olmak üzere Devlet›in durumu tazmin etmesi ve düzeltmesi gereğini sergilemek sayılabilir.

Devletler, işkence ve kötü muamele şikayetleri ve bildirimlerinin, anında ve etkili bir biçimde soruşturulmasını sağlamakla yükümlüdürler. Açık bir şikayetin olmadığı durumlarda bile işkence ve kötü muamele yapıldığına ilişkin belirtiler varsa, soruşturma yapılmalıdır. Soruşturmayı yürütenler, bu tür olayların faili olduğundan şüphelenilen kişiler ve onların hizmet ettiği kurum ve kuruluşlardan bağımsız, soruşturma yürütebilecek vasıfta, tarafsız kişiler olmalıdır. Bu kişilerin tarafsız tıp uzmanlarına veya konuyla ilgili diğer uzmanlara erişim veya bu tür uzmanları çağırma yetkileri olmalıdır. Soruşturmalar yürütülürken, en yüksek profesyonel standartlara uygun yöntemler kullanılmalı ve soruşturma sonuçları kamuya açıklanmalıdır.

Soruşturma yapan kurum, soruşturma için gerekli bütün bilgileri toplama gücüne sahip olmalı ve gerekli bütün bilgileri toplama yükümlülüğünü üstlenmelidir. Soruşturmayı yürüten kişiler, etkili soruşturma yürütmek için gerekli bütün maddi ve teknik kaynaklara sahip olmalıdırlar. Bu kişilerin, işkence veya kötü muamele vakalarına karıştığı iddia edilen resmi görevlileri tanıklığa çağırma ve tanıklığa zorlama yetkisi de olmalıdır. Aynı kural, bütün tanıklar için geçerlidir. Soruşturma yapma yetkisine sahip olan kurum, işkenceye karıştığı iddia edilen resmi görevliler de dahil olmak üzere soruşturmanın selameti açısından gerekli herkesi tanıklık yapmak için çağırma, bu amaçla tebligatta bulunma ve yapılan tanıklıkları destekleyici kanıtlar sunulmasını isteme yetkisine haiz olmalıdır. İşkence ve kötü muamele kurbanı oldukları iddia edilen kişiler, tanıklar, soruşturmayı yürüten kişiler ve bunların aileleri soruşturma esnasında veya sonrasında şiddet, şiddet tehdidi ve her türlü gözdağına karşı korunmalıdırlar. İşkence veya kötü muamele olayına karıştığı iddia edilen kişiler doğrudan veya dolaylı olarak, şikayette bulunanlar, tanıklar ve onların aileleri ve soruşturmayı yürütenler üzerinde güç veya denetim sahibi olabilecekleri bir konumdaysalar, derhal görevden alınmalıdırlar.

İşkence veya kötü muamele kurbanı olduğu iddia edilen kişiler ve bunların yasal temsilcileri, duruşmalardan, soruşturma oturumlarından haberdar edilmeli, bu oturumlarda bulunma hakkına sahip olmalı, soruşturma için gerekli bilgilere erişim hakkına ve olanağına ve duruşmalarda kanıt sunma hakkına sahip olmalıdırlar.

Yetersiz uzmanlık veya önyargı şüphesi, belli bir işkence ve kötü muamele biçimi ve başka önemli nedenlerle halihazırda varolan soruşturma süreçlerinin yetersiz

kalması durumunda, Devlet, soruşturmanın bağımsız bir soruşturma komisyonu veya benzer bir sistemle yürütülmesini güvenceye almalıdır. Bu tür bir komisyonun üyeleri, toplumda tarafsız, konunun ehli ve bağımsız olarak tanınan kişiler arasından seçilmelidir. Bu kişiler özellikle, işkence ve kötü muamele zanlılarından ve/veya bu kişilerin hizmet ettikleri kurumlardan bağımsız kişiler olmalıdır. Komisyon, soruşturma için gerekli bütün bilgileri elde etme yetkisine sahip olmalı ve soruşturmayı bu İlkelerde tanımlanan biçimde yürütmelidir.

Soruşturma sonucunda, makul bir süre içinde, soruşturmanın kapsamı, kanıtları değerlendirmek için kullanılan süreçler ve yöntemler, elde edilen bulguların ışığında geçerli hukuk kurallarına göre tavsiyeler ve varılan sonuçları da içeren yazılı bir rapor hazırlanmalıdır. Rapor tamamlandıktan sonra kamuoyuna açıklanmalıdır. Bu raporda gerçekleştiği tespit edilen spesifik olaylar detaylı bir biçimde tanımlanmalı, bulguların dayandığı kanıtlar, koruma amacıyla kimlikleri gizli tutulanlar hariç tanıkların listesi de yer almalıdır. Devlet, makul bir süre içinde soruşturma raporuna yanıt vermeli ve rapora yanıt olarak yapılacak uygun önlemleri de belirtmelidir.

İşkence ve kötü muamele soruşturmalarında çalışan tıp uzmanları her zaman en yüksek etik standartlara uygun biçimde davranmalı ve tıbbi araştırma ve muayeneden önce kişinin bilgilendirilmiş onamını almalıdır. Muayene, tıp biliminin kabul edilmiş standartlarına uygun biçimde yürütülmelidir. Muayene, tıp uzmanın denetimi altında, devlet görevlileri ve güvenlik güçleri mensuplarının mevcut olmadığı bir ortamda, kişinin mahremiyetine saygı göstererek yapılmalıdır. Tıp uzmanı muayenenin hemen sonrasında doğru bir yazılı rapor hazırlamalıdır. Bu raporda en azından aşağıdaki bilgiler yer almalıdır:

(a) *Görüşme Koşulları*: Görüşme yapılan kişinin adı, muayene sırasıda mevcut olanların adları, bu kişilerin muayene yapılan kişiyle olan ilişkileri, görüşmenin kesin tarihi, saati, görüşme yapılan yerin adresi (uygun olduğu durumlarda görüşme yapılan odanın yeri), görüşme yapılan yerin tanımı (örneğin klinik, cezaevi, ev vb.); görüşme yapıldığı sıradaki koşullar (muayene için geldiğinde veya muayene sırasında kişinin tabii olduğu kısıtlamalar, görüşme sırasında odada güvenlik güçlerinin mevcut olup olmadığı, tutukluya eşlik edenlerin hal ve tavrı, muayeneyi yapan kişiye yönelik tehditkar ifadeler vs.) ve diğer geçerli unsurlar;

(b) *Öykü:* Gerçekleştiği iddia edilen işkence ve kötü muamele yöntemleri, işkence ve kötü muamelenin ne zaman gerçekleştiği, bütün fiziksel ve psikolojik semptomlar ve şikayetler de dahil olmak üzere kişinin görüşme sırasında anlattığı öykünün detaylı bir raporu;

(c) *Fiziksel ve Psikolojik Muayene:* Uygun tanı koyucu testler ve mümkün olduğu durumlarda bütün yaralanmaların renkli fotoğrafları da dahil olmak üzere klinik muayene sonucunda elde edilen bütün fiziksel ve psikolojik bulguların kaydı.

(d) *Değerlendirme:* Fiziksel ve psikolojik bulgular ile işkence ve kötü muamele arasındaki muhtemel ilişkinin değerlendirilmesi. Gerekli tıbbi ve psikolojik tedavi ve/veya yapılması gereken başka tıbbi testler ve muayeneler için görüş ve tavsiyeler;

(e) Yazar : Raporda muayeneyi yapan kişilerin adları açıkça belirtilmeli ve rapor hazırlayanlar tarafından imzalanmalı;

Hazırlanan rapor gizli tutulmalı ve rapor muayene edilen kişiye veya kişinin yasal temsilcisi olarak atadığı kimseye teslim edilmelidir. Muayene edilen kişi veya temsilcisinin muayene süreci hakkındaki görüşleri de sorulmalı ve raporda bu kişilerin görüşlerine de yer verilmelidir. Uygun olduğu durumlarda, işkence veya kötü muamele iddialarını soruşturmakla yetkili olanlara da yazılı rapor verilmelidir. Bu raporun yetkili kişilere güvenli bir biçimde ulaştırılmasını güvenceye almak, Devlet'in sorumluluğudur. Muayene edilen kişinin rızası veya bu tür bir talepte bulunma yetkisi bulunan mahkemenin yetki vermesi istisna olmak üzere, rapor başka kimseye verilmemelidir.

EK II

TEŞHIS VE TANI TESTLERİ

Tanısal testler sürekli olarak geliştirilmekte ve sınanmaktadır. Bu el kılavuzu yazıldığı sırada, aşağıdaki tanı koyucu testlerin anlamlı olduğu düşünülmüştü. Ancak araştırmacılar, destekleyici ek delile ihtiyaç olduğunda güncel bilgi kaynaklarına ulaşmak için çaba göstermeli, örneğin işkencenin belgelendirilmesinde uzmanlaşmış örgütlerden biriyle irtibata geçmelidir. (bakınız bölüm V.E.)

1.) Radyolojik Görüntüleme

Travmanın akut fazında çeşitli görüntüleme yöntemleri, iskelet ve yumuşak doku hasarlarının belgelendirilmesinde ciddi bir katkı yaratabilir. İşkencenin fiziki hasarları iyileştiğindeyse, aynı görüntüleme yöntemleri rezidüel sekeli hiç bir biçimde saptayamayabilir. Hasta muayenesi veya çeşitli işkence yöntemleri tartışılırken, çeşitli radyolojik çalışmalara atıfta bulunulmuştur. Daha sonra en sofistike (ve pahalı) teknolojilere dünyanın her yerinde erişilemeyeceği ya da bu yöntemlerin en azından hapishanedeki insanlar için kullanılamayacağı akılda tutularak, bu radyolojik yöntemlerin uygulanması hakkında özet bilgi verilmiştir.

Tanısal radyoloji ve görüntüleme yöntemleri arasında, rutin radyografi,radyoizotopik sintigrafi, bilgisayarlı tomografi (BT), nükleer manyetik rezonans görüntülemesini (MRI) ve ultrasonografi yer alır. Her yöntemin avantajları ve sakınca-

ları mevcuttur. X ışınları, sintigrafi ve bilgisayarlı tomografik görüntülemelerinde, hamile kadın ve çocuklarda dikkat edilmesi gereken iyonize radyasyonu kullanılır. Manyetik rezonans tekniğinde manyetik alandan yararlanılmaktadır; teorik olarak minimal da olsa manyetik alanın fetüs ve çocuklar üzerine etkileri vardır. Ultrason ses dalgalarını kullanır; ses dalgalarının biyolojik bir riski bilinmemektedir

X ışını tetkiklerine kolaylıkla ulaşılabilir. İlk muayenede, kafatası hariç tüm hasarlı bölgeler rutin radyofgrafi ile incelenmelidir. Rutin radyografi yüzdeki kırıkları gösterebilir. Ancak daha fazla kırık, fragmanların yer değiştirmesini ve ilişkili yumuşak doku hasarı ve komplikasyonları da gösterebileceği için BT daha üstün bir yöntemdir. Periost hasarı ya da minimal kırıklar olduğu düşünüldüğünde, rutin radyografiye ek olarak sintigrafi de kullanılmalıdır. Akut bir kırık olduğunda ya da erken dönem osteomyelitde bile x-ışını incelemelerinin bir kısmı negatif sonuç verecektir. Özellikle çocuklarda bazı kırıkların radyolojik belirti vermeden iyileşmesi mümkündür. Yumuşak doku değerlendirmeleri için rutin radyografi uygun bir yöntem değildir.

Sintgirafi yüksek duyarlılığı olan ancak özgünlüğü kısıtlı bir yöntemdir. Sintigrafi tüm iskeleti ostemiyelit gibi hastalık süreçleri ve travma açısından görüntülemek için, ekonomik ve etkin bir yöntemdir. Sintigrafi ile testis torsiyonu da incelenebilir ancak ultrason incelemesi bu araştırma için daha uygun bir yöntemdir. Sintigrafi yumuşak doku travmasını tanımlamak için kullanılmaz.

Sintigrafi ile akut bir kırık yirm idört saat sonunda saptanabilirse de, genellikle 2-3 gün içinde; özellikle yaşlılarda ise bir haftada kesin sonuç alınabilir. Görüntü genellikle 2 yıl sonra normale döner. Ancak bazen kırıklarda ve tedavi edilmiş osteomiyelitlerde yıllarca pozitif sonuç alınabilir. Çocuklarda epifiz veya metadiafizlerdeki (uzun kemiklerin uç kısmı) kırıklarda, epifizlerde radyofarmasötigin normal olarak da alınması yüzünden kemik sintigrafisinin kullanımı çok zordur. Rutin x ışını ile saptanamayan kaburga kırıkları sintigrafi ile saptanabilir.

a) Falaka Tanısında Kemik Sintigrafisinin Kullanımı

Kemik sintigrafisi 3 saatlik geç faz yada üç faz incelemesi kullanılarak uygulanabilir. Üç faz 1) Radyonükleid anjiogramı (arteriyal faz), 2) kan havuzu (yumuşak doku-venöz faz) ve 3) Geç faz (kemik fazı). Falaka uygulamasından kısa bir süre sonra incelenen hastalara, bir hafta arayla iki sintigrafi yapılmalıdır. Birinci sintigrafinin negatif, ikinci sintigrafinin pozitif olması birinci sintigrafiden birkaç gün önce falakaya maruz kalındığını gösterir. Akut olgularda bir hafta arayla uygulanan her iki sintigrafinin de negatif olması falakanın uygulanmadığı anlamına gelmez. Uygulanan falakanın şiddetinin sintigrafinin hassaslık düzeyinin altında olduğunu gösterir. Başlangıçta 3-faz görüntülemesi yapıldı ise, radyonüleitid anjiyogramında ve kan havuzu görüntülerinde artmış alım ve kemik fazında artma

olmaması, yumuşak doku hasarıyla uyumlu hiperemiyi gösterir. Ayak kemiklerindeki ve yumuşak dokudaki travma MRI ile de saptanabilir.

b) Ultrasonografi

Ultrason ucuz ve biyolojik tehlikesi olmayan bir yöntemdir. İncelemenin kalitesi, incelemeyi yapan uzmanın yeteneklerine bağlıdır. Dünyada BT'nin olmadığı yerlerde ultrason akut abdominal travmayı değerlendirmek için kullanılır. Tendonopatiler de ultrason ile değerlendirilebilir. Ultrason, testiküler anormalliklerin değerlendirilmesinde de tercih edilen metotlardan biridir. Askı işkencesi sonrası akut ve kronik fazlarda omuz ultrasonografisi uygulanır. Ultrason incelemesiyle akut periyodda omuz eklemi üzerinde ve etrafında ödem ve sıvı toplanması, rotator cuff'da laserasyon ve hematom gözlemlenebilir. Ultrasonun tekrar uygulanması ile saptanan bulguların zamanla kaybolması tanıyı güçlendirir. Bu tür durumlarda EMG, sintigrafi ve diğer radyolojik incelemeler bir arada uygulanmalı ve aralarındaki korelasyon incelenmelidir. Diğer incelemelerde pozitif sonuç elde edilmese bile, ultrason bulguları tek başına askı işkencesini ispatlamak için yeterlidir.

c) Bilgisayarlı Tomografi Görüntülemesi

Yumuşak doku ve kemiği görüntülemek için BT mükemmel bir yöntemdir MRI ise yumuşak dokuda kemikten daha iyidir. Ancak gizli kırıklar MRI ile zaman olarak rutin radyografi yada sintigrafi den daha önce saptanabilir. Açık skaner ve/veya sedasyon uygulaması, işkenceden sağ kalanlarda yaygın olan anksiyete ve klostrofobiyi hafifletebilir. BT de kırıkları saptamak ve değerlendirmek için mükemmel bir yöntemdir. Özellikle temporal kemik ve yüz kemikleri değerlendirmesinde mükemmeldir. Özellikle spinal, pelvik, omuz ve acetebular kırıklarda fragmanlarının dizilimi ve yer değiştirmesinin değerlendirilmesinde avantajlı bir yöntemdir. BT kemik berelenmesini ayırt edemez. BT kontrast bir ajanın intravenöz infüzyonla uygulanmasıyla ya da intravenoz ajan uygulaması olmaksızın akut, subakut ve kronik merkezi sinir sistemi lezyonlarında ilk inceleme yöntemi olmalıdır. BT incelemesi negatif ya da şüpheli ise veya işkenceden sağ çıkan kişinin merkezi sinir sistemi şikayetlerini açıklamıyor ise o zaman ileri inceleme olarak MRI uygulanır. Temporal kemik kırıklarında birincil inceleme yöntemi, kemik pencereli BT, pre ve post kontrast inceleme olmalıdır. Kemik percereleri kırıkları ve ossiküler çatlakları gösterebilir. Rekontrast inceleme sıvı ve kolestatomu gösterebilir. Bu bölgedeki vaskuler anomalilerden ötürü kontrast inceleme tavsiye edilir. Rinore'de spinal kanala enjekte edilen kontrast madde temporal kemiklerden birinden çıkmalıdır. MRI incelemesi de sıvı kaçağının nedeni olan yırtığı gösterebilir.

Rinore şüphesi olduğunda yumuşak doku ve kemik pencereleri ile birlikte yüz BT 'si çekilmelidir. Spinal kanala kontrast madde enjekte edildikten sonra bir BT daha çekilir.

d) Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRG)

MRI merkezi sinir sistemi anormalliklerini saptamada daha hassas bir yöntemdir. Merkezi Sinir Sistemi, kanamaları zaman içinde gelişimi açısından hemen, hiperakut, akut, subakut ve kronik fazlara ayrılır. Merkezi sinir sistemi kanamalarının zaman içindeki gelişimi, hemorajinin görüntü özellikleri ile korelasyon gösteren bir dizge izler. Böylelikle görüntüleme bulguları, kafa travmasının oluş zamanını tahmin etmeye ve iddia edilen olaylarla korelasyon kurmaya yardımcı olur. SSS kanaması tamamıyla çözünebilir ya da BT görüntüsünün yıllar sonra bile pozitif olacağı yeterli hemosiderin tortusu oluşturur. Yumuşak dokudaki ve özellikle kas içindeki kanama genellikle hiçbir iz bırakmadan yok olurken bazen osifiye olabilir. Bu oluşuma heterotrofik kemik oluşumu ya da myosits ossifikans denir ve BT ile saptanabilir.

2) Elektrik Şoku Hasarının Biyopsisi

Elektrik şoku hasarlarında her zaman olması gerekmese de, elektrik akımı travmasına özgü ve yüksek derecede tanı koydurucu mikroskopik değişimler ortaya çıkabilir. Biyopsi materyalinde bu özgün değişikliklerin olmaması, elektrik şoku işkencesi tanısını zayıflatıcı bir neden olamaz ve adli mercilerin böylesi bir tahmin yapmalarına izin verilmemelidir. Maalesef, bir mahkeme elektrik işkencesi iddiasında bulunan bir şikayetçiye iddiaların ispatlanması için biyopsi teklif ederse, işleme razı olmamak ya da "negatif" sonuç alınması mahkeme üzerinde mutlaka ön yargı oluşturacaktır. Dahası işkence ile ilişkili elektrik hasarı ile ilgili biyopsi ile tanı koymaya dayalı klinik deneyim çok azdır. Dolayısı ile tanı sadece güvenilir bir öykü alma ve fizik muayene ile konulabilir.

Dolayısı ile bu süreç, tanısal bir standart olarak desteklenmemeli şu anda sadece klinik araştırma grubu içinde yapılmalıdır. Biyopsi için bilgilendirilmiş onam alınırken, kişi sonuçların belirsizliği konusunda bilgilendirilmeli, halihazırda travmatize edilmiş benliğe karşı etkileri, potansiyel kazançları değerlendirmesine izin verilmelidir.

a) Biyopsinin temelleri

Anestezi altındaki domuzların derilerine elektrik şokunun etkileri ile ilgili yapılmış çok büyük sayıda laboratuvar araştırmaları vardır. Bu çalışmalar lezyonların punç biyopsilerinin mikroskopik incelemesi ile elektrik hasarı için, spesifik olan histolojik bulguların saptanabildiğini göstermiştir. Ancak bu araştırmaların klinikte belirgin olarak uygulanabilecek ileri tartışmaları, bu yayının alanı dışındadır. Okuyucu daha ileri bilgiler için yukarıda atıfta bulunan yayınları inceleyebilir.

İnsanlardaki elektrik şoku işkencesi ile ilgili az sayıda olgu incelenmiştir. Sadece elektrik uygulamasından 7 gün sonra biyopsi alınan olguda, elektrik hasarları

için tanı koydurucu olduğu düşünülen bulgular saptanmıştır (Nekrotik doku etrafındaki canlı doku içindeki dermal liflere lokalize kalsiyum tuzları çökeltileri). Elektrik işkencesi iddiasından bir kaç gün sonra biyopsi alınan diğer olgulardaki lezyonlarda segmantal değişimler ve hücresel yapılarda kalsiyum tuzları çökeltileri saptanmıştır. Bu bulgular elektrik akımı uygulaması ile yüksek derecede uyumlu olup tanı koydurucu değildir çünkü dermal lifler üzerinde kalsiyum tuzları çökeltileri gözlemlenmemiştir. Elektrik işkence iddiasından bir ay sonra alınan biyopside 1-2 mm genişliğinde konik skar görülmüş ve saptanan fibroblast artışı ve çok sık ve yüzeye paralel ince kollegen lifleri elektrik hasarı ile uyumlu olup tanı koydurucu değildir.

b) Yöntem

Hastadan bilgilendirilmiş onam alındıktan sonra biyopsiden önce kabul gören adli tıp metodları uyarınca lezyonun fotoğrafı çekilmelidir. Lokal anestezi altında 3-4 mm'lik punç biyopsi alınmalı, tampone formalin fiksatifi veya benzeri bir fiksatif içine yerleştirilmelidir. Cilt biyopsisi elektrik hasarından sonra en kısa sürede alınmalıdır. Elektrik travması genellikle epidermisve superficial dermisde sınırlı olarak kaldığından lezyonlar çok çabuk kaybolabilir. Birden fazla lezyondan biyopsi alınabilir ancak hastanın maruz kalacağı potansiyel sıkıntı göz önüne alınmalıdır. Biyopsi materyali dermatopatolojide uzmanlaşmış bir patolog tarafından incelenmelidir.

c) Elektrik hasarının tanı koydurucu bulguları

Epidermis, ter bezleri ve damar duvarlarında vesiküler nüklei (ayırıcı tanıda sadece bir durum daha vardır: bazik solüsyonlarla oluşan hasarlar) ve kollejen ve elastik lifler üzerine birbirinden ayrı yerleşmiş kalsiyum tuzu çökeltileri (Ayırıcı tanıda calcinosis cutis düşünülmelidir; art arda yapılan 220 000 insan cildi biyopsisinden 75'inde görülmüştür, nadiren rastlanır ve burada kalsiyum çökeltileri genellikle kollajen ve elastik lifler üzerinde birbirinden ayrı yerleşmeyip oldukça yaygındır) elektrik hasarı için tanı koydurucu bulgulardır.

Konikal segmentlerde görülen 1-2 mm çapında lezyonlar, epidermiste demir ve bakır çökeltileri (elektroda bağlı olarak) epidermis, ter bezleri ve damar duvarlarında homojen stoplazma gibi bulgular ise elektrik hasarı sonucu oluşabilen ancak tipik olmayan bulgulardır. Ayrıca segmental lezyonlarda hücre yapılarının üzerinde kalsiyum tuzu çökeltileri olabilir ya da hiçbir anormal histolojik değişim olmayabilir.

EK III

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELENIN BELGELENDIRILMESI IÇIN ANATOMIK ÇIZIMLER

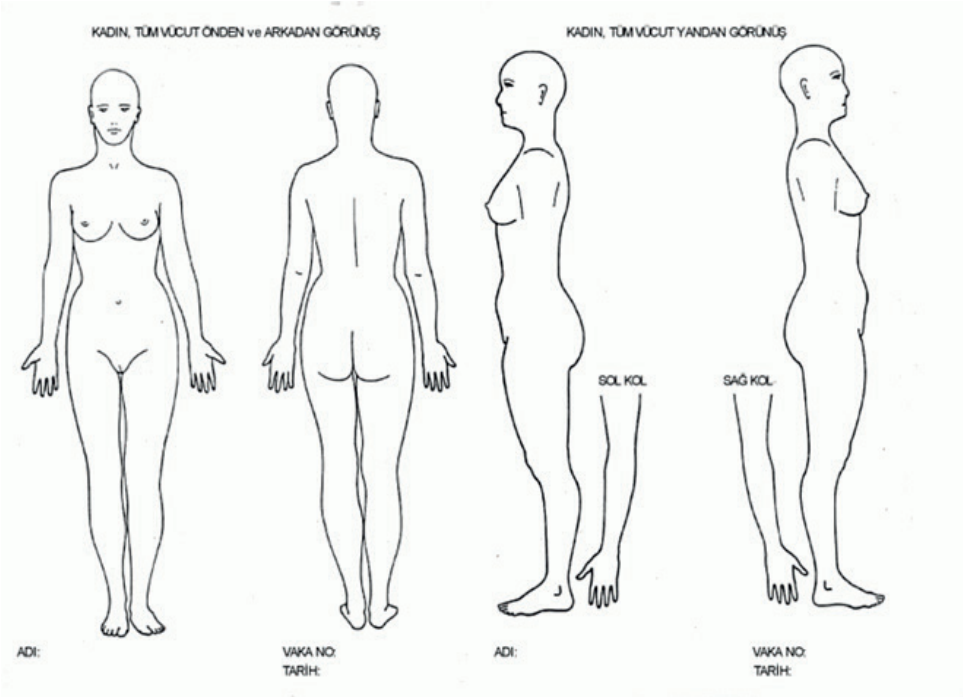

KADIN, GÖĞÜS-KARIN ÖNDEN ve ARKADAN GÖRÜNÜŞ

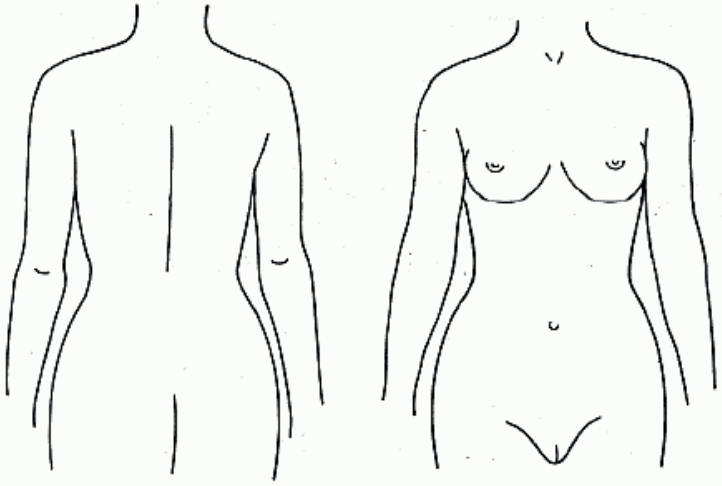

ADI: VAKA NO:
TARİH:

KADIN, PERİNE

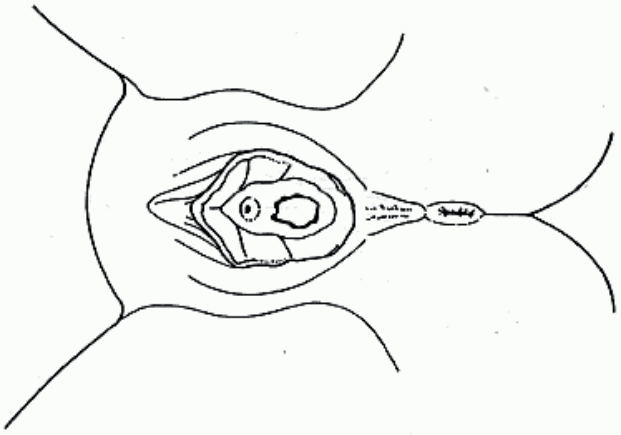

ADI: VAKA NO:
TARİH:

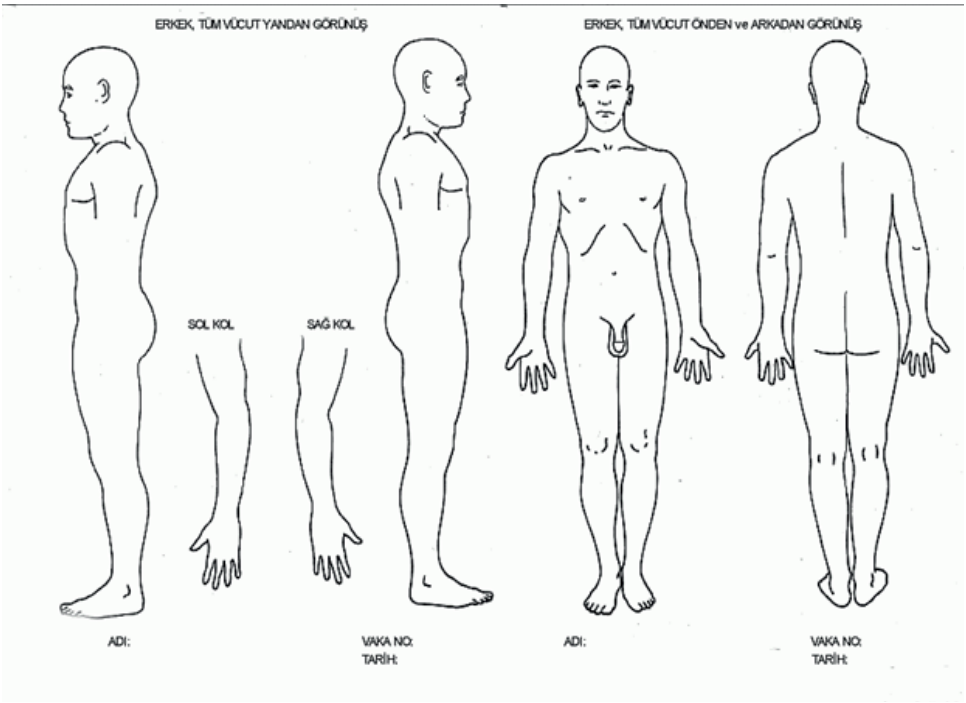
ERKEK, TÜM VÜCUT YANDAN GÖRÜNÜŞ
SOL KOL
SAĞ KOL
ADI:
VAKA NO:
TARİH:
ERKEK, TÜM VÜCUT ÖNDEN ve ARKADAN GÖRÜNÜŞ
ADI:
VAKA NO:
TARİH:

ERKEK, GÖĞÜS-KARIN ÖNDEN ve ARKADAN GÖRÜNÜŞ

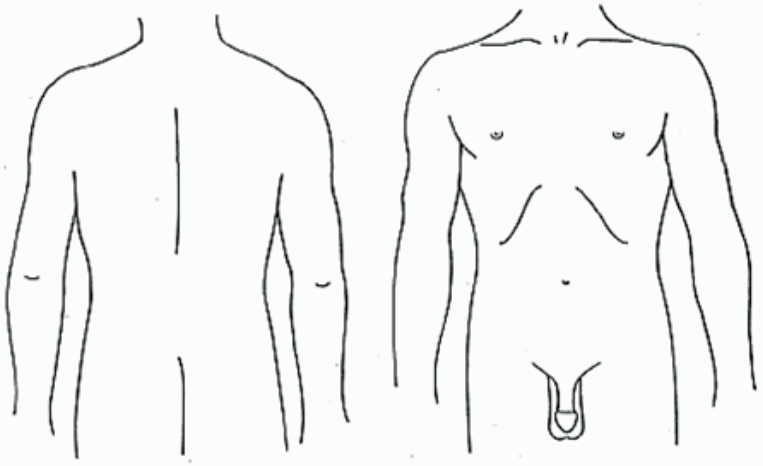

ADI: VAKA NO:
TARİH:

AYAKLAR, SOL ve SAĞ PLANTAR YÜZ

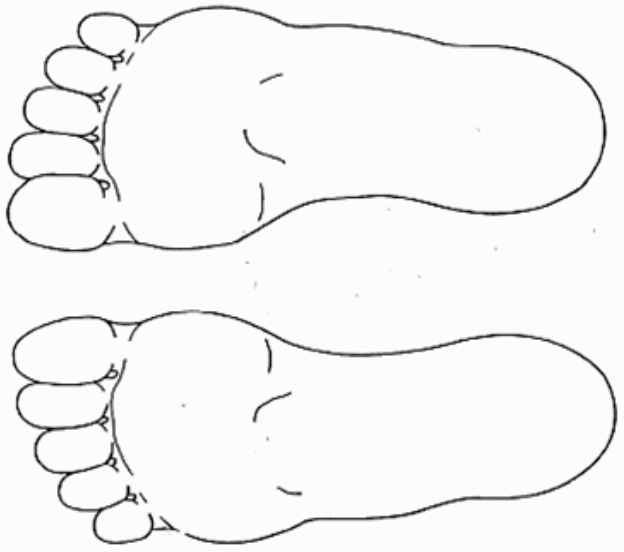

ADI: VAKA NO:
TARİH:

SOL EL, PALMAR ve DORSAL

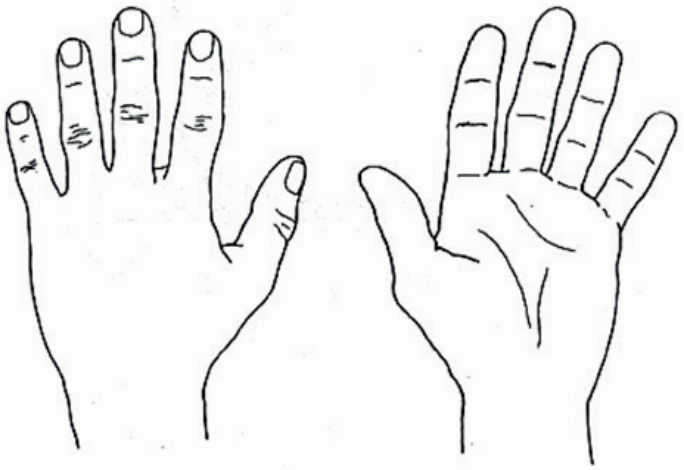

ADI: VAKA NO:
TARİH:

SAĞ EL, PALMAR ve DORSAL

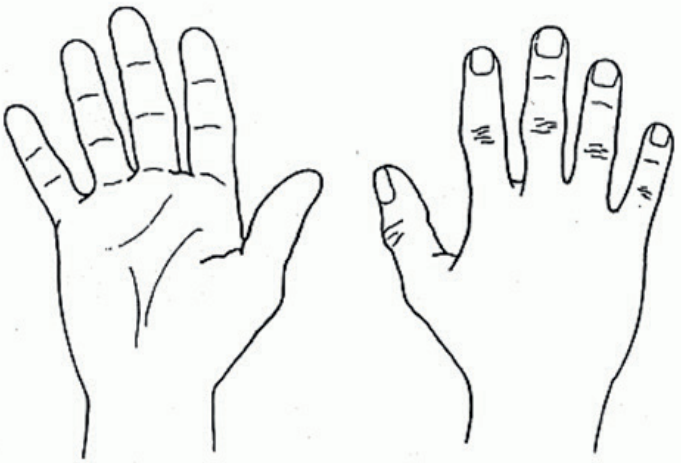

ADI: VAKA NO:
TARİH:

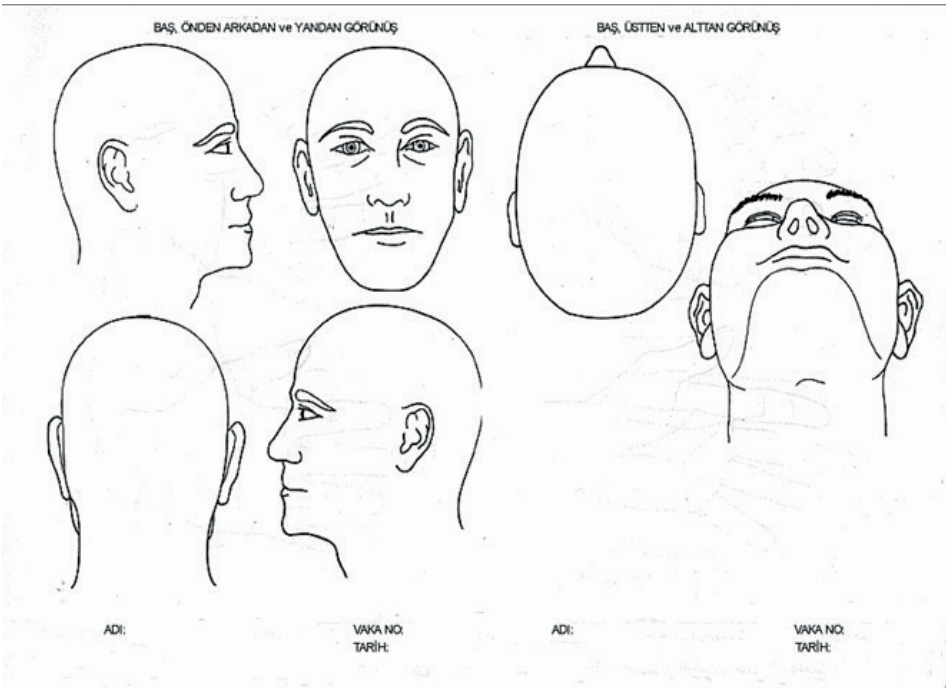
BAŞ, ÖNDEN ARKADAN ve YANDAN GÖRÜNÜŞ
BAŞ, ÜSTTEN ve ALTTAN GÖRÜNÜŞ
ADI:
VAKA NO:
TARİH:
ADI:
VAKA NO:
TARİH:

İSKELET ÖNDEN ve ARKADAN GÖRÜNÜŞ

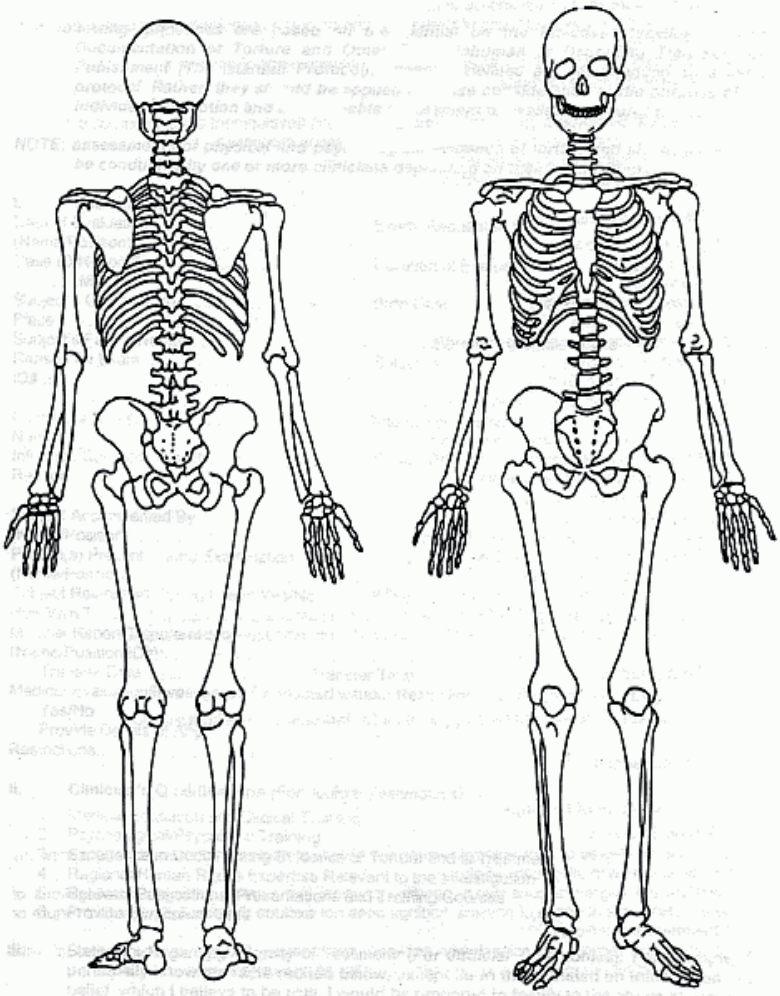

ADI:

VAKA NO:

TARİH:

EK IV

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELENİN TIBBİ DEĞERLENDİRMESİNE KILAVUZLUK EDEN İLKELER

Aşağıdaki kurallar geliştirilirken, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezaların Etkili Biçimde Araştırılması ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu (İstanbul Protokolü) temel alınmıştır.Bu kurallar, değişmez bir protokol olarak tasarlanmamıştır. Aşağıdaki kurallar, bireysel değerlendirmenin amacı ve ulaşılabilir kaynakların akla uygun değerlendirmesi göz önüne alınarak uygulanmalıdır: NOT: İşkence ve kötü muamelenin fiziksel ve psikolojik delillerinin değerlendirilmesi klinisyenlerin vasıflarına göre bir ya da daha fazla klinisyen tarafından yürütülebilir

I. Olgu Bilgisi

Muayene Tarihi…….....Muayeneyi İsteyen Makam…….....(Adı ve görevi)

Evrak ve rapor Numarası:…….....Muayene/değerlendirme süresi:…….. saat……dakika

Olgunun adı:…….....Doğum Tarihi:……Doğum yeri:……..…….

Olgunun soyadı:…….....Cinsiyet: Kadın/Erkek…….....

Muayene nedeni:…….....Olgu Kimlik …….....No:…….....

Klinisyenin adı:…….....Tercüman var mıydı? Evet/Hayır……..... Adı:……..

Bilgilendirilmiş onam alındı mı? Evet/hayır ? Cevap hayır ise nedeni ?……... .....

Olguyla birlikte gelen kişi Adı/Görevi): …….....

Muayene sırasında mevcut kişi(ler) (Adı ve görevi): …….....

Olgu muayene sırasında kısıtlandı mı? Evet/Hayır Cevap evet ise Nasıl?/Neden ?

Tıbbi Raporun İletildiği Kişi (Adı/Görevi/ Kimlik numarası): …….....

Verildiği Tarih: ……..... .Verildiği saat.:…….

Tıbbi değerlendirme ve inceleme hiçbir kısıtlama olmadan gerçekleştirildi (Hücredeki kişiler için) Evet/Hayır

Herhangi bir kısıtlama oldu ise detaylarını yazınız:……...…….....

II. Klinik Hekimin Özellikleri (Mahkemede Şahitlik İçin)

1) Tıbbi Öğrenim ve Klinik Eğitimi

2) Psikolojik/Psikiyatrik Eğitimi

3) İşkence ve Kötü Muamelenin Delillerini Belgelendirme Deneyimi

4) Araştırmayla İlgili Bölgesel İnsan Hakları Deneyimi

5) Konuyla İlgili Yayınları, Sunumları ve Aldığı Eğitim Kursları

6) Özgeçmişiniz

III. Tanıklığın Doğruluğu Beyanı…….....Mahkemede Şahitlik için)….

(Örnek) "Bilgim ve inancıma dayanan ifadeler dışında, aşağıda sunulan bulguları şahsen biliyor ve doğru olduklarına inanıyorum. Kişisel bilgim ve inancıma bağlı olarak yukarıda yer alan raporum hakkında şahitlik yapmaya hazırım."

IV. Kişi Hakkında Bilgi

1) Genel Bilgiler (Yaşı, işi, eğitimi, ailevi bilgileri vs.)

2) Geçmiş Tıbbi Öyküsü

3) İşkence ve Kötü Muamele ile ilgili önceden yapılan tıbbi değerlendirmelerin gözden geçirilmesi

4) Gözaltı öncesi Psikososyal Öykü

V. İşkence ve Kötü Muamele İddiaları

1) Gözaltı(lar) ve kötü muamelelerin özeti

2) Gözaltı ve tutukluluk koşulları

3) Başlangıçtaki ve daha sonraki gözaltı yerleri (Kronoloji, bir yerden bir yere nakil ve gözaltı koşulları)

4) İşkence ve kötü muamelenin kişinin naklettiği biçimiyle anlatımı (her bir gözaltıyerindeki ayrı ayrı)

5) İşkence yöntemlerinin gözden geçirilmesi

VI. Fiziki semptom ve kısıtlılıklar:

Akut ve kronik semptom ve kısıtlılıkların ortaya çıkışını ve bunu takip eden iyileşme süreçlerini tarif edin.

a) Akut semptom ve kısıtlılıklar

b)Kronik semptom ve kısıtlılıklar

VII. Fiziksel Muayene

1) Genel Görünüm

2) Cilt

3) Baş-yüz

4) Göz-Kulak-Burun-Boğaz

5) Ağız boşluğu-dişler

6) Göğüs/karın (Yaşamsal belirtileri içerecek biçimde)

7) Genito-üriner sistem

8) Kas iskelet sistemi

9) Sinir sistemi (Merkezi ve periferik)

VIII. Psikolojik Öykü-Muayene

1)Değerlendirme metodları

2) Halihazırda varolan psikolojik şikayetleri

3) İşkence sonrası dönemin öyküsü

4) İşkence öncesi dönemin öyküsü

5) Geçmişte yaşanmış psikolojik-psikiyatrik problemlerin öyküsü

6) Madde kullanımı ve taciz öyküsü

7) Ruhsal durum muayenesi

8) Toplumsal fonksiyonların değerlendirilmesi

9) Psikolojik testler (endikasyon ve sınırlamalar için bakınız bölüm VI.C.1)

10) Nöro psikolojik testler (endikasyon ve sınırlamalar için bakınız bölüm VI, C4)

IX. Fotoğraflar

X. Tanı Koyucu Testlerin Sonuçları (endikasyon ve sınırlamalar için bakınız Ek II)

XI. Konsultasyonlar

XII. Bulgularun Yorumlanması

1) Fiziksel deliller

A)Taciz iddiaları ile akut ve kronik fiziksel semptom ve kısıtlılıklar öyküsü arasındaki uyumluluk derecesini belirtin.

B) Taciz iddiası ile fizik muayene bulguları arasındaki uyumluluk derecesini ilişkilendirin (Fiziki bulguların saptanamamış olması, işkence ve kötü muamelenin uygulandığı ihtimalini ortadan kaldırmaz.)

C) Kişinin muayene bulguları ile o bölgede uygulanan işkence yöntemleri ve bu işkence yöntemlerinin uygulanması sonrasında yaygın olarak görülen etkileri arasındaki uyumluluk derecesini ilişkilendirin.

2.Psikolojik Deliller

A)Psikolojik bulgular ile işkence iddiası raporu arasındaki uyumluluk derecesini ilişkilendirin.

B)Saptanan psikolojik bulguların, kişinin sosyo-kültürel şartlarında yaşanan aşırı baskılar karşısında gösterebileceği tipik ya da beklenebilir reaksiyonlar olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapın.

C) Travma ile bağlantılı psikolojik sorunların zaman içinde değişen seyri içinde bireyin durumunu belirtin (örneğin kişi işkence olayının zaman çerçevesine bağlı olarak ve iyileşme sürecinin neresinde).

D) Bireyin üzerinde strese girmesine neden olan diğer unsurları (baskının devam ediyor olması, zorunlu göç, aile ve toplumsal rol kaybı) ve bunların birey üzerindeki etkisini tanımlayın.

E)Klinik tabloya katkıda bulunacak fiziki koşulları özellikle işkence ve /veya tutukluluk sırasında olduğu ispatlanan muhtemel kafa travması delillerini belirtin.

XIII. Yorum ve Öneriler

1) Yukarıda belirtilen tüm deliller (fiziki ve psikolojik bulgular,öykü bilgileri, fotoğrafik bulgular, tanısal test sonuçları, bölgesel olarak kullanılan işkence yöntemleri bilgisi, konsültasyon raporları vs) ile işkence ve kötü muamele iddiaları arasındaki uyumluluk olup olmadığı konusunda kanaat beyanı.

2) İşkence iddiası sonucunda kişinin halen rahatsızlığını çektiği semptom ve kısıtlılıkları tekrar yazın.

3) Kişinin ileri tetkik ve tedavisi konusunda herhangi bir tavsiyeniz varsa yazınız

XIV. Gerçeklik Beyanı (Mahkemede Yapılacak Şahitlikler İçin)….

Ben yalancı şahitliğin cezaya çarptırılabilir olduğu …….. ülkesinin kanunlarına uygun olarak işbu raporda beyan edilen bilgilerin gerçek ve doğru olduğunu beyan ederim; işbu yeminli beyan …/…/….. tarihinde ……..ülkesi/ ……. şehrinde yapılmıştır.

XV. Araştırma ve Tıbbi Değerlendirmedeki kısıtlılıklar Konusunda beyan (Hücredeki kişiler için)

Örneğin «Biz, aşağıda imzası bulunan klinisyen(ler) serbestçe ve bağımsız olarak çalışmamıza izin verildiği, vakayla hiçbir kısıtlama , önkoşul olmadan ve herhangi bir baskıya maruz kalmadan özel olarak konuşmamıza ve muayene etmemize izin verildiğini kişisel olarak onaylarız.

Ya da tam tersi"Biz aşağıda imzası bulunan klinisyenler kişinin şahsın inceleme ve değerlendirmesini şu kısıtlamalar altında gerçekleştirdik :"

XVI. Klinisyenin imzası,tarih,yer

XVII. İlgili ekler

Klinisyenin öz geçmişi, İşkence ve Kötü Muamelenin Belgelendirilmesi için Anatomik Çizimler, Fotoğraflar, Konsültasyonlar, ve Tanısal Test Sonuçları ve diğer belgeler.

5.19. HER TÜRLÜ IRK AYRIMCILIĞININ TASFİYE EDİLMESİNE DAİR ULUSLARARASI SÖZLEŞME

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler şartının bütün insanların doğuştan sahip oldukları insan onuru ve eşitlik ilkelerine dayandığını, ve bütün Üye Devletlerin Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile işbirliği halinde Birleşmiş illetlerin ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımcılığı yapılmaksızın herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesini ve korunmasını teşvik etme ve geliştirme amaçlarını gerçekleştirmek için bir arada ve ayrı ayrı tedbirler alma taahhüdünde bulunduklarını dikkate alarak, Insan Hakları Evrensel Bildirisi'nin, her insanın doğuştan özgür olduğunu ve insanlık onuru ve hakları bakımından eşit bulunduğunu ve herkesin bu Bildiri'de yer alan haklara ve özgürlüklere özellikle ırk, renk ve ulusal köken gibi sebeplerle hiç bir ayrımcılık yapılmaksızın sahip olduğunu ilan etmesini dikkate alarak,

Bütün insanların hukuk önünde eşit olduklarını ve ayrımcılık veya ayrımcılığa tahrik karşısında hukukun eşit korumasından yararlanma hakkına sahip olduklarını dikkate alarak,

Birleşmiş Milletlerin koloniciliği ve hangi biçimde ve nerede ortaya çıkarsa çıksın ırk ayrımcılığı şeklindeki uygulamaları ve bununla bağlantılı ayrımcılıkları kınadığını, ve Genel Kurulun 14 Aralık 1960 tarihli ve 1514 (XV) sayılı kararıyla kabul edilen Koloni Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi hakkında Bildirinin koşulsuz olarak ve süratle bu ülkelere bağımsızlıklarının kazandırılması gereğini önemle vurgulamış olmasını dikkate alarak,

Genel Kurulun 20 Kasım 1963 tarihli ve 1904 sayılı (XVIII) kararıyla kabul ettiği Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesine dair Bildiri'nin, ırk ayrımcılığının her biçim ve görünümü ile yeryüzünden bütünüyle ve süratle tasfiye edilmesi ve insan onuruna dair anlayış ve saygının güvence altına alınmasını önemle vurguladığını dikkate alarak,

Irk farklılığına dayanan bir üstünlük doktrininin bilimsel olarak yanlış, ahlaki olarak kınanması gereken, toplumsal olarak adaletsiz ve tehlikeli olduğuna, ırk ayrımcılığının teoride ve pratikte hiçbir haklı noktasının bulunmadığına ikna olarak,

Irk, renk ve etnik köken sebebine dayanan insanlar arasındaki ırk ayrımcılığının, uluslar arasında dostane ve barışçıl ilişkiler için bir engel olduğunu ve bir ülke

içinde ve aynı Devlete bağlı olarak yan yana yaşayan halklar arasındaki barış ve güvenlik ile insanlar arasındaki ahengi tahrip edebileceğini yeniden vurgulayarak,

Irksal engeller bulunmasının, insan toplumun ideallerine aykırı olduğuna ikna olarak,

Dünyanın bazı bölgelerinde hala ırk ayrımcılığı belirtilerinin açışa vurulmasından ve apartheid, ırk ayrımcılığı veya ayrımcılık gibi ırksal üstünlüğe veya düşmanlığa dayanan hükümet politikalarının bulunmasından derin kaygı duyarak,

Irk ayrımcılığının her türlü biçim ve görünümünü süratle tasfiye etmek, ve ırklar arasında anlayışı geliştirmek ve ırkların ayrı tutulmadığı ve ırk ayrımcılığının yapılmadığı uluslararası bir toplumu inşa etmek üzere ırkçı doktrin ve uygulamaları önlemek ve bunlarla mücadele etmek için gerekli bütün tedbirleri almayı kabul ederek,

1958 tarihinde Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilen İş ve Meslek bakımından Ayrımcılık ile ilgili Sözleşme, ve 1960 tarihinde Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü tarafından kabul edilen Eğitimde Ayrımcılığa karşı Sözleşmeyi akılda tutarak,

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesine dair Birleşmiş Milletler Bildirisi'nde yer alan ilkelerin uygulanmasını ve bu amaçla en kısa sürede uygulama tedbirlerini almayı arzu ederek,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM

TARAF DEVLETLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

1. Madde

Irk ayrımcılığı tanımı

1. Bu Sözleşmedeki "ırk ayrımcılığı" terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamının herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin eşit ölçüde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip olan veya bu sonuçları doğuran ırk, renk, soy, ulusal veya etnik kökene dayanarak her hangi bir ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma anlamına gelir.

2. Bu Sözleşme, bu Sözleşmeye Taraf bir Devletin vatandaşlar ile vatandaş olmayanlar arasında yaptığı ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma hallerine uygulanmaz.

3. Taraf Devletlerin milliyet, vatandaşlık ve uyrukluğa kabul ile ilgili mevzuat hükümleri özel bir milliyete karşı ayrımcılık yapmadıkça, bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, bu mevzuat hükümlerini her bir açıdan etkileyecek şekilde yorumlanamaz.

4. Belirli bir ırkın veya etnik grubun veya bireylerin, insan haklarından ve temel özgürlüklerden eşit olarak yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını sağlamak için koruma tedbirlerinin gerekli olması halinde, münhasıran bu grupların veya bireylerin yeterli gelişmelerini sağlamak amacıyla alınan, ve sonucu itibariyle bu farklı ırk gruplarına ayrı haklar tanınmasına yol açmayan ve bu amacın gerçekleştirilmesinden sonra sürdürülmeyecek olan özel tedbirler, ırk ayrımcılığı olarak kabul edilemez.

2. Madde

Irk ayrımcılığının tasfiye edilmesi için alınacak tedbirler

1. Taraf Devletler ırk ayrımcılığını kınar ve hiç gecikmeden her türlü ırk ayrımcılığını elverişli bütün araçlarla tasfiye eden ve bütün ırklar arasında anlayışın geliştiren bir politika izlemeyi taahhüt ederler. Bu amaçla:

a) Her bir Taraf Devlet, kişilere, kişi guruplarına veya kurumlara karşı ırk ayrımcılığı şeklindeki her hangi bir eylem veya uygulamaya girmemeyi ve bütün kamu makamları ile ulusal veya yerel kamu kuruluşlarının bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamayı taahhüt eder;

b) Her bir Taraf Devlet, kişi ve örgütlerin ırk ayrımcılığını maddi ve manevi bakımdan desteklememeyi ve savunmamayı taahhüt eder;

c) Her bir Taraf Devlet, ırk ayrımcılığı yaratan veya ayrımcılığı sürdüren siyasi, milli ve yerel politikaları denetlemek ve yasalarını ve hukuki düzenlemelerini değiştirmek, kaldırmak veya iptal etmek için etkili tedbirler alır;

d) Her bir Taraf Devlet, kişiler, gruplar veya örgütler tarafından yapılan ırk ayrımcılığını, şartların gerektirmesi halinde yasa çıkararak, gerekli her türlü vasıtayı kullanarak yasaklar ve buna son verir;

e) Her bir Taraf Devlet, koşullar elverdikçe, bütünleştirici çok ırklı örgütleri ve hareketleri ve ırklar arasındaki engelleri kaldırmaya yarayan diğer araçları teşvik etmeyi, ve ırksal bölünmeyi artırmaya eğilimli her hangi bir şeyi özendirmemeyi taahhüt eder.

2. Taraf Devletler, şartlar gerektirmesi halinde bazı ırk gruplarının veya bu gruplara mensup olan bireylerin insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak amacıyla, bunların korunmaları ve yeterli gelişmelerinin sağlanması için sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda özel ve somut tedbirler alır. Bu tedbirler, alındıkları zamanki amaca ulaşılmasından

sonra, farklı ırk gruplarına eşitlikçi olmayan ve ayrı hakların sürdürülmesi sonucu verecek bir biçimde kullanılamaz.

3. Madde

Irksal ayrımcılık ve apartheid politikaların yasaklanması

Taraf Devletler ırkların ayrı tutulmasını ve apartheid'i özel olarak kınar ve kendi egemenlikleri altındaki topraklarda bu nitelikteki bütün uygulamaları önlemeyi, yasaklamayı ve yok etmeyi üstlenirler.

4. Madde

Irkçı propaganda ve faaliyetlerin yasaklanması

Taraf Devletler, bir renk veya etnik kökenden olan bir ırkın veya bir kişi grubunun üstünlüğüne dayanan, veya her hangi bir biçimde ırk düşmanlığını veya ayrımcılığını meşru göstermeye teşebbüs eden fikirlere veya teorilere dayanan bütün propagandaları ve örgütleri yasaklar ve mahkum eder;

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile bu Sözleşmenin beşinci maddesinde yer alan prensipleri göz önünde bulundurarak, bu tür ayrımcılık tahriklerini ve eylemlerini ortadan kaldırmak için tasarlanmış, başka tür tedbirlerle birlikte, hiç zaman geçirmeden aşağıdaki pozitif tedbirleri almayı taahhüt eder:

a) Irk üstünlüğüne veya düşmanlığına dayanan, ırk ayrımcılığını teşvik eden fikirlerin yayılmasının, ve ayrıca bir ırka veya başka bir renk veya etnik kökenden olan kişilere karşı her türlü şiddet ve tahrik eylemlerinin, mali yardımlar da dahil ırkçı faaliyetlere her hangi bir yardım öngören bir antlaşma yapılmasının kanunen cezalandırılacak bir suç olduğunu beyan eder;

b) Irk ayrımcılığını ilerleten ve tahrik eden örgütleri ve ayrıca örgütlü ve her türlü propaganda faaliyetlerini yasadığı ilan eder ve yasaklar, ve bu tür örgütlere ve faaliyetlere katılmayı hukuken cezalandıracak bir suç olduğunu beyan eder;

c) Ulusal veya yerel kamu makam veya kuruluşlarını ayrımcılığını ilerletmelerine veya teşvik etmelerine izin vermez.

5. Madde

Irk ayrımcılığının tasfiye edilmesi için tanınan haklar

Sözleşmeci Devletler, bu Sözleşmenin ikinci maddesinde yer alan temel yükümlülüklerine uygun olarak, her türlü ırk ayrımcılığını yasaklamayı ve tasfiye etmeyi, ve herkesin ırk, renk veya ulusal veya etnik köken ayrımcılığına maruz kalmadan, özellikle aşağıdaki hakları kullanırken hukuk önünde eşitlik hakkını güvence altına almayı taahhüt eder:

a) Yargı yerleri ve adalet dağıtan her türlü organ önünde eşit muamele görme hakkı;

b) Kişi güvenliği hakkı ile, Hükümet görevlileri veya başka bir birey grubu veya kuruluşu tarafından yapılan şiddete ve müessir fiile karşı Devlet tarafından korunma hakkı;

c) Siyasal haklar, özellikle genellik ve eşitlik ilkelerine dayanan seçimlere katılma -seçme ve seçimlerde aday olma-, Yönetimde ve ayrıca kamusal işlerin icrasında yer alma kamu hizmetlerine ulaşma hakkı;

d) Diğer kişisel haklar, özellikle:

(i) Devletin hudutları içinde seyahat özgürlüğü ve yerleşim hakkı;

(ii) Kendi ülkesine olduğu gibi bir ülkeden çıkma ve kendi ülkesine dönme hakkı;

(iii) Vatandaşlık hakkı;

(iv) Evlenme ve eşini seçme hakkı;

(v) Tek başına veya başkaları ile birlikte mal ve mülke sahip olma hakkı;

(vi) Miras hakkı;

(vii) Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı;

(viii) Fikir ve ifade özgürlüğü hakkı;

(ix) Barışçıl bir biçimde toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkı;

e) Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, özellikle:

(i) Çalışma, işini serbestçe seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma, işsizliğe karşı korunma, eşit işe eşit ücret, adil ve elverişli gelir hakları;

(ii) Sendika kurma ve sendikalara girme hakkı;

(iii) Konut hakkı;

(iv) Sağlık, tıbbi bakım, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı;

(v) Eğitim ve öğrenim hakkı;

(vi) Kültürel faaliyetlere eşit olarak katılma hakkı;

f) Ulaşım araçları, oteller, restoranlar, kafeteryalar, tiyatrolar ve parklar gibi halkın kullanımı için tasarlanmış yerlere ve hizmetlere eşit olarak ulaşma hakkı.

6. Madde

Etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkı

Taraf Devletler kendi egemenlik alanları içinde bulunan herkese, bu Sözleşmeye aykırı olarak insan haklarını ve temel özgürlükleri ihlal eden her türlü ırk ayrımcılığına karşı, yetkili ulusal yargı yerleri ve diğer Devlet kurumları vasıta-

sıyla etkili bir koruma ve başvurabilecekleri hukuki yolları sağlar, ayrıca bu tür ayrımcılığın sonucu olarak uğranılan zararlar için yargı yerlerinden gerçekçi ve tatmin edici bir giderim isteme hakkı tanır.

7. Madde

Diğer tedbirler

Taraf Devletler, ırk ayrımcılığına yol açan önyargılarla mücadele etmek ve uluslar, ırksal ve etnik gruplar arasında anlayışı ve dostluğu geliştirmek ve Birleşmiş Milletler şartının, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesi hakkında Bildirinin ve bu Sözleşmenin amaçlarını ve ilkelerini yaygınlaştırmak amacıyla, özellikle eğitim, öğretim, kültür ve enformasyon alanlarında hemen etkili tedbirler almayı taahhüt ederler.

II. BÖLÜM

ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERİ

8. Madde

Irk Ayrımcılığı Tasfiye Komitesi

1. Bundan sonra kısaca 'Komite' diye geçecek olan bir Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesi hakkında Komite kurulur. Komite yüksek ahlaka sahip ve tarafsızlığı kabul görmüş, kendi şahsi sıfatlarıyla hareket edecek olan, eşitlikçi bir coğrafi dağılım dengesi ile değişik uygarlık biçimlerinin ve başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesi ilkesi göz önünde tutularak Sözleşmeci Tarafların vatandaşları arasından seçilen on sekiz uzman üyeden meydana gelir.

2. Komite üyeleri Sözleşmeci Taraflarca gösterilen adaylar arasından gizli oyla seçilir. Her bir Sözleşmeci Taraf, kendi vatandaşları arasından bir kişiyi aday gösterebilir.

3.İlk seçimler bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden altı ay sonra yapılır. Her seçimden en az üç ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bir mektup göndererek, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye davet eder. Genel Sekreter, bu suretle aday gösterilen kişileri ve kendilerini aday gösteren Devletleri de belirten bir liste hazırlar, ve bunu Sözleşmeci Taraflara gönderir.

4. Komiteye üye seçimi yapılması için Genel Sekreter tarafından Birleşmiş Milletler merkezinde Sözleşmeci Tarafların katılacağı bir toplantı düzenlenir. Sözleşmeci Devletlerin üçte ikisinin toplantı nisabını oluşturduğu bu toplantıda, toplantıya katılmış olan ve oylamada bulunan Sözleşmeci Devlet temsilcilerinin en fazla oyunu toplayan ve oyların mutlak çoğunluğunu alan adaylar Komiteye üye seçilirler.

5. a) Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Ancak, birinci seçimde seçilen üyelerden dokuz tanesinin görev süreleri iki yılın sonunda biter; bu dokuz üyenin isimleri birinci seçimden hemen sonra Komite Başkanı tarafından kura ile seçilir.

b) Arızi sebeplerle boşalan Komite üyeliklerinin doldurulmasında, uzmanı Komite üyesi olarak görev yapamayacak durumda olan Devlet, Komitenin onayına tabi olarak, kendi vatandaşı olan başka bir uzmanı görevlendirir.

6. Komite üyelerinin Komitedeki görevlerini yerine getirirken yaptıkları giderler Sözleşmeci Devletler tarafından karşılanır.

9. Madde

Devlet raporları ve Yıllık raporlar

1. Taraf Devletler Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını sağlamaya ilişkin aldıkları yasal, yargısal, idari ve diğer bütün tedbirleri bildiren bir raporu aşağıda belirtilen zamanlarda Komitenin incelemesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine sunmayı taahhüt ederler.

a) ilgili Devletler bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde; ve

b) bundan sonra her iki yılda bir ve Komite talep ettiği her zaman.

Komite, Taraf Devletlerden daha fazla bilgi isteyebilir.

2. Komite yıllık olarak faaliyetleri hakkında Genel Sekreterlik aracılığıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna bir rapor sunar ve Taraf Devletlerden alınan raporlara ve bilgilere dayanarak önerilerini ve genel nitelikteki tavsiyelerini bildirir. Bu öneriler ve genel nitelikteki tavsiyeler Taraf Devletler eğer mütalaa vermişse bunlarla Genel Kurula, birlikte sunulur.

10. Madde

Komitenin çalışması

1. Komite kendi içtüzüğünü kendisi yapar.

2. Komite, görevlilerini iki yıllık süre için kendisi tayin eder.

3. Komitenin sekreterya hizmetleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından yerine getirilir.

4. Komite toplantıları normal şartlarda Birleşmiş Milletler Başkanlığının bulunduğu yerde yapılır.

11. Madde

Devlet şikayetlerinin Komiteye yapılması

1. Bir Sözleşmeci Taraf başka bir Taraf Devletin Sözleşmeyi uygulamadığını düşünecek olursa, konuyu Komitenin önüne getirir. Komite bundan sonra şikayeti ilgili Taraf Devlete iletir. Şikayeti alan Devlet üç ay içinde, konuyu ve varsa Devlet tarafından alınabilecek önlemleri açıklığa kavuşturan yazılı açıklamalarını veya beyanlarını Komiteye sunar.

2. Şikayeti alan Devletin şikayeti ilk kez almasından itibaren altı ay içinde ikili görüşmeler veya taraflara açık olan başka bir usul vasıtasıyla konu hakkında her iki tarafı tatmin edici bir sonuca varılamaz ise, her iki Devlet Komiteye ve aynı zamanda diğer Devlete bir bildirimde bulunarak konuyu yeniden Komiteye havale etme hakkına sahiptir.

3. Komite, ikinci fıkraya göre kendisine gönderilen bir konuyu, uluslararası hukukun genellikle tanınmış prensiplerine uygun olarak, kullanılabilir nitelikteki bütün iç hukuk yollarının ileri sürülmüş ve tüketilmiş olmasından sonra ele alabilir. Kuralın uygulanması süreyi makul olmayan ölçüde uzatacak olması halinde, bu kural uygulanmaz.

4. Komite, kendisine havale edilen her konuda, ilgili Taraf Devletlerden konuyla alakalı her türlü bilgi vermesini isteyebilir.

5. Bu madde ile ilgili doğan herhangi bir sorun Komite tarafından incelenirken, ilgili Taraf Devlet Komitenin görüşmelerine katılması için bir temsilci gönderme hakkına sahiptir. Bu temsilcinin oy hakkı bulunmaz.

12. Madde

Devlet şikayetlerinin Ad hoc Uzlaştırma Komisyonu önüne gelmesi

1. a) Komite gerekli gördüğü bütün bilgileri elde ettikten ve bunları düzenledikten sonra, Komite Başkanı, görevi bu olayla sınırlı olan ve bundan sonra Komisyon diye geçecek olan, üyeleri Komite üyelerinden veya dışarıdan oluşan beş kişilik bir Uzlaştırma Komisyonu görevlendirir. Komisyon üyeleri ihtilâfın tarafı olanların tam bir mutabakatı ile atanırlar. Komite üyeleri sorun hakkında ilgili Devletler arasında bu Sözleşmeye saygı esasına dayalı dostane bir çözüme varılması âmâcıyla çalışma yaparlar.

b)İhtilafın tarafı olan Devletler üç ay içinde Komisyonun kompozisyonu üzerinde kısmen veya tamamen bir anlaşmaya varamazlarsa, Taraf Devletlerin üzerinde anlaşmaya varamadıkları Komisyon üyelikleri için Komite kendi üyeleri arasından gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçim yapar.

2. Komisyon üyeleri kendi şahsi sıfatlarıyla görev yapar. İhtilafın tarafı olan Devletlerin ve Sözleşmeye Taraf olmayan Devletlerin vatandaşları Komisyona üye seçilemezler.

3. Komisyon kendi başkanını seçer ve kendi içtüzüğünü kendisi yapar.

4. Komisyon toplantıları normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Komisyon tarafından tespit edilecek başka uygun bir yerde yapılır.

5. Taraf Devletler arasındaki bir ihtilafın Komisyonun kurulmasına yol açmasından sonra, bu Sözleşmenin onuncu maddesinin üçüncü fıkrasına göre görev yapan Sekreterya bu Komisyona da hizmet verir.

6.İhtilafın tarafı olan Devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından yapılacak hesaplamaya uygun olarak Komisyon üyelerinin bütün masraflarını eşit olarak karşılar.

7. Genel Sekreterlik, gerekli olduğu takdirde ihtilâfın tarafı olan Devletler tarafından bu Maddenin altıncı fıkrasına göre ödeme yapılıncaya kadar, Komisyon üyelerinin masraflarını ödemeye yetkilidir.

8. Komite tarafından elde edilen ve düzenlenen bilgiler, Komisyona verilir, ve Komisyon ilgili Devletlerden kendisine başka gerekli alakalı bilgileri vermelerini isteyebilir.

13. Madde

Uzlaştırma Komisyonu raporları

1. Komisyon bir konuyu tamamıyla ele aldıktan sonra, taraflar arasındaki uyuşmazlıkla ilgili bütün maddi sorunlar hakkında yaptığı tespitleri belirten ve ihtilafın dostane çözümü için uygun olduğunu düşündüğü tavsiyeleri içeren bir rapor hazırlar ve bu raporu Komite Başkanına sunar.

2. Komite Başkanı, Komisyonun raporunu ihtilafın tarafları olan Devletlere iletir. Bu Devletler, üç ay içinde, Komisyon raporunda yer alan tavsiyeleri kabul edip etmedikleri hakkında Komite Başkanına bilgi verirler.

3. Bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sürenin geçmesinden sonra, Komite Başkanı, Komisyonun raporunu ve ilgili Taraf Devletlerin beyanlarını, bu Sözleşmeye Taraf olan diğer Devletlere iletir.

14. Madde

Bireysel şikayetler

1. Bir Sözleşmeci Taraf her zaman, kendi egemenlik alanında, bu Sözleşmede yer alan haklarının ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden bireyler-

den ve birey gruplarından gelen şikayetleri Komitenin alma ve inceleme yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Komite, beyanda bulunmamış bir Taraf Devlet hakkında yapılan bir şikayeti ele almaz.

2. Bu maddenin birinci fıkrasına göre beyanda bulunan bir Taraf Devlet, kendi ulusal hukuk düzeni içinde, bu Sözleşmede yer alan hakların ihlal edilmesinden mağdur olduğunu iddia eden ve diğer yerel bütün hukuk yollarını tüketmiş bulunan bireylerin ve birey gruplarının yaptıkları başvuruları almak ve incelemekle yetkili olan bir kuruluş kurabilir veya bir kuruluşuna bu yetkiyi verebilir.

3. Bu maddenin birinci fıkrasına göre yapılan bir beyan ve ikinci fıkraya göre kurulan veya yetkilendirilen kuruluşun adı, ilgili Taraf Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bildirilir. Genel Sekreterlik bu bilgileri diğer Taraf Devletlere iletir. Bir beyan, Genel Sekreterliğe yapılacak bir bildirimle her zaman geri alınabilir; ancak böyle bir geri alma, Komite önünde görülmekte olan şikayetleri etkilemez.

4. Dilekçelerin kaydı, bu maddenin ikinci fıkrasına göre kurulan veya kendisine yetki verilen kuruluş tarafından tutulur ve her yıl bu kayıtların onaylı bir örneği, içerikleri ifşa edilmemek koşuluyla uygun yollardan Genel Sekreterliğe ulaştırılır.

5. Bir şikayetçi, bu maddenin ikinci fıkrasına göre kurulan veya görevlendirilen kuruluştan tatmin edici bir sonuç alamaması halinde, konuyu altı ay içinde Komiteye bildirme hakkına sahiptir.

6. a) Komite, kendisine ulaştırılan şikayetleri gizli olarak, bu Sözleşmenin hükümlerini ihlal ettiği iddia edilen Taraf Devletin dikkatine sunar; ancak ilgili bireyin ve gruptaki bireylerin kimliklerini bu kimselerin açık rızaları olmaksızın açıklayamaz. Komite, kimin tarafından yapıldığı belli olmayan şikayetleri ele almaz;

b) Şikayeti alan Devlet üç ay içinde, konuyu açıklığa kavuşturan yazılı açıklamalarını veya beyanlarını ve kendisi tarafından alınmış olabilecek tedbirleri Komiteye sunar.

7. a) Komite, bu şikayetleri ilgili Taraf Devlet ve başvurucu tarafından kendisine sunulan bütün bilgilerin ışığında inceler. Komite, başvurucunun bütün iç hukuk yollarını tüketmiş olduğunu tespit edememesi halinde, başvurucunun yaptığı şikayetleri ele almaz. Ancak iç hukuk yollarına başvurma kuralı uygulanması halinde süre makul olmayan ölçüde uzayacak ise, bu kural uygulanmaz;

b) Komite, eğer varsa önerilerini ve tavsiyelerini ilgili Taraf Devlete ve başvurucuya gönderir.

8. Komite yıllık raporunda bu tür şikayetlerin bir özeti ile eğer uygunsa, ilgili taraf Devletin yaptığı açıklamalar ve beyanlar ile kendi önerilerinin ve tavsiyelerinin bir özetine yer verir.

9. Komite bu maddedeki görevlerini, bu Sözleşmeye Taraf en az on Devletin, bu maddenin birinci fıkrasına göre beyanda bulunarak kendilerini başlamaları halinde yerine getirmeye yetkili olur.

15. Madde

Diğer uluslararası organlarla ilişki

1. Genel Kurulun 14 Aralık 1960 tarihli ve 1514 (XV) sayılı Koloni Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi hakkında Bildirinin amaçlarının gerçekleştirilmesi sürerken, bu Sözleşme hükümleri hiç bir biçimde, bu halklara diğer uluslararası belgeler veya Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşları tarafından verilen hakları sınırlamaz.

2. a) Bu Sözleşmenin sekizinci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan Komite, bu Sözleşmenin alanına giren konularla ilgili olarak, Vesayet altında bulunan ve Kendini Yönetemez olan Ülkelerin halklarından ve Genel Kurulun 1514 (XV) sayılı kararının uygulandığı diğer bütün ülkelerden gelen başvuruları incelemekte olan Birleşmiş Milletlerin bu Sözleşmenin prensipleri ve amaçlarıyla ilgili konularla doğrudan ilgilenen kuruluşlarından kendilerine yapılan başvuruların kopyalarını alır ve başvurular hakkında düşüncelerini ve tavsiyelerini açıklar.

b) Komite, yukarıda a) bendinde belirtilen Ülkeleri idare eden Yönetimler tarafından uygulanan bu Sözleşmenin prensipleri ve amaçlarıyla doğrudan ilgili bulunan yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirlerle alakalı kararların birer kopyasını Birleşmiş Milletlerin yetkili kuruluşlarından edinir, ve görüşlerini açıklar ve bu kuruluşlara tavsiyelerde bulunur.

3. Komite, Genel Kurula vereceği raporda, Birleşmiş Milletler kuruluşlarından elde ettiği raporların ve başvuruların bir özetine, ve bu başvurular ve raporlar ile ilgili olarak Komitenin görüşlerine ve tavsiyelerine yer verir.

4. Komite, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinden bu Sözleşmenin amaçlarıyla ve bu Maddenin ikinci fıkrasının a) bendinde geçen Ülkelerle ilgili olarak kendisine sunulan her türlü bilgiyi isteyebilir.

16. Madde

Diğer uluslararası usullerle ilişki

Bu Sözleşmenin ihtilafların veya şikayetlerin çözümü ile ilgili hükümleri, Birleşmiş Milletlerin ve onun uzman kuruluşlarının kurucu belgelerinde ihtilafların ve şikayetlerin çözümü için getirilen usuller saklı kalmak kaydıyla uygulanır, ve bu hükümler Taraf Devletlerin, kendi aralarında yürürlükte bulunan uluslararası genel ve özel Sözleşmelere uygun olarak bir ihtilafı çözmek için düzenledikleri diğer usullere başvurmalarını engellemez.

BÖLÜM III
SON HÜKÜMLER

17. Madde

İmza ve onay

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletlere veya Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarına Üye bütün Devletlerin, uluslararası Adalet Mahkemesinin Statüsüne Taraf olan Devletlerin, ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşmeye Taraf olması için davet edilen Devletlerin imzasına açıktır.

2. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

18. Madde

Katılma

1. Bu Sözleşme, Sözleşmenin 17. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen her hangi bir Devletin katılmasına açıktır.

2. Katılma kararları, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesiyle yürürlüğe girer.

19. Madde

Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine yirmi yedinci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren geçen otuzuncu gün yürürlüğe girer.

2. Yirmi yedinci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan veya uygun bulan Devletler bakımından bu Sözleşme, kendi onay belgesini veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

20. Madde

Çekinceler

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, onaylama veya katılma anında bu Sözleşmeye Devletler tarafından konan çekinceleri alır ve Sözleşmeye Taraf olan veya olabilen bütün Devletlere gönderir. Çekincelere itiraz eden bir Devlet, bu iletişimin yapılmasında itibaren doksan gün içinde, kabul etmediği çekinceler hakkında Genel Sekreterliğe bildirimde bulunur.

2. Bu Sözleşmenin konusuna ve amacına uygun olmayan bir çekince kabul edilemez, ve bu Sözleşmeyle kurulan bir kuruluşun çalışmasını engellemeye yönelik sonuçlar doğuracak bir çekinceye de imkan tanınmaz. Bir çekinceye bu Sözleşmeye taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından itiraz edilmesi halinde, bu çekince Sözleşmeyle bağdaşmaz veya engelleyici olduğu kabul edilir.

3. Çekinceler her zaman Genel Sekreterliğe hitaben yapılacak bir bildirimle geri alınabilir. Bu bildirimler Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

21. Madde

Sözleşmeden çıkma

Sözleşmeye Taraf olan bir Devlet, bu Sözleşmeden Genel Sekreterliğe yapacağı bir bildirimle Sözleşmeden çıkabilir. Çıkma bildirimi, bu bildirimin Genel Sekreter tarafından alınmasından bir yıl sonra yürürlüğe girer.

22. Madde

Uyuşmazlıkları Uluslararası Adalet Divanı'na Gönderme

Bu Sözleşmenin yorumlanması ve uygulanması konusunda iki veya daha fazla Taraf Devlet arasında çıkan bir uzlaşmazlık, bu Sözleşmede açıkça öngörülen görüşme veya diğer usullerle çözüme kavuşturulamaz ise, uzlaşmazlığın tarafları başka bir antlaşma tarzı üzerinde antlaşmadıkça uzlaşmazlık, uzlaşmazlığın tarafı olan bir Devlet tarafından Uluslararası Adalet Divanı'na götürülebilir.

23. Madde

Sözleşmenin gözden geçirilmesi

1. Sözleşmeye Taraf bir Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine hitaben yazılı bir bildirim şeklinde, her zaman bu Sözleşmenin değiştirilmesi yönünde bir talepte bulunulabilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep karşısında, eğer varsa, yapılabilecek işlemler hakkında karar verir.

24. Madde

Genel Sekreter tarafından yapılan bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, bu Sözleşmenin 17. maddesinin birinci fıkrasında geçen bütün Devletleri aşağıdaki konular hakkında bilgilendirir:

a) Onyedi ve On sekizinci maddelere göre imza, onay ve katılmalar;

b) On dokuzuncu maddeye göre Sözleşmenin yürürlüğe girme tarihi;

c) On dört, Yirmi ve Yirmi üçüncü maddelere göre alınan şikayetler ve beyanlar;

d) Yirmi birinci maddeye göre Sözleşmeden çıkma bildirimleri.

25. Madde

Orijinal metin

1. Bu Sözleşmenin eşit ölçüde orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri, Birleşmiş Milletler arşivinde saklanır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği bu Sözleşmenin onaylı bir örneğini, bu Sözleşmenin 17. maddenin birinci fıkrasında belirtilen kategorilerden birine giren bütün Devletlere iletir.

5.20. AVRUPA KONSEYİ TERÖRİZMİN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ

Avrupa Konseyi Üye Devletleri ve diğer İmzacılar,

Avrupa Konseyinin amacının Üyeleri arasında daha büyük bir birliğe ulaşmak olduğunu göz önündebulundurarak;

Bu Sözleşmeye diğer Taraflar arasında işbirliğinin güçlendirilmesinin önemini kabul ederek;

Terörizmi önlemek için etkin önlemler almayı ve özellikle, terör suçlarını işlemeyi alenen teşvike, teröristsaflara katmaya ve eğitime karşı mukabelede bulunmayı arzu ederek;

Terör suçlarında görülen artışın ve terör tehdidinin büyümesinin neden olduğu derin endişenin bilincindeolarak;

Terörizmden muzdarip olanların karşı karşıya olduğu tehlikeli durumun farkında olarak ve bu çerçevede,terör mağdurları ve aileleriyle derin dayanışmalarını tekrar teyit ederek;

Bu Sözleşmede zikredilen terör suçlarının ve suçların, her kim tarafından işlenirse işlensin, hiçbir koşuldasiyasal, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dinsel ve diğer benzeri mahiyette mülahazalarla haklı gösterilemeyeceğinikabul ederek ve tüm Tarafların bu suçları önlemek ve önlenmedikleri takdirde, ağır mahiyette olduğunu gözönünde tutarak, kovuşturmak ve cezalandırılmasını sağlamak zorunluluğunda bulunduklarını hatırda tutarak;

Terörle mücadeleyi güçlü kılmak gerektiğini akılda bulundurarak ve terör suçlarını önlemek veya bastırmakamacıyla alınacak tüm önlemlerin hukuk devleti ve demokratik değerlere, insan hakları ve temel özgürlüklere veuygulanabildiği yerlerde uluslararası insani hukuk da dahil olmak üzere uluslararası hukuk hükümlerine saygılıolması gerektiğini tekrar teyit ederek;

Bu Sözleşmenin mevcut ifade özgürlüğü ve dernek kurma özgürlüğüne ilişkin ilkeleri değiştirme niyetindeolmadığını kabul ederek;

Terörist eylemlerin doğası veya koşulların gereği olarak, halkı sindirmek veya bir hükümeti veyauluslararası örgütü bir eylemi yerine getirmeye veya yerine getirmekten kaçınmaya haksız olarak zorlamak veyabir Ülkeyi veya uluslararası bir örgütü ciddi biçimde istikrarsız hale getirmek veya temel siyasal, anayasal,ekonomik ve toplumsal yapılarını yıkmak amacını güttüklerini hatırda bulundurarak;

Aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

Madde 1-Terminoloji

1) Bu Sözleşmenin amaçları açısından, "terör suçu" Ek'te sıralanan antlaşmalardan birinin kapsamına girenveya bu antlaşmalarda tanımlanan suçlar anlamına gelir.

2) Onay, kabul, uygun bulma veya katılma belgesinin tevdi edilmesi sırasında, Ek'te sıralanan birantlaşmaya taraf olmayan bir Devlet veya Avrupa Topluluğu, bu Sözleşmenin ilgili Tarafa uygulanmasında,antlaşmanın Ek'e dahil edilmemiş varsayılacağı beyanında bulunabilir. Bu beyan, antlaşma yürürlüğe girergirmez böyle bir beyanda bulunan Taraf açısından, bu yürürlüğe girişi Avrupa Konseyi Genel Sekreterinebildirmesiyle, yürürlükten kalkacaktır.

Madde 2-Amaç

Bu Sözleşmenin amacı Tarafların, terörizmin ve terörizmin insan hakları, özellikle yaşam hakkının tamolarak uygulanması üzerindeki olumsuz etkilerini, gerek ulusal düzeyde gerek, Taraflar arasında mevcutuygulanabilir çok taraflı ve ikili antlaşmalara ve anlaşmalara gerekli saygıyı göstermek suretiyle, uluslararasıişbirliğinde bulunarak alacakları önlemlerle engelleme çabalarını geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Madde 3-Ulusal Önleme Politikaları

1) Her bir Taraf, terör suçlarının ve bunların, o Taraf açısından uygulanabildiği durumlarda, İnsan Haklarıve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve uluslararası hukuktankaynaklanan diğer yükümlülüklerde ortaya konulduğu şekilde insan hakları yükümlülüklerine saygılı olmaksuretiyle olumsuz etkilerini önlemek amacıyla, özellikle icracı makamların ve diğer kurumların eğitimi ile eğitim, kültür, bilgi, medya ve kamu bilincinin artırılması alanlarında gerekli önlemleri alacaktır.

2) Her bir Taraf, terör suçlarını ve olumsuz etkilerini önlemek amacıyla ulusal makamları arasındaişbirliğini iyileştirmek ve geliştirmek için, diğerlerinin yanı sıra, gerekli görebilecekleri aşağıdaki önlemlerialacaktır:

a) bilgi değişiminde bulunmak;

b) kişilerin ve tesislerin fiziki korumasını geliştirmek;

c) sivil acil durumlar için eğitim ve işbirliğini geliştirmek.

3) Her bir Taraf, terör suçlarının işlenmesine katkıda bulunabilecek gerginliklerin önlenmesi amacıyla,uygun durumlarda hükümet dışı kuruluşlarını ve sivil toplumun diğer unsurlarını da dahil etmek suretiyle dinlerve kültürler arası diyalogu teşvik ederek hoşgörüyü geliştirecektir.

4) Her bir Taraf, terör suçlarının oluşturduğu tehdidin varlığına, nedenlerine ve vahametine ve buSözleşmede ortaya konulan suçlara ilişkin kamu bilincini artırmak için çaba gösterecek ve terör suçlarının ve buSözleşmede yer alan suçların önlenmesine katkıda bulunabilecek yetkili makamlara gerçek ve belirli yardımdabulunmak için kamuoyunu teşvik etmeyi dikkate alacaktır.

Madde 4-Önlemeye ilişkin Uluslararası İşbirliği

Taraflar, bilgi ve en iyi uygulama değişimi, eğitim ve önleyici mahiyette diğer ortak çabalar da dahil olmaküzere, terör suçlarının işlenmesinin önlenmesi yeteneklerini geliştirmek amacıyla, uygun olduğu kadarıyla veyetenekleri ölçüsünde, birbirlerine yardım ve destekte bulunacaklardır.

Madde 5-Terör Suçunun İşlenmesine Alenen Teşvik

1) Bu Sözleşmenin amaçları açısından, "bir terör eylemini işlemeye alenen teşvik", terör suçununişlenmesini kışkırtmak niyetiyle, böyle bir eylemin dolaylı olsun veya olmasın terör suçlarını savunarak, bir veyabirden fazla suçun işlenmesi tehlikesine yol açacak bir mesajın kamuoyuna yayılması veya başka bir şekildeerişilebilir hale getirilmesi anlamına gelir.

2) Her bir Taraf, 1. paragrafta tanımlandığı şekilde, yasadışı olarak ve kasten işlendiği durumlarda, terörizmsuçunu işlemeyi alenen teşviki ulusal mevzuatı açısından cezai suç olarak ihdas etmek üzere gerekli olabilecektedbirleri alacaktır.

Madde 6-Terörist Saflara Katma

1) Bu Sözleşmenin amaçları açısından, "terörist saflara katma" bir başka kişiyi terörist bir eylemi işlemeyeveya bu eylemin işlenmesine katılmaya veya bir veya daha fazla suçun bir dernek veya grup tarafındanişlenmesine katkıda bulunmak amacıyla bir dernek veya gruba katılmaya teşvik etmek anlamına gelmektedir.

2) Her bir Taraf, 1. paragrafta tanımlandığı şekilde, yasadışı olarak ve kasten bir suç işlendiği durumda,terörist saflara katmayı ulusal mevzuatı açısından cezai suç olarak ihdas etmek üzere gerekli olabilecek tedbirlerialacaktır.

Madde 7-Terörizm İçin Eğitim

1) Bu Sözleşmenin amaçları açısından, "terörizm için eğitim", bir terör suçunu icra etmek veya bu suçakatkıda bulunmak amacıyla, beceriyi bu amaçla kullanmak niyetiyle kazandığını bilerek, patlayıcıları, ateşlisilahları ve diğer silahları veya öldürücü ya da tehlikeli maddeleri yapmayı veya kullanmayı veya diğer özelyöntem ve teknikleri öğretmeyi sağlamak anlamına gelir.

2) Her bir Taraf, 1. paragrafta tanımlandığı şekilde, yasadışı olarak ve kasten bir suç işlendiği durumda,terörizm için eğitimi ulusal mevzuatı açısından cezai suç olarak ihdas etmek üzere gerekli olabilecek tedbirlerialacaktır.

Madde 8-Terör Suçunun İşlenip İşlenmemesi Arasında Fark Bulunmaması

Bir eylemin Sözleşmenin 5 ila 7. maddelerinde belirtilen suçlardan birini teşkil etmesi için, bu eyleminbilfiil gerçekleşmiş olması gerekmeyecektir.

Madde 9-Tali Suçlar

1) Her bir Taraf ulusal yasasında cezayı gerektirecek suç olarak ihdas etmek için gerekli önlemleri kabuledecektir:

a) Bu Sözleşmenin 5 ila 7. maddelerinde yer alan bir suçun işlenmesine suç ortağı olarak katılmak;

b) Bu Sözleşmenin 5 ila 7. maddelerinde yer alan bir suçu işlemek üzere diğerlerini örgütlemek ve emirvermek;

c) Bu Sözleşmenin 5 ila 7. maddelerinde yer alan bir veya daha fazla suçun ortak amaçla hareket eden gruptarafından işlenmesine katkıda bulunmak. Böyle bir katkı kasten yapılmış olmalı veya

i) böyle bir eylem veya maksat bu Sözleşmenin 5 ila 7. maddelerinde yer alan bir suçu işlemeyi kapsadığıdurumda, grubun cezayı gerektiren faaliyetini veya maksadını daha da ileri götürmek amacıyla yapılmış olmalı;veya

ii) bu Sözleşmenin 5 ila 7. maddelerinde yer alan bir suçu işlemek üzere grubun niyeti hakkında bilgi sahibiolarak yapılmış olmalıdır.

2) Her bir Taraf bu Sözleşmenin 6 ila 7. maddelerinde yer alan bir suçu işlemeye teşebbüsü, kendi ulusalyasasında ve ulusal yasasına uygun olarak cezayı gerektiren bir suç olarak ihdas etmek üzere gerekli olabilecekönlemleri kabul edecektir.

Madde 10-Tüzel Kişilerin Sorumluluğu

1) Her bir Taraf, yasal ilkelerine uygun olarak, bu Sözleşmenin 5 ila 7 ve 9. maddelerinde yer alan suçlaraiştirak eden tüzel kişilerin sorumluluğunu ihdas eden gerekli olabilecek önlemleri kabul edecektir.

2) Tarafın yasal ilkelerine bağlı olarak, tüzel kişilerin sorumlulukları cezai, medeni veya idari olabilir.

3) Bu tür sorumlulukta suçları işleyen gerçek kişilerin cezai sorumlulukları saklı kalacaktır.

Madde 11-Yaptırımlar ve Önlemler

1) Her bir Taraf bu Sözleşmenin 5 ila 7 ve 9. maddelerinde yer alan suçların etkili, orantılı ve caydırıcıolarak cezalandırılabilmesi için gerekli önlemleri alacaktır.

2) Bu Sözleşmede yer alan suçlar için yabancı ülkelerde daha önce alınmış ve kesinleşmiş mahkumiyetkararları, ulusal hukuka uygun olarak verilecek cezanın tespitinde, ulusal hukukun izin verdiği ölçüde, gözönünde bulundurulur.

3) Her bir Taraf, 10. Madde uyarınca sorumlu tutulan tüzel kişilerin parasal yaptırımlar da dahil olmaküzere, etkili, orantılı ve caydırıcı biçimde cezai veya cezai olmayan yaptırımlara tabi olmalarını sağlayacaktır.

Madde 12-Koşullar ve Güvenceler

1) Her bir Taraf, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına dair Sözleşme, Uluslararası Medenive Siyasi Haklar Sözleşmesi ve uluslararası hukuk uyarınca diğer yükümlülüklerinde yer aldığı şekilde ve oTarafa uygulanabildiği durumlarda, insan hakları yükümlülüklerine, özellikle ifade özgürlüğü, dernek kurmaözgürlüğü ve din özgürlüğüne saygı göstererek bu Sözleşmenin 5 ila 7 ve 9. maddelerde yer alan konuların suçhaline getirilmesinin ihdasını, uygulanmasını ve yerine getirilmesi sağlayacaktır.

2) Bu Sözleşmenin 5 ila 7 ve 9. maddelerde yer alan konuların suç haline getirilmesinin ihdası, uygulanmasıve yerine getirilmesinde ayrıca, izlenen meşru amaçlar ve demokratik toplum açısından gereklilik göz önündebulundurularak oransallık ilkesine bağlı kalınacak ve her türlü keyfilik, ayrımcılık veya ırkçı muamele dışındatutulacaktır.

Madde 13-Terör Mağdurlarının Korunması, Tazmini Ve Yardımda Bulunulması

Her bir Taraf, kendi topraklarında işlenen terörist eylemlerin mağdurlarını korumak ve desteklemek içingerekli önlemleri alacaktır. Bu önlemler, uygun ulusal sistemlere göre ve ulusal mevzuat hükümleri saklı olmakkoşuluyla, diğerlerinin yanı sıra, terör mağdurlarına ve yakın aile üyelerine mali yardımı ve tazminatıkapsayacaktır.

Madde 14-Yargı Yetkisi

1) Her bir Taraf, bu Sözleşmede yer alan suçlar üzerinde yargı yetkisini kurmak için;

a) suç Tarafların topraklarında işlendiği zaman;

b) suç Tarafların bayrağını taşıyan bir gemide veya Tarafların yasaları uyarınca kayıtlı uçakta işlendiğizaman;

c) suç Tarafların vatandaşlarından biri tarafından işlendiği zaman,gerekli olabilecek önlemleri alacaktır.

2) Her bir Taraf, aynı zamanda, bu Sözleşmede yer alan suçlar üzerinde:

a) bu Sözleşmenin 1. Maddesinde atıfta bulunulan suçun işlenmesinde o Tarafın toprağı veya vatandaşıhedef alınır veya bu şekilde sonuçlanırsa;

b) bu Sözleşmenin 1. Maddesinde atıfta bulunulan suçun işlenmesinde, o Tarafın diplomatik veyakonsolosluk binaları da dahil olmak üzere, o Tarafın yurtdışındaki Devlet veya Hükümet tesisleri hedef alınırveya bu şekilde sonuçlanırsa;

c) bu Sözleşmenin 1. Maddesinde atıfta bulunulan suçların işlenmesinde, o Tarafı bir eylemi yapmaya veyayapmaktan imtina etmeye zorlamak teşebbüsü amaçlanır veya bu şekilde sonuçlanırsa;

d) suç o Tarafın topraklarında daimi ikamet eden bir vatansız tarafından işlenirse;

e) suç o Tarafın Hükümetlerince işletilen bir uçakta işlenirse;yargı yetkisi kurabilir.

3) Her bir Taraf, zanlının kendi topraklarında bulunması ve talep eden Tarafın yasalarında aynı şekildemevcut yargı yetkisi kuralını esas alan Tarafa zanlıyı iade etmemesi durumunda, bu Sözleşmede yer alan suçlarüzerinde yargı yetkisini kurmak için gerekli olabilecek önlemleri alacaktır.

4) Bu Sözleşme ulusal yasa uyarınca uygulanan cezai yargı yetkisini dışında tutmamaktadır.

5) Bu Sözleşmede yer alan suç iddiası üzerinde birden fazla Taraf yargı yetkisi iddiasında bulunursa, ilgili

Taraflar cezai takibat için en uygun yargı yetkisini saptamak amacıyla, mümkün olduğunca, aralarındadanışmalarda bulunacaklardır.

Madde 15-Soruşturma Yapma Görevi

1) Bu Sözleşmede yer alan bir suçu işleyen kişi veya suç zanlısının kendi topraklarında bulunduğu bilgisinialması üzerine ilgili Taraf, bu bilgide yer alan unsurları araştırmak üzere ulusal yasası çerçevesinde gerekliolabilecek önlemleri alacaktır.

2) Şartların elverdiği değerlendirildiği takdirde, suçlu ve zanlı kendi topraklarında bulunan Taraf, bu kişinincezai kovuşturma veya iade için hazır bulunmasını sağlamak amacıyla ulusal yasaları çerçevesinde uygunönlemleri alacaktır.

3) Hakkında 2. paragrafta atıfta bulunulan önlemlerin alınacağı kişi aşağıda belirtilen haklara sahiptir:

a) Vatandaşı bulunduğu ya da haklarını korumakla yükümlü olan Devletin veya bu kişi vatansızsa, kişininuzun süredir ülkesinde ikamet etmekte olduğu Devletin en yakındaki uygun bir temsilcisiyle vakit geçirmeksizintemas kurmak;

b) Devletin temsilcisi tarafından ziyaret edilmek;

c) (a) ve (b) alt paragraflarında belirtilen hakları konusunda bilgilendirilmek.

4) 3. paragrafta bahsedilen haklar, suçlu veya zanlının topraklarında bulunduğu Tarafın yasa veyönetmelikleri, 3. paragrafta ihdas edilen haklarla kastedilen amaçların tam olarak uygulanmasını mümkünkıldığı takdirde, söz konusu yasa ve yönetmeliklerle uyumlu olarak uygulanacaktır.

5) 3. ve 4. paragrafların hükümleri, 14. Madde 1.c. ve 2.d paragraflarına uygun olarak zanlıyla haberleşmekve ziyaret etmek üzere Uluslararası Kızılhaç Komitesini davet etme konusunda yargı hakkı iddiasında bulunanherhangi bir Tarafın hakkına halel getirmeyecektir.

Madde 16-Sözleşmenin Uygulanamaması

Bu Sözleşme 5, 6, 7 ve 9. maddelere göre suç sayılan eylem, tek bir Devlette işleniyorsa, zanlı o Devletinvatandaşı ise ve o Devletin topraklarında bulunuyorsa ve diğer herhangi bir Devlet yargı yetkisini uygulamakkonusunda Sözleşmenin 14. maddesinin 1 ve 2. paragrafları çerçevesinde dayanağa sahip değilse,uygulanmayacak, bu durumda 17 ve 20 ila 22. madde hükümleri, uygun şekilde, bu davalara uygulanacaktır.

Madde 17-Cezai Konularda Uluslararası İşbirliği

1) Taraflar, bu Sözleşmenin 5 ila 7 ve 9. Maddelerinde belirtilen suçlar çerçevesinde, kovuşturmalar içingerekli delillerin toplanmasında yardımlaşma da dahil olmak üzere, cezai soruşturmalar ya da ceza veya iadeişlemlerine ilişkin kovuşturmalarla ilgili olarak birbirlerine yardım için azami önlemleri alacaklardır.

2) Taraflar 1. paragrafta yer alan yükümlülüklerini, aralarında bulunan karşılıklı adli yardımlaşma antlaşmaveya anlaşmalarına uygun olarak yerine getireceklerdir. Bu tür antlaşma ya da anlaşmaların yokluğu halindeTaraflar, kendi ulusal hukuklarına uygun olarak birbirlerine yardım edeceklerdir.

3) Taraflar, bu Sözleşmenin 10. maddesi çerçevesinde, talep eden Tarafta bulunan bir tüzel kişiliğinsorumlu tutulabileceği suçlara ilişkin cezai soruşturma veya kovuşturma konusunda, talepte bulunulan Tarafınilgili yasaları, antlaşmaları, anlaşmaları ve düzenlemelerine uygun olarak birbirleriyle mümkün olan en yüksekseviyede işbirliğinde bulunacaklardır.

4) Her bir Taraf, diğer Taraflarla 10. Maddeye göre cezai, medeni ya da idari sorumluluğu ihdas etmek içingereken bilgi ya da kanıtı paylaşmak üzere ek mekanizmalar kurmayı tezekkür edecektir.,

Madde 18-İade Et veya Yargıla

1) Zanlının topraklarında bulunduğu Taraf, 14. Madde uyarınca yargı yetkisine sahip olduğu durumlarda, bukişiyi iade etmediği takdirde, her ne olursa olsun istisnasız, suç kendi topraklarında işlensin veya işlenmesin,gecikmeksizin durumu, o Tarafın yasalarına uygun bir yöntemle, cezai kovuşturmaya tabi tutulması amacıylayetkili makamlara iletecektir. Bu makamlar, o Tarafın yasalarına göre ağır unsurlar içeren herhangi bir davadaolduğu gibi aynı şekilde karar vereceklerdir.

2) Bir Tarafın ulusal hukuku vatandaşlarından birini iade etmesine ya da başka bir şekilde teslim etmesine,iade talebine temel teşkil eden yargılama ve kovuşturmanın sonucunda verilen cezayı çekmek üzere Tarafa iadeedilmesi koşuluyla ve kişinin iadesi talebinde bulunan Tarafın bu seçeneği onaylaması ve diğer şartların dauygun olması durumunda, izin verir. Bu tür koşullu iade ya da teslim, bu maddenin 1. paragrafında belirtilenyükümlüklerin yerine getirilmesi için yeterlidir.

Madde 19-İade

1) 5 ila 7 ve 9. Maddelerde belirtilen suçlar, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden önce Taraflar arasındamevcut herhangi bir iade anlaşmasındaki iade edilebilir suçlara dahil addedileceklerdir. Taraflar bu tür suçları,birbirleri arasında daha sonra akdedecekleri her iade antlaşmasına iade edilebilir suçlar olarak dahil etmeyiyükümlenirler.

2) İadeyi bir antlaşmanın mevcudiyeti koşuluna bağlı olarak kabul eden bir Taraf, kendisi ile bir iadeantlaşması bulunmayan bir Taraftan iade talebi alması halinde, talep edilen Taraf, kendi seçimiyle, buSözleşmeyi, 5 ila 7 ve 9. Maddelerde belirtilen suçlara ilişkin olarak iade için yasal bir dayanak olarak kabuledebilir. İade, talep edilen Tarafın hukukunca hükme bağlanan diğer koşullara tabi olacaktır.

3) İadeyi bir antlaşmanın mevcudiyeti koşuluna bağlı olmaksızın kabul eden Taraflar, talep edilen Tarafınhukukunca hükme bağlanan koşullara tabi olarak, 5 ila 7 ve 9. maddelerde belirtilen suçları kendileri arasındaiade edilebilir suçlar olarak kabul edeceklerdir.

4) Gerektiği takdirde, 5 ila 7 ve 9. Maddelerde belirtilen suçlar, Taraflar arasında suçluların iadesi amacıyla,sadece meydana geldikleri yerde değil, 14. Madde uyarınca yargı yetkisini tesis eden devletlerin topraklarıüzerinde de işlenmiş gibi muamele görecektir.

5) 5 ila 7 ve 9. Maddelerde belirtilen suçlara ilişkin olarak, Taraflar arasındaki tüm suçluların iadesiantlaşmalarının ve anlaşmalarının hükümleri, bu Sözleşme ile bağdaşmadığı ölçüde, Taraflar arasındadeğiştirilmiş addedilecektir.

Madde 20-Siyasi İstisna Hükmünü Hariçte Tutma

1) 5 ila 7 ve 9. Maddelerde belirtilen suçların hiçbiri, iade ya da karşılıklı adli yardımlaşma bakımından,siyasi suç ya da siyasi bir suçla bağlantılı bir suç ya da siyasi nedenlerden esinlenmiş bir suç olarak kabuledilmeyeceklerdir. Buna göre, bu tür bir suç temelinde yapılan bir iade ya da karşılıklı adli yardımlaşma talebi,-salt siyasi bir suçla ilgili olduğu ya da siyasi bir suçla bağlantılı bir suç olduğu ya da siyasi nedenlerdenesinlenmiş bir suç olduğu gerekçesiyle reddedilemez.

2) 23 Mayıs 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 19 ila 23. Maddelerinin uygulanmasınahalel getirmeksizin, her Devlet veya Avrupa Topluluğu imza aşamasında veya onay, kabul, uygun bulma veyakatılma belgesini tevdi ederken bu Sözleşmede geçen suçlara ilişkin olarak 1. paragrafta yer alan iadeyi-uygulamama hakkını saklı tuttuğunu beyan edebilir. Taraf, tam olarak gerekçelendirilmiş şekilde olay bazındasöz konusu çekinceyi uygulamayı üstlenir.

3) Bu Maddenin 2. paragrafına uygun olarak çekince koyan herhangi bir Taraf, bu çekincesini, bildirininalındığı tarihten itibaren geçerli olacak şekilde Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirimde bulunmaksuretiyle kısmen ya da tamamen geri alabilir.

4) Bu Maddenin 2. paragrafına uygun olarak çekince koyan bir Taraf, bu maddenin 1. paragrafının bir başkaTarafa uygulanmasını talep edemez; ancak çekince kısmi ya da şarta bağlı olduğu takdirde bu maddenin kabuletmiş olduğu şekilde uygulanmasını talep edebilir.

5) Çekince, ilgili Taraf bakımından bu Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere üç yıllık birsüre için geçerli olur. Ancak, söz konusu çekince aynı süre için yenilenebilir.

6) Çekincenin sona ereceği tarihten 12 ay önce Avrupa Konseyi Genel Sekreteri ilgili Tarafa sona ermetarihini bildirir. Sona erme tarihinden üç ay önce, Taraf Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne çekincesinikoruyacağını, düzelteceğini veya geri çekeceğini bildirir. Bir Taraf çekincesini koruduğunu Avrupa KonseyiGenel Sekreteri'ne bildirmesi durumunda çekincenin devamını gerektiren koşullara ilişkin bir açıklamadabulunmalıdır. İlgili Tarafın bildirimde bulunmaması durumunda Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Taraf,çekincesinin altı aylık bir süre için otomatik olarak uzatılmasına karar verildiği konusunda bilgilendirmelidir.

İlgili Tarafın süresi sona ermeden önce çekincesini koruduğuna veya değiştireceğine ilişkin bildirimdebulunmaması durumunda çekince zamanaşımına uğrar.

7) Talep eden ve talep edilen Taraf aksini kararlaştırmadıkça, bir Taraf diğer bir Taraftan iade talebinialmasını müteakip, bu çekincenin uygulaması çerçevesinde bir şahsı iade etmezse, konuyu hiçbir istisnagetirmeksizin ve gecikmeksizin yargı-

lama amacıyla yetkili mercilerine iletecektir. Yetkili merciler, talep edilenTaraftaki yargılama amacına yönelik olarak, konuyu, anılan Taraf hukukunda ağırlaştırılmış suçlara uygulananusule göre karara bağlayacaktır. Talep edilen Taraf, yargılama işlemlerinin sonucunu gecikmeksizin talep edenTarafa ve 30. Madde de öngörülen Taraflararası İstişareye sevk edilmek üzere Avrupa Konseyi GenelSekreterine iletecektir.

8) Bu çekince temelinde iade talebinin reddine ilişkin karar, talep eden Tarafa derhal bildirilecektir. 7.Madde'ye göre talep edilen Tarafta, makul bir sürede davanın esasına ilişkin adli bir karar alınmadığı takdirde talep eden Taraf bu durumu, 30. Madde'de öngörülen Taraflararası İstişareye iletilmek üzere Avrupa KonseyiGenel Sekreterine bildirebilir. Taraflararası İstişare konuyu inceleyip reddin Sözleşme'ye uygunluğuna ilişkin birgörüş yayınlayacak ve bu konuda bir bildirge yayınlamak Üzere Bakanlar Komitesine iletecektir. BakanlarKomitesi, bu maddede öngörülen görevlerini yerine getirirken sadece Taraf Devletlerle kısıtlı olacak şekildetoplanacaktır.

Madde 21-Tefrik Maddesi

1) Eğer talep edilen Tarafın, 5 ila 7 ve 9. Maddelerde belirlenen suçlar için iade talepleri ile bu suçlarkonusundaki karşılıklı adli yardımlaşma taleplerinin, bir şahsı ırk, din, milliyet, etnik köken veya siyasi görüşüsebebiyle yargılamak veya cezalandırmak amacına yönelik olarak yapıldığı veya bu talebe uymanın şahsındurumunda sayılan sebeplerden biri nedeniyle önyargıya sebep olacağına inanmak için esaslı gerekçeleri varsa,bu Sözleşmede öngörülen hiçbir husus o Tarafa iade ve karşılıklı adli yardımlaşma yükümlülüğü getiriyorşeklinde yorumlanmayacaktır.

2) İade talebine konu şahsın, işkence veya gayri insani davranış veya haysiyet kırıcı muamele veya cezayamaruz kalacağı tehlikesi mevcutsa, bu Sözleşmede öngörülen hiçbir husus iade yükümlülüğü getiriyor şeklindeyorumlanmayacaktır.

3) Şayet talep eden Tarafça, idam cezası vermeyeceği veya verse dahi uygulamayacağı veya ilgili şahsışartlı tahliye olanağı olmaksızın müebbet hapis cezasına çarptırmayacağına dair talep edilen Tarafça yeterligörülecek güvenceler verdiğinde, uygulanabilir iade antlaşmaları uyarınca, talep edilen Tarafın iade etmeyükümlülüğü altında olduğu durumlar hariç, bu Sözleşmede öngörülen hiçbir husus, iade talebine konu şahsınidam cezasına mahkum edilme veya talep edilen Tarafın mevzuatı müebbet hapis cezasına imkan tanımadığıdurumlarda, şartlı tahliye olanağı olmadan müebbet hapis cezasına çarptırılma riskiyle karşı karşıya ise iadeyükümlülüğü getiriyor şeklinde yorumlanamayacaktır.

Madde 22-İhtiyari Bilgi

1) Bir Tarafın yetkili mercileri, kendi soruşturma ya da kavuşturmalarına halel getirmeden, önceden talepedilmeksizin, kendi soruşturmaları çerçevesinde elde edilen bilgiyi, böyle bir bilginin açıklanması bilgiyi alanTarafın soruşturma veya kovuşturma başlatmasına veya devam ettirmesine, ya da bu Sözleşme uyarınca anılanTarafça bir talebe yol açabilecek olmasına yardımcı olması durumunda diğer bir Tarafın yetkili mercilerineiletebilir.

2) Bilgiyi sağlayan Taraf, ulusal hukukuna uygun olarak, bilginin alan Tarafça kullanılmasına şartlargetirebilir.

3) Bilgiyi alan Taraf, bu şartlarla bağlı olacaktır.

4) Öte yandan bir Taraf, sağlanacak bilginin içeriğine ilişkin ön bildirim alıp iletilmesinde mutabıkkalmadığı sürece, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir beyan aracılığıyla, 2. paragraf uyarınca bilgiyisağlayan Tarafça getirilen şartlarla bağlı olmama hakkını saklı tuttuğunu her zaman bildirebilir.

Madde 23 İmza ve Yürürlüğe Giriş

1) Bu Sözleşme, Avrupa Konseyi üye Devletlerinin ve Avrupa Topluluğunun ve Sözleşmenin oluşumunakatılmamış olan üye olmayan Devletlerin imzasına açıktır.

2) Bu Sözleşme onay, kabul ve uygun bulmaya tabidir. Onay, kabul ve uygun bulma belgeleri AvrupaKonseyi Genel Sekreterliğine teslim edilecektir.

3) Bu Sözleşme, en az dört Avrupa Konseyi üyesi Devleti içeren altı İmzacının, 2. paragrafa uygun olarakSözleşme ile bağlı olmak yönünde iradelerini beyan ettikleri tarihten itibaren üç aylık bir sürenintamamlanmasını takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girer.

4) Sözleşme ile bağlı olmak yönündeki iradesini daha sonra beyan eden herhangi bir İmzacı açısından,Sözleşme, ikinci paragrafa uygun olarak Sözleşme ile bağlı olmak yönünde iradesini beyan ettiği tarihtenitibaren üç aylık bir sürenin tamamlanmasını takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 24-Sözleşmeye Katılım

1) Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Sözleşme Taraflarınadanıştıktan ve oybirliği ile onayını aldıktan sonra, Avrupa Konseyi›ne üye olmayan ve Sözleşmenin oluşumunakatkıda bulunmamış olan herhangi bir Devleti, Sözleşmeye katılmaya davet edebilir. Karar, Avrupa KonseyiTüzüğü 20.d Maddesinde belirtilen çoğunluk ve Bakanlar Komitesi›ne katılma hakkı olan Taraflarıntemsilcilerinin oybirliği ile alınacaktır.

2) Yukarıdaki 1. paragraf çerçevesinde Sözleşmeye katılan herhangi bir Devlet açısından Sözleşme, katılımbelgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edildiği tarihten itibaren üç aylık bir sürenintamamlanmasını takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 25-Karasal Uygulama

1) Herhangi bir Devlet veya Avrupa Topluluğu, imza veya onay, kabul, uygun bulma veya katılımbelgesinin tevdii sırasında, bu Sözleşmenin uygulanacağı bölge veya bölgeleri belirleyebilir.

2) Bir Taraf daha sonraki bir tarihte, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir beyan ile Sözleşmeninuygulanacağı belirlenmiş bölgeleri genişletebilir. Bu bölgeler açısından Sözleşme, anılan beyanın GenelSekretere ulaştığı tarihten itibaren üç aylık bir sürenin tamamlanmasını takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girer.

3) Önceki iki paragrafa göre yapılmış olan tüm beyanlar, bunlarda tayin edilen bölgeler açısından, AvrupaKonseyi Genel Sekreterine muhatap bir bildirim ile geri çekilebilir. Geri çekme, bu bildirimin Genel Sekretereulaştığı tarihten itibaren üç aylık bir sürenin tamamlanmasını takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 26-Sözleşmenin Sonuçları

1) Bu Sözleşme, aşağıdaki Avrupa Konseyi antlaşmaları hükümleri dahil olmak üzere, Taraflar arasındakiuygulanabilir çok taraflı ve ikili antlaşma ve anlaşmaları tamamlar:

13 Aralık 1957 tarihinde Paris'te imzaya açılan Avrupa İade Sözleşmesi (ETS No. 24);

20 Nisan 1959 tarihinde Strazburg'da imzaya açılan Avrupa Cezai Konularda Adli YardımlaşmaSözleşmesi (ETS No. 30);

27 Ocak 1977 tarihinde Strazburg'da imzaya açılan Avrupa Terörizmin Önlenmesi sözleşmesi (ETS No.90);

17 Mart 1977 tarihinde Strazburg' da imzaya açılan Avrupa Cezai Konularda Adli YardımlaşmaSözleşmesine Ek Protokol (ETS No. 99);

8 Kasım 2001 tarihinde Strazburg'da imzaya açılan Avrupa Cezai Konularda Adli YardımlaşmaSözleşmesine İkinci Ek Protokol (ETS No. 182);

15 Mayıs 2003 tarihinde Strazburg'da imzaya açılan Avrupa Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesini değiştirenProtokol (ETS No. 190).

2) Eğer iki veya daha fazla Taraf, bu Sözleşmede sözü geçen konularda halihazırda bir antlaşma veyaanlaşmaya varmışlarsa veya başka bir şekilde bu konularda kendi ilişkilerini kurmuşlarsa ya da bunu gelecekteyapacaklarsa, o anlaşmayı veya antlaşmayı uygulama veya ilişkileri ona göre düzenleme hakkına sahipolacaklardır. Bununla birlikte, bu sözleşmede düzenlenen hususların dışındaki konularda ilişki tesis ettiklerindeTaraflar, bunu Sözleşmenin amaç ve ilkelerine aykırı olmayacak şekilde yapacaklardır.

3) Avrupa Birliği'nin üyesi olan Taraflar, belirli bir olaya uygulanabilecek ve ilgili özel bir konuyudüzenleyen Topluluk veya Avrupa Birliği kuralları olması halinde, karşılıklı ilişkilerinde, mevcut Sözleşmeninamacına veya diğer taraflara uygulanış şekline halel getirmeksizin Topluluk ve Avrupa Birliği kurallarınıuygularlar.

4) Bu sözleşmede yer alan hiçbir husus, uluslararası insani hukuk da dahil olmak üzere uluslararası hukukçerçevesinde Tarafın ve bireylerin diğer hak, yükümlülük ve sorumluluklarını etkilemeyecektir.

5) Silahlı kuvvetlerin, uluslararası insani hukukta tanımlandığı şekilde anlaşılan ve bu Sözleşme iledüzenlenmeyip söz konusu hukuk tarafından düzenlenen silahlı çatışma sırasındaki faaliyetleri ile uluslararasıhukukun diğer kuralları tarafından düzenlendiği sürece, Tarafın silahlı kuvvetlerinin resmi görevlerini yerinegetirirken üstlendiği faaliyetler bu Sözleşmede düzenlenmemiştir.

Madde 27-Sözleşmedeki Değişiklikler

1) Bu Sözleşmede değişiklik yapılmasını, herhangi bir Taraf, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi veyaTaraflararası İstişare teklif edebilir.

2) Herhangi bir değişiklik teklifi, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından Taraflara iletilecektir.

3) Ayrıca, bir Taraf veya Bakanlar Komitesi tarafından önerilen herhangi bir değişiklik teklifi, bu konudakigörüşünü Bakanlar Komitesine sunacak olan Taraflararası İstişare'ye iletilebilir.

4) Bakanlar Komitesi değişiklik teklifini ve Taraflararası İstişare tarafından sunulan görüşü göz önündebulundurur ve değişikliği onaylayabilir.

5) 4. paragraf uyarınca Bakanlar Komitesi tarafından onaylanan değişiklik metni, kabul için Taraflaragönderilir.

6) 4. paragraf uyarınca onaylanan herhangi bir değişiklik, Tarafların kabul ettiklerini Genel Sekreterebildirmelerinden 30 gün sonra yürürlüğe girer.

Madde 28 Ek'in Gözden Geçirilmesi

1) Ek'teki antlaşmaların listesini güncellemek için, herhangi bir Taraf veya Bakanlar Komitesi tarafındandeğişiklik teklif edilebilir. Bu değişiklik teklifleri sadece Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde karara bağlanmışözel olarak uluslararası terörizmle mücadeleyi öngören ve yürürlüğe girmiş olan evrensel antlaşmalarıkapsayacaktır. Bu teklifler, Avrupa Konseyi Genel Sekreterince Taraflara bildirilecektir.

2) Üye olmayan Taraflara danıştıktan sonra Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Tüzüğü'nün 20.maddesinde belirtilen çoğunluğu sağlamak kaydıyla teklif edilen değişikliği kabul edebilir. Yapılan değişiklik,Taraflara gönderildiği tarihi izleyen bir yıllık dönemin sona ermesiyle yürürlüğe girecektir. Bu dönem boyunca,herhangi bir Taraf, değişikliğin yürürlüğe girmesi konusunda olabilecek İtirazlarını Avrupa Konseyi GenelSekreterine iletebilir.

3) Eğer Tarafların üçte biri değişikliğin yürürlüğe girmemesi için, Avrupa Konseyi Genel Sekreterineherhangi bir itirazda bulunurlarsa, değişiklik yürürlüğe girmeyecektir.

4) Tarafların üçte birinden daha azı İtirazda bulunursa, Sözleşme itirazda bulunmayan Taraflar açısındanyürürlüğe girer.

5) Bir değişiklik, 2. paragraf uyarınca yürürlüğe girmişse ve Taraflardan biri buna İtirazda bulunmuşsa, budeğişiklik ilgili Taraf açısından, kabul ettiğini Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirdiği tarihi izleyen ayınilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 29-Uyuşmazlıkların Çözümü

Sözleşmenin yorumu ve uygulanması konusunda Taraflar arasında bir uyuşmazlık çıkması durumunda,müzakereler veya tercih ettikleri, kararları uyuşmazlıktaki Tarafları bağlayacak hakemlik divanına veya ilgiliTaraflar arasında varılacak mutabakata göre Uluslararası Adalet Divanına götürmek de dahil olmak üzere, ilgiliTaraflarca üzerinde uzlaşılan diğer barışçı yöntemlerle mevcut uyuşmazlığı çözme yoluna gideceklerdir.

Madde 30-Taraflar arası İstişare

1) Taraflar,

a) Bu Sözleşme çerçevesinde yapılan herhangi bir beyanın etkilerinin belirlenmesi de dahil olmak üzere busözleşmenin etkin kullanımını ve uygulamasını kolaylaştırmak veya geliştirmek için önerilerde bulunmak;

b) 20. Madde 8. paragraf uyarınca kendilerine iletilen suçluların iadesinin reddinin uygunluğu hakkındagörüş hazırlamak,

c) 27. Madde uyarınca Sözleşme'de değişiklik yapılması teklifinde bulunmak,

d) 27. Madde 3. paragraf uyarınca kendilerine iletilen, bu Sözleşmenin değiştirilmesine yönelik tekliflerhakkındaki görüş hazırlamak,

e) Bu Sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili herhangi bir soru hakkındaki görüşlerini ifade etmek ve önemliyasal, siyasal ve teknolojik gelişmelerle ilgili bilgi alışverişini kolaylaştırmak,amacıyla periyodik olarak istişarelerde bulunacaklardır.

2) Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'nin gerekli görmesi veya Tarafların ço-

ğunluğunun veya BakanlarKomitesi'nin talepte bulunması halinde, Taraflararası İstişare toplanacaktır.

3) Tarafların bu madde uyarınca görevlerini yerine getirmelerinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğiyardımcı olacaktır.

Madde 31-Fesih

1) Herhangi bir Taraf, herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirimde bulunmaksuretiyle bu Sözleşmeyi feshedebilir.

2) Fesih, fesih bildiriminin Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten sonraki üç aylık sürenin bitiminiizleyen ayın ilk gününden itibaren geçerli olacaktır.

Madde 32-Bildirim

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Sözleşmeye ilişkin,

a) herhangi bir imzayı;

b) herhangi bir onay, kabul, uygun bulma ve katılma belgelerinin tevdiini,

c) 23. Madde uyarınca, bu Sözleşmenin herhangi bir yürürlüğe girme tarihini;

d) 1. Madde 1. paragraf, 22. Madde 4. paragraf ve 25 Madde çerçevesinde yapılan herhangi bir bildirimi;

e) bu sözleşmeye dair diğer herhangi bir işlem, bildirim veya yazıyı,

Avrupa Konseyi'ne üye Devletlere, Avrupa Topluluğu'na, bu sözleşmenin ayrıntılı olarak hazırlanmasınakatkıda bulunmuş olan üye olmayan Devletlere ve bu Sözleşmeye katılmış veya katılmaya davet edilmişDevletlere bildirecektir.

Bu Sözleşme aşağıda imzası bulunan ve imzaya yetkili olan kişiler tarafından imzalanmıştır.

Bu Sözleşme, İngilizce ve Fransızca olarak, her iki metin de aynı derecede geçerli olacak şekilde, tek nüshaolarak, Avrupa Konseyi arşivlerinde muhafaza edilmek üzere 16 Mayıs 2005 tarihinde Varşova'da imzalanmıştır.

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, onaylı nüshaları Avrupa Konseyi'ne üye Devletlere, Avrupa Topluluğu'na, bu

Sözleşmenin hazırlanmasına katılmış olan üye olmayan Devletlere gönderecektir.

EK

1) 16 Aralık 1970 tarihinde Lahey'de imzalanan, Uçakların Yasadışı Olarak Ele Geçirilmesi Sözleşmesi;

2) 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal'de imzalanan, Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanunsuz

Hareketlerin Önlenmesi Sözleşmesi;

3) 14 Aralık 1973 tarihinde New York'ta kabul edilen, Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi;

4) 17 Aralık 1979 tarihinde New York'ta kabul edilen, Rehin Alma Olaylarına Karşı Uluslararası Sözleşme;

5) 3 Mart 1980 tarihinde Viyana'da kabul edilen, Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında

Sözleşme;

6) 24 Şubat 1988 tarihinde Montreal'de imzalanan, Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren

Havaalanlarında Kanunsuz Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi ile İlgili Protokol;

7) 10 Mart 1988 tarihinde Roma'da imzalanan, Denizcilik Seyrüsefer Güvenliğine Karşı Yasa Dışı

Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi;

8) 10 Mart 1988 tarihinde Roma'da imzalanan, Kıta Sahanlığı Üzerinde Bulunan Sabit Platformların

Güvenliğine Karşı Kanunsuz Eylemlerin Önlenmesi Protokolü;

9) 15 Aralık 1997 tarihinde New York'ta kabul edilen, Terörist Bombalamalarının Önlenmesi Uluslararası

Sözleşmesi,

10) 9 Aralık 1999 tarihinde New York' da kabul edilen, Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası

Sözleşmesi,

BEYANLAR

1.Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nin 26 ncı maddesindeki"uluslararası insancıl hukuk" tabirinin Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası hukuk belgelerine atıfta bulunduğuanlayışını beyan eder.

Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşmenin 26 ncı maddesinin (5)inci paragrafının bi-

rinci bölümününuygulanmasının bir silahlı çatışmanın varlığına işaret etmeyeceğini, silahlı çatışma tabirinin ceza hukukukapsamında terörizm suçunu oluşturan fiillerin, örgütlü bir biçimde olsun veya olmasın, işlenmesinden farklıolan bir durumu betimlediğini ve Sözleşmenin 26 ncı maddesinin (5)inci paragrafının birinci bölümünün, birdevletin silahlı kuvvetleri dışındaki silahlı kuvvet ve gruplara uluslararası hukukta halen anlaşılan veuygulanandan farklı bir statü verecek ve o suretle Türkiye için yeni yükümlülükler yaratacak şekildeyorumlanamayacağını beyan eder.

2.Türkiye Cumhuriyeti ayrıca, 26 ncı maddenin (4)üncü paragrafının uygulanması veya yorumlanmasıDevletlerin, diğerlerinin yanı sıra, sığınma kurumunun bu Sözleşmede belirtilen terör suçlarından sorumlu kişilertarafından suiistimal edilmemesini güvence altına alma sorumluluğunu da içeren uluslararası mülteci hukukuçerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olması gerektiğini beyan eder.

3.Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nin 29 uncu maddesinde atıftabulunulan "uyuşmazlıkların çözümü" tabirinin, uyuşmazlığın çözüm yolunun ancak uyuşmazlık taraflarınınuzlaşmasıyla belirlenebileceği şeklinde yorumlanacağı anlayışını beyan eder.

4.Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nin 19 uncu maddesininSözleşme' de atıfta bulunulan bu suçları işleyenlerin yargılanmayacakları veya haklarında kanuni takiptebulunulmayacağı şeklinde yorumlanamayacağını beyan eder.

5.21. KOPENHAG KRİTERLERİ

22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerini kapsayacağını kabul etmiş ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri de belirtmiştir. Bu kriterler siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanmıştır.

SİYASİ KRİTER:

Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığı.

EKONOMİK KRİTER:

İşleyen ve aynı zamanda Birlik içinde rekabetçi baskılara ve diğer serbest piyasa güçlerine dayanabilecek bir serbest piyasa ekonomisinin varlığı.

TOPLULUK MEVZUATININ BENİMSENMESİ:

Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine bağlı kalmak üzere üyelik için gerekli yükümlülükleri yerine getirebilme kapasitesine sahip olmak.

AVRUPA BİRLİĞİ 1993 KOPENHAG ZİRVESİ'NDE KABUL EDİLEN TAM ÜYELİK KISTASLARI

Siyasi Kıstas: Ülkede demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına ve azınlık haklarına saygıyı teminat altına alan istikrarlı kurumların varlığı.

Ekonomik Kıstas: (1) İstikrarlı piyasa ekonomisinin mevcudiyeti; (2) Başta AB olmak üzere dış dünya rekabetine dayanma kapasitesi.

Uyum Kıstası: Siyasi Birlik ile Ekonomik ve Parasal Birlik de dahil olmak üzere, AB'nin müktesebatına uyum kapasitesi.

KOPENHAG KRİTERLERİ

Aday ülkeler:

Demokrasiyi,

Hukukun üstünlüğünü,

İnsan Haklarını,

Azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunmasını,

İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığını ve Birlik içinde piyasa güçleri ve rekabetçi baskı ile başedebilecek kapasiteyi garanti eden kurumların istikrarını sağlamış olmalıdır.

Üyelik, aday ülkenin siyasal, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine katılma da dahil olmak üzere üyelik yükümlülüğünü üstlenme yeteneğine sahip olmasını da öngörür.

Birliğin, Avrupa'nın entegrasyonu momentumunu muhafaza ederken, yeni üyeleri özümseme kapasitesi de Birlik ve aday ülkeler için önemlidir.

5.22. KİŞİSEL VE SİYASAL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilen prensiplere göre insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onurunu ve eşit ve vazgeçilmez haklarını tanımanın, yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu dikkate alarak,

Bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onurundan türediğini kabul ederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne uygun bir biçimde, korkudan ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğünü kullanabilen özgür insan idealinin ekonomik ve sosyal ve kültürel hakları ile birlikte kişisel ve siyasal haklarını da kullanabildiği şartların yaratılması halinde gerçekleştirilebileceğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler Şartı'na göre Devletlerin insan haklarına ve özgürlüklerine her yerde saygı gösterilmesini sağlama ve bu haklara ve özgürlüklere uygun davranma yükümlülüğünü dikkate alarak,

İçinde yaşadıkları topluma ve diğer bireylere karşı ödevleri bulunan bireylerin, bu Sözleşmede tanınmış olan hakları ilerletme ve bu haklara uyulmasını sağlamak için çaba gösterme sorumluluğu bulunduğunun farkında olarak,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM
KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI

1. Madde-Halkların kendi kaderini tayin hakkı

1. Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.

2. Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiçbir koşulda yoksun bırakılamaz.

3. Kendini Yönetemeyen ve Vesayet altındaki Ülkelerden sorumlu olan Devletler de dahil bu Sözleşmeye

Taraf bütün Devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir veBirleşmiş Milletler şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir.

II. BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

2. Madde-Sözleşmenin iç hukukta uygulanması ve ayrımcılık yasağı

1. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veyadiğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.

2. Sözleşmede tanınan hakları kendi mevzuatında veya uygulamasında henüz tanımamış olup da bu Sözleşmeye Taraf Devletler, kendi anayasal usullerine ve bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, Sözleşmede tanınan hakları uygulamaya geçirmek için gerekli olan tedbirleri veya diğer önlemleri almayı taahhüt ederler.

3. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet şu taahhütlerde bulunur:

a) bu Sözleşmede tanınan hakları veya özgürlükleri ihlal edilenlere, ihlal fiili resmi sıfatlarıyla hareket eden kişilerden başka kimseler tarafından işlense dahi, etkili bir hukuki yola başvurma hakkı sağlamak;

b) Bu tür bir hukuki yola başvurmak isteyen kişinin hakkının yetkili yargısal, idari ve yasama organları, veya

Devletin hukuk sisteminin öngördüğü başka bir yetkili makamı tarafından karara başlanmasını sağlamak ve yargısal hukuki yollara başvurma imkanını geliştirmek;

c) bu gibi hukuki yolların tanınması halinde, yetkili makamlar tarafından bu hukuki yolların işletilmesini sağlamak.

3. Madde-Cinsiyet eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

4. Madde-Olağanüstü durumda yükümlülük azaltma

1. Sözleşmeci Taraf Devletler, ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü bir durumun meydana gelmesi ve bun resmen ilan etmeleri halinde, durumun zorunluluklarının kesinlikle gerektirdiği ölçüde, uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülüklerine aykırı düşmeyecek ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken gibi sebeplerle ayrımcılık içermeyecek şekilde, bu Sözleşmedeki yükümlülüklerinde azaltma yapan tedbirler alabilir.

2. Sözleşmenin 6, 7, 8(1 ve 2 fıkralar), 11, 15, 16 ve 18. maddelerindeki yükümlülüklerde hiçbir azaltma yapılamaz.

3. Sözleşmedeki yükümlüklerini azaltma yetkisi kullanan Sözleşmeye Taraf bir Devlet, yükümlülük azaltılan Sözleşme maddeleri ile yükümlülük azaltmayı gerektiren sebepler hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla Sözleşmeye Taraf diğer Devletleri derhal bilgilendirir. Yükümlülük azaltmanın sona erme tarihi deaynı yolla başka bir bildirimle iletilir.

5. Madde-Hakları kötüye kullanma yasağı

1. Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, bir Devlete, gruba veya kişiye, Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin tahribini amaçlayan bir faaliyete katılma veya tasarrufta bulunma hakkı tanıdığı, veya hak ve özgürlüklerin bu Sözleşmede belirtildiğinden daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına imkan verdiği şekilde yorumlanamaz.

2. Bu Sözleşmenin bir hakkı tanımadığı veya daha az ölçüde tanıdığı bahane edilerek, Sözleşmeye Taraf

Devletlerden birinin iç hukukunda yasalarla, antlaşmalarla tanınmış bulunan veya geleneklerinde varolan temel insan haklarına sınırlama getirilemez veya bu haklara karşı yükümlülük azaltılamaz.

BÖLÜM III

MADDİ HAKLAR

6. Madde-Yaşama hakkı

1. Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.

2. Ölüm cezası kaldırmamış olan ülkelerde, suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan hukuka uygun olarak ve bu Sözleşme ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin hükümlerine aykırı olmayacak biçimde, sadece çok aşırı suçlar için ölüm cezası verilebilir. Bu ceza sadece yetkili mahkeme tarafından verilen nihai karardan sonra infaz edilebilir.

3. Yaşamdan yoksun bırakmanın bir soykırım suçunu oluşturması halinde, bu maddedeki hiçbir hüküm, bu Sözleşmeye Taraf bir Devlete Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin hükümlerine göre üstlendiği yükümlülüklerini azaltma yetkisi verdiği şeklinde anlaşılamaz.

4. Ölüm cezasına mahkum olan bir kimse bağışlanması veya cezasının hafifletilmesini isteme hakkına sahiptir. Her olayda ölüm cezasının affı, bağışlama veya hafifletme verilebilir.

5. Yaşı on sekizden küçük olan kimselere işledikleri suçlar nedeniyle ölüm cezası verilemez; hamile Kadınların ölüm cezaları infaz edilemez.

6. Bu maddedeki hiçbir hüküm, ölüm cezasının bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet tarafından kaldırılmasını engellemek veya ertelemek için ileri sürülemez.

7. Madde-İşkence yasağı

Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. ayrıca hiç kimse, serbest iradesi olmadan tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamaz.

8. Madde-Kölelik yasağı

1. Hiç kimse köle olarak tutulamaz; her türlü kölelik ve köle ticareti yasaktır.

2. Hiç kimse kul olarak tutulamaz.

3.

a) Hiç kimse zorla çalıştırılamaz veya zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz;

b) Bu fıkranın a) bendi, bir suça karşılık hapisle birlikte aşır işte çalıştırma cezasının verilebildiği ülkelerde, yetkili bir mahkeme tarafından böyle bir cezanın verilmesi sonucunda aşır işte çalıştırmayı engelleyici sayılamaz;

c) Aşağıdaki haller, bu fıkra bakımından «zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma» sayılmaz:

(i) Bir mahkemenin hukuka uygun bir kararının sonucu olarak hapsedilen bir kimseden veya böyle bir hapislikten şartla salıverilmiş bir kimseden şartla tahliye süre için normal olarak istenen ve b) bendi kapsamına girmeyen bir iş veya hizmet;

(ii) Askeri nitelikteki bir hizmet ve inanç nedeniyle askerlik hizmetine katılmama hakkının tanındığı ülkelerde vicdani redcilerden hukuken yerine getirmeleri istenen bir kamu hizmeti;

(iii) Toplumun yaşamını veya iyiliğini tehdit eden olağanüstü bir durum veya felaket halinde yapılması emredilen bir hizmet;

(iv) Normal vatandaşlık yükümlülüklerinin bir parçasını oluşturan bir iş veya hizmet.

9. Madde-Özgürlük ve güvenlik hakkı

1. Herkes kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak Gözaltına alınamaz veya tutulamaz. Hiç kimse hukukun öngördüğü sebepler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

2. Gözaltına alınan bir kimse, Gözaltına alınma sebepleri hakkında Gözaltına alındığı sırada, ve kendisine isnat edilen suçlar konusunda derhal bilgilendirilir.

3. Cezai bir fiilden ötürü Gözaltına alınan veya tutulan bir kimse derhal bir yargıç veya hukuken yargılama yetkisine sahip diğer bir görevli önüne çıkarılır ve bu kimse makul bir sürede yargılanma veya salıverilme hakkına sahiptir. Yargılanan bir kimsenin tutuklanması genel bir kural olamaz; yargılamanın her aşamasında tutuklunun salıverilmesine karar verilebilir; salıverilme bu kimsenin duruşmaya gelmesini sağlamak ve mahkum edilmesi halinde hükmün infazını temin etmek için teminata başlanabilir.

4. Gözaltına alınarak veya tutularak özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimse, tutulmasının hukukiliği hakkında hemen karar verebilecek ve eğer tutulması hukuki deşilse salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Hukuka aykırı olarak Gözaltına alınmaktan veya tutulmaktan mağdur olan bir kimse icrası mümkün bir tazminat hakkına sahiptir.

10. Madde-Tutulanların Hakları

1. Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, insani muamele ve insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onuruna saygı görme hakkına sahiptir.

2.

a) Tutuklu sanıklar, istisnai haller dışında mahkumlardan ayrı tutulur ve kendilerine mahkum edilmemiş kimselerin statüsüne uygun tarzda ayrı bir muamele uygulanır.

b) Tutuklu küçük sanıklar yetişkinlerden ayrı tutulur ve en kısa sürede yargısal makamların önüne çıkarılırlar.

3. Ceza infaz sistemi, mahpusları iyileştirme ve toplumsal rehabilitasyonlarını sağlama gibi temel amaçlara sahip olur. Küçük failler yetişkinlerden ayrılır ve yaşları ile hukuki statülerinin uygun bir muamele görürler.

11. Madde-Borç nedeniyle hapis yasağı

Hiç kimse sırf sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getiremediği gerekçesiyle hapsedilemez.

12. Madde-Seyahat özgürlüğü

1. Bir Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir kimse, o ülke sınırları içinde seyahat etme özgürlüğüne ve yerleşeceği yeri seçme hakkına sahiptir.

2. Herkes kendi ülkesi de dahil, bir ülkeden ayrılmakta serbesttir.

3. Yukarıda belirtilen haklar, bu Sözleşmede tanınan diğer haklara uygun olarak ulusal güvenlik, kamu düzeni

(ordre public), genel sağlık veya genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli sebepler ile hukuken öngörülmüş sınırlamalar dışında hiç bir sınırlamaya tabi tutulamaz.

4. Hiç kimse, kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.

13. Madde-Yabancıların sınırdışı edilmelerine karşı usulü güvenceler

Bir Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı ancak, hukuka uygun olarak verilmiş bir sınırdışı etme kararı gereğince ve ulusal güvenliğin zorlayıcı şartları hariç, sınırdışı etme kararına karşı itiraz etmesine ve bu itirazının önünde temsil edilebileceği yetkili bir makam veya yetkili makamın görevlendirdiği bir kişi ve kişiler tarafından denetlenmesi imkanı verilmesi halinde sınırdışı edilebilir.

14. Madde-Adil yargılanma hakkı

1. Herkes mahkemeler ve yargı yerleri önünde eşittir. Herkes, hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukuki uyuşmazlığın karara başlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir. Davayı izleyenler ve basın mensupları, demokratik bir toplumdaki genel ahlak, kamu düzeni (ordre public) veya ulusal güvenlik nedeniyle, veya tarafların özel yaşamlarının menfaatinin gerektirmesi halinde, veya mahkemenin görüşüne göre alenîliğin adaletin gerçekleşmesine zarar vereceği özel şartların kesinlikle gerektirdiği ölçüde, duruşmalardan tamamen veya kısmen çıkarılabilir; ancak bir ceza davasında veya hukuk davasında verilen hüküm, gençlerin menfaati, veya aile uyuşmazlıkları veya çocuğun velayeti ile ilgili davalar aksini gerektirmedikçe aleni olarak tefhim edilir.

2. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir.

3. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimsenin bu isnadın karara başlanmasında, tam bir eşitlik içinde asgari şu haklara sahiptir:

a) Hakkındaki suç isnadının niteliği ve nedenleri konusunda ayrıntılı bir şekilde ve anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirilme;

b) Savunmasını hazırlamak ve kendi seçtiği avukatla görüşmek için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olma;

c) Sebepsiz yere gecikmeden yargılanma;

d) Duruşmalarda hazır bulundurulma ve kendisini bizzat veya kendi seçeceği bir avukat aracılığıyla savunma; eğer avukatı bulunmuyorsa sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirilme; adaletin yararı gerektirdiği her durumda kendisine bir avukat tayin edilme ve eğer avukata ödeme yapabilecek yeterli imkanı yoksa, ücretsiz olarak avukat tayin edilme;

e) Aleyhindeki tanıkları sorguya çekme veya çektirme ve lehindeki tanıkların mahkemeye çıkmalarını ve aleyhindeki tanıklarla aynı koşullarda sorguya çekilmelerini sağlama;

f) Mahkemede konuşulan dili anlamıyor veya konuşamıyorsa, bir çevirmenin yardımından ücretsiz olarak yararlanma;

g) Kendisini suçlandırıcı tanıklık yapmaya veya bir suçu itirafa zorlanmama.

4. Küçüklerin yargılanmasında küçüklerin yaşlarını ve rehabilitasyonlarını ilerletme gebeşini göz önünde tutacak bir yargılama usulü izlenir.

5. Bir suçtan ötürü mahkum olan bir kimse, mahkumiyetinin ve aldığı cezanın daha yüksek bir yargı yeri tarafından hukuka göre incelenmesini isteme hakkına sahiptir.

6. Bir kimse bir suçtan ötürü nihai bir kararla mahkum olduğunda ve bu mahkumiyeti adli hata bulunduğu gerekçesiyle bozulduğunda veya kendisi bağışlandığında, eğer mahkumiyet kararının verildiği tarihte bilinmeyenolayların ortaya çıkarılamamış olmasının nedenleri kısmen veya tamamen kendisine yüklenebileceği kanıtlanmadıkça, bu tür bir mahkumiyetin sonucu olarak ceza çeken bir kimseye hukuka uygun olarak tazminatödenir.

7. Bir ülkenin hukukuna ve ceza yargılama usulüne uygun olarak daha önce kesin biçimde mahkum olan veyaberaat eden bir kimse aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanamaz ve cezalandırılamaz.

15.Madde-Kanunsuz ceza olmaz ilkesi

1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir fiil veya ihmalden ötürü suçlu bulunamaz. Hiç kimseye işlendiği zaman verilebilecek cezadan daha aşır bir ceza verilemez. Suçun işlenmesinden sonra, bir suça daha hafif bir ceza öngören bir yasa değişikliği yapıldığı takdirde, fail yapılan bu değişiklikten yararlanır.

2. Bu maddedeki hiçbir hüküm, işlendiği zaman uluslar topluluğu tarafından tanınan hukukun genel ilkelerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmalden ötürü bir kimsenin yargılanıp cezalandırılmasına engel oluşturmaz.

16. Madde-Kişi olarak tanınma hakkı

Herkes her yerde, hukuk önünde kişi olarak tanınma hakkına sahiptir.

17. Madde-Mahremiyet hakkı

1. Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz.

2. Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir.

18. Madde-Düşünce, vicdanve din özgürlüğü

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kendi tercihiyle bir dini kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile, tek başına veya başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak, dinini veya inancını ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açışa vurma özgürlüğünü de içerir.

2. Hiç kimse, kendi tercihi olan bir dini kabul etme veya inanca sahip olma özgürlüğünü zayıflatacak bir zorlamaya tabi tutulamaz.

3. Bir kimsenin dinini veya inancını açışa vurma özgürlüğü ancak kamu güvenliği, kamu düzeni, sağlık veya ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla, hukuken öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir.

4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babalar ile, mümkünse vasilerin kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler.

19. Madde-İfade özgürlüğü

1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.

2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.

3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:

a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı;

b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini (ordre public), veya sağlık ve ahlakı koruma.

20. Madde-Savaş propagandası ve düşmanlığı savunma yasağı

1. Her türlü savaş propagandası hukuk tarafından yasaklanır.

2. Ayrımcılığa, kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden herhangi bir ulusal, ırksal veya dinsel düşmanlığın savunulması hukuk tarafından yasaklanır.

21. Madde-Toplanma özgürlüğü

Barışçıl bir biçimde toplanma hakkı hukuk tarafından tanınır. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliği veyakamu güvenliğini, kamu düzenini (ordre public), sağlık veya ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiç bir sınırlama konamaz.

22. Madde-Örgütlenme özgürlüğü

1. Herkes başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, kendi menfaatlerini korumak için sendika kurma ve sendikaya katılma hakkını da içerir.

2. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin, kamu düzeninin (ordre public), genel sağlık veya ahlâkın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, hukuken öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamaların dışında başka hiç bir sınırlama konamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler ve polis teşkilatı mensuplarının bu hakkı kullanmaları üzerine hukuki kısıtlamalar konulmasını engellemez.

3. Bu madde, Uluslararası Çalışma Teşkilatının 'Örgütlenme Özgürlüğü ve Teşkilatlanma Hakkının

Korunması' ile ilgili 1948 tarihli Sözleşmesine Taraf Devletlere, bu Sözleşmede sağlanan güvencelere aykırı yasama tasarrufları yapmasına veya yasaları bu güvencelere aykırı tarzda uygulamasına yetki vermez.

23. Madde-Ailenin korunması

1. Aile toplumun doğal ve esaslı bir birimidirve aile toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.

2. Evlilik çağındaki her erkek ve Kadının evlenme ve aile kurma hakkı hukuk tarafından tanınır.

3. Evlenecek eşlerin tam ve serbest iradeleri ile kurulmayan bir evlilik geçerli sayılmaz.

4. Bu Sözleşmeye taraf Devletler, eşlerin evlilik konusunda, evliliğin devam et-

tiği sürece ve boşanmada eşithak ve yükümlülüklere sahip olmaları için gerekli önlemleri alır. Boşanma halinde çocukların korunması için gerekli hükümler konur.

24. Madde-Çocukların hakları

1. Her çocuğun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ailesi, içinde yasadışı toplum ve Devlet tarafından, bir küçük olarak statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerine hakkı vardır.

2. Her çocuk doğumundan hemen sonra nüfusa kaydedilir ve kendisine bir isim verilir.

3. Her çocuk bir vatandaşlık kazanma hakkına sahiptir.

25. Madde-Siyasi haklar

Her vatandaş, bu Sözleşmenin ikinci maddesindeki ayrımlara ve makul olmayan sınırlamalara tabi tutulmaksızın şu haklara ve imkanlara sahiptir:

a) Doğrudan veya seçilmiş temsilciler aracılığıyla kamu hizmetlerine katılma;

b) Seçmenlerin iradelerini serbestçe ifade etmeleri güvence altına alan, gizli olarak oy verildiği, genel ve eşit oya dayanan ve belirli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerde oy kullanma ve seçilme;

c) Genel eşitlik ilkesine uygun olarak ülkesinde kamu hizmetlerine girme.

26. Madde-Hukuk önünde eşitlik

Herkes, hukuk önünde eşittir ve hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın hukuk tarafından eşit olarak korunma hakkına sahiptir. Hukuk bu alanda her türlü ayrımcılığı yasaklar ve herkese ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü ile yapılan ayrımcılığa karşı etkili ve eşit koruma sağlar.

27. Madde-Azınlıkların korunması

Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir Devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme veuygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez.

BÖLÜM IV

ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERI

28. Madde-İnsan Hakları Komitesi

1. Bir İnsan Hakları Komitesi kurulur (Bu Sözleşmede bundan sonra Komite

adıyla geçecektir). Komite on sekiz üyeden meydana gelir ve aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir.

2. Komite, bu Sözleşmeye Taraf olan Devletlerin yüksek bir ahlaki düzeye sahip olan ve insan hakları alanında uzmanlığı ile tanınmış bulunan vatandaşları arasından ve bir kısmı tercihen hukuk uygulamasında deneyim sahibi olan üyelerden kurulur.

3. Komite üyeleri seçimle göreve gelirler ve şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar.

29. Madde-Adaylık ve Seçim

1. Komite üyeleri, bu Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından yirmi sekizinci maddedeki niteliklere sahip kişilerin aday olarak gösterildiği bir listede yer alan adaylar arasından gizli oyla seçilir.

2. Bu Sözleşmeye Taraf her bir Devlet iki kişiden fazla aday gösteremez. Bu kişiler, aday gösteren Devletin vatandaşlığını taşar.

3. Bir kişi yeniden aday gösterilebilir.

30. Madde-Seçim zamanı

1.İlk seçimler, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden en geç altı ay sonra tamamlanır.

2. Sözleşmenin Otuz dördünce maddesine göre meydana gelen boşluğu doldurmak için yapılan seçimler hariç, Komite üyeliğine yapılacak bir seçimden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmeye

Taraf Devletlere üç ay içinde Komite üyeliğine kendi adaylarını göstermeleri için yazılı bir davetiye gönderir.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu şekilde aday gösterilen kişilerin isimlerinin alfabetik olarak yer aldığı ve kendilerini aday gösteren Devletleri de belirten bir listeyi düzenler ve her bir seçimin yapılacağı tarihten en az bir ay önce bu Sözleşmeye Taraf Devletlere gönderir.

4. Komiteye üye seçimleri, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından

Birleşmiş Milletler Genel Merkezine çağırıldığı bir toplantıda yapılır. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin en az üçte ikisinin katılımı ile yapılan bu toplantıda, en fazla oyu alan ve toplantıya katılıp oy kullanan Taraf Devletlerin mutlak çoğunluğunun oy verdiği kişi, Komite üyesi seçilir.

31. Madde-Komitenin kompozisyonundaki denge

1. Bir Devletin birden fazla vatandaşı Komitede üye olarak bulunamaz.

2. Komiteye üye seçiminde, üyeliğin coğrafî esasa göre eşit olarak dağılmasına ve değişik uygarlık türlerinin ve farklı hukuk sistemlerinin temsil edilmesine dikkat edilir.

32. Madde-Görev süresi

1. Komite üyeleri dört yıllık bir dönem için seçilir. Yeniden aday gösterilmeleri halinde tekrar seçilmeleri mümkündür. Ancak, birinci seçimde seçilen üyelerden dokuz tanesinin üyeliği iki yıl sonra sona erer; bu üyelerin isimleri birinci seçimden hemen sonra, Otuzuncu maddenin dördüncü fıkrasına göre yapılan toplantının Başkanı tarafından kura ile seçilir.

2. Görev süresinin sona ermesi nedeniyle yapılacak seçimler, bu Sözleşmenin bu kısmının yukarıdaki maddelerine göre yapılır.

33. Madde-Üyeliğin boşalması

1. Bir Komite üyesi, Komitenin diğer bütün üyelerinin oybirliği ile vereceği karara göre geçici nitelikte bir sebep dışında herhangi bir nedenle görevini yapamayacak duruma girerse, Komite Başkanı durumu Birleşmiş Milletler

Genel Sekreterine bildirir ve Genel Sekreter bu üyenin yerinin boşalmış olduğunu açıklar.

2. Bir Komite üyesinin ölümü veya istifa etmesi halinde, Komite Başkanı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine durumu derhal bildirir ve Genel Sekreter ölüm tarihinden veya istifanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üyeliğin boşalmış olduğunu açıklar.

34. Madde-Boşalan üyeliklerin doldurulması

1. Sözleşmenin Otuz üçüncü maddesine göre bir üyeliğin başlamış olduğu açıklanmış ise ve yeri doldurulacakolan üyenin görev süresinin sona ermesine üyeliğin başlamış olduğunun açıklanmasından itibaren altı aydan fazla süre varsa, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Sözleşmeye Taraf bütün Devletlere sürenin doldurulması seçilecek kişi için iki ay içinde Yirmidokuzuncu maddeye göre adaylarını bildirmelerini ister.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu şekilde aday gösterilen kişilerin isimlerinden oluşan bir listeyi hazırlarve bu Sözleşmeye Taraf Devletlere iletir. Boşalan yerin doldurulacağı seçim, Sözleşmenin bu kısmında yer alan ilgili hükümlere uygun olarak yapılır.

3. Sözleşmenin Otuz üçüncü maddesine göre boşaldığı bildirilen yeri doldurmak için seçilen Komite üyesi, o maddenin hükümlerine göre Komitedeki yerini boşaltan üyenin kalan süresini tamamlamak için seçilir.

35. Madde-Komite üyelerine ödeme yapılması

Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayıyla, Birleşmiş Milletlerin sahip olduğu kaynaklardan,

Komitenin sorumluluklarının önemi dikkate alınarak, süresi ve şartları konusunda Genel Kurulunun karar vereceği bir tazminat almaya hak kazanırlar.

36. Madde-Sekreterlik hizmetleri

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Komitenin bu Sözleşmeye göre görevlerini etkili bir biçimde yerine getirebilmesi için gerekli Yardımcı kişileri ve imkanları sağlar.

37. Madde-Komitenin toplantıları

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin ilk toplantısını Birleşmiş Milletler Merkezinde yapması içinçağrıda bulunur.

2. Komite ilk toplantısını yaptıktan sonra, içtüzük hükümlerinde gösterilen zamanlarda toplanır.

3. Komite normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Birleşmiş Milletlerin Cenevre'deki birimindetoplanır.

Madde 38-Komite üyelerinin yemin beyanı

Komitenin her bir üyesi görevine başlamadan önce, görevini tarafsız olarak ve vicdani kanaatine göre yapacağı konusunda Komite önünde beyanda bulunur.

39. Madde-Görevliler ve İçtüzük

1. Komite kendine Yardımcı görevlileri iki yıllık bir süre için seçer. Görevliler yeniden seçilebilir.

2. Komite içtüzüğünü kendi yapar; ancak bu içtüzük diğer hükümlerin yanında:

a)Toplantı yeter sayısının on iki olduğu;

b) Komitenin, toplantıya katılan üyelerin çoğunluğunun oylarıyla karar verebileceğine dair hükümleri de içerir.

40. Madde-Devlet raporları

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Sözleşmede tanınan hakları uygulamaya geçirmek ve bu hakların kullanılmasında ilerleme sağlanmak için aldıkları tedbirler hakkında raporlar vermeyi taahhüt ederler. Bu raporlar:

a) Sözleşmenin ilgili Taraf Devletler bakımından yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde;

b) daha sonra da Komitenin istediği zamanlarda verilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri kendisine sunulan bütün raporları incelemesi için Komiteye havale eder.

Sözleşmenin uygulanmasını etkileyen faktörler ve güçlükler varsa, raporlarda bu faktörler ve güçlükler de belirtilir.

3. Bu raporların bazı bölümlerinin uzman kuruluşların yetki alanına girmesi halinde, Birleşmiş Milletler Genel

Sekreteri raporların ilgili bölümlerini Komiteye danıştıktan sonra bu uzman kuruluşlara gönderebilir.

4. Komite, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin sundukları raporları inceler. Komite kendi hazırladığı raporları ve eğer gerekli görürse yaptığı genel yorumları Taraf Devletlere iletir. Komite, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden aldığı raporlarla birlikte hazırladığı genel yorumları Ekonomik ve Sosyal Konseye de iletebilir.

5. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu maddenin dördüncü fıkrasına göre yapılabilecek herhangi bir yorum üzerinde kendi gözlemlerini Komiteye sunabilirler.

41. Madde-Komiteye yapılan Devlet başvuruları

1. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet bu maddeye göre her zaman, Taraf Devletlerden birinin bir diğer Taraf

Devlet aleyhine bu Sözleşme ile üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirmediği biçimindeki iddiaları kapsayan şikayetleri Komitenin ele alma ve inceleme yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Bu maddeye göre yapılan şikayetler ancak, Komitenin yetkisini tanımış olan bir Taraf Devlet tarafından yapılması halinde ele alınıp incelenebilir. Komite, kendisinin bu yetkisini tanımamış olan bir Taraf Devleti ilgilendiren bir şikayeti ele almaz. Alınan şikayetler hakkında aşağıdaki usule uygun olarak işlem yapılır:

a) Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden biri, bir diğer Taraf Devletin bu Sözleşme hükümlerini uygulamadığınıdüşünmesi halinde, yazılı bir bildirimle, durum hakkında Taraf Devletin dikkatini çeker. şikayeti alan Devlet, şikayetin eline geçmesinden itibaren üç ay içinde, kendisine şikayeti gönderen Devlete durumu izah eden bir açıklama veya başka bir yazılı cevap gönderir. Bu cevap mümkün olduğu kadar konuyla ilgili alınan, alınmakta olan veya kullanılabilir nitelikte olan iç hukuk usullerine ve hukuk yollarına ilişkin tedbirleri içerir;

b) Eğer durum, şikayeti alan Devletin ilk şikayeti aldığı tarihten itibaren altı ay içinde her iki Taraf Devleti tatmin edici şekilde düzeltilmezse, her iki Devlet konuyu diğer Devlete ve Komiteye yaptıklar bir ihbar ile Komitenin önüne götürme hakkına sahiptir;

c) Komite önüne getirilen bir konuyu ancak, uluslararası hukukun genel olarak tanınmış prensiplerine göre kullanılabilecek her türlü iç hukuk yolunun izlenmiş ve tüketilmiş olduğunu tespit ettikten sonra ele alabilir. Iç hukuk yollarının tüketilmesi makul olmayan bir süreyi alacak ise, bu kural uygulanmaz;

d) Komite bu maddeye göre şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapar;

e) Komite, yukarıdaki c) bendi hükümlerinin yerine getirilmiş olması halinde, bu Sözleşmede tanınan insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı esasına göre dostane çözüm sağlanması amacıyla Taraf Devletlere gerekli hizmeti sunar;

f) Komite bir konunun kendisine gönderilmesi halinde, yukarıda b) bendinde belirtilen Taraf Devletleri gerekli bilgileri vermeye davet edebilir;

g) Yukarıda b) bendinde belirtilen ilgili Taraf Devletler, Komitenin konuyu incelemesi sırasında Komite önünde temsil edilme ve yazılı ve/veya sözlü olarak sunuşlar yapma hakkına sahiptirler;

h) Komite, yukarıdaki b) bendine göre bir ihbarı aldığı tarihten itibaren on iki ay içinde bir rapor hazırlar:

(i) Komitenin raporu, yukarıdaki e) bendine göre bir çözüme ulaşılması halinde olayların kısa bir özetini ve ulaşılan sonucu belirtir;

(ii) Yukarıdaki e) bendindeki süre içinde bir çözüme ulaşılamaması halinde, Komitenin raporu olayların bir özetini kapsar; Taraf Devletlerin yaptığı yazılı sunuşlar ve sözlü sunuşların tutanakları bu rapora eklenir;

Her halükarda Komite raporu ilgili Taraf Devletlere gönderilir.

2. Bu maddenin hükümleri, bu Sözleşmeye Taraf olan on Devletin bu maddenin birinci fıkrasına göre beyandabulunmalarından sonra yürürlüğe girer. Taraf Devletler bu beyanları Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi ederler. Genel Sekreter bu beyanların birer kopyasını diğer Taraf Devletlere iletir. Yapılan bir beyan Genel

Sekreterliğe yapılacak bir bildirimle her zaman geri alınabilir. Böyle bir geri alma, bu maddeye göre daha önce gönderilmiş bir şikayet konusunun incelenmesini engellemez; geri alma bildirimi Genel Sekreter tarafından alındıktan sonra ilgili Taraf Devlet yeni bir beyanda bulunmadıkça, Taraf Devletlerden yapılacak başka bir şikayet işleme alınmaz.

42. Madde-Devlet başvurularının Ad hoc Uzlaştırma Komisyonuna gelmesi

1. a) Eğer kırk birinci maddeye göre Komiteye gönderilen bir konu ilgili Taraf Devletleri tatmin edecek bir biçimde çözülemezse, Komite, ilgili Taraf Devletlerin önceden rızasını alarak, bundan sonra Komisyon diye geçecek olan bir ad hoc Uz-

laştırma Komisyonu tayin eder. Komisyon, bu Sözleşmeye saygı esasına dayanarak, sorunun dostane çözümü amacıyla Taraf Devletlere arabuluculuk hizmetinde bulunur.

b) Söz konusu Komisyon, Taraf Devletlerin kabul edebileceği beş kişiden oluşur. Eğer ilgili Taraf Devletler

Komisyonun kuruluşu üzerinde üç ay içinde anlaşamazlarsa, üzerinde anlaşmaya varılamayan Komisyon üyelikleriKomitenin yapacağı gizil oylamayla ve üçte iki çoğunluk oyuyla, kendi üyeleri arasından seçilir.

2. Komisyon üyeleri şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar. Ilgili Devletlerin vatandaşları, bu Sözleşmeye taraf olmayan Devletlerin vatandaşları ve kırk birinci maddeye göre beyanda bulunmamış bir Taraf Devletin vatandaşı

Komisyona üye seçilemez.

3. Komisyon başkanını kendisi seçer ve kendi içtüzüğünü kendisi yapar.

4. Komisyon toplantılarını normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde ve Birleşmiş Milletlerin Cenevre'deki biriminde yapar. Ancak bu toplantılar, Genel Sekreterliğe ve ilgili Taraf Devletlere danışıldıktan sonra, Komisyonun uygun göreceği başka bir yerde yapılabilir.

5.Yukarıda Otuz altıncı maddeye göre görevlendirilen sekreterya, bu maddeye göre atanan Komisyonlara da hizmet verir.

6. Komite tarafından elde edilen ve toplanan bilgiler bu Komisyona verilir; Komisyon ilgili Taraf Devletleri başka bilgileri vermeleri için davet edebilir.

7. Komisyon, kendisine konunun ulaşmasından itibaren en fazla on iki ay içinde konuyu bütünüyle inceledikten sonra, ilgili Taraf Devletlere iletilmek üzere Komite Başkanına bir rapor sunar:

a) Eğer Komisyon konuyu incelemesini on iki ay içinde bitirememiş ise, Komisyonun bu raporunda sadece konunun incelenmesinin hangi durumu konusunda kısa bir bilgi yer alır.

b) Eğer konu hakkında bu Sözleşmede tanınan insan haklarına saygı esasına dayanan bir dostane çözüme ulaşılırsa, Komisyon raporu, olayların kısa bir özetini ve varılan sonucu kapsar;

c) Yukarıda b) fıkrasında öngörülen bir sonuca ulaşılamazsa, Komisyon raporu, ilgili Taraf Devletler arasındaki konu ile alâkalı bütün maddi sorunlar üzerindeki tespitlerini ve varılabilecek bir dostane çözüm için varolan imkanlar hakkında görüşlerini içerir. Bu rapor ayrıca, ilgili Taraf Devletler tarafından yapılan yazılı sunuşları ve sözlü sunuşlarının tutanaklarını da kapsar.

d) Eğer Komisyon c) bendine göre hazırladığı bir raporu sunarsa, ilgili Taraf Devletler raporu aldıktan itibaren üç ay içinde Komite Başkanına, Komisyonun hazırladığı raporun içeriğini kabul edip etmediklerini bildirirler.

8. Bu madde hükümleri, Komitenin Kırk birinci maddedeki sorumluluklarını yerine getirmesine engel oluşturmaz.

9. Komisyon üyelerinin bütün giderleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından yapılan hesaplara uygun olarak, ilgili Taraf Devletlerce paylaşılır.

10. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Komisyon üyelerinin yaptıkları harcamaları dokuzuncu fıkraya göre ilgili Taraf Devletlerden geri almadan önce, eğer gerekli ise ödemeye yetkilidir.

43. Madde-Ayrıcalıklar ve Muafiyetler

Komitenin ve Kırk ikinci maddeye göre atanan ad hoc uzlaştırma Komisyonunun üyeleri, Ayrıcalıklar ve

Muafiyetler hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin ilgili bölümlerinde yer alan ve Birleşmiş Milletler için görev yapan uzmanların sahip oldukları kolaylıklara, ayrıcalıklara ve muafiyetlere sahiptir.

44. Madde-Diğer Uluslararası Usullerle Ilişki

Bu Sözleşmenin uygulamaya ilişkin hükümleri, Birleşmiş Milletlerin ve uzman kuruluşlarının kurucu belgeleri ve sözleşmeleri tarafından insan hakları alanında öngörülen usullere aykırı düşmeyecek bir biçimde uygulanır; bu hükümler, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin kendi aralarında yapmış oldukları ve yürürlükte bulunan uluslararası özel veya genel antlaşmalara uygun olarak bir sorunu çözmek için konan diğer usullere başvurmasını engellemez.

45. Madde-Yıllık Rapor

Komite, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna kendi faaliyetleri hakkında yıllık bir rapor sunar.

V. BÖLÜM
YORUMLAMA PRENSIPLERI

46. Madde-Birleşmiş Milletler ve uzman kuruluşları ile ilişki

Bu Sözleşmedeki herhangi bir hüküm, Birleşmiş Milletler şartındaki hükümler ile, bu Sözleşmeyle ilgili olan konularda Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarının ve bu kuruluşların çeşitli organlarının görev ve yetkilerini gösteren belgeler-

lerdeki hükümler ile uzman kuruluşların kurucu belgelerindeki hükümleri zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

47. Madde-Doğal zenginlikleri ve kaynakları kullanma önceliği

Bu Sözleşmedeki her hangi bir hüküm, halkların kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını tam olarak ve serbestçe kullanma ve yararlanma haklarını zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

BÖLÜM VI
SON HÜKÜMLER

48. Madde-Imza, Onay ve katılma

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletlere Üye olan veya Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarının üyesi olan Devletlerin, Uluslararası Adalet Divanının Statüsüne Taraf olan Devletlerin, ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşmeye Taraf olması için davet edilen Devletlerin imzasına açıktır.

2. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

3. Bu Sözleşme, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen Devletlerin katılmasına açıktır.

4.Katılma, katılma belgelerinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden sonra yürürlüğe girer.

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeyi imzalayan veya uygun bulan Devletlerin hepsini, diğer bütün onaylama ve katılma belgelerinin tevdi edilmesi konusunda haberdar eder.

49. Madde-Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine otuz beş tane onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

2. Otuz beş onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan Devletler bakımından bu Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

50. Madde-Federal Devletlerde Geçerlilik

Bu Sözleşme hükümleri hiçbir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın federal Devletlerin her tarafında uygulanır.

51. Madde-Sözleşmede Değişlik Yapılması

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden her biri, bu Sözleşmenin değiştirilmesi hakkında değişiklik hazırlayabilirve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine iletebilir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri değişiklik önerilerini Sözleşmeye Taraf Devletlere iletir. Genel Sekreter Taraf Devletlerden, Taraf Devletlerin katılmasıyla bu önerilerin incelenmesi ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini isteyebilir. Taraf Devletlerin üçte birinin böyle bir Konferansın düzenlenmesini desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferans düzenler. Konferansa katılan ve oylamada bulunan Taraf Devletlerin oyçokluğuyla kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayına sunulur.

2. Sözleşmede yapılan değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonrayürürlüğe girer.

3. Sözleşmede yapılan değişikler yürürlüğe girdiğinde, değişiklikleri kabul eden Devletleri başlar; diğer Taraf Devletler ise Sözleşmenin değişiklikten önceki hükümleriyle ve daha önce kabul ettikleri değişiklik hükümleriyle bağlı olmaya devam ederler.

52. Madde-Genel Sekreter tarafından yapılan bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri 48. maddenin beşinci fıkrasına göre yapılan bildirimleri dikkate almaksızın,aynı maddenin birinci fıkrasında gösterilen bütün Devletleri şu konular hakkında da bilgilendirir:

a) Kırksekizinci maddeye göre verilen imza onay ve katılmalar;

b) Bu Sözleşmenin Kırkdokuzuncu maddesine göre Sözleşmenin yürürlüğe girme tarihi ile Elli birinci maddeyegöre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girme tarihi.

53. Madde-Orijinal metin

1. Bu Sözleşmenin eşit ölçüde orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri, Birleşmiş Milletler arşivinde saklanır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin onaylı örneğini kırksekizinci maddede gösterilen Devletlere iletir.

5.23. KİŞİSEL VE SİYASİ HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞMEYE EK İHTİYARİ PROTOKOL

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. İhtiyari Protokol 9. maddeye uygun olarak 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu Protokole Taraf Devletler, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (bundan böyle Sözleşme diye anılacaktır) amaçlarını gerçekleştirmek ve bu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla,

Sözleşmenin IV. bölümüne göre kurulan İnsan Hakları Komitesine (bundan böyle Komite diye anılacaktır), bu Protokolde düzenlendiği gibi, Sözleşmede yer alan hakların ihlalinden mağdur olduğunu iddia eden bireylerden gelen şikayetleri alma ve tezekkür etme yetkisi tanımanın uygun olduğu dikkate alarak;

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

Madde 1-

Bu Protokole Taraf haline gelen Sözleşmeye Taraf bir Devlet, kendi egemenlik yetkisine tabi bulunan ve Sözleşmede düzenlenen haklarının bu Taraf Devlet tarafından ihlal edildiğini iddia eden bireylerin yapacağı şikayetleri Komitenin alma ve tezekkür etme yetkisini tanır. Komite, Sözleşmeye Taraf olup da bu Protokole taraf olmayan bir Devlet hakkında yapılan şikayetleri alamaz.

Madde 2-

1. maddenin hükümlerine tabi olarak, Sözleşmede belirtilen haklarından birinin ihlal edildiği iddiasında bulunan ve bütün iç hukuk yollarını tüketen bireyler, inceleme yapması için Komiteye yazılı şikayette bulunabilirler.

Madde 3-

Komite, bu Protokole göre yapılan şikayetlerden imzasız olanları veya şikayette bulunma hakkının kötüye kullanılması şeklinde nitelediği şikayetleri veya Sözleşmenin hükümlerine uymayanları kabul edilmez bulur.

Madde 4-

1. Komite, üçüncü madde hükümleri çerçevesinde bu Protokole göre kendisine yapılan bir şikayeti, Sözleşmenin bir hükmünü ihlal ettiği iddia edilen ve bu Protokole Taraf bulunan Devletin dikkatine getirir.

2. Şikayeti alan Devlet altı ay içinde, sorunu açıklığa kavuşturan yazılı açıklamaları veya beyanları, eğer varsa bu Devlet tarafından sorunun çözümü için alınmış olabilecek tedbirleri Komiteye sunar.

Madde 5-

1. Komite bu Protokole göre aldığı şikayetleri, birey ve ilgili Taraf Devletin kendisine sundukları bütün yazılı bilgilerin ışığında inceler.

2. Komite bir bireyden aldığı şikayetin aşağıdaki koşullara sahip olduğunu tespit edememişse inceleme yapamaz:

a) Aynı konu başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm usulüne göre incelenmekte değildir;

b) Birey varolan bütün iç hukuk yollarını tüketmiştir. İç hukuk yollarının uygulanması makul olmayacak ölçüde uzun sürecek ise, bu şartın yerine getirilmesi aranmaz.

3. Komite bu Protokole göre şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapar.

4. Komite kendi görüşünü ilgili Taraf Devlete ve şikayetçi bireye gönderir.

Madde 6-

Komite, Sözleşmenin 45. maddesine göre hazırlayacağı yıllık raporuna, bu Protokole göre yaptığı faaliyetlerin bir özetini dahil eder.

Madde 7-

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi hakkındaki Bildiri ile ilgili 14 Aralık 1960 tarihinde kabul ettiği 1514 (XV) sayılı kararındaki amaçların yerine getirilmesinin beklenmesi süresince, bu Protokol'ün hükümleri bu halklara Birleşmiş Milletler Yasası, Birleşmiş Milletler ve ihtisas kuruluşları kapsamındaki diğer uluslararası sözleşmeler ve belgelerle tanınan başvuru hakkınıhiçbir biçimde sınırlamaz.

Madde 8-

1. Bu Protokol, Sözleşmeyi imzalamış olan Devletlerin imzasına açıktır.

2. Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış veya Sözleşmeye katılmış Devletlerin onayına tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

3. Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış veya Sözleşmeye katılmış her Devletin katılımına açıktır.

4. Katılımlar, katılım belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden itibaren yürürlük kazanır.

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolü imzalayan veya Sözleşmeye katılan bütün Devletleri, kendisine tevdi edilen her bir onay veya katılım belgesi hakkında bilgilendirir.

Madde 9-

1. Bu Protokol, Sözleşmenin yürürlüğe girmesine bağlı olarak, onuncu onay veya katılım belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girer.

2. Onuncu onay veya katılım belgesinin tevdi edilmesinden itibaren, bu Protokolü onaylayan her bir Devlet için Protokol, kendi onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girer.

Madde 10-

Bu Protokolün hükümleri Federal Devletlerin her tarafında hiç bir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın uygulanır.

Madde 11-

1. Bu Protokole Taraf her bir Devlet, Protokolün değiştirilmesi hakkında bir önerge hazırlayabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine iletebilir. Genel Sekreter, değişiklik önergelerini, Taraf Devletlerin katılmasıyla bu önergelerin incelenmesi ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemedikleri bildirmeleri talebiyle, bu Protokole Taraf Devletlere iletir. Taraf Devletlerin en az üçte birinin böyle bir konferansın düzenlenmesini desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferans düzenler. Konferansa katılan ve oy kullanan Taraf Devletlerin oyçokluğuyla kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayına sunulur.

2. Protokolde yapılan tadiller, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve bu Protokole Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonrayürürlüğe girer.

3. Protokolde yapılan tadiller yürürlüğe girdiğinde, tadilleri kabul eden Devletleri bağlar; diğer Taraf Devletler mevcut Protokolün hükümleriyle ve daha önce kabul ettikleri değişiklik hükümleriyle bağlı olmaya devam ederler.

Madde 12-

1. Bir Taraf Devlet her zaman, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yazılı bir bildirim göndererek bu Protokolden çekildiğini bildirebilir. Çekilme, bu bildirimin Genel Sekreter tarafından alınmasından üç ay sonra yürürlük kazanır.

2. Protokolden çekilme, bildirimin yürürlüğe girmesinden önce, bu Protokolün 2. maddesine göre sunulmuş olan şikayetlere Protokol hükümlerinin uygulanmasının sürdürülmesini engellemez.

Madde 13-

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Protokolün 8. maddesinin 5. fıkrasına

göre yapılan bildirimlere bağlı olmaksızın, Sözleşmenin 48. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen bütün Devletleri şu konular hakkında da bilgilendirir:

a) Sekizinci maddeye göre yapılan imzalar, onaylar ve katılmalar;

b) Bu Protokolün dokuzuncu maddesine göre yürürlüğe girme tarihini ve On birinci maddesine göre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girme tarihi;

c) Onikinci maddeye göre Sözleşmeden çekilme bildirimleri.

Madde 14-

1. Bu Protokolün eşit ölçüde orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri,Birleşmiş Milletlerin arşivinde saklanır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolün onaylı örneğiniSözleşmenin kırksekizinci maddesinde belirtilen Devletlere iletir.

MEDENİ VE SİYASİ HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞMEYE EK İHTİYARİ PROTOKOLÜN ONAYLANMASI SIRASINDA YAPILACAK BEYANLAR VE KONULACAK ÇEKİNCELER

BEYAN

"Türkiye Cumhuriyeti,Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye ilişkin üç beyanının ve Sözleşmeye koyduğu çekincenin bu İhtiyari Protokol için de geçerli olduğunu beyan eder."

BEYAN

"Türkiye Cumhuriyeti,Protokol'ün birinci maddesini, Komite'ye,Sözleşme'de yer alan haklardan herhangi birinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden, Türkiye Cumhuriyeti'nin yargı yetkisine bağlı bireylerin şikayetlerini alma ve inceleme yetkisi verdiği şeklinde yorumlar."

ÇEKİNCE

"Türkiye Cumhuriyeti, Protokol'ün 5/2 (a) sayılı maddesine, Komite'nin yetkisinin:

a) bireyler tarafından iletilen şikayete konu sorunun, başka bir uluslararası çözüm veya soruşturma usulü tarafından, zaten incelenmiş veya incelenmekte olduğu durumlara ilişkin şikayet bildirimlerini kapsamadığı,

b) Protokol'ün Türkiye Cumhuriyeti açısından yürürlüğe girdiği tarihten sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal sınırları içerisinde meydana gelebilecek fiiller, ihmaller, gelişmeler veya olaylardan kaynaklanan ihlal iddialarına ilişkin şikayet bildirimleri veya Protokol'ün Türkiye Cumhuriyeti açısından yürürlüğe girdiği tarihten sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal sınırları içerisinde meydana gelebilecek fiiller, ihmaller, gelişmeler veya olaylara ilişkin bir karardan kaynaklanan ihlal iddialarına ilişkin şikayet bildirimleri ile sınırlı olduğu,

c) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 26. maddesinin ihlal edildiği iddiasını taşıyan şikayetlerde, sözkonusu Sözleşme'de garanti altına alınan haklar dışındaki haklara atıf yapılan ihlal iddialarına ilişkin şikayet bildirimlerini kapsamadığı yönünde çekince koyar.

5.24. EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilen prensiplere göre insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onurunu ve eşit ve vazgeçilmez haklarını tanımanın yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu dikkate alarak,

Bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onurundan türediğini kabul ederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisine göre, korkudan ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğünü kullanabilen özgür insan idealinin, kişisel ve siyasal haklarla birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını da kullanılabildiği şartların yaratılması halinde gerçekleştirilebileceğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler Şartı'na göre Devletlerin insan haklarına ve özgürlüklerine her yerde saygı gösterilmesini sağlama ve bu haklara ve özgürlüklere uygun davranma yükümlülüğünü dikkate alarak,

Yaşadıkları topluma ve diğer bireylere karşı ödevleri bulunan bireylerin, bu Sözleşmede tanınmış olan hakları ilerletme ve bu haklara uyulmasını sağlamak için çaba gösterme sorumluluğu bulunduğunun farkında olarak,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM
KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI

1. Madde

Halkların kendi kaderlerini tayin hakkı

1. Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.

2. Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal

kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiç bir koşulda yoksun bırakılamaz.

3. Kendini Yönetemeyen ve Vesayet altındaki Ülkelerden sorumlu olan Devletler de dahil bu Sözleşmeye Taraf bütün Devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve Birleşmiş Milletler şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir.

II. BÖLÜM
GENEL HÜKÜMLER

2. Madde

Sözleşmenin iç hukukta uygulanması ve ayrımcılık yasağı

1. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, gerek kendi başına ve gerekse uluslararası alanda özellikle ekonomik ve teknik yardım ve işbirliği vasıtasıyla bu Sözleşmede tanınan hakları mevcut kaynakları ölçüsünde giderek artan bir şekilde tam olarak gerçekleştirmek için, özellikle yasal tedbirlerin alınması da dahil, gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede beyan edilen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi herhangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler.

3. Gelişmekte olan ülkeler, insan haklarını ve ulusal ekonomik durumlarını dikkate alarak, bu Sözleşmede tanınan ekonomik hakları vatandaş olmayan kişilere hangi ölçüde tanıyacaklarına karar verebilirler.

3. Madde

Cinsiyet eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında erkeklere ve kadınlara eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

4 Madde

Hakların sınırlanması

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmeye uygun olarak tanımış oldukları hakların kullanılmasını, demokratik bir toplumda sadece kamunun yararını koru-

mak amacıyla ve yalnızca bu hakların niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, ancak hukuk tarafından tespit edilmiş sınırlamalara tabi tutmayı kabul eder.

5. Madde

Hakları kötüye kullanma yasağı

1. Bu Sözleşmedeki hiç bir hüküm, bir Devlete, gruba veya kişiye, burada tanınmış olan hakların ve özgürlüklerin tahrip edilmesini amaçlayan her hangi bir faaliyete girişme veya bir eylemde bulunma, veya bu Sözleşmede öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlandırma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz.

2. Bu Sözleşmenin bir hakkı tanımadığı veya daha az ölçüde tanıdığı bahane edilerek, bir ülkede yasalarla, antlaşmalarla, diğer hukuki düzenlemelerle tanınmış veya geleneklerle kabul edilmiş bulunan temel insan haklarına sınırlama getirilemez veya bu haklara karşı yükümlülük azaltılamaz.

III. BÖLÜM
MADDİ HAKLAR

6. Madde

Çalışma hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkesin çalışma hakkını tanır ve bu hakkı korumak için gerekli tedbirleri alır. Çalışma hakkı, herkesin kendi seçtiği ve girdiği bir işte çalışarak geçimini sağlama imkanına ulaşma hakkım da içerir.

2. Sözleşmeye Taraf Devletlerin çalışma hakkını tam olarak gerçekleştirmek üzere alacağı tedbirler arasında, teknik ve mesleki rehberlik hizmetleri ile öğretim programları yapmak, bireyin temel siyasal ve ekonomik özgürlüklerini koruyan şartlar içinde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme ile tam ve üretken istihdamı sağlamak için gerekli politikaları ve yöntemleri uygulamak da yer alır.

7. Madde

Adil ve uygun işte çalışma şartları

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkese adil ve elverişli şartlarda çalışma hakkı tanır. Bu şartlar aşağıdaki hakları güvence altına alır:

a) Bütün çalışanlara sağlanan asgari bir gelir ile birlikte en azından:

i) Hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın özellikle kadınların erkeklerin çalışma şartlarından daha alt düzeyde olmayan şartlarda çalışmaları güvence altına alınarak, eşit işe eşit ve adil ücret;

ii) bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, kendisi ve ailesi için nezih bir yaşam;

b) Güvenli ve sağlıklı çalışma şartları;

c) Herkesin işinde daha yüksek mevkilere atanma sırasında, kıdem ve ehliyetten başka bir ölçüye tabi olmaksızın, eşit imkanlar;

d) Dinlenme, çalışma arası, çalışma saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ile ücretli yıllık izin ve resmi tatillerde ücret verilmesi.

8. Madde

Sendikal haklar

1. Bu Sözleşme Taraf Devletler şu hakları sağlamayı taahhüt eder:

a) Herkese kendi ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve sadece sendikanın kendi kurallarına tabi olarak kendi seçtiği bir sendikaya katılma hakkı tanınır. Bu hakkın kullanılması ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamalardan başka sınırlara tabi tutulamaz

b) Sendikalara ulusal Federasyonlar ve konfederasyonlar kurma ve konfederasyonlara da uluslararası sendikal örgütler kurma ve bunlara katılma hakkı tanınır;

c) Sendikaların serbestçe faaliyette bulunma hakkı, ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacıyla, demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamaların dışında herhangi bir sınırlamaya tabi tutulamaz

d) Kullanılma şartları her bir ülkenin yasalarıyla düzenlenmiş olan bir grev hakkı tanınır.

2. Bu madde, silahlı kuvvetler veya polis mensuplarının veya Devlet idaresinde görevli olanların bu hakları kullanmalarına hukuken öngörülen sınırlamalar koymalarını engellemez.

3. Bu maddenin hiçbir hükmü, Uluslararası Çalışma Teşkilatının Örgütlenme Özgürlüğü ve Teşkilatlanma Hakkının Korunması ile ilgili 1948 tarihli Sözleşmesine taraf olan Devletlere, o Sözleşmede yer alan güvencelere aykırı düşebilecek bir tarzda bir yasa çıkarma ve uygulama imkan verecek şekilde tasarruflarda bulunma yetkisi vermez.

9. Madde

Sosyal güvenlik hakkı

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese sosyal güvenlik hakkını tanır. Bu hak, sosyal sigorta haklarını da içerir.

10. Madde

Ailenin, anneliğin, çocukların ve gençlerin korunması

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler şu korumaları sağlar:

1. Toplumun doğal ve temel bir birimi olan aileye, özellikle kuruluşu sırasında ve bakmakla yükümlü oldukları çocukların bakım ve eğitim sorumluğu devam ettiği dönemde, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanır. Evlilik, evlenmeye niyetlenen çiftlerin serbest rızaları ile meydana gelir.

2. Annelere doğumdan önce ve sonra makul bir süre özel koruma sağlanır. Çalışan annelere bu dönem için ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlikten yararlanabilecekleri bir izin verilir.

3. Nesep veya diğer şartlar bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın, bütün çocuklar ve gençler için özel koruma ve yardım tedbirleri alınır. Çocuklar ve gençler ekonomik ve toplumsal sömürüye karşı korunur. Çocukların ve gençlerin ahlaklarına veya sağlıklarına zararlı bulunan veya onların yaşamları için tehlikeli olan veya onların normal gelişmelerine engel olan işlerde çalıştırılmaları kanunla cezalandırılır. Devlet ayrıca, çocukların ücretli olarak çalıştırılmasının hukuken yasaklandığı ve cezalandırıldığı asgari yaş sınırını tespit eder.

11. Madde

Yaşama standardı hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma sağlar. Bu standart, yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini de içerir. Taraf Devletler bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, kendi serbest iradelerine dayalı uluslararası işbirliğinin esas olduğunu kabul ederek, uygun tedbirleri alırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, açlıktan kurtulmanın herkes için temel bir hak olduğunu kabul ederek, kendi başlarına ve uluslararası işbirliği yoluyla, özel programlar da dahil, aşağıdakiler için gerekli olan tedbirleri alır:

a) Teknik ve bilimsel bilgiyi tam olarak kullanarak, beslenme prensipleri ile ilgili bilgileri duyurarak ve doğal kaynakların etkili bir biçimde geliştirilmesini ve kullanımını sağlayacak bir yolla tarım sistemlerini ilerleterek veya reform yaparak, üretme, üretilenleri saklama ve dağıtma yöntemlerini geliştirmek;

b) Yeryüzündeki besin kaynaklarının ihtiyaçlara göre eşit dağıtılmasını sağlamak için, gıda ihraç eden ve gıda ithal eden ülkelerin sorunlarını dikkate almak.

12. Madde

Sağlık standardı hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanır.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla alacakları tedbirler, aşağıdakiler için de alınması gerekli tedbirleri içerir:

a) Varolan doğum oranının ve bebek ölümlerinin düşürülmesi ile çocukların sağlıklı gelişmelerinin sağlanması;

b) Çevre sağlığını ve sanayi temizliğini her yönüyle ileriye götürme;

c) Salgın hastalıkların, yöresel hastalıkların, mesleki hastalıkların ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü;

d) Hastalık halinde her türlü sağlık hizmetinin ve bakımının sağlanması için gerekli şartların yaratılması.

13. Madde

Eğitim hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeci Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçiminde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile butun ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, şu yükümlülükleri yerine getir:

a) İlköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır;

b) Teknik ve mesleki eğitim de dahil ikinci eğitimin farkla türleri ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanmasına açık duruma getirilir.

c) Yüksek öğrenim, özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, yetenek ölçüsüne göre herkesin eşit olarak yararlanmasına açık duruma getirilir.

d) İlk eğitimin bütün dönemini tamamlayamamış veya bu eğitimi hiç alamamış olan kişiler, mümkün olduğu kadar temel eğitim almaya teşvik edilir veya bu eğitimi almaya mecbur tutulur.

e) Her düzeydeki okul sistemlerinin geliştirilmesi aktif olarak sağlanmaya çalışılır; yeterli bir burs sistemi kurulur ve öğretmenlerin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilir.

3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, annebabaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında varolan ama Devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara gönderme ve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterir.

4. Bu maddenin hiç bir hüküm, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen prensiplerin özel eğitim kurumlarında her zaman yerine getirilmesi ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin Devlet tarafından gösterilen asgari standartlara uyması halleri saklı kalmak kaydıyla, kişilere ve kuruluşlara eğitim kurumları kurma ve yönetme serbestisi verecek şekilde yorumlanamaz.

14. Madde

Zorunlu ilköğretimi sağlama yükümlülüğü

Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden, Sözleşmeye Taraf olduğu sırada anavatanında veya kendisinin egemenliği altında bulunan diğer ülkelerde parasız ve zorunlu ilköğretimi sağlayamamış olan Devletler, iki yıl içinde herkes için parasız zorunlu eğitimin prensiplerini ortaya koyan bir plan hazırlar ve bu planın makul bir süreyi aşmayacak şekilde kaç yıl içinde uygulanacağını gösteren ayrıntılı bir uygulama planı hazırlar ve kabul eder.

15. Madde

Kültürel yaşama katılma hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese aşağıdaki hakları tanırlar:

a) Kültürel yaşama katılmak;

b) Bilimsel gelişmelerin nimetlerinden ve sonuçlarından yararlanmak;

c) Kendisinin yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi ve sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerin korunmasından yararlanmak.

2. Bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi için Sözleşmeye Taraf olan Devletler tarafından alınacak önlemler, bilimin ve kültürün korunması, gelişmesi ve yayılması için gerekli tedbirleri de içerir.

3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler.

4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel ve kültürel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin teşvik edilmesinden ve geliştirilmesinden türetilecek menfaatleri tanımayı kabul ederler.

IV. BÖLÜM
ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERİ

16. Madde

Devlet raporları

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Sözleşmenin bu bölümüne uygun olarak, Sözleşmede tanınan hakların yerine getirilmesi için kabul ettikleri ve geliştirdikleri tedbirler hakkında raporlar sunmayı taahhüt ederler.

2.

a) Bütün raporlar Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulur. Genel Sekreter bu raporların birer nüshasını bu Sözleşmeye göre inceleme yapması için Ekonomik ve Sosyal Konseye gönderir.

b) Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeye Taraf olan Devletlerden aldığı raporların tamamının veya raporların ilgili kısımlarının birer nüshasını, bu Devletlerin üyesi bulunduğu uzman kuruluşlara, bu kuruluşların kurucu belgelerine göre rapordaki veya raporun bir bölümündeki konuların kendilerinin görev alanına girmesi halinde gönderir.

17. Madde

Raporların hazırlanması

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde, Ekonomik ve Sosyal Konseyin Taraf Devletlere ve ilgili uzman kuruluşlara danıştıktan sonra tespit edeceği bir programa uygun olarak kendi raporlarını hazırlar.

2. Raporlar, bu Sözleşmeye göre yapılan taahhütleri yerine getirilme derecesini etkileyen etmenlere ve güçlüklere yer verebilir.

3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından daha önce Birleşmiş Milletlere veya onun bir uzman kuruluşuna alakalı konularda bilgi verilmiş olması halinde, aynı bilginin tekrar verilmesi gerekli olmayıp, bu bilgiye açık bir gönderme yapılması yeterli olur.

18. Madde

Uzman Kuruluşların raporları

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Birleşmiş Milletler şartında insan hakları ve temel özgürlükler alanında kendisine verilen görevlere uygun olarak, uzman kuru-

luşların faaliyet alanlarına giren konularda bu Sözleşme hükümlerine uygunluğun gerçekleştirilmesinde kaydedilen gelişmeler hakkında kendisine rapor vermeleri konusunda gerekli gördüğü düzenlemeleri yapabilir. Bu raporlar, uzman kuruluşların yetkili organlarının kabul ettiği uygulama kararlarını ve tavsiye kararlarını da içerebilir.

19. Madde

Raporların İnsan Hakları Komisyonuna gönderilmesi

Ekonomik ve Sosyal Konsey, yukarıdaki on altı ve on yedinci maddelere göre Devletler tarafından sunulan raporlar ile on sekizinci maddeye göre uzman kuruluşlar tarafından sunulan insan hakları ile ilgili raporları incelemesi ve genel olarak tavsiyelerde bulunması veya sadece bilgilenmesi için İnsan Hakları Komisyonuna gönderebilir.

20. Madde

Devletlerin ve uzman kuruluşların yorumları

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler ve ilgili uzman kuruluşlar, On dokuzuncu maddeye göre verilen genel tavsiyeler hakkında veya bu genel tavsiyelerde referans gösterilen herhangi bir rapor veya tavsiyelerde zikredilen bir belge hakkında kendi yorumlarını Ekonomik ve Sosyal Konseye sunabilirler.

21. Madde

Ekonomik ve Sosyal Konseyin raporları

Ekonomik ve Sosyal Konsey, bu Sözleşmede tanınan haklara uygunluğun gerçekleştirilmesinde kaydedilen ilerlemeler ve alınan tedbirler konusunda bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden ve uzman kuruluşlardan alınan bilgilerin bir özetini, genel nitelikteki tavsiyeleri birlikte bir rapor halinde Genel Kurula sunar.

22. Madde

Birleşmiş Milletlerin diğer kuruluşlarını bilgilendirme

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Sözleşmenin bu bölümünde belirtilen raporları, bu Sözleşmenin etkili bir biçimde yerine getirilmesine katkıda bulunmalarını sağlamak üzere ve uluslararası tedbirler hakkında karar verebilmelerine yardımcı olmak amacıyla, Birleşmiş Milletlere teknik yardım vermekle yükümlü diğer organların ve bu organlara bağlı alt organların ve uzman kuruluşların, bu kurumların yetki alanlarına girdiği ölçüde dikkatlerine sunabilir.

23. Madde

Hakların gerçekleştirilmesi için uluslararası faaliyet

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların gerçekleştirilmesi için yapılacak uluslararası faaliyetlerin, sözleşmelere katılmayı, tavsiye kararlarını kabul etmeyi, teknik yardım vermeyi ve ilgili Devletlerle bağlantılı bir

biçimde organize edilen danışma ve inceleme amaçlı bölgesel toplantılar ile teknik toplantılar yapmayı içerdiği konusunda anlaşırlar.

24. Madde

Birleşmiş Milletler ve Uzman Kuruluşları ile ilişki

Bu Sözleşmedeki herhangi bir hüküm, Birleşmiş Milletler Şartındaki hükümler ile bu Sözleşmeyle ilgili olan konularda Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşları ve bu kuruluşların çeşitli organlarının görev ve yetkilerini gösteren belgelerlerdeki hükümler ile uzman kuruluşların kurucu belgelerindeki hükümleri zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

25. Madde

Doğal zenginlikleri ve kaynakları kullanma önceliği

Bu Sözleşmedeki herhangi bir hüküm, halkların kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını tam olarak ve serbestçe kullanma ve yararlanma haklarını zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

V. BÖLÜM
SON HÜKÜMLER

26. Madde

İmza, Onay ve Katılma

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletlere Üye olan veya Birleşmiş Milletlerin bir uzman kuruluşunun üyesi olan Devletlerin, uluslararası Adalet Divanının Statüsüne Taraf olan Devletlerin ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşmeye taraf olması için davet edilen Devletlerin imzasına açıktır.

2. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

3. Bu Sözleşme, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen Devletlerin katılmasına açıktır.

4. Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine katılma belgelerinin tevdi edilmesi ile yürürlüğe girer.

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeyi imzalayan veya katılan Devletlerin hepsini, diğer bütün onaylama ve katılma belgelerinin tevdi edilmesi konusunda haberdar eder.

27. Madde

Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine otuz beş tane onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

2. Otuz beş onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan Devletler bakımından bu Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

28. Madde

Federal Devletlerde Geçerlilik

Bu Sözleşme hükümleri hiçbir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın federal Devletlerin her tarafında uygulanır.

29. Madde

Sözleşmede Değişiklik Yapılması

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden her biri, bu Sözleşmenin değiştirilmesi hakkında değişiklik hazırlayabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine iletebilir. Genel Sekreter değişildik önerilerini Sözleşmeye Taraf Devletlere iletir. Genel Sekreter Taraf Devletlerden, Taraf Devletlerin katılmasıyla bu önerilerin incelenmesi ve oylanması amacıylabir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini isteyebilir. Taraf Devletlerin üçte birinin böyle bir Konferansın düzenlenmesini desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferans düzenler. Konferansa katılan ve oylamada bulunan Taraf Devletlerin oyçokluğuyla kabul edilen bir değişildik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayına sunulur.

2. Sözleşmede yapılan değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.

3. Sözleşmede yapılan değişikler yürürlüğe girdiğinde, değişildikleri kabul eden Devletleri başlar; diğer Taraf Devletler ise Sözleşmenin değişildikten önceki hükümleriyle ve daha önce kabul ettikleri değişiklik hükümleriyle bağlı olmaya devam ederler.

30. Madde

Genel Sekreter tarafından yapılan bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri 26. maddenin beşinci fıkrasına göre yapılan bildirimleri dikkate almaksızın, aynı maddenin birinci fıkrasında gösterilen bütün Devletleri, şu konular hakkında da bilgilendirir:

a) Yirmi altıncı maddeye göre verilen onaylar ve katılmalar;

b) Bu Sözleşmenin yirmi yedinci maddesine göre Sözleşmenin yürürlüğe girme tarihi ile yirmi dokuzuncu maddeye göre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girme tarihi.

31. Madde

Orijinal Metin

1. Bu Sözleşmenin eşit Orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri, Birleşmiş Milletler Genel arşivinde saklanır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin onaylı bir örneğini 26. Maddede gösterilen Devletlere iletir.

5.25. KADINLARA KARŞIHER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ

Bu Sözleşmeye taraf olan Devletler,

Birleşmiş Milletler Yasasının temel insan haklarına, insan itibar ve kıymetine ve erkeklerle kadınların eşit haklara sahip olmaları gerektiğine inancı tekrar onayladığını kaydederek;

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin, insanlara karşı ayrımcılığın kabul edilemezliği prensibini doğruladığını, tüm insanların özgür doğduğunu, eşit itibar ve haklara sahip olduklarını, bu Beyannamede böylece öne sürülen tüm haklar ve hürriyetlerin cinsiyete dayalı olanlar dahil hiçbir ayrıma tabi kılınmaksızın herkes tarafından kullanılabileceğini beyan ettiğini kaydederek;

İnsan Hakları Sözleşmelerine Taraf Devletlerin, kadınlar ve erkeklerin tüm ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklardan eşit olarak yararlanmalarını temin yükümlülüğü bulunduğunu vurgulayarak;

Birleşmiş Milletler ve ona bağlı uzman kuruluşların nezaretinde kabul edilmiş ve erkeklerle kadınların eşitliğini sağlamaya çalışan uluslararası sözleşmeleri göz önünde tutarak;

Ayrıca Birleşmiş Milletler ve ona bağlı uzman kuruluşlarının kabul ettiği erkek ve kadın haklarının eşitliğini sağlamayı amaçlayan kararları, beyanları ve tavsiyeleri de dikkate alarak;

Ancak, bu çeşitli belgelere rağmen kadınlara karşı ayrımcılığın halen devam etmekte oluşundan endişe duyarak;

Kadınlara karşı ayrımcılığın, hak eşitliği ve insan şeref ve haysiyetine saygı ilkelerini ihlal ettiğini, kadınların erkeklerle eşit olarak ülkelerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatlarına katılmalarını engellediğini, toplumun ve ailenin refahının artmasına engel teşkil ettiğini ve kadınların ülkeleri ve insanlık hizmetinde kullanabilecekleri olanakları geliştirmelerini zorlaştıracağını kaydederek;

Yoksulluk hallerinde kadınların yiyecek, sağlık, eğitim, öğretim, iş bulma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması bakımından en az imkana sahip olduklarından endişe duyarak;

Hakkaniyet ve adalete dayalı yeni uluslararası ekonomik düzenin kurulmasının, kadınlarla erkekler arasındaki eşitliği sağlamak için önemli bir aşama teşkil edeceğine inanarak;

Güney Afrika'daki ırk ayrımının, ırkçılığın her şeklinin, sömürgeciliğin, yeni sömürgeciliğin, saldırganlığın, yabancı devlet işgal ve hakimiyetinin ve ülkelerin

iç işlerine müdahale etmenin ortadan kaldırılmasının, erkekler ile kadınların eşit haklardan yararlanmaları için gerekli olduğunu önemle belirterek;

Uluslararası barış ve güvenliğin kuvvetlendirilmesinin, uluslararası gerilimin azaltılmasının, sosyal ve ekonomik sistemlerine bakılmaksızın bütün ülkeler arasında karşılıklı işbirliğinin, genel ve tam silahsızlanmanın ve özellikle sıkı ve etkili bir uluslararası denetim altında nükleer silahsızlanmanın, ülkeler arasındaki ilişkilerde, adalet, eşitlik ve karşılıklı menfaat ilkelerinin doğruluğunun, yabancı ve sömürge yönetimi veya yabancı işgali altında bulunan yerlerdeki halkların kendi kaderlerini tayin ve bağımsızlık elde etme hakları kadar ulusal hükümranlık ve toprak bütünlüklerine saygının gerçekleşmesinin, sosyal gelişme ve kalkınmaya ve bunun bir sonucu olarak da erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin elde edilmesine katkıda bulunacağını doğrulayarak;

Bir ülkenin tam ve eksiksiz kalkınmasının, dünyada refahın ve barışın elde edilmesinin, kadınların erkeklerle eşit şartlarda, her alanda azami katkılarının gereğine inanarak,

Kadınların ailenin refahına ve toplumun kalkınmasına yaptıkları büyük katkıların henüz tam olarak anlaşılamadığının, anneliğin sosyal önemi ve ana ve babanın aile içinde ve çocukların büyütülmesindeki rollerini göz önünde bulundurarak ve kadınların neslin üremesindeki önemli rolünün aile içinde ayrıma neden olmaması gerektiğinin, nitekim çocukların yetiştirilmesinde kadın ve erkek ile toplumun tamamının sorumluluğu paylaşmaları gerektiğinin bilincinde olarak;

Erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için kadınlar ile erkeklerin toplumdaki geleneksel rollerinde bir değişiklik ihtiyacı bulunduğunun farkında olarak;

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinde yer alan ilkeleri uygulamaya ve bu amaçla bu tür ayrımcılığın her şekli ve oluşumunun ortadan kaldırılması için gerekli önlemleri almaya kararlı olarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

BÖLÜM I

Madde 1 - Tanım

İşbu Sözleşmeye göre «Kadınlara karşı ayrım» deyimi kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayrım, mahrumiyet veya kısıtlamaanlamına gelecektir.

Madde 2 – Temel ilkeler

Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayrımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldırıcı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

a) Kadın ile erkek eşitliği ilkesini kendi anayasalarına ve diğer ilgili yasalara henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamayı;

b) Kadınlara karşı her türlü ayrımı yasaklayan ve gerekli yerlerde yaptırımları da içeren yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmeyi;

c) Kadın haklarının erkeklerle eşit temelde himayesini, yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kuruluşlarla kadının her tür ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korunmasını sağlamayı;

d) Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak hareket etmelerini sağlamayı;

e) Herhangi bir kişi veya kuruluşun kadınlara karşı ayrım yapma girişimini önlemek için bütün uygun önlemleri almayı;

f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturulan mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları değiştirmek veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dahil gerekli bütün uygun önlemleri almayı;

g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal cezai hükümleri yürürlükten kaldırmayı.

Madde 3 - Yasal önlemler

Taraf Devletler kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için,özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır.

Madde 4 - Lehe ayrımcılık: Geçici ve özel önlemler

l. Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için Taraf Devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşmede belirtilen türden bir ayrım olarak düşünülmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların korunması sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilecektir.

2. Anneliğin korunması amacıyla işbu Sözleşmede belirtilenler dahil, Taraf Devletlerce alınacak özel önlemler, ayrımcı olarak nitelendirilmeyecektir.

Madde 5 - Diğer uygun önlemler

Taraf Devletler aşağıdaki bütün uygun önlemleri alacaklardır:

a) Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek;

b) Anneliğin sosyal bir görev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde kadın ve erkeğin ortak sorumluluğunun tanınmasını öngören ve her durumda çocukların çıkarlarını herşeyden önce gözeten anlayışa dayanan bir aile eğitimini sağlamak.

Madde 6 -Kadın ticareti ve fahişeliğinin sömürülmesinin önlenmesi

Taraf Devletler, kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dahil gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

BÖLÜM II

Madde 7 -Politika ve kamu hayatında ayrımcılığın önlenmesi

Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a) Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek;

b) Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek;

c) Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak.

Madde 8 - Uluslararası düzeyde ülkeyi temsilde ayrımcılığın önlenmesi

Taraf Devletler, kadınlara, erkeklerle eşit şartlarda ve hiçbir ayrım gözetmeksizin, hülarmetlerini uluslararası düzeyde temsil etmek ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmak fırsatını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 9 - Vatandaşlık haklarında ayrımcılığın önlenmesi

1. Taraf Devletler, tabiiyetin kazanılmasında, değiştirilmesinde veya muhafazasında kadınlara erkekler ile eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla

evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın tabiiyetini değiştirmesinin, kadının da otomatik olarak tabiiyet değiştirmesine, tabiiyetsiz kalmasına veya kocanın tabiiyetini zorla almasına yol açmamasını sağlayacaklardır.

2. Taraf Devletler, çocukların tabiiyeti konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklarsağlayacaklardır.

BÖLÜM III

Madde 10 - Eğitimde fırsat eşitliği

Taraf Devletler özellikle arasındaki konularda kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alacaklardır:

a) Meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit meslekte eğitimde eşit şartların sağlanması;

b) Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı seviyedeki niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul, bina ve malzemesine sahip olmaları;

c) Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi;

d) Burs ve diğer eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması;

e) Özellikle kadın ve erkekler arasında mevcut eğitim açığını en kısa zamanda kapatmaya yönelik olarak, yetişkin ve fonksiyonel okuma-yazma programları dahil, sürekli eğitim programlanma katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi;

f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi;

g) Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine aktif olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması;

h) Kadınların, ailelerin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil, özel eğitici bilgiyi sağlamaları.

Madde 11 - Çalışma yaşamında fırsat eşitliği

1. Taraf Devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayrımı önlemek ve kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır:

a) Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı;

b) İstihdam konularında eşit seçim kıstaslarının uygulanması da dahil, erkeklerle eşit istihdam imkanlarına sahip olma hakkı;

c) Serbest olarak meslek ve iş seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm şartları ve avantajlarından faydalanma hakkı, çıraklık ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil, mesleki eğitim ve sürekli eğitim görme hakkı;

d) Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;

e) Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik hastalık, sakatlık, yaşlılık ve diğer çalışamama hallerinde sosval güvenlik hakkı;

f) Güvenli şartlar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu arada doğurganlığın korunması hakkı.

2. Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı olan ayrımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, Taraf Devletler uygun önlemleri alacaklardır:

a) Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayrımını yasaklamak, bu ayrımı yapanları cezalandırmak;

b) Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak aralık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek;

c) Özellikle çocuk bakımevleri ağının tesisi ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini, görev sorumlulukları ve kamu hayatına katılma ile birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek;

d) Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak.

3. Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında periyodik olarak yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse değiştirilecek, kaldıracak veya uzatılacaktır.

Madde 12 - Sağlık hizmetlerinden yararlanmada fırsat eşitliği

1. Taraf Devletler, aile planlaması dahil sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık alanında kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldırarak bütün önlemleri alacaklardır.

2. Bu maddenin 1. paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla Taraf Devletler kadına hamilelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, hamilelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde ücretsiz hizmet vereceklerdir.

Madde 13 - Ekonomik ve sosyal hayatın her alanında fırsat eşitliği

Taraf Devletler, kadınlara karşı ekonomik ve sosyal hayatın diğer alanlarında erkeklerle kadınların eşit olarak haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için gerekli ve özellikle aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

a) Aile zammı hakkı;

b) Banka kredisi, ipotek ve diğer mali kredileri elde etme hakları;

c) Eğlence, spor ve kültürel hayatın bütün yönlerine katılma hakları.

Madde 14 - Kırsal kesimdeki kadınların hakları

l. Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının, karşılaştıkları özel sorunları ve ekonominin parasal olmayan sektöründeki çalışmaları dahil ailelerinin ekonomik bakımdan ayakta kalması için oynadıkları belirgin rolü göz önünde tutacak ve işbu Sözleşme hükümlerinin kırsal kesimdeki kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

2. Taraf Devletler, kadın ve erkeklerin eşitliği prensibine dayanarak, kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran tüm uygun önlemleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a) Her seviyedeki kalkınma planlanın görüşme ve uygulanmasına katılmak;

b) Aile planlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetler de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanmak;

c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanmak;

d) Teknik yeteneklerini geliştirmek amacıyla tüm toplumsal ve yaygın hizmetler ile birlikte fonksiyonel okur-yazarlık dahil, resmi ve gayri resmi eğitim ile öğretimin her türünden yararlanmak;

e) Ekonomik fırsatlardan kendi işinde çalışma veya tam istihdam yoluyla eşit olarak yararlanmak amacıyla kendi kendine yardım grupları ve kooperatifler oluşturmak;

f) Bütün toplumsal faaliyetlere katılmak;

g) Toprak ve tarım reformunda ve bunun yanısıra yeniden iskan projelerinde

eşit muamele ve tarımsal kredi ve borçlanma, pazarlama kolaylıkları ile uygun teknolojiden yararlanmak;

h) Özellikle konut, sağlık, elektrik ve su temini, ulaştırma ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarını sağlamak.

BÖLÜM IV

Madde 15 - Medeni haklarda eşitlik

1. Taraf Devletler kadınlara kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanıyacaklardır.

2. Taraf Devletler medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanıyacaklardır. Özellikle, kadınlara akit yapmada ve mülk idaresinde eşit haklar verecekler ve mahkemelerde davaların her aşamasında eşit muamele edeceklerdir.

3. Taraf Devletler, kadınların hukuki ehliyetlerini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran her çeşit sözleşmenin ve diğer özel muamelelerin tamamının geçersiz olduğunu kabul ederler.

4. Taraf Devletler, kadın ve erkeğe hukuki olarak ikametgah seçme taşımada eşit yasal hak tanıyacaklardır.

Madde 16 - Aile içi eşitlik

1. Taraf Devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a) Evlenmede erkeklerle eşit hak;

b) Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı;

c) Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında ayrı hak ve sorumluluklar;

d) Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların çıkarları en ön planda gözetilecektir;

e) Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasıtalardan yararlanmada eşit haklar;

f) Her durumda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut veli, vasi, kayyum olma ve evlat edinme veya benzeri müesseselerde eşit hak ve sorumluluklar;

g) Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil her iki eş (kadın-erkek) için, eşit kişisel haklar;

h) Ücret karşılığı olmaksızın veya bir bedel mukabilinde malın mülkiyeti, kazanımı, işletmesi, idaresi, yararlanılması ve elden çıkarılmasında her iki eşe de eşit haklar.

2. Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için, yasama dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır.

BÖLÜM V

Madde 17 - Kadınlara Karşı Ayrımın Ortadan Kaldırılması Komitesi

1. İşbu Sözleşmenin uygulanmasındaki gelişmeleri gözden geçirmek amacıyla, Sözleşme yürürlüğe girdiği zaman 18, Sözleşmeye taraf 35 devletin onayı veya katılmasını takiben, işbu Sözleşmenin kapsadığı konularda yüksek itibar ve ehliyete sahip 23 uzmandan oluşan, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (Bundan böyle Komite diye anılacaktır) kurulacaktır. Uzmanlar, Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından seçilecek ve kendi şahısları namına hareket edecekler, seçimlerde dengeli coğrafi dağılımve belli başlı hukuki sistemlerle birlikte farklı uygarlıkların temsili de göz önüne alınacaktır.

2. Komite üyeleri Taraf Devletlerin aday listesinden gizli oy ile seçilecektir. Her Taraf Devlet kendi vatandaşlarından bir kişiyi aday gösterebilecektir.

3. İlk seçim işbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden altı ay sonra yapılacaktır. BM Genel Sekreteri seçimlerden en az üç ay önce Taraf Devletlere adaylarını iki ay içinde bildirmelerini isteyen bir mektup gönderecektir. Genel Sekreter, aday gösteren taraf Devletleri de belirmek suretiyle, adayların listesini alfabetik sıraya göre hazırlayacak ve Taraf Devletlere gönderecektir.

4. Komite üyelerinin seçimi, BM Genel Merkezinde, Genel Sekreter tarafından çağrılmış Taraf Devletler toplantısında yapılacaktır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin yetersayı oluşturacağı toplantıdada, en fazla oy veren toplantıda hazır bulunan ve oy veren Taraf Devletler temsilcilerinin salt çoğunluğunun oylarını alan adaylar Komiteye seçileceklerdir.

5. Komite üyeleri 4 yıllık bir dönem için seçileceklerdir. Bununla beraber. ilk seçimde seçilen dokuz üyenin süresi ikinci yılın sonunda bitecek; dokuz üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra Komite Başkanı tarafından kura ile tespit edilecektir.

6. Komitenin 5 ilave üyesinin seçimi 35 inci onay veya katılmayı takiben bu maddenin 2, 3 ve 4 üncü paragrafları hükümlerine göre yapılacaktır. Bu şekilde seçilen iki yedek üyenin görev süresi iki yılın sonunda sona erecek ve bu iki üyenin ismi Komite Başkanı tarafından kura ile tespit edilecektir.

7. Boş yerlerin doldurulması için uzmanın Komite'deki görev süresi sona eren Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından Komitenin onayına bağlı olmak üzere başka bir uzmanı atar.

8. Komite üyeleri BM Genel Kurulunun onayı ile ve GeneI Kurulun Komitenin sorumlusunun önemini göz önünde tutarak kararlaştıracağı şartlar ve hükümlerle Birleşmiş Milletlerden ücret alacaklardır.

9. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, işbu Sözleşme uyarınca komitenin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli personel ve kolaylıkları sağlayacaktır.,

Madde 18 - Rapor yükümlülüğü

1. Taraf Devletler, işbu Sözleşme hükümlerine etkinlik kazandırmak ve kaydedilen ilerlemeleri belirtmek amacıyla aldıkları yasal, adli, idari ve diğer önlemler hakkındaki bir raporu,

a) Sözleşmenin, ilgili devlet bakımından yürürlüğe girmesini takiben bir yıl içinde;

b) Bilahare, her dört yılda bir ve ileride de Komitenin talep ettiği zamanlarda, Komite tarafından incelenmek üzere, BM Genel Sekreterine sunmayı taahhüt ederler.

2. Raporlarda, işbu Sözleşme yükümlülüklerinin gerçekleştirilmesini etkileyen unsurlar ve güçlükler belirebilir.

Madde 19 - Görev süresi

1. Komite kendi usul kurallarını saptayacaktır.

2. Komite, görevlilerini 2 yıllık bir süre için seçecektir.

Madde 20 - Toplantı düzeni

1. Komite işbu Sõzleşme'nin 18. maddesi uyarınca sunulan raporları incelemek üzere normal olarak yılda iki kere ve azami üç hafta süre için toplanacaktır.

2. Komite toplantıları Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Komite tarafındanuygun bulunan herhangi bir yerde yapılacaktır.

Madde 21 - Komitenin yetkileri

1. Komite, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığıyla faaliyetleri hakkında BM Genel Kuruluna yıllık raporlar sunacak ve Taraf Devletlerden sağlanan bilgiler ve raporların incelenmesine dayanarak tekliflerde ve genel tavsiyelerde bulunabilecektir. Bu teklif ve genel tavsiyeler, Taraf Devletlerin olabilecek yorumlarıyla birlikte Komite raporuna dahil edilecektir.

2. Genel Sekreter Komite raporlarını Kadının Statüsü Komisyonunun bilgisine sunacaktır.

Madde 22 - İhtisas kuruluşlarının komitede temsili

Uzman kuruluşlar, faaliyet alanlarına giren işbu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasının görüşülmesi sırasında temsil edilme hakkına sahip olacaklardır. Komite, uzman kuruluşları Sözleşmenin uygulanması hususunda, faaliyet alanlarına giren konularda raporlar sunmaya davet edebilir.

BÖLÜM VI

Madde 23- Lehe olan standartlara öncelik İşbu Sözleşmedeki hiçbir husus kadın ve erkek eşitliğinin gerçekleşmesinde daha etkin olan

a) Taraf Devletin yasasındaki veya

b) O devlet için yürürlükte olan herhangi bir Uluslararası Sözleşme, andlaşma veya anlaşmadaki hükümleri etkilemeyecektir.

Madde 24 - Her tür önlemi alma yükümlülüğü

Taraf Devletler işbu Sözleşme ile tanınan hakların tam olarak gerçekleştirilmesi için ulusal seviyede gerekli bütün önlemleri almayı taahhüt ederler.

Madde 25 - İmza ve onay usulü

1. İşbu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açık olacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Sözleşmenin depozitörü olarak tayin edilmiştir.

3. İşbu Sözleşme onaya bağlıdır. Onay belgeleri BM Genel Sekreterine tevdi edecektir.

4. İşbu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma belgesinin BM Genel Sekreterine tevdi edilmesiyle katılma gerçekleşecektir.

Madde 26 - Sözleşmenin değiştirilmesi

1. İşbu Sözleşmenin tadili teklifi Taraf Devletlerden biri tarafından herhangi bir zamanda Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yazılı bir başvuru ile yapılabilir.

2. BM Genel Kurulu gerekli gördüğü takdirde böyle bir teklifle ilgili olarak yapılacak işlem hakkında karar verecektir.

Madde 27 - Yürürlük

1. İşbu Sözleşme 20. onaylama veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilmesini takip eden 30 uncu gün yürürlüğe girecektir.

2. 20 nci onay veya katılma belgesinin tevdiinden sonra, işbu Sözleşmeyi onaylayan veya katılan her devlet için Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesinin tevdiinden sonraki 30 uncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 28 - Çekinceler

1. BM Genel Sekreteri, onaylama veya katılma sırasında yapılan çekincelerin metinlerini alacak ve bütün Taraf Devletlere dağıtacaktır.

2. İşbu Sözleşmenin hedef ve amacına uymayan hiçbir çekinceye müsaade edilmeyecektir.

3. Çekinceler, BM Genel Sekreterine hitaben herhangi bir zamanda yapılacak ihbar ile geri alınabilir. Genel Sekreter bu ihbardan bütün Devletleri haberdar edecektir. Böyle bir ihbar alındığı tarihte geçerli olacaktır.

Madde 29 - Sözleşmenin yorumuna dair uyuşmazlıkların çözümü

1. İki veya daha fazla Taraf Devlet arasında işbu Sözleşmenin yorum veya uygulanmasından doğan ve müzakere ile çözümlenemeyen herhangi bir uyuşmazlık, birinin talebi ile hakem kuruluna götürülecektir. Taraflar tahkimname talebinden itibaren 6 ay içinde hakem kurulunun teşekkül tarzında anlaşmazlarsa, taraflardan herhangi biri uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanına, Divan Statüsü uyarınca götürebilir.

2. Taraf Devletlerden her biri işbu Sözleşmenin imzalanması veya onayı sırasında veya katılma sırasında, kendisini bu maddenin birinci paragrafı ile bağlı saymadığını beyan edebilir. Diğer Taraf Devletler, böyle bir çekince koymuş olan Taraf Devlet karşısında aynı paragrafla bağlı olmayacaktır.

3. Bu maddenin 2. Paragrafına göre çekince koyan her Taraf Devlet, BM Genel Sekreterine ihbarda bulunarak her zaman çekincesini geri alabilir.

Madde 30 - Yürütme

Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinlerinin eşit derecede geçerli olduğu, işbu sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince muhafaza edilecektir.

Yukarıdaki hususları tasdiken, imzaları aşağıda bulunan yetkili temsilciler işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

5.26. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ EK İHTİYARİ PROTOKOL

İşbu Protokol›e Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı Andlaşması'nın temel insan haklarına, insanlık onuru ve insan değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine olan inancını yeniden teyit ettiğini kaydederek;

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi›nin bütün insanların onur ve hakları bakımından özgür ve eşit doğduklarını ve herkesin bu Bildirge›de yer alan tüm hak ve özgürlüklere, cinsiyete dayalı ayrım dahil olmak üzere, hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın sahip olduğunu ilan ettiğini kaydederek;

Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve insan haklarına ilişkin diğer uluslararası belgelerin cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasakladığını hatırlayarak;

Taraf Devletlerin kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini kınadıkları ve uygun olan tüm yollarla ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi politikası izlemeyi kabul ettikleri Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni ("Sözleşme") de anımsayarak;

Kadınların tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmaları ve bu hak ve özgürlüklerin ihlalini önlemek için etkili önlemler alınması yolundaki kararlılıklarını yeniden teyit ederek, aşağıdaki hususlar üzerinde mutabık kalmışlardır.

Madde 1 - Komitenin yetkisini tanıma

İşbu Protokol›e Taraf bir Devlet («Taraf Devlet») Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi›nin («Komite») 2. maddeye göre yapılacak başvuruları kabul ve inceleme yetkisini tanır.

Madde 2 - Bireysel başvuru hakkı

Başvurular, Taraf Devletin yargılama yetkisi altında bulunan bireyler veya bireylerden oluşan gruplar tarafından ya da onlar adına, Sözleşme'de yer alan haklardan herhangi birinin Taraf Devlet tarafından ihlali sonucu mağdur kalındığı iddiası ile yapılabilir. Bireyler veya bireylerden oluşan gruplar adına başvuru yapılan hallerde başvuruyu yapan, onların rızası olmadan harekete geçmesinin haklı nedenlerini ortaya koymadıkça, başvuru, ilgililerin rızasıyla yapılacaktır.

Madde 3 - Başvuru usulü

Başvurular yazılı olarak ve başvuranın kimliği meçhul kalmayacak biçimde yapılacaktır.

Başvuru Sözleşme'ye taraf olup da işbu Protokol'e taraf olmayan bir devleti ilgilendirdiği takdirde, Komite tarafından kabul edilmeyecektir.

Madde 4 - İç hukuk yollarının tüketilmesi koşulu

1. Komite, iç hukuk yollarının işletilmesinin makul olmayan şekilde uzadığı veya etkili sonuç verme ihtimalinin zayıf olduğu durumlar dışında, mevcut tüm iç hukuk yollarının tüketildiği hususunu açıklığa kavuşturmadıkça, yapılan bir başvuruyu değerlendirmeyecektir.

2. Komite aşağıdaki hallerde başvurunun kabul edilemez olduğunu bildirecektir:

a) Aynı başvurunun, daha önce Komite tarafından veya başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm çerçevesinde incelenmiş veya incelenmekte olması;

b) Başvurunun Sözleşme hükümlerine aykırı olması;

c) Başvurunun açıkça temelsiz veya yeterli dayanaktan yoksun olması;

d) Başvuruda bulunma hakkının kötüye kullanılması;

e) Bu Protokol'ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe giriş tarihinden sonra da devam eden olgular hariç, başvuru konusu olan olguların Protokol'ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe girmesinden önce gerçekleştirilmiş olması.

Madde 5 - Zararın giderilmesi

1. Başvurunun alınmasından sonraki herhangi bir zamanda ve esasa ilişkin bir karar verilmeden önce Komite, iddiaya konu olan ihlalin mağdur ya da mağdurlarını görmesi muhtemel telafisi imkansız zararları önlemek için gerekli olabilecek geçici önlemleri almayı acilen değerlendirmesini Taraf Devletten talep edebilecektir.

2. Bu maddenin 1. fıkrasındaki takdir yetkisinin Komite tarafından kullanılması başvurunun kabul edilebilirliğine ya da esasına ilişkin karar verildiği anlamına gelmeyecektir.

Madde 6 - Başvurucunun kimliğinin açıklanmasına ilişkin koşul

1. Başvurunun ilgili Taraf Devlete atıf yapılmaksızın Komite tarafından kabul edilemez bulunması hali dışında ve birey ya da bireylerin kimliklerinin söz konusu Taraf Devlete açıklanmasına rıza göstermeleri koşuluyla, Komite işbu Protokol çerçevesinde kendisine yapılmış her başvuruyu ilgili Taraf Devletin dikkatine gizli olarak sunacaktır.

2. Taraf Devlet kendisine tebliğ edilen başvuru hakkında aydınlatıcı açıklamaları veya beyanları ve varsa, almış olduğu düzeltici önlemleri altı ay içinde yazılı olarak Komite'ye bildirecektir.

Madde 7 - Başvuruların incelenmesi

1. Komite, işbu Protokol çerçevesinde yapılan 'başvuruları, konuya ilişkin bilgilerin ilgili taraflara ulaştırılması koşuluyla, ilgili Taraf Devlet tarafından ve bireyler veya bireylerden oluşan gruplar tarafından veya onlar adına kendisine sunulan tüm bilgiler ışığında inceleyecektir.

2. Komite işbu Protokol uyarınca yapılan, başvuruları incelerken kapalı oturumlar düzenleyecektir.

3. Başvurunun incelenmesinden sonra, Komite başvuruya ilişkin görüşlerini, varsa tavsiyeleri ile birlikte, ilgili taraflara iletecektir.

4. Taraf Devlet Komite'nin görüşlerini ve varsa tavsiyelerini gereği gibi değerlendirecek ve Komite'nin görüş ve tavsiyeleri ışığında yapmış olduğu işlemlerle ilgili bilgiler dahil olmak üzere, Komite'ye altı ay içinde yazılı bir cevap sunacaktır.

5. Komite uygun görürse Taraf Devleti, görüş ve varsa tavsiyeleri üzerine almış olabileceği önlemler hakkında, Sözleşme'nin 18. maddesi uyarınca Taraf Devletçe hazırlanan müteakip raporlardaki bilgiler de dahil olmak üzere, ilave bilgi sunmaya davet edebilir.

Madde 8 - İhlal iddialarının araştırılması

1. Komite Taraf Devletin Sözleşme'de yer alan hakları ciddi ve sistematik biçimde ihlal ettiği yönünde güvenilir bir bilgi aldığı takdirde, Taraf Devleti bu bilgiye ilişkin incelemede işbirliği yapmaya ve bu amaçla bu bilgi ile ilgili gözlemlerini sunmaya davet edecektir.

2. Komite, ilgili Taraf Devletçe sunulabilecek her türlü gözlemi ve ekinde bulunan diğer güvenilir bilgileri göz önüne alarak, üyelerinden birini ya da birden fazlasını araştırma yapmakla ve sonuçlarını kendisine acilen bildirmekle görevlendirebilir. Araştırma, gerekli ise ve Taraf Devletin rızası varsa, Taraf Devletin ülkesine bir ziyareti de içerebilir.

3. Bu tür bir araştırmanın bulgularının incelendikten sonra Komite, bu bulguları her türlü görüş ve tavsiyeleri ile birlikte ilgili Taraf Devlete iletecektir.

4. İlgili Taraf Devlet, Komite tarafından iletilen bulguların, yorumların ve tavsiyelerin alınmasından itibaren altı ay içinde kendi gözlemlerini Komite'ye sunacaktır.

5. Bu tür bir araştırma gizlilik içinde yürütülecek ve işlemlerin her aşamasında Taraf Devletin işbirliği aranacaktır.

Madde 9 - Bilgi vermeye davet

1. Komite, ilgili Taraf Devleti işbu Protokol'ün 8. maddesi uyarınca yürütülen

araştırma üzerine almış olduğu önlemlerin ayrıntılarını Sözleşme'nin18. maddesi çerçevesinde hazırladığı rapora eklemeye davet edebilir.

2. Komite gerektiğinde, 8. maddenin 4. fıkrasında bahsedilen altı aylık sürenin bitiminde, ilgili Taraf Devleti böyle bir araştırma üzerine aldığı önlemler hakkında bilgi vermeye davet edebilir.

Madde 10 - Komitenin araştırma yetkisini tanımama

1. Her Taraf Devlet işbu Protokol'ün imzalanması veya onaylanması ya da Protokol'e katılma aşamalarında Komite'nin 8. ve 9. maddelerde düzenlenen yetkisini tanımadığını beyan edebilir.

2. İşbu maddenin 1. fıkrası uyarınca beyanda bulunmuş olan herhangi bir Taraf Devlet bu beyanını Genel Sekreter›e bildirimde bulunmak suretiyle her zaman geri çekebilir.

Madde 11 - Başvurucunun güvenliği

Bir Taraf Devlet, yetkisi altında bulunan bireylerin işbu Protokol uyarınca yaptıkları 'başvurulardan ötürü kötü muameleye veya yıldırmaya maruz kalmamalarını sağlamak için uygun olan tüm önlemleri alacaktır.

Madde 12 - Rapor

Komite, işbu Protokol uyarınca gerçekleştirdiği faaliyetlerin bir özetini Sözleşme'nin 21. maddesi çerçevesinde hazırlayacağı yıllık rapora ekleyecektir.

Madde 13 - Bilgilere erişim

Her Taraf Devlet Sözleşme'nin ve işbu Protokol'ün geniş biçimde bilinmesini ve tanınmasını sağlamayı ve Komite'nin özellikle o Taraf Devleti ilgilendiren konularda oluşturduğu görüş ve tavsiyeleri hakkındaki bilgilere erişimi kolaylaştırmayı taahhüt eder.

Madde 14 - Usul kuralları

Komite, işbu Protokol ile kendisine verilen işlevleri yerine getirirken izleyeceği usul kurallarını kendisi geliştirecektir.

Madde 15 - İmza

1. İşbu Protokol Sözleşme›yi imzalamış, onaylamış veya Sözleşme›ye katılmış bulunan herhangi bir Devletin imzasına açıktır.

2. İşbu Protokol Sözleşme›yi onaylamış veya Sözleşme›ye katılmış bulunan herhangi bir Devletin onayına tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri›nce saklanacaktır.

3. İşbu Protokol Sözleşme›yi onaylamış veya Sözleşme›ye katılmış herhangi bir Devletin katılımına açıktır.

4. Katılım, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne verilmesiyle yürürlüğe girecektir.

Madde 16 - Onay

1. İşbu Protokol onaylama veya katılıma ilişkin onuncu belgenin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verildiği tarihten üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. Yürürlüğe girmesinden sonra işbu Protokol›ü onaylayan veya katılan her bir Devlet için, işbu Protokol, söz konusu Devletin onay veya katılım belgesinin veriliş tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 17 - Yürürlük

İşbu Protokol›e çekince konulamayacaktır.

Madde 18 - Çekince yasağı

1. Herhangi bir Taraf Devlet işbu Protokol'e değişiklik ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne iletebilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, değişiklik önerilerini bu Protokole taraf diğer Devletlere ileterek bu önerilerin incelenmesini ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini talep eder. Taraf Devletlerden en az üçte birinin böyle bir konferansı uygun görmeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler himayesinde bir konferans toplayacaktır. Konferansa katılan ve oylamada hazır bulunan Taraf Devletlerin oy çokluğuyla kabul edilen herhangi bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun onayına sunulacaktır.

2. Değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve işbu Protokol'e Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.

3. Protokol'de yapılan değişiklikler yürür girdiğinde, onları kabul eden Taraf Devle bağlar, diğer Taraf Devletler işbu Protokol değişiklikten önceki hükümleriyle ve daha iyi kabul ettikleri değişikliklerle bağlı kalmaya de ederler.

Madde 19 - Fesih

1. Herhangi bir Taraf Devlet Birleşmiş Milli Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bir bildiri işbu Protokol'den her zaman çekilebilir. Çekil bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması altı ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. Çekilme, yürürlüğe girmesinden önce madde çerçevesinde yapılmış başvurulara vı madde uyarınca başlatılmış herhangi araştırmaya işbu Protokolün hükümler uygulanmasının devamına halel getirmeyecektir.

Madde 20 - Bilgilendirme

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aşağıdaki hususlarda tüm devletleri bilgilendirecektir.

a) Protokol uyarınca gerçekleştirilen imzalar, onaylar ve katılmalar;

b) İşbu Protokol›ün ve 18. madde uyarınca yapılan herhangi bir değişikliğin yürürlüğe girme tarihi;

c) 19. madde uyarınca yapılan herhangi bir çekilme işlemi.

Madde 21 - Yürütme

1. İşbu Protokol›ün eşit derece geçerli olan Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler arşivlerinde saklanacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Protokol'ün onaylı örneklerini Sözleşme'nin 25. maddesinde bahsedilen tüm Devletlere iletecektir.

5.27. KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE BUNLARLA MÜCADELEYE DAİR AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ

Giriş

Avrupa Konseyi üye devletleri ve sözleşmeye imza koyan diğerleri,

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (ETS No. 5, 1950) veek Protokolleri, Avrupa Sosyal Bildirgesi (Şartı) (ETS No. 35, 1961, 1996'da gözden geçirildi,ETS No. 163), İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi (CETS No. 197, 2005) veÇocukların Cinsel Suistimale ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa KonseyiSözleşmesini (CETS No. 201, 2007) hatırda tutarak;

Avrupa Konseyi Bakanları Komitesinin Avrupa Konseyi üye devletlerine gönderdiğiaşağıdaki tavsiye kararlarını hatırda tutarak: Kadınların şiddete karşı korunmasına ilişkinRec(2002)5 sayılı Tavsiye Kararı, toplumsal cinsiyet standartları ve mekanizmalarına ilişkinCM/Rec(2007)17 sayılı Tavsiye Kararı, kadın ve erkeklerin çatışmayı önleme ve sonaerdirme ve barışı oluşturmadaki rolüne ilişkin CM/Rec(2010)10 sayılı Tavsiye Kararı ve ilgilidiğer tavsiye kararları;

Kadına karşı şiddet konusunda önemli standartlar oluşturan Avrupa İnsan HaklarıMahkemesinin giderek genişleyen içtihat hukukunu göz önüne alarak;

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Ekonomik, Sosyal veKültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Kadına Karşı Her Türlü ŞiddetinOrtadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ("CEDAW", 1979) ve İhtiyariProtokolünün yanı sıra CEDAW Komitesinin kadınlara karşı şiddete ilişkin 19 No.lu GenelTavsiye Kararı, Çocuk Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1989) ve İhtiyari

Protokolleri (2000) ve Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesini (2006)göz önüne alarak;

Özellikle Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Anlaşmasını (2002) göz önüne alarak;

Özellikle Sivil Şahısların Harp Zamanında Korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesini (IV) vesözleşmenin ilgili I ve II no.lu Ek Protokollerini ve uluslararası insani haklarının temelilkelerini hatırda tutarak;

Kadına karşı şiddetin ve aile içi şiddetin her türünü kınayarak;

Kadınlarla erkekler arasında de jure ve de facto eşitliğin gerçekleştirilmesinin kadına karşışiddetin önlenmesinde temel bir unsur olduğunun bilincinde olarak;

Kadına karşı şiddetin, kadınlarla erkekler arasında tarihten gelen eşit olmayan güçilişkilerinin bir tezahürü olduğunu ve bu eşit olmayan güç ilişkilerinin, erkeklerin kadınlaraüstünlüğüne, kadınlara karşı ayrımcılık yapmalarına ve kadınların tam anlamıylailerlemelerinin engellenmesine yol açtığının bilincinde olarak;

Kadına karşı şiddetin yapısal özelliğinin toplumsal cinsiyete dayandığını ve kadına karşışiddetin, kadınların erkeklere nazaran daha ast bir konuma zorlandıkları en önemli sosyalmekanizmalardan biri olduğunun bilincinde olarak;

Kadınların ve genç kızların aile içi şiddet, cinsel taciz, ırza geçme, zorla evlendirme, sözde"namus" adına işlenen suçlara ve kadınların ve genç kızların insan haklarının ciddi bir biçimde ihlalini oluşturan ve kadınlarla erkekler arasında eşitliğin sağlanmasının önündebüyük bir engel olan kadın sünneti gibi ciddi şiddet türlerine sıklıkla maruz kaldığının çokbüyük bir kaygıyla bilincinde olarak;

Silahlı çatışmalarda sivil halkı ve özellikle de kadınları yaygın veya sistematik ırza geçme vecinsel şiddet şeklinde etkileyen, devam edegelen insan hakları ihlallerinin mevcudiyetininve gerek çatışmalar esnasında gerekse çatışmalardan sonra toplumsal cinsiyete dayalışiddetin artma potansiyelinin bilincinde olarak;

Kadınların ve genç kızların erkeklerden daha fazla oranda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetriskine maruz kaldıklarının ve erkeklerin de aile içi şiddetin mağdurları olabileceğininbilincinde olarak;

Çocukların, aile içi şiddetin tanığı olmak da dahil olmak üzere, aile içi şiddetin mağduruolduklarının bilincinde olarak;

Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratmayı hedef edinerek,

Aşağıdaki hususlarda görüş birliğine varmışlardır:

Bölüm I – Maksatlar, Tanımlar, Eşitlik veAyrımcılık Yapılmaması, Genel Yükümlülükler

Madde 1 – Sözleşmenin Maksatları

1. Bu sözleşmenin maksatları şunlardır:

a. Kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddetiönlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak;

b. Kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak vekadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemliölçüde eşitliği yaygınlaştırmak;

b. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlarayardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak;

d. Kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğiniyaygınlaştırmak;

e. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül biryaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerininbirbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamak.

2. Tarafların söz konusu Sözleşmenin hükümlerini etkili bir biçimde uygulamalarını sağlamaamacıyla bu Sözleşmede spesifik bir izleme mekanizması oluşturulmuştur.

Madde 2 – Sözleşmenin Kapsamı

1. Bu Sözleşme, aile içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen,kadına karşı her türlü şiddet için geçerli olacaktır.

2. Taraflar bu Sözleşmeyi tüm aile içi şiddet mağdurları için uygulamaya teşvik edilir. Taraflarbu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadınmağdurlarına özel olarak dikkat göstereceklerdir.

3. Bu Sözleşme, barış zamanında ve silahlı çatışma durumlarında geçerli olacaktır.

Madde 3 – Tanımlar

Bu Sözleşme maksatlarıyla:

a. "Kadına karşı şiddetten", kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılıkanlaşılacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusueylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimdekısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomikzarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddeteylemleri olarak anlaşılacaktır;

b. "Aile içi şiddet", eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikametgahı paylaşmakta olsunveya olmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya ailebiriminde veya mevcut veya daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasındameydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri olarak

anlaşılacaktır;

c.“Toplumsal cinsiyet”, herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygunolduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler veözellikler olarak anlaşılacaktır;

d. “Kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet”, bir kadına karşı, kadın olduğu içinyöneltilen veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet olarak anlaşılacaktır;

e. “mağdur”, a ve b fıkralarında belirtilen davranışlara maruz kalan herhangi bir şahısolarak anlaşılacaktır;

f. “kadın” terimi, 18 yaşından küçük kızları da kapsayacaktır.

Madde 4 – Temel Haklar, Eşitlik ve Ayrımcılık Yapılmaması

1. Taraflar herkesin, özellikle de kadınların, gerek kamu gerekse özel alanda şiddete maruzkalmaksızın yaşama hakkını yaygınlaştırmak ve korumak için gerekli olan yasal ve diğertedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı kınayacak ve ayrımcılığı önlemek üzere,özellikle aşağıdakiler dahil olmak üzere, gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır:

– ulusal anayasalarında veya ilgili diğer mevzuata kadın erkek eşitliği ilkesini dahiledecek ve bu ilkenin uygulamada gerçekleştirilmesini temin edeceklerdir;

– yerine göre, yaptırımların uygulanması yolu da dahil olmak üzere, kadınlara karşıayrımcılığı yasaklayacaklardır;

– kadınlara karşı ayrımcılık yapan yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldıracaklardır.

3. Taraflar bu Sözleşme hükümlerinin, özellikle de mağdurların haklarını korumaya yöneliktedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusalveya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim,toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mültecistatüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir.

4. Kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı korunması için gerekli olan özeltedbirler, bu Sözleşme hükümlerince ayrımcılık olarak sayılmayacaktır.

Madde 5 – Devletin Yükümlülükleri ve Titizlikle Yapması Gereken İnceleme ve Araştırmalar

1. Taraflar kadınlara karşı herhangi bir şiddet eylemine girişmekten imtina edecek ve devletyetkililerinin, görevlilerinin, organlarının, kurumlarının ve Devlet adına hareket eden diğeraktörlerin bu yükümlülüğe uygun bir biçimde hareket etmelerini temin edeceklerdir.

2. Taraflar, devlet dışı aktörlerce gerçekleştirilen ve bu Sözleşmenin kapsamı dahilindekişiddet eylemlerinin önlenmesi, soruşturulması, cezalandırılması ve bu eylemler nedeniyletazminat verilmesi konusunda azami dikkat ve özenin sarfedilmesi için gerekli yasal vediğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 6 – Toplumsal Cinsiyet Konusunda Hassasiyet Gerektiren Politikalar

Taraflar bu Sözleşmenin uygulanmasına ve sözleşme hükümlerinin etkilerinindeğerlendirilmesine bir toplumsal cinsiyet bakış açısı katacak ve kadınlarla erkeklerarasında eşitliğe ve kadınların güçlendirilmesine ilişkin politikalarını yaygınlaştıracak veetkili bir biçimde uygulayacaklardır.

Bölüm II – Bütüncül Politikalar ve Veri Toplama

Madde 7 – Kapsamlı ve Koordineli Politikalar

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddetin önlenmesi ve bu tür şiddeteylemleriyle mücadele edilmesine yönelik ilgili tüm tedbirleri içeren Devlet çapında etkili,kapsamlı ve birbiriyle koordineli politikaların benimsenip uygulanmasını mümkün kılacak,gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacak ve kadına karşı şiddete karşı bütüncül birmukabelede bulunulmasını temin edeceklerdir.

2. Taraflar ilgili tüm birim, kurum ve kuruluşlar arasında etkili bir işbirliği sağlanmaksuretiyle, ve 1. fıkrada yer alan politikalarla, mağdurun haklarının, alınan tüm tedbirlerinmerkezinde yer almasını temin edeceklerdir.

3. Bu fıkra uyarınca alınacak tedbirlere, yerine göre, hükümet kuruluşları, ulusal, bölgesel veyerel parlamentolar ve yönetimler, ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplumkuruluşları gibi, ilgili tüm aktörler müdahil olacaktır.

Madde 8 – Finansal Kaynaklar

Taraflar, devlet dışı aktörler ve sivil toplum tarafından gerçekleştirilenler de dahil olmaküzere, bu Sözleşmenin kapsadığı her türlü şiddet eylemini önlemeye ve bunlarlamücadeleye yönelik bütüncül politikaların, tedbirlerin ve programların yeterli bir biçimdeuygulanması için uygun finansal kaynakları ve insan kaynaklarını tahsis edeceklerdir.

Madde 9 – Sivil Toplum Kuruluşları ve Sivil Toplum

Taraflar kadınlara karşı şiddet uygulanmasıyla mücadelede aktif bir rol oynayan siviltoplum kuruluşlarının çalışmalarını her düzeyde takdir ve teşvik edecek ve destekleyecekve bu kuruluşlarla etkili bir işbirliği gerçekleştirecektir.

Madde 10 – Koordinasyon Kurumu

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddeti önleme ve bunlarla mücadeleyeyönelik politika ve tedbirlerin koordinasyonu, uygulanması, izlenmesi vedeğerlendirmesinden sorumlu bir veya birden fazla kurumu belirleyecek veya kuracaktır.

Bu kurumlar Madde 11'de belirtildiği gibi verilerin toplanmasını koordine edecek, verilerianaliz edecek ve sonuçlarının dağıtımını sağlayacaktır.

2. Taraflar bu fıkra uyarınca belirlenen veya oluşturulan kurumların Bölüm VIII uyarıncaalınan tedbirlerin genel mahiyeti hakkında bilgilendirilmelerini sağlayacaktır.

3. Taraflar bu fıkra uyarınca belirlenen veya oluşturulan kurumların, diğer taraflarınbünyesinde yer alan muadil kuruluşlarla doğrudan iletişim kurma ve ilişkiler oluşturmayeteneğine sahip olmalarını sağlayacaklardır.

Madde 11 – Veri Toplama ve Araştırma

1. Taraflar bu Sözleşmenin uygulanması maksadıyla aşağıdakileri yapacaklardır:

a. Bu Sözleşme kapsamında kalan her türlü şiddet olayıyla ilgili birleştirilmemiş istatikselveriyi düzenli aralıklarla toplayacaklardır;

b .Bu Sözleşme kapsamında kalan her türlü şiddet olayının kökünde yatan nedenler vebunların etkileri, şiddet olayları, ceza oranlarının yanı sıra, bu Sözleşmeninuygulanması için alınan tedbirlerin etkililiğini incelemek üzere, bu olaylarla ilgiliaraştırmaları destekleyeceklerdir.

2. Taraflar bu Sözleşme kapsamında kalan her türlü şiddet olayının yaygınlığını ve nasıl bireğilim içinde olduğunu değerlendirmek üzere, düzenli aralıklarla halk anketleri yapmayagayret edeceklerdir.

3. Taraflar uluslararası işbirliğini harekete geçirmek ve bu alanda uluslararası standartlarınyerleştirilmesini sağlamak üzere, bu fıkra uyarınca toplanan bilgileri bu SözleşmeninMadde 66'sında belirtilen uzmanlar grubuna vereceklerdir.

4. Taraflar bu fıkra uyarınca toplanan bilgilerin kamuoyunun erişimine açık olmasınısağlayacaklardır.

Bölüm III – Önleme

Madde 12 – Genel Yükümlülükler

1. Taraflar kadınların daha aşağı düzeyde olduğu düşüncesine veya kadınların ve erkeklerintoplumsal olarak klişeleşmiş rollerine dayalı ön yargıların, törelerin,

geleneklerin ve diğeruygulamaların kökünün kazınması amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültüreldavranış kalıplarının değiştirilmesine yardımcı olacak tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar herhangi bir gerçek veya hükmi şahsiyetin bu Sözleşmenin kapsamında kalan hertürlü şiddet eylemini önleyecek gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

3. Bu bölüm uyarınca alınan tüm tedbirlerle, belirli şartlar nedeniyle hassas konuma gelmişinsanların ihtiyaçları göz önüne alınacak ve karşılanmaya çalışılacak ve tüm tedbirlerinmerkezinde mağdurların insan hakları yer alacaktır.

4. Taraflar özellikle gençler ve erkekler olmak üzere, toplumun tüm bireylerinin bu Sözleşmekapsamındaki her türlü şiddet olayının önlenmesine aktif bir biçimde katkıda bulunmasınıteşvik etmeye yönelik gerekli tedbirleri alacaktır.

5. Taraflar kültür, töre, din, gelenek veya sözde "namus" gibi kavramların bu Sözleşmekapsamındaki herhangi bir şiddet eylemine gerekçe olarak kullanılmamasını teminedeceklerdir.

6. Taraflar kadınların güçlendirilmesine yönelik program ve faaliyetlerin yaygınlaştırılmasıiçin gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde 13 – Farkındalığın Arttırılması

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eyleminin ortaya farklı şekillerde çıkışıve bu eylemlerin çocuklar üzerindeki etkisi ve bu şiddet eylemlerinin önlenmesi ihtiyacıkonusunda halk arasındaki farkındalığın ve anlayışın arttırılması için, yerine göre ulusalinsan hakları kuruluşları ve eşit haklar kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özellikle dekadın örgütleriyle işbirliği de dahil olmak üzere, düzenli olarak ve her düzeyde farkındalıkarttırıcı kampanya ve programları yaygınlaştıracak veya uygulayacaktır.

2. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerini önlemeye yönelik mevcut tedbirlerkonusundaki bilgilerin halk arasında en geniş bir şekilde dağıtımını sağlayacaklardır.

Madde 14 – Eğitim

1. Taraflar, yerine göre, tüm eğitim seviyelerinde resmi müfredata, kadın erkek eşitliği,toplumsal klişelerden arındırılmış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişiselilişkilerde çatışmaların şiddete başvurmadan çözüme kavuşturulması, kadınlara karşıtoplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişilik bütünlüğüne saygı gibi konuların, öğrencilerinzaman içinde değişen öğrenme kapasitelerine uyarlanmış bir biçimde dahil edilmesi içingerekli tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar 1. fıkrada belirtilen ilkeleri yaygın eğitimin yanı sıra, spor, kültür ve eğlencetesislerinde ve medyada yaygınlaştırılmasına yönelik gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde 15 – Profesyonel Kadroların Eğitilmesi

1. Taraflar, bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eylemlerinin mağdurları veyamağduriyete neden olanlar üzerinde çalışan ilgili profesyonel kadroların, söz konusu şiddetolaylarının önlenmesi ve tespit edilmesi, kadın erkek eşitliği, mağdurların ihtiyaçları vehaklarının yanı sıra, ikincil mağduriyetin önlenmesi konularında uygun bir şekilde eğitiminisağlayacak veya bu eğitimi güçlendireceklerdir.

2. Taraflar 1. fıkrada sözü edilen eğitimin, bu Sözleşme kapsamındaki şiddet olayı vakalarınınçeşitli kurumlara sevkedildiklerinde kapsamlı ve uygun bir biçimde ilgilenilmelerinimümkün kılmak üzere, birden fazla kurum ve kuruluş arasında koordineli işbirliğikonusunda eğitimi de içermesini teşvik edeceklerdir.

Madde 16 – Önleyici müdahale ve tedavi programları

1. Taraflar ileride meydana gelecek şiddet olaylarını önleme ve şiddete dayalı davranışkalıplarını değiştirme amacıyla, aile içi şiddet girişiminde bulunanlar için, kişisel ilişkilerdeşiddete başvurmayan davranışlar benimsemeyi öğretmeye yönelik eğitim programlarıoluşturulmasını veya desteklenmesini mümkün kılacak gerekli yasal veya diğer tedbirlerialacaklardır.

2. Taraflar özellikle cinsel suç işleyenlerin yeniden suç işlemelerini önlemeye yönelik eğitimprogramları oluşturulmasını veya desteklenmesini mümkün kılacak gerekli yasal veya diğertedbirleri alacaklardır

3. Taraflar 1. ve 2. fıkrada belirtilen tedbirleri alırken, mağdurların insan haklarınınemniyetinin ve desteklenmesinin başlıca kaygı olmasını ve yerine göre bu programlarınmağdurlara yönelik özel destek hizmetleriyle yakın koordinasyon içinde oluşturulupuygulanmasını temin edeceklerdir.

Madde 17 – Özel sektör ve medyanın katılımı

1. Taraflar, özel sektörü, bilgi ve iletişim teknolojisi sektörünü ve medyayı, bu sektörlerinifade özgürlüğüne ve bağımsızlığına gerekli saygıyı göstererek, kadına yönelik şiddetiönlemeye ve kadın onuruna saygıyı arttırmaya yönelik politikaların oluşturulmasına veuygulanmasına ve bu konularda kılavuzların oluşturulmasına ve kendi kendini düzenleyicistandartların belirlenmesine katılmaya teşvik edecektir.

2. Taraflar özel sektör aktörleriyle işbirliği içinde, çocuklar, anne babalar ve eğitimcilerarasında, zararlı olabilecek, cinsel ve şiddet içeren aşağılayıcı içeriklere erişim sağlayan bilgive iletişim ortamıyla nasıl baş edileceğine yönelik beceriler geliştirip yaygınlaştıracaktır.

Bölüm IV – Koruma Ve Destek

Madde 18 – Genel Yükümlülükler

1. Taraflar tüm mağdurları daha başka şiddet eylemlerine karşı korumak için gerekli yasal vediğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, iç hukukları uyarınca, bu Sözleşmenin 20 ve 22'nci maddelerinde belirtilen genelve uzman destek hizmetlerine sevk de dahil olmak üzere, mağdurları ve tanıkları bu Sözleşmenin kapsadığı her türlü şiddet eylemine karşı korur ve desteklerken; yargı birimleri,savcılar, kolluk kuvvetleri, yerel ve bölgesel yönetimler dahil, ilgili tüm devlet kurumlarınınyanı sıra, sivil toplum kuruluşları ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla etkili bir işbirliği içinuygun mekanizmaların mevcudiyetini temin etmek üzere, gerekli yasal ve diğer tedbirlerialacaklardır.

3. Taraflar bu bölüm uyarınca alınan tedbirlerin:

– kadınlara karşı şiddetin ve aile içi şiddetin toplumsal cinsiyet boyutlu bir anlayışadayalı olmasını ve mağdurun insan haklarına ve emniyetine odaklanmasını,

– mağdurlar, mağduriyete neden olanlar ve çocuklar arasındaki ilişkileri ve buunsurların daha geniş toplumsal ortamını da göz önüne alan bütüncül bir yaklaşımadayalı olmasını,

– ikincil mağduriyetten kaçınılmasını amaçlamasını,

– Şiddetin kadın mağdurlarının güçlendirilmesini ve ekonomik bağımsızlığınıamaçlamasını,

– yerine göre çeşitli koruma ve destek sistemlerinin aynı binalarda bulunmasına imkansağlamasını,

– Çocuk mağdurlar dahil, hassas konumdaki insanların spesifik ihtiyaçlarına dönükolmasını ve bu imkanların mağdurlara sağlanmasını temin edeceklerdir.

4. Söz konusu hizmetler, mağdurun şikayette bulunarak dava açmasından veya mağduriyeteneden olanlar hakkında ifade vermesinden bağımsız olarak sağlanacaktır.

5. Taraflar uluslararası hukuk uyarınca konsolosluk korumasına veya diğer tür korumayaveya desteğe hakkı olan vatandaşlarına ve diğer mağdurlara bu tür hizmetleri sağlamaküzere uygun tedbirleri alacaklardır.

Madde 19 – Bilgi

Taraflar mağdurların mevcut destek hizmetleri ve yasal tedbirler konusundaanlayabildikleri bir dilde yeterli ve zamanında bilgi almalarını sağlayacak gerekli yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 20 – Genel Destek Hizmetleri

1. Taraflar mağdurların şiddet eylemi sonrasında iyileşmelerini kolaylaştıracak hizmetlereerişimini sağlayacak gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır. Bu tedbirleregerektiğinde, yasal ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, finansal yardım, konut sağlama,eğitim, öğretim ve iş bulma yardımı da dahil olacaktır.

2. Taraflar mağdurların sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere erişim sağlamalarını ve sözkonusu servislerin yeterli kaynağı olmasını ve hizmeti sağlayacak profesyonel kadrolarınmağdurlara yardımcı olacak ve onları uygun hizmet birimlerine sevk edecek şekildeeğitilmelerini temin edecek yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 21 – Bireysel/Toplu Şikayetlerde Sağlanacak Yardım

Taraflar mağdurların ilgili bölgesel ve uluslararası bireysel/toplu şikayet mekanizmalarıylailgili bilgi sahibi olmalarını ve söz konusu mekanizmalara erişimini temin edeceklerdir.

Taraflar mağdurlara, bu tür şikayetlerde bulundukları sırada duyarlı ve bilgilere dayalı biryardım sağlanmasını destekleyecek ve yaygınlaştıracaklardır.

Madde 22 – Uzman Destek Hizmetleri

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerine maruz kalmış mağdurlara, yeterli bircoğrafi dağılım çerçevesinde, derhal, kısa ve uzun dönemli uzman destek hizmetlerisağlanması ve bu yönde gerekli düzenlemelerin yapılması için gerekli yasal ve diğertedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar tüm şiddet mağduru kadınlara ve çocuklarına uzmanlık gerektiren kadın destekhizmetlerini sağlayacak ve bu yönde gerekli düzenlemeleri yapacaklardır.

Madde 23 – Barınaklar

Taraflar mağdurlara ve özellikle kadın ve çocuklara, kalacak güvenli yer sağlamak üzereuygun, yeterli sayıda kolayca erişilebilir barınaklar oluşturmak ve mağdurların yardımınaproaktif bir biçimde koşmak üzere gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 24 – Telefon Yardım Hatları

Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayıyla ilgili olarak telefonla arayanlariçin, gizliliğe bağlı kalarak veya arayanların kimliklerinin açıklanmamasına gereken dikkatigöstererek, ülke çapında 7 gün 24 saat esasına göre faaliyet gösteren ücretsiz telefonhatlarının oluşturulması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 25 – Cinsel Şiddet Mağdurlarına Destek

Taraflar mağdurlar için tıbbi ve adli tıp muayenesi yapmak, travma desteği ve danışmanlıkhizmetleri sağlamak üzere uygun, yeterli sayıda ve kolayca erişilebilen, ırza geçmeyle ilgilikriz merkezleri veya cinsel şiddet sevk merkezleri oluşturmak üzere gerekli yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 26 – Çocuk Tanıkların Korunması Ve Bunlara Destek Sağlanması

1.Taraflar mağdurlara koruma ve destek hizmetleri sağlanırken, bu Sözleşme kapsamındakiher türlü şiddet olayının çocuk tanıklarının haklarının ve ihtiyaçlarının gerektiği gibibiçimde göz önüne alınması maksadıyla gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Bu madde uyarınca alınacak tedbirlere bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayınınçocuk tanıklarına, yaşlarına uygun psiko-sosyal danışmanlık hizmeti dahil edilecek ve sözkonusu tedbirlerle çocuğun menfaatlerine uygun olarak gereken ilgi gösterilecektir.

Madde 27 – Haber Verme

Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesine tanık olan veyabu tür eylemlerin gerçekleştirildiğine veya müteakip şiddet eylemlerinin gerçekleştirilebileceğine dair makul gerekçeleri olan şahısların bunu yetkili makamlarabildirmelerini teşvik etmeye yönelik gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde 28 – Profesyonel Kadroların Bildirimleri

Taraflar iç hukukun belirli meslek sahiplerine getirdiği mahremiyet ilkesinin, uygunkoşullar altında, söz konusu meslek erbabının bu Sözleşme kapsamında yer alan ciddi birşiddet eyleminin gerçekleştirildiğine dair makul nedenleri olması halinde, böyle bir şiddeteyleminin gerçekleştirildiğini ve müteakip ciddi şiddet eylemleriningerçekleştirilebileceğini, yetkili kurum veya makamlara bildirmesinin önünde engel teşkiletmemesini temin etmek üzere gerekli tedbirleri alacaklardır.

Bölüm V – Esasa Müteallik Hukuk

Madde 29 – Hukuk Davaları Ve Hukuk Yolları

1. Taraflar mağdurun saldırgana karşı yeterli hukuki yollara başvurmasını sağlayacak yasalveya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar mağdurlara, uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak, güç ve yetkileridahilinde gerekli önleyici veya koruyucu tedbirleri almayan devlet makamlarına karşı yeterlihukuki yolların sağlanması için gerekli yasal veya diğer önlemleri alacaklardır.

Madde 30 – Tazminat

1. Taraflar mağdurların bu Sözleşmede belirlenen herhangi bir suç nedeniyle faillerdentazminat talep etme hakkına sahip olmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğertedbirleri alacaklardır.

2. Hasarın fail, sigorta şirketi veya finansmanı devletçe sağlanan sağlık ve sosyal sigortahükümlerince karşılanmaması halinde, ciddi bedensel yaralanma veya sağlık bozukluğunauğrayanlara yeterli Devlet tazminatı sağlanacaktır. Bu durum, mağdurun emniyetinegereken dikkat sarfedilmesi koşuluyla, Tarafların, söz konusu tazminatın, fail tarafındanverilen tazminat kadar azaltılması talep etmesini ihtimal dışı bırakmaz.

3.2. fıkra uyarınca alınacak tedbirler, tazminatın makul bir süre içinde verilmesini teminataltına alacaktır.

Madde 31 – Velayet Altına Alma, Ziyaret Hakları Ve Emniyet

1. Taraflar çocukların velayetinin ve ziyaret haklarının belirlenmesinde, bu Sözleşmekapsamındaki şiddet olaylarının göz önüne alınmasını temin edecek gerekli yasal veya diğertedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar herhangi bir ziyaret hakkı veya velayet hakkının kullanılmasının mağdurun veyaçocukların haklarını veya emniyetini tehlikeye düşürmemesini sağlayacak gerekli yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 32 – Zorla Evlendirmelerin Doğuracağı Hukuki Sonuçlar

Taraflar mağdura gereksiz bir parasal veya idari yük getirmeksizin, zorla gerçekleştirilenevliliklerin geçersiz ve hükümsüz kılınabilmesini veya sona erdirilmesini temin edecekyasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 33 – Psikolojik Şiddet

Taraflar bir şahsın psikolojik bütünlüğünü zorlamayla veya tehditlerle ciddi bir şekildebozmaya yönelik kasıtlı girişimlerin cezalandırılmasını temin edecek gerekli yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 34 – Taciz Amaçlı Takip

Taraflar başka bir şahsa yönelik olarak gerçekleştirilen ve bu şahsı, şahsın kendisinigüvende hissetmesini önleyecek şekilde korkutacak, kasıtlı bir biçimde tekrarlanantehditkar davranışların cezalandırılmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirlerialacaklardır.

Madde 35 – Fiziksel Şiddet

Taraflar başka bir şahsa karşı kasten fiziksel şiddet eylemlerinde bulunmanıncezalandırılmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 36 – Irza Geçme De Dahil Olmak Üzere Cinsel Şiddet Eylemleri

1. Taraflar aşağıdaki kasten gerçekleştirilen eylemlerin cezalandırılmasını sağlamak üzeregerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

a. başka bir insanla, rızası olmaksızın, herhangi bir vücut parçasını veya cismi kullanarak,cinsel nitelikli bir vajinal, anal veya oral penetrasyon gerçekleştirmek;

b. bir insanla, rızası olmaksızın, cinsel nitelikli diğer eylemlere girişmek;

c.başka bir insanın, rızası olmaksızın, üçüncü bir insanla cinsel nitelikli eylemleregirmesine neden olmak.

2. Rıza, mevcut koşullar bağlamında değerlendirilmek üzere, şahsın özgür iradesi sonucundagönüllü olarak verilmelidir.

3. Taraflar 1. fıkrada yer alan hükümlerin aynı zamanda iç hukukta kabul edilmiş olan, eskiveya mevcut eşlere veya birlikte yaşayan bireylere karşı gerçekleştirilmiş eylemler için degeçerli olmasının temin edilmesi için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 37 – Zorla Yapılan Evlilikler

1. Taraflar bir yetişkini veya çocuğu kasten evliliğe zorlamanın cezalandırılmasını teminetmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, bir yetişkinin veya çocuğun, ikamet ettiği Taraf veya Devletten farklı bir Tarafaveya devlete, söz konusu yetişkini veya çocuğu evliliğe zorlama amacıyla kasten kandırılarak götürülmesinin cezalandırılmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğertedbirleri alacaklardır.

Madde 38 – Kadın Sünneti

Taraflar aşağıda belirtilen kasten gerçekleştirilen eylemlerin cezalandırılmasını temin etmeküzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

a. kadının labia majora, labia minora veya klitorisinin tümünün kesilip çıkartılması, labiamajoranın kenarlarının birleştirilmesi veya başka türlü bir kesmeye tabi tutulması;

b. bir kadını a fıkrasına belirtilen eylemlerden birine maruz kalmaya zorlama veya bueylemleri bir kadına yaptırmak;

c. bir genç kızı a bendinde belirtilen eylemlerden herhangi birine teşvik etmek, zorlamaruz bırakmak veya bunları bizzat kendisine uygulatmak

Madde 39 – Kürtaja Ve Kısırlaştırmaya Zorlama

Taraflar aşağıda belirtilen kasti eylemlerin cezalandırılmasını temin etmek üzere gerekliyasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

a. kadına, önceden bilgilendirilmiş olurunu almadan kürtaj uygulamak;

b. bir kadının önceden bilgilendirilmiş onayı olmaksızın ve kadın söz konusu usulünmahiyetini anlamaksızın, kadının doğal üreme kapasitesini sona erdirme maksatlı veyabu etkiyi doğuran bir ameliyat yapmak.

Madde 40 – Cinsel Taciz

Taraflar bir şahsın onurunu ihlal etme etkisi yaratan veya bu maksatla gerçekleştirilenveözellikle de aşağılayıcı, düşmanca, hakaretamiz, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortamyaratırken, her türlü istenmeyen, cinsel mahiyette sözlü veya sözlü olmayan veya fizikseldavranışın cezai veya diğer yasal yaptırıma tabi olmasını temin etmek üzere gerekli yasalveya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 41 – Yardımcı Olmak Ve Yataklık Yapmak Ve Yeltenmek

1. Taraflar bu Sözleşmenin Madde 33,34,35,36,37,38.a ve 39. Maddelerince belirlenmiş suçlarınişlenmesine, bu suçlar kasten işlendiğinde, yardımcı olmak ve yataklık yapmanın suç olarakkabul edilmesi için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, kasten işlendiğinde, bu Sözleşmenin madde 35,36,37,38.a ve 39. Maddelerincebelirlenmiş suçları işleme girişimlerinin suç kabul edilmesi için gerekli yasal veya diğerönlemleri alacaklardır.

Madde 42 – Sözde "Namus" Adına İşlenen Suçlar Da Dahil Olmak Üzere, İşlenen Suçlar İçin Gerekçelerin Kabul Edilmemesi

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamında kalan şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesinden sonra başlatılan ceza davalarında kültür, töre, din, gelenek veya sözde "namus"un gerekçe olarak öne sürülmesinin önlenmesini temin etmek üzere, gerekli yasal veya diğer tedbirlerialacaklardır.

2. Taraflar, herhangi bir şahsın bir çocuğu 1. fıkradaki eylemleri gerçekleştirmeyekışkırtmasının, yapılan eylemlerle ilgili olarak söz konusu şahsın cezai sorumluluğunuortadan kaldırmasının önlenmesini temin etmek üzere, gerekli yasal veya diğer tedbirlerialacaklardır.

Madde 43 – Cezai Suçların Uygulanması

Bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçlar, mağdurla fail arasındaki ilişkinin mahiyetindenbağımsız olarak geçerli olacaktır.

Madde 44 – Yargı Yetkisi

1. Taraflar suçun aşağıdaki hallerde işlenmesi halinde, bu Sözleşme uyarınca belirlenenherhangi bir suçla ilgili olarak yargı yetkisi oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğertedbirleri alacaklardır:

a. kendi topraklarında; veya

b. kendi bandıralarını taşıyan bir gemide; veya

c. kendi yasalarına göre tescil edilmiş bir uçakta; veya

d. kendi vatandaşlarından biri tarafından; veya

e. normal ikametgahı kendi topraklarında olan bir şahıs tarafından işlenmesi halinde.

2. Taraflar söz konusu suçun vatandaşlarından birine veya normal olarak kendi topraklarındaikamet eden birine karşı işlenmesi halinde, bu Sözleşmede belirlenen herhangi bir suçla ilgiliolarak yargı yetkisi oluşturmaya yönelik gerekli yasal veya diğer tedbirleri almayaçalışacaklardır.

3. Bu Sözleşmenin Madde 36,37,38 ve 39 uyarınca belirlenen suçların kovuşturulması için,taraflar yargı yetkilerinin söz konusu eylemlerin işlendikleri topraklarda cezalandırılmasıkoşuluna tabi olmasının önlenmesini temin etmek üzere, gerekli yasal veya diğer tedbirlerialacaklardır.

4. Bu Sözleşmenin Madde 36,37,38 ve 39'u uyarınca belirlenen suçların kovuşturulması için,taraflar 1 d ve e fıkralarına ilişkin yargı yetkisinin, kovuşturmanın ancak mağdurun eylemihaber vermesinden sonra veya Devlet'in suçun işlendiği yerle ilgili bilgiyi sağlaması halindebaşlatılması koşuluna bağlı olmasının önlenmesini temin etmek üzere, gerekli yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

5. Taraflar, eylemi icra ettiği iddia edilen failin kendi topraklarında bulunduğu hallerde ve sözkonusu şahsı sırf milliyetine istinaden üçüncü bir tarafa teslim etmedikleri durumlarda, buSözleşmede belirlenen suçlarla ilgili yargı yetkisini oluşturmak üzere gerekli yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

6. Birden fazla Taraf bu Sözleşme uyarınca belirlenen ve işlendiği iddia edilen bir suçla ilgiliyargı yetkisi talebinde bulunduğunda, ilgili taraflar, yerine göre, kovuşturma için en iyiyargı yetkisini belirleme amacıyla birbirleriyle istişarede bulunacaklardır.

7. Uluslararası hukukun genel kuralları saklı kalmak kaydıyla, bu Sözleşme, Taraflardanbirinin kendi iç hukukuna dayalı olarak icra edeceği cezai yargı yetkisini uygulamadan hariçtutmaz.

Madde 45 – Yaptırımlar Ve Tedbirler

1. Taraflar Bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçların, ciddiyetleri dikkate alınarak, etkili,orantılı ve caydırıcı cezalarla cezalandırılması için gerekli yasal veya diğer tedbirlerialacaklardır.

2. Taraflar faillerle ilgili olarak aşağıda belirtilen diğer tedbirler de alabilirler:

– hüküm giyen şahısların izlenmesi veya bu şahısların kontrol altında tutulması;

– Çocuğun menfaatleri, ki buna çocuğun güvenliği de dahildir, başka bir şekilde teminataltına alınamıyorsa velayet haklarının geri alınması.

Madde 46 – Cezayı Ağırlaştırıcı Koşullar

Taraflar, aşağıdaki koşulların, bu koşulların söz konusu suçun halihazırda temel unsurlarınıoluşturmadığı hallerde, iç hukukun ilgili hükümlerine uygun olarak, bu Sözleşmedebelirlenen suçlarla ilgili olarak verilecek cezanın belirlenmesinde ağırlaştırıcı koşullar olarakgöz önünde bulundurulabileceğini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirlerialacaklardır:

a. suçun, iç hukukun kabul ettiği eski veya mevcut bir eşe veya birlikte yaşanan bireyekarşı, aile fertlerinden biri tarafından, mağdurla birlikte ikamet eden biri tarafındanveya yetkisini suistimal eden biri tarafından işlendiği hallerde;

b. suçun veya suçların mükerrer olarak işlenmesi halinde;

c. suçun belirli şartlar nedeniyle hassas konuma gelmiş bir bireye karşı işlenmesi halinde;

d. suçun bir çocuğa karşı veya çocuğun huzurunda işlenmesi halinde;

e. suçun iki veya daha fazla insan tarafından birlikte hareket ederek işlenmesi halinde;

f. suçtan önce veya suçun işlenmesi esnasında çok aşırı düzeylerde şiddet uygulanmışolması halinde;

g. suçun silah kullanarak veya silah tehdidiyle işlenmiş olması halinde;

h. suçun mağdura ağır fiziksel veya psikolojik zarar vermesi halinde;

i. Failin daha önceden de benzer suçlardan hüküm giymiş olması halinde.

Madde 47 – Başka Bir Tarafça Verilen Hükümler

Taraflar ceza hükmünü belirlerken, bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçlarla ilgili olarakbaşka bir Tarafça verilen nihai hüküm olasılığını da göz önüne alarak gerekli yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 48 – Zorunlu Anlaşmazlık Giderme Alternatif Süreçlerinin veya Hüküm VermeninYasaklanması

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet olayıyla ilgili olarak,arabuluculuk ve uzlaştırma da dahil olmak üzere, zorunlu anlaşmazlık giderme alternatifsüreçlerini yasaklamak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar bir para cezasının ödenmesinin emredilmesi halinde, failin mağdura karşı finansalyükümlülüklerini yerine getirebilme yeteneğinin gereken biçimde hesaba katılmasının teminedilmesi için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Bölüm VI –

Soruşturma, Kovuşturma, Usul Hukuku ve Koruyucu Tedbirler

Madde 49 – Genel Yükümlülükler

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayı ile ilgili soruşturma ve yasalişlemlerin, bir yandan cezai işlemlerin tüm safhalarında mağdurun hakları dikkate alınırken,gereksiz bir gecikme olmaksızın sürdürülmesini temin etmek üzere gerekli yasal ve diğertedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar temel insan haklarına uygun bir biçimde ve toplumsal cinsiyet temelli bir şiddeteylemi anlayışıyla, Sözleşme uyarınca belirlenen suçların etkili bir biçimde soruşturulupkovuşturulmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 50 – Ani Mukabele, Önleme ve Koruma

1. Taraflar sorumlu kolluk kuvveti birimlerinin bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddeteylemine karşı, mağdurlara yeterli korumayı derhal sağlayarak süratle ve gereken biçimdemukabelede bulunmalarını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar önleyici operasyonel tedbirler ve kanıt toplama da dahil olmak üzere, sorumlukolluk kuvveti birimlerinin bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eylemini süratle veuygun bir biçimde önlemesi ve bunlara karşı koruma sağlamasını temin edecek gerekli yasalveya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 51 – Risk Değerlendirmesi ve Risk Yönetimi

1. Taraflar riski yönetmek ve gerektiğinde koordineli bir biçimde emniyet ve destek teminetmek üzere tüm yetkili makamların ölüm riski, durumun ciddiyeti ve şiddet eyleminintekrarlanması riskini değerlendirmelerini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğertedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar 1. fıkrada belirtilen değerlendirmede, soruşturmada ve koruyucu tedbirleruygulamasının her aşamasında, bu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinigerçekleştirenlerin ateşli silahlara sahip olduğunun göz önüne alınmasını temin etmek üzeregerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 52 – Acil Durumlarda Uzaklaştırma Emirleri

Taraflar, yetkili makamlara, ani tehlike durumlarında, aile içi şiddet faillerinin, mağdurunveya risk altındaki şahsın ikametgahını yeterli bir süre için terk etme emri verme ve faillerin mağdurun veya risk altındaki şahsın ikametgahına girmesini veya mağdurla veya riskaltındaki şahısla temas etmesini yasaklama yetkisi verilmesini temin edecek yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 53 – Engelleme veya koruma emirleri

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet mağdurlarının uygun engelleme veyakoruma emirlerinden yararlanmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirlerialacaklardır.

2. Taraflar 1. fıkrada sözü edilen engelleme emirlerinin aşağıdaki niteliklere sahip olmasınıtemin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

– söz konusu emirler mağdurun derhal korunmasını sağlayacak ve mağdura gereksizfinansal veya idari yük getirmeyecektir;

– belirli bir süre için veya bu süreyle ilgili bir değişiklik yapılıncaya veya yürürlüktenkalkıncaya kadar verilecektir;

– gerektiğinde derhal yürürlüğe (ex parte) girecektir;

– diğer yargı süreçlerinden bağımsız olarak veya bunlara ilaveten verilebilecektir;

– daha sonra başlatılabilecek yargı süreçlerine dahil edilmesi mümkün olacaktır.

3. Taraflar 1. fıkrada saptanan kısıtlama veya koruma emirlerinin ihlallerin etkili, orantılı vecaydırıcı cezai veya diğer yasal yaptırımlara tabi olmasını sağlamak üzere gereken yasal veyadiğer tedbirleri alır.

Madde 54 – Soruşturmalar ve Kanıtlar

Taraflar herhangi bir hukuk veya ceza davasında mağdurun cinsel geçmişi ve davranışıylailgili var olan kanıtlara yalnızca davayla ilgili ve gerekliyse izin verilmesini temin etmeküzere gerekli yasal veya diğer önlemleri alacaktır.

Madde 55 – Ex Parte (Nizasız) ve Ex Officio (Re'sen) Yargılama

1. Taraflar, bu Sözleşme'nin 35, 36, 37, 38 ve 39. maddelerinde belirlenen suçlarla ilgilisoruşturma ve kovuşturmaların, suçun kısmen veya tamamen kendi topraklarında işlenmişolması durumunda, mağdurun ifadesine veya şikayetine bağlı olmaksızın ve mağdurunifadesini veya şikayetini geri çekmesi durumunda dahi devam edebilmesini teminedeceklerdir.

2. Taraflar, kendi iç hukuk kurallarının öngördüğü koşullara uygun biçimde, bu Sözleşme'debelirlenen suçlarla ilgili olarak yürütülen soruşturma ve yargı süreçlerinde mağdurun kenditalebi doğrultusunda kamu kuruluşlarından ve sivil toplum kuruluşlarından ve aile içişiddet danışmanlarından yardım ve/veya destek almasına olanak sağlamak üzere gerekenyasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

Madde 56 – Koruma tedbirleri

1. Taraflar soruşturmaların ve yargı sürecinin tüm safhalarında, özellikle aşağı-

dakilerisağlayarak, mağdurların, tanık olarak özel ihtiyaçları da dahil olmak üzere, haklarını veçıkarlarını koruyacak yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

a. mağdurların, ailelerinin ve tanıkların, sindirmeye, misillemeye ve tekrar mağdurbırakılmaya karşı korunmalarını sağlayacaklardır;

b. mağdurun en azından kendisinin veya ailesinin tehlikede olabileceği durumlarda,failin kaçması veya geçici veya kesin olarak serbest bırakılması halinde mağdurunbilgilendirilmesini sağlamak;

c.mağdurlara, iç hukuk kurallarının öngördüğü koşullar altında, hakları vefaydalanabilecekleri hizmetler ve şikayetlerinin takibi, masraflar, soruşturma veyadavaların genel gelişimi ve mağdurların bu süreç içindeki rolleri, ve davalarınınsonuçları hakkında bilgi vermek;

d. mağdurun iç hukuk kurallarının usulüne uygun olarak duruşmalara katılmasını, kanıttemin etmesini ve kendi görüşlerini, ihtiyaçlarını ve kaygılarını doğrudan veya biraracı vasıtasıyla sunmasını ve bunların dikkate alınmasını sağlamak;

e. mağdurlara haklarının ve menfaatlerinin usule uygun olarak arz edilmesi ve dikkatealınması için uygun destek hizmetleri sağlamak;

f. mağdurun mahremiyetini ve görüntüsünü korumak için tedbirlerin alınabilmesinitemin etmek;

g. mağdur ile failler arasında temastan mahkemede ve kolluk kuvvetlerinin binalarında,mümkün olduğu ölçüde kaçınmak;

h. davaya taraf olarak katılan veya kanıt sunan mağdurlara bağımsız ve yetkinçevirmenler sağlamak;

i. iç hukuk kurallarına uygun biçimde, mağdurun, varsa uygun iletişim teknolojilerindenyararlanarak, mahkeme salonuna gitmeden veya en azından fail olduğu iddia edilenkişinin mahkeme salonunda bulunmadığı bir ortamda ifade vermesini sağlamak

2. Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet mağduru ve tanığı olan bir çocuğa, çocuğun çıkarlarıilkesini dikkate alınarak, yerine göre, özel koruma önlemleri sağlanacaktır.

Madde 57 – Hukuki Yardım

Taraflar, mağdurların iç hukuk kurallarının öngördüğü koşullar altında hukuki yardım veücretsiz adli yardım alma hakkını sağlayacaklardır.

Madde 58 – Zaman Aşımı

Taraflar, bu Sözleşme'nin 36, 37, 38 ve 39. maddelerinde tanımlanan suçlarla ilgili yasalişlemlerin başlatılması için öngörülen zaman aşımı süresinin, mağdurun

reşit olmasındansonra etkili bir dava sürecini başlatmaya olanak tanıyacak şekilde, yeterli bir süre devam etmesini ve suçun ağırlığıyla orantılı olarak sağlamak üzere gereken yasal veya diğertedbirleri alacaktır.

Bölüm VII – Göç ve İltica

Madde 59 – Oturma izni

1. Taraflar, ikametgâh durumu iç hukuk tarafından tanınan eş veya birlikte yaşanan bireyebağlı olan mağdurlara, evliliğin veya ilişkinin bozulması durumunda özellikle zorkoşullarda, başvuru üzerine, evliliğin veya ilişkinin süresini dikkate almaksızın eştenbağımsız oturma izninin verilmesini sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirlerialacaktır. Eşten bağımsız oturma izninin verilmesine ve süresine ilişkin koşullar iç hukuktarafından belirlenir.

2. Taraflar ikametgâh durumu iç hukuk tarafından tanınan eş veya birlikte yaşanan bireyebağlı olan mağdurların ikametgah nedeniyle başlatılan sınır dışı işlemlerini bağımsız oturmaizni için başvurmalarına olanak sağlayacak şekilde durdurabilmelerini sağlamak üzeregereken yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

3. Taraflar, aşağıdaki durumlardan biri veya her ikisi birden söz konusu olduğundamağdurlara yenilenebilir oturma izni verecektir:

a. yetkili makamların, mağdurların, kişisel durumlarının bir gereği olarak ülkedekalmalarının gerekli olduğunu uygun bulması halinde;

b. yetkili makamların mağdurların, soruşturma veya cezai işlemler sırasında yetkilimakamlarla işbirliği içinde olmaları amacıyla ülkede kalmalarının gerekli olduğunuuygun bulması halinde

4. Taraflar evlilik amacıyla başka bir ülkeye getirilen ve bunun sonucunda normal olarakyaşadıkları ülkenin oturma iznini kaybeden zorla evlilik mağdurlarına, izinlerini gerialabilmelerini temin etmek üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 60 – Toplumsal Cinsiyete Dayalı İltica Talepleri

1. Taraflar kadına yönelik, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, Mültecilerin Statüsüne İlişkin1951 Sözleşmesi 1A(2) Maddesi anlamında zulüm olarak ve tamamlayıcı/ ikincil korumayıgerektiren ciddi bir hasar biçimi olarak tanınabilmesini temin etmek üzere gerekli yasal veyadiğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, Sözleşme'de tanımlanan tüm gerekçelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekildeyorumlanmasını ve bu gerekçelerden herhangi biri veya birkaçı

nedeniyle zulüm görmetehlikesi söz konusuysa, başvuru sahiplerine, yürürlükteki ilgili hukuki vasıtalara göremülteci statüsünün tanınmasını temin edeceklerdir.

3. Taraflar iltica başvurusu yapanlar için toplumsal cinsiyete duyarlı ülkeye kabul usullerininve destek hizmetlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet yönergelerini ve mülteci statüsününbelirlenmesi ve uluslararası koruma için başvuruyu da kapsayan, toplumsal cinsiyete duyarlısığınma usullerini oluşturmak için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 61 – Geri göndermeme

1. Taraflar, uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülükleri uyarınca geri göndermemeilkesinin tanınması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

2. Taraflar statüsü ve ikamet durumuna bakılmaksızın, korumaya muhtaç, kadına yönelikşiddet mağdurlarının hayatlarının risk altında olabileceği veya işkenceye veya insanlık dışımuameleye veya cezalandırılmaya maruz kalabilecekleri hiçbir ülkeye hiçbir durum altındaiade edilmeyeceklerini güvence altına almak üzere gerekli yasal veya diğer önlemlerialacaklardır.

VIII. Bölüm – Uluslararası İşbirliği

Madde 62 – Genel Prensipler

1. Taraflar, bu Sözleşmenin hükümlerine uyarak, medeni hukuk ve ceza hukuku konularındaişbirliğine ilişkin uluslararası ve bölgesel anlaşmaları ve belgeleri uygulayarak, ortak veyakarşılıklı mevzuat ve iç hukuk kuralları esas alınarak üzerinde mutabakata varılmışdüzenlemeleri uygulayarakve mümkün olan en kapsamlı şekilde, aşağıdaki amaçlarayönelik olarak işbirliği yapacaklardır:

a. bu Sözleşmenin kapsamına giren her türlü şiddet eyleminin önlenmesi, bunlarlamücadele edilmesi ve bunların kovuşturulması;

b.mağdurların korunması ve mağdurlara destek sağlanması;

c. bu Sözleşmeye göre suç olarak kabul edilen eylemler hakkında soruşturmaların veyasal sürecin yürütülmesi;

d.Koruma emirleri dahil olmak üzere, Tarafların yargı makamlarınca bu konuya ilişkinverdikleri hukuki ve cezai kararlarının uygulanması.

2. Taraflar, bu Sözleşme uyarınca suç olarak tanımlanan bir eylemin mağdurlarının, bu suçikamet ettikleri ülkeden başka bir Taraf devletin topraklarında gerçekleştiği takdirde,ikamet ettikleri Devletin yetkili makamlarına şikayet başvurusunda bulunabilmelerini teminetmek üzere gereken yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

3. Bu sözleşmeye Taraf başka bir devlet ile, cezai konularda, suçluların iadesinde veya odevletin verdiği hukuk ve ceza davaları kararlarının uygulanmasında, aralarında yapmışoldukları anlaşmaya dayanarak hukuki konularda karşılıklı yardımlaşmada bulunan birTaraf, böyle bir anlaşma yapmadığı başka bir Taraftan, kendisine hukuki işbirliği talebigeldiğinde, bu Sözleşmenin tanımladığı suçlara ilişkin cezai konularda, suçluların iadesindeveya bu Sözleşmeye Taraf o ülkenin hukuk veya ceza davaları kararlarının uygulanmasındakarşılıklı hukuki yardımlaşmada bulunabilmek için bu Sözleşmeyi hukuki temel olarakalabilir.

4. Taraflar, kadınlara yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleedilmesi çabalarını, üçüncü Devletlerin yararlanacağı kalkınma amaçlı yardımprogramlarıyla, gereken yerlerde bütünleştirecekler, Madde 18, 5. fıkra uyarıncamağdurların korunmasını kolaylaştırmak amacıyla üçüncü Devletlerle ikili ve çok taraflıanlaşmalar yapacaklardır.

Madde 63 – Risk Altındaki Kişilerle İlgili Tedbirler

Taraflardan herhangi birinin, edindiği bilgilere dayanarak, bir kişinin başka bir Taraf ülkedebu Sözleşmenin Madde 36, 37 38 ve 39'da belirtilen şiddet eylemlerine her an maruz kalmariski altında olduğunu düşünmek için makul nedenleri varsa, bilgilere sahip olan bu Tarafınelindeki bilgileri, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla, gecikmeksizin diğerTarafa iletmesi teşvik edilmektedir. Risk altındaki kişinin çıkarları açısından, mümkün olanher yerde bu bilgilere, korumayla ilgili mevcut hükümlerin ayrıntıları da dahil edilmelidir.

Madde 64 – Bilgilendirme

1. Önlemler alması talep edilen Taraf, talep eden Tarafı bu konuda atılan adımların sonuçlarıhakkında derhal bilgilendirecektir. Talep edilen Taraf, önlemlerin alınmasını talep edenTarafı, amaçlanan faaliyetlerin yerine getirilmesini engelleyen veya önemli derecedegeciktirme ihtimali olan koşullardan da gecikmeksizin haberdar edecektir.

2. Taraflardan biri, karşıdan bir talep gelmeksizin, kendi yaptığı soruşturmalar çerçevesindeedindiği bilgileri, bu bilgilerin karşı Tarafa bu Sözleşmede belirtilen suçları önlemede veyabu suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma başlatılmasında veya yürütülmesinde yardımcıolacağını düşünüyorsa veya söz konusu karşı Tarafın bu konuyla ilgili işbirliği talebiolacağını düşünüyorsa, kendi iç hukukunun izin verdiği ölçüde diğer Tarafa iletebilir.

3.2. Fıkra uyarınca herhangi bir bilgi edinen bir Taraf, uygun görüldüğü takdirde, yargısürecinin başlatılması veya bu bilgilerin hukuki ve cezai kovuşturmada göz önüne alınmasıiçin bu bilgileri kendi yetkili makamlarına ulaştıracaktır.

Madde 65 – Verilerin Korunması

Kişisel veriler, Kişisel Verilerin Otomatik İşlenmesinde Bireylerin Korunması SözleşmesininTaraflara getirdiği yükümlülükler gereğince saklanacak ve kullanılacaktır (ETS No. 108).

IX. Bölüm – İzleme Yöntemi

Madde 66 – Kadınlara Yönelik Şiddetle Ve Aile İçi Şiddetle Mücadele Konusunda Uzmanlar Grubu

1. Kadınlara yönelik şiddetle ve aile içi şiddetle mücadele konusunda uzmanlar Grubu(bundan böyle "GREVIO" olarak anılacaktır) bu Sözleşmenin Taraflarca uygulanmasınıizleyecektir.

2. GREVIO en az 10, en çok da 15 üyeden oluşacak, üyelerin cinsiyet ve coğrafi bölgeaçısından dengeli olması, ayrıca farklı konularda uzmanlaşmış olmaları gözetilecektir.

Üyeler, dört yıllık bir görev süresi için Tarafların aday gösterdiği kimseler arasındanTaraflar Komitesince seçilecek; üyeler ancak bir dönem daha görev yapabilecek ve Tarafülkelerin vatandaşları arasından seçilecektir.

3. 10 üyenin ilk seçimi bu Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içindeyapılacaktır. Diğer 5 üyenin seçimi ise 25inci ülke onayladığında veya katıldığındagerçekleşecektir.

4. GREVIO üyelerinin seçimi şu prensiplere göre yapılacaktır:

a.yüksek ahlaki değerlere sahip bir kişiliği olan; insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği,kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddet, veya mağdurlara yardımcı olma veya onlarıkoruma konularında yetkinlikleri kabul edilmiş, veya bu Sözleşmenin kapsadığı alanlardamesleki deneyimi olan kişiler arasından şeffaf usuller ile seçileceklerdir;

b. GREVIO'da aynı ülke vatandaşı iki üye bulunamaz;

c. üyeler, temel hukuk sistemlerini temsil etmelidirler;

d. kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddet alanı ile ilgili kişileri ve kurumları temsiletmelidirler;

e. üyeler kendi kişisel özellikleriyle katılacaklar, görevlerini yerine getirirken bağımsız vetarafsız davranacaklar ve görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmeye müsaitolacaklardır.

5. GREVIO üyelerinin seçilme usulleri, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından,

Taraflara danışıldıktan ve Tarafların oybirliğiyle onayı alındıktan sonra, bu Sözleşmeninyürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde belirlenecektir.

6. GREVIO kendi çalışma esaslarını kendisi belirleyecektir.

7. GREVIO üyeleri ve, Madde 68'in 9. ve 14. fıkralarında belirtildiği şekilde ülke ziyaretiyapacak diğer heyet üyeleri, bu Sözleşmenin ekinde belirlenmiş olan ayrıcalıklardan vedokunulmazlıklardan yararlanacaklardır.

Madde 67 – Taraflar Komitesi

1. Taraflar Komitesi, Sözleşmeye Taraf ülkelerin temsilcilerinden oluşacaktır.

2. Taraflar Komitesi, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından toplantıya çağırılacaktır. İlktoplantısını, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde, GREVIOüyelerini seçmek üzere yapacaktır. Müteakip toplantılar, Tarafların üçte birinin, TaraflarKomitesinin Başkanının veya Genel Sekreterin talebi üzerine yapılacaktır.

3. Taraflar Komitesi kendi çalışma esaslarını kendisi belirleyecektir.

Madde 68 – Usuller

1. Taraflar, GREVIO'nun hazırladığı bir soru formunu esas alarak, Avrupa Konseyi GenelSekreterine, GREVIO tarafından değerlendirilmek üzere, bu Sözleşmenin hükümlerininuygulanabilmesini sağlayacak yasama tedbirleri ve diğer tedbirler hakkında bir raporsunacaktır.

2. GREVIO 1. fıkra uyarınca sunulan bu raporu, ilgili Tarafın temsilcileriyle birliktedeğerlendirecektir.

3. Daha sonraki değerlendirme faaliyetleri dönemler halinde yapılacak, bunların uzunluğunada GREVIO karar verecektir. Her dönem başında GREVIO, değerlendirmeye esas alınacakspesifik maddeleri seçerek bir soru formu gönderecektir.

4. GREVIO bu izleme usulünü yürütebilmek için uygun araçları belirleyecektir. GREVIO herdeğerlendirme dönemi için, Tarafların uygulamalarını değerlendirme prosedürüne esasoluşturacak bir soru formu kullanabilir. Bu soru formu bütün Taraflara hitabenhazırlanacaktır. Taraflar bu ankete ve GREVIO'dan gelecek bütün bilgi taleplerine cevapvereceklerdir.

5. GREVIO, Sözleşmenin uygulamasıyla ilgili bilgileri, insan haklarının korunmasıyla görevliulusal kurumlar yoluyla olduğu kadar sivil toplum kuruluşlarından ve sivil toplumdan daedinebilir.

6. GREVIO, bu Sözleşmenin ilgi alanına giren bölgesel ve uluslararası enstrümanlardan vekuruluşlardan elde edilecek mevcut bilgilere gereken önemi verecektir.

7. Her değerlendirme dönemi için soru formu belirlerken GREVIO, bu Sözleşmenin Madde11'inde belirtildiği şekilde Taraflarca toplanmış olan mevcut verileri ve araştırmalarıdikkate alacaktır.

8. GREVIO, diğer uluslararası belgeler uyarınca oluşturulmuş kuruluşlardan olduğu kadarAvrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinden, Parlamenter Asamblesinden ve AvrupaKonseyinin bu konuda özelleşmiş birimlerinden bu Sözleşmenin uygulamaları hakkındabilgi edinebilir. Söz konusu kuruluşlara iletilen şikayetler ve bunların sonuçları GREVIO'yabildirilecektir.

9. GREVIO, elde edilen bilgiler yetersiz ise veya 14. fıkrada hükmedilen koşullarda, ulusalmakamların işbirliği ve bağımsız ulusal uzmanların yardımıyla, ülke ziyaretleridüzenleyebilir. Bu ziyaretler sırasında GREVIO'ya belirli konularda uzmanlaşmış kişileryardımcı olabilir.

10. GREVIO, değerlendirmeye esas alınan sözleşme hükümlerinin uygulamalarına ilişkinincelemelerinin yer alacağı bir rapor taslağı hazırlayacak; bu taslakta, tespit edilmişsorunları söz konusu Tarafın ne şekilde ele alması gerektiğine ilişkin önerilerine vetavsiyelerine de yer verecektir. Bu rapor taslağı, hakkında değerlendirme yürütülen Tarafa,yorumlarını almak üzere iletilecektir. Bu yorumlar, raporun kabulü sürecinde GREVIOtarafından dikkate alınacaktır.

11. Elde edilen bütün bilgileri ve Tarafların yaptığı yorumları esas alarak GREVIO, raporu vebu Sözleşme hükümlerini uygulayabilmek amacıyla Taraf ülkenin aldığı tedbirlere ilişkinvardığı sonuçları, kabul edecektir. Bu rapor ve varılan sonuçlar, ilgili Tarafa ve TaraflarKomitesine gönderilecektir. GREVIO'nun raporu ve varılan sonuçlar, söz konusu Tarafınolası yorumlarıyla birlikte, kabul edildikten sonra kamuya açıklanacaktır.

12. 1. ila 8. fıkralardaki usuller saklı kalmak üzere, Taraflar Komitesi rapora ve GREVIO'nunvardığı sonuçlara dayanarak söz konusu Tarafa yönelik şu tavsiyeleri benimseyebilir:

(a) GREVIO'nun vardığı sonuçların uygulanması için alınması gereken tedbirlere ilişkintavsiyeler; gerekirse bunların uygulaması hakkındaki bilgilerin sunulması için bir tarihbelirlenebilir; ve

(b) bu Sözleşmenin layıkıyla uygulanabilmesi için söz konusu Taraf ileişbirliğini geliştirmeyi amaçlayan tavsiyeler.

13. GREVIO'ya, Sözleşmenin geniş çapta veya defalarca ihlalinin önlemesi veya sınırlanmasıamacıyla derhal müdahale gerektiren sorunların bulunduğunu gösteren güvenilir bilgilerulaştığında, kadınlara yönelik ciddi, büyük çapta veya sürekli şiddet uygulanmasını önlemek için taraflarca alınan tedbirlere ilişkin özel bir raporun acilen sunulmasını talepedebilir.

14. GREVIO, söz konusu Tarafın verdiği bilgileri ve kendisine ulaşan diğer güvenilir bilgilerigöz önüne alarak, bir veya daha fazla üyesini, bir soruşturma yapıp acilen GREVIO'ya raporetmek üzere tayin edebilir. Gerektiğinde ve söz konusu Tarafın rızası ile, bu soruşturmakapsamında söz konusu ülkeye bir ziyaret de yapılabilir.

15. 14. fıkrada sözü edilen soruşturmanın bulguları incelendikten sonra GREVIO bu bulguları,kendi yorum ve tavsiyelerini ekleyerek söz konusu Tarafa, durum gerektiriyorsa TaraflarKomitesine ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine iletecektir.

Madde 69 – Genel Tavsiyeler

GREVIO uygun düşen ve gereken her durumda, bu Sözleşmenin uygulamasına ilişkin geneltavsiyeler belirleyebilir.

Madde 70 – İzlemede Parlamentonun Rolü

1. Ulusal parlamentolar, bu Sözleşmenin uygulanması için alınan tedbirlerin izlenmesinekatılmaya davet edilecektir.

2. Taraflar GREVIO raporlarını kendi ulusal parlamentolarına sunacaklardır.

3. Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi, bu Sözleşmenin uygulamalarını düzenli aralıklarladeğerlendirmeye davet edilecektir.

X. Bölüm – Diğer Uluslararası Enstrümanlarla İlişkiler

Madde 71 – Diğer Uluslararası Enstrümanlarla İlişkiler

1. Bu Sözleşme, Sözleşmeye Taraf olan ülkelerin Taraf olduğu veya Taraf olacağı ve buSözleşmenin ele aldığı konular hakkında hükümler içeren diğer uluslararasıenstrümanlardan doğan yükümlülükleri etkilemeyecektir.

2. Bu Sözleşmenin Tarafları, Sözleşmenin hükümlerini tamamlamak veya güçlendirmek veyabu hükümlerle ifadesini bulmuş prensiplerin uygulanmasını kolaylaştırmak amacıylabirbirleriyle, bu Sözleşmenin ele aldığı konularda iki taraflı veya çok taraflı anlaşmalaryapabilirler.

XI. Bölüm – Sözleşmede Yapılacak Değişiklikler

Madde 72 – Değişiklikler

1. Taraflardan herhangi birinin bu Sözleşmede değişiklik yapmak üzere getireceği her teklif,Avrupa Konseyi Genel Sekreterine iletilecek ve Genel Sekreter tarafından Avrupa Konseyiüye Devletlerine, bütün imza sahiplerine, bütün Taraf-

lara, Avrupa Birliğine, Madde 75'inhükümleri uyarıca bu Sözleşmeyi imzalamaya davet edilen Devletlere ve Madde 76'nınhükümleri uyarınca bu Sözleşmeyi kabul etmeye davet edilmiş bütün Devletleregönderilecektir.

2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, değişiklik teklifini değerlendirecek ve bu SözleşmeninAvrupa Konseyi üyesi olmayan Tarafların görüşünü aldıktan sonra, Avrupa KonseyiKuruluş Belgesi Madde 20.d'de belirtildiği şekilde çoğunluk sağlayarak değişikliği kabuledebilecektir.

3. Bakanlar Komitesi tarafından 2. fıkraya göre kabul edilen değişiklik metni, onaylanmaküzere Taraflara gönderilecektir.

4.2. fıkraya göre kabul edilen herhangi bir değişiklik, tüm Tarafların onaylarını GenelSekretere bildirdikleri tarihten itibaren bir aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci günüyürürlüğe girecektir.

XII. Bölüm – Son Maddeler

Madde 73 – Bu Sözleşmenin Etkileri

Bu Sözleşmenin hükümleri, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önlemeye ve bunlarlamücadeleye çalışan kimselere daha uygun haklar tanıyan veya tanıyacak olan iç hukukhükümlerinin ve halen yürürlükte olan veya yürürlüğe girme ihtimali bulunan bağlayıcıuluslararası enstrümanların hükümlerinin uygulanmasını engellemeyecektir.

Madde 74 – Uyuşmazlıkların Çözümlenmesi

1. Taraflar, bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanması veya yorumlanmasında ortayaçıkabilecek herhangi bir uyuşmazlığı karşılıklı olarak görüşerek, uzlaşarak, bir hakemebaşvurarak veya karşılıklı olarak anlaşarak belirleyecekleri herhangi bir barışçıl yoldançözümlemenin yollarını arayacaklardır.

2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, anlaşmazlığa düşen Tarafların başvurabileceği,tarafların üzerinde mutabık kalmaları halinde, çözüm yöntemleri oluşturabilir.

Madde 75 – İmzalama Ve Yürürlüğe Girme

1. Bu Sözleşme Avrupa Konseyi üye Devletlerinin, hazırlanma sürecine katılmış üye olmayanDevletlerin ve Avrupa Birliğinin imzasına açılacaktır.

2. Bu Sözleşme onaya veya kabule tabidir. Onay veya kabul belgeleri Avrupa Konseyi GenelSekreterliğine teslim edilecektir.

3. Avrupa Konseyi üye devletlerinden en az sekizi dahil olmak üzere, Sözleş-

meyi imzalayan10 devletin, 2. fıkranın hükümleri uyarınca Sözleşmenin bağlayıcılığına rıza gösterdikleriniifade etmelerinden itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci günü yürürlüğegirecektir.

4.1. fıkrada söz edilen ve Sözleşmenin bağlayıcılığına rıza gösterdiğini sonradan bildirendevletler veya Avrupa Birliği açısından Sözleşme, onay veya kabul belgesinin teslimtarihinden itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girecektir.

Madde 76 – Sözleşmeye Katılım

1. Bu Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, buSözleşmenin Taraflarına danışıp oybirliği ile onaylarını alarak, Avrupa Konseyine üye olmayan ve Sözleşmenin hazırlanmasında yer almamış bir Devleti, Avrupa KonseyiKuruluş Belgesi Madde 20.d uyarınca sağlanan çoğunluk kararı ve Bakanlar Komitesindeyer almaya yetkili Tarafların temsilcilerinin oybirliği ile aldığı karara dayanarak, bu

Sözleşmeye katılmaya davet edebilecektir.

2. Yeni katılan bir Devlet açısından Sözleşme, katılım belgesinin Avrupa Konseyi GenelSekreterine teslim tarihinden itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci günüyürürlüğe girecektir.

Madde 77 – Bölgesel Uygulama

1. Sözleşmeyi imzalarken veya onay, kabul veya katılım belgesini teslim ederken bir Devletveya Avrupa Birliği, bu Sözleşmenin geçerli olacağı bölgeyi veya bölgeleri belirtebilir.

2. Bir Taraf, daha sonraki bir tarihte, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bir bildirimdebulunup, bu Sözleşmenin uygulama alanını, bu bildirimde belirteceği ve uluslararasıilişkilerinden sorumlu olduğu veya namına taahhütlere girmeye yetkili olduğu başkabölgeleri de kapsayacak şekilde genişletebilir. Böyle bir bölge açısından Sözleşme,bildirimin Genel Sekretere ulaştığı tarihten itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayınbirinci günü yürürlüğe girecektir.

3. Son iki fıkra gereğince yapılan herhangi bir bildirim, bu bildirimde belirtilen bölgeleraçısından, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapılacak bir duyuru ile geri çekilebilir. Geriçekme, bu duyurunun Genel Sekretere ulaştığı tarihten itibaren üç aylık sürenin bitiminiizleyen ayın birinci günü işlerlik kazanacaktır.

Madde 78 – Çekinceler

1. 2. ve 3. fıkralarda belirtilen istisnalar hariç, bu Sözleşmenin hiçbir hükmüne ilişkin çekincekonamaz.

2. Bir Devlet veya Avrupa Birliği, Sözleşmeyi imzaladığı esnada veya onay, kabul veya katılımbelgesini teslim ederken, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirimde bulunup aşağıdakimaddelerin hükümlerini uygulamama hakkını veya yalnızca spesifik durumlarda veyakoşullarda uygulama hakkını saklı tuttuğunu beyan edebilir:

– Madde 30, 2. fıkra;

– Madde 44, 1.e, 3. ve 4. fıkra;

– Madde 55, küçük suçlara ilişkin Madde 35'e göre 1. fıkra;

– Madde 37, 38 ve 39'a göre Madde 58;

– Madde 59.

3. Bir Devlet veya Avrupa Birliği, Sözleşmeyi imzaladığı esnada veya onay, kabul veya katılımbelgesini teslim ederken, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirimde bulunup Madde 33ve 34'te belirtilen davranışlar için cezai yaptırımlar yerine cezai olmayan yaptırımlaruygulama hakkını saklı tuttuğunu beyan edebilir.

4. Taraflardan herhangi biri, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirimde bulunup, birçekinceyi tamamen veya kısmen geri çekebilir. Bu bildirim, Genel Sekretere ulaştığı tarihtenitibaren geçerli olacaktır.

Madde 79 – Çekincelerin Geçerliliği Ve Gözden Geçirilmesi

1. Madde 78, 2. ve 3. fıkralarda söz edilen çekinceler, bu Sözleşmenin ilgili Taraf açısındanyürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıllık bir süre için geçerli olacaktır. Ancak, buçekinceler aynı süreler için yenilenebilir.

2. Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği, çekincenin geçerlilik süresinin bitiminden onsekiz ayönce, ilgili Tarafa bu sürenin biteceğine dair hatırlatma yapacaktır. Sürenin dolmasından engeç üç ay öncesine kadar ilgili Taraf çekincesini sürdüreceğini, değiştireceğini veya geriçekeceğini Genel Sekretere bildirecektir. İlgili Taraf bir bildirimde bulunmadığı takdirdeGenel Sekreterlik bu Tarafa çekincesinin altı aylık bir süre için daha otomatik olarak geçerlisayılacağını bildirecektir. Bu sürenin bitiminden önce ilgili Taraf çekincesini sürdüreceğineveya değiştireceğine dair bir niyet bildirmediği takdirde çekince geçerliliğini kaybedecektir.

3. Taraflardan herhangi biri, Madde 78, 2. ve 3. fıkralara uygun olarak çekince koyduğutakdirde, bu çekince yenilenmeden önce veya talep üzerine, çekincenin devam etmesiningerekçeleri hakkında GREVIO'ya bir açıklama yapacaktır.

Madde 80 – Sözleşmenin Feshi

1. Taraflardan herhangi biri, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bir bildirimle,herhangi bir zaman bu Sözleşmeyi feshedebilir.

2. Sözleşmenin feshi, konuya ilişkin bildirimin Genel Sekretere ulaştırıldığı tarihten itibaren üçaylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 81 – Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi üye Devletlerine, Sözleşmeninhazırlanmasında yer almış üye olmayan Devletlere, bütün imza sahiplerine, bütünTaraflara, Avrupa Birliğine ve bu Sözleşmeye katılmak üzere davet edilmiş olan bütünDevletlere şu konuları bildirecektir:

a.atılan her imza;

b.ulaştırılan her tasdik, kabul, onay veya katılım belgesi;

c.bu Sözleşmenin Madde 75 ve 76 uyarınca yürürlüğe girdiği her tarih;

d.Madde 72'ye göre kabul edilen her değişiklik ve bu değişikliklerin yürürlüğe girdiğitarihler;

e.Madde 78 uyarınca konulan her çekince ve geri çekilen her çekince;

f.Madde 80 uyarınca yapılan her fesih bildirimi;

g.bu Sözleşmeyi ilgilendiren diğer bütün işlemler, bildirimler veya haberleşmeler.

Bu belgeyi teyiden, usule uygun olarak yetkili kılınan aşağıdaki imza sahipleri, buSözleşmeyi imzalamışlardır.

İstanbul'da, 2011 yılı Mayıs ayının 11. günü, İngilizce ve Fransızca olarak, her iki dildekimetin de aynı derecede geçerli olmak üzere, tek nüsha halinde hazırlanan bu belge, AvrupaKonseyi arşivinde saklanacaktır. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri bu belgenin onaylıkopyalarını Avrupa Konseyine üye her Devlete, bu Sözleşmenin hazırlanma sürecinekatılmış üye olmayan Devletlere, Avrupa Birliğine ve bu Sözleşmeye katılmak üzere davetedilmiş bütün Devletlere gönderecektir.

Ek –

İmtiyazlar Ve Muafiyetler (Madde 66)

1. Bu ek, Sözleşmede Madde 66'da sözü edilen GREVIO üyeleri ve ülke ziyaret heyetlerinindiğer üyeleri için uygulanacaktır. "Ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyeleri" terimi, bu ekçerçevesinde, Sözleşmede Madde 68, 9. fıkrada sözü edilen bağımsız ulusal bilirkişileri veuzmanları, Avrupa Konseyi çalışanlarını ve ülke ziyareti sırasında GREVIO'ya eşlik etmeküzere Avrupa Konseyi tarafından görevlendirilmiş tercümanları kapsayacaktır.

2. GREVIO üyeleri ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyeleri, ziyaretin hazırlanması veyürütülmesine ilişkin görevlerini yerine getirirken ve ilaveten bu görevlerinin bir parçasıolarak seyahat ederken, bazı imtiyazlar ve muafiyetlerden yararlanırlar:

a. kişisel tutuklanma veya gözaltından ve kişisel eşyalarına el konulmasından muafiyet,resmi yetkileri dahilinde konuştukları veya yazdıklarının ve tüm eylemlerinin her türlüyasal işlemden muafiyeti;

b. ikamet ettikleri ülkeden çıkarken ve ülkelerine dönerken ve görev yaptıkları ülkeyegiriş ve çıkışta, dolaşım özgürlüğüne uygulanabilecek kısıtlamalardan muafiyet;görevlerini yerine getirme sürecinde ziyaret ettikleri veya transit geçtikleri ülkelerdeyabancı olarak kaydedilmekten muafiyet.

3. Görevlerini yapmak üzere gerçekleşen ziyaret sırasında GREVIO üyeleri ve ülke ziyaretheyetlerinin diğer üyeleri gümrük ve döviz kontrollerinde, geçici resmi görev yapanyabancı hükümet temsilcilerine sağlanan kolaylıklar ve hizmetlerden yararlanacaklardır.

4. GREVIO üyeleri ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyelerinin Sözleşmenin uygulanmasıhakkında yürüttükleri değerlendirme çalışmalarına ilişkin belgelerin, GREVIO'nunfaaliyetleriyle ilgili olduğu sürece dokunulmazlığı vardır. GREVIO'nun resmiyazışmalarında veya GREVIO üyelerinin ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyelerinin resmihaberleşmelerinde kesinti ve sansür uygulanamaz.

5. GREVIO üyelerine ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyelerine, tam bir konuşma özgürlüğüve görevlerini yerine getirdikleri süre içinde tam bir bağımsızlık temin etmek amacıyla, sözkonusu kişilerin bu görevleri sona ermiş olsa bile, görevlerinin yerine getirilmesi sırasındakisözlü veya yazılı ifadeleri ve her türlü eylemleri, yasal işlemlerden muaf tutulmaya devamedilecektir.

6. İmtiyazlar ve muafiyetler, bu ekin 1. fıkrasında belirtilen kişiler için, şahsi yarar sağlamakamacıyla değil, GREVIO'nun çıkarları için, çalışırken bağımsız hareket edebilmelerinisağlamak üzere tanınmıştır. Bu ekin 1. fıkrasında sözü edilen kişilerin muafiyetlerininkaldırılması Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından, muafiyetin adaletin işlemesineengel olduğunu düşündüğü durumlarda ve GREVIO'nun çıkarlarına zarar vermeksizinkaldırılabileceği durumlarda gerçekleşir.

5.28. MÜLTECİLERİN HUKUKİ DURUMUNA DAİR SÖZLEŞME

Başlangıç

Birleşmiş Milletler antlaşması ve 10 Aralık 1948'de Genel Kurulca İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin, insanların ana hürriyetlerden ve insan haklarından, fark gözetmeksizin, faydalanmaları esasını teyit ettiğini nazarı itibara alan,

Birleşmiş Milletlerin, birçok defalar, mültecilere karşı derin alâkasını izhar ve mültecilerin ana hürriyetleri ile insan haklarını mümkün olduğu kadar sümullü bir şekilde kullanmalarını temine gayret ettiği nazarı itibara alan,

Mültecilerin hukuki durumuna dair evvelce imzalanan Milletlerarası Anlaşmaların tekrar tetkik ve tedvini ile bu Anlaşmaların tatbik sahasını ve mülteciler için sağladığı himayeyi yeni bir Anlaşma vasıtasıyla genişletmenin arzuya şayan olduğunu nazarı itibara alan,

Bütün devletlerin, mülteci meselesinin içtimai ve insani mahiyeti kabul ederek, bu meselenin devletlerarasında bir gerginlik sebebi halini almasını önlemek için imkânları nispetinde ellerinden geleni yapmalarını temenni eden,

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserinin mültecilerin himayesini temin eden milletlerarası sözleşmelerin tatbikatına nezaret eylemekte vazifeli olduğu nazarı itibara alan ve bu meseleyi hal için alınan tedbirlerin birbiri ile faydalı bir şekilde telifi hususunun devletler ile Yüksek Komiser arasındaki işbirliğine bağlı olduğunu kabul eden

Yüksek akid Taraflar aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

BÖLÜM I: GENEL HÜKÜMLER

"Mülteci" tabirinin tarifi

Madde 1:A. İşbu Sözleşme bakımından «Mülteci» tabiri aşağıdaki gösterilen şahıslara tatbik edilir.

1. 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Anlaşmaları veya 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 Sözleşmeleri ve 14 Eylül 1939 Protokolü, yahut Milletlerarası Mülteci Teşkilatı Anayasasına göre mülteci sayılan şahıs;

Milletlerarası mülteci teşkilatı tarafından faaliyeti esnasında alınmış mülteci sıfatını vermeme kararları, bu kısmın 2 nci fıkrasındaki seraiti haiz olan kimselere mülteci sıfatının verilmesine mâni değildir:

2. 1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hâdiseler neticesinde ve ırkı, dinî, tabiyeti, muayyen bir içtimaî gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden

takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya mezkur korkuya binaen dönmek istemeyen şahıs;

Birden fazla tabiiyeti olan bin şahıs hakkındaki "Vatandaşı olduğu memleket" tabiri tabiiyetini haiz olduğu memleketlerden herbirini kasteder. Haklı bir korkuya müstenit muteber bir sebep olmaksızın vatandaşı olduğu memleketlerden birinin himayesinden mahrum sayılmaz.

B. (1) İşbu Sözleşme bakımından madde 1. kısım (A)›daki»1 Ocak 1951›den evvel cereyan eden hadiseler» ibaresinin

(a) "1 Ocak 1951'den evvel Avrupa'da cereyan edene hâdiseler" veya

(b) "1 Ocak 1951'den evvel avrupa7da veya başka bir yerde cereyan eden hadiseler"

Manasından anlaşılacak ve her akid Devlet bu Sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya iltihak eylediği sırada bu Sözleşmeye göre taahhüt ettiği vecibeler bakımından bu ibarenin sümulünü belirten bir beyanda bulunacaktır.

(2) (a) şıkkını kabul eden her akid Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine gönderileceği bir tebliğle (b) şıkkını kabul etmek suretiyle vecibelerini her zaman genişletebilir.

C. Bu Sözleşme yukarıdaki (A) kısmındaki hükümlerin sumülüne giren her şahıs hakkında aşağıdaki hallerde tatbikattan kalacaktır.

1- Vatandaşı olduğu memleketin himayesinden kendi isteği ile tekrar istifade ederse veya

2- Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar iktisap ederse, veya

3- Yeni bir vatandaşlık iktisap etmişse ve vatandaşlığını iktisap ettiği memleketin himayesinden istifade ediyorsa, veya

4- Kendi arzusu ile terk ettiği veya takip korkusu ile haricinden kaldığı memlekette kendi arzusu ile tekrar yerleşmek üzere dönmüşse:

5- Mülteci tanınmasını intac ettiren şartlar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu memleketin himayesinden istifade etmekten imtinaa artık devam edemezse;şu kadar ki işbu fıkra vatandaşı olduğu memleketin himayesinden istifadeyi reddetmek için evvelce vâkı takiplere müstenit haklı sebepler ileri sürebilen (A) kısmının 1 inci fıkrasının derpis ettiği bir mülteciye tatbik olunmayacaktır.

6- Tâbiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını intac ettiren şartlar ortadan kalktığı için, mûtat ikametgâhının bulunduğu memlekete dönmek durumunda olan bir şahıs bahis konusu olduğunda:şu kadar ki işbu fıkra, mûtat ikametgâhının bulunduğu

memlekete dönmeyi reddetmek için evvelce maruz kaldığı takiplere müstenit hakıl sebepler ileri sürebilen (A) kısmının 1 inci fıkrasının derpis ettiği bir mülteciye tatbik olunmayacaktır.

D. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri haricinde, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya teşekkülünden halen himaye ve yardım veya yardım gören kimselere tatbik olunamaz.

Böyle bir himaye veya yardım, herhangi bir sebeple bu gibi kimselerin durumu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun bu hususla ilgili kararları gereğince nihai surette halledilmeksizin sona ermiş ise, bu şahıslar Sözleşme rejiminden bihakkin istifade ederler.

E. Bu Sözleşme, ikamet ettiği memleketin yetkili makamlarınca o memleket vatandaşlığını haiz olanlara mahsus hak ve vecibeleri haiz addedilen bir şahsa tatbik olunmaz.

F. Bu Sözleşme hükümleri:

a) Bunlara mütedair milletlerarası vesikalarda tarif edildiği manada barışa karşı bir suç, bir harp suçu veya insanlığa karşı bir suç işlediği;

b) Mülteci sıfatıyla kabul edildiği memlekete ilticadan evvel iltica memleketi dışında ağır bir genel suç işlediği;

c) Birleşmiş Milletlerin gaye ve prensiplerine aykırı fiillerden suçlu olduğu hususunda;

Ciddi kanaat mevcut olan bir şahıs hakkında tatbik edilemez.

Genel Vecibeler

Madde 2: Her mültecinin, bulunduğu memlekete karşı, hassaten kanunlara tüzüklere ve âmme düzenini korumak için alınan tedbirlere uymak vecibesini ihtiva eden görevleri vardır.

Ayırt Etmeme

Madde 3: Akid Devletler bu Sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk, din, veya menşe memleketi bakımından ayır etmeden tatbik ederler.

Din

Madde 4: Akid Devletler, ülkelerindeki mültecilere, ibadet ve çocuklarının dini eğitim hürriyeti bakımından en az vatandaşlara tatbik edilen muamele kadar müsait muamele tatbik ederler.

Bu sözleşme dışında bahsolunan haklar

Madde 5: Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, bir akid Devlet tarafından mültecilere bu Sözleşme dışında bahsolunan diğer hakları ve menfaatleri ihlal etmez.

“Aynı şartlarla” tabiri

Madde 6: Bu Sözleşme bakımından, “Aynı şartlarla” tabiri, ilgili kimsenin bir mülteci olmadığı takdirde muayyen bir hakkı kullanmak için yerine getirmesi gereken bütün şartların (Geçici yahut daimi ikamet müddetine ve şartlarına ait olanlar dâhil) mahiyetleri itibariyle bin mülteci tarafından yerine getirilemeyecek olanlar müstesna, kendisi tarafından yerine getirilmesini tazammum eder.

Mütekabiliyet şartından muafiyet

Madde 7: 1. Bu Sözleşmede derpis olunan daha müsait hükümler saklı kalmak üzere, her akid Devlet, mültecilere genel olarak yabancılara tanıdığı rejimi bahseder.

2. Bütün mülteciler, akid Devletlerin ülkesinde üç sene ikametten sonra kanuni mütekabiliyet şartından muaf olurlar.

3. Her akid Devlet, bu Sözleşme kendisi hakkında yürürlüğe girdiği tarihte mültecilerin, mütekabiliyet şartı olmadan istifade edebilecekleri hakları ve menfaatleri kendilerine tanımaya devam eder.

4.Akid Devletler, mütekabiliyet şartının bulunmaması halinde mültecilere 2 nci ve 3 ncü fıkralara göre istifade edebilecekleri haklardan ve menfaatler bahsetmek imkanlarını ve 2 nci ve 3 ncü fıkralarda mezkur şartları haiz olmayan mültecileri mütekabil muamele muafiyetinden istifade ettirmek imkânını müsait surette nazarı itibara alırlar.

5. Yukarıda 2 nci ve 3 üncü fıkralar hükümleri gerek bu Sözleşmenin 13, 18, 19,21 ve 22 nci maddelerinde mezkur haklara ve menfaatlere, gerekse bu Sözleşmede derpis olunmayan haklara ve menfaatlere tatbik edilir.

Istisnai tedbirlerden muafiyet

Madde 8: Yabancı bir Devlet vatandaşlarının şahısları, malları veya menfaatleri aleyhinde ittihaz olunabilecek istisnai tedbirler bakımından akit Devletler bu gibi tedbirleri, mezkur devletin resmen vatandaşı olan bir mülteciye sırf bu vatandaşlığına müsteniden tatbik etmezler. Bu maddede ifade olunan genel prensibi mevzuatlarına göre tatbik edemeyen akit Devletler bu gibi mültecilere münasip hallerde muafiyet bahsederler.

Geçici tedbirler

Madde 9: İşbu Sözleşmenin hiçbir hükmü bir akit Devletin harp zamanında veya diğer vahim ve müstesna hallerde, milli güvenliği için elzem saydığı tedbirleri muayyen bir kimse hakkında, bu kimsenin hakikatte bir mülteci olduğu ve mezkur tedbirleri kendisi hakkında milli güvenliği icabı muhafazası gerektiği tesbit edilinceye kadar, geçici olarak ittihat eylemesine mani değildir.

İkametin devamı

Madde 10:1. Bir mülteci Ikinci Dünya harbi sırasında sürgün edilerek akid Devletlerden birinin ülkesine götürülmüş olup burada ikamet etmekte ise, bu mecburi ikamet müddeti bu ülkede kanuni ikamet sayılacaktır.

2. Bir mülteci Ikinci Dünya Harbi sırasında bir akid Devletin ülkesinden sürgün edilip bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden evvel daimî ikamet kastı ile oraya dönmüş ise, sürgünden önceki ve sonraki devre, aralıksız ikamet zaruri olan hallerde, bir tek aralıksız ikamet sayılacaktır.

Mülteci gemi adamları

Madde 11: Her akid Devlet, bayrağını taşıyan bir geminin mürettebatı arasında muntazam şekilde hizmete alınmış mülteciler varsa, bunların ülkesinde yerleşmesine müsaade eylemek imkanlarını ve bilhassa diğer bir memlekette yerleşmelerini kolaylaştırmak üzere kendilerine seyahat belgeleri vermeyi yahut muvakkaten ülkesine kabul eylemeyi müsait surette inceler.

BÖLÜM II: Hukuki Durum

Şahsi Statü

Madde 1: 1. Her mültecinin şahsi statüsü ikametgahı memleketinin kanununa, ikametgahı yoksa bulunduğu memleketin kanununa tabidir.

2. Mülteci tarafından evvelce iktisap edilen ve şahsi statüye adir olan haklara, bilhassa evliliğe bağlı haklara, her akid Devlet tarafından gerekirse bu devletin mevzuatının gösterdiği şartları yerine getirmek kaydiyle riayet olunur. Ancak bahis konusu hakkın, şahıs mülteci olmasaydı o devletin mevzuatı tarafından tanınacak haklar arasında bulunması lazımdır.

Menkul ve gayrimenkil mülkiyet

Madde 13: akid Devletler, menkul ve gayrimenkul iktisabı ve buna müteferri diğer haklar, menkul ve gayrimenkul mülkiyete ait kira ve diğer mukaveleler bakımından her mülteciye mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlar içinde genel olarak yabancılara bahsolunandan daha az müsait olmayan bir muamele tatbik ederler.

Fikrî ve Sınaî mülkiyet

Madde 14: Sınaî mülkiyetin ve bilhassa ihtiralar, desenler, modeller, alameti farika, ticari unvanın himayesi konusunda ve edebi, artistik, ilmî mülkiyetin himayesi konusunda, her mülteci, mûtat ikametgahının bulunduğu memlekette işbu

memleketin vatandaşlarına bahşolunan himayeden istifade eder. Mülteci, diğer akid Devletlerden herhangi birinin ülkesinde, bu ülkede mûtat ikametgahının bulunduğu memleketin vatandaşlarına bahşolunan himayeden istifade eder.

Dernek hakları

Madde 16: 1. Her mültecinin akid Devletlerin ülkesine mahkemeler serbestçe ve kolayca müracaata hakkı vardır.

2. Her mülteci, mûtat ikametgâhının bulunduğu akid Devlette, adlî yardım ve teminat akçesinden muafiyet dahil, mahkemelere müracaat bakımından vatandaş gibi muamele görür.

3. Mûtat ikametgahının bulunduğu memleketten gayrı akid Devletlerde ve 2 nci fıkrada meskûr konular hakkıda, her mülteci mûtat ikametgahının bulunduğu memleket vatandaşlarına edilen muamelenin aynından istifade eder.

BÖLÜM III: Kazançlı İşler

Ücretli meslekler

Madde 17: 1. akid Devletler, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışmak bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına bahşedilen en müsait muameleyi bahşederler.

2. Her halde, milli çalışmayı himaye için yabancılara ve yabancılar istihdamı konusunda vaz'edilen tahdit tedbirleri, bu Sözleşmenin ilgili akid Devlet hakkında yürürlüğe girdiği tarihte bunlardan muaf tutulan veya aşağıdaki şartlardan birini haiz olan mültecilere tatbik edilmez:

a) Memlekette üç sene ikamet etmiş olmak;

b) İkametgah memleketi vatandaşı olan ir kimse ile evli bulunmak, eşini terk etmiş olan bir mülteci bu hükümden istifade edemez;

c) İkametgah memleketi vatandaşı olan bir veya birkaç çocuğu olmak.

3. Akid Devletler ücretli mesleklerde çalışmak bakımından bütün mültecilerin ve bilhassa ülkelerine bir işçi bulma programına yahut göçmen getirme planına göre girmiş olan mültecilerin haklarını vatandaşları hakları ile bir arada tutmaya matuf tedbirler ittihazını müsait surette düşünürler.

Ücretsiz meslekler

Madde 18: Akid Devletler, ülkelerinde muntazam surette bulunan mültecilere ziraat, sanayi, küçük sanatlar ve ticaret sahalarında ücretsiz bir meslek sahibi

olmak ve ticaret ve sanayi şirketleri kurmak hususlarında mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlarla genel olarak yabancılara bahsedilenden daha az müsait olmayan muameleyi bahşederler.

Serbest meslekler

Madde 19: 1. Her akid Devlet, ülkesinde muntazam surette ikamet eden ve bu Devletin yetkili makamlarınca tanınan diplomalara sahip olup serbest bir meslek icrasını arzu eden mültecilere mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlar içinden genel olarak yabancılara bahşedilenden daha az müsait olmayan şekilde muamele bahşeder.

2. Akid Devletler, bu gibi mültecilerin, anavatandan gayrı, milletlerarası münasebetlerini deruhde eyledikleri ülkelere yerleşmelerini temin için kanunları ve anayasalarına göre iktidarları dahilindeki her şeyi yaparlar.

BÖLÜM IV: Sosyal Durum

Vesika usulü

Madde 20: Bütün ahalinin tabi olduğu ve nadir bulunan maddelerin genel dağıtımını düzenleyen bir vesika usulü mevcut olan hallerde mültecilere vatandaşlar gibi muamele edilecektir.

Mesken

Madde 21: 1. Akid Devletler, mesken bakımından, bu mesele manun ve nizamlar veya âmme makamlarının kontrolüne tabi olduğu nispette, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere mümkün olduğu kadar müsait bir muamele bahşederler; bu muamele her halde aynı şartlar içinde genel olarak yabancılara bahşedilen daha az müsait olmaz.

Maarif

Madde 22: 1. Akid Devletler mültecilere ilk tahsil konusunda vatandaşlara tanınan aynı muameleyi yaparlar.

2. Akid Devletler mültecilere ilk tahsilden gayri tahsil sınıfları konusunda ve bilhassa tahsilden istifade; yabancı memleketlere verilmiş tahsil belgeleri, üniversite diplomaları ve belgelerinin tanınması; harç ve resimlerden muafiyet ve tahsil bursları konularında mümkün olduğu kadar müsait ve herhalde aynı şartlar içinde genel olarak yabancılara bahsedilen daha az müsait olmayan şekilde muamele ederler.

Sosyal yardım

Madde 23: Akid Devletler, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere sosyal yardım ve iane konularında vatandaşlara yapılan muamelenin aynının yaparlar.

Çalışma mevzuatı ve Sosyal sigorta

1. Akid Devletler, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere aşağıdaki konularda vatandaşlara yapılan muamelenin aynını bahşedeceklerdir:

a) Mevzuatla düzenlendiği veya idari makamların yetkisine tabi oldukları nispette, istihkaka dahil olmak şartıyla, aile yardımları da dahil, işçi istihkakları, çalışma müddeti, munzam çalışma saatleri, ücretli tatil, evde çalışmaya ait tahditler, çalışmaya başlama yaşı, çıraklık ve mesleki yetiştirme, kadınların ve gençlerin çalışması, kollektif iş mukaveleleri ile bahsolunun menfaatler,

b) Aşağıdaki tahditler ile sosyal sigorta (iş kazalarına, meslek habtalıklarına, analığa, hastalığa, sakatlığa, yaşlılığa ve ölüme, işsizliğe aile mükellefiyetlerine) ve milli mevzuata göre bir sosyal sigorta sistemine dahil diğer herhangi bir tehlikeye ait kanuni hükümler:

i) müktesep hakları ve iktisap edilmek üzere olan hakların muhafazası için hususi anlaşmalar;

ii) ikametgah memleketinin milli mevzuatının emrettiği ve tamamen Devlet fonlarından karşılanan ödenek veya ödenek parçaları ile normal bir emeklilik ödeneği için lüzumlu aidat şartlarını haiz olmayan kimselere yapılan yardımlar hakkında hususi anlaşmalar.

2. Bir mültecinin bir iş kazası veya bir meslek hastalığı neticesinde ölümüne ait tazminat haklarına, hak sahibinin akid Devlet ülkesi dışında ikamet etmesi yüzünden halel gelmez.

3. akid Devletler, sosyal sigorta konusunda müktesap haklara veya imzalı iktisap edilmek üzere olan haklara dair akdettikleri veya akdedecekleri anlaşmalardan mültecileri de istifade ettireceklerdir; şu şartla ki, mülteciler mezkur anlaşmaları imzalayan devletlerin vatandaşlarından aranan şartları haiz olsunlar.

4. akid Devletler, akid olmayan Devletler ile aralarında yürürlükte bulunan veya bulunacak olan bunlara benzer anlaşmalardan mültecileri, mümkün olduğu nispette, istifade ettirmek imkanlarını müsait surette tetkik edeceklerdir.

BÖLÜM V: İdari Tedbirler

İdari Yardım

Madde 25: 1. Bir mültecinin bir hakkını kullanması, kendilerine müracaat edecek durumda olmadığı yabancı makamların usulen yardımını gerektirmekte ise ülkesinde ikamet ettiği akid Devletler bu yardımın kendi makamlarınca veya milletlerarası bir makam tarafından yapılmasını temin ederler.

2. Birinci fıkra mezkûr makam veya makamlar, bir yabancıya kendi milli makamları tarafından veya vasıtası ile usulen verilebilecek belgeleri veya tasdiknameleri mültecilere kontrolleri altında verirler veya verdirirler.

3. Bu suretle verilen belgeler veya tasdiknameler, aksi sabit oluncaya kadar yabancılara kendi milli makamları tarafından veya vasıtası ile verilen resmi belgelerin yerine geçerler ve muteber sayılırlar.

4. Muhtaçlar lehinde tanınabilecek istisnalar mahfuz kalmak şartı ile bu maddede mezkûr hizmetler mukabilinde ücret alınabilir; bununla beraber işbu ücretler mutedil bir nispette ve müsanit hizmetler için vatandaşlardan alınan harclara mütenasip olurlar.

5. Bu madde hükümleri hiçbir suretle 27 ve 28 nci maddeleri ihlâl etmez.

Seyrisefer serbestliği

Madde 26: Her akid Devlet ülkesinde muntazam surette ikamet eden mültecilere, aynı şartlarla umumiyetle yabancılara tatbik olunan mevzuattaki istisnalar mahfuz olmak şartı ile ikamet mahallerini seçmek ve serbestçe seyrüsefer etmek hakkı tanırlar.

Hüviyet belgeleri

Madde 27: akid Devletler ülkelerinde bulunan ve muteber bir seyahat belgesine sahip olmayan her mülteciye hüviyet belgeleri verirler.

Seyahat belgeleri

Madde 28: 1. akid Devletler ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere, milli emniyet veya âmme nizamına ait ciddi sebepler mani olmadıkça, bu ülke haricine seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri verirler. Mezkur belgeler bu sözleşme ekindeki hükümler tatbik edilir. akid Devletler bu nevi belgeyi ülkelerinde bulunan diğer herhangi bir mülteciye verebilirler; ülkelerinde bulunup muntazam surette ikamet ettikleri memleketten bir seyahat belgesi almak imkanından mahrum olan mültecilerin vaziyetini bilhassa müsait surette tetkik ederler.

2. Evvelce münakit milletlerarası anlaşmalara taraf olan Devletler tarafından verilmiş seyahat belgeleri akid Devletlerce tanınır. Ve mültecilere işbu madde mucibince verilmiş gibi muamele edilir.

Mali mükellefiyetler

Madde 298: 1. akid Devletler mültecilere, her ne isimle olursa olsun, benzer vaziyetlerde vatandaşlarına tahmil ettiklerinden veya edebileceklerinden başka veya daha yüksek resim, harç, vergiye tabi tutmazlar.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, hüviyet belgeleri dahil yabancılara verilecek idari belgeler hakkındaki harclara ait kaun ve tüzük hükümlerinin mültecilere tatbikına mani değildir.

Emvalin transferi

Madde 30: 1. Her akid Devlet, mültecilerin, ülkesine ithal ettikleri emvali yerleşmek üzere kabul edilecekleri diğer bir memleketin ülkesine, kendi kanun ve nizamlarına göre nakletmelerine müsaade eder.

2. Her akid devlet, yerleşmek üzere kabul olundukları diğer bir memlekette yerleşmelerine lüzumlu herhangi diğer emvali götürmek için müsaade isteyen mültecilerin müracaatlerini müsait surette tetkik eder.

Iltica memleketinde usulsüz durumda bulunan mülteciler

Madde 31: 1. akid Devletler, hayatları veya hürriyetleri birinci maddede gösterilen şekilde tehdit altında bulunmuş olan memleketten doğruca gelerek müsaadesiz ülkelerine giren veya ülkelerinde bulunan mültecilere usulsüz girişlerinden veya bulunuşlarından dolayı ceza vermezler; bunların vakit geçirmeden resmi makamlara müracaatle usulsüz girişlerinin veya bulunuşlarını mucip makbul sebepleri anlatmaları şarttır.

2. akid Devletler, bu mültecilerin haraketlerini lüzumlu olanlardan başka tahdit etmeyeceklerdir. Bu tahditler ancak işbu mültecilerin iltica memleketindeki durumları düzenleninceye veya bunlar diğer bir memlekete kabullerini temin edinceye kadar tatbik olunacaktır. akid Devletler, bu mültecilerin diğer bir memlekete kabullerini temin etmeleri için mâkul bir müddet ve lüzumlu bütün kolaylıkları bahşederler.

Sınır dışı etme

Madde 32: 1. akid Devletler, ülkelerinde muntazam surette bulunan bir mülcetiyi ancak milli emniyet veya amme nizamı sebepleri ile sınır dışı ederler.

2. Bu mültecinin sınır dışı edilmesi, kanunla derpis olunan usule tevfikan verilmiş bir karara istinat eder. Acil milli emniyet mülahazaları mani değilse, mültecinin, suçsuzluğunu ispat eylemesine selahiyetli bir makam yahut selahitli makam tarafından hususi surette seçilmiş bir veya birkaç kimse nezdinde itiraz etmesine ve bu maksatla temsil olunmasına müsaade edilir.

3. akid Devletler bu gibi bir mülteciye, diğer bir memlekete muntazam surette kabulünü temin edebilmesi için mâkul bir müddet verirler. akid Devletler, bu müddet sırasında, münasip sayacakları dahili mahiyette herhangi bir tedbirleri alabilirler.

Sınır dışı veya iade etme yasağı

Madde 33:1. Hiçbir akid Devlet bir mülteciyi, ırkı, dini, vatandaşlığı, muayyen bir içtimai zümreye mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyle hayat ve hürriye-

tinin tehdit edileceği ülkelerin hudutlarından her ne şekilde olursa olsun sınır dışı veya iade edemez.

Bununla beraber, bulunduğu memleketin emniyeti için tehlikeli sayılması hususunda ciddi sebepler mevcut olan veya bilhassa vahim bir cürümden dolayı katileşmis bir hükümle mahkum olduğu için mezkur memleket topluluğu için bir tehlike teşkil eden bir mülteci işbu hükümden istifadeyi talep edemez.

Vatandaşlığa alma

Madde 34: akid Devletler, mültecileri imtisal eylemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkan nispetinde kolaylaştırırlar. Vatandaşlığa alma muamelelerini çabuklaştırmaya ve bu muamelenin masraf ve resimlerini her türlü imkân nispetinde azaltmaya bilhassa gayret ederler.

BÖLÜM VI: Tatbikata mütallik geçici hükümler

Milli makamların Birleşmiş Milletlerle işbirliği

Madde 35: 1. akid Devletler, Birleşmiş Milletler Mültecileri Yüksek Komiserliği veya onun istihdaf edecek diğer herhangi bir Birleşmiş Milletler teşekkülü ile vazifesini ifa sırasında işbirliği yapmayı ve hususiyle işbu Sözleşme hükümlerinin tatbikinda nezaret vazifesini kolaylaştırmayı taahhüt ederler.

2. akid Devletler, Yüksek Komiserliğin veya onu istihdaf edecek herhangi bir Birleşmiş Milletler Teşekkülünün Birleşmiş Milletlerin selahiyetli uzuvlarına rapor vermesini teminen, aşağıdaki hususlar hakkında talep olunacak malûmatı ve istatistikleri münasip bir şekilde vermeyi taahhüt ederler:

a) Mültecilerin hukuki durumu,

b) Bu Sözleşmenin tatbikı,

c) Mültecilere mütaallik mevcut veya yürürlüğe girecek kanun tüzük ve kararnameler.

Milli kanun ve tüzükler hakkında malûmat

Madde 36: akid Devletler, işbu Sözleşmenin tatbikını temin maksadiyle yayınlayabilecekleri kanun ve tüzükleri Birleşmiş Milletler Umumi Kâtibine bildirirler.

Bundan evvelki sözleşmelerle münasebetler

Madde 37: 28 inci maddenin 2 nci fıkrası hükümlerine halel gelmemek şartiyle, işbu Sözleşme, Akıdlar arasında, 5 Temmuz 1922, 31 Mayıs 1924, 12 Mayıs 1926, 30 Haziran 1938 ve 30 Temmuz 1935 tarihli Anlaşmalar ile 28 Ekim 1933, 10 Şubat 1938 tarihli Sözleşmelerin, 14 Eylül 1939 tarihli Protokolün ve 15 Ekim 1946 tarihli Anlaşmanın yerine kaim olmuştur.

BÖLÜM VII: Nihai hükümler

Uyuşmazlıkların halli

Madde 38: Bu sözleşmenin Tarafları arasında Sözleşmenin tefsiri veya tatbiki hakkında zuhur edip diğer yollardan halledilmiş olan uyuşmazlıklar, uyuşmazlık taraflarından birinin talebi üzerine Milletlerarası Adalet Divanına tevdi edilir.

Imza tasdik ve iltihak

Madde 39: 1. Bu Sözleşme Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzaya açık tutulur ve bu tarihten sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi olunur. Birleşmiş Milletler Avrupa Ofisinde 28 Temmuzdan 31 Ağustos 1951 tarihine kadar ve bilâhare Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde 17 Eylül 1951'den 31 Aralık 1952'ye kadar tekrar imzaya açık bulundurulur.

2. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Teşkilatına üye bütün Devletler ile mülteciler ve vatansızların hukuki durumu hakkındaki diplomatik konferansa davet edilen üye olmayan diğer herhangi bir devletin ve Genel Kurul tarafından imzalanmaya davet olunan her devletin imzasına açık tutulur. Sözleşme tasdik olunur ve tasdiknameler Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi olunur.

3. Işbu maddenin 2 nci fıkrasında işaret edilen devletler 28 Temmuz 1961 tarihinden itibaren Sözleşmeye iltihak edebilirler. Iltihak, iltihak vesikasının Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi suretiyle vukubulur.

Sözleşmenin tatbik olunacağı ülkeye dair hüküm

Madde 40: 1. Herhangi bir devlet imza, tasdik veya iltihak sırasında işbu Sözleşmenin milletlerarası sahada temsil ettiği ülkelerin hepsine veya bir veya birkaçına şâmil olacağını beyan edebilir. Böyle bir beyan Sözleşmenin mezkûr devlet hakkında yürürlüğe girdiği tarihte muteber olur.

2. Bu tarihten sonra her zaman, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapılacak bir tebligat ile bu teşmil yapılabilir ve tebligatın Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdii gününü takip eden doksanıncı günden itibaren veya Sözleşmenin mezkûr devlet hakkında yürürlüğe girdiği tarih daha sonra ise, bu tarihte yürürlüğe girer.

3. Bu sözleşmenin imza, tasdik veya iltihak tarihinde tatbik edilemeyeceği ülkeler bakımından, ilgili her devlet, icap ediyorsa, bu ülkeler hükümetlerinin, Anayasa Hükümleri gereğince lüzumlu olan muvafakatlerini almak kaydiyle, Sözleşmenin mezkûr ülkeye tatbikına müncer olacak her türlü tedbiri mümkün olduğu kadar süratle almak imkanını tetkik eder.

Madde 41: Birleşik olmayan veya federal bir devlet hakkında aşağıdaki hükümler tatbik edilir:

a) Bu Sözleşme maddelerinden tatbikı federal teşrîî makamın teşrîî yetkisine ait olanlar hakkında federal hükümetin vecibeleri bu bakımdan federal devlet olmayan tarafların vecibelerinin aynı olacaktır.

b) Bu Sözleşme maddelerinden tatbikı birliği teşkil eden ve federasyonun anayasasına göre teşrîî tedbirler ittihazına mecbur olmayan Devlet, eyalet veya kantonların her birinin teşrîî yetkisine ait olanları, federal hükümet. Devletler, eyaletler veya kantonların yetkili makamlarına en kısa zamanda ve müspet mütalâsıyle bildirir.

c) Bu Sözleşmeye taraf federal bir Devlet, kendisine herhangi bir akid Devletin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri vasıtasiyle tevdi olunacak talebi üzerine, Sözleşmenin herhangi bir hüküm hakkında federasyonda ve bunu teşkil eden birliklerde câri mevzuat ve tatbikata dair mezkûr hükmün teşrîî veya diğer şekilde ne derecede tatbik edildiğini gösteren bir izahname sunar.

Ihtirazi kayıtlar

Madde 42: 1. Her Devlet, imza, tasdik veya iltihak esnasında Sözleşmenin 1, 3, 4, 16(1), 33. 36 - 46 (Dahil) maddeleri haricindeki maddeler hakkında ihtirazi kayıtlar beyan edebilir.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrası mucibince ihtirazi bir kayıt beyan eden her akid Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği bir tebliğ ile bun her zaman geri alabilir.

Yürürlüğe girme

Madde 43: 1. Bu Sözleşme altıncı tabdik veya iltihak vesikasının tevdii tarihini takip eden doksanıncı günü yürürlüğe girer.

2. Sözleşme altıncı tasdik veya iltihak vesikasının tevdiinden sonra tasdik veya iltihak eden Devletlerden hiçbiri hakkında, bu Devletin tasdik veya iltihak vesikasını tevdii tarihini takip eden doksanıncı gün yürürlüğe girer.

Fesih

Madde 44: 1. Her akid Devlet Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine gönderileceği bir tebliğat ile Sözleşmeyi her zaman feshedebilir.

2. Fesih, ilgili Devlet hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından tebligatın alınması tarihinden bir sene sonra hüküm ifade eder.

3. 40 ıncı madde mucibinde bir beyan veya tebliğde bulunan her Devlet, Sözleşmenin tebliğde bildirilen ülkelere artık tatbik edilemeyeceğini bilâhare Birleş-

miş Milletler Genel Sekreterine tebliğ edebilir. Sözleşmenin mevzuubahis ülkeye tatbiki işbu tebliğin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir sene sonra hitam bulur.

Tadil

Madde 45: 1. Her akid Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği tebliğ yoluyla bu Sözleşmenin tadilini her zaman talep edebilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu icabı halinde, bu talep hakkında alınacak tedbirleri tavsiye eder.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin tebliğleri

Madde 46: Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletler üyesi bütün Devletlere ve 39 uncu maddede derpis edilen üye olmayan devletlere aşağıdaki hususları tebliğ eder:

a) Birinci maddenin B kısmında derpis edilen beyan ve tebliğler,

b) 39 uncu maddede derpis edilen imza, tasdik ve iltihaklar,

c) 40 ıncı maddede derpis edilen beyan ve tebliğler;

d) 42 inci maddede derpis edilen beyan olunmuş veya geri alınmış ihtirazi kayıtlar;

e) 43 üncü maddeyi tatbikan, bu Sözleşmenin yürürlüğe gireceği tarih;

f) 44 üncü maddede derpis edilen fesih ve tebliğler;

g) 45 inci maddede derpis edilen tadil talepleri,

Yukarıdaki hususları tasdikan, bu Sözleşmenin yürürlüğe gireceği tarih;

Cenevre'de 28 Temmuz 1952 tarihinde, Fransızca ve Ingilizce metinleri aynı derecede muteber olmak suretiylebir nüsha olarak tanzim edilmistir. Bu nüsha Birleşmiş Milletler Teşkilatı Arşivine tevdi olunur ve tasdiki suretleri bütün Birleşmiş Milletler üyesi Devletlerle 39 uncu maddede derpis edilen aza olmayan Devletlere verilir.

EK

Paragraf 1

1. Bu sözleşmenin 28 inci maddesinde derpis edilen sepalat vesikası ilişikteki nümuneye uygun olur.

2. Bu vesika en az iki dilde tanzim olunur, ikisinden biri Ingilizce Fransızca olur.

Paragraf 2

Vesikayı veren memleketin mevzuatı mahfuz kalam şartiyle, çocuklar anne ve babadan birinin veya istisnai hallerde diğer bir reşit mültecinin seyahat vesikasına kaydonulabilirler.

Paragraf 3

Vesikanın verilmesi için alanıcak harçlar, milli pasaportlara tatbik olunan en düşük harçları tecavüz etmez.

Paragraf 4

Hususi veya istisnai vakalar mahfuz olmak üzere vesika mümkün olduğu kadar çok sayıda memleket için verilir.

Paragraf 5

Vesikanın yürürlük süresi ita eden makamın ihtiyarına göre bir veya iki yıl olur.

Paragraf 6

1. Vesika hâmili kanuni ikametgahını diğer bir ülkeye nakletmediği müddetçe ve vesikayı veren makın ülkesinde muntazam surette ikamet etmekte ise vesikanın yenilenmesi veya süresinin uzatılması ita eden makama aittir. Yeni bir vesika verilmesi, aynı şartlar ile eski vesikayı ifa eden makama aittir.

2. Bu husus için kendilerine hususi yetki verilen diplomatik temsilciler veya konsolosluk makamları, hükümetleri tarafından verilmiş olan seyahat vesikalarının süresini altı ay geçmeyen her süre için uzatmaya yetkilidirler.

3. akid Devletler kanuni ikametgahlarını artık kendi ülkelerinde bulunmayan ve fakat kanuni ikametgahlarının bulunduğu memleketten bir seyahat vesikası alamayan mültecilerin seyahat vesikalarının yenilenmesi veya sürelerinin uzatılması imkanlarını hayırhane şekilde mütalâa ederler.

Paragraf 7

akid Devletler işbu Sözleşmenin 28 inci maddesi hükümleri mucibince verilen vesikaları muteber addederler.

Paragraf 8

Mültecilerin gitmek istediği memleketin yetkili makamları, kendisini memlekete kabul edeceklerse ve bir vizeye lüzum varsa hamil olduğu vesikaya vize vazederler.

Paragraf 9

1. akid Devletler, nihai olarak gidecekleri ülkenin vizesini almış olan mültecilere transit vizeleri vermeyi taahhüt ederler.

2. Herhangi bir yabancıya vize verilmesini haklı gösterebilecek sebeple işbu vize verilmesi reddedilebilir.

Paragraf 10

Çıkış-giriş veya transit vizelerine mütaallik harclar yabancı pasaport vizelerine tatbik olunan asgari tarifeyi tecavüv etmez.

Paragraf 11

Bir mültecinin kanuni ikametgahını değiştirip diğer bir akid Devletin ülkesine yerleşmeşi halinde, 28 inci maddenin hüküm ve şartlarına göre yeni bir vesika verilmesi artık işbu ülkenin yetkili makamına ait olur ve mültecinin bu makama müracaatta hakkı bulunur.

Paragraf 12

Yeni bir vesika veren makam eski vesikayı geri almaya ve eğer vesikada iadesi tasrih ediliyorsa ita eden memlekete iadeye mecburdur.

Aksi takdirde yeni vesikayı veren makam eskisini geri alır ve iptal eder.

Paragraf 13

1. akid Devletlerden her biri kendisi tarafından Sözleşmenin 28 inci maddesine göre verilen bir seyahat vesikası hamilinin, bu vesikanın yürürlük süresi içinde her zaman ülkesine tekrar gelmesine müssade eylemeyi taahhüt eder.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri mahfuz kalmak şartiyle, bir akid Devlet, vesika hamilinin, memleketten çıkanlara veya girenlere tahmili edilen muamelelere tabi olmasını talep edebilir.

3. Istisnai hallerde veya mülteciye muayyen süreli ikamet müsaadesi verilmisse akid Devletlerin adı geçen vesikayı verirken mültecinin avdet edebileceği müddeti üç aydan az olmamak üzere tahdit eylemek hakkı mahfuzdur.

Paragraf 14

Yalnız 13 üncü paragraf hükümleri mahfuz olmak üzere işbu ek hükümleri akid Devletlerin ülkelerinde giriş, transit, geçici ikamet, yerleşme ve çıkış hallerine tatbik edilen kanun ve tüzükleri hiçbir suretle ihlal etmez.

Paragraf 15

Vesikanın verilmesi veya vesikaya vaz'edilen şerhler, hususiyle vatandaşlık bakımından, hâmilinin statüsünün tayin veya ihlal etmez.

Paragraf 16

Vesikanın verilmesi hamiline hiçbir suretle ita eden memleketin diplomatik temsilcileri veya konsolosluk makamlarının himayesini talep etmek hakkını vermez ve bu temsilci veya makamlara da bin himaye hakkı bahsetmez.

(…)

DEKLARASYON

A. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, mezkûr Sözleşmenin 1 inci maddesinin (A) fıkrasında mevzuubahis 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Anlaşmalarına taraf değildir. Ayrıca 30 Haziran 1928 Anlaşmanın şümulüne giren 150 kişi esasen 3527 sayılı Af Kanunu şümulüne girmekle, mezkûr Anlaşmanın memleketimiz sakımından derpis ettiği husus ortadan kalkmıştır. Bu durum muvacehesinde, Cumhuriyet Hükümeti 28 Temmuz 1951 tarihli Sözleşmeyi yukarıdaki Anlaşmalarda müstakil olarak kabul etmektedir.

B. Işbu Sözleşmenin tahmil ettiği vecibeler bakımından Cumhuriyet Hükümeti, 1 inci maddenin (B) fıkrasındaki «1 Ocak 1951›den evvel cereyan eden hadiseler» ibaresini, «1 Ocak 1951›den önce Avrupa›da cereyan eden hadiseler» şeklinde anlamaktadır.

C. Keza Sözleşmenin, 1 inci maddesinin mülteci vasfını kaydına müteadir (C) fıkrasındaki "Vatandaşı bulunduğu memleketin himayesinden kendi isteği ile tekrar istifade ederse, veya, vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar iktisap ederse" ibarelerini Cumhuriyet Hükümeti bu istifade ve iktisap keyfiyetinin sadece alâkadarın talebine değil, aynı zamanda bahis konusu Devletin muvafakatine bağlı bulunduğu şeklinde anlamaktadır.

5.29. MÜLTECİLERİN HUKUKİ STATÜSÜNE İLİŞKİN 1967 PROTOKOLÜ

İŞBU PROTOKOLE TARAF DEVLETLER,

Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşme'nin (bundan böyle Sözleşme diye anılacaktır), sadece 1 Ocak 1951'den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan şahısları kapsadığını dikkate alarak,

Sözleşme'nin kabulünden bu yana, yeni mülteci ortamlarının ortaya çıktığını ve bu nedenle, söz konusu mültecilerin, Sözleşme'nin kapsamına giremeye bileceğini dikkate alarak,

Sözleşme'deki tanımın kapsamına giren bütün mültecilerin, Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanmalarının arzu edilir olduğunu dikkate alarak,

Aşağıdaki konular üzerinde ANLAŞMIŞLARDIR:

1. Madde

1.İşbu Protokole Taraf Devletler, Sözleşme›nin 2 ila 34. maddelerini aşağıda tanımı yapılan mültecilere uygulamayı taahhüt ederler.

2. İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, «mülteci» terimi, Sözleşme›nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut «1 Ocak 1951›den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve .....» ve «söz konusu olaylar sonucunda» ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme›nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şâhıs anlamına gelecektir.

3. Işbu Protokol, Sözleşme›ye Taraf Devletlerce, Sözleşme›nin madde 1 B (1) (a) hükmüne göre yapılanı mevcut duyuruların, madde 1 B (2) çerçevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından da geçerli olması koşuluyla, Taraf Devletler, işbu Protokolü, hiçbir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır.

2. Madde

1.İşbu Protokol›e Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi veya onun yerini alabilecek diğer herhangi bir Birleşmiş Milletler›e bağlı kuruluş ile, görevlerinin yerine getirilmesi sırasında işbirliğinde bulunmayı taahhüt ederler ve özellikle işbu Protokol hükümlerinin uygulanmasına nezaret etme görevini kolaylaştıracaklardır.

2. Yüksek Komiserlik Ofisi›nin veya onun yerini alabilecek diğer herhangi bir Birleşmiş Milletler›e bağlı kuruluşun, Birleşmiş Milletler›in yetkili organlarına

rapor vermesini sağlamak için, işbu Protokol›e taraf Devletler aşağıdaki konular hakkında talep edilecek bilgi ve istatistikleri uygun bir şekilde sağlamayı taahhüt ederler:

(a) Mültecilerin durumu;

(b) İşbu Protokol›ün uygulanması;

(c) Mültecilerle ilgili mevcut veya sonradan yürürlüğe girebilecek kanunlar, yönetmelikler ve kararnameler.

3. Madde

İşbu Protokol›e Taraf Devletler, bu Protokol›ün uygulanmasını sağlamak amacıyla yürürlüğe koyacakları yasaları ve yönetmelikleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri›ne bildireceklerdir.

4. Madde

İşbu Protokol›e Taraf Devletler arasında bu Protokol›ün yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olan ve başka yollarla çözülemeyen herhangi bir uyuşmazlık, bu uyuşmazlığın taraflarından herhangi birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı›na götürülecektir.

5. Madde

İşbu Protokol, Sözleşme›ye Taraf bütün Devletlerin ve herhangi bir Birleşmiş Milletler üyesi Devletin veya herhangi bir ihtisas kuruluşu üyesinin veya Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından katılmaya davet edilmiş olanların Taraf olmasına açık olacaktır. Taraf olma, taraf oluş belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri›ne ulaştırılmasıyla yürürlüğe girecektir.

6. Madde

Federal Devlet Hükmü

Uniter olmayan veya Federal bir devlet için aşağıdaki hükümler uygulanacaktır:

(a) İşbu Protokol›ün, 1. maddesinin 1. fıkrası gereğince uygulanacak olan ve federal yasama organının yasama yetkisine giren Sözleşme maddeleri konusunda, Federal Hükümetin yükümlülükleri, Federal Devlet olmayan Taraf Devletlerin yükümlülükleri ile aynı olacaktır;

(b) İşbu Protokol›ün 1. maddesinin, 1. fıkrası çerçevesinde uygulanması gereken ve Federasyonun anayasal sistemine göre, Federasyonu oluşturan devletlerin, eyaletlerin veya kantonların yasama yetkisi içine giren Sözleşme maddeleriyle ilgili olarak, Federal Hükümet, bu tür maddeleri, mümkün olan en kısa zamanda,

olumlu bir yorumla, federe devletlerin, eyaletlerin veya kantonların yetkili makamlarının dikkatine sunacaktır;

(c) İşbu Protokol›e Taraf Federal bir Devlet, herhangi bir başka Taraf Devletin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri kanalıyla kendisine ileteceği talebi üzerine, Federasyon›un ve onu oluşturan birimlerin, bu Protokol›ün 1. maddesinin 1. fıkrası çerçevesinde uygulamaları gereken herhangi bir belli Sözleşme hükmünün yasama kararları veya diğer önlemlerle, ne oranda uygulandığına dair bilgi verecektir

7. Madde

Çekinceler ve Duyurular

1. Taraf olma sırasında, her Devlet, işbu Protokol'ün 4. maddesi ve Sözleşme'nin 1, 3, 4, 16 (1) ve 33. maddelerinin dışında kalan hükümlerinin, işbu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca uygulanması konusunda, Sözleşmeye taraf Devletin söz konusu madde çerçevesinde koyacağı çekincelerin, Sözleşme'nin kapsamına giren mültecilere uygulanmaması koşulu ile, çekinceler koyabilir.

2. Sözleşme›ye Taraf Devletlerce, Sözleşme›nin 42, maddesine uygun olarak duyurulan çekinceler, geri alınmadıkları sürece, işbu Protokol uyarınca bu devletlerin üstlendikleri yükümlülükler için uygulanacaktır.

3. Bu maddenin 1. fırkasına uygun olarak çekince koyan bir Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne hitaben göndereceği bir bildiri ile bu çekinceyi her zaman için geri çekebilir.

4. Taraf bir Devlet'in, Sözleşme'nin 40. maddesinin 1. ve 2. fıkraları uyarınca yaptığı duyuruların, Protokol'e taraf olurken ilgili Taraf Devletçe Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne aksine bir bildiride bulunmadığı takdirde, işbu Protokol bakımından da, yürürlükte olacağı kabul edilecektir. Sözleşme'nin 40. maddesinin 2. ve 3. fıkraları ile 44. maddesinin 3. fıkrası hükümlerinin bire bir (mutatis mutandis) yürürlükte olacağı kabul edilecektir.

8. Madde

Yürürlüğe Girme

1.İşbu Protokol, altıncı taraf olma belgesinin ulaştığı gün yürürlüğe girecektir.

2.İşbu Protokole altıncı taraf olma belgesinin ulaştırılmasından sonra katılan her Devlet için Protokol, katılma belgesinin bu Devlet tarafından ulaştırıldığı tarihte yürürlüğe girecektir.

9. Madde

Taraf Olmaya Son Verme

1. Herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir bildiri ile işbu Protokol'e Taraf olmaktan herhangi bir zamanda vazgeçebilir.

2. İlgili Taraf Devlet için, böyle bir vazgeçme, bu vazgeçiş bildirisinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından alındığı tarihinden bir yıl sonra geçerli olacaktır.

10. Madde

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Duyuruları Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, yukarıdaki V. maddede Adı bahsedilen Devletleri, işbu Protokol'ün yürürlüğe giriş tarihinden, taraf oluşlardan, konan çekincelerden, geri çekilen çekincelerden, taraf olmaktan vazgeçmelerden ve bunlarla ilgili duyurularla bildirilerden haberdar edecektir.

11. Madde

Birleşmiş Milletler Sekreterliği Arşivinde Saklanma

Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede geçerli bulunan işbu Sözleşme'nin, Genel Kurul Başkanı ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından imzalanmış bir örneği, Birleşmiş Milletler Sekreterliği arşivlerine gönderilecektir. Genel Sekreter işbu Protokol'ün onaylanmış örneklerini Birleşmiş Milletler üyesi bütün Devletlere ve yukarıda V. maddede bahsi geçen diğer Devletlere gönderecektir

5.30. TÜM GÖÇMEN İŞÇİLERİN VE AİLE FERTLERİNİN HAKLARININ KORUNMASINA DAİR ULUSLARARASI SÖZLEŞME

Başlangıç

Bu Sözleşmeye Taraf Olan Devletler,

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiş insan hakları ile ilgili temel belgelerde yer alan ilkeleri, özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini, (217 A (III) Sayılı Karar); Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Anlaşmayı (2200 A (XXI) Sayılı Karar eki); Medenî ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Anlaşmayı (2200 A (XXI) Sayılı Karar eki, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Anlaşmayı (2106 A (XX) Sayılı Karar eki) ve Çocukların Haklarına Dair Anlaşmayı (34/180 Sayılı Karar eki) gözönüne alarak;

Uluslararası Çalışma Teşkilâtının görev çerçevesi içinde oluşturulmuş ilgili belgelerde belirlenen standartlar ve ilkeleri, özellikle, İş Bulma Amaçlı Göç ile İlgili Anlaşmayı (97 Sayılı), Aşağılayıcı Şartlarda Göçler ve Göçmen İşçilere Yapılacak Muamele ve Sağlanacak İmkânlar Konusunda Eşitlik Prensibinin Teşviki ile İlgili Anlaşmayı (143 Sayılı), İş Bulma Amaçlı Göç ile İlgili Tavsiyeyi (86 Sayılı), Göçmen İşçilerle İlgili Tavsiyeyi (151 Sayılı), Zorla veya Kuvvet Kullanarak İşgücü İstihdam Etmenin İlga Edilmesine Dair Anlaşmayı (105 Sayılı) gözönüne alarak;

Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtının Eğitimde Ayırımcılığın Önlenmesine Dair Anlaşması'nda (Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Serisi, Cilt No. 429, Sayı 6193) belirtilen ilkelerin önemini tekrar teyid ederek;

İşkencenin ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ve Küçültücü Muamele ve Cezanın Önlenmesine Dair Anlaşmayı (39/46 Sayılı Kararın eki); Suçun Önlenmesi ve Sanıklara Yapılacak Muameleye Dair Dördüncü Birleşmiş Milletler Kongresi Bildirisini (Bakınız: Suçun Önlenmesi ve Sanıklara Yapılacak Muamele Konusunda Dördüncü Birleşmiş Milletler Kongresi, Kyoto, Japonya, 17-26 Ağustos 1979: Sekreterya tarafından hazırlanan rapor (B.M. Yayınları, Satış No. : E.71.IV.8)), Yasa Uygulayıcılarının Davranış Biçimleri (34/169 Sayılı Karar ve eki) ve Köleliğin Önlenmesi ilgi İlgili Anlaşmaları (Bakınız: İnsan Hakları: Uluslararası Belgeler Derlemesi (B.M. Yayınları, Satış No. : E.88.XIV.I) hatırda tutarak,

Uluslararası Çalışma Teşkilâtının amaçlarından birinin, Anayasasında da ifade edildiği üzere, yabancı ülkelerde istihdam edilen işçilerin menfaatlerinin korunması olduğunu hatırlayarak ve anılan örgütün göçmen işçiler ve aile fertleri ile ilgili konulardaki bilgi birikimini ve tecrübelerini akılda tutarak;

Göçmen işçiler ve aile fertleri ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Teşkilâtının muhtelif organlarında, özellikle, başta, İnsan Hakları Komisyonu, Sosyal Kalkınma Komisyonu, B.M. Gıda ve Tarım Teşkilâtı, B.M. Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı, Dünya Sağlık Teşkilâtı'nda ve diğer uluslararası teşekküllerde yapılmış ve yapılmakta olan çalışmaların önemini müdrik olarak,

Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarının korunmasına yönelik olarak bölgesel veya ikili düzeyde bazı Devletler tarafından gerçekleştirilen gelişmeleri ve bu alanda ikili ve çok taraflı sözleşmeler imzalanmasının önem ve faydasını da keza müdrik olarak,

Milyonlarca insanı ilgilendiren ve uluslararası toplumda çok sayıda Devleti etkileyen göç olayının önemini ve kapsamını idrak ederek,

Göçmen işçi hareketlerinin Devletler ve ilgili halklar üzerindeki etkilerinin bilincinde olarak ve göçmen işçilere ve aile fertlerine yapılacak muamele ile ilgili temel ilkelerin kabul edilmesi yoluyla Devletlerin tutum ve davranışları arasında uyum sağlanmasına katkıda bulunabilecek kuralları tesis etmeyi arzu ederek,

Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin diğer nedenler yanında, Orijin Devletten ayrı olmaları ve İstihdam Devletinde bulunmaktan dolayı güçlüklerle karşılaşabilmeleri gibi nedenlerle, sık sık içine düştükleri hassas durumu dikkate alarak,

Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarının her yerde yeterli şekilde tanınmamış olduğu ve bu nedenle bu hakların uygun biçimde uluslararası korunma altına alınmalarının gerektiği inancında olarak,

Özellikle ailelerin parçalanmasına yol açması sebebiyle, göç olayının göçmen işçilerin hem kendileri, hem de aile fertleri bakımından sık sık ciddî sorunlara neden olduğu gerçeğini gözönüne alarak,

Göç olayının neden olduğu insanî sorunların göçün düzensiz bir ortamda yapılması halinde çok daha ciddî sorunlara yol açtığını akılda tutarak ve bu nedenle gizli göçmen işçi hareketlerinin ve işçi kaçakçılığı olaylarının, aynı zamanda göçmen işçilerin temel insan haklarının korunmasını sağlayarak önlenmesi ve ortadan kaldırılması amacına yönelik uygun tedbirlerin alınmasının teşvik edilmesi gereğine inanarak;

Kayıtlı olmayan veya düzensiz bir durumda bulunan işçilerin diğer işçilere göre genelde daha olumsuz koşullar içinde istihdam edildiklerini ve bazı işverenlerin haksız rekabet koşullarının sağlayacağı menfaatlerden yararlanmak amacıyla bu tür işçileri istihdam etmek eğiliminde olduklarını gözönüne alarak,

Tüm göçmen işçilerin temel insan haklarının daha geniş bir şekilde tanınması halinde düzensiz bir durumda bulunan göçmen işçilerin istihdam edilmesi yolları-

na başvurulmasının cazip olmaktan çıkarılabileceği ve bunun da ötesinde durumları mahallî mevzuata uygun olan göçmen işçilere ve aile fertlerine belirli bazı ilave haklar verilmesinin tüm göçmenleri ve işverenleri ilgili Devletler tarafından tesis edilmiş kanunlara ve kurallara uymaya ve saygı göstermeye teşvik edeceğini de gözönüne alarak, Bu nedenle evrensel olarak uygulanabilecek kapsamlı bir anlaşma metni içinde temel kuralları teyid ve tesis etmek suretiyle, tüm göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarının uluslararası korunmasının gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulduğuna inanarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Kapsam ve Tanımlar

Madde 1:

1. Bu Sözleşme bundan sonra belirtilen durumlar istisna olmak üzere, cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasal veya diğer görüş, millî, etnik veya sosyal köken, taabiyet, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medenî hal, doğum veya diğer statüler açısından hiçbir farklılık gözetilmeksizin, tüm göçmen işçilere ve ailelerine uygulanır.

2. Bu Sözleşme göçmen işçilerin ve aile fertlerinin, göçe hazırlık, hareket, transit geçiş ve İstihdam Devletinde kazanç getiren bir işte çalışma ve ikamet süresinin tamamı ile Orijin Devlete veya mutad olarak ikamet edilen Devlete dönüş dahil olmak üzere, göç sürecinin tamamı süresince uygulanacaktır.

Madde 2:

Bu Sözleşme metninde yer alan;

1. "Göçmen İşçi" kavramı, vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir Devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan bir kişiye atıfta bulunur.

2. (a) "Sınır İşçisi" kavramı, komşu bir Devlette mutad ikametgâhını muhafaza eden ve normal olarak her gün veya en az haftada bir kez normal ikametgâhına dönen bir göçmen işçiye atıfta bulunur.

(b) "Mevsimlik İşçi" kavramı, niteliği gereği mevsimsel şartlara bağımlı olan ve sadece yılın bir kısmında yapılabilen işi yapan bir göçmen işçiye atıfta bulunur.

(c) Balıkçıları da içeren "Gemi Adamı" kavramı, vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir Devlete kayıtlı bir gemide istihdam edilen bir göçmen işçiye atıfta bulunur.

(d) "Sahil Açığındaki Tesiste Çalışan İşçi" kavramı, vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir Devletin egemenlik alanı içinde yeralan bir sahil açığındaki tesiste istihdam edilen bir göçmen işçiye atıfta bulunur.

(e) "Gezici İşçi" kavramı, bir Devlette mutad ikametgâhı olan, fakat yaptığı işin niteliği dolayısıyla, kısa süreler için, başka bir Devlete veya Devletlere seyahat etmek mecburiyetinde olan bir göçmen işçiye atıfta bulunur.

(f) "Projeye Bağlı İşçi" kavramı, istihdam edileceği Devlete belirli bir süre için ve sadece işvereni tarafından bu Devlette gerçekleştirilmekte olan bir projede çalışmak üzere kabul edilen bir göçmen işçiye atıfta bulunur.

(g) "Belirli Bir İş İçin İstihdam Edilen İşçi" kavramı, aşağıda tarif edilen bir göçmen işçiye atıfta bulunur.

(i) İşvereni tarafından, kısıtlı ve belirlenmiş bir süre ile belirli bir görevi yerine getirmek için, istihdam edileceği bir Devlete gönderilen göçmen bir işçi; veya

(ii) Profesyonel, ticarî, teknik veya diğer yüksek düzeyde özel yetenek gerektiren bir işte kısıtlı ve belirli bir zaman için görevli göçmen bir işçi; veya

(iii) İstihdam Devletindeki işvereninin isteği üzerine kısıtlı ve belirli bir süre için geçici veya kısa süreli bir işte çalışan göçmen bir işçi;

Oturma müsaadesinin bitim tarihinde veya şayet bu özel görevi veya işi daha fazla yürütmüyor ise daha erken bir tarihte göçmen işçinin İstihdam Devletinden ayrılması talep edilir.

(h) "Serbest Çalışan İşçi" kavramı, bir çalışma mukavelesi olmadan kazanç getiren bir faaliyetle iştigal eden ve hayatını normal olarak bu şekilde ya tek başına ya da aile fertleri ile birlikte çalışarak kazanan göçmen bir işçiye ve İstihdam Devletinde uygulanan mevzuat veya ikili veya çok taraflı anlaşmalar uyarınca "serbest çalışan işçi" olarak tanınan diğer herhangi bir göçmen işçiye atıfta bulunur.

Madde 3:

Bu Sözleşme aşağıda belirtilen kişilere uygulanmayacaktır:

(a) Kabulleri ve statüleri genel uluslararası hukuk veya uluslararası özel anlaşmalar veya sözleşmeler ile düzenlenen uluslararası kuruluşlar ve temsilcilikler tarafından gönderilen veya istihdam edilen kişiler veya resmî

görevleri ifa etmek üzere bir Devlet tarafından ve ülke dışına gönderilen veya istihdam edilen kişiler;

(b) Bir Devlet tarafından veya onun adına kalkınma programlarına ve diğer işbirliği programlarına katılmak üzere, ülke dışına gönderilen veya ülke dışında istihdam edilen, kabulü ve statüsü istihdam eden Devlet ile aktedilmiş anlaşma ile düzenlenen ve bu anlaşma uyarınca göçmen işçi sayılmayan kişiler;

(c) Kendi Devletinden başka bir Devlette yatırımcı olarak ikametgâh edinen kişiler;

(d) İlgili Taraf Devletin ulusal mevzuatında veya o Taraf Devleti bağlayan uluslararası anlaşmalarda öngörülmemişse, mülteciler ve vatansızlar;

(e) Öğrenciler ve stajyerler;

(f) İstihdam sağlayan Devlette ikamet etmelerine ve kazanç getirici bir faaliyette bulunmalarına müsaade edilmeyen gemi adamları ve sahil açığında kurulmuş bir tesiste çalışan işçiler.

Madde 4:

Bu Sözleşmenin amaçları doğrultusunda "aile fertleri" kavramı, göçmen işçilerle evli kişilere veya onlarla yürürlükte olan mevzuat uyarınca evlenmeye eşit neticeler doğuran bir ilişki içinde bulunan kişilere, kendilerine bağımlı çocuklarına ve yürürlükteki kanunlar veya ilgili Devletler arasında aktedilmiş ikili veya çok taraflı anlaşmalar uyarınca aile ferdi sayılan diğer bağımlı kişilere atıfta bulunur.

Madde 5:

Bu Sözleşmenin amaçları doğrultusunda, göçmen işçiler ve aile fertleri;

(a) İstihdam sağlayan Devlete o Devletin kanunları ve o Devletin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar uyarınca, girmek, oturmak ve kazanç getirici bir faaliyette bulunmak üzere müsaade verilmişse kayıtlı ve düzenli durumda olarak değerlendirilirler;

(b) Bu maddenin yukarıdaki (a) alt paragrafında öngörülen şartlara uymuyorlarsa kayıtsız ve düzensiz durumda olarak değerlendirilirler.

Madde 6:

Bu Sözleşmenin amaçları doğrultusunda;

(a) "Orijin Devlet" kavramı ilgili kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu Devlet anlamına gelir;

(b) "İstihdam Devleti" kavramı, duruma göre, göçmen işçinin kazanç getirici bir faaliyette bulunacağı, bulunmakta olduğu veya bulunmuş olduğu bir Devlet anlamına gelir;

(c) "Transit Devlet" kavramı, ilgili kişinin İstihdam Devletine gitmek, veya İstihdam Devletinden Orijin Devlete veya mutad ikametgâhı bulunduğu Devlete gitmek amacıyla transit geçiş yaptığı herhangi bir Devlet anlamına gelir.

KISIM II

HAKLAR KONUSUNDA AYIRIMCILIK YAPILMAMASI

Madde 7:

Taraf Devletler, insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmeler uyarınca, kendi ülkeleri içinde yaşayan veya yasal yetki alanına giren tüm göçmen işçilere ve aile fertlerine, cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasal veya diğer görüşler, millî, etnik veya sosyal köken, vatandaşlık, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medenî durum, doğum veya diğer statüler gibi nedenlerle hiçbir ayırımcılık yapmaksızın bu Sözleşmede öngörülen haklara saygı göstermeyi ve uygulamayı taahhüt ederler.

KISIM III

TÜM GÖÇMEN İŞÇİLERİN VE AİLE FERTLERİNİN İNSAN HAKLARI

Madde 8:

1. Göçmen işçileri ve aile fertleri Orijin Devletleri dahil her Devleti terketmekte hürdürler. Bu hak kanunda öngörülen sınırlamalar, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı veya ahlâkını veya diğer şahısların hak ve hürriyetlerini korumak için gerekli sınırlamalar ve bu Sözleşmede tanınan diğer haklarla uyumlu sınırlamalar istisna olmak üzere, hiçbir sınırlamaya tabi tutulamaz.

2. Göçmen işçiler ve aile fertleri kendi Orijin Devletlerine her zaman girmek ve orada kalmak hakkına sahip olacaklardır.

Madde 9:

Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin yaşama hakkı kanunla korunacaktır.

Madde 10:

Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdi işkenceye veya zalimane, insanlıkdışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz.

Madde 11:

1. Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdi esarete veya zorbalıkla çalıştırılmaya tabi tutulamaz.

2. Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdinden güç kullanılarak veya zorla çalışma talebinde bulunulamaz.

3. Bu maddenin 2 nci paragrafı, bir suçun cezası olarak ağır iş ve hapis cezalarının kanunla hükmedilebileceği Devletlerde, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş bir karar gereğince ağır şartlarda çalışma cezasının uygulanmasına engel teşkil etmez.

4. Bu maddenin amacı doğrultusunda "Kuvvet kullanılarak veya zorla çalıştırılmak" kavramı aşağıdaki hususları kapsamaz:

a) Bu maddenin 3 üncü paragrafında bahsekonu edilmeyen, bir mahkemenin yasal bir kararı gereğince tutuklu bulunan veya böyle bir tutukluluk durumundan şartlı olarak serbest bırakılmış bir kişiden normal olarak istenen herhangi bir iş veya hizmet,

b) Toplumsal yaşam ve refahı tehdit eder nitelikte olağanüstü durumlarda veya doğal afet karşısında yapılması istenen herhangi bir hizmet;

c) Normal medenî yükümlülükler arasında yer alan ve aynı zamanda ilgili Devletin vatandaşları için de zorunlu olan herhangi bir iş veya hizmet.

Madde 12:

1. Göçmen işçiler ve aile fertleri düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptirler. Bu hak, kendilerinin seçeceği bir dine veya inanca sahip olmak veya geçmek hürriyetini ve bireysel veya diğer kişilerle bir topluluk meydana getirmiş olarak din ve inançlarını ibadet, dinî kurallara bağlılık, uygulama ve öğretme şeklinde açıklamak hürriyetini kapsar.

2. Göçmen işçiler ve aile fertleri, kendi seçtikleri bir dine veya inanca sahip olmak veya geçmek özgürlüklerine zarar verecek zorlamalara maruz bırakılamazlar.

3. Bir insanın dinini veya inancını açıklama hürriyeti ancak kanunda tarif edilen ve kamu güvenliğinin, düzeninin, sağlığının veya ahlâkının veya başkalarının temel hak ve hürriyetlerinin korunması açısından lüzumluolan sınırlamalara tabi tutulabilirler.

4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, en az birisi göçmen işçi olan ebeveynlerin ve uygulanabilmesi durumunda, kanunî vasilerin, çocuklarına kendi inançları doğrultusunda din ve ahlâk eğitimi verme özgürlüklerine saygı göstermeyi taahhüt ederler.

Madde 13:

1. Göçmen işçiler ve aile fertleri dışarıdan müdahale olmaksızın fikir ve düşünce özgürlüğüne sahip olacaklardır.

2. Göçmen işçiler ve aile fertleri ifade hürriyetine sahip olacaklardır; bu hak, her türlü bilgiyi ve düşünceyi, sınır tanımaksızın, sözlü, yazılı veya basılı olarak,

sanat şeklinde veya kendi seçecekleri bir araç vasıtasıyla, araştırmak, almak ve yaymak hürriyetini de kapsayacaktır.

3. Bu maddenin 2 nci paragrafında öngörülen hakkın kullanılması beraberinde özel yükümlülükler ve sorumluluklar getirir. Bu nedenle, bu hak bazı kısıtlamalara tabi tutulabilir, ancak bunlar sadece kanunla belirlenen kısıtlamalar olabilir ve aşağıda belirtilen nedenlere dayanabilir:

a) Diğer kişilerin haklarına ve haysiyetlerine saygı göstermek için,

b) İlgili Devletlerin millî güvenliğinin veya kamu düzeninin veya kamu sağlık ve ahlâkının korunabilmesi için,

c) Herhangi bir şekilde savaş propagandasının önlenmesi için;

d) Ayırımcılığı, düşmanlığı veya şiddeti körükleyen millî, ırksal veya dinsel nefret duygularının herhangi bir şekilde savunulmasının önlenmesi amacıyla.

Madde 14:

Hiçbir göçmen işçinin veya aile ferdinin özel hayatına, ailesine, konutuna, mektuplaşmasına veya diğer şekilde haberleşmesine keyfî ve gayrî kanunî müdahalelerde bulunulamaz; şeref ve haysiyetlerine gayrî kanunî saldırılar yapılamaz. Herbir göçmen işçi ve aile ferdî bu tür saldırılara ve müdahalelere karşı kanunun öngördüğü korumadan yararlanma hakkına sahip olacaktır.

Madde 15:

Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdi, ister bireysel, ister başkalarıyla ortak olarak mal-mülk edinme hakkından keyfî bir şekilde mahrum bırakılamaz. İstihdam Devletinde yürürlükte olan kanunlar uyarınca, bir göçmen işçinin veya aile ferdinin sahip olduğu değerler kısmen veya tamamen kamulaştırıldığı takdirde, ilgili şahsın adil ve yeterli tazminat almaya hakkı olacaktır.

Madde 16:

1. Göçmen işçiler ve aile fertleri özgürlük ve kişi güvenliği hakkına sahip olacaklardır.

2. Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin ister kamu görevlilerinden ister özel kişiler, gruplar veya kuruluşlardan kaynaklansın, şiddet, fiziksel incinme, tehdit ve korkutma gibi eylemlere karşı Devlet tarafından etkili biçimde korunmaya hakları olacaktır.

3. Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin kimliklerinin kontrolü kanun uygulayıcısı görevliler tarafından kanunla belirlenen usullere uygun olarak yapılacaktır.

4. Göçmen işçiler ve aile fertleri, bireysel veya toplu olarak, keyfî tutuklamaya

veya gözaltına almaya maruz bırakılamazlar; kanunla belirlenen usullere uygun durumlar ve nedenler dışında özgürlüklerinden mahrum edilemezler.

5. Tutuklandıkları zaman, göçmen işçiler ve aile fertleri, imkânlar ölçüsünde anladıkları bir lisanla, tutuklanma sebepleri hakkında bilgilendirilecekler ve anladıkları bir lisanla kendilerine yöneltilen suçlamalar hakkında gecikmeksizin kendilerine bilgi verilecektir.

6. Göçmen işçiler ve aile fertleri, ceza gerektiren bir suç iddiasıyla gözaltına alındıklarında veya tutuklandıklarında, yetkili hâkim veya kanunla yargılama yetkisi verilmiş bir görevlinin önüne çıkarılacaklar ve makul bir süre içerisinde yargılanacak ya da serbest bırakılacaklardır. Yargılanmayı bekleme süresi boyunca tutuklu bulundurulmaları genel bir kural olmamalıdır; ancak serbest bırakılmak, yargı sürecinin herhangi bir aşamasında ve gerekirse, kararın ifası için, tekrar yargı önünde ispat-ı vücut edilmesini güvenceye almak koşuluna bağlı kılınabilir.

7. Bir göçmen işçi veya aile fertlerinden birisi tutuklandığı veya yargılanmak üzere cezaevine konulduğu veya başka herhangi bir şekilde gözaltına alındığı takdirde;

a) Vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu Orijin Devletin veya o Devletin menfaatlerini temsil eden bir Devletin diplomatik veya konsolosluk makamları, tutuklanan kişi talep ettiği takdirde, tutuklanma veya gözaltına alınma durumu ve sebepleri hakkında gecikmeksizin bilgilendirilmelidirler:

b) İlgili kişi anılan makamlarla haberleşme hakkını haiz olacaktır. İlgili kişinin anılan makamlara göndermek istediği herhangi bir haber gecikmeksizin ulaştırılmalıdır ve ilgili kişi ayrıca anılan makamlar tarafından gönderilen mesajları gecikmeksizin almak hakkına sahip olacaktır.

c) İlgili kişi, anılan makamların temsilcileriyle görüşmek ve kendi yasal temsil edilme hakkına ilişkin olarak onlarla düzenlemeler yapmak üzere, bu hak ve varsa ilgili Devletler arasında yürürlükte olan anlaşmalardan kaynaklanan haklar konusunda gecikmeksizin bilgilendirilecektir.

8. Tutuklama veya gözaltına alınma yoluyla hürriyetlerinden mahrum kalan göçmen işçiler veya aile fertleri, tutukluluk durumlarının kanuna uygun olup olmadığının gecikilmeksizin karara bağlanabilmesi ve gözaltına alınma hali yasal değilse serbest bırakılmaları amacıyla yetkili bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptirler.

Mahkemeye başvurduklarında, şayet kullanılan lisanı konuşamıyorlar veya anlayamıyorlarsa, kendilerine, gerekirse malî yük getirmeyecek şekilde, ücretsiz tercüman hizmetleri sağlanmalıdır.

9. Yasalara aykırı şekilde tutuklanan veya gözaltına alınan göçmen işçilerin ve aile fertlerinin tazminata yasal hakları olacaktır.

Madde 17:

1. Hürriyetlerinden mahrum kalan göçmen işçiler ve aile fertlerine temel insan haysiyeti ve kültürel kimlikleri bakımından saygılı ve insanca muamele yapılacaktır.

2. Sanık durumundaki göçmen işçiler ve aile bireyleri, istisnaî şartlar dışında, hüküm giymiş kişilerden ayrı tutulacaklar ve haklarında henüz hüküm verilmemiş kişi olarak durumlarına uygun muamele göreceklerdir.

Sanık gençler yetişkinlerden ayrı tutulacaklar ve mümkün olabilecek en kısa zamanda yargılanmak üzere mahkeme önüne çıkarılacaklardır.

3. Herhangi bir göçmen işçi veya aile ferdi, bir Transit Devletinde veya bir İstihdam Devletinde göç ile ilgili yasaların ihlali sebebiyle gözaltına alınması halinde, imkânlar ölçüsünde, hüküm giymiş veya yargılanmak üzere

gözaltında bulunan kişilerden ayrı bir yerde bulundurulacaktır.

4. Yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş karar gereğince geçirilmekte olan hapis süresince, göçmen işçiye veya aile ferdine yapılacak muamelenin temel amacı onun topluma yeniden kazandırılması olacaktır. Genç hükümlüler yetişkinlerden ayrı bir yerde bulundurulacaklar ve yaş ve hukukî statülerine uygun muamele göreceklerdir.

5. Gözaltı veya tutukluluk süresince, göçmen işçiler ve aile fertleri, aile fertleri tarafından kendilerine yapılacak ziyaretler sırasında bulundukları ülkenin vatandaşlarına sağlanan haklardan aynen yararlanacaklardır.

6. Bir göçmen işçinin hürriyetinden mahrum bırakılması halinde, ilgili Devletin yetkili organlarınca, eş ve küçük çocuklar başta olmak üzere, işçinin aile fertleri bakımından ortaya çıkabilecek sorunlar dikkate alınacaktır.

7. Göçmen işçiler ve aile fertleri, Transit Devlette veya İstihdam Devletinde yürürlükteki kanunlar uyarınca gözaltına alındıkları veya tutuklandıklarında, anılan Devletlerin aynı durumdaki vatandaşları ile eşit haklardan yararlanacaklardır.

8. Bir göçmen işçi veya aile ferdi, göç ile ilgili yasaların herhangi bir şekilde ihlal edilip edilmediğinin tespiti amacıyla gözaltına alınması durumunda, yapılan işlemlere ilişkin masrafları ödemeyeceklerdir.

Madde 18:

1. Göçmen işçiler ve aile fertleri, yargı organları önünde, ilgili devletin vatandaşlarının sahip oldukları haklara eşit şekilde sahip olacaklardır. Kendilerine yö-

neltilen cezaî iddiaların veya bir dava ile ilgili hak ve yükümlülüklerinin tespitinde, kanunlar uyarınca oluşturulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil ve kamuya açık biçimde haklarını savunma imkânına sahip olacaklardır.

2. Haklarında cezaî müeyyide gerektiren bir suçtan dolayı dava açılmış göçmen işçiler ve aile fertleri, yasalara göre suçlulukları kanıtlanıncaya kadar suçsuz sayılacaklardır.

3. Haklarındaki cezaî müeyyide gerektiren iddiaların tespitinde, göçmen işçiler ve aile fertleri aşağıda açıklanan asgarî güvencelere sahip olacaklardır:

a) Kendilerine yöneltilen iddiaların türü ve nedenleri hakkında, anladıkları bir lisanda, gecikmeksizin ve ayrıntılı şekilde, bilgilendirilmeleri;

b) Savunmalarını hazırlayabilmeleri ve seçecekleri avukatlarla haberleşebilmeleri için yeterli süre ve olanaklara sahip olmaları;

c) Gereksiz gecikmeler olmaksızın yargılanmaları;

d) Kendilerinin de katıldıkları duruşmalarda yargılanmaları, kendilerini şahsen veya kendileri tarafından seçilen avukatlar aracılığıyla savunmaları; eğer avukat yardımından yararlanmıyorlarsa bu hususta hakları hakkında kendilerine bilgi verilmesi; adalet sürecinin gerekliliklerinin lüzumlu kıldığı hallerde ve parasal güçlerinin ödemede bulunmaya yeterli olmaması durumunda herhangi bir ödeme yapmaksızın kendilerine tahsis edilecek avukatların yardımından yararlanmaları;

e) Aleyhlerine tanıklık yapmak isteyen kişilere soru sorabilmeleri ve kendi aleyhlerindeki tanıkları incelemek ve kendi aleyhlerine tanıklık yapan kişilerin haiz oldukları hakların aynına sahip olacak şekilde kendi leyhlerine tanıklık yapabilecek tanıkların katılımını sağlamak;

f) Mahkemede kullanılan lisanı anlayamıyor veya konuşamıyorlarsa, tercüman yardımından ücretsiz olarak yararlanmaları;

g) Kendi aleyhlerine tanıklık yapmaya ve suçlarını itirafa zorlanmamaları.

4. Genç kişilerle ilgili durumlarda, yargılama usulü, sözkonusu kişilerin rehabilitasyonunun teşvik edilmesinin arzu edilirliği ve yaşlarını göz önüne alacak şekilde olacaktır.

5. Bir suçtan dolayı hüküm giyen göçmen işçilerin ve aile fertlerinin, kendileri ile ilgili hükmün ve tayin edilen cezanın kanunlar uyarınca, daha üst bir mahkeme tarafından gözden geçirilmesine hakları olacaktır.

6. Bir göçmen işçi veya bir aile ferdi, yetkili mahkemenin nihaî kararı ile bir suçtan dolayı cezalandırıldığında daha sonra karar değiştirilirse veya daha sonra ortaya çıkan delillerin, kararın yanlış olduğunu tartışmasız şekilde göstermesi so-

nucu ilgili affa uğrarsa, daha sonra ortaya çıkan delillerin ilk yargılanma sırasında ortaya çıkarılmamasında ilgilinin tamamen veya kısmen bir sorumluluğu olmadığı takdirde, karar sonucu uğramış olduğu mağduriyet dolayısıyla, ilgilinin kanunlar uyarınca, tazminat elde etmeye hakkı olacaktır.

7. Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdi, ilgili Devletin kanunları ve ceza usulü hukuku uyarınca hüküm giymiş veya affedilmiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı tekrar yargılanamaz veya cezalandırılamaz.

Madde 19:

1. Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdi, işlendiği zamanda, ulusal veya uluslararası hukuk bakımından cezaî hüküm gerektiren bir suç teşkil etmeyen herhangi bir fiil veya ihmal dolayısıyla, cezaî hüküm gerektiren bir suç ile suçlanamaz ve onlara suçun işlendiği anda yürürlükte olan yasaların öngördüğü cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Suçun işlenmesinden sonra, yeni bir yasal düzenleme ile, o suç için daha hafif bir ceza getirilmişse, ilgili, öngörülen hafif şartlardan yararlandırılır.

2. Cezaî hüküm gerektiren bir suç işlemiş olan bir göçmen işçi veya ailesi hakkında cezaî hüküm verilirken, ikamet hakkı veya çalışma hakkı başta olmak üzere, göçmen işçinin statüsü ile ilgili insanî mülahazalar göz önüne alınmalıdır.

Madde 20:

1. Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdine, herhangi bir sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemiş olmaları nedeniyle hapis cezası verilemez.

2. Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdi sadece iş sözleşmesinden kaynaklanan bir yükümlülüğü yerine getirmemiş olması dolayısıyla, söz konusu yükümlülük ikamet veya çalışma müsaadesinin bir şartını teşkil etmedikçe, ikamet veya çalışma izninden mahrum bırakılamaz veya sınır dışı edilemez.

Madde 21:

Kanunlara uygun şekilde yetkili kılınmış kamu görevlileri dışında, bir kimsenin kimlik belgelerine, ülkeye giriş, ikamet ve çalışma izinleri ile ilgili belgelere el koyması, imha etmesi veya imha etmeye teşebbüs etmesi gayri kanunidir. Ayrıntılı bir tutanak düzenlenip ilgiliye verilmeden, bu tür belgelere el konulamaz. Bir göçmen işçinin ve aile ferdinin pasaportunun veya aynı değerdeki belgesinin imhasına hiçbir şekilde müsaade edilemez.

Madde 22:

1. Göçmen işçiler ve aileleri fertleri toplu sınır dışı edilme tedbirlerine maruz bırakılamazlar. Her bir sınır dışı edilme durumu bireysel olarak incelenir ve karara bağlanır.

2. Göçmen işçiler ve aile fertleri, ancak, kanunlara uygun olarak yetkili makamın vereceği karar gereğince, bir Taraf Devletin ülkesinden sınır dışı edilebilir.

3. Bu karar anladıkları bir lisanda kendilerine duyurulur. Millî güvenlikle ilgili istisnaî durumlar saklı kalmak üzere, karar ve gerekçeleri, aksine zorunluluk yoksa ilgiliye yazılı olarak bildirilir. İlgili şahıslar bu haklar konusunda önceden veya en geç kararın duyurulması sırasında bilgilendirilir.

4. Yetkili yargı organı tarafından alınmış nihaî bir kararın söz konusu olduğu durumlar hariç, ilgili kişinin sınırdışı edilmemesini gerektiren nedeni zorunlu ulusal güvenlik nedenleri aksini gerektirmediği sürece, yetkili makama duyurmaya veya durumunun yeniden gözden geçirilmesini talep etmeye hakkı olacaktır. Durumunun yeniden gözden geçirilmesine kadar ilgili kişi, sınırdışı edilme kararının askıya alınmasını isteyebilir.

5. Şayet icra edilmiş bir sınırdışı kararı bilahare iptal edilirse, ilgili şahsın kanunlar uyarınca tazminat talep etme hakkı doğar ve ilk karar ilgili şahsın ilgili Devlete geri dönmesini önlemek için kullanılamaz.

6. Sınırdışı edilme halinde, ilgili şahsa ülkeden ayrılmadan önce veya sonra, ücret ve sair alacakları ve borçları ile ilgili hususları çözümlemek üzere makul bir fırsat tanınır.

7. Sınırdışı edilme kararının uygulanmasına halel getirmemesi koşuluyla, sınırdışı edilecek göçmen işçi veya aile ferdi, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu Devletten başka bir Devlete gitmeye teşebbüs edebilir.

8. Sınırdışı edilmesinin gerektirdiği masraflar, göçmen işçi veya ailesi fertleri tarafından karşılanmaz. İlgili kişiden seyahat masraflarını karşılaması istenebilir.

9. İstihdam Devletinden sınırdışı edilmek, göçmen işçinin veya aile fertlerinin, o Devletin kanunlarına uygun şekilde elde etmiş oldukları ücretler ve benzeri haklara halel getirmez.

Madde 23:

Mevcut sözleşmede tanınan hakları zarar gördüğü takdirde, göçmen işçiler ve aile fertleri geldikleri Devletin veya bu Devletin haklarını koruyan Devletin diplomatik ve konsolosluk yetkililerine korunma ve yardım için başvuru hakkına sahip olacaklardır. Özellikle, sınırdışı edilme durumunda, ilgili kişi bu hak hususunda gecikmeden bilgilendirilecek ve sınırdışı eden devletin yetkilileri bu hakkın kullanılmasını kolaylaştıracaklardır.

Madde 24:

Her göçmen işçi ve ailesinin her ferdi her yerde yasalar önünde bir kişi olarak tanınma hakkına sahip olacaktır.

Madde 25:

1. Göçmen işçiler ücretler ve aşağıda belirtilen diğer konularda İstihdam Devletinin vatandaşlarına uygulanan muamelelerden daha olumsuzuna maruz kalmayacaklardır.

a) Fazla mesai, çalışma saatleri, hafta sonu tatili, ücretli tatil, güvenlik, sağlık, iş ilişkisinin sona erdirilmesi ile bu terimin kapsamı içine giren ulusal yasa ve uygulamalarda yeralan diğer çalışma şartları.

b) Asgarî istihdam yaşı, evde çalışmanın kısıtlanması gibi istihdam konuları ile, ulusal yasaların ve uygulamaların kapsamı içerisine giren diğer istihdam konuları.

2. Özel istihdam sözleşmeleriyle bu maddenin 1. paragrafında yer alan eşitlik ilkesinden feragat edilmesi yasalara aykırı olacaktır.

3. Taraf Devletler, göçmen işçilerin, çalıştıkları ülkede ikametleri ve istihdamları konusunda herhangi bir düzensizlik nedeniyle, bu ilke uyarınca kazandıkları haklardan mahrum kalmamalarını teminen tüm uygun önlemleri alacaklardır. Özellikle, işverenler yasal ve sözleşmeye dayanan yükümlülüklerinden kurtulamayacaklar ve böyle bir düzensizlik nedeniyle sorumlulukları hiçbir şekilde sınırlanamayacaktır.

Madde 26:

1. Taraf Devletler aşağıdaki hususlarda göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarını tanırlar;

a) Ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer çıkarlarını korumak üzere, sendikaların ve yasalara uygun olarak kurulmuş bulunan diğer kuruluşların toplantı ve faaliyetlerine, sadece ilgili örgütün kurallarına tabi olarak katılmak.

b) Sadece ilgili örgütün kurallarına tabi olarak yukarıda belirtildiği şekilde herhangi bir sendikaya ve kuruluşa özgürce katılmak.

c) Yukarıda belirtildiği şekilde, herhangi bir sendikadan ve kuruluştan yardım talep etmek.

2. Yasada belirtilmiş ve ulusal güvenlik, kamu düzeni veya diğer kişilerin hak ve özgürlüklerini korumak gibi demokratik bir toplum için gerekli olan durumlar dışında, sözkonusu hakların kullanılması kısıtlanamaz.

Madde 27:

1. Sosyal güvenlik konusunda, göçmen işçiler ve aile fertleri İstihdam Devletinin yasaları ile ikili anlaşmalar ve uluslararası anlaşmalarda yeralan ilgili şartları yerine getirdikleri sürece, çalıştıkları devletin vatandaşlarıyla aynı muameleyi görürler. Göçmen işçinin geldiği Orijin Devlet ile çalıştığı İstihdam Devletinin yetki-

li makamları bu kuralın uygulanmasına ilişkin yöntemleri saptamak üzere gerekli düzenlemeleri yaparlar.

2. Yürürlükteki yasaların göçmen işçi ve aile fertlerine belli bir sosyal yardımı sağlayamamaları halinde, ilgili Devletler ilgili şahısların bu yardım ile bağlantılı olarak yapmış bulundukları katkının kendilerine geri ödenmesi imkanını, aynı durumdaki vatandaşlarına yapılan uygulama esas alınmak suretiyle değerlendirirler.

Madde 28:

Göçmen işçiler ve aile fertleri, yaşamlarının korunması veya sağlık yönünden düzeltilmesi mümkün olmayan bir zararın önlenmesi için gerekli olan her türlü tıbbi bakım görme hakkına, ilgili Devletin vatandaşlarına yapılan uygulamaya eşit olarak sahiptirler. Sözkonusu acil tıbbi bakımın sağlanması göçmen işçilerin ikamet ve istihdamına ilişkin herhangi bir düzensizlik nedeniyle reddedilemeyecektir.

Madde 29:

Göçmen işçinin her çocuğu isim, doğum kaydı ve vatandaşlık hakkına sahip olacaktır.

Madde 30:

Göçmen işçinin her çocuğu, ilgili Devletin vatandaşlarıyla eşit muamele ilkesi çerçevesinde eğitim alma temel hakkına sahip olacaktır. Okul öncesi kamu eğitim kurumlarına ve okullarına giriş göçmen işçinin veya eşinin çalıştığı Devletteki ikamet ve çalışmasıyla veya çocuğun ikametiyle ilgili düzensizlikler nedeniyle reddedilemeyecektir.

Madde 31:

1. Taraf Devletler göçmen işçilerin ve aile fertlerinin kültürel kimliklerine saygı gösterilmesini sağlayacaklar ve onların geldikleri Orijin Devletleri ile kültürel bağlarını korumalarını engellemeyeceklerdir.

2. Taraf Devletler bu konudaki gayretleri desteklemek ve teşvik etmek hususunda uygun önlemleri alabilirler.

Madde 32:

Göçmen işçiler ve aile fertleri, İstihdam Devletindeki ikametleri sona erdiğinde kazançlarını ve tasarruflarını ve ilgili Devletin uygulanan kanunları uyarınca şahsi eşya ve mallarını nakletme hakkına sahip olacaklardır.

Madde 33:

1. Aşağıdaki durumlarla bağlantılı olarak göçmen işçiler ve aile fertleri Orijin Devletince, İstihdam

Devletince veya Transit Devletçe bilgilendirilme hakkına sahiptirler:

a) Bu Sözleşmeden doğan hakları konusunda;

b) Kabul edilme şartları, ilgili Devletin kanun ve uygulamaları uyarınca hak ve yükümlülükleri ve bu Devletteki idari ve diğer formaliteleri yerine getirmelerine yardımcı olacak konularda;

2. Taraf Devletler bu bilgilerin yayılmasını veya bilgilendirmenin işverenler, sendikalar veya diğer uygun kurum ve kuruluşlarca sağlanmasını teminen gerekli önlemleri alırlar uygunsa, ilgili diğer Devletlerle de iş birliği **yaparlar.**

3. Bu tür bilgiler göçmen aileler ve aile fertlerinin talep etmeleri halinde ücretsiz ve mümkünse anlayabilecekleri bir lisanda verilir.

Madde 34:

Sözleşmenin bu bölümünde yer alanların hiç birisi göçmen işçilere ve aile fertlerine, İstihdam Devletinin veya Transit Devletin mevzuatına uymaktan veya bu Devlet sakinlerinin kültürel kimliklerine saygı yükümlülüklerini yerine getirmekten imtina etme hakkı vermez.

Madde 35:

Sözleşmenin bu bölümünde yer alanlardan hiç birisi göçmen işçiler ve aile fertlerinden belgesiz veya kuraldışı durumda olanların durumlarını kurallara uygun hale getirdiği şeklinde yorumlanamaz veya bu Sözleşmenin VI. Bölümünde öngörülen ve uluslararası göç için tutarlı ve hakkaniyete uygun koşullar sağlanması amacına yönelik önlemlere halel getirmez.

BÖLÜM IV

Kayıtlı ve Kurallara Bağlı Durumda Bulunan Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Diğer Hakları

Madde 36:

İstihdam Devletinde kayıtlı ve kurallar çerçevesinde bulunan göçmen işçiler ve aile fertleri III. Bölümde yer alan haklara ilave olarak Sözleşmenin bu bölümünde yer alan haklardan yararlanırlar.

Madde 37:

Göçmen işçiler ve aile fertleri, hareketlerinden önce veya en geç İstihdam Devletine kabul edildikleri zamanda, Orijin Devlet veya İstihdam Devleti tarafından

kabul edilmeleri ve özellikle kalışları ve gelir getirici faaliyetler ile ilgili koşullar hakkında ayrıca istihdam Devletinde yerine getirmeleri gereken hususlar ve bu koşulların değişmesi durumunda başvuracakları makam hakkında bilgi edinme hakkına sahiptirler.

Madde 38:

1. İstihdam Devleti, duruma göre, göçmen işçilere ve aile fertlerine kalma ve çalışma izinlerine halel getirmeksizin geçici olarak ayrılma izni sağlama hususunda her türlü çabayı gösterir. İstihdam Devleti, bunu yaparken, göçmen işçilerin ve aile fertlerinin özel ihtiyaçlarını ve bilhassa kendi Devletlerine karşı olan yükümlülüklerini göz önünde bulundurur.

2. Göçmen işçiler ve aile fertleri bu tür geçici olarak ayrılma izninin koşulları hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilmek hakkına sahiptirler.

Madde 39:

1. Göçmen işçiler ve aile fertleri, İstihdam Devleti sınırları dahilinde yer değiştirme ve ikamet yerlerini serbestçe seçme özgürlüğüne sahiptirler.

2. Bu maddenin 1. paragrafında bahsi geçen haklar, yasalarda öngörülen, ulusal güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakının veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasına matuf ve bu Sözleşmede tanınan diğer haklarla tutarlı olan kısıtlamalar hariç, kısıtlanamaz.

Madde 40:

1. Göçmen işçiler ve aile fertleri İstihdam edildikleri Devlette ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer çıkarlarını geliştirmek ve korumak üzere dernekler ve sendikalar kurma hakkına sahiptir.

2. Bu hakka, kanunla düzenlenen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu düzeni veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasına matuf kısıtlamalar hariç, kısıtlama getirilemez.

Madde 41:

1.Göçmen işçiler ve aile fertleri kendi Devletlerindeki yasalar çerçevesinde, bu Devletteki toplumsal hayata katılma, seçme ve seçilme hakkından yararlanma hakkına sahiptir.

2. İlgili Devletler gerekli ve yasalarına uygun biçimde bu hakların kullanılmasını kolaylaştırırlar.

Madde 42:

1. Taraf Devletler göçmen işçilerin ve aile fertlerinin gerek Orijin Devletteki,

gerek İstihdam Devletindeki özel ihtiyaçları, amaç ve yükümlülüklerini de göz önünde bulundurarak bunlarla ilgilenecek kuruluşların oluşturulmasını düşüneceklerdir ve uygun şekilde göçmen işçilerin ve aile fertlerinin bu kuruluşlarda serbestçe seçebilecekleri temsilcilerinin bulunması imkanlarını öngöreceklerdir.

2. İstihdam Devletleri, kendi ulusal yasaları çerçevesinde göçmen işçilerin ve aile fertlerinin yerel toplulukların yaşamına ve yönetimine ilişkin kararlarda danışma ve katılımlarının sağlanmasına yönelik kolaylıklar sağlayacaklardır.

3. Göçmen işçiler, İstihdam Devletinde, bu Devletin egemenliği çerçevesinde tanınmışsa, siyasal haklardan yararlanabilirler.

Madde 43:

1. Göçmen işçiler aşağıda belirtilen hususlara ilişkin olarak İstihdam Devletinin vatandaşlarıyla eşit muamele görürler:

a) Eğitim kurumlarından ve hizmetlerinden yararlanmada, bu kurum ve hizmetlere kabul için gerekli şartları ve diğer düzenlemelere uygunluk söz konusu olduğunda;

b) Mesleki rehberlik ve işe yerleştirme hizmetlerinde;

c) Mesleki eğitim ve yeniden eğitim tesis ve kurumlarından yararlanmada;

d) Sosyal konut programları da dahil, konut ve kira konusunda istismardan korunma imkanlarından faydalanmada;

e) Gerekli katılım şartlarını haiz olmak kaydıyla, sosyal ve sağlık hizmetlerinden yararlanmada;

f) Göçmen statülerinde değişikliğe yol açmayacak olan ve ilgili kurumların kural ve düzenlemelerine uygun bulunan kooperatifler ile özel işletmelerden yararlanmada;

g) Kültürel hayattan yararlanmada ve katılımda.

2. Taraf Devletler, İstihdam Devletince öngörüldüğü şekilde ikamet izni için gerekli koşulları haiz iseler, göçmen işçilerin bu maddenin 1. paragrafında belirtilen haklardan yararlanmasını teminen etkin eşit muameleye tabi olmaları için gerekli koşulları geliştireceklerdir.

3. İstihdam Devletleri işverenlerin göçmen işçilere konut ya da sosyal veya kültürel kolaylıklar sağlamasını engellemeyecektir. İstihdam Devleti, bu Sözleşmenin 70. Maddesine bağlı olarak bu tür kolaylıkları bu Devlette yerleşime ilişkin genel koşullara uyulmak kaydıyla tespit eder.

Madde 44:

1. Taraf Devletler, ailenin toplumun doğal ve temel birimi olduğunu ve toplum ve Devlet tarafından korunmaya hakkı olduğunu kabul etmiş olup göçmen işçilerin ailelerinin birliğinin korunmasını teminen gereken önlemleri alırlar.

2. Taraf Devletler, göçmen işçilerin eşleriyle veya denk bir ilişki içinde olan kişilerle ve bakmakla yükümlü oldukları evlenmemiş çocuklarıyla birleşmeleri için gerekli önlemleri alır ve buna imkanlar ölçüsünde uygun ortam sağlarlar.

3. İstihdam Devletleri, insani temellerde, bu maddenin 2. paragrafında önerildiği gibi, göçmen işçilerin diğer aile fertlerine de eşit muamele edilmesini olumlu yönde mütalaa ederler.

Madde 45:

1. Aşağıda belirtilen hususlarda göçmen işçinin, İstihdam Devletinde bulunan aile fertleri bu Devletin vatandaşlarıyla eşit muamele görürler:

a) Eğitim kurumlarından ve hizmetlerinden yararlanmada, bu kurum ve hizmetlere kabul için gerekli şartlara ve diğer düzenlemelere uygun olmak kaydıyla;

b) Mesleki rehberlik ve eğitim kurumlarından ve hizmetlerinden yararlanmada gerekli şartları haiz olmak kaydıyla;

c) Sosyal ve sağlık hizmetlerinden yararlanmada gerekli katılım şartlarını haiz olmak kaydıyla;

d) Kültürel hayattan yararlanmada ve katılımda.

2. İstihdam Devletleri, olanaklar ölçüsünde orijin Devlet ile işbirliği yapmak suretiyle, özellikle yerel dilin öğretimi açısından göçmen işçilerin çocuklarının yerel okul sistemine uyumlarını kolaylaştırıcı bir politika izlerler.

3. İstihdam Devletleri, göçmen işçilerin çocuklarının anadillerini ve kültürlerini öğrenebilmelerini kolaylaştırmaya gayret gösterirler. Orijin devletler de bu amaç için olanaklar ölçüsünde işbirliği yaparlar.

4. İstihdam Devletleri, gerektiğinde orijin Devlet ile işbirliği halinde göçmen işçilerin çocuklarının anadil eğitimleri için özel programlar sağlayabilirler.

Madde 46:

Göçmen işçiler ve aile fertleri, ilgili Devletlerin yasaları, ilgili uluslararası anlaşmalar ve gümrük birliklerine katılımlarından doğan yükümlülüklerine tabi olarak, kişisel kullanımları ve ev için alınan mal ve eşyanın ithalat ve ihracatından alınan gümrük harç ve vergilerinden muaftırlar. Bu muafiyet, kabul edildikleri İstihdam Devletinde geçinmeleri için yaptıkları faaliyetler için gerekli olan araç

ve gerecin ithal ve ihracından doğan gümrük harç ve vergileri için de aynen geçerlidir. Göçmen işçiler ve aile fertleri;

a) Orijin Devlet veya mutad olarak ikamet edilmekte olan devletten ayrılışta;

b) İstihdam Devletine kabulde;

c) İstihdam Devletinden kesin ayrılışta;

d) Orijin Devlet veya ikamet edilen Devlete kesin dönüşte;

sözkonusu muafiyetten yararlanırlar.

Madde 47:

1. Göçmen işçiler kazançlarını ve birikimlerini, özellikle ailelerinin geçimlerini sağlamak için gerekli miktarları İstihdam Devletinden orijin Devlete veya bir başka Devlete transfer etme hakkına sahiptirler. Bu transferler ilgili Devletin yürürlükteki yasalarından kaynaklanan usullere ve yürürlükteki uluslararası anlaşmalara uygun olmalıdır.

2. İlgili Devletler bu transferlerin gerçekleşebilmesi için gerekli önlemleri alırlar.

Madde 48:

1. Yürürlükteki çifte vergilendirme anlaşmalarına halel getirmeden göçmen işçiler ve aile fertleri istihdam Devletindeki kazançları bakımından;

a) İstihdam Devleti tabiyetinde olup da aynı şartları taşıyan kişilerden daha yüksek harç ve vergilere tabi olamazlar;

b) Bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri için uygulanan vergi indirimleri de dahil olmak üzere, istihdam Devletinin benzer şartlardaki vatandaşlarına sağlanan her türlü vergi indirimi veya muafiyetinden yararlanırlar.

2. Taraf Devletler, göçmen işçiler ve aile fertlerinin kazanç ve birikimlerinin çifte vergilendirmeye tabi tutulmasını önlemek için gerekli önlemleri almaya çaba gösterirler.

Madde 49:

1. Ulusal yasalar uyarınca ikamet ve çalışma izinlerinin ayrı tutulduğu yerlerde, istihdam Devleti göçmenişçiye en az çalışma izni süresi kadar oturma izni verir.

2. İstihdam Devletinde kazanç sağlayacağı işini kendisi seçme hakkına sahip olan göçmen işçilerin, çalışmaizinlerinin veya benzeri izinlerinin süresinin sona ermesinden önce gelir getirici işlerinin sona ermesi halindedurumları düzensiz mütalaa edilemez veya oturma izinleri geri alınamaz.

3. İkinci paragraftaki durumda olan göçmen işçilere yeni bir gelir getirici iş bulmalarına olanak sağlayacakzamanı tanımak üzere, en azından işsizlik parası almaya hak kazanabilecekleri süreye tekabül eden bir süreboyunca oturma izinleri geri alınamaz.

Madde 50:

1. Bir göçmen işçinin ölümü veya evliliğinin sona ermesi halinde, istihdam Devleti işçinin o Devlette oturanaile fertlerine aile birleşmesinin temini ilkesi temelinde oturma izni verilmesine olumlu yaklaşır; istihdamDevleti bu fertlerin o zamana kadar Devlette kaldıkları süreyi de göz önüne alır.

2. Böyle bir izin verilmeyen aile fertlerine, ayrılmadan önce, İstihdam Devletindeki işlerinitamamlayabilecekleri makul bir süre tanınır.

3. Bu maddenin 1. ve 2. paragrafları bu durumdaki aile fertlerinin istihdam Devletinin yasalarına göre veyabu Devletin taraf olduğu iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalar uyarınca sağlanan oturma ve çalışma haklarınıolumsuz yönde etkileyecek biçimde yorumlanamaz.

Madde 51:

İstihdam Devletindeki ikamet izninin açıkça geçimi sağlamaya yönelik faaliyetin süresine bağlı olduğudurumlar hariç olmak kaydıyla, geçimi sağlamaya yönelik faaliyetin serbestçe seçilemediği İstihdamDevletindeki göçmen işçilerin durumu düzensiz olarak nitelendirilemez ve çalışma izinlerinin süresi dolmadan,geçimi sağlamaya yönelik faaliyetin bitmiş olması gerekçe gösterilerek ikamet izinleri geri alınamaz. Çalışmaizninde belirlenen şartlar ve kısıtlamalar saklı kalmak kaydıyla, bu tür göçmen işçiler, başka iş imkanları aramak,kamu projelerine katılmak ve çalışma izni süresinin geriye kalan süresinde mesleki eğitim görme haklarına sahipolacaklardır.

Madde 52:

1. Aşağıda belirtilen sınırlamalara veya şartlara bağlı olmak kaydıyla, istihdam Devletindeki göçmen işçilergeçimlerini sağlamaya yönelik faaliyetleri özgürce seçme hakkına sahip olurlar.

2. İstihdam Devleti herhangi bir göçmen işçi için;

a) Devletin çıkarları için gerekli olduğunda ve ulusal yasalarca öngörüldüğünde belirli iş, görev, hizmet yada faaliyet kategorilerinde çalışmaları kısıtlayabilir;

b) Ülkesi sınırları dışında kazanılmış mesleki niteliklerin tanınması ile ilgili mevzuatı çerçevesinde, gelirgetirici faaliyetlerin serbestçe seçilmesini kısıtlayabilir. Ancak, ilgili Taraf Devletler bu mesleki yeterliliklerintanınması hususunda gerekli çabayı gösterirler.

3. Çalışma izinleri zamanla sınırlı olan göçmen işçiler için İstihdam Devleti; ayrıca:

a) Gelir getirici faaliyetlerini serbestçe seçme hakkını, göçmen işçinin kendi ülkesinin yasasında öngörülenve iki yılı geçmeyecek bir süre içinde o Devlette yasal biçimde ikamet etmiş olması şartına bağlayabilir.

b) Kendi mevzuatı veya iki taraflı veya çok taraflı anlaşmalara dayanarak kendi vatandaşlarına veya onlarlaaynı haklara sahip kişilere öncelik tanıyan bir politika çerçevesinde, göçmen işçilerin gelir getirici faaliyetlerdenyararlanmalarını sınırlayabilir. Böyle bir sınırlandırma, ulusal mevzuatında beş yılı geçmeyecek şekildeöngörülen bir süre boyunca yasal olarak o ülkede ikamet etmiş bir işçiye uygulanamaz.

4. İstihdam Devleti işe alınan göçmen işçinin kendi hesabına iş yapabileceği koşulları belirler. Bu hususta,işçinin o Devlette yasalara uygun olarak ikamet ettiği süre dikkate alınır.

Madde 53:

1. Kendileri sınırsız veya otomatik olarak yenilenen ikamet izni hamili olan bir göçmen işçinin aile fertleribu Sözleşmenin 52. maddesinde göçmen işçilere uygulanan şartlara bağlı olarak gelir getiren faaliyetleriniserbestçe seçebilirler.

2. Taraf Devletler, gelir getirici bir işte çalışma müsaadesi verilmesi hususunda göçmen işçinin gelir getiricifaaliyetleri serbestçe seçme müsaadesine sahip olmayan aile fertlerine, yürürlükteki ikili ve çok taraflı anlaşmahükümleri saklı kalmak kaydıyla istihdam Devletine kabul edilmek için başvuran diğer işçilere göre, önceliktanıyacaklardır.

Madde 54:

1. Göçmen işçiler ikamet izinlerine, çalışma izinlerine ve bu Sözleşmenin 25. ve 27. maddelerinde belirtilenhaklarına halel gelmeksizin, aşağıda belirtilen konularda istihdam Devletinin uyruğundaki kişilerle eşit muamelegörürler;

a) İşten çıkartılmaya karşı korunma;

b) İşsizlik parası,

c) İşsizlikle mücadele için geliştirilen kamu çalışma programlarına katılma,

d) İş kaybı veya gelir getirici diğer bir faaliyetin sona ermesi durumunda, bu Sözleşmenin 52 nci maddesihükmü saklı kalmak kaydıyla, başka bir işe girme.

2. Bir göçmen işçi, mukaveledeki şartların işveren tarafından ihlal edildiğini iddia ediyorsa, şikayetineilişkin başvuruyu Sözleşmenin 18. Maddesi 1. Paragrafında belirtildiği üzere istihdam Devletinin yetkilimakamlarına yapma hakkına sahiptir.

Madde 55:

Gelir getirici bir faaliyette bulunmalarına izin verilen göçmen işçiler, bu iznin gerektirdiği şartları yerinegetirmek kaydıyla, sözkonusu faaliyetle ilgili her konuda istihdam Devletinin vatandaşlarıyla eşit muamelegöreceklerdir.

Madde 56:

1. Ulusal yasalarda belirtilen nedenler dışında ve III. Bölümde belirtilen koruma tedbirleri saklı olmakkaydıyla, Anlaşmanın bu bölümünde atıfta bulunulan göçmen işçiler ve aile fertleri istihdam Devleti tarafındansınır dışı edilemezler.

2. Bir göçmen işçinin veya aile fertlerinin ikamet ve çalışma izinlerinden doğan haklarından mahrumbırakılması amacıyla sınırdışı etme tedbirine başvurulamaz.

3. Bir göçmen işçinin veya aile fertlerinden birinin sınır dışı edilmesi sözkonusu olduğunda, konu insancılyönüyle düşünülmeli ve mezkur kişinin İstihdam Devletinde ikamet ettiği süre de dikkate alınmalıdır.

BÖLÜM V

Özel Kategorilerdeki Göçmen İşçilere ve Aile Fertlerine Uygulanabilecek Hükümler

Madde 57:

Sözleşmenin bu bölümünde belirtilen, kayıtlı veya düzenli durumda olan, özel kategorilerdeki göçmenişçiler ve aile fertleri, III. Bölümdeki ve aşağıdaki şekilde değiştirilen hususlar dışında, IV. Bölümdeki haklardanyararlanırlar.

Madde 58:

1. Sınır işçileri bu Sözleşmenin, Madde 2, paragraf 2 (a)'da tanımlandığı gibi, istihdam Devletinde mukimolmadıkları göz önünde tutularak bu Devletin sınırları içinde bulunmaları ve çalışmaları nedeniyle IV. Bölümdesağlanan haklardan yararlanırlar.

2. İstihdam Devletleri, belli bir sürenin sonunda sınır işçilerine gelir getirici faaliyetlerini serbestçe seçmehakkı tanıma hususuna olumlu olarak yaklaşacaklardır. Bu hakkın tanınması onların sınır işçisi statülerinietkilemeyecektir.

Madde 59:

1. Bu Sözleşmenin 2. Madde, 2. paragraf (b) bendinde tanımlanan Mevsimlik İşçiler, İstihdam Devletindeyalnızca yılın bir bölümünde bulundukları vakıası göz

önünde tutularak, bu Devletin sınırları içinde bulunmalarıve çalışmaları nedeniyle ve statülerinin bu Devlette mevsimlik işçi olarak tanınması koşuluyla IV. Bölümdesağlanan haklardan yararlanırlar.

2. Uygulanabilir iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalara bağlı olarak, istihdam Devletleri bu maddenin 1.paragrafı saklı kalmak kaydıyla, sınırları içinde kaydadeğer bir süre çalışmış olan mevsimlik işçilere başka gelirgetirici faaliyette bulunmak hakkını tanımayı ve onlara bu Devlete kabul edilmek üzere başvuran diğer işçileregöre öncelik vermeyi tezekkür edeceklerdir.

Madde 60:

Bu Sözleşmenin 2. Madde, 2. paragraf (e) bendinde tanımlanan gezici işçiler, İstihdam Devletinin sınırlarıiçinde bulunmaları ve çalışmaları ve bu Devlette gezici işçi olarak tanınmaları koşuluyla IV. Bölümde sağlananhaklardan yararlanırlar.

Madde 61:

1. Bu Sözleşmenin 2. Madde, 2. paragraf (f) bendinde tanımlanan proje işçileri ve aile fertleri 43. Madde, 1.paragraf (b) ve (c) bendleri, 43. Madde, 1. paragraf (d) bendi ve sosyal konut programlarına ilişkin olmasınedeniyle 45. Madde, 1. paragraf (b) bendi ve 52., 55. Maddeler hariç, IV. Bölümde tanınan haklardanyararlanırlar.

2. Bir proje işçisi bu Sözleşmenin 18. Madde, 1. paragrafı uyarınca mukaveledeki şartların işverentarafından ihlal edildiğini iddia ediyorsa, bu konudaki şikayetini, işvereni üzerinde hukuki işlem yapma hakkıolan Devletin adli makamlarına yöneltme hakkını haizdir.

3. İki taraflı veya çok taraflı anlaşmalara bağlı olarak, ilgili Taraf Devletler proje işçilerinin proje süresincekendi devletlerinin veya mutad olarak ikamet ettikleri Devletin sosyal güvenlik sisteminden yeterinceyararlanmalarının sağlanması için gayret sarfedeceklerdir. İlgili Taraf Devletler, hakların kaybının veya çifte

ödeme durumlarının önüne geçmek üzere gerekli önlemleri alırlar.

4. Bu Sözleşmenin 47. madde hükümlerine ve ilgili iki taraflı veya çok taraflı anlaşmaların maddelerinehalel gelmeksizin, ilgili Taraf Devletler proje işçilerinin ücretlerinin bu işçilerin kendi devletlerinde veya mutadolarak ikamet ettikleri devlette ödenmesine izin verirler.

Madde 62:

1. Bu Sözleşmenin Madde 2, paragraf 2 (g)'de tanımlanan belirlenmiş bir iş için istihdam edilmiş işçiler,Madde 43, paragraf 1 (b) ve (c), Madde 43, paragraf 1 (d), sosyal konut programlarını içerdiği için Madde 52 veMadde 53 paragraf 1 (d) hariç olmak kaydıyla, IV. Bölümde sağlanan haklardan yararlanırlar.

2. 53. Maddede öngörülen şartlar hariç olmak üzere, belirlenmiş bir iş için istihdam edilmiş işçilerin ailefertleri bu Sözleşmenin IV. Bölümünde göçmen işçilerin aile fertleri için sağlanan haklardan yararlanırlar.

Madde 63:

1. Bu Sözleşmenin 2. Maddesinin 2. paragrafının (h) bendinde tanımlanan kendi işinde çalışan işçiler,yalnızca iş sözleşmesi olan işçilere uygulanan haklar hariç olmak kaydıyla, IV. Bölümde tanınan haklardanyararlanırlar.

2. Oturma izinlerinin mutlak suretle kabul edildikleri gelir getirici faaliyet süresine bağlı olduğu durumlarhariç, bu Sözleşmenin 52. ve 79. Maddelerine halel gelmemesi kaydıyla, kendi işinde çalışan işçilerin ekonomikfaaliyetlerinin sona ermiş olması onların ve aile fertlerinin istihdam devletinde oturma ve gelir getirici faaliyettebulunma izinlerinin geri alınması anlamına gelmez.

BÖLÜM VI

İşçilerin ve Aile Fertlerinin Uluslararası Göçü İle İlgili Olarak Sağlıklı, Adil,İnsani ve Yasal Şartların Geliştirilmesi

Madde 64:

1. İlgili Taraf Devletler, Bu Sözleşmenin 79. maddesine halel getirmemek kaydıyla, işçilerin ve ailefertlerinin uluslararası göçü ile ilgili sağlıklı, adil, insani ve yasal şartların geliştirilmesi amacıyla birbirleriyleuygun şekilde danışma ve işbirliği faaliyetlerinde bulunurlar.

2. Bu bağlamda, yalnızca iş ihtiyacı ve kaynakları değil, göçmen işçilerin ve aile fertlerinin sosyal,ekonomik, kültürel ve diğer ihtiyaçları ile ilgili toplulukların göç sonucu ortaya çıkan sorunları da dikkate alınır.

Madde 65:

1. Taraf Devletler, işçilerin ve aile fertlerinin uluslararası göçü ile ilgili sorunlarına çözüm getirecekhizmetleri sağlarlar. Taraf Devletlerin hizmetleri aşağıda belirtilen hususları da içerir:

a) Sözkonusu göçle ilgili politikaların hazırlanması ve uygulanması;

b) Sözkonusu göçle ilgili konularda diğer Taraf Devletlerin yetkili organlarıyla bilgi alışverişi, danışma veişbirliğinin yapılması;

c) Göç ve istihdamla ilgili politikalar, yasa ve düzenlemeler, göç ve diğer ilgili konularda diğer ülkelerleaktedilen anlaşmalar hakkında özellikle işverenlere, işçilere ve kuruluşlarına gerekli bilginin verilmesi;

d) Ayrılış, seyahat, varış, kalış, gelir getirici faaliyetler, çıkış, dönüş, istihdam devletindeki çalışma ve hayatşartları ve gümrük vergisi, diğer vergiler ve diğer ilgili yasa ve yönetmelikler konusunda gerekli olan izin, işlemve düzenlemeler hakkında göçmen işçiler ve aile fertlerine bilgi verilmesi ve gerekli yardımın sağlanması.

2. Taraf Devletler, göçmen işçilerin ve aile fertlerinin sosyal, kültürel ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak içingerekli olan konsolosluk ve diğer hizmetlerin uygun bir şekilde yerine getirilmesini uygun şekildekolaylaştırırlar.

Madde 66:

1. Bu Maddenin 2. fıkrasına bağlı kalmak kaydıyla, işçilerin bir başka Devlette istihdam edilmeleri içinişlemler yürütme hakkı aşağıdaki kuruluşlarla sınırlıdır:

a) Bu işlemlerin yapıldığı Devletin kamu hizmetleri veya organları;

b) İlgili devletler arasındaki anlaşmaya dayalı olarak, istihdam Devletinin kamu hizmetleri veya organları;

c) İki taraflı veya çok taraflı anlaşmalar uyarınca oluşturulan organlar.

2. Taraf devletlerdeki yasa ve uygulamalar çerçevesinde, bu devletlerdeki kamu organlarının izin, onay vedenetimine bağlı olarak, bunlar adına hareket eden kurum ve muhtemel işverenler de sözkonusu işlemleriyürütebilirler.

Madde 67:

1. İlgili Taraf devletler, göçmen işçiler ve aile fertlerinin kendi Devletlerine dönmeye karar vermelerihalinde veya oturma veya çalışma izinlerinin süresinin bitmesi durumunda, ya da istihdam Devletinde düzenliolmayan bir durumda bulunmaları halinde, bunların düzenli bir şekilde dönüşlerini teminen gerekli önlemlerialmak konusunda işbirliği yaparlar.

2. Durumları düzenli olan göçmen işçiler ve aile fertleriyle ilgili olarak, ilgili Taraf devletler, anlaştıklarıkoşullar çerçevesinde, bunların kendi devletlerindeki ekonomik koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal ve kültüreluyumlarının yeniden sağlanabilmesi için uygun şekilde işbirliğini yaparlar.

Madde 68:

1. Transit Devletleri de dahil olmak üzere, Taraf Devletler göçmen işçilerin yasadışı veya gizli yollardangöçünü ve düzensiz olarak istihdam edilmelerini önlemek üzere işbirliği yaparlar. Her ilgili devletin kendi yargıalanı içerisinde alacağı önlemler aşağıdaki hususları kapsar:

a) Göçmen giriş ve çıkışları ile ilgili olarak yanıltıcı bilgilerin yayımlanmasına karşı gerekli önlemlerinalınması;

b) Yasadışı veya gizli göçmen işçi ve aile fertlerinin hareketlerinin izlenerek önlenmesi ve bu tür hareketleriorganize eden ve yürüten kişi, grup veya varlıkların etkin olarak cezalandırılmaları konusunda önlemler almak;

c) Düzensiz durumda bulunan göçmen işçi ve aile fertlerine karşı şiddet, tehdit veya şantaj uygulayan kişi,grup veya varlıklara etkin yaptırım uygulanması için önlemler almak.

2. İstihdam Devletleri, ülkelerinde düzensiz durumdaki göçmen işçilerin istihdamını önleyecek bütün uygunve etkin önlemleri alırlar. Bu önlemlere, uygun görüldüğünde, sözkonusu işçileri istihdam eden işverenlereyönelik cezalar da dahildir. Bu önlemler göçmen işçilerin işverenleri karşısında istihdamdan doğan haklarınahalel getirmez.

Madde 69:

1. Taraf devletler, ülkelerinde düzensiz durumda bulunan göçmen işçi ve aile fertleri var ise, bu durumunsürmemesi için gerekli önlemleri alırlar.

2. İlgili Taraf devletler sözkonusu kişilerin durumunun, yürürlükteki ulusal yasalar ve iki taraflı veya çoktaraflı yasalar çerçevesinde düzenli hale getirilmesi imkanının olup olmadığını tezekkür ederken, bunların ülkeyegiriş şartları, istihdam devletlerindeki kalış süreleri ile özellikle aile durumlarına ilişkin hususlar olmak üzerediğer ilgili hususları göz önüne alırlar.

Madde 70:

Taraf Devletler kendi vatandaşlarına uyguladığı önlemlerden daha olumsuz olmamak üzere, düzenlidurumdaki göçmen işçilerin ve aile fertlerinin çalışma ve hayat şartlarının uygunluk, güvenlik ve sağlıkstandartları ile insanlık onuru ilkelerine uygun olması için önlemler alırlar.

Madde 71:

1. Gerekli hallerde Taraf Devletler göçmen işçilerin veya aile fertlerinin cenazelerinin kendi devletlerinenakli için gerekli kolaylıkları sağlarlar.

2. Bir göçmen işçinin veya aile ferdinin ölümü ile ilgili bir tazminat sözkonusu olduğunda, Taraf devletlerilgili kişilere konunun ivedilikle halli için gerekli yardımı sağlarlar. Bu sorunların halledilmesi bu Sözleşmeninve ilgili iki taraflı veya çok taraflı anlaşmaların ışığında yürürlükteki ulusal yasalar çerçevesinde gerçekleştirilir.

BÖLÜM VII

Sözleşmenin Uygulanması

Madde 72:

1. a) Bu Sözleşmenin uygulanmasının denetlenmesi amacıyla bir "Tüm Göçmen İşçiler ve Aile FertlerininHaklarının Korunması Komitesi" (bundan sonra "Komite" diye geçecektir) oluşturulacaktır;

b) Bu Komite, Sözleşme yürürlüğe girdiğinde 10, Sözleşmenin 41. Taraf Devlette yürürlüğe girdiğinde 14uzmandan oluşacaktır. Bu uzmanlar yüksek ahlaklı, tarafsız ve Sözleşme ile ilgili alanlarda ihtisas sahibikişilerden seçilecektir;

2. a) Komite üyeleri Taraf devletler tarafından gizli oy esasına göre, yine Taraf Devletlerce aday gösterilmişkişilerin oluşturduğu listeden seçilecektir. Burada Orijin Devlet ve İstihdam Devleti olmak üzere coğrafidağılımın adil olmasına ve belli başlı hukuk sistemlerinin temsil edilmesine dikkat edilir. Her Taraf Devlet kendiuyruğunda olanlardan bir kişiyi aday gösterebilir.

b) Üyeler kendi şahsi statülerine göre seçilir ve hizmet ederler.

3. Bu Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten en fazla 6 ay sonra ilk seçim yapılır. Bu seçimden sonrakiseçimler ise her iki yılda bir gerçekleşir. Her seçim tarihinden en az dört ay önce Birleşmiş Milletler GenelSekreteri Taraf Devletlere iki ay içinde aday göstermelerini yazılı olarak bildirir. Genel Sekreter, bu şekildebelirlenen adayların alfabetik sıraya göre hazırlanmış bir listesini bunların kısa özgeçmişlerini ve hangi TarafDevletçe aday gösterildiklerini de belirterek seçimden en geç bir ay önce Taraf devletlere sunar.

4. Komite üyelerinin seçimi Birleşmiş Milletler merkezinde Genel Sekreterin başkanlığında TarafDevletlerin katıldığı bir toplantıda yapılır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin oturum için gerekli çoğunluğuoluşturacağı bu toplantıda, en çok oy alan ve toplantıda hazır Taraf devletlerin salt çoğunluğunun oyunu alanadaylar Komiteye seçilirler.

5. a) Komite üyeleri dört yıllık bir süre hizmet ederler. Ancak, birinci seçimde seçilen beş üyenin süreleriseçimden sonra iki yıl sonunda biter; birinci seçimden hemen sonra, bu beş kişinin isimleri Toplantı Başkanıncakura çekimi yoluyla belirlenir;

b) Bu Sözleşmenin kırkbirinci Taraf Devlette yürürlüğe girmesinin ardından, bu maddenin 2., 3. ve 4.fıkralarında belirtildiği şekilde, Komiteye dört ilave üyenin seçimi yapılır. İlave üyelerden ikisinin süreleri iki yılıçinde dolar. Bu üyelerin isimleri Toplantı Başkanı'nca kura çekimi yoluyla belirlenir;

c) Komite üyeleri, yeniden aday gösterilmeleri durumunda, tekrar seçilebilirler.

6. Komite üyelerinden birinin vefatı, istifa etmesi veya herhangi bir nedenle Komite'deki görevini yerinegetiremeyeceğini açıklaması durumunda, bu üyeyi aday gösteren Taraf Devlet vatandaşlarından birini kalansürede görev yapması için tayin eder. Bu yeni tayin Komitenin onayına bağlıdır.

7. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Komitenin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi içingerekli personeli ve imkanları sağlar.

8. Komite üyeleri, Genel Kurul'un kararlaştırdığı süre ve koşullar itibariyle Birleşmiş Milletlerkaynaklarından aylık ücret alırlar.

9. Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler'in Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Sözleşmesinin ilgili bölümlerindebelirtildiği üzere, Birleşmiş Milletlerin görevlendirdiği uzmanların imkan, ayrıcalık ve bağışıklıklarındanyararlanırlar. (22A (1) Sayılı Karar)

Madde 73:

1. Taraf Devletler Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, Komite tarafından değerlendirilmek üzere, buSözleşmenin hükümlerine geçerlilik kazandırmak için aldıkları hukuki idari, yasal ve diğer önlemlere dair birrapor sunarlar.

a) Rapor Sözleşmenin ilgili Taraf Devlette yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde sunulur;

b) Bundan sonra her beş yılda bir ve ayrıca Komite talep ettiği zaman sunulur.

2. Bu maddeye göre hazırlanacak raporlar, Sözleşmenin uygulanmasını etkileyen unsurları ve varsagüçlükleri ve ayrıca ilgili Taraf Devletteki göç akımının özellikleri hakkında bilgi de içerir.

3. Komite raporların içeriği hakkında daha başka hususlara da karar verebilir.

4. Taraf Devletler raporlarının ülkelerindeki kamuoyuna geniş ölçüde duyurulmasını sağlarlar.

Madde 74:

1. Komite her Taraf devletin sunduğu raporu inceler ve uygun gördüğü yorumları ilgili Taraf Devlete iletir.Taraf Devlet Komitenin bu madde uyarınca yaptığı her yoruma ilişkin gözlemlerini Komiteye sunabilir. Komitebu raporları incelerken Taraf Devletlerden ek bilgi isteyebilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin olağan dönem toplantılarının açılışından uygun bir zamanönce, bu Sözleşme ile ilgili olarak Uluslararası Çalışma Örgütünün görev alanına giren konularda KomiteninOfisin uzmanlığından

yararlanmasını sağlamak üzere, ilgili Taraf Devletlerce sunulan raporların birer örneği ilebu raporların değerlendirilmesi için gerekli bilgileri Uluslararası Çalışma Ofisi Genel Müdürüne iletir. Komiteçalışmalarında ofisin sağlayabileceği görüş ve malzemeleri değerlendirir.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, ayrıca, Komiteye danıştıktan sonra, raporun görev alanlarınıilgilendiren ilgili bölümlerinin örneklerini diğer ihtisas kuruluşlarına ve hükümetlerarası kuruluşlara da iletebilir.

4. Komite, değerlendirmek üzere, Birleşmiş Milletlerin ihtisas kuruluşlarını ve organlarını, hükümetlerarasıörgütleri ve diğer ilgili kuruluşları bu Sözleşmenin kendi alanlarını ilgilendiren bölümleriyle ilgili olarak yazılıbilgi sunmaya davet edebilir.

5. Uluslararası Çalışma Ofisi, Komite tarafından toplantılarda danışman niteliğinde temsilci bulundurmayadavet edilir.

6. Komite, diğer ihtisas kuruluşları ve Birleşmiş Milletler organları ile hükümetlerarası kuruluşlardantemsilcileri toplantılarda hazır bulunmaya ve kendi alanlarına giren konularda görüş bildirmeye davet edebilir.

7. Komite, Sözleşmenin uygulanması hakkında özellikle Taraf Devletlerce sunulan rapor ve gözlemleriinceleyerek, kendi görüş ve önerilerini içeren yıllık bir raporu Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunar.

8. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Komitenin yıllık raporlarını Sözleşmeye Taraf Devletlere, Ekonomikve Sosyal Konsey'e, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonuna, Uluslararası Çalışma Ofisi GenelMüdürüne ve diğer ilgili kuruluşlara iletir.

Madde 75:

1. Komite kendi çalışma kurallarını kabul eder.

2. Komite memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

3. Komite olağan olarak yılda bir kere toplanır.

4. Komitenin toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde düzenlenir.

Madde 76:

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden biri bu madde kapsamı içinde herhangi bir zamanda, Taraf birDevletin diğer bir Taraf devletin bu Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediği iddiasındabulunması halinde Komitenin bu konuda bilgi toplama ve görüş bildirmeye yetkili olduğunu beyan edebilir. Bumaddenin kapsamı içinde bilgi derlemek ve incelemek, ancak bu bilgilerin, Komi-

tenin bu konuda yetkilioldu̇ğunu beyan etmiş bir Taraf Devlet tarafından verilmiş olması durumunda gerçekleşebilir. Komite böyle birbeyanda bulunmamış bir Taraf devletle ilgili olarak bilgi kabul edemez. Bu maddede belirtilen bilgi alışverişiaşağıdaki usule uygun olarak yapılır :

a) Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet başka bir Taraf Devletin bu Sözleşmeye olan yükümlülüklerini yerinegetirmediğine kanaat getirirse, bu durumu sözkonusu Devletin dikkatine yazılı olarak sunabilir. Komiteyi de bukonuda bilgilendirebilir. Konu hakkında haberdar edilen Devlet bildirimden sonra üç ay içinde bilgi veren-Devlete mümkün olan ölçüde iddia edilen hususlara ilişkin iç usuller ve yapılan, yapılmak üzere olan veya dahaönce yapılmış bulunan düzeltmeler hakkında yazılı açıklamada bulunur.

b) Konu Taraf Devletlerin ikisini de tatmin edici bir şekilde ilk yazılı bildirimin muhatabına ulaşmasındanitibaren 6 ay içinde çözümlenemezse, Taraf Devletlerden biri konu hakkında komiteyi ve diğer Devleti dehaberdar ederek sorunu Komiteye götürme hakkına sahiptir.

c) Komite, konuyu ancak uluslararası hukukça tanınan ilkelerle uyum içinde tüm mevcut iç hukuk yollarınabaşvurulduğuna ve tüketildiğine kanaat getirdiğinde ele alır. Komite konu ile ilgili düzeltmelerin makul olmayanbir şekilde uzatıldığını düşünürse bu kural uygulanmaz.

d) Komite, bu fıkranın (c) bendine bağlı olarak, bu Sözleşmede belirtilen yükümlülüklerden doğan sorunlaradostane çözüm yolları bulunması amacıyla Taraf devletlere iyi niyet görevi önerebilir.

e) Komite bu madde kapsamında derlenen bilgilerin incelenmesi sırasında kapalı toplantılar düzenler;

f) Komite, bu maddenin (b) bendi çerçevesinde kendisine sunulan sorunlarla ilgili olarak, ilgili TarafDevletlerden bilgi talebinde bulunabilir;

g) Bu maddenin (b) bendinde değinilen ilgili Taraf Devletler, konunun Komitece görüşülmesi sırasındatemsil edilebilme ve sözlü ve/veya yazılı sunuş yapma hakkına sahiptirler.

h) Komite, bu maddenin (b) bendinde belirtilen başvuruyu aldıktan sonra on iki ay içinde aşağıdaki gibi birrapor sunar;

i) Bu maddenin (d) bendinde belirtilen çerçevede bir çözüme ulaşılması durumunda, Komite vakıaların veulaşılan çözümün kısaca açıklandığı bir rapor hazırlar;

ii) Bu maddenin (d) bendinde belirtilen çerçevede bir çözüme ulaşılamaması durumunda ise, Komite ilgiliTaraf Devletler arasındaki konuya ilişkin ilgili husus-

ları raporunda belirtir. İlgili Taraf Devletlerin yazılısunuşları ile kayda geçirilen sözlü sunuşları da rapora eklenir. Komite ayrıca, yalnızca ilgili Taraf Devletlerearalarındaki soruna ilişkin uygun gördüğü görüşleri bildirebilir.

Her durumda, rapor ilgili Taraf Devletlere gönderilir.

2. Bu maddenin hükümleri Sözleşmeye taraf 10 devletin 1. fıkra doğrultusunda beyanda bulunmalarıdurumunda yürürlüğe girer. Bu tür beyanlar Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapılır. Genel Sekreter bubeyanların birer örneğini diğer Taraf devletlere iletir. Bir beyan herhangi bir zamanda Genel Sekretere debildirimde bulunmak suretiyle geri alınabilir. Böyle bir geri alma bu madde kapsamında daha evvel iletilmişbulunan bilgilerin incelenmesine halel getirmez; beyanını geri alan Taraf devletten yeni bir beyandabulunmadıkça başka bilgi istenmez.

Madde 77:

1. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet bu madde ile, herhangi bir zamanda bu Sözleşmede sağlanmış bulunanhaklarının o Devletçe çiğnendiğini iddia eden vatandaşlarından bilgi alma ve değerlendirme hususunda komitenin yetkili olduğunu tanıdığını beyan edebilir. Komite böyle bir beyanda bulunmamış Taraf bir devlettenbilgi alamaz.

2. Komite, bu madde uyarınca isimsiz gönderilen veya bilgi sunma hakkını istismar ettiği sonucuna varılanya da bu Sözleşmenin hükümleriyle uyuşmayan haberleri kabul edilemez olarak nitelendirir.

3. Komite, bu madde uyarınca aşağıda belirtilen şartların mevcut olması halinde, bir bireyin verdiği bilgiyideğerlendirmeye alabilir:

a) Aynı konu başka bir uluslararası araştırma veya çözüm usulü çerçevesinde incelenmemişse veincelenmemekteyse;

b) Birey tüm iç hukuk yollarını tüketmişse, bu kural, Komitenin kanaatine göre, bireyin sorunlarınınçözümünün nedensiz yere sürüncemede bırakılmakta olması veya alınan önlemlerin bireyin sorununa çözümgetirmesi ihtimali olmaması durumunda geçersiz hale gelir.

4. Bu maddenin 2. fıkrasındaki hükümlere göre, Komite bu madde altında kendisine ulaşan bilgileri 1.fıkradaki beyana imza atan ve bu Sözleşmenin herhangi bir hükmünü çiğnediği iddia olunan Taraf Devletinbilgisine sunar. Sözkonusu Devlet, 6 ay içinde Komiteye yazılı olarak konuyu açıklayıcı veya varsa sorunu telafiedici bir işlemde bulunduğuna dair bilgi sunar.

5. Komite bu madde çerçevesinde aldığı bildirimleri ilgili birey ve Devletten toplayabildiği bilgilerin

ışığında değerlendirir.

6. Komite bu madde çerçevesinde aldığı bilgileri incelemek üzere kapalı toplantılar düzenler.

7. Komite görüşlerini ilgili Taraf devlet ve bireye bildirir.

8. Bu maddenin hükümleri bu Sözleşmeye Taraf on Devletin 1. fıkra çerçevesinde beyanda bulunmalarıhalinde yürürlüğe girer. Bu beyanlar birer örneklerinin diğer Taraf devletlere gönderilmesini sağlayacak olanBirleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapılır. Bir beyan herhangi bir zamanda Genel Sekretere bildirimdebulunmak suretiyle geri alınabilir. Böyle bir geri alma bu madde çerçevesinde daha önce iletilen bir bilgininincelenmesine halel getirmez. Taraf Devlet yeni bir beyanda bulunmadığı sürece, beyanın geri alındığının GenelSekreterin bilgisine sunulmasından sonra bu madde çerçevesinde bireyden veya bireyin adına daha fazla bilgitalep edilemez.

Madde 78:

Bu Sözleşmenin 76 ncı maddesinin hükümleri, Sözleşmenin kapsadığı alana giren anlaşmazlıkların veşikayetlerin, Birleşmiş Milletler ve uzman kuruluşlarının kuruluş anlaşmaları veya onlar tarafından kabul edilmişanlaşmalarda öngörülen anlaşmazlıkların çözüm yolları ile ilgili usullerin uygulanmasına halel getirmeyecekşekilde uygulanacaktır ve sözkonusu hükümler Taraf Devletlerin aralarındaki uluslararası anlaşmalar uyarıncaanlaşmazlıkların çözümüne yönelik başka yöntemlere başvurmalarına da engel teşkil etmez.

BÖLÜM VIII
Genel Hükümler

Madde 79:

Bu Sözleşmedeki hiçbir husus Taraf Devletlerin göçmen işçilerin ve aile fertlerinin kabulüne uyguladıklarıölçütleri tespit hakkını etkilemez. Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin yasal durumları ve onlara yapılacakmuamele ile ilgili diğer hususlarda Taraf Devletler bu Sözleşmenin getirdiği sınırlamalara tabidirler.

Madde 80:

Bu Sözleşmede yeralan hiçbir husus, Birleşmiş Milletler Şartının ve bu Sözleşmede ele alınan konularhakkında Birleşmiş Milletlerin çeşitli organlarının ve ihtisas kuruluşlarının sorumluluklarını tanımlayan kuruluşyasalarında yeralan hükümlere halel getirecek biçimde yorumlanamaz.

Madde 81:

1. Bu Sözleşmede yeralan hiçbir husus, göçmen işçiler ve aile fertleri için,

a) Bir Taraf Devletin kanun ve uygulamalarından; veya

b) Taraf Devletin bağlı olduğu herhangi bir iki taraflı veya çok taraflı anlaşmadan;doğan daha olumlu haklara halel getirmez.

2. Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, herhangi bir Devlet, grup veya kişiye, bu Sözleşmede yeralan hak veözgürlüklere halel getirecek herhangi bir faaliyette bulunma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz.

Madde 82:

Göçmen işçiler ve aile fertlerine bu Sözleşme ile sağlanan haklar geri alınamaz. Göçmen işçi ve ailefertlerine bu haklardan vazgeçmeleri amacını güdecek herhangi bir baskı uygulanmasına izin verilemez.

Sözleşmede tanınan hakların mukavele yoluyla aşındırılması mümkün değildir. Taraf Devletler bu ilkelere saygıgösterilmesini teminen gerekli tedbirleri alırlar.

Madde 83:

Her Taraf Devlet bu Sözleşmeyle şu hususları taahhüt eder;

a) Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlükleri ihlal edilen kişilere etkili bir şekilde tazminat ödenmesininsağlanması, ihlalin resmi sıfata sahip kişiler tarafından yapılmış olması tazminat ödenmesi hakkına halelgetirmez.

b) Bu durumda olan kişilerin iddialarının yetkili hukuki, idari ve adli makamlarca o Devletin adli sisteminegöre incelenerek karara bağlanmasının ve hukuki tazmin imkanlarının geliştirilmesinin sağlanması,

c) Tanınan tazmin haklarının yetkili makamlarca yerine getirilmesinin sağlanması.

Madde 84:

Her Taraf Devlet bu Sözleşmedeki hükümlerin uygulanması için gerekli olan yasal ve diğer tedbirlerialmayı taahhüt eder.

BÖLÜM IX

Nihai Hükümler

Madde 85:

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin metninin aslının muhafazasından sorumludur.

Madde 86:

1. Bu Sözleşme tüm Devletlerin imzasına açıktır. Sözleşmenin onaylanması gerekmektedir.

2. Bu Sözleşme herhangi bir Devletin katılmasına açıktır.

3. Onaylama veya katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilecektir.

Madde 87:

1. Bu Sözleşme yirminci onaylama veya katılma belgesinin verilmesinden sonra 3 aylık bir süreyi müteakipilk ayın birinci günü yürürlüğe girer.

2. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra Sözleşmeyi onaylayan veya katılan her Devlet açısından,Sözleşme bu ülkenin kendi onay veya katılma belgesinin veriliş tarihinden sonraki üç aylık süreyi takip edenayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

Madde 88:

Bu Sözleşmeyi onaylayan veya katılan Devlet Sözleşmenin herhangi bir bölümünü uygulamanın dışındatutamaz veya 3. madde hükmü saklı kalmak üzere, herhangi bir göçmen işçi kategorisini bu Sözleşmeninuygulaması dışında bırakamaz.

Madde 89:

1. Bu Sözleşmenin kendisi bakımından yürürlüğe girmesinden itibaren 5 yıldan evvel olmamak kaydıyla,herhangi bir Taraf Devlet Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazıyla bildirimde bulunmak suretiyleSözleşmeden çekilebilir.

2. Böyle bir çekilme, bildirimin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince alınmasından sonra geçecek 12 aylıkbir müddeti takip eden ilk ayın birinci günü yürürlüğe girer.

3. Böyle bir çekilme, çekilmenin yürürlüğe girdiği tarihten önceki yükümlülüklerin yerine getirilmesiniengellemez veya bu tarihten önce Komite tarafından ele alınmış bir konunun incelenmesinin sürdürülmesinehalel getirmez.

4. Sözleşmenin bir Taraf Devlet için sona ermesinden sonra, Komite o Devlet ile ilgili olarak yeni herhangibir hususu ele alamaz.

Madde 90:

1. Bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren 5 yıl sonra, herhangi bir Taraf Devlet Sözleşmeningözden geçirilmesi için bir yazıyla Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine başvurabilir. Genel Sekreter bununüzerine önerilen değişiklikleri Taraf Devletlere ileterek bunların tartışılması ve oylanması amacıyla bir kon-

feranstoplanıp toplanmaması konusundaki görüşlerini bildirmelerini ister. Müteakip 4 ay içinde Taraf Devletlerin en azüçte biri konferansın toplanmasını isterse, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferansdüzenler. Katılan ve oylayan Taraf Devletlerin çoğunluğunun kabul ettiği bir değişiklik Genel Kurulun onayınasunulur.

2. Değişiklikler Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığında ve Taraf Devletlerin üçte ikisitarafından kendi anayasal süreçlerine göre kabul edildiğinde yürürlüğe girerler.

3. Değişiklikler yürürlüğe girdiğinde, bunları kabul eden Taraf Devletleri bağlar, diğer Taraf Devletler isebu Anlaşmanın değişiklikten önceki hükümleriyle ve daha önce gerçekleşmiş ve kabul etmiş olduklarıdeğişikliklerle bağlıdırlar.

Madde 91:

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri imza, onay veya katılma sırasında Devletler tarafından konulançekinceleri alır ve tüm Devletlere tamim eder.

2. Sözleşmenin amaç ve hedefleri ile tutarlı olmayan çekincelere izin verilmez.

3. Çekinceler her zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirimde bulunmak suretiyle kaldırılabilir.

Genel Sekreter bu konuda tüm Devletlere bilgi verir. Çekincelerin kaldırılması ile ilgili bildirimler GenelSekreter tarafından alındığı günden itibaren geçerli olur.

Madde 92:

1. Bu Sözleşmenin yorumlanması veya uygulanması konusunda iki ya daha çok Taraf Devlet arasındaanlaşmazlık olursa ve bu anlaşmazlık kendi aralarında görüşme yoluyla giderilemezse, bunlardan birinin talebiüzerine hakeme başvurulur. Hakemlik talebinden sonraki altı ay içinde taraflar arasında hakemliğindüzenlenmesiyle ilgili bir anlaşmaya varılamaması durumunda, taraflardan biri anlaşmazlığı, Divanın statüsüneuygun olmak kaydıyla, Uluslararası Adalet Divanına götürebilir.

2. Taraf Devletlerden her biri bu Sözleşmenin imzalanması, onaylanması veya katılma sırasında, kendisininbu maddenin 1. fıkrasıyla bağlı olmadığını beyan edebilir. Diğer Taraf Devletler de böyle bir bildirimde bulunanDevlete karşı sözkonusu fıkra ile bağlı olmazlar.

3. Taraf Devletlerden biri bu maddenin 2. paragrafına göre bir bildirimde bulunmuş ise, bu bildiriminiherhangi bir zamanda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirmek suretiyle geri alabilir.

Madde 93:

1. Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede geçerli olan buSözleşme muhafaza edilmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin onaylı örneklerini bütün Devletlere iletir.

TANIK OLUNUR Kİ;

Hükümetleri tarafından yetkili kılınmış olan temsilciler bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

TÜM GÖÇMEN İŞÇİLERİN VE AİLE FERTLERİNİN HAKLARININ KORUNMASINA DAİR ULUSLARARASI SÖZLEŞMEYE İLİŞKİN BİLDİRİMLERİMİZ VE ÇEKİNCEMİZ

A) 15. Maddeye ilişkin bildirim:

Yabancıların ülkemizde gayrimenkul edinmeleri hakkında yasalarda öngörülen kısıtlamalar geçerliliğinikoruyacaktır.

B) 40. Maddeye ilişkin çekince:

Ülkemizde 2821 sayılı Sendikalar Yasasının 5. maddesi sendika kurucusu olma şartları arasında Türkvatandaşlığına sahip olma koşulunu öngörmektedir. Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin istihdam edildikleridevlette sendika kurma hakları Türkiye yasaları açısından geçerli olamayacağından bu maddeye çekincekonulacaktır.

C) 45. Maddeye ilişkin bildirim:

45. Maddenin 2., 3. ve 4. fıkraları Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve ilgili yasalara göre uygulanacaktır.

D) 46. Maddeye ilişkin bildirim:

46. Madde ülkemizde halen yürürlükte bulunan ulusal gümrük mevzuatımızın hükümlerine göreuygulanacaktır.

E) 76. ve 77. Maddelere ilişkin bildirim:

Türkiye Sözleşmenin uygulanmasının denetlenmesi amacıyla oluşturulacak olan "Tüm Göçmen İşçilerin veAile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi"nin yetkisini ileri bir zamanda tanıyacaktır

5.31. GÖÇMEN İŞÇİNİN HUKUKİ STATÜSÜ HAKKINDA AVRUPA SÖZLEŞMESİ

Bu Sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi üyesi Devletler;

Avrupa Konseyi'nin amacının, ortak mirasları olan ülkü ve ilkeleri İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere saygı çerçevesinde, korumak ve geliştirmek amacıyla üyeleri arasında sıkı işbirliğini gerçekleştirmek ve ekonomik ve sosyal gelişmelerini teşvik etmek olduğunu gözönünde tutarak;

Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin vatandaşları olan göçmen işçilerin hukuki statülerinin tüm yaşama ve çalışma koşulları ile ilgili her hususta işçi alan ülkelerin vatandaşlarının tabi tutuldukları statü düzeyinden daha düşük düzeyde olmayacak şekilde düzenlenmesinin sağlanması gereğini dikkate alarak;

Göçmen işçilerin ve aile bireylerinin sosyal gelişme refahlarını kolaylaştırmaya kararlı olarak;

Üye ülkelerin birbirlerinin uyruklarına karşılıklı olarak tanıdıkları hak ve özgürlüklerin Konsey Statüsü gereği olarak, üye ülkeleri birleştiren sıkı işbirliği ışığında verilen haklar ve öncelikleri onaylayarak;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmaya varmışlardır.

BÖLÜM I

Madde 1 - Tanım

1. Bu sözleşme bakımından "Göçmen İşçi" terimi Akit Taraflardan biri tarafından ülkesinde ücretli bir iş görmek üzere oturmasına izin verilmiş olan diğer bir Akit ülke yurttaşını ifade eder.

2. Bu Sözleşme aşağıdaki kişileri kapsamaz:

a) Sınır işçileri;

b) Sanatçılar, kısa süreler için tutulmuş diğer gösteri elemanları ve sporcular ile serbest meslek sahipleri;

c) Gemi adamları;

d) Staj yapanlar;

e) Mevsimlik işçiler, mevsimlik göçmen işçiler, bir Akit Taraf ülkesinde mevsim özellikleri dolayısıyla belli bir süre veya belli bir iş için yapılmış sözleşme esaslarına göre ücretli iş verilmiş diğer bir Akit Taraf vatandaşları;

f) Akit Taraflardan birinin vatandaşları olup bir diğer Akit ülke toprakları üzerinde, merkezi bu ülke topraklan dışında kayıtlı işyeri namına belirli bir iş yapan işçiler.

BÖLÜM II

Madde 2 - İşe Alma Şekilleri

1. İşe alınmak için göçmen işçi istekleri isim vererek veya isimsiz olarak yapılabilir. İsimsiz istekler varsa, gönderen ülkede resmî işçi bulma makamlarınca olanak varsa alan ülkedeki resmî makamlar aracılığı ile yapılacaktır.

2. İşe alınmada işe alma ve yerleştirme resmî bir organ tarafından yürütülüyorsa idari giderler göçmen işçi adayına yüklenmeyecektir.

Madde 3 - Sağlık Muayenesi ve Mesleki Kontrol

1. Göçmen işçi adayları işe alınmadan önce sağlık muayenesi ve mesleki kontrolden geçirilebilir.

2. Sağlık muayenesi ve mesleki kontrol, göçmen işçi adayının sıhhi yönden işe elverişli olup olmadığını, önerilen işe teknik açıdan yetenekli bulunup bulunmadığını ve sağlık durumunun kamu sağlığına zararlı olmayacağım saptamak amacıyla yapılır.

3. Sağlık muayenesi ve mesleki kontrole ilişkin harcamaların geri ödenmesi düzenlemeleri; olanak bulunduğunda ikili anlaşmalar kapsamına alınmakla, bu tür harcamaların göçmen işçi adayına yüklenmemesi sağlanmalıdır.

4. Yanlış beyanda bulunması hali hariç kişisel bir iş önerisi almış göçmen işçi ancak işverenin talebi üzerine mesleki kontrole tabi tutulabilecektir.

Madde 4 - Çıkış Hakkı-Giriş Hakkı-İdari Formaliteler

1. Akit Taraf, göçmen işçiye aşağıdaki haklan sağlamayı garanti eder.

a) Uyruğu olduğu Akit Taraf ülkesinden çıkış hakkı,

b) Çalışmasına izin verildikten ve gerekli belgelerini aldıktan sonra ücretli bir iş yapmak için Akit Taraf ülkesine giriş hakkı.

2. Bu haklar, mevzuat gereğince yapılmış ulusal güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı ve ahlakı açısından gerekli kısıtlamalara bağlı tutulur.

3. Göçmen işçilerden göç için istenilen belgeler, en kısa zamanda, bedava olarak ya da idari giderler toplamını aşmayan bir miktar ödettirilerek kendilerine verilir.

Madde 5 - İş Sözleşmesine İlişkin Yöntem ve Formaliteler

İşe alınması kabul edilen her göçmen işçiye gideceği ülkeye hareketinden önce, iş sözleşmesi veya kesin iş önerisini içeren ve gönderen ve kabul eden ülkelerde geçerli dil veya dillerde tanzim edilen bir belge verilecektir. İşe alınma işlemi resmî bir makam veya resmen tanınmış bir istihdam kurumunca yapılıyorsa belgenin hem gönderen hem de kabul eden ülkelerin en az bir resmi dilinde yazılmış olması zorunludur.

Madde 6 - Bilgi Verme

1. Akit Taraflar göçmen işçi adayları için aşağıdaki konulara özgü bilgileri sağlar ve birbirlerine verirler:

Göçmen işçilerin ikameti ailelerin birleştirilmesinin imkân ve şartları işin yapısı ilk iş sözleşmesinin süresinin bitiminde yeni sözleşme yapma olanakları istenilen vasıflar çalışma ve yaşama koşulları (hayat pahalılığı dahil) ücretler, sosyal güvenlik, barınma, beslenme, tasarrufların transferi, yolculuk ve sosyal güvenlik ve sosyal himaye için ücretlerden yapılan kesintiler. Ayrıca kabul eden ülkedeki kültürel ve dini koşullar hakkında da bilgi verirler.

2. İşçi alımı, kabul eden devletin resmî bir kurumu kanalıyla yapılıyorsa yukarıda sözü edilen bilgiler göçmen işçiler adayına ülkesinden hareketinden önce kendisine anladığı bir dilde gerçekleri olduğu gibi görerek salim bir karara varmasını sağlayabilecek şekilde verilmelidir. Gerektiği takdirde, bu bilgilerin göçmen işçi adayının anlayacağı dile çevirisi, genellikle gönderen ülke tarafından yapılır.

Madde 7 - Yolculuk

1. Her Akit Taraf, toplu resmi işçi almalarda kabul eden ülkeye yapılan yolculuk giderlerinin kesin olarak göçmen işçiye yüklenmesini önlemeyi üstlenir. Ödemelerin nasıl yapılacağı yukarda sıralanan tedbirlerin göçmen işçi aileleri ve işini şahsen bulanları da kapsayacak şekilde genişletilmesini öngörülebilecek ikili anlaşmalar çerçevesinde tespit edilir.

2. Göçmen işçiler ve aileleri, işçi alan bir ülkeye giderken veya dönüşte, yolda Akit Taraflardan bir başka ülkenin topraklarından transit geçmek durumunda iseler geçişi hızlandırmak, idari güçlükleri ve gecikmeleri önlemek amacıyla bütün tedbirler transit geçilen ülke yetkili makamı tarafından alınır.

3. Akit Taraflar işçi alan ülkeye girişte gönderen ülkeye kesin dönüşte ve transit geçişte, aşağıdaki hususlarda, ithalat vergi ve resimlerinden muafiyet tanırlar.

a) Göçmen işçilerin ve bakmakla yükümlü oldukları aile bireylerinin kişisel eşyaları ve taşınabilir mallar için,

b) Makul ölçüde mesleği için gerekli el aletleri ve taşınabilir cihazlar.

Yukarıda belirtilen muafiyetler, sözkonusu devletlerin yürürlükteki yasa ve tüzüklerinde öngörülen usullere uygun olarak tanınır.

BÖLÜM III

Madde 8 - Çalışma İzni

1. Her Akit ülke, kendi mevzuatında öngörülen koşullarla ücretli bir işte çalışmasını kabul ettiği göçmen işçiye (bu bölgeye gerek görülmediği haller hariç) çalışma izni verir veya eski izninin süresini uzatır.

2. Ancak, ilk kez verilen bir çalışma izni, genel olarak, işçiye aynı işveren veya aynı bölgeye bir yıldan fazla süre ile bağlayamaz.

3. Göçmen işçinin çalışma izninin uzatılması o günkü istihdam durumunun elverdiği ölçüde genellikle en az bir yıllık olarak yapılmalıdır.

Madde 9 - Oturma İzni

1. Ulusal mevzuat hükümlerinin gerektiği ölçüde her Akit Taraf bu Sözleşmede belirtilen koşullarla ülkesinde ücretli işe girmesine izin verilen göçmen işçilere oturma izni verir.

2. Genel bir kural olarak oturma izni, ulusal mevzuata uygun bir şekilde çalışma izni süresine eşit olarak verilir veya yenilenir. Çalışma izni süreyle bağlı değilse, oturma izni genel bir kural olarak, en az bir yıl süreyle verilir ve gerektiğinde yenilenir. Bu iznin verilmesi ücretsiz olur veya sadece idari giderlere eşit bir miktar ödeme karşılığında verilir ve yenilenir.

3. Bu madde hükümleri Sözleşmenin 12. maddesi uyarınca göçmen işçinin yanında olması kabul edilen aile bireyleri için uygulanır.

4. Bir göçmen işçi, gerek bir hastalık veya kaza sonucu geçici işgöremez duruma düşmüş gerek yetkili makamlarının usulüne uygun olarak kabul ettikleri iradesi dışında işsizlik nedeniyle işini kaybetmişse kendisine bu Sözleşmenin 20. maddesi hükümlerinin uygulanması gayesiyle 5 aydan az olmayacak bir süre için kabul eden ülke topraklarında kalmasına izin verilir.

Bununla beraber, hiç bir Akit Taraf yukarıdaki fıkrada sözkonusu izni bir göçmen işçiye, işsizlik parası aldığı süreyi aşan bir süre için kalma izni vermek zorunda değildir.

5. Bu maddenin 1 ve 3. paragrafları uyarınca verilmiş olan oturma izni, aşağıdaki hallerde geri alınabilir.

a) Ulusal güvenlik, kamu düzeni veya ahlakı nedeni,

b) İzin sahibi kamu sağlığının korunması için resmi sağlık yetkililerince alması gerektiği söylenen önlemleri, sonucun ne olacağı kendisine tam olarak bildirildiği halde, almamakta direnirse,

c) İznin geçerli olması veya verilmesi için yerine getirilmesi gerekli bir temel koşul yerine getirilmezse.

Bununla beraber, her Akit Taraf, oturma izninin geri alınması halinde, göçmen işçinin, o ülkenin usulüne ve yasalarına uygun olarak yargı organlarına veya idari makamlarına başvurma hakkı sağlamayı üstlenir.

Madde 10 - Kabul

1. Kabul eden ülkeye varıştan sonra yerleşmeleri ve alışmaları için, göçmen işçilere ve ailelerine her türlü bilgi ve öğüt verilerek gerekli yardım yapılacaktır.

2. Bu amaçla göçmen işçiler ve aile bireyleri kabul eden ülkenin sosyal hizmet kurumlarından, kamu yararına çalışan örgütlerinden yardım ve destek görecekler ve kendi ülkelerinin konsolosluklarının yardımından yararlanacaklardır. Ayrıca, göçmen işçiler o ülke işçileri ile aynı koşullarda İş ve İşçi Bulma Kurumu yardım ve desteğinden yararlanacaklardır.

Ayrıca her Akit ülke, gerektiğinde göçmen işçiler ve ailelerinin kabulünün kolaylaştırılması ve koordinasyonu için özel sosyal hizmetler sağlamaya çaba harcayacaktır.

3. Her Akit Taraf, göçmen işçiler ve ailelerinin inançları uyarınca ibadet özgürlüklerini sağlamakla yükümlüdürler. Akit Taraf, mümkün olduğu kadar ibadeti kolaylaştıracaktır.

Madde 11 -Bakılmakla Yükümlü Kimselerden Kesilen Paranın Tahsili

1. Göçmen işçinin içinde bulunduğu şartlar, kendi ülkesinde kalan aile, akrabalık, evlilik ilişkileri veya evlilik dışı doğan çocuğa karşı iaşe mecburiyeti dahil vecibelerinden kaynaklanan kesintilerin tahsiline mani olamaz.

2.Her Akit Taraf, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince kabul edilen yöntemden bu gaye ile en geniş ölçüde yararlanarak bakım masraflarının tahsilini sağlayacak gerekli önlemler alır.

3. Yukarıdaki 1. paragrafın şartlarına uygun olarak yapılan bakım masrafı taleplerini kabul ve reddetmekle görevli ülke çapında veya bölgesi tek bir makam tayini için mümkün olan en geniş ölçüde tedbir alır.

4. Bu madde Hükümleri, akdedilmiş veya akdedilecek ikili veya çok taraflı anlaşma hükümlerini etkilemez.

Madde 12 - Ailelerin Birleştirilmesi

1.Bir Akit Taraf ülkesinde usulüne uygun olarak iş bulmuş ve çalışan göçmen işçinin eşi ve kabul eden devlet mevzuatı uyarınca reşit olmayan bakmakla yükümlü olduğu evlenmemiş çocukları göçmen işçinin bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri olarak bu Sözleşmenin uygulanmasıyla göçmen işçinin kendisine tanındığı şekilde, kabul eden devlet ülkesinde ilgili yasalar ve uluslararası anlaşmalarda öngörüldüğü üzere göçmen işçinin yanına gelme hakkına sahiptirler. Ancak bu göçmen işçinin ailesi için çalıştığı bölgedeki yerli işçilerin oturdukları gibi normal bir konutu bulunmasına bağlıdır. Her Akit Taraf, yukarıdaki iznin uygulanmasını 12 ayı geçmeyen bir bekleme süresi şartına bağlayabilir.

2. Her Akit Taraf, her zaman Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı beyan ile bu tarihten bir ay sonra geçerli olmak üzere yukarda 1. fıkrada belirtilen ailelerin birleştirilmesini göçmen işçinin ailesinin gereksinmelerini karşılayabilecek yeterli ve belirli kaynakları alması koşuluna bağlayabilir.

3. Her Akit Devlet, her zaman Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı beyanla bu tarihten 1 ay sonra geçerli olmak üzere ve uluslararası diğer belgelerden kaynaklanan yükümlülüklerle, çelişkili olmamak şartıyla kabul eden ülkenin bu beyanda belirteceği bir veya birkaç bölgesinde yukarıdaki 1. paragrafta öngörülen yetkiyi verme zorunluluğu geçici olarak kaldırabilir.

Bu beyanı kabul yetkisi açısından ilgayı haklı kılan özel nedenleri içerecektir.

İlga yetkisini kullanan her devlet Avrupa Konseyi Sekreterine alınan önlemler hakkında tüm bilgileri verir ve bu önlemlerin en kısa zamanda yayınlanmasının sağlanmasına özen gösterir. Ayrıca bu önlemlerin yürürlükten kalkacağı ve sözleşme hükümlerinin tam olarak uygulanacağı tarih hakkında Genel Sekretere bilgi verir.

Bu beyan genel olarak beyanın Genel Sekretere verilmesinden önce sözkonusu bölgede yerleşmiş göçmen işçiler tarafından yetkili makamlara yapılmış ailelerin birleştirilmesi isteklerini etkilemeyecektir.

Madde 13 - Konut

1. Her Akit Taraf konut ve kiralama konularında göçmen işçilere yasa ve tüzüklerde öngörülmüş hakları, kendi yurttaşlarından daha az elverişli olmamak üzere tanıyacaktır.

2. Her Akit Taraf, konutların uygunluğunun kendi vatandaşları gibi göçmen işçiler için de ilgili konsolosluk makamları ile işbirliği yaparak yetkili ulusal kuruluşlarca teftişini gözetir.

3. Her Akit Taraf, göçmen işçileri kiralar konusunda bu alandaki yasa ve tüzükler çerçevesinde korumayı taahhüt eder.

4. Her Akit Taraf, yetkili ulusal makamlarının olanakları çerçevesinde göçmen işçilerin konutlarının elverişli olmasını sağlayacaktır.

Madde 14 - Okul öncesi Eğitim, Okul Eğitimi-Dil Eğitimi Mesleki Eğitim ve Yeniden Eğitim

1. Bir Akit Tarafın topraklarına resmen kabul edilmiş olan göçmen işçiler ve aile bireyleri o ülkenin işçileri ile aynı ilkeler ve koşullarla genel eğitim, mesleki eğitim ve yeniden eğitim konusunda hak sahibi olacaklar ve ilgili kurumların genel yönetim ve giriş kurallarına bağlı olarak yüksek eğitim yapmalarına olanak tanınacaktır.

2. Meslek okullarına ve mesleki eğitim merkezlerine girme olanaklarını geliştirmek için, kabul eden devlet dilini ya da birden çoksa dillerinden birinin göçmen işçilere ve aile bireylerine öğretilmesine yardımcı olacaktır.

3. Yukarıdaki 1. ve 2. fıkraların uygulanmasında bursların verilmesi bu Sözleşmenin 12. maddesindeki hükümler uyarınca kabul eden devlet ülkesinde, aileleriyle birlikte oturan göçmen işçi çocuklarına, bu bakımdan kabul eden ülke yurttaşlarıyla aynı imkanları vermek için her türlü çabayı gösterecek olan Akit Tarafın takdirine bırakılacaktır.

4. Kendi ülkesinde diploma mesleki tecrübe gibi göçmen işçinin daha önce edindiği vasıfları ikili ve çok taraflı anlaşmalardaki düzenlemeler uyarınca, her Akit ülke tarafından tanınacaktır.

5. Akit Taraflar, yakın işbirliği içinde, mesleki eğitim ve staj programlarını bu madde anlamı içinde, işçilerin kendi kaynak ülkelerine dönüşteki gereksinmeleri karşılayabilecek biçimde düzenlemeye çaba harcayacaklardır.

Madde 15 - Göçmen İşçinin Anadilinin Öğretilmesi

Akit Taraflar, kendi ülkelerine dönüşü kolaylaştırmak için, yapılacak ortak bir anlaşma ile göçmen işçi çocuklarına başka şeylerin yanında anadili öğretilmesi için mümkün olan ölçüde, özel kurslar düzenlenmesi konusunda harekete geçeceklerdir.

Madde 16 - Çalışma Koşulları

1. Çalışma koşullan konusunda, işe girmesine izin verilmiş göçmen işçiler yerel işçilere uygulanan yasa ve yönetim kuralları toplu iş sözleşmeleri ve görenekler bakımından en az onlar kadar yararlanacaklardır.

2. Önceki paragrafta belirtilen muamele eşitliği ilkesi bireysel anlaşmalarla ortadan kaldırılamaz.

Madde 17 - Tasarrufların Transferi

1. Akit Taraflar, mevzuatta belirtilen düzenlemelere göçmen işçilerin kazandıklarının ve biriktirdiklerinin tamamını veya istediği kadarını transfer izni vereceklerdir.

Bu hüküm göçmen işçilere gönderilmesi gereken bakım paralarını da kapsar. Bakım paralarının transferine hiçbir şekilde engel olunmayacak veya zorluk çıkarılmayacaktır.

2. Her Akit Taraf ikili anlaşmalar veya başka yollarla, işçilere kabul eden ülkeden ayrıldıklarında kendilerine ödenmesi gereken paraların transferi için izin verecektir.

Madde 18 - Sosyal Güvenlik

1.Her Akit Taraf, topraklarındaki göçmen işçilere ve aile bireylerine sosyal güvenlik alanında ulusal yasalar ve Akit Taraflar arasında yapılmış veya yapılacak ikili ya da çok taraflı anlaşmalar uyarınca kendi yurttaşları ile eşit muamele yapmayı üstlenir.

2.Ayrıca, Akit Taraflar ikili ya da çok taraflı anlaşmalarla göçmen işçilerin ve aile bireylerinin daha önce başka ülkelerde edinilmiş haklarının ve kazanılmış istihkaklarının korunmasını güvence altına almaya çaba harcayacaklardır.

Madde 19 - Sosyal ve Tıbbi Yardım

Her Akit Taraf topraklarında hukuki olarak bulunan göçmen işçilere ve aile bireylerine, uluslararası anlaşmalar özellikle 1953 yılında yapılmış Sosyal ve Tıbbi Yardım Avrupa Sözleşmesi yükümlülükleri uyarınca kendi yurttaşlarına yapmakta olduğu esaslar üzerinden sosyal ve tıbbi yardım yapmayı üstlenir.

Madde 20 - İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları İşçi Sağlığı

1. İş kazaları ve hastalıklarının önlenmesi ve işçi sağlığı konusunda, göçmen işçiler bir Akit Tarafın kanunları ve toplu sözleşmelerin uygulanmasında kendi özel durumları dikkate alınarak yerli işçilerle aynı hak ve korunmaya sahip olacaklardır.

2. Kabul eden ülkede bir iş kazasında sakatlanan veya meslek hastalığına yakalanan göçmen işçi o ülke yurttaşlarının yararlandığı ilkelerle eşit olarak mesleki rehabilitasyondan yararlanacaktır.

Madde 21 - Çalışma Koşullarının Denetimi

Her Akit Taraf, göçmen işçilerin çalışma koşullarını kendi yurttaşı işçileriyle aynı şartlarda denetler veya denetlenmesini sağlar. Bu denetimler kabul eden ülkenin yetkili organ veya kurumlarınca veya yetkili kılınmış makamlarca yapılacaktır.

Madde 22 - Ölüm

Her Akit Taraf öz yasaları veya gerektiğinde ikili anlaşmalar çerçevesinde iş kazası sonunda ölen göçmen işçinin cenazesinin kendi ülkesine taşınması için gerekli her türlü yardımın sağlanmasına özen gösterecektir.

Madde 23 - Kazançların Vergilendirilmesi

1. Akit Taraflar arasında, daha önceden yapılmış veya ilerde yapılacak çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarını etkilemeksizin göçmen işçilerin gelirleri vergi harç, rüsum katkı gibi ne isim ve ne biçimde olursa olsun o ülkenin benzer işlerdeki yurttaşlarının gelirlerinden daha fazla miktarda kesintiye konu olmamalıdır. Özellikle diğerlerine uygulanan vergi ve harçlardan indirimler ve muafiyetler varsa göçmen işçiler de bunlardan yararlanacaklar; çocuk paraları dahil olmak üzere bütün ödeneklere de hak kazanacaklardır.

2. Akit Taraflar, ikili veya çok taraflı anlaşmalarla göçmen işçilerin gelirlerinden çifte vergi alınmasını önlemek için alınabilecek önlemleri de kendi aralarında kararlaştıracaklardır.

Madde 24 - İş Aktinin Sona Ermesi ve İşten Çıkarma

1. Belli bir süre için yapılmış iş sözleşmesinde bu sürenin bitiminde ve böyle bir aktin süresinden önce feshinde veya belli süre için yapılmış sözleşmelerin feshinde göçmen işçiler yasalar ve toplu iş sözleşmeleri hükümlerinden o ülkenin yurttaşı işçilerden daha az olmayacak şekilde yararlanacaklardır.

2. Bireysel veya toplu işten çıkarma halinde göçmen işçilere o ülkenin yurttaşı işçilere ulusal mevzuat ve toplu sözleşmeler hükümlerince yapılan özellikle, ihbar süre ve biçimleri iş aktinin haksız feshi halinde ödenmesi gereken tazminat konusunda aynı muamele uygulanır.

Madde 25 - Yeniden İşe Alma

1. Bir göçmen işçi işsizlik veya uzun süren hastalık gibi kendi elinde olmayan sebeplerle işini kaybederse, kabul eden Devlet Yasa ve Tüzükleri hükümlerine bağlı olarak onun yeniden işe girmesini kolaylaştıracaktır.

2. Bu durumlarda kabul eden devlet, sözkonusu göçmen işçinin yeniden mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyonu için mümkün olan önlemlerin alınmasını işçi kabul eden ülkede çalışmak istemesi şartıyla sağlanacaktır.

Madde 26 - Kabul Eden Devlette Mahkemeye ve İdari Makamlara Başvurma Hakkı

1. Akit Taraflar kanuni takibat bakımından, göçmen işçilere kendi yurttaşlarına tanıdıklarından daha az olmayan haklar tanıyacaklardır. Göçmen işçilerin o ülke-

nin yurttaşlarıyla eşit olarak kişileri, malları hakları ve çıkarları hukuki ve kazai bakımlardan korunacaktır.

Özellikle, kabul eden devletin yurttaşları gibi, hukuk usullerine uygun olarak yetkili mahkemelere ve idari makamlara başvurma hakkına sahip olacaklar, işverenlerle aile bireyleriyle veya üçüncü kişilerle düştükleri uyuşmazlıklarda, kanunla yetkili kılınmış kimselerin yardımlarından da yararlanabileceklerdir. Kabul eden devletin uluslararası özel hukuk kuralları bu madde hükmünden etkilenmez.

2. Akit Taraf göçmen işçilere, kendi yurttaşlarına uygulanan usule eşit olarak adli yardım ve hukuk ve ceza davalarında, mahkemede kullanılan dili konuşamama veya anlamama halinde bir tercümanın yardım etme olanağını sağlar.

Madde 27 - İş Bulma Kurumundan Faydalanma

Her Akit Taraf, ülkesine resmen kabul ettiği göçmen işçiler ve aile bireylerinin kendi yurttaşlarının yararlandığı İş Bulma Kurumlarından, ülkede yürürlükte bulunan yasalar ve tüzük hükümleri başvurma koşulları dahil olmak üzere idari uygulamalara da uygun olarak, aynı koşullarla yararlanmaları hakkını tanır.

Madde 28 - Örgütlenme Hakkının Kullanılması

Her Akit Taraf, kendi yurttaşlarına yasalarla verdiği ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumaya ilişkin örgütlenme hakkını, göçmen işçilere de tanır.

Madde 29 - Yönetime Katılma

Her Akit Taraf, kendi yurttaşı işçilerin bağlı olduğu koşullarla, göçmen işçilerin de yönetime katılmasını mümkün olduğu kadar kolaylaştıracaktır.

BÖLÜM IV

Madde 30 - Yurda Dönüş

1. Her Akit Taraf, göçmen işçiler ve ailelerinin anayurtlarına kesin dönüşlerinde yardımcı olmak özellikle 7. maddenin 2 ve 3. fıkralarında belirtilenler gözönünde tutularak, mümkün olan önlemleri alacaktır. Mali yardım hususu, Akit Tarafların takdirine bırakılacaktır.

2. Göçmen işçilerin anayurtlarına dönüş yolculukları başlamadan önce hangi şartlarla anayurda yerleşebileceklerini bilmelerini mümkün kılmak için, gönderen devlet kabul eden devlete isteyenlere verilmek üzere özellikle aşağıdaki bilgileri aktaracaktır:

- Anayurtlarındaki çalışma koşullan ve olanakları,

- Ekonomik bakımdan intibaklar için verilen mali yardım,

- Yurtdışında kazanılmış sosyal güvenlik haklarının devam ettirilmesi,

- Konut teminini kolaylaştırmak için alınacak önlemler,

- Yurtdışında edinilmiş mesleki unvanların denkliği ve gerektiğinde resmen belgelendirilmesi için geçilmesi gerekli sınavlar,

- Göçmen işçi çocuklarının yıl kaybetmeksizin okula devam edebilmeleri için eğitim derecelerinin denkliği.

Madde 31 - Kazanılmış Hakların Korunması

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü göçmen işçilerin kabul eden devletin ulusal mevzuatına göre veya bu devletin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmalara göre sahip olduğundan daha az elverişli bir muameleyi mazur gösterecek tarzda yorumlanamaz.

Madde 32 - Bu Sözleşme ile Akit Tarafların Yasaları ve Uluslararası Anlaşmaları Arasındaki İlişkiler

Bu Sözleşmenin hükümleri yürürlükte bulunan veya yürürlüğe girecek ve Sözleşmenin koruduğu kişiler daha elverişli bir olanak tanıyan veya tanıyacak olan Akit Tarafların yasa, ikili veya çok taraflı antlaşmalar, sözleşmeler, anlaşmalar hükümleriyle bunların yürürlüğe konması için alınmış olan tedbirleri aleyhte etkilemez.

Madde 33 - Sözleşmenin Uygulanması

1. Bu Sözleşmenin yürürlüğe girişinden itibaren bir yıl içinde bir "Danışma Komitesi" kurulacaktır.

2. Her Akit Taraf, Danışma Komitesine bir temsilci atayacaktır. Avrupa Konseyi'nin diğer üyeleri Komite'de konuşma hakkı olan gözlemciler bulundurabilir.

3. Danışma Komitesi, Sözleşmenin uygulanmasını geliştirmek ve kolaylaştırmak, ayrıca Sözleşmeyi değiştirmek için Akit Taraflarca yapılacak önerileri inceleyecektir.

4. Danışma Komitesinin düşünce ve tavsiye kararları Komite üyelerinin çoğunluğunca alınır. Ancak Sözleşmeyi değiştirme kararları oybirliğiyle kabul edilir.

5. Yukarıda sözü geçen Danışma Komitesi'nin düşünce, tavsiye ve değişiklik kararlan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine sunulacak, Bakanlar, yapılması gereken üzerinde karara varacaklardır.

6. Danışma Komitesi Konsey Genel Sekreterince toplantıya çağırılır ve genel olarak en az yılda bir ve özel olarak, Akit Taraflardan en az ikisinin veya Bakanlar

Komitesi'nin talebi üzerine toplanır. Komite 12. maddenin 3. paragrafı hükümlerinin uygulandığı zaman taraflardan birinin talebi üzerine toplanır.

7. Danışma Komitesi belli aralıklarla, bu Sözleşmenin kapsadığı konularda, Akit Tarafların ülkelerinde geçerli yasalar ve tüzüklere ilişkin bilgileri içeren raporlar hazırlayacak ve Bakanlar Komitesine sunacaktır.

Madde 34 - İmza, Onay, Yürürlüğe Giriş

1. Bu Sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzasına açıktır. Onay kabul veya uygun bulmaya tabi olacaktır. Onay, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilir.

2. Bu Sözleşme beşinci onay, kabul veya uygun bulma belgesinin tevdii tarihini izleyen üçüncü ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

3. Daha sonra onaylayan, kabul veya uygun bulan devlet açısından, Sözleşme, kendi belgesinin tevdii tarihini izleyen üçüncü ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

Madde 35 - Ülkeler İçin Uygulama Alanı

1.Başka ülkelerin uluslararası ilişkilerini yürütmekle sorumlu ve onların adına yükümlülüğe girme yetkisiyle donatılmış her devlet, imza sırasında veya onay kabul ya da uygun bulma belgelerini tevdiinde veya sonraki bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bildiriyle, bu Sözleşmenin o toprakların hepsi veya bir bölümüne de şamil edebilir.

2.Yukarıdaki paragraf uyarınca yapılan beyan, beyanda sözü edilen her ülke bakımından sonradan geri alınabilir. Geri alınma, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildiri ile başvuruluşu tarihinden 6 ay sonra geçerli olur.

Madde 36 -Çekinceler

1. Herhangi bir Akit Taraf, imza sırasında veya onay, kabul ya da uygun bulma belgesini tevdi ettiğinde II ve IV. Bölümlerdeki en çok dokuz maddeyle ilgili, 4, 8, 9, 12, 16, 17, 20, 25. maddeler dışında bir veya daha çok, çekince koyabilir.

2. Herhangi bir Akit Taraf, herhangi bir zaman yukarıdaki fıkrada sözü geçen çekinceyi Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben "yaptığı bir bildiriyle kaldırabilir. Bu kaldırma, bildirinin alındığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Madde 37 - Sözleşmeden Çekilme

1. Her Akit Taraf, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bir bildiriyle Sözleşmeden çekilebilir ve bu bildirinin alınış tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girer.

2. Akit Taraflar Sözleşmenin kendisi için yürürlüğe girişinden itibaren ilk beş yıl içinde Sözleşmeden çekilemez.

3. Avrupa Konseyi üyeliği kalkan bir ülke Sözleşme içinde Akit Taraf olmaktan çıkar. Bu konsey üyeliğini kaybediş tarihinden altı ay sonra geçerli olur.

Madde 38 - Bildiriler Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Konsey Üyesi ülkelere:

a) İmza,

b) Onay, kabul veya teyid belgesi tevdii,

c) 12. maddenin 2 ve 3. fıkralarında sözü geçen bildiri verilmesi.

d) 34. maddeye uygun olarak Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihi,

e) 35. madde hükümlerince yapılan bildiri,

f) 36. maddenin 1. fıkrası hükmüne uygun yapılmış olan çekince,

g) 36. maddenin 2. fıkrası hükmünce çekince hakkının kaldırılması,

h) 37. madde hükmüne uygun yapılmış olan bildiri ve geçersizlik durumunun ortaya çıktığı tarihi bildirir.

Aşağıda imzası bulunanlar imzaya tam yetkili olarak, şahadeten, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

24 Kasım 1977'de Strazburg'da iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere İngilizce ve Fransızca olarak düzenlenmiştir. İmzalı tek metin Avrupa Konseyi arşivine konacaktır. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri onaylı örnekleri, imzacı devletlere verecektir.

5.32. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ENGELLİLERİN HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME

Giriş

İşbu Sözleşme'ye Taraf Olan Devletler,

(a) Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilmiş olan ve insanlık ailesinin tüm mensuplarının doğuştan sahip oldukları onuru, değeri, eşit ve devredilmez hakları dünyada özgürlüğün, adalet ve barışın temeli olarak kabul eden ilkeleri anımsayarak,

(b) Birleşmiş Milletler'in, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ile tanınan hak ve özgürlüklere herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın herkesin sahip olduğunu kabul ve ilan ettiğini göz önünde bulundurarak,

(c) Tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel, bölünmez, birbiriyle bağlantılı ve karşılıklı bağımlı olma niteliği ile engelli bireylerin bu haklardan herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın yararlanmalarının güvence altına alınması gerekliliğini tekrar teyit ederek,

(d) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, İşkence ve Diğer İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'yi, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni ve Uluslararası Göçmen İşçilerin ve Aile Bireylerinin Korunması Sözleşmesi'ni akılda tutarak,

(e) Engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, sakatlığı olan kişilerin topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini kabul ederek,

(f) Engelliler için Dünya Eylem Programı ve Engelliler için Fırsat Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Standart Kurallar'da yer alan ilke ve politika önerilerinin engellilere fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde politikaların, planların, programların ve eylemlerin geliştirilmesi, tasarlanması ve değerlendirilmesine katkısını göz önünde bulundurarak,

(g) Engelliliğe ilişkin konuların sürdürülebilir kalkınmayla ilgili stratejilerin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmasının önemini vurgulayarak,

(h) Bir kişinin engelli olduğu için ayrımcılığa maruz kalmasının her bireyin doğuştan sahip olduğu insanlık onuru ve değerinin de ihlal edilmesi anlamına geldiğini de kabul ederek,

(i) Bunun yanısıra engelli bireylerin çeşitliliğini kabul ederek,

(j) Daha yoğun desteğe ihtiyacı olan engelliler dahil olmak üzere, tüm engellilerin insan haklarının güçlendirilmesi ve korunmasının gerektiğini kabul ederek,

(k) Çeşitli araç ve yükümlülüklerin varlığına rağmen engelli kişilerin topluma eşit bireyler olarak katılmaları önündeki manilerin halen varolmaya devam ettiği ve dünyanın her yerinde engelli bireylerin insan hakları ihlallerine maruz kaldıkları gerçeğinden endişe duyarak,

(l) Özellikle gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerde engellilerin yaşam koşullarının geliştirilmesinde uluslararası işbirliğinin öneminin bilincinde olarak,

(m) Engellilerin toplumun refah ve çeşitliliğine yaptıkları ve yapabilecekleri olumlu katkıları ve engellileri insan haklarını ve temel özgürlükleri tam kullanmaya ve topluma tam katılmaya teşvik etmenin onların toplumsal aidiyetlerine, toplumun insani, sosyal ve ekonomik yönden kalkınmasına ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunacağını kabul ederek,

(n) Kendi seçimlerini yapma özgürlüğü de dahil olmak üzere engellilerin bireysel varlıklarının ve bağımsızlığının önemini kabul ederek,

(o) Engellilerin kendilerini doğrudan ilgilendirenler de dâhil olmak üzere politika ve programlarla ilgili karar alma süreçlerine etkin olarak katılabilmeleri gerektiğini dikkate alarak,

(p) Irk, ten rengi, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka fikir, ulusal, etnik veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum, yaş veya başka bir statü bakımından birçok nedene dayalı olarak ve bu nedenle daha ağırlaştırılmış bir ayrımcılığa maruz kalan engellilerin karşılaştığı zor koşullardan kaygı duyarak,

(q) Engelli kadınların ve kızların hem ev içinde hem de ev dışında şiddete uğramaya, yaralanmaya veya istismara, ihmale, ihmalkar muameleye, kötü muameleye veya istismara karşı daha büyük bir risk altında oldukları gerçeğinin farkında olarak,

(r) Engelli çocukların diğer çocuklarla eşit koşullar altında tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanması gereğini kabul ederek ve bu bağlamda Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Taraf Devletlerin üstlendiği yükümlülükleri yeniden hatırlatarak,

(s) Engellilerin insan temel hak ve özgürlüklerinden tam yararlanmasını teşvike yönelik çabalara cinsiyet eşitliği perspektifinin de eklenmesi gerektiğini vurgulayarak,

(t) Engellilerin çoğunluğunun yoksulluk koşullarında yaşadığının altını çizerek ve bu bakımdan, yoksulluğun engelliler üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekmenin kritik önemini kabul ederek,

(u) Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan amaç ve ilkelere saygı üzerine kurulu barış ve güvenlik ortamının ve yürürlükteki insan hakları belgelerine riayet edilmesinin özellikle silahlı çatışma ve işgal koşullarında engellilerin korunması için vazgeçilmez olduğunu akılda tutarak,

(v) Fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel çevreye, sağlık ve eğitim hizmetlerine, bilgiye ve iletişime erişimin engellilerin tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam yararlanmasını sağlamadaki önemini kabul ederek,

(w) Diğer bireylere ve ait olduğu topluma karşı görevleri bulunan bireyin Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nde tanımlanan hakların güçlendirilmesi ve bu haklara riayet edilmesi için çaba gösterme yükümlülüğü altında olduğunun farkında olarak,

(x) Ailenin toplumun doğal ve temel birimi olduğu ve toplum ve devlet tarafından korunması gerektiğinin ve engellilerin tüm insan haklarından tam ve eşit ölçüde yararlanabilmesinin sağlanabilmesi için engelliler ile aile bireylerinin gerekli koruma ve desteği alması gerektiğine inanarak,

(y) Engellilerin haklarını ve onurunu güçlendiren ve koruyan kapsamlı bir uluslararası sözleşmenin engellilerin ağır sosyal dezavantajlarının ortadan kaldırılmasına ve onların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ortamlara eşit fırsatlarla katılımının teşvik edilmesine, hem gelişen hem de gelişmekte olan ülkelerde önemli bir katkı sağlayacağına ikna olarak,

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1-Amaç

Bu Sözleşme'nin amacı, engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmektir.

Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.

Madde 2-Tanımlar

İşbu Sözleşme›nin amaçları açısından;

"İletişim" erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dahil dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, işitsel okumayı, beden dilini, diğer tür, biçem ve araçlarla gerçekleşen iletişimi içermektedir;

"Dil" sözlü dili, işaret dilini ve sözlü olmayan diğer dilleri kapsamaktadır;

"Engelliliğe dayalı ayrımcılık" siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayrım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsar.

"Makul düzenleme", engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.

"Evrensel tasarım" ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilecek şekilde tasarlanmasıdır. "Evrensel tasarım" gerek duyulduğu takdirde bazı engelli grupları için ihtiyaç duyulan yardımcı cihazların tasarımı zorunluluğunu da dışlamayacaktır.

Madde 3-Genel İlkeler

İşbu Sözleşme›nin dayandığı ilkeler şunlardır:

(a) Kendi seçimlerini yapma özgürlükleri ve bağımsızlıklarını da kapsayacak şekilde, kişilerin insanlık onuru ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi;

(b) Ayrımcılık yapılmaması;

(c) Engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması;

(d) Farklılıklara saygı gösterilmesi ve engellilerin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul edilmesi;

(e) Fırsat eşitliği;

(f) Erişilebilirlik;

(g) Kadın-erkek eşitliği;

(h) Engelli çocukların gelişim kapasitesine ve kendi kimliklerini koruyabilme haklarına saygı duyulması.

Madde 4-Genel Yükümlülükler

1. Taraf Devletler engelliliğe dayalı herhangi bir ayrımcılığa izin vermeksizin tüm engellilerin insan hak ve temel özgürlüklerinin eksiksiz olarak yaşama geçirilmesini sağlamak ve engellilerin hak ve özgürlüklerini güçlendirmekle yükümlüdür. Bu amaç doğrultusunda Taraf Devletler;

(a) Bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanması için gerekli tüm yasal, idari ve diğer tedbirleri almayı;

(b) Yürürlükte mevcut, engelliler aleyhinde ayrımcılık teşkil eden yasalar, düzenlemeler, gelenekler ve uygulamaları değiştirmek veya ortadan kaldırmak için gerekli olan, yasama faaliyetleri dahil uygun tüm tedbirleri almayı;

(c) Tüm politika ve programlarda engellilerin insan haklarının korunmasını ve güçlendirilmesini dikkate almayı;

(d) Bu Sözleşme'yle bağdaşmayan eylemler veya uygulamalardan kaçınmayı ve kamu kurum ve kuruluşlarının bu Sözleşme'ye uygun davranmalarını sağlamayı;

(e) Kişiler, örgütler veya özel teşebbüslerin engelliliğe dayalı ayrımcı uygulamalarını engellemek için gerekli tüm uygun tedbirleri almayı;

(f) Standartlar ve rehber ilkelerin geliştirilmesinde Sözleşme'nin ikinci maddesinde tanımlandığı gibi evrensel tasarımdan yararlanılması ve engellilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere evrensel olarak tasarlanmış ve mümkün olduğunca az değişikliği ve düşük maliyeti gerektiren ürünler, hizmetler, ekipman ve tesislerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamayı veya desteklemeyi;

(g) Maliyeti karşılanabilir teknolojilere öncelik vererek bilgi ve iletişim teknolojileri, hareket kolaylaştırıcı araçlar, yardımcı teknolojiler gibi engellilere yönelik yeni teknolojilerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamayı veya desteklemeyi;

(h) Engellilere yeni teknolojiler dahil hareket kolaylaştırıcı araçlara, yardımcı teknolojilere ve bunların beraberindeki diğer yardımcı ve destekleyici hizmetler ile tesislere ilişkin erişim bilgilerinin sağlanmasını,

(i) Engellilerle çalışan meslek sahipleri ve işyeri personelinin bu Sözleşme'de tanınan haklara ilişkin eğitiminin geliştirilmesi ve böylece bu haklarla güvence altına alınan destek ve hizmetlerin iyileştirilmesini

taahhüt eder.

2. Taraf Devletler ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla ilgili olarak kaynakları ölçüsünde azami tedbirleri almayı ve gerektiğinde uluslararası işbirliği çerçevesin-

de engellilerin bu haklardan tam olarak yararlanmasını aşamalı olarak sağlamak için işbu Sözleşme'de yer alan ve uluslar arası hukuka göre derhal uygulanması gereken yükümlülükleri yerine getirmeyi taahhüt eder.

3. Taraf Devletler işbu Sözleşme'nin uygulanmasını sağlayacak yasalar ve politikaların geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesi ile engellilere ilişkin diğer karar alma süreçlerinde engelli çocuklar da dahil olmak üzere engellilere onları temsil eden örgütler aracılığıyla sürekli danışacak ve etkin bir şekilde bu sürece dahil edeceklerdir.

4. Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm engelli kişilerin haklarının sağlanması bakımından daha elverişli nitelikte olan ve Taraf Devlet'in yasalarında veya Taraf Devlet'in uymayı taahhüt ettiği uluslar arası hukuk kurallarında mevcut bulunan hükümleri etkilemeyecektir. Taraf Devletler'den herhangi birinin hukuka, sözleşmelere, hukuki düzenlemelere, geleneğe göre yürürlükte bulunan temel insan haklarından herhangi birini işbu Sözleşme'nin bu hakları öngörmediği veya daha dar kapsamlı olarak öngördüğü gerekçesiyle kısıtlaması veya kısmen değiştirmesi mümkün değildir.

5. Bu Sözleşme'nin hükümleri herhangi bir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın federal devletlerin bütün bölgelerinde uygulanır.

Madde 5-Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik

1. Taraf Devletler herkesin hukuk önünde ve karşısında eşit olduğunu ve ayrımcılığa uğramaksızın hukuk tarafından eşit korunma ve hukuktan eşit yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul eder.

2. Taraf Devletler engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklar ve engellilerin herhangi bir nedene dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkin bir şekilde korunmasını güvence altına alır.

3. Taraf Devletler eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tüm adımları atar.

4. Engellilerin fiili eşitliğini hızlandırmak veya sağlamak için gerekli özel tedbirler işbu Sözleşme amaçları doğrultusunda ayrımcılık olarak nitelendirilmez.

Madde 6-Engelli Kadınlar

1. Taraf Devletler engelli kadınlar ile kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmakta olduğunu kabul eder ve bu bakımdan onların tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit koşullarda yararlanmalarını sağlamaya yönelik tedbirleri alır.

2. Taraf Devletler kadınların tam gelişimi, ilerlemesi ve güçlenmesini ve bu Sözleşme'de belirtilen insan hak ve temel özgürlüklerini kullanmalarını ve bunlardan yararlanmalarını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır.

Madde 7-Engelli Çocuklar

1. Taraf Devletler, engelli çocukların diğer çocuklarla eşit bir şekilde tüm insan temel hak ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır.

2. Engelli çocuklarla ilgili tüm eylemlerde çocuğun en çıkarının gözetilmesine öncelik verir.

3. Taraf Devletler engelli çocukların kendilerini etkileyen her konuda diğer çocuklarla eşit koşullar altında görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olmalarını, yaşları ve olgunluk seviyelerine göre görüşlerine önem verilmesini ve onlara bu hakkın tanınması için engeline ve yaşına uygun destek sunulmasını sağlar.

Madde 8-Bilinçlendirme

1. Taraf Devletler, aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek için acil, etkin ve uygun tedbirleri almayı taahhüt eder:

(a) Aile dahil toplumun her kesiminde engellilere yönelik bilinci arttırmak ve engellilerin hakları ve insanlık onurlarına saygı duyulmasını teşvik etmek;

(b) Yaşamın her alanında engellilere yönelen klişeler, önyargılar, incitici uygulamalar ile cinsiyet ve yaş temelli ayrımcı davranışlarla mücadele etmek;

(c) Engelli bireylerin kapasiteleri ve katkılarına ilişkin bilinç yaratmak.

2. Bu amaca yönelik tedbirler aşağıdakileri içermektedir:

(a) Toplumda bilinç yaratmaya yönelik etkin kampanyaların tasarlanması, başlatılması ve sürdürülmesi:

(i) Engelli bireylerin haklarının kabul edilebilirliği konusunda toplumun eğitimi;

(ii) Engellilere yönelik olumlu yaklaşımların ve toplumsal bilincin artırılması;

(iii) Engelli bireylerin becerileri, meziyetleri ve yeteneklerinin işyerlerine ve iş piyasasına katkısının toplumca tanınmasını teşvik etmek;

(b) Erken yaştan itibaren tüm çocukların eğitim sisteminin her aşamasında engelli bireylerin insan haklarına saygıyla yaklaşmasını teşvik etmek;

(c) Tüm kitle iletişim araçlarında engellilerin işbu Sözleşme'nin amacına uygun bir yaklaşımla tanımlanmasını cesaretlendirmek;

(d) Engellilere ve haklarına ilişkin bilinci artırıcı eğitim programlarını desteklemek.

Madde 9-Erişebilirlik

1. Taraf Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşıma, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirler diğerlerinin yanında, aşağıda belirtilenlere de uygulanır:

(a) Binalar, yollar, ulaşım araçları ve okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri dahil diğer kapalı ve açık tesisler;

(b) Elektronik hizmetler ve acil hizmetler de dahil olmak üzere bilgi ve iletişim araçları ile diğer hizmetler.

2. Taraf Devletler aşağıdakileri gerçekleştirmek için de uygun tedbirleri alacaklardır:

(a) Kamuya açık veya kamu hizmetine sunulan tesis ve hizmetlere erişime ilişkin asgari standart ve rehber ilkelerin geliştirilmesi, duyurulması ve bunlara ilişkin uygulamaların izlenmesi;

(b) Kamuya açık tesisleri işleten veya kamuya hizmet sunan özel girişimlerin engellilerin ulaşılabilirliğini her açıdan dikkate almalarının sağlanması;

(c) İlgili kişilerin engellilerin karşılaştığı ulaşılabilirlik sorunlarıyla ilgili olarak eğitilmesi;

(d) Kamuya açık binalar ve diğer tesislerde Braille alfabesi ve anlaşılması kolay nitelik taşıyan işaretlemelerin sağlanması;

(e) Kamuya açık binalara ve tesislere erişimi kolaylaştırmak için rehberler, okuyucular ve profesyonel işaret dili tercümanları dahil çeşitli canlı yardımların ve araçların sağlanması;

(f) Engellilerin bilgiye erişimini sağlamak için onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının teşvik edilmesi;

(g) Engellilerin İnternet dahil yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine ve sistemlerine erişiminin teşvik edilmesi;

(h) Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerinin tasarım, geliştirme ve dağıtım çalışmalarının ilk aşamadan başlayarak teşvik edilmesi ve böylece bu teknoloji ve sistemlere engelliler tarafından asgari maliyetle erişilebilmesinin sağlanması.

Madde 10-Yaşama Hakkı

Taraf Devletler her insanın yaşama hakkına sahip olduğunu yeniden onaylayarak engellilerin bu haktan etkin ve diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanmalarını sağlayacak gerekli tüm tedbirleri alır.

Madde 11-Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar

Taraf Devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler de dahil olmak üzere risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dahil uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alır.

Madde 12-Yasa Önünde Eşit Tanınma

1. Taraf Devletler, engellilerin bulundukları her yerde kişi olarak tanınma hakkına sahip olduklarını yeniden onaylar.

2. Taraf Devletler engellilerin tüm yaşam alanlarında diğer bireylerle eşit koşullar altında hak ehliyetine sahip olduğunu kabul eder.

3. Taraf Devletler engelli bireylerin hak ehliyetlerini kullanırken gereksinim duyabilecekleri desteği alabilmeleri için uygun tedbirleri alır.

4. Taraf Devletler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tüm tedbirlerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak istismarı önleyici uygun ve etkin bir şekilde güvenceler sağlamasını temin eder. Sözkonusu güvenceler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tedbirlerin kişinin haklarına, iradesine ve tercihlerine saygılı olmasını, çıkar çatışmasından bağımsız olmasını, kişinin iradesine haksız bir müdahalede bulunmamasını, kişinin içinde bulunduğu koşullar ile orantılı olmasını ve bu koşulları gözetmesini, mümkün olan en kısa süre içinde uygulanmasını, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir merci veya yargı organı tarafından sürekli olarak gözden geçirilmesini sağlamalıdır. Bu güvenceler söz konusu tedbirlerin kişinin hak ve çıkarlarını etkilediği derecede ölçülü olmalıdır.

5. Taraf Devletler işbu Madde çerçevesinde engellilerin mülk edinmek veya mirasa hak kazanmak, mali işlerini kontrol etmek ve banka kredileri, ipotekleri ve diğer mali kredilere erişim açısından diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasını sağlamak için uygun ve etkin bir şekilde tüm tedbirleri almalı ve engellilerin mülklerinden keyfi olarak mahrum bırakılmamasını sağlar.

Madde 13-Adalete Erişim

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında adalete etkin bir şekilde erişimini sağlamalıdır. Bunun için usule ve yaşa uygun düzenlemeler

yapılmalı ve soruşturma ve diğer hazırlık aşamaları ve tanıklık dahil tüm hukuki işlemlere doğrudan ve dolaylı katılımları kolaylaştırılmalıdır.

2.Taraf Devletler engellilerin adalete etkin bir şekilde erişimini sağlamak için polis ve cezaevi personeli dahil adalet sistemi çalışanlarının gerekli eğitimi almalarını sağlamalıdır.

Madde 14-Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında aşağıdaki haklardan yararlanmasını sağlar:

(a) Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkından yararlanma;

(b) Özgürlüklerinden hukuka aykırı veya keyfi bir şekilde mahrum bırakılmamaları, özgürlüğün kısıtlandığı hallerin hukuka dayalı olması ve engelliliğin, hiçbir koşulda özgürlüğün kısıtlanmasının gerekçesi olarak gösterilmemesi.

2. Taraf Devletler engelli kişiler eğer herhangi bir süreç sonunda özgürlüklerinden mahrum edildiyse; bunun diğer bireylerle eşit koşullar altında yapılmasını; engellilerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak güvencelere sahip olmasını ve makul düzenlemeye ilişkin hükümler dahil olmak üzere Sözleşme'nin hedefleri ve ilkeleriyle uyumlu muamele görmesini sağlar.

Madde 15-İşkence, insanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama

1. Hiç kimse işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz kalmamalıdır. Özellikle, hiç kimse rızası alınmaksızın tıbbi veya bilimsel deneye tabi tutulmamalıdır.

2. Taraf Devletler engellilerin işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korunmasını sağlamak için etkin bir şekilde tüm yasal, idari, yargısal ve diğer tedbirleri alır.

Madde 16-Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama

1. Taraf Devletler engellilerin ev içinde ve dışında sömürüye uğramasının, şiddete ve istismara maruz kalmasının, bu tutumların cinsiyete dayalı hali dahil her biçiminden korumak için uygun yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer tüm tedbirleri alır.

2. Taraf Devletler engellilere, ailelerine, onların bakımını sağlayanlara cinsiyetlerine ve yaşlarına uygun yardım ve desteği sağlayarak sömürü, şiddet ve istismar vakalarının nasıl önleneceğine, tespit edileceğine ve bildirileceğine dair bilgi ve eğitim vererek sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önleyici uygun tüm tedbirleri alır. Taraf Devletler koruma hizmetlerinin yaş, cinsiyet ve engellilik konularına duyarlı olmalarını sağlar.

3. Taraf Devletler sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önlemek için engellilere hizmet etmeye yönelik tüm tesislerin ve programların bağımsız merciler tarafından etkin bir şekilde denetlenmesini sağlar.

4. Taraf Devletler koruyucu hizmetlerin sunulması sırasında meydana gelenler de dahil olmak üzere sömürünün, şiddetin veya istismarın herhangi bir biçiminin mağduru olan engellilerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak tedavisi, rehabilitasyonu ve sosyal açıdan yeniden bütünleşmesini sağlayıcı uygun tüm tedbirleri alır. Sözkonusu iyileşme ve yeniden bütünleşme, kişinin sağlığına, öz saygısına, onuruna, özerkliğine kavuşmasını sağlar ve yaş ve cinsiyetiyle bağlantılı özel ihtiyaçlarını dikkate alır.

5. Taraf Devletler engellilere karşı sömürü, şiddet ve istismar vakalarının tespiti, soruşturulması ve gerekli hallerde kovuşturulmasını sağlamak için kadın ve çocuk merkezli yasa ve politikalar dahil etkili yasa ve politikaları yürürlüğe koyar.

Madde 17-Kişisel Bütünlüğün Korunması

Engelli her kişi, beden ve ruh bütünlüğüne diğer bireylerle eşit bir şekilde saygı duyulması hakkına sahiptir.

Madde 18-Seyahat Özgürlüğü ve Uyrukluk

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seyahat ve yerleşim yerini seçme özgürlüğüne ve uyrukluk hakkına sahip olduğunu kabul eder ve engellilerin aşağıdaki haklarını sağlar:

(a) Uyrukluk kazanma ve değiştirme hakkı olması ve keyfi olarak veya engelli olması nedeniyle uyrukluktan mahrum bırakılmaması;

(b) Kişinin engelli olması nedeniyle uyrukluğuna veya kimliğine ilişkin diğer belgeleri elde etme, bu belgelere sahip olma ve bu belgeleri kullanma veya seyahat özgürlüğünden yararlanmasını sağlamak için gerekli olabilecek göçmenlik işlemleri gibi süreçleri yürütme olanağından mahrum bırakılmaması;

(c) Kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma özgürlüğünün olması;

(d) Kendi ülkesine girme hakkından engelli olmasına dayanılarak veya keyfi olarak mahrum bırakılmaması.

2. Engelli çocuklar doğum sonrasında derhal nüfusa kaydedilmeli ve doğuştan isim edinme, uyrukluk kazanma ve mümkün olduğu ölçüde kendi ebeveynlerini bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olmalıdır.

Madde 19-Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma

İşbu Sözleşmeye Taraf Devletler tüm engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında toplum içinde yaşama hakkına sahip olduğunu kabul eder ve engellilerin

bu haktan eksiksiz yararlanabilmeleri ve topluma tam katılımlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri etkin bir şekilde alır. Bu çerçevede aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

(a) Engelliler diğer bireylerle eşit koşullar altında ikametgahlarını ve nerede ve kiminle yaşayacaklarını seçme hakkına sahiptirler ve özel bir yaşama düzenine zorlanamazlar;

(b) Engellilerin kişisel destek dahil olmak üzere toplum içinde yaşamak ve topluma dahil olmak için ihtiyaç duydukları konut içi, kurum içi ve diğer toplumsal destek hizmetlerine erişimleri sağlanmalı ve engellilerin toplumdan tecridi ve ayrı tutulması önlenmelidir;

(c) Kamusal hizmet ve tesisler engellilere diğer bireylerle eşit şekilde açık olmalı ve onların ihtiyaçlarına yanıt verebilmelidir.

Madde 20-Kişisel Hareketlilik

Taraf Devletler engellilerin olanaklar çerçevesinde azami ölçüde bağımsız hareket edebilmesini sağlamak için etkin bir şekilde gerekli tüm tedbirleri alır. Bu tedbirler şunlardır:

(a) Engellilerin istedikleri şekil ve zamanda ve karşılanabilir bir maliyetle hareket edebilmelerinin kolaylaştırılması;

(b) Engellilerin hareketi kolaylaştırıcı kaliteli araç ve gerece, yardımcı teknolojilere, yardım sunan insanlara ve araçlara karşılanabilir bir maliyetle erişiminin kolaylaştırılması;

(c) Engellilere ve engelli kişilerle çalışan uzman personele engellilerin hareket becerilerinin geliştirilmesi konusunda eğitim verilmesi;

(d) Harekete yardımcı araç ve gereçlerle yardımcı teknolojileri üretenlerin engellilerin her türlü ihtiyacını dikkate almaları hususunda teşvik edilmesi.

Madde 21-Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim

Taraf Devletler engellilerin işbu Sözleşme'nin 2. Maddesinde tanımlanmış tüm iletişim araçlarını tercihe bağlı kullanabilmesi, bilgi ve fikir araştırma, alma ve verme özgürlüğü dahil düşünce ve ifade özgürlüğünden diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanabilmesi için uygun tüm tedbirleri alır. Bu tedbirler aşağıdakileri içermelidir:

(a) Kamuya sunulması amaçlanan bilginin engellilerin erişebileceği biçimlerde ve farklı engelli gruplarına uygun teknolojilerle güncel olarak ve ek bir bedel alınmaksızın sunulması;

(b) Engellilerin resmi temaslarda işaret dillerini, Braille alfabesini, beden dilini ve tercih ettikleri diğer tüm erişilebilir iletişim araç ve biçimlerini kullanmalarının kolaylaştırılması;

(c) Kamuya açık hizmet sunan özel kuruluşların internet dahil olmak üzere, engellilerin erişilebileceği ve kullanılabileceği biçimde bilgi ve hizmet sunmalarının teşvik edilmesi;

(d) İnternet aracılığıyla bilgi sunanlar dahil olmak üzere kitle iletişim hizmeti sunan kurumların hizmetlerini engellilerin erişebileceği şekillerde sunmalarının teşvik edilmesi;

(e) İşaret dili kullanımının kabul ve teşvik edilmesi.

Madde 22-Özel Hayata Saygı

1. İkametgahı ve yaşama biçimi ne olursa olsun hiçbir engelli bireyin özel hayatı, ailesi, konutu, haberleşmesi ve diğer iletişimlerine keyfi veya hukuka aykırı şekilde müdahale edilemez ve şeref ve haysiyetine yönelik hukuka aykırı uygulamalarda bulunulamaz. Engelliler söz konusu müdahale veya saldırılardan hukuken korunma hakkına sahiptir.

2. Taraf Devletler engellilerin kişisel, sağlık ve rehabilitasyon bilgilerinin gizliliğini diğer bireyler ile eşit koşullar altında korur.

Madde 23-Hane ve Aile Hayatına Saygı

1. Taraf Devletler evlilik, aile, ebeveynlik ve özel ilişkilere dair meselelerde engellilere karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için uygun tedbirleri etkin bir şekilde ve engellilerin diğer bireylerle eşit olduğunu gözeterek alır. Bu çerçevede aşağıda belirtilenler sağlanmalıdır:

(a) Evlilik çağına gelmiş engellilerin evlenme ve aile kurma hakkının tanınması ve bu hakkın evlenmek isteyen eşlerin serbest iradeleri ve rızaları doğrultusunda kullanılması;

(b) Engellilerin çocuklarının sayısına ve yaş aralığına, serbestçe ve sorumluluğunu taşıyarak karar verme hakkının tanınması ve yaşlarına uygun bilgiye, üreme ve aile planlaması eğitimine erişim hakkının tanınması ile bu haklarını kullanmaları için gereken araçların oluşturulması;

(c) Çocuklar dahil olmak üzere engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında doğurganlıklarından mahrum bırakılmaması.

2. Taraf Devletler, velayet, vesayet, kayyımlık, evlat edinme veya ulusal mevzuatta bu kavramların benzerlerinin yer aldığı kurumlar hususunda-her durumda çocukların yararlarının üstün tutulması şartıyla-engelli hakları ve sorumluluklarını

güvence altına alır. Engelliler çocuklarının bakım sorumluluklarını yerine getirirken Taraf Devletler uygun desteği sunar.

3. Taraf Devletler, engelli çocukların aile yaşamlarıyla ilgili olarak diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasını sağlar. Taraf Devletler bu hakları yaşama geçirmek ve engelli çocukların saklanması, terk edilmesi, ihmal edilmesi ve ayrı tutulmasının önüne geçmek üzere engelli çocuklara ve ailelerine erken ve kapsamlı bilgi, hizmet ve destek sunar.

4. Taraf Devletler, bir çocuğun ailesinin istemi olmadan ailesinden ayrılmamasını sağlar. Bunun istisnası yargısal denetime tabi yetkili mercilerin çocuğun üstün yararı gereğince ailesinden ayrılmasının gerekli olduğuna uygulanan yasa ve usuller uyarınca karar vermesidir. Hiçbir koşulda çocuğun veya ebeveynlerinden biri ya da hepsinin engelli olması nedeniyle çocuk anne ve babasından ayrı tutulamaz.

5. Taraf Devletler, engelli çocuğun çekirdek ailesinin çocuğa bakamaması durumunda, çocuğa geniş anlamda aile üyeleri, bunun mümkün olmadığı takdirde aile ortamını sağlayacak bir sosyal çevrede alternatif bakım sağlanması için her türlü çabayı göstermeyi taahhüt eder.

Madde 24-Eğitim

1. Taraf Devletler engellilerin eğitim hakkını tanır. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için eğitim sisteminin bütünleştirici bir şekilde her seviyede engellileri içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlar. Bunun için aşağıdaki hedefler gözetilmelidir:

(a) İnsan potansiyelinin, onur ve değer duygusunun tam gelişimi ve insan haklarına, temel özgürlüklere ve insan çeşitliliğine saygı duyulmasının güçlendirilmesi;

(b) Engellilerin; kişiliklerinin, yeteneklerinin, yaratıcılıklarının, zihinsel ve fiziksel becerilerinin potansiyellerinin en üst derecesinde gelişiminin sağlanması;

(c) Engellilerin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılımlarının sağlanması.

2. Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçirilmesi için aşağıda belirtilenleri sağlar:

(a) Engelliler engelleri nedeniyle genel eğitim sisteminden dışlanmamalı ve engelli çocuklar engelleri nedeniyle parasız ve zorunlu ilk ve ortaöğretim olanaklarının dışında tutulmamalıdır;

(b) Engelliler yaşadıkları çevrede bütünleştirici, kaliteli ve parasız ilk ve orta öğretime diğer bireylerle eşit olarak erişebilmelidir;

(c) Bireylerin ihtiyaçlarına göre makul düzenlemeler yapılmalıdır;

(d) Engellilerin genel eğitimden etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için genel eğitim sistemi içinde ihtiyaç duydukları desteği almalıdır;

(e) Engellilere yönelik bireyselleştirilmiş etkin destekleyici tedbirler, engellilerin tam katılımı hedefine uygun olarak, akademik ve sosyal gelişimi artırıcı ortamlarda sağlanmalıdır.

3. Taraf Devletler engellilerin toplumun eşit üyeleri olarak eğitime tam ve eşit katılımlarını kolaylaştırmak için yaşamı ve sosyal gelişim becerilerini öğrenmelerini sağlar. Taraf Devletler bu amaçla aşağıda belirtilen tedbirleri alır:

(a) Braille ve diğer biçimlerdeki yazıların okunmasının öğrenilmesi, beden dilinin ve alternatif iletişim araçları ve biçimleri ile yeni çevreye alışma ve bu çevrede hareket etme becerilerinin öğrenilmesi, akran desteği ve rehberlik hizmetlerinin kolaylaştırılması;

(b) İşaret dilinin öğrenilmesine, işitme ve konuşma engellilerin dilsel kimliğinin gelişimine yardımcı olunması;

(c) Görme, işitme veya hem görme hem işitme-konuşma engellilerin özellikle çocukların eğitiminin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle, onların akademik ve sosyal gelişimini artırıcı ortamlarda sunulmasının sağlanması.

4. Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçmesini sağlamak için, engelli olanlar dahil olmak üzere, işaret dilini ve Braille alfabesini bilen öğretmenlerin işe alınması ve eğitimin her düzeyinde çalışan uzmanların ve personelin eğitimi için uygun tedbirleri alır. Sözkonusu eğitim engelliliğe ilişkin bilincin artırılmasını, alternatif iletişim araç ve biçimleri ile destekleyici eğitim tekniklerinin ve materyallerinin kullanılmasını içermelidir.

5. Taraf Devletler engellilerin genel yüksek okul eğitimine, mesleki eğitime, erişkin eğitimine ve ömürboyu süren eğitime ayrımcılığa uğramaksızın diğer bireylerle eşit koşullar altında erişimini sağlar. Taraf Devletler bu amaçla engellilerin ihtiyaçlarına uygun makul düzenlemelerin yapılmasını temin eder.

Madde 25-Sağlık

Taraf Devletler engellilerin engelliliğe dayalı ayrımcılığa uğramaksızın ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkını tanır. Taraf Devletler engellilerin sağlıkla ilgili olarak rehabilitasyon da dahil olmak üzere, cinsiyete duyarlı sağlık hizmetlerine erişimini mümkün kılmak için uygun tüm tedbirleri alır.

Taraf Devletler;

(a) Parasız veya karşılanabilir bir maliyetle sağlanan sağlık bakımı ve programlarının, engellilere diğer bireylerle aynı kapsam, kalite ve standartta sağlanmasını ve bu hizmetlerin cinsel ve üreme sağlığı ile halk sağlığı programlarını da içermesini sağlar;

(b) Engellilerin özellikle engellilikleri nedeniyle gereksinim duyduğu sağlık hizmetlerini sağlar. Bu sağlık hizmetleri erken tanı ve mümkünse müdahaleyi, çocuklar ve yaşlılar dahil olmak üzere, engelliliğin azaltılmasını ya da artmasını önlemeyi hedefleyen hizmetleri kapsamalıdır;

(c) Sağlık hizmetlerini kırsal alanlar dahil olmak üzere mümkün olduğu kadar kişilerin yaşadıkları yerlerin yakınına götürülmesini temin eder;

(d) Sağlık profesyonellerinin engellilere sunduğu tıbbi bakımın diğer bireylere sundukları bakımla aynı kalitede olmasını ve bu bakımın hastaların bağımsız ve aydınlatılmış onaylarına dayanmasını sağlamak amacıyla diğer tedbirlerin yanısıra eğitim vererek, kamu kurumları ile özel kurumlar tarafından sunulan sağlık bakımının etik standartlarını yayımlayarak engellilerin insan hakları, onuru, özerkliği ve ihtiyaçları hakkında bilinç yaratır;

(e) Ulusal mevzuatın sağlık ve yaşam sigortasını düzenlediği hallerde engellilerin bu sigortalardan yararlanmaları bakımından ayrımcılık yapılmasını yasaklar ve sigortanın adil ve makul olmasını sağlar;

(f) Engelliliğe dayalı olarak sağlık bakımı veya hizmetlerinin sunulmamasını veya yiyecek ve içecek verilmemesini önlemek üzere gerekli tedbirleri alır.

Madde 26- Habilitasyon ve Rehabilitasyon

1. Taraf Devletler engellilerin azami bağımsızlığını, tam fiziksel, zihinsel, sosyal ve mesleki becerilerini elde etmelerini ve yaşamın her alanına tam katılımlarını sağlamak için akran desteği dahil uygun tedbirleri etkin bir şekilde alır. Bu bakımdan Taraf Devletler özellikle sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında kapsamlı habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerini sunar; mevcut hizmetleri güçlendirir ve genişletir. Bunun için şöyle bir yol izlemelidirler:

(a) Habilitasyon ve rehabilitasyon hizmet ve programları mümkün olan en erken evrede başlamalıdır ve bireylerin ihtiyaçlarının ve güçlü olduğu yönlerin çok-disiplinli bir çerçevede değerlendirilmesine dayanmalıdır;

(b) Engellilerin topluma katılımını ve toplumla bütünleşmesini destekleyen habilitasyon ve rehabilitasyon hizmet ve programlarına katılmak rızaya dayalı olmalıdır ve bu hizmet ve programlar kırsal alanlar dahil olmak üzere, engellilerin yaşadıkları yerlerin mümkün olduğu kadar yakınında sunulmalıdır.

2. Taraf Devletler habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerinde çalışan profesyoneller ve personel için, temel ve sürekli eğitim programları geliştirilmesini destekler.

3. Taraf Devletler engelliler için hazırlanmış, habilitasyon ve rehabilitasyonla ilgili yardımcı cihazlar ve teknolojilerin erişilebilirliğini, bunlara ilişkin bilgiyi ve bunların kullanımını teşvik eder.

Madde 27-Çalışma ve İstihdam

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında çalışma hakkına sahip olduğunu kabul eder. Bu hak, engellilerin, açık, bütünleştirici ve erişilebilir bir iş piyasası ve çalışma ortamında serbestçe seçtikleri bir işle hayatlarını kazanmaları fırsatını da içerir. Taraf Devletler çalışırken engelli olanlar dahil olmak üzere tüm engellilerin çalışma hakkının yaşama geçmesini yasama çalışmalarını da içeren uygun tüm tedbirleri alarak güvence altına alır. Taraf Devletler bunların yanısıra;

(a) İşe alım ve istihdam edilme koşullarında, istihdamın sürekliliği, kariyer gelişimi ve sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları dahil olmak üzere, istihdama ilişkin her hususta, engelliliğe dayalı ayrımcılığı yasaklar;

(b) Fırsat eşitliği, eşit değerde işe eşit ücret ilkesi, tacizden korunma ve mağduriyetin giderilmesi, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları dahil olmak üzere diğer bireylerle eşit koşullar altında adil ve uygun çalışma koşullarının sağlanmasına ilişkin olarak engellilerin haklarını korur;

(c) Engellilerin iş ve sendikal haklarını diğer bireylerle eşit koşullar altında kullana bilmelerini sağlar;

(d) Engellilerin genel teknik ve mesleki rehberlik programlarına, yerleştirme hizmetlerine, mesleki ve sürekli eğitime diğer bireylerle eşit koşullar altında etkin bir şekilde erişimini sağlar;

(e) İş piyasasında engellilerin istihdam olanaklarının ve kariyer gelişiminin desteklenmesine ve engellilerin iş aramasına veya işe başlamasına, çalışmaya devam etmesine ve işe geri dönmelerine yardım eder;

(f) Serbest çalışma, girişimcilik, kooperatif kurma ve kendi işini kurma konusundaki fırsatları geliştirir;

(g) Engellileri kamu sektöründe istihdam eder;

(h) Olumlu eylem programları, teşvikler ve diğer tedbirleri de içerebilecek uygun politika ve önlemlerle, engellilerin özel sektörde istihdam edilmelerini destekler;

(i) Engellilerin çalıştığı işyerlerinde makul düzenlemelerin yapılmasını sağlar;

(j) Engellilerin açık iş piyasasında iş deneyimi kazanmasını temin eder;

(k) Engelliler için mesleki rehabilitasyon, işte kalma ve işe dönüş programları yürütür.

2. Taraf Devletler engellilerin kölelik altında tutulmalarını engeller ve engellileri zorla veya mecburi çalışmaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korur.

Madde 28

Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma

1. Taraf Devletler, engellilerin yiyecek, giysi ve barınma dahil kendileri ve aileleri için yeterli yaşam standardı hakkını ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi hakkını tanır. Taraf Devletler bu hakkın engelli olmaları nedeniyle ayrımcılığa uğramaksızın tanınmasını temin etmek için gerekli adımları atar.

2. Taraf Devletler engellilerin sosyal korunma ve engelliliğe dayalı ayrımcılığa uğramadan bu haktan yararlanma hakkını tanır ve aşağıda belirtilen tedbirler dahil olmak üzere bahsekonu hakkın tanınmasını temin etmek ve geliştirmek için gerekli adımları atar:

(a) Engellilerin temiz su hizmetlerine, uygun ve bedeli ödenebilir hizmetlere eşit erişimlerini sağlamak ve engellilerin ihtiyaçlarına ilişkin araç-gereç ve diğer yardımlara erişimlerini temin etmek;

(b) Özellikle engelli kadın ve kızlar ve engelli yaşlılar dahil olmak üzere, engellilerin sosyal koruma programlarına ve yoksulluk azaltıcı programlara erişimini sağlamak;

(c) Yoksulluk koşullarında yaşayan engellilerin ve ailelerinin uygun eğitim, danışmanlık, mali yardım ve süreli bakım dahil engelliliğe ilişkin harcamalarında devlet yardımına erişimini sağlamak;

(d) Engellilerin toplu konut programlarına erişimini sağlamak;

(e) Engellilerin emeklilik fırsatları ve programlarına eşit erişimini sağlamak.

Madde 29

Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım

Taraf Devletler, engellilerin siyasi haklarını ve diğer bireylerle eşit koşullar altında bunlardan yararlanma fırsatını güvence altına alır ve aşağıda belirtilenleri yerine getirir:

(a) Diğerlerinin yanısıra aşağıda belirtilenler yoluyla, engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seçme ve seçilme hakları dahil olmak üzere siyasi ve kamusal yaşama etkin şekilde ve tam katılımını doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla sağlamak,

(i) Seçim usullerinin, tesislerinin, materyallerinin uygun, erişilebilir ve anlaşılması ve kullanılmasının kolay olmasını sağlamak,

(ii) Engellilerin, seçimlerde ve referandumlarda baskıya uğramadan, gizli oy kullanarak, aday olma ve etkili bir mevkide görev alma ve devletin tüm kade-

melerinde tüm kamu görevlerini yerine getirme haklarını koruyarak, uygun olan yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasını kolaylaştırmak,

(iii) Engellilerin seçmen olarak tercihlerini özgürce ifade edebilmelerini güvence altına alarak ve bu amaçla gerektiğinde, talep etmeleri durumunda oy kullanırken kendi seçtikleri bir kişinin desteğini almalarına izin vermek,

(b) Engellilerin ayrımcılığa uğramadan, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kamu işlerinin idaresinde etkin ve tam katılımlarının sağlanacağı bir ortamı yaratmak ve aşağıda belirtilenler de dahil olmak üzere, kamu işlerine katılımlarının cesaretlendirmek;

(i) Ülkenin kamusal ve siyasi yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşları, dernekler ve siyasi partilerin etkinliklerine ve yönetimine katılım;

(ii) Engellileri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil eden engelli örgütlerinin kurulması ve engellilerin içinde yer almalarının sağlanması.

Madde 30-Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını tanır ve engellilerin aşağıda belirtilenlerden yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır:

(a) Kültürel materyallere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek;

(b) Televizyon programlarına, filmlere, tiyatroya ve diğer kültürel etkinliklere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek;

(c) Tiyatro, müze, sinema, kütüphane ve turistik hizmetler gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere ve ayrıca mümkün olduğu ölçüde ulusal kültür açısından önemli anıtlar ve alanlara erişmek.

2. Taraf Devletler, sadece engellilerin yararı için değil, toplumu zenginleştirmek amacıyla da engellilerin yaratıcı, sanatsal ve entelektüel kapasitelerini geliştirme ve kullanma imkanına sahip olmalarını sağlayıcı gerekli tedbirleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, uluslararası hukuka uygun olarak, fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların, engellilerin kültürel materyallere erişimine uygun olmayan veya ayrımcılık yaratan bir engel çıkarmaması için tüm uygun tedbirleri alır.

4. Engelliler, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kendilerinin özel kültürel ve dil kimliklerinin, örneğin işaret dilleri ve işitme engelliler kültürü, tanınması ve desteklenmesi hakkına sahiptir.

5. Taraf Devletler, engellilerin eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine diğer bireylerle eşit koşullar altında katılımını sağlamak amacıyla aşağıda yazılı tedbirleri alır:

(a) Engellilerin her seviyedeki genel spor etkinliklerine mümkün olduğunca tam katılımını cesaretlendirmek ve artırmak;

(b) Engellilerin, özel spor ve eğlence etkinliklerini örgütleme, geliştirme ve bu etkinliklere katılma imkanına sahip olmasını temin etmek ve bu nedenle, diğer bireylerle eşit koşullar altında onlara uygun bilgi ve eğitimin verilmesini ve kaynakların sunulmasını sağlamak;

(c) Engellilerin spor, eğlence yerleri ile turistik alanlara erişimini sağlamak;

(d) Engelli çocukların, okullardaki etkinlikler dahil olmak üzere, oyun, eğlence, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerine eşit şekilde katılabilmelerini sağlamak;

(e) Eğlence, turistik, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerini organize edenlerin sunduğu hizmetlere engellilerin erişebilmesini sağlamak.

Madde 31-İstatistikler ve Veri Toplama

1. Taraf Devletler bu Sözleşmenin uygulanması açısından gerekli politikaları formüle etmeleri ve geliştirmelerinde kendilerine yol gösterecek, istatistik veriler ve araştırmalar da dahil olmak üzere uygun bilgileri toplar. Bilgi toplama ve bilginin sürdürülebilirliği için aşağıdaki noktalar dikkate alınır:

(a) Verinin korunması, engelli kişilerin özel yaşamlarına saygı ve gizliliğin sağlanmasına ilişkin yasal olarak oluşturulmuş güvenlik tedbirlerine uygun olmalıdır.

(b) İstatistiklerin toplanması ve kullanımında insan hakları, temel özgürlükler ve etik ilkelerin korunması konularındaki uluslararası düzeyde kabul edilen normlara uygunluk aranmalıdır.

2. Bu Maddeye göre toplanan bilginin, uygun olması halinde, dağıtılması ve mevcut sözleşme kapsamında taraf devletlerin uygulamalarının değerlendirilmesi ve engellilerin haklarını kullanırken karşılaştıkları güçlüklerin ortaya konulmasında kullanılması sağlanmalıdır.

3. Taraf Devletler topladıkları istatistiklerin dağıtılması konusunda sorumluluk almalı ve bu verilerin engelli kişiler ve diğerleri için erişilebilir olmasını sağlamalıdır.

Madde 32-Uluslararası İşbirliği

1. Taraf Devletler bu sözleşmenin amaç ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesine yönelik olarak ulusal çabaların desteklenmesi konusunda uluslararası işbirliğinin önemini kabul eder ve teşvik eder. Bu doğrultuda devletlerarası ve devletler düzeyinde, gerektiğinde ilgili uluslararası ve bölgesel örgütler ve sivil toplumla özellikle engellilere yönelik örgütlerle işbirliğini sağlamak üzere gerekli tedbirleri alır. Bu tedbirler diğerlerinin yanı sıra şunları içerir:

(a) Uluslararası kalkınma programları da dahil olmak üzere uluslararası işbirliğinin, engellileri kapsamasını ve engelliler için erişilebilir olmasını güvence altına almak,

(b) Bilgi, deneyim ve eğitim programları ve iyi uygulamaların değişimi ve paylaşımı aracılığıyla kapasite geliştirmeyi teşvik etmek ve desteklemek,

(c) Araştırma, bilimsel ve teknik bilgiye erişim konularında işbirliğini geliştirmek,

(d) Erişilebilir ve destek sağlayıcı teknolojilere ulaşımın sağlanması aracılığıyla ve teknoloji transferi yoluyla uygun görülen teknik ve ekonomik yardımı sağlamak.

2. Bu Maddenin hükümleri, her taraf devletin mevcut sözleşmenin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmesini gözardı etmez.

Madde 33-Ulusal Uygulama ve Denetim

1. Taraf Devletler kendi örgütlenme biçimlerine uygun olarak mevcut sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili konular için hükümet içinde bir veya daha fazla kilit nokta tahsis eder ve hükümet içinde farklı sektörler ve farklı düzeylerdeki konuyla ilgili faaliyetlerin teşvik edilmesi için koordinasyon mekanizması kurar.

2. Taraf Devletler, kendi bünyeleri içerisinde, işbu Sözleşmeyi teşvik ve temin edip düzeltmek amacıyla kendi yasal ve idari sistemlerine uygun olan ve bir veya daha fazla bağımsız mekanizmayı içeren bir yapı bulundurur veya kurar ve bu yapıyı güçlendirir. Taraf Devletler bu yapıyı kurarken, insan haklarının teşviki ve korunması için ulusal kurumların statü ve işleyişine ilişkin ilkeleri de gözönünde bulundururlar.

3. Taraf Devletler, başta engelliler ve onları temsil eden kuruluşlar olmak üzere sivil toplumun denetim sürecine tam katılımını sağlar.

Madde 34-Engelli Hakları Komitesi

1. İşbu Sözleşmede verilen görevleri yerine getirmek üzere bir Engelli Hakları Komitesi kurulur (bundan sonra «Komite» olarak adlandırılacaktır).

2. Komite, işbu Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihte 12 uzmandan oluşur. 60 onay veya katılımdan sonra, Komite'nin üye sayısı altı kişi arttırılarak azami üye sayısı olan 18'e ulaşılır.

3. Komite üyeleri kişisel kapasiteleri ölçüsünde çalışmalı ve ahlaki değerleri yüksek, sözleşmenin içerdiği alanlarla ilgili başarıları ve deneyimleri kabul gören kişiler arasından seçilmelidirler. Taraf Devletler, adaylarını belirlerken bu sözleşmenin 4. Maddesinin 3. paragrafındaki hükümleri göz önünde bulundurmaya davet edilir.

4. Komite üyeleri Taraf Devletlerce seçilir. Taraf Devletler komite üyelerinin seçiminde eşit coğrafi dağılım, farklı medeniyetlerin ve yasal sistemlerin temsil edilmesi, kadın-erkek temsilinin dengeli olması ve engelli uzmanların katılımı huslarını dikkate alır.

5. Komite üyeleri, Taraf Devletler Konferansı sırasında, Sözleşmeye Taraf Devletlerin vatandaşları arasından belirlediği adaylardan oluşan bir listeden gizli oyla seçilir. Taraf Devlet sayısının 2/3'ünün karar yeter sayısı olduğu bu toplantılarda, en fazla oyu alan ve temsil edilen devletlerin oylarının mutlak çoğunluğuna ulaşan kişiler seçimi kazanırlar.

6. İlk seçim, Sözleşmenin yürürlüğe girişinden itibaren altı ay içinde yapılır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, her seçimden en az dört ay önce Taraf Devletlere yazı göndererek iki ay içinde adaylarını bildirmelerini ister. Genel Sekreter, taraf devletlerce gösterilen ve sözleşmeye uygun olan adaylarını adlarını alfabetik sıraya göre, kendisini aday gösteren Taraf Devletin adıyla birlikte listeler ve Sözleşmeye taraf devletlere gönderir.

7. Komite üyeleri dört yıllık bir dönem için seçilir. Üyeler, sadece bir dönem daha tekrar seçilebilirler. Ancak, ilk seçimlerde seçilen altı üyenin dönemi iki yıl sonunda biter. Bu altı üye, ilk seçimlerin hemen ardından, bu maddenin 5. paragrafında bahsekonu oturum başkanı tarafından kura yöntemiyle belirlenir.

8. Altı yeni üyenin seçimi, bu Maddenin ilgili hükümlerine göre gerçekleştirilen düzenli seçimlerle yapılır.

9. Komite üyelerinden biri ölüm, istifa ya da başka herhangi bir nedenle süresi dolmadan görevinden ayrılırsa, temsil ettiği Taraf Devlet, bu Maddenin ilgili hükümlerinde aranan nitelik ve yeterliliklere sahip bir başka uzmanı atar. Yeni üye kalan süreyi tamamlar.

10. Komite çalışmalarıyla ilgili kurallarını kendisi belirler.

11. Komitenin bu Sözleşmeyle verilen görevlerini etkin olarak yerine getirebilmesini teminen gereksinim duyacağı personel ve diğer ihtiyaçları Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından sağlanır. Ayrıca, Genel Sekreter Komite'yi ilk toplantı için toplar.

12. Bu Sözleşme hükümlerine göre kurulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun kararıyla, Birleşmiş Milletler kaynaklarından bir ücret alır. Genel Kurul bu kararı verirken Komite'nin sorumluluklarını dikkate alır.

13. Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler misyonlarında görevli uzmanlar olarak Ayrıcalık ve Bağışıklıklar Sözleşmesinin ilgili kısımlarında yer alan imkan, ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanırlar.

Madde 35-Taraf Devletlerce Sunulacak Raporlar

1. Her Taraf Devlet, Sözleşmenin ilgili Devlet için yürürlüğe girmesinden sonra iki yıl içerisinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla Komiteye Sözleşmenin gereklerinin yerine getirilmesi için alınan önlemeler ve kaydedilen gelişmeler hakkında kapsamlı bir rapor sunar.

2. Bundan sonra, Taraf Devletler en az dört yılda bir ve buna ilave olarak zamana bağlı olmaksızın Komitenin talep etmesi durumunda müteakip raporları sunar.

3. Komite, raporların içeriği için başvurulabilecek temel noktaları belirler.

4. Komiteye ilk kapsamlı raporunu sunan bir Taraf Devletin müteakip raporlarının eski bilgileri içermesine gerek yoktur. Taraf Devletler komiteye rapor hazırlarken, açık ve şeffaf bir yöntem izlemeli ve bu Sözleşmenin 4. Maddesinin 3 paragrafındaki hükümleri gözönünde bulundurmalıdır.

5. Raporlar, Sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilme düzeyini etkileyen güçlükleri ve etkenleri de içerebilir.

Madde 36-Raporların Değerlendirilmesi

1. Komite, her raporu inceler, varsa önerilerini ve genel yorumlarını da ekleyerek ilgili devlete geri gönderir. Taraf devlet, seçtiği herhangi bir bilgiyle komiteye yanıt verir. Komite, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin ek bilgileri Taraf Devletlerden isteyebilir.

2. Bir Taraf Devlet, raporunu sunmada kaydadeğer ölçüde geç kalmışsa Komite, ilgili devlete, raporun sunulması yönünde çağrıda bulunabilir. Bu çağrıyı takip eden üç ay içerisinde sözkonusu rapor Komite'ye iletilmezse, Komite sözleşme hükümlerinin bahsekonu ülkede yerine getirilmesine yönelik çalışmaların gözden geçirilmesi ihtiyacının ortaya çıktığı yönde bildirimde bulunabilir. Taraf Devlet bu bildirime sözkonusu raporu sunarak yanıt verirse, bu maddenin birinci paragrafının hükümleri uygulanır.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri raporların erişilebilir olmasını sağlar.

4. Taraf Devletler raporlarının, kendi ülkelerindeki kamuoyu için geniş ölçüde erişilebilir olmasını sağlar ve sözkonusu raporlara tavsiye ve önerilerin getirilmesini teşvik eder.

5. Komite, uygun gördüğü takdirde, içinde teknik yardım talebi ya da belirtisi bulunan raporları, kendi görüş ve önerileriyle Birleşmiş Milletler ihtisas kuruluşları, fon ve programları ile ilgili diğer kuruluşlara iletebilir.

Madde 37-Taraf Devletler ve Komite Arasındaki İşbirliği

1. Taraf Devletlerin her biri Komite'yle işbirliği yapmalı ve üyelere görevlerini yerine getirmede yardımcı olmalıdır.

2. Komite, Taraf Devletlerle ilişkisi çerçevesinde, bir devlete sözleşmenin uygulanması için ulusal kapasitesini geliştirici yollar ve araçlar konularında uluslararası işbirliği de dahil sorumluluklar verir.

Madde 38-Komitenin Diğer Organlarla İlişkisi

Sözleşme hükümlerinin etkin olarak yerine getirilmesinin güçlendirilmesi ve sözleşmenin kapsadığı alanla ilgili uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi açısından:

1. Birleşmiş Milletler'in ihtisas kuruluşları ve diğer organları, sözleşmenin, kendi çalışma alanlarına giren hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında temsil edilmelidir. Komite, uygun görmesi halinde, ihtisas kuruluşları ve diğer organları, bu Sözleşmenin alanlarıyla ilgili hükümlerin nasıl yerine getirileceği hakkında uzman görüşüne başvurmak üzere çağırabilir. Komite, ihtisas kuruluşları ve diğer organlardan, sözleşmenin kendi faaliyet alanlarıyla ilgili uygulamalarına ilişkin rapor sunmalarını isteyebilir.

2. Komite, yetkisini kullanırken, raporlama ilkeleri, önerileri ve genel yorumlarında tutarlılığı sağlayabilmek, yetki ve görev alanlarının çatışmasından kaçınmak açısından, uygun görmesi halinde, uluslararası insan hakları anlaşmalarıyla oluşturulan diğer ilgili organlara danışır.

Madde 39-Komitenin Raporu

Komite, her iki yılda bir, faaliyetleri hakkında, Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'e rapor sunar. Komite raporunda ayrıca, Taraf Devletlerden alınan bilgiler ve raporların incelenmesi doğrultusunda ortaya çıkan öneri ve genel yorumları da belirtebilir. Bu öneri ve değerlendirmeler, Taraf Devletlerin olabilecek yorumlarıyla birlikte Komite raporunda yer alır.

Madde 40-Taraf Devletler Konferansı

1. Taraf Devletler sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesi ile ilgili konuları tartışabilmek için düzenli aralıklarla Taraf Devletler Konferansı'nda biraraya gelir.

2. Sözleşmenin yürürlüğe girmesini takip eden altı ay içinde ilk Taraf Devletler Konferansı Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri›nin çağrısıyla toplanır. Bundan sonraki toplantılar Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından iki yılda bir ya da Taraf Devletler Konferansı'nın kararıyla toplanır.

Madde 41-Depozitör

Sözleşmenin depozitörlük görevini Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri yürütür.

Madde 42-İmzalanma

İşbu Sözleşme, 30 Mart 2007 tarihinden itibaren, New York›taki Birleşmiş

Milletler Genel Merkezi›nde, tüm devletler ve bölgesel bütünleşme örgütlerinin imzasına açılır.

Madde 43-Bağlanma İradesi

İşbu Sözleşme, imzacı Devletlerin onaylamasına ve bölgesel bütünleşme örgütlerinin resmi teyidine tabidir. Sözleşmeyi imzalamamış devlet veya bölgesel bütünleşme örgütlerinin katılımına açıktır.

Madde 44-Bölgesel Bütünleşme Örgütleri

1. "Bölgesel bütünleşme örgütü", belirli bir bölgedeki bağımsız devletlerce kurulan ve bu sözleşme kapsamındaki konulardaki yetkilerini devrettikleri örgütü ifade etmektedir. Bu örgütler, onay veya katılım belgelerinde Sözleşme kapsamına giren konulardaki yetki düzeylerini açıklarlar. Sonrasında, bu yetki düzeylerinde değişiklik olduğu takdirde depozitorü bilgilendirirler.

2. Mevcut Sözleşmede "Taraf Devletler"e yapılan atıflar, yetkileri dahilinde bu örgütlere uygulanacaktır.

3. 45. maddenin 1. paragrafı, 47. maddenin 2. ve 3. paragrafları açılarından, bölgesel bütünleşme örgütlerince depozit edilen belgeler sayıma dahil edilmez.

4. Bölgesel bütünleşme örgütleri, Taraf Devletler konferansında yetkileri kapsamındaki konular hakkında oy kullanabilirler. Oyları, bu Sözleşmeye taraf üyelerinin sayısı kadardır. Bünyesindeki Taraf Devletlerden birinin oy kullanması durumunda bu örgütler oy haklarını kullanamazlar. Bu kural, tersi için de geçerlidir.

Madde 45-Yürürlüğe Girme

1. İşbu Sözleşme, 20. onay veya katılım belgesinin depozit edilmesini takip eden 30. gün yürürlüğe girer.

2. Sözkonusu 20. belgenin depozit edilmesinin ardından Sözleşme, onu imzalayan, resmen teyid eden veya ona katılan herhangi bir devlet ya da bölgesel bütünleşme örgütü için, onay belgelerini depozit etmelerini takip eden 30. gün yürürlüğe girer.

Madde 46-Çekinceler

1. Mevcut Sözleşmenin kapsamı ve amaçlarıyla uyumlu olmayan çekinceler kabul edilemez.

2. İleri sürülen çekinceler her zaman geri çekilebilir.

Madde 47-Değişiklikler

1. Herhangi bir Taraf Devlet Sözleşme üzerinde bir değişiklik önererek, bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirebilir. Genel Sekreter, öneriyi Taraf

Devletlere bildirerek, tartışılıp karara bağlanması için bir konferans toplanması hakkındaki görüşlerini sorar. Bildirimi takip eden dört ay içinde Taraf Devletlerin en az 1/3'ü konferansın toplanmasından yana görüş bildirirse, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletlerin himayesi altında Taraf Devletleri toplantıya davet eder. Sözkonusu değişiklik tasarısı, toplantı sırasında mevcut bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin 2/3'ünün desteğini alması durumunda kabul edilir ve Genel Sekreter tarafından, onay için Genel Kurul'a, daha sonra ise kabulleri için tüm Taraf Devletlere iletilir.

2. Paragraf 1'e göre kabul edilen ve onaylanan bir değişiklik, anılan değişikliğin kabulü sırasında hazır bulunan Taraf Devlet sayısının 2/3'ü kadar onay belgesinin depozit edilmesini takip eden 30. günde yürürlüğe girer. Daha sonra, bahsekonu değişiklik herhangi bir Taraf Devlet için, kendi onay belgesini depozit etmesini takip eden 30. günde yürürlüğe girer. Bir değişiklik, sadece onu kabul eden devletleri bağlar.

3. Taraf Devletler konferansı sırasında oybirliğiyle karar verildiği takdirde, Paragraf 1 çerçevesinde kabul edilen ve onaylanan ve Sözleşmenin sadece 34, 38, 39 ve 40. maddelerine ilişkin bir değişiklik, anılan değişikliğin kabulü sırasında hazır bulunan Taraf Devlet sayısının 2/3'ü kadar onay belgesinin depozit edilmesini takip eden 30. günde tüm Taraf Devletler için yürürlüğe girer.

Madde 48-Çekilme

Herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yazılı olarak bildirmek suretiyle sözleşmeden çekilebilir. Bu çekilme, sözkonusu bildirimin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince alınışından 1 yıl sonra geçerlilik kazanır.

Madde 49-Erişilebilir Format

Bu sözleşme erişilebilir formatlarda hazır bulundurulur.

Madde 50-Orijinal Metinler

Bu sözleşmenin Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri orijinalinin aynıdır.

Aşağıda imzaları bulunan ve temsil ettikleri devletlerce tam olarak yetkili kılınmış katılımcılar işbu Sözleşme'yi temsil ettikleri Devlet namına imzalamışlardır.

5.33. KİŞİSEL VERİLERİN OTOMATİK İŞLEME TABİ TUTULMASINDA BİREYLERİN KORUNMASINA DAİR AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ

Giriş

İşbu Sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi Uyesi Devletler,

Avrupa Konseyinin amacının özellikle hukukun üstünlüğüne ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygılı olarak, üyeleri arasında daha yakın bir birliğin gerçekleştirilmesi olduğuna inanarak;

Otomatik işleme tabi olan kişisel verilerin sınırlar ötesi akışının yoğunluk kazanması karşısında, temel hak ve özgürlüklere ilişkin güvencelerin, özellikle de özel yaşama saygı hakkının genişletilmesinin arzu edilebilir olduğunu değerlendirerek;

Aynı zamanda sınırları dikkate almaksızın haber alma özgülüğüne ilişkin yükümlülüklerini de teyit ederek; Temel değerler olan özel yaşama saygı ile halklar arasında serbest bilgi akışını birbiriyle uzlaştırma gerekliliğini kabul ederek;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

BÖLÜM I - GENEL HÜKÜMLER

Madde 1 - Konu Ve Amaç

İşbu Sözleşmenin amacı, her bir Tarafın ülkesinde, uyruğu veya ikamet yeri ne olursa olsun her gerçek kişinin temel hak ve özgürlüklerini ve özellikle kendisiyle ilgili kişisel verilerin otomatik işleme tabi tutulması karşısında özel hayata saygı hakkını güvence altına almaktır («verilerin korunması»).

Madde 2 - Tanımlar

Bu Sözleşmenin amaçları bakımından:

a”Kişisel veriler”: Kimliği belirli veya belirlenebilir bir gerçek kişi (“ilgili kişi”) hakkındaki tüm bilgileri ifade eder

b”Otomatik veri dosyası” otomatik işleme konu olan bilgilerin tümünü ifade eder;

c”Otomatik işlem”den, tamamen veya kısmen otomatik yöntemlerle gerçekleştirilen; verilerin kaydı, bu verilere mantıksal ve/ veya aritmetik işlemlerin uy-

gulanması, verilerin değiştirilmesi, silinmesi, geri elde edilmesi veya dağıtılması anlaşılır.

d"Dosya yöneticisi", otomatik veri dosyasının amacının ne olacağı, hangi kişisel veri kategorilerinin kaydedilmesi gerektiği ve bunlara hangi işlemlerin uygulanacağı hakkında karar verebilecek olan gerçek veya tüzel kişileri, kamu kurumunu, birimi veya ulusal kanunlara göre yetkili olan diğer kuruluşları ifade eder.

Madde 3 - Kapsam

1.Taraflar, işbu Sözleşmeyi kamu sektöründe ve özel sektörde, otomatik kişisel veri dosyalarına ve kişisel verilerin otomatik işleme tabi tutulması konusunda uygulamayı taahhüt ederler.

2. Her devlet, imza sırasında veya onay, kabul/ uygun bulma veya taraf olma belgelerinin tevdi edilmesi sırasında veya daha soma herhangi bil zamanda Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir beyanla:

a. İşbu Sözleşmeyj listesi tevdi edilecek olan belli otomatik kişisel veri dosyası kategorilerine uygulamayacağını bildirebilir. Ancak, devlet bu listeye, kendi iç hukukunun otomatik verilerin korunmasına ilişkin hükümlerine tabi olan otomatik dosya kategorilerini dahil edemez. Bu nedenle, ilave otomatik kişisel veri dosyası kategorilerinin kendi iç hukukunun verilerin korunmasına ilişkin hükümlerine tabi kılınması halinde, yapacağı yeni bir beyanla söz konusu listeyi tadil eder;

b. İşbu Sözleşmeyi, topluluklar, demekler, vakıflar, şirketler, kurumlar ve tüzel kişiliğe sahip olsun veya olmasın, doğrudan veya dolaylı olarak gerçek kişilerin bir araya gelmesiyle oluşmuş her çeşit diğer kuruluş hakkında da uygulayacağını bildirebilir;

c. İşbu Sözleşmeyi, otomatik bilgi işleme konu olmayan kişisel veri dosyaları hakkında da uygulayacağını bildirebilir.

3. Yukarıdaki 2. fıkranın b veya c bendinde tanımlanan beyanlardan biriyle işbu Sözleşmenin uygulama alanını genişleten her devlet, söz konusu beyanda, genişletmenin ancak tevdi edeceği bir listede gösterilen bazı kişisel dosya kategorilerine uygulanacağını belirtebilir.

4. Yukarıdaki 2. fıkranın a bendinde öngörülen beyanla belli otomatik kişisel veri dosyası kategorilerini Sözleşmenin uygulama alanı dışında tutan Taraf, bunları uygulama alanı dışında tutmayan bir Taraftan işbu Sözleşmenin söz konusu kategoriler hakkında uygulanmasını isteyemez.

5. Keza, işbu maddenin 2. b ve 2. c bentlerinde öngörülen kapsam genişletmelerinden herhangi birini yapmayan Taraf, bu genişletmeleri yapan herhangi bir Tarafın bu hususlarda Sözleşmeyi uygulaması gerektiğini öne süremez. **6.**İşbu

maddenin yukarıdaki 2. fıkrasında öngörülen beyanlar, bunları yapmış olan Devlet bakımından, bu beyanların imza sırasında veya onay, kabul, uygun bulma veya taraf olma belgelerinin tevdi edilmesi sırasında yapılması halinde, sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihte; eğer beyanlar daha sonra yapılmışsa bunların Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından alınmasından üç ay sonra hüküm ifade eder. Bu beyanlar Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir bildirim ile kısmen veya tamamen geri alınabilir. Beyanların geri alınması, bildirimin alındığı tarihten üç ay sonra hüküm ifade eder.

BÖLÜM II - VERİLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN TEMEL İLKELER

Madde 4-Tarafların Görevleri

1. Her Taraf, kendi iç hukukunda, işbu bölümde yer alan verilerin korunmasına ilişkin temel ilkelere işlerlik kazandırmak amacıyla gerekli önlemleri alır.

2. Bu önlemlerin Tarafça, en geç, Sözleşmenin kendisi bakımından yürürlüğe girdiği tarihte alınması zorunludur.

Madde 5-Verilerin Niteliği

Otomatik işleme konu olan kişisel veriler:

a.Adil biçimde ve yasal yoldan elde edilir ve işlenir;

b.Belli ve meşru amaçlar için kaydedilir ve bu amaçlara aykırı şekilde kullanılmaz;

c. Kaydedilme amaçlarına göre uygun ve yerinde olur ve aşırı olmaz;

d. Doğru bilgileri yansıtır ve gerektiğinde güncellenir;

e. Kaydedilme amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli olan süreyi aşmayacak şekilde ilgili kişilerin kimliklerini belirlemeye imkan veren bir biçimde saklanır.

Madde 6-Özel Veri Kategorileri

İç hukukta uygun güvenceler sağlanmadıkça, ırksal kökeni, siyasi düşünceleri, dini veya diğer inançları ortaya koyan kişisel veriler ile sağlık veya cinsel hayatla ilgili kişisel veriler, otomatik işleme tabi tutulmaz. Aynı şey ceza mahkumiyetiyle ilgili kişisel veriler için de geçerlidir.

Madde 7-Verilerin Güvenliği

Otomatik dosyalara kaydedilen kişisel verileri korumak için, bunların kaza sonucu veya izinsiz olarak imhasına veya kaza sonucu kaybolmasına veya bunların izinsiz olarak elde edilmesine, değiştirilmesine veya dağıtılmasına karşı uygun güvenlik önlemleri alınır.

Madde 8-İlgili Kişi Hakkındaki Ek Güvenceler

Herkes:

a. Otomatik kişisel veri dosyasının mevcudiyetini, temel amaçlarını, dosya yöneticisinin kimliğini ve mutat ikamet yerini veya başlıca işyerini öğrenmek;

b. Makul aralıklarla ve aşırı gecikmeye veya masrafa maruz kalmadan kendisi ile ilgili kişisel verilerin otomatik dosyada bulunup bulunmadığının teyidini almak ve bu bilgilerin kendisine anlaşılır bir biçim altında iletilmesini sağlamak;

c. Gerekli olan durumlarda, bu verileri düzelttirmek veya bunların, işbu Sözleşmenin 5. ve 6. maddelerinde belirtilen temel ilkelere işlerlik sağlayan iç hukuk hükümlerinin ihlali suretiyle işlenmiş olması halinde, sözkonusu verileri sildirtmek;

d. İşbu maddenin b ve c fıkralarında öngörülen teyit talebinin veya duruma göre bildirim, düzeltme veya silme talebinin yerine getirilmemesi halinde bir başvuru yolundan yararlanmak hakkına sahiptir.

Madde 9-İstisnalar Ve Kısıtlamalar

1.İşbu maddede belirtilen sınırlar dışında, Sözleşmenin 5, 6 ve 8. maddeleri hükümlerine hiçbir istisna getirilemez. **2.**Taraf devletin kanunlarında öngörülmüş olması ve demokratik bir toplumda aşağıdaki hususların sağlanması için gerekli bir önlem oluşturması halinde işbu Sözleşmenin 5, 6 ve 8. maddelerine istisna getirilebilir:

a. Devlet güvenliğinin korunması, kamu güvenliği, devletin mali menfaatleri veya suçların önlenmesi;

b. İlgili kişinin veya başkasının hak ve özgürlüklerinin korunması.

3. İlgili kişilerin özel yaşamlarına tecavüz tehlikesi bulunmadığının açık olduğu durumlarda, 8. maddenin b, c ve d fıkralarında düzenlenen haklar istatistiki veya bilimsel amaçlar için kullanılan kişisel veri dosyaları bakımından kanunla kısıtlanabilir.

Madde 10-Yaptırımlar Ve Başvuru Yolları

Her bir Taraf, işbu bölümde düzenlenen verilerin korunması hakkındaki temel ilkelere işlerlik sağlayan iç hukuk kurallarının ihlaliyle ilgili uygun yaptırımlar ve başvuru yolları getirmekle yükümlüdür.

Madde 11-Genişletilmiş Koruma

İşbu bölümde yer alan hükümlerden hiçbiri, her devletin, ilgili kişilere işbu Sözleşmede öngörülenden daha fazla koruyucu önlem sağlaması imkanını sınırlayacak veya buna halel getirecek şekilde yorumlanamaz.

BÖLÜM III - SINIR ÖTESİ VERİ AKIŞLARI

Madde 12 Kişisel Verilerin Sınır Ötesi Akışı Ve İç Hukuk

1. Otomatik işleme konu olan veya otomatik işleme konu olmak üzere toplanmış olan kişisel verilerin her türlü yoldan ulusal sınırların ötesine transferinde aşağıdaki hükümler uygulanır.

2. Bir Taraf, münhasıran özel yaşamın korunması amacıyla kişisel verilerin diğer bir Tarafa sınır ötesi akışım yasaklayamaz veya özel müsaadeye tabi tutamaz.

3. Bununla birlikte her bir Taraf, 2. fıkradaki hükümlere aşağıdaki durumlarda istisnalar getirebilir:

a. Kendi mevzuatının, belli kişisel veri veya otomatik kişisel veri dosyası kategorileri için, bu verilerin veya dosyaların doğasından kaynaklanan özel düzenlemeler içermesi, diğer Tarafın düzenlemelerinin ise eşdeğer bir koruma içermemesi durumunda;

b. Bu transferin bir Tarafın ülkesinden, bir diğer Taraf üzerinden Taraf olmayan bir devletin ülkesine yapılması durumunda, bu bendin başında atıfta bulunulan Tarafın mevzuatının boşluklarından yararlanmak üzere yapılacak bu tür transferleri engellemek amacıyla.

BÖLÜM IV - KARŞILIKLI YARDIMLAŞMA

Madde 13-Taraflar Arasında İşbirliği

1. Taraflar, işbu Sözleşmeyi uygulamak üzere birbirlerine karşılıklı yardımda bulunmayı taahhüt ederler.

2. Bu amaçla:

a. Taraflardan her biri bir veya birden fazla makam tayin ederek, bunların isim ve adreslerini Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirir;

b. Birden fazla makam tayin eden her bir Taraf, yukarıdaki bentte atıfta bulunulan bildirimde, bu mercilerden her birinin yetkisini belirtir.

3. Taraflardan birinin tayin ettiği bir makam, diğer Tarafın tayin ettiği bir makamın talebi üzerine:

a. Verilerin korunması hakkındaki hukukuna ve idari uygulamalara ilişkin bilgileri verir.

b. İç hukukuna ve münhasıran özel yaşamın korunması amacına uygun olarak, otomatik işleme konu olan kişisel verilerin kendileri istisna olmak üzere, ülkesinde gerçekleştirilen otomatik işlemlerle ilgili somut bilgilerin sağlanması için gerekli tüm önlemleri alır.

Madde 14-Yabancı Ülkelerde İkamet Eden İlgili Kişilere Yardım

1.T araflardan her biri, kendi iç hukukunda öngörülen, işbu Sözleşmenin 8. maddesinde belirtilen ilkelere işlerlik kazandıran hakların kullanılması için, yabancı ülkede ikamet eden tüm kişilere yardımda bulunur.

2. Eğer böyle bir kişi diğer bir Tarafın ülkesinde ikamet ediyorsa, talebini bu Tarafın tayin ettiği makama yapma imkanına da sahip olmalıdır.

3. Yardım talebi, gerekli tüm bilgileri, diğerleri yanında özellikle aşağıdakilerle ilgili bilgileri içerir:

a. Talepte bulunanın isim ve adresi ile bu kişiyi belirlemeye yarayan tüm hususlar,

b. Talebin konusu kişisel verilerin yer aldığı otomatik dosya veya yöneticisi,

c. Talebin amacı.

Madde 15-Tayin Edilen Makamlarca Sağlanan Yardıma İlişkin Güvenceler

1. Bir Tarafın tayin ettiği makam, ne kendisine muhatap bir yardım talebini desteklemek amacıyla talebe eklenen bilgiyi, ne de kendi talep ettiği yardım üzerine diğer bir Tarafın tayin ettiği makamdan sağladığı bilgiyi, yardım talebinde belirtilen amaçlar dışında kullanabilir.

2. Taraflardan her biri, tayin edilen makamın personelinin veya bu makam adına hareket eden kişilerin, bu bilgilerin gizli tutulması veya paylaşılmaması hususunda yükümlülüklere tabi olmasını sağlayacaktır.

3. Tayin edilen makam hiçbir durumda, 14. maddenin 2. fıkrasına göre yabancı ülkede ika eden ilgili kişinin muvafakatini almadan, kendi inisiyatifiyle bu kişi adına yardım talebinde bulunmaya yetkili kılınmayacaktır.

Madde16-Yardım Taleplerinin Reddi

İşbu Sözleşmenin 13 ve 14. maddeleri uyarınca kendisine yardım talebi intikal eden tayin edilmiş makam, aşağıdaki durumlar dışında yardım talebini reddedemez:

a.Yapılan talep, yanıt vermekle sorumlu makamın verilerin korunması konusundaki yetkisi dışında kalıyorsa; b.Talep, işbu Sözleşme hükümlerine uygun değilse;

c.Talebin yerine getirilmesi, bunu yerine getirecek makamın bağlı olduğu devletin egemenliğine, güvenliğine veya kamu düzenine veya bu devletin yetkisi altındaki kişilerin haklarına ve temel özgürlüklerine aykırı ise.

Madde 17-Yardım Giderleri Ve Yöntemleri

1. Tarafların 13. madde uyarınca birbirlerine yaptıkları karşılıklı yardım ile 14. madde uyarınca yabancı ülkede ikamet eden ilgili kişilere yaptıkları yardım, uzman ve tercüman ücretleri dışında, hiçbir masraf veya harcı gerektirmeyecektir. Bu masraf ve harçlar, yardım talebinde bulunan makamı tayin eden Tarafça karşılanacaktır.

2. İlgili kişi, bir başka Tarafın ülkesinde kendi hesabına yapılan işlemlerle ilgili olarak, bu Tarafın ülkesinde ikamet eden kişilerce yasal olarak ödenmesi gereken harç ve masraf dışında, hiçbir harç ve masraf ödemek zorunda olmayacaktır.

3. Yardımla ilgili diğer hususlar ve özellikle yardımın şekli ve usulü ile kullanılacak dile ilişkin konular, ilgili Taraflar arasında doğrudan kararlaştırılacaktır.

BÖLÜM V - DANIŞMA KOMİTESİ

Madde 18-Komitenin oluşumu

1. İşbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden soma bir Danışma Komitesi kurulur.

2. Taraflardan her biri, bu komiteye bir asıl temsilci, bir de temsilci vekili tayin eder. Sözleşmeye taraf olmayan Avrupa Konseyi üyesi her devlet Danışma Komitesinde bir gözlemci tarafından temsil edilme hakkına sahiptir. **3.**Danışma Komitesi, oybirliği ile alacağı bir kararla, Avrupa Konseyi üyesi olmayan ve Sözleşmeye taraf olmayan herhangi bir devleti, belli bir oturumunda bir gözlemci tarafından temsil edilmeye davet edebilir.

Madde 19-Komitenin işlevleri Danışma Komitesi:

a. Sözleşmenin uygulanmasını kolaylaştırmak veya iyileştirmek amacıyla önerilerde bulunabilir;

b. Aşağıdaki 21. Maddeye uygun olarak Sözleşmede değişiklik yapılmasını önerebilir;

c. Sözleşmede değişiklik yapılmasına ilişkin olarak 21. maddenin 3. fıkrası uyarınca kendisine sunulan tüm öneriler hakkında görüş bildirir;

d.Taraflardan b irinin talebi ü zerine, işbu Sözleşmenin uygulanması ile ilgili tüm sorular hakkında görüş bildirebilir.

Madde 20-Usul

1. Danışma Komitesi, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından toplantıya çağırılır. Komite ilk toplantısını, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesini izleyen on iki ay içerisinde yapar. Komite, müteakip toplantılarını en az iki yılda bir yapar; ayrıca Tarafların temsilcilerinin üçte birinin talebi üzerine herhangi bir zamanda toplanır.

2. Danışma Komitesi toplantısı yeter sayısı, Taraf temsilcilerinin salt çoğunluğudur.

3. Danışma Komitesi, her toplantı sonunda, yaptığı çalışmalar ve Sözleşmenin işleyişi hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine bir rapor sunar.

4. İşbu Sözleşme hükümlerine tabi olmak üzere Danışma Komitesi iç tüzüğünü kendisi düzenler.

BÖLÜM VI – DEĞİŞİKLİKLER

Madde 21-Değişiklikler

1. Taraflardan biri, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi veya Danışma Komitesi işbu Sözleşmede değişiklik yapılmasını önerebilir.

2. Her değişiklik önerisi, Avrupa konseyi Genel Sekreteri tarafından, Avrupa Konseyi üyesi Devletlere ve 23. madde hükümleri uyarınca Sözleşmeye katılan veya katılmaya çağrılan üye olmayan her devlete bildirilir. **3**.Taraflardan biri veya Bakanlar Komitesi tarafından yapılan her değişiklik önerisi, Bakanlar Komitesine değişiklik hakkında görüş sunacak olan Danışma Komitesine bildirilir.

4. Bakanlar Komitesi, teklif edilen değişikliği ve Danışma Komitesi tarafından sunulabilecek her türlü görüşü dikkate alarak söz konusu değişikliği kabul edebilir.

5. Bakanlar Komitesi tarafından bu maddenin 4. fıkrasına göre kabul edilen her türlü değişiklik metni, kabul için Taraflara iletilir.

6. İşbu Maddenin 4. fıkrası uyarınca kabul edilen herhangi bir değişiklik, tüm Tarafların bununu kabul ettiklerini Genel Sekretere bildirmelerini izleyen otuzuncu günde yürürlüğe girer.

BÖLÜM XI - SON HÜKÜMLER

Madde 22-Yürürlüğe Girme

1.İşbu Sözleşme Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzasına açıktır. Onay, kabul ya da uygun bulmaya tabidir. Onay, kabul ya da uygun bulma belgeleri, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine teslim edilir.

2.Bu Sözleşme, en az beş Avrupa Konseyi üye devletinin önceki fıkranın hükümlerine göre Sözleşmeyle bağlı olma yönündeki muvafakatlerini ifade ettikleri tarihten itibaren üç aylık sürenin sona ermesini takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girer.

3.Daha sonra Sözleşme ile bağlı olmak istediğini beyan eden herhangi bir üye devlet bakımından Sözleşme; onay, kabul ya da uygun bulma belgesini teslim etme tarihinden itibaren üç aylık sürenin sona ermesini takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 23-Üye Olmayan Devletlerin Katılımı

1.İşbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsünün 20. maddesinin d. fıkrasında öngörülen çoğunlukla ve komiteye katılına hakkına sahip Taraf Devlet temsilcilerinin oybirliğiyle Avrupa Konseyine üye olmayan herhangi bir Devleti işbu Sözleşmeye katılmaya davet edebilir.

2.Katılan her Devlet için Sözleşme, katılına belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edildiği tarihten sonraki üç aylık dönemin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 24 Ülkesel Hükümler

1.Herhangi bir Devlet, imza sırasında veya onay, kabul, uygun bulma veya taraf olma belgelerini tevdi ederken, Sözleşmenin uygulanacağı ülkeyi veya ülkeleri belirtebilir.

2.Herhangi bir Devlet, daha sonraki bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir bildirimle, işbu Sözleşmenin uygulama alanını, bildirimde belirtilen başka herhangi bir ülkeye teşmil edebilir. Sözleşme, sözkonusu ülke bakımından, söz konusu beyanın Genel Sekreter tarafından alınan tarihinden itibaren üç aylık sürenin sona ermesini takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girer. 3Önceki iki fıkra uyarınca yapılan herhangi bildirim, sözkonusu bildirimde belirtilen herhangi bir ülke bakımından Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir bildirim ile geri çekilebilir. Sözkonusu geri çekme, söz konusu bildirimin Genel Sekreter tarafından alınma tarihinden itibaren altı aylık sürenin sona ermesini takip eden ayın ilk günü geçerlilik kazanır.

Madde 25-Çekinceler

İşbu Sözleşme hükümlerine hiçbir çekince konulamaz.

Madde 26 Fesih

1.Taraflardan herhangi biri, herhangi bir zamanda Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir bildirim yoluyla bu Sözleşmeyi feshedebilir.

2.Söz konusu fesih, söz konusu bildirimin Genel Sekreter tarafından alınma tarihinden itibaren altı aylık sürenin sona ermesini takip eden ayın ilk günü geçerlilik kazanır.

Madde 27-Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Konsey üyesi Devletlere ve bu Sözleşmeye katılan her Devlete aşağıdakileri bildirecektir:

a.her imzayı;

b.tevdi edilen her onay, kabul, uygun bulma veya taraf olma belgesini;

c.Madde 22, 23 ve 24 uyarınca her yürürlüğe giriş tarihini;

d.bu Sözleşme ile ilgili diğer her tür belge, bildirim ya da muhaberatı.

Keyfiyeti tevsiken, usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş Sözleşmeyi imzalamışlardır. Strazburg'da 28 Ocak 1981 tarihinde İngilizce ve Fransızca dillerinde ve her iki metin eşit derecede geçerli olacak şekilde, Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak üzere tek nüsha olarak imzalanmıştır. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, her bir Avrupa Konseyi üye Devletine ve Sözleşmeye taraf olmaya davet edilen her Devlete onaylı nüshalarını gönderecektir.

KİŞİSEL VERİLERİN OTOMATİK İŞLEME TABİ TUTULMASINDA BİREYLERİN KORUNMASINA DAİR AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ (ETS 108) İLE İLGİLİ BEYANLAR

Türkiye, Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin onaylanmasının, geçerliliği bulunmayan "Kıbrıs Cumhuriyeti" nin anılan sözleşmeye taraf olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından temsil edildiği iddiasının herhangi bir biçimde kabulü anlamına gelmeyeceğini ve Türkiye'ye sözde Kıbrıs Cumhuriyeti ile işbu Sözleşme kapsamında herhangi bir temasta bulunma yükümlülüğü getirmeyeceğini beyan eder.

Sözleşmenin 3 üncü maddesinin 2 inci alt paragrafı a bendi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti Sözleşmenin aşağıda belirtilen kişisel verilere uygulanmayacağını beyan eder:

a) gerçek kişilerin tamamen kişisel veya aynı konutta yaşayanlarla ilgili faaliyetlerine ilişkin olarak işlenmesine,

b) Kanun tarafından öngörülen kamu kayıtlarına,

c) Kanuna uygun olarak kamu bilgisine sunulan bilgilere,

d) devlet kurumlarınca milli güvenlik, savunma ile soruşturma ve suç önleme amacıyla işlenen kişisel verilere.

Sözleşmenin 3 üncü maddesinin 2 inci alt paragrafı c bendi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti bu sözleşmenin otomatik olmayan yollarla işlenen kişisel verilere de uygulayacağını beyan eder.

Sözleşmenin 13 üncü maddesinin 2 inci alt paragrafı a bendi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti Kişisel Verileri Koruma Kurulu'nun yetkili makam olduğunu beyan eder

5.34. MAHPUSLARA MUAMELEYE DAİR BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ASGARİ STANDART KURALLARI (NELSON MANDELA KURALLARI)

Ön gözlem 1

Aşağıdaki kurallar, ceza kurumları için ayrıntılı bir sistem modeli tanımlama niyeti taşımamaktadır. Sadece, çağdaş düşüncenin genel kabullerine ve günümüze en uygun sistemlerin temel unsurlarına dayanarak, mahpuslara yönelik muamelede ve hapishanelerin yönetiminde genellikle kabul görmüş geçerli ilke ve uygulamaları göstermeyi istemektedir.

Ön gözlem 2

1. Dünyada hukuki, sosyal, ekonomik ve coğrafi koşulların büyük farklılıklar gösterdiği dikkate alındığında, kuralların tamamının her yerde ve her zaman uygulanma olanağı olmadığı açıktır. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler tarafından uygunluğu kabul edilen asgari koşulları bir bütün olarak temsil eden bu kurallar, uygulamadaki pratik zorlukların üstesinden gelmek için, sürekli bir çabanın harekete geçirilmesine yardım eder.

2. Diğer yandan kurallar, düşüncelerin sürekli geliştiği bir alanı kapsamaktadır. Bu kurallar, ilkelerle uyum içinde bulunan deneyim ve uygulamaları kaldırmayı istememekte, bir bütün olarak kuralların metninden türetilen hedefleri daha da ilerletmeyi amaçlamaktadır. Ruhuna uygun olması kaydıyla, merkezi hapishane idaresi kurallarının, bu metinin sözünden ayrılması, daima mazur görülecektir.

Ön gözlem 3

1. Kuralların I. Bölümü, hapishanelerin genel olarak yönetimini kapsamaktadır; bu bölüm, bir yargıç tarafından verilmiş "güvenlik tedbiri" ya da iyileştirici tedbir kararına tabi tutulan mahpuslar dâhil, hukuki veya cezai bir nedenle, tutuklu ya da hükümlü olan bütün mahpus kategorilerine uygulanır.

2. II. Bölüm ise, sadece her bir kısımda ele alınan özel kategorilere uygulanabilir kuralları içermektedir. Bununla birlikte, hükümlülere uygulanabilen A kısmındaki kurallar, B, C ve D kısımlarını düzenleyen kurallarla çelişmemek ve buralardaki mahpusların yararına olmak kaydıyla, bu kısımlardaki mahpuslara da eşit olarak uygulanır.

Ön gözlem 4

1. Kurallar, çocuk tutukevi ya da ıslahevi gibi gençler için ayrılmış kurumların yönetimini düzenlemeyi amaçlamamakta, ancak I. Bölüm genel olarak bu tür kurumlara da eşit derecede uygulanabilir.

2. Genç mahpuslar kategorisi, en azından çocuk mahkemelerinin yargı yetkisine giren bütün gençleri kapsar. Kural olarak, bu gençler hapis cezasına mahkûm edilmezler.

I. Genel uygulama kuralları

Temel ilkeler

Madde 1

Bütün mahpuslara insanlık onuru ve değerine içkin saygıyla davranılır. Hiçbir mahpus, gerekçesi ne olursa olsun işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ve cezaya maruz bırakılamaz ve bütün mahpuslar böylesi muamele ve cezaya karşı korunur. Mahpusların, hapishane personelinin, hizmet sağlayıcıların ve ziyaretçilerin güvenlik ve esenlikleri, her zaman güvence altındadır.

Madde 2

1. Mevcut kurallar, taraf gözetmeden uygulanır. Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da diğer bir statü temelinde bir ayrımcılık yapılamaz. Mahpusların dinsel inançlarına ve ahlaki değerlerine saygı gösterilir.

2. Ayrımcılık yasağı ilkesini hayata geçirebilmek için, hapishane yönetimleri, özellikle hapishane ortamındaki en kırılgan kategoriler dahil, mahpusların bireysel ihtiyaçlarını dikkate alır. Özel ihtiyaçları olan mahpusların haklarını koruyacak ve destekleyecek tedbirlerin alınması şarttır ve bu tedbirler ayrımcılık olarak değerlendirilmez.

Madde 3

Hapislik ve kişilerin dış dünyayla ilişkilerin kesilmesiyle sonuçlanan diğer tedbirler, bu kişileri özgürlüklerinden yoksun bırakarak, kendi kaderlerini belirleme hakkını ellerinden aldığı için sıkıntı vericidir. Bu nedenle hapishane sistemi, olaya özgü olarak haklı görülebilir ayırma ya da disiplin gerekçeleri hariç, böylesi bir duruma içkin ıstırabı, daha ağır hale getiremez.

Madde 4

1. Hapis cezasının ya da kişinin özgürlüğünü kısıtlayan benzer tedbirlerin amacı, öncelikle toplumu suça karşı korumak ve suçun tekrarını azaltmaktır. Ancak bu amaçlar, eğer hapislik dönemi, bu kişiler tahliye olduklarında mümkün olduğunca topluma yeniden uyumlarını sağlayacak biçimde kullanılırsa başarılabilir; böylece yasalara uymaları ve kendi yaşamlarını sürdürmeleri sağlanabilir.

2. Bu amaçla, hapishane idareleri ve diğer yetkili merciler, giderim sağlayıcı, ahlaki, ruhsal, sosyal, sağlık ve spor temelli olanlar dâhil, eğitim, mesleki eğitim

ve çalışma olanakları sunulur. Böylesi bütün programlar, etkinlik ve hizmetler, mahpusun bireysel tretman ihtiyaçlarına uygun olarak, yerine getirilir.

Madde 5

1. Hapishane rejimi, hapishane yaşamı ile özgür yaşam arasında mahpusların sorumluluklarına ya da insan olarak onurlarına saygıyı azaltma eğiliminde olan herhangi bir ayrımı, asgaride tutmaya çalışır.

2. Hapishane idareleri fiziksel, zihinsel ya da diğer engellilikleri olan mahpusların hapishane yaşamına eşitlik temelinde tam ve etkili bir şekilde erişimini sağlayacak makul barınma koşullarını, tam olarak sağlar ve o koşullarda düzenlemeler yapar.

Mahpusların dosya yönetimi

Madde 6

Kişilerin hapsedildiği her yerde, standartlaştırılmış bir mahpus dosya yönetim sistemi oluşturulur. Böylesi bir sistem, elektronik veri tabanı kaydı ya da sayfaların numaralandırılıp imzalandığı bir kayıt defteri olabilir. Usuller, güvenli bir denetim yolunu sağlamaya ve yetkisiz girişleri ya da sistemde kayıtlı herhangi bir bilginin değiştirilmesini engellemeye uygun düzenlenir.

Madde 7

Hiç kimse, geçerli bir tutma emri olmaksızın, bir hapishaneye kabul edilmez. Aşağıdaki bilgiler, her mahpusun kabulü üzerine, mahpuslar için, dosya yönetim sistemine girilir:

(a) Kendi toplumsal cinsiyet algısına saygı göstererek, özgün kimliğinin tespitine olanak verecek net bilgi;

(b) Tutma gerekçesi, sorumlu makam, ek olarak yakalama yeri, tarihi ve saati;

(c) Kuruma kabul edildiği, salıverileceği ve yanı sıra nakledildiği gün ve saat;

(d) Daha önce gerçekleşmiş kötü muameleye ilişkin, görünür herhangi bir iz ya da şikâyet;

(e) Kişisel eşyalarına ilişkin, sayım listesi;

(f) Aile üyelerinin isimleri, varsa çocukları, çocuklarının yaşları, yerleri ve velayet ya da vasilik durumları;

(g) Acil iletişim detayları ve mahpusun yakın akrabalarının bilgisi.

Madde 8

Uygulanabilir olduğunda, mahpus dosya yönetim sistemine, hapsedilme süresince aşağıdaki bilgiler girilir:

(a) Duruşma tarihleri ve hukuki temsil dahil yargısal süreçle ilgili bilgiler;

(b) İlk değerlendirme ve sınıflandırma raporları;

(c) Tutum ve disiplinle ilgili bilgiler;

(d) Gizli nitelikte olmadığı sürece, işkence ya da diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza iddiaları dahil talep ve şikâyetler;

(e) Verilen disiplin yaptırımlarının uygulanmasına dair bilgi;

(f) Herhangi bir yaralanma ya da ölümün koşul ve nedenleri ile ölüm halinde cesedin yeri hakkında bilgi.

Madde 9

Bu kuralların 7 ve 8. maddelerinde belirtilen bütün kayıtlar, gizli tutulur ve sadece mesleki sorumlulukları böylesi kayıtlara erişimi gerektirenlere açılır. Her mahpusa kendisiyle ilgili kayıtlara, ulusal mevzuatın yetkilendirdiği düzeltmelere tabi olarak, erişim izni verilir ve salıverilmeleri üzerine bu kayıtların resmi bir örneği verilir.

Madde 10

Mahpuslar için dosya yönetim sistemleri, kanıta dayalı bir karar vermeye temel oluşturması için, doluluk oranları dahil hapishane nüfusuna ilişkin eğilimler ve özellikler hakkında, güvenilir veri üretmek için de kullanılır.

Kategorilere ayırma

Madde 11

Cinsiyet, yaş, sabıka ve tutukluluklarının hukuki gerekçesi ile tretman gereklilikleri göz önünde bulundurulan mahpuslar, farklı kategorilere ayrılarak farklı kurumlarda veya aynı kurumun farklı kısımlarında tutulur. Bu nedenle:

(a) Erkek ve kadınlar, mümkün olduğunca ayrı kurumlarda tutulurlar. Hem kadınları hem de erkekleri kabul eden bir kurumda, kadınlara tamamıyla ayrı yerler tahsis edilir;

(b) Tutuklular, hükümlülerden ayrı yerde tutulur;

(c) Borç yüzünden ya da diğer medeni yükümlülükleri nedeniyle hapsedilenler ile cezai bir fiil nedeniyle hapsedilenler, ayrı yerde tutulur;

(d) Genç mahpuslar, yetişkinlerden ayrı yerde tutulur.

Barınma

Madde 12

1. Mahpusların uyuma yerleri, tek kişilik hücre veya oda ise her mahpus, gece

tek başına bu hücre ya da odada kalır. Geçici kalabalık gibi, özel nedenlerle merkezi hapishane idaresinin bu kurala istisna getirmesi gerektiğinde bile, iki mahpusun küçük bir yerde veya odada bir arada tutulması, uygun değildir.

2. Koğuş sisteminin kullanıldığı yerlerde, aynı koğuşa bu şartlar altında birbirleri ile uyuşabilecek kişiler dikkatle seçilerek yerleştirilir. Hapishanenin özelliği dikkate alınarak, düzenli biçimde gece denetimleri yapılır.

Madde 13

Mahpuslara kalmaları için ayrılan bütün yerlerde ve özellikle uyudukları yerlerde, iklim şartlarına ve ayrıca metreküp başına düşen hava miktarına, asgari zemin alanına, aydınlatmaya, ısıtmaya ve havalandırmaya gerekli özen gösterilerek, sağlık için gerekli bütün koşullar karşılanır.

Madde 14

Mahpusların yaşamaları ve çalışmaları gereken her yerde:

(a) Pencereler, mahpusun gün ışığında okuma veya çalışabilmesine yeterli büyüklükte ve yapay bir havalandırma sistemi olmasına bakılmaksızın, temiz havanın girebileceği şekilde inşa edilir.

(b) Mahpusun okuma veya çalışması için, görme yeteneğine zarar vermeyecek ölçüde yeterli yapay aydınlatma sağlanır.

Madde 15

Her mahpusun tuvalet ihtiyaçlarını karşılayabileceği ölçüde yeterli sıhhi tesis bulunur; bu tesisler temiz ve bakımlı tutulur.

Madde 16

Her mahpusun yararlanabileceği, yeterli banyo ve duş yeri bulunur. Mahpusların iklim koşullarına uygun, mevsime ve coğrafi bölgeye göre genel sağlığa uygunluk için gerekli aralıklarda, ılık bir iklim varsa haftada en az bir kez banyo veya duş olanağı sağlanır.

Madde 17

Kurumun mahpuslar tarafından düzenli kullanılan yerleri, her zaman titiz bir şekilde temiz tutulur ve temizliği korunur.

Kişisel bakım

Madde 18

1. Mahpusların kendilerini temiz tutmaları zorunludur ve bu amaçla kendilerine sağlıkları ve temizlikleri için gerekli su ve tuvalet malzemesi sağlanır.

2. Mahpusların özsaygılarına uygun bir dış görünümü sürdürebilmeleri amacıyla, saç ve sakalların uygun şekilde bakımı için gerekli, araçlar sağlanır ve erkekler düzenli tıraş olabilmelidir.

Giysi ve yatak takımı

Madde 19

1. Kişisel giysilerini giymesine izin verilmeyen her mahpusa, iklime uygun ve sağlıklarını koruyacak türde giysiler verilir. Mahpuslara hiçbir biçimde onur kırıcı veya aşağılayıcı giysi giydirilmez.

2. Bütün giysiler temiz ve uygun koşullarda tutulur. İç çamaşırları temizliğin korunması için, gerekli sıklıkta değiştirilir ve yıkanır.

3. İstisnai olarak, bir mahpusa kurumun dışına çıkma izni verildiğinde, kendi giysilerini veya mahpusluğunu fark ettirmeyecek giysiler giymesine izin verilir.

Madde 20

Mahpuslara kurum içinde giysilerini giyme izni verilmesi halinde, kuruma kabul edildiklerinde temiz ve kullanıma uygun olmasını sağlamak için, gerekli düzenlemeler yapılır.

Madde 21

Yerel ve ulusal standartlara uygun olarak, her mahpusa, verildiğinde temiz, iyi durumda ve temizliği korumaya yetecek sıklıkta değiştirilen, yeterli büyüklükte ve sayıda yatak takımı ve ayrı bir yatak sağlanır.

Yiyecek

Madde 22

1. Kurum idaresi tarafından, her mahpusa sağlıklı ve güçlü olmaları için besin değeri yeterli, iyi hazırlanmış ve uygun saatlerde sunulan yemekler verilir.

2. Her mahpusun ihtiyaç duyduğu her an içmesi için, içme suyu bulundurulur.

Beden eğitimi ve spor

Madde 23

1. Hava koşulları izin verdiği ölçüde, dışarıda çalıştırılmayan her mahpus, günde en az bir saat açık havada, uygun bir biçimde beden eğitimi yapar.

2. Genç mahpuslar ve fizik durumu itibariyle uygun olan diğer mahpuslara, beden eğitimi süreleri içinde bedenlerini çalıştırma ve boş zamanlarını değerlendirme eğitimi verilir. Bunun için kendilerine yer, tesis ve malzeme sağlanır.

Sağlık hizmetleri

Madde 24

1. Mahpuslara sağlık hizmeti sağlanması, devletin sorumluluğudur. Mahpuslar, topluma sağlanan mevcut sağlık standartlarından aynı şekilde yararlanır ve hukuki statülerine dayalı ayrımcılık olmaksızın, gerekli sağlık hizmetlerine ücretsiz erişime sahip olurlar.

2. Sağlık hizmetleri, genel halk sağlığı idaresi ile yakın ilişki içinde ve HIV, tüberküloz ve diğer bulaşıcı hastalıklar ile uyuşturucu bağımlılığı da dahil olmak üzere, tedavi ve bakımın sürekliliğini sağlayacak tarzda düzenlenir.

Madde 25

1. Her hapishanedeki mahpusların beden ve zihin sağlığını değerlendirme, destekleme, koruma ve geliştirme ile görevlendirilmiş; özel sağlık bakım ihtiyacı olan mahpuslara ve rehabilitasyonunu engelleyen sağlık konularına, özel dikkat gösteren bir sağlık hizmeti bulunur.

2. Sağlık hizmeti, yeterli nitelikte, tam bir klinik bağımsızlığıyla hareket eden, yeterli sayıda, nitelikli görevliden oluşan disiplinlerarası bir ekiple verilir ve bünyesinde yeterli psikoloji ve psikiyatri uzmanlığına sahip görevliler bulunur. Her mahpusa, nitelikli bir diş hekiminin hizmetinden yararlanma olanağı sağlanır.

Madde 26

1. Sağlık hizmetleri, bütün mahpusların doğru, güncel ve gizli tutulan kişisel tıbbi dosyalarını hazırlar ve tüm mahpusların kişisel tıbbi dosyalarına, istemleri halinde erişimleri sağlanır. Mahpus, herhangi bir üçüncü kişiyi tıbbi dosyasının içeriğine erişmesi için yetkilendirebilir.

2. Bir mahpusun nakli halinde, nakledildiği kurumun sağlık hizmetleri servisine tıbbi dosyaları da tıbbi gizlilik kurallarına tabi olarak nakledilir.

Madde 27

1. Tüm hapishaneler, acil durumlarda tıbbi yardıma, tez elden ulaşılmasını sağlarlar. Özel bir tedaviye ya da ameliyata ihtiyacı olan mahpuslar, uzmanlaşmış kurumlara ya da sivil hastanelere nakledilir. Bir hapishanenin kendi hastane olanakları varsa, mahpuslar uygun tedavi ve bakım için sevk edildiklerinde bu birimler yeterli insan gücü ve donanıma sahip olur.

2. Klinik kararlar, yalnızca sorumlu sağlık görevlisi tarafından verilebilir ve uzman olmayan hapishane personeli tarafından, ret ya da ihmal edilemez.

Madde 28

Kadın hapishanelerinde, gerekli tüm doğum öncesi ve doğum sonrası bakım ve tedavi için özel bir birim bulunur. Olanaklar elverdiğinde, çocukların hapishane dışında bir hastanede doğmaları için gerekli düzenlemeler yapılır. Eğer çocuk hapishanede doğmuşsa, doğum belgesinde bu bilgiye yer verilmez.

Madde 29

1. Çocuğun ebeveyniyle hapishanede kalmasına izin veren karar, ilgili çocuğun yüksek yararı temelinde olur. Çocuğun hapishanede ebeveyni ile kalmasına izin verilmesi halinde, aşağıdaki olanaklar sağlanır:

(a) Ebeveynlerinin bakımı altında olmadıklarında, bırakılabilecekleri ve nitelikli insan gücüne sahip içeride ya da dışarıdaki bir çocuk bakım evi;

(b) Kabulü üzerine ve devamında, çocuğun gelişiminin bir uzman tarafından izlenmesi dahil, çocuğa özel sağlık bakım hizmetleri.

2. Hapishanede bir ebeveyni ile kalan çocuklara, asla mahpus olarak muamele edilmez.

Madde 30

Bir hekim ya da hekime bilgi verme yükümlülüğüne bakılmaksızın, diğer nitelikli sağlık görevlileri, mahpus kabulünün ardından en kısa sürede ve bunun sonrasında gerekli olduğunda her mahpusu görür, onunla konuşur ve muayene eder. Aşağıdaki hususlara özel dikkat gösterilir:

(a) Sağlık ihtiyaçlarının tespiti ve tedavi için bütün gerekli tedbirlerin alınması;

(b) Gelen mahpusların kabulü öncesi maruz bırakılmış olabilecekleri kötü muamelenin tespiti;

(c) Herhangi bir psikolojik belirtiyi ya da hapsedilmenin getirdiği diğer stresi, intihar ya da kendine zarar verme tehlikesi ve uyuşturucu, ilaç ya da alkol kullanımına bağlı yoksunluk belirtileri dahil, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, tespit ve uygun bütün bireyselleştirilmiş tedbirlerin ya da tedavinin üstlenilmesi;

(d) Mahpusların bulaşıcı hastalık taşıdığından şüphelenilmesi halinde, klinik tecrit ve enfeksiyon dönemi boyunca uygun tedavi sağlanması;

(e) Mahpusların çalışmaya, egzersiz yapmaya ve diğer etkinliklere katılmaya uygun olup olmadığının belirlenmesi.

Madde 31

Hekim ya da uygun olduğunda diğer nitelikli sağlık görevlileri, bütün hasta mahpusları, fiziksel ya da zihinsel sağlığı ile ilgili şikâyeti olan ya da yaralanmış

bütün mahpusları ya da doğrudan özel olarak sağlığıyla ilgilenilen herhangi bir mahpusu, günlük olarak görür. Bütün tıbbi muayeneler, tam bir mahremiyet içinde yürütülür.

Madde 32

1. Hekim ya da diğer sağlık görevlileri ile mahpuslar arasındaki ilişki, toplumdaki diğer hastalarla aynı etik ve mesleki standartlar uyarınca yürütülür ve özellikle aşağıdakilere dikkat edilir:

(a) Mahpusların fiziksel ve zihinsel sağlığını koruma görevi ve salt klinik gerekçeler temelinde hastalığın önlenmesi ve tedavisi;

(b) Doktor-hasta ilişkisinde, mahpusun sağlığı ile ilgili konularda, aydınlatılmış onamı doğrultusunda mahpusun özerkliğine sadık kalınması;

(c) Hasta veya başkalarına açık ve yakın bir tehlike oluşturmayacaksa, tıbbi bilginin mahremiyeti;

(d) Hücre, vücut dokusu ya da organlarının alınması gibi mahpusun sağlığına zararlı olabilecek tıbbi ya da bilimsel deneyler dâhil, işkence ya da diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşılık gelecek, etkin ya da edilgen edimlere katılmaya ilişkin mutlak yasağa uygunluk.

2. Bu maddenin 1. fıkrasının (d) bendini ihlal etmeksizin, mahpuslar özgür ve aydınlatılmış onamları ve uygulanabilir mevzuat uyarınca, eğer bunlar sağlıklarına doğrudan ve önemli bir fayda üretecekse, toplumun erişimine açık klinik deneme ya da diğer sağlık araştırmalarına katılmalarına ve bir yakınlarına hücre, vücut dokusu ya da organ bağışlamalarına onay verilebilir.

Madde 33

Hekim, süregelen hapisliğinin ya da herhangi bir hapislik koşulunun bir mahpusun bedensel veya zihinsel sağlığına zarar verecek şekilde etkilediği ya da etkileyeceği düşüncesindeyse, bu durumu hapishane müdürüne bildirir.

Madde 34

Bir mahpusun kuruma kabulü üzerine, muayenesi veya sonrasındaki tıbbi bakımı sırasında, işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya ilişkin herhangi bir belirtinin farkına varması halinde, sağlık görevlileri durumu belgelendirir ve böylesi vakaları yetkili tıbbi, idari ya da adli makama bildirir. Mahpusun ya da onunla ilişkili kimselerin zarar görme tehlikesine maruz kalmaması için, uygun usul güvenceleri uygulanır.

Madde 35

1. Hekim ya da yetkili halk sağlığı kurumu, düzenli olarak denetim yapar ve aşağıdakiler hakkında hapishane müdürüne tavsiyelerde bulunur:

(a) Yiyeceğin niteliği, niceliği, hazırlanması ve sunumu;

(b) Kurum ve mahpusların hijyeni ve temizliği;

(c) Hapishanenin temizlik işleri, ısıtması, aydınlatması ve havalandırması;

(d) Mahpusların giysi ve yatak takımlarının uygunluk ve temizliği;

(e) Sorumlu teknik görevlinin yokluğu halinde, beden eğitimi ve spora ilişkin kurallara uyulması.

2. Hapishane müdürü bu kuralın 1. fıkrasına ve 33. maddeye uygun olarak verilen tavsiye ve raporları dikkate alır ve rapordaki uyarı ve tavsiyelerin etkili olması için, derhal adım atar. Uyarı ve tavsiyeler, hapishane müdürünün yetkisine girmiyorsa ya da bunları benimsemiyorsa, müdür kendi raporu ile hekimin ya da yetkili halk sağlığı kurumunun uyarı ve tavsiyelerini, derhal daha üst makama sunar Kısıtlama, disiplin ve yaptırımlar

Madde 36

Disiplin ve düzen, hapishane güvenliği ve topluluk yaşamının huzuru için gerekli olandan daha fazla kısıtlama yapılmadan sürdürülür.

Madde 37

Aşağıdakiler daima yasaya ya da yetkili idari makamın düzenlemesine tabi olur:

(a) Disiplin suçu oluşturan eylemler;

(b) Uygulanabilecek yaptırımın türü ve süresi;

(c) Bu tür bir yaptırıma karar vermeye yetkili makam;

(d) İster disiplin yaptırımı ister düzen ve güvenliğin sürdürülmesi için olsun, gönülsüz ayırmanın herhangi bir biçiminin kullanılması, gözden geçirilmesi, buna geçilmesi ya da sona verilmesini düzenleyen usul ve politikaların hazırlanması dahil, hücrede tutma, tecrit, ayrıma tabi tutma, özel bakım birimlerine ayırma ya da ev hapsi gibi genel hapishane nüfusundan her türlü gönülsüz ayırma biçimi;

Madde 38

1. Hapishane idareleri, mümkün olduğu ölçüde, disiplin suçlarını önlemek ya da anlaşmazlıkların çözümü için çatışma önleme, arabuluculuk ya da diğer alternatif anlaşmazlık çözümü mekanizmalarını kullanmaya teşvik edilirler.

2. Hapishane idaresi, ayrı tutulan ya da tutulmuş mahpuslar için, hapishaneden salıverilmelerinin ardından kapatılmalarının kendileri ve ait oldukları topluluk üzerindeki zararlı etkilerini hafifletmek amacıyla gerekli tedbirleri alır.

Madde 39

1. 37. maddede bahsedilen yasa ve düzenlemeler ile adalet ve adil yargılanma ilkelerine uygun olan durumlar hariç, hiçbir mahpusa yaptırım uygulanmaz. Bir mahpusa aynı eylem ya da suçtan ötürü asla iki kez yaptırım uygulanamaz.

2. Hapishane idareleri disiplin yaptırımı ile tespit edilen suç arasında orantılılık olmasını sağlar ve uygulanan bütün disiplin yaptırımlarının uygun bir kaydını tutar.

3. Disiplin yaptırımlarının uygulanmasından önce, hapishane idareleri mahpusun zihinsel rahatsızlıkları ya da gelişimsel zayıflıklarının olup olmadığını ya da bunun disiplin cezasının altında yatan eylem ya da suçun işlenmesine nasıl katkıda bulunduğunu dikkate alır. Hapishane idareleri, mahpusun zihinsel rahatsızlığı ya da zihinsel engelinin doğrudan sonucu olan herhangi bir eylemine yaptırım uygulayamaz.

Madde 40

1. Hiçbir mahpus, hapishane hizmetinde, herhangi bir disiplin yetkisiyle çalıştırılamaz.

2. Bununla birlikte, bu kural, tretman amacıyla gruplara ayrılan mahpusların, gözetim altında, belirli sosyal, eğitimsel ya da sportif etkinliklerde görev ya da sorumluluklar üstlendikleri özyönetime dayalı sistemlerin düzgün bir şekilde çalışmasını engellemez.

Madde 41

1. Bir mahpusun disiplin suçu işlediği iddiaları, yersiz gecikme olmaksızın, derhal olayı soruşturacak yetkili makama bildirilir.

2. Mahpuslar, haklarındaki suçlamaların niteliği hakkında, anlayabileceği bir dilde gecikme olmaksızın bilgilendirilir ve savunmalarını hazırlayabilmek için, yeterli zaman ve olanak verilir.

3. Mahpuslara kendilerini şahsen ya da özellikle ciddi disiplin suçlamalarıyla karşılaşmaları halinde, adaletin menfaati gerektiriyorsa hukuki yardım alarak, savunmalarını hazırlamalarına izin verilir. Mahpus disiplin duruşmasında kullanılan dili anlamıyorsa, yeterli bir tercüman tarafından ücretsiz yardım sağlanır.

4. Mahpuslar, aleyhlerine verilmiş disiplin cezalarının yargısal denetimini isteme olanağına sahiptir.

5. Disiplin ihlalinin bir suç olarak soruşturulması halinde, mahpuslar, engellenmeksizin bir avukata erişim hakkı dahil ceza yargılamasına uygulanabilir bütün adil yargılanma güvencelerine sahiptir.

Madde 42

Bu kurallarda belirtilen aydınlatma, havalandırma, ısınma, temizlik, beslenme, içme suyu, açık havaya erişim ve beden eğitimi, kişisel hijyen, sağlık bakımı ve yeterli yer dahil genel yaşam koşulları istisnasız bütün mahpuslara uygulanır.

Madde 43

1. Kısıtlamalar ya da disiplin yaptırımları, hiçbir koşulda işkence ya da zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezalandırma oluşturacak ağırlıkta olamaz. Aşağıdaki uygulamalar özellikle yasaklanır:

(a) Süresiz olarak hücrede tutma;

(b) Uzatılmış hücrede tutma;

(c) Mahpusun karanlık veya sürekli aydınlık bir hücreye yerleştirilmesi;

(d) Bedensel ceza uygulamaları veya mahpusun gıda veya içme suyunu kısıtlamak

(e) Toplu cezalandırma 2. Kısıtlama araçları disiplin suçlarının bir yaptırımı olarak hiçbir zaman kullanılmaz.

3. Disiplin yaptırımları ya da kısıtlayıcı tedbirler, hiçbir zaman aile ile bağlantı kurmaya yasaklama getirmez. Aile ile iletişim araçları, güvenlik ve düzeni sağlamak için kesinlikle gerekiyorsa, sadece sınırlı bir süre için engellenebilir.

Madde 44

Bu kuralların amaçları bakımından, hücrede tutma, mahpusun anlamlı insani temas olmaksızın 22 saat ya da bir günden fazla bir süre tutulmasına göndermede bulunur. Uzatılmış hücrede tutma, aralıksız 15 günü aşan bir süre için hücrede tutmaya göndermede bulunur.

Madde 45

1. Hücrede tutma sadece istisnai durumlarda, son çare olarak, mümkün olduğunca kısa bir süre için ve bağımsız denetime tabi olarak, sadece yetkili merciin izni ile kullanılır. Mahpusun aldığı cezaya istinaden uygulanamaz.

2. Bu tedbirin durumlarını kötüleştirilmesi halinde, hücrede tutmanın, zihinsel ya da fiziksel engelli mahpuslara uygulanması yasaklanır. Suçun önlenmesi ve ceza adaleti hakkında diğer Birleşmiş Milletler standartları ve normlarında belirtildiği gibi1 kadın ve çocukların söz konusu olduğu durumlarda, hücrede tutma ve benzer tedbirlere getirilen yasakların uygulanmasına devam edilir.

Madde 46

1. Sağlık çalışanları, disiplin yaptırımlarının veya diğer kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanmasında rol almaz. Ancak herhangi bir gönülsüz ayrı tutma biçimi altın-

da tutulan mahpusun sağlık durumuna özellikle dikkat eder. Buna, günlük olarak ziyarette bulunmak ve mahpusların veya hapishane görevlilerinin isteği halinde derhal tıbbi yardım ve tedavi sağlanması dahildir.

2. Sağlık çalışanları, disiplin yaptırımı veya diğer kısıtlayıcı tedbirlerin mahpus üzerindeki olumsuz fiziksel veya psikolojik etkilerini, gecikmeksizin hapishane müdürüne bildirir ve tıbben gerekli görmeleri halinde, yaptırımın kaldırılması ya da değiştirilmesi yönünde tavsiyede bulunur.

3. Sağlık çalışanları, gönülsüz ayrı tutmaya tabi mahpusun tıbbi durumunun veya fiziksel veya psikolojik engelliliğinin ağırlaşmadığından emin olmak için, mahpusun durumunu denetleme ve gerekli görürse değişiklikler önerme yetkisine sahiptir. Kısıtlama araçları

Madde 47

1. Niteliği gereği acı verici ve küçük düşürücü olan zincir, pranga ve diğer kısıtlama araçlarının kullanımı yasaktır. **2.** Öteki kısıtlama araçları, ancak yasa izin verdiğinde ve aşağıdaki durumlarda kullanılır:

(a) Mahpus, adli veya idari otoritenin önüne çıkarılmadan çözülmesi kaydıyla; nakil sırasında kaçma ihtimaline karşı önlem olarak;

(b) Diğer denetim yöntemleri başarısızlığı halinde, hapishane müdürünün emriyle, mahpusun kendisine ya da başkalarına veya eşyalara zarar vermesini engellemek amacıyla; böyle bir durumda müdür, acilen, hekimi veya diğer nitelikli sağlık görevlilerini uyarır ve üstü olan idari makama bildirimde bulunur.

Madde 48

1. Kısıtlama araçlarının 47. maddenin 2. fıkrasına uygun olarak kullanımına izin verildiğinde, aşağıdaki ilkeler uygulanır:

(a) Hareket serbestliği ile ortaya çıkan tehlikenin giderilmesinde, daha basit denetim yöntemleri etkisiz kalıyor ise ancak o zaman kısıtlama araçlarının kullanımına başvurulur;

(b) Oluşan tehlikenin düzeyi ve niteliği temelinde mahpusun hareketini denetim altına almak için, en az rahatsızlık verici olan makul ve gerekli olan yöntem kullanılır.

(c) Kısıtlama araçları, ancak gerekli olduğu sürece uygulanır ve kısıtsız hareketin oluşturduğu tehlikenin kalkmasından itibaren mümkün olan ilk anda çıkarılır.

2. Kısıtlama araçları hamile kadınlar üzerinde, sancılanma esnasında, doğum veya doğumdan hemen sonra kesinlikle kullanılmaz.

Madde 49

Hapishane idaresi, kısıtlama araçlarını kullanma ihtiyacına çare bulan ya da verdiği rahatsızlığı azaltan denetim tekniklerine erişim yollarını araştırır ve bunların kullanımına ilişkin eğitimi sağlar. Mahpusların ve hücrelerinin aranması

Madde 50

Mahpusların üst ve hücrelerinin aranmasına yön veren yasa ve düzenlemeler, uluslararası hukuk uyarınca üstlenilen yükümlülüklere uygun olur ve hapishanelerde güvenliği sağlama ihtiyacını göz önünde tutarak, uluslararası standart ve normları dikkate alır. Aramalar, insanlık onuruna ve aranılanların mahremiyetine saygılı olacak şekilde ve aynı zamanda ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkeleri çerçevesinde yürütülür.

Madde 51

Aramalar, rahatsız etme, göz korkutma ya da mahpusun mahremiyetine gereksiz yere müdahale etmek için kullanılamaz. Hesap sorulabilmesi amacıyla hapishane idaresi, özellikle soyma ve beden boşluklarının aranması ile hücre aramaları için arama gerekçesi, gerçekleştirenlerin kimliklerini ve arama sonuçlarını içeren uygun arama kayıtları tutar.

Madde 52

1. Soyma ve beden boşluklarının aranması dahil rahatsız edici aramalara, ancak mutlak bir gereklilik söz konusuysa başvurulur. Hapishane idaresi, rahatsız edici aramalara uygun seçenekler geliştirmek ve kullanmak konusunda teşvik edilir. Rahatsız edici aramalar, özel olarak ve mahpusla aynı cinsiyete sahip eğitimli görevliler tarafından yürütülür.

2. Beden boşluğu araması sadece yetkili sağlık görevlileri tarafından veya bunlardan başka, öncelikle mahpusların bakımı ile sorumlu ya da en azından hijyen, sağlık ve güvenlik standartları ile ilgili bir sağlık çalışanı tarafından uygun şekilde eğitilmiş görevlilerce yürütülür.

Madde 53

Mahpusların hukuki süreçleri ile ilgili belgelere erişim hakları vardır ya da hapishane idaresi tarafından görülmeksizin bu belgeleri kendi mülkiyetlerinde tutmasına izin verilir.

Mahpusların bilgilendirilme ve şikâyet hakları

Madde 54

Kuruma kabulleri üzerine her mahpus, derhal aşağıdakiler hakkında yazılı olarak bilgilendirilir:

(a) Cezaevleri kanunu ve yürürlükte olan cezaevleri düzenlemeleri;

(b) İzin verilen bilgi edinme yöntemleri, adli yardım yoluyla hukuki danışma, hukuki yardım programlarını içeren avukata erişim ile talep ve şikâyet usulleri dahil, hakları;

(c) Uygulanabilir disiplin yaptırımları dahil yükümlülükleri ve

(d) Mahpusun hapishane yaşamına uyumunu sağlayacak gerekli diğer bütün konular.

Madde 55

1. Yukarıda 54. maddede belirtilen bilgi, mahpus nüfusunun ihtiyacına uygun olarak en yaygın kullanılan dillerde bulundurulur. Eğer mahpus bu dillerden hiçbirini anlamıyorsa, çeviri desteği sağlanır.

2. Eğer mahpusun okuma-yazması yoksa, bilgiler kendisine sözlü olarak iletilir. Duyma engelli mahpuslara, onların ihtiyaçlarına uygun biçimde bildirim sağlanır. 3. Hapishane idaresi, bilgi özetlerini, hapishanenin ortak alanlarında görünür bir şekilde sergiler.

Madde 56

1. Her mahpus hapishane müdürüne ya da müdürün temsil yetkisi verdiği bir hapishane personeline, her gün talep ya da şikâyette bulunma olanağına sahiptir.

2. Hapishanenin müfettişine, denetim yaptığı süreçte talep ya da şikâyette bulunulması mümkündür. Mahpus, müfettişle ya da diğer denetleme memuru ile özgürce ve tam bir gizlilik içinde, müdür ya da diğer hapishane personelinden biri huzurda bulunmaksızın, konuşma olanağına sahiptir.

3. Her mahpusa, kendine yönelik muameleye ilişkin hiçbir içerik sansürü olmaksızın, merkezi hapishane idaresine ve inceleme veya giderim yetkisi ile donatılmış olanlar dahil, adli ya da diğer yetkili mercilere talep ya da şikâyette bulunma izni verilir.

4. Bu maddenin 1 ila 3. fıkralarında öngörülen haklar, mahpusun avukatına da genişletilir. Ne mahpusun ne de avukatının bu hakları kullanma olasılığına sahip olmadığı davalarda, mahpusun aile üyesi veya dosya hakkında bilgi sahibi olan herhangi başka biri de bunları kullanabilir.

Madde 57

1. Her talep veya şikâyet hemen ele alınır ve yanıtlanır. Eğer; talep veya şikâyet reddedilir veya makul bir süre içinde yanıtlanmazsa, şikâyetçi şikâyetini yargısal ya da diğer bir merci önüne götürme hakkına sahiptir.

2. Mahpusların şikâyet ve talep hakkını kullanabilmesi, hatta isterse bu hakkı anonim bir şekilde kullanmasının sağlanması için koruyucu önlemler alınır. Şikâyet ve talep hakkını kullanmasının sonucu olarak mahpus ya da 56. maddenin 4. fıkrasında anılan bir başkası misillemeye, yıldırmaya veya herhangi bir olumsuzluğa maruz bırakılamaz.

3. Mahpusların işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza iddiaları, derhal ele alınır ve 71. maddenin 1. ve 2. fıkraları uyarınca, bağımsız bir ulusal makam tarafından hızlı ve tarafsız şekilde yürütülen bir soruşturma başlatılır.

Dış dünya ile ilişki

Madde 58

1. Mahpuslara, aileleri ve arkadaşları ile gerekli denetim altında, düzenli aralıklarla aşağıdaki şekilde iletişim kurmalarına izin verilir:

(a) Karşılıklı yazışarak, mümkün olduğu durumlarda telekomünikasyon, elektronik, dijital ve diğer araçları kullanarak ve

(b) Ziyaret kabul etmesiyle,

2. Eşle özel görüşme izni verildiği durumlarda, bu hak ayrım yapılmaksızın kullandırılır ve kadın mahpuslar da bu hakkı erkek mahpuslar ile eşit koşullarda kullanır. Güvenlik ve onurun korunmasını dikkate alarak, adil ve eşit erişim sağlayacak usuller ve mekanlar, kullanılabilir duruma getirilir.

Madde 59

Mahpuslar, mümkün olduğu ölçüde, evlerine veya sosyal iyileştirme yerlerine, yakın yerleştirilir.

Madde 60

1. Ziyaretçilerin hapishaneye kabulü, ziyaretçinin aranmasına onay vermesi koşuluna bağlıdır. Ziyaretçi, herhangi bir zamanda onayını geri çekebilir, bu durumda hapishane idaresi, erişimi reddedebilir.

2. Ziyaretçilerin aranma ve giriş usulleri aşağılayıcı olmaz ve en azından 50 ila 52. maddelerde belirtilen kurallar kadar koruyucu ilkelere tabii olur. Beden boşluğu aramalarından kaçınılır ve bunlar çocuklara uygulanmaz.

Madde 61

1. Mahpuslara, seçtikleri bir avukat ya da hukuki yardım sağlayıcı ile ulusal hukuka uygun olarak gecikmeksizin, alan dinlemesi yapılmaksızın, sansürsüz ve tam bir gizlilik içinde görüşme, danışma ve konuşma için yeterli fırsat, zaman ve

kolaylık sağlanır. Görüşmeler, hapishane personelinin görebileceği, ancak duyulmayacak bir ortamda olur.

2. Mahpusa, yerel dili konuşmadığı durumlarda, hapishane yönetimi tarafından, bağımsız yetkin bir tercümanın hizmetine erişim olanağı sağlanır.

3. Mahpusların etkili hukuki yardıma erişimleri sağlanır.

Madde 62

1. Yabancı uyruklu mahpuslara, vatandaşı oldukları devletin diplomatik ve konsolosluk temsilcileri ile iletişim kurabilmeleri için, makul kolaylıklar sağlanır.

2. Ülkede diplomatik veya konsolosluk temsilciliği olmayan devletin vatandaşı olan mahpuslara, mültecilere veya vatansızlara; o devletin çıkarlarından sorumlu diplomatik temsilci ya da böylesi kişileri korumakla görevli herhangi bir ulusal ya da uluslararası merci ile iletişime geçmek konusunda, benzer kolaylıklar sağlanır.

Madde 63

Mahpuslar, hapishane idaresince kontrol edilmiş veya izin verilmiş gazeteleri, süreli yayınları veya özel kurumsal yayınları okumak, kablosuz yayınları dinlemek, ders ya da benzeri araçları kullanmak yoluyla, önemli haberler konusunda düzenli olarak bilgilendirilir.

Kitaplar

Madde 64

Her hapishanenin tüm mahpus kategorilerinin kullanımı için, hem eğlendirici ve dinlendirici hem de eğitsel kitaplarla yeterince donatılan bir kütüphanesi bulunur ve mahpuslar kütüphaneyi tam olarak kullanmaya teşvik edilir.

Din

Madde 65

1. Hapishanede aynı dine mensup yeterli sayıda mahpus bulunmaktaysa, o dinin nitelikli bir dini temsilcisi atanır veya bu kişi onaylanır. Mahpusların sayısı haklı kılar ve koşullar izin verirse, tam zamanlı düzenleme yapılır.

2. Bu maddenin 1. fıkrası uyarınca atanan ya da onaylanan nitelikli dini temsilciye, düzenli hizmet vermesi ve uygun zamanlarda aynı dinden mahpuslara özel ziyaretler yapması için izin verilir.

3. Herhangi bir mahpusun, herhangi bir dinin nitelikli temsilcisine erişim hakkı, reddedilemez. Öte yandan, herhangi bir mahpus, herhangi bir dini temsilcinin ziyaretine itiraz ederse, tutumuna tamamen saygı gösterilir. Madde 66 Uygulanabilir olduğu sürece, her mahpusun hapishanede verilen hizmetlere katılarak dini

ihtiyaçlarını karşılamasına ve kendi mezhebinin dini talimatlarını içeren kitaplara sahip olmasına izin verilir. Mahpusların eşyalarının saklanması

Madde 67

1. Hapishane düzenlemeleri uyarınca, yanında tutmasına izin verilmeyen mahpusa ait para, değerli eşya, kıyafet ve diğer şeyler, hapishaneye kabulü sırasında güvenli bir şekilde emanete alınır. Tutulan liste, mahpus tarafından imzalanır. Eşyaların iyi durumda saklanması için, önlemler alınır.

2. Mahpusun, harcama izni verilen para veya hapishane dışına gönderdiği mallar ile sağlıklı gerekçelerle yok edilmesi gerekli görülen giyim eşyaları hariç, para ve eşyaları, salıverilmesi üzerine geri verilir. Mahpus, kendisine iade edilen eşyalar ve paralar için, bir makbuz imzalar.

3. Bir mahpusa dışarıdan gönderilen para veya eşyalar, aynı biçimde muameleye tabi tutulacaktır.

4. Bir mahpus, herhangi bir ilaç ya da tıbbi ilaç getirirse, hekim veya diğer nitelikli sağlık görevlileri, bunların ne şekilde kullanılacağına karar verir. Bildirimler

Madde 68

Her mahpus, hapsedilmesi, başka bir kuruma nakli veya ciddi bir hastalığa yakalanması veya yaralanması halinde, ailesi veya irtibat kurulmasını istediği kişinin derhal bilgilendirilmesi hakkına sahiptir ve kendisine bunun için olanak ve araçlar sağlanır. Mahpusların kişisel bilgilerinin paylaşımı, ulusal mevzuata tabidir.

Madde 69

Mahpusun ölümü halinde, hapishane müdürü, derhal mahpusun akrabasını veya acil bağlantı kurulacak kişiyi bilgilendirir. Mahpusun sağlığından haberdar edilmek için belirlediği kişiler, mahpusun, ciddi hastalık, yaralanma ya da bir sağlık kurumuna nakline ilişkin olarak, müdür tarafından bilgilendirilir. Hastalık ya da yaralanma durumunda, mahpusun bu durumun eşine veya en yakın akrabasına bildirilmemesi yönündeki açık talebine saygı gösterilir.

Madde 70

Hapishane idaresi, yakın bir akrabasının veya önemli başka herhangi bir kişinin ciddi hastalık veya ölümünü mahpusa derhal bildirir. Koşullar izin verirse, mahpusa refakat altında ya da yalnız olarak, kritik derecede hasta olan yakın akrabasının ya da hayat arkadaşının yanında olma veya cenaze törenine katılma izni verilir.

Soruşturmalar

Madde 71

1. Kurum içi inceleme başlatılmış olmasına rağmen, hapishane müdürü, hapishanedeki herhangi bir ölüm, kayıp veya ciddi yaralanma olayını, meydana gelmiş olan durum ile bu tarz vakaların nedenlerine ilişkin hızlı, tarafsız ve etkili bir

soruşturmayı, hapishane idaresinden bağımsız olarak yürütmeye yetkili olan adli mercilere veya yetkili diğer makamlara derhal bildirir. Hapishane idaresi, söz konusu yetkililerle tam bir işbirliği yapar ve tüm delilleri koruma altına alır.

2. Bu Maddenin 1. Fıkrasındaki yükümlülük, hapishanede işkence veya zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele ya da cezalandırma yapıldığına inanmak için makul sebepler bulunması halinde de resmi bir şikâyet olup olmadığına bakılmaksızın, eşit bir şekilde uygulanır.

3. Bu Maddenin 2. Fıkrasında atıfta bulunulan fiillerden herhangi birinin söz konusu kurumda gerçekleşmiş olduğuna inanmak için makul gerekçelerin olması halinde, olayla ilgisi olabilecek kişilerin soruşturmaya karışmamaları ve ayrıca mağdur, mağdurun ailesi ve tanıklarla temas kurmamaları için derhal gerekli önlemler alınır.

Madde 72

Hapishane idaresi, ölen bir mahpusun bedenine karşı saygılı ve insanlık onuruna uygun davranılır. Ölen mahpusun bedeni, en geç soruşturmanın tamamlanması üzerine, mümkün olan en kısa zamanda, yakınlarına geri verilir. Cenaze töreni yapacak ya da yapabilecek bir sorumlu kimse bulunmuyorsa, hapishane idaresi kültürel açıdan uygun bir törenle cenazeyi kaldırır ve olayın ayrıntılı bir kaydını tutar.

Mahpusların kurum dışına çıkışları

Madde 73

1. Mahpusların kurumdan götürülmesi veya kuruma getirilmesi sırasında, mümkün olduğunca halkın kendilerini görmesinden sakınılır; mahpusların bir saldırıya, merak uyandırmaya ve herhangi bir biçimde ifşa edilmeye karşı korunmaları için, gerekli önlemler alınır.

2. Mahpusların yeterli havalandırması ve aydınlatması olmayan bir araçla veya kendilerine gereksiz fiziksel zorluk yaratacak herhangi bir şekilde nakledilmeleri yasaklanır.

3. Mahpusların nakil masrafları, idare tarafından karşılanır ve mahpusların hepsi eşit şartlarda nakledilir.

Kurum personeli

Madde 74

1. Hapishane idaresi her derecedeki personeli, dürüstlük, insancıllık, mesleki yeterlilik ve kurumun yönetimi için gerekli olan çalışmaya kişisel uygunluk yönlerinden dikkatlice seçer.

2. Hapishane idaresi, hem personelin hem de halkın gözünde bu işin büyük öneme sahip toplumsal bir hizmet olduğu yönündeki bir kanıyı, sürekli ayakta

tutmaya ve bunu devam ettirmeye çalışır ve bu amaçla halkın bilgilendirilmesine uygun her türlü araç kullanılır.

3. Yukarıda belirtilen amaçların yerine getirilmesi için, hapishane çalışanlarının profesyonel hapishane personeli ve devlet memuru olarak tam zamanlı sözleşmeyle istihdam edilmesi gerekir; iş güvencesi sadece iyi hal, liyakat ve fiziki uygunluk koşullarına tabi olur. Çalışan maaşlarının, göreve uygun erkek ve kadınların ilgisini çekecek ve çalışanları bu görevde kalmaya ikna edecek düzeyde; personel sosyal ve özlük hakları ve istihdam koşullarının ise söz konusu işin zahmetli niteliği göz önünde bulundurularak, tatminkar düzeyde olması sağlanır.

Madde 75

1. Tüm hapishane personeli, yeterli bir standart eğitime ve görevlerini profesyonel bir biçimde yerine getirebilmek için gerekli yetenek ve araçlara sahip olmalıdır.

2. Göreve girişten önce, tüm hapishane personeline, ceza bilimlerinde güncel, kanıta dayalı en iyi uygulamaların yansıtıldığı, genel ve özel görevlerine göre tasarlanmış bir mesleki eğitim verilir. Eğitim sonunda yalnızca kuramsal ve uygulamalı sınavlarda başarılı olan adaylar, hapishane hizmetinde çalışmaya hak kazanır.

3.Hapishane idaresi, göreve başladıktan sonra ve kariyerleri boyunca, tüm personelin bilgi ve mesleki yeterliliklerinin korunması ve iyileştirilmesi için, hizmet içi eğitim faaliyetlerinin kesintisiz olarak sürdürülmesini sağlar.

Madde 76

1. Yukarıdaki maddenin 2. fıkrasında değinilen eğitim, asgari olarak aşağıdaki konuları içerir:

(a) Hapishane personelinin çalışmasına ve mahpuslarla etkileşimine hükümleriyle rehberlik eden ilgili ulusal mevzuat, düzenlemeler ve politikaların yanı sıra uygulanabilir uluslararası ve ulusal araçlar;

(b) Tüm mahkumların insanlık onuruna saygı gösterilmesi ve özellikle işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaların yasaklanması dâhil, hapishane personelinin görevlerini yerine getirirken hak ve ödevleri;

(c) Dinamik güvenlik kavramını da içinde barındıran güvenlik; müzakere ve arabuluculuk gibi önleyici ve bertaraf edici teknikleri de göz önünde tutan güç ve kısıtlama araçlarının kullanımı ile şiddete eğilimli suçluların yönetimi;

(d) İlkyardım, mahpusların psiko-sosyal ihtiyaçları ve karşılık gelen hapishanedeki düzenlemelerin dinamikleri yanı sıra, zihinsel sağlık sorunlarının erken teşhisini de içeren sosyal bakım ve yardım.

2. Belirli mahpus kategorileriyle çalışan veya başkaca uzmanlık görevini yerine getiren hapishane personelinin ilgili alana yoğunlaşacakları bir eğitim verilir.

Madde 77

Tüm hapishane personeli görevlerini yerine getirirken, her zaman mahkûmlara örnek olacak ve saygı uyandıracak davranışlar sergiler.

Madde 78

1. Hapishane personeline, mümkün olduğunca, psikiyatristler, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler ve meslek eğitmenleri gibi yeterli sayıda uzman dâhil edilir.

2. Sosyal hizmet uzmanlarının, öğretmenlerin ve meslek eğitmenlerinin hizmetleri, yarı-zamanlı veya gönüllü çalışanlar dışlanmaksızın, sürekli bir temelde verilir.

Madde 79

1.Hapishane müdürü, kişiliği, idari yeterliliği, eğitim ve deneyiminin uygunluğuyla yeterli niteliğe sahip olmalıdır.

2. Hapishane müdürü, tüm çalışma süresini resmi görevlerine adar ve yarı zamanlı olarak görevlendirilmez. Hapishane lojmanlarında veya onun hemen civarında ikamet eder.

3. İki veya daha fazla hapishane bir müdürün yetkisindeyse, müdür hapishanelerden her birini sık aralıklarla ziyaret eder. Hapishane lojmanında ikamet eden bir memur, bu hapishanelerin her birinden sorumlu olur.

Madde 80

1. Hapishane müdürü, yardımcısı ve diğer hapishane personelinin çoğunluğu, mahpus çoğunluğunun dilini veya mahpuslar arasında en çok konuşulan ya da anlaşılan dili konuşur.

2. Gerekli olduğunda, yetkin bir tercümanın hizmetinden yararlanılır.

Madde 81

1. Hem kadınlar hem de erkekler için olan bir hapishanede, kadınlara ayrılan kısım, tüm bu kısmın anahtarlarını gözetme sorumluluğuna sahip olması gereken, sorumlu bir kadın görevlinin yetkisi altındadır.

2. Hapishanenin kadınlar için ayrılmış bölümüne, bir kadın görevli eşlik etmeksizin, hiçbir erkek görevli giremez.

3. Yalnız kadın görevliler, kadın mahpuslarla ilgilenir ve denetler. Ancak bu, başta hekimler ve öğretmenler olmak üzere, erkek görevlileri, hapishane veya hapishanenin kadınlar için ayrılmış bölümünde, mesleki görevlerini ifa etmekten alıkoyamaz.

Madde 82

1. Hapishane personeli, meşru savunma ya da kaçma teşebbüsü ya da hukuka veya mevzuata dayanan bir emre etkin veya edilgen bir fiziksel direnç gösterilmesi durumu dışında, mahpuslarla olan ilişkilerinde zor kullanmaz. Kuvvete başvuran hapishane çalışanları, tam olarak gerekenden fazla kuvvet kullanamaz ve bu olay derhal hapishane müdürüne bildirilir.

2. Hapishane personeline, saldırgan mahpusları bedenen denetim altına almalarını sağlayan, özel fiziksel eğitim verilir.

3. Özel durumlar dışında, mahpuslarla doğrudan teması gerektiren görevlerini icra eden hapishane personeli, silahlandırılmaz. Ayrıca, hiçbir koşulda, silahların kullanımı konusunda eğitilmeden hapishane personeline silah verilmez.

İç ve dış denetimler

Madde 83

1. Hapishanelerin ve ceza hizmetlerinin düzenli denetimi için, iki bölümlü bir sistem oluşturulur:

(a) Merkezi hapishane idaresi tarafından yürütülen iç, denetimler ya da idari denetimler;

(b) Yetkili uluslararası veya bölgesel organları içerebilen, hapishane idaresinden bağımsız bir organ tarafından yürütülen dış denetimler.

2. Her iki durumda da, denetimlerin hedefi, ceza ve hapishane hizmetlerinin amacını ortaya çıkarmak için, hapishanelerin mevcut hukuka, mevzuata, politikalara ve usullere uygun olarak yönetilmesini ve mahpusların haklarının korunmasını sağlamaktır.

Madde 84

1. Denetçiler şu yetkilere sahiptir:

(a) Mahpusların sayısı ve alıkonulma yerleri ile konumlarının yanı sıra kayıtlarını ve alıkonulma koşullarını da içeren mahpusa yönelik muameleyle ile ilgili tüm bilgilere ulaşma;

(b) Kendi inisiyatifleriyle habersiz ziyaretler yapmayı da içeren, ziyaret edecekleri hapishaneyi ve görüşme yapacakları mahpusları özgürce seçme;

(c) Ziyaretleri sırasında mahpuslarla ve hapishane personeliyle özel ve tamamen gizli görüşmeler yapma;

(d) Hapishane idaresine ve diğer yetkili makamlara tavsiyelerde bulunma.

2. Dış denetim ekipleri, yetkili bir merci tarafından atanan nitelikli ve tecrübeli denetçilerden oluşturulur ve sağlık görevlilerini de kapsar. Cinsiyetin dengeli şekilde temsiline gerekli özen gösterilir.

Madde 85

1. Her denetimin ardından, yetkili makamlara sunulmak üzere yazılı bir rapor düzenlenir. Bu dış denetim raporlarında, kişisel verilerinin paylaşılmasına açıkça rıza göstermeyen mahpusların kişisel verileri dışında, kamuya açık olmasına gerekli özen gösterilir.

2. Hapishane yönetimi veya diğer yetkili makamlar, uygun görüldüğü şekilde ve makul bir süre içerisinde, dış denetim sonucunda verilen önerileri uygulayıp uygulamayacaklarını bildirirler.

II. ÖZEL KATEGORİLERE UYGULANABİLİR KURALLAR

A. Hükümlüler

Rehber ilkeler

Madde 86

Bundan sonraki yönlendirici ilkeler, bu kurallarda yer alan 1. Ön Gözlemde yapılan bildirime uygun olarak, ceza kurumlarının yönetim esasını ve gerçekleştirmeyi amaçladıkları hedeflerin ruhunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Madde 87

Mahpusluk süresinin tamamlanmasından önce, mahpusun toplum yaşamına aşamalı bir dönüş yapması için, gerekli tedbirlerin alınması arzu edilir. Vakanın durumuna bağlı olarak, aynı kurum içinde veya uygun başka bir kurumda tahliye öncesi bir rejimin uygulanması ile ya da duruşmada tahliye edildiğinde, yalnız polise bırakılmayıp yetkili bir sosyal yardım kurumuyla iletişim içinde bir yol izleyerek, bu amacın gerçekleşmesi sağlanabilir.

Madde 88

1. Mahpuslara yönelik muamele, kendilerini toplumdan dışlamaya değil; toplumun bir parçası olmayı sürdürmelerine vurgu yapılır. Bu nedenle, toplumsal kuruluşlar dâhil mahpusları topluma kazandırmak için, kurum görevlileri, yardım etmeleri mümkün olduğunda, göreve çağrılır.

2. Hükümlünün ailesi ve faydalı sosyal kuruluşlarla ilişki kurması ve bunu geliştirip sürdürmesi istenir. Bu sorumluluğu yüklenen bütün hapishane sosyal hizmet uzmanlarının arasında bağlantı bulunur. Yasalarla ve cezayla azami derecede bağdaşır şekilde, medeni haklar, sosyal güvenlik hakları ve hükümlülerin diğer sosyal menfaatlerini korumak için adımlar atılır.

Madde 89

1. Bu ilkelerin yerine getirilmesi, tretmanın bireyselleştirilmesini ve mahpusların gruplar halinde sınıflandırıldığı esnek bir sistemi gerektirir. Dolayısıyla her grubun, bu tür grupların tretmanına uygun olan ayrı hapishanelere dağıtılması arzu edilir.

2. Bu tür hapishanelerin her grup için aynı düzeyde güvenlik sağlama zorunluluğu yoktur. Her grubun ihtiyacına göre değişen düzeylerde, güvenlik sağlanması istenir. Asıl olarak firara karşı hiçbir fiziksel güvenlik önlemi alınmadan, yalnızca mahpusların iç disiplinlerine dayanan açık cezaevlerinde, dikkatle sınıflandırılmış mahpusların rehabilitasyonu için en elverişli koşullar sağlanır.

3. Kapalı cezaevlerinde, mahpusların sayısının tretmanın bireyselleştirilmesini aksatacak kadar geniş tutulmaması istenir. Bazı ülkelerde bu mahpus sayısının 500'ü aşmaması gerektiğine karar verilmiştir. Açık cezaevlerinde mahpus nüfusu mümkün olduğunca küçük tutulur.

4. Diğer yandan, temel olanakların dahi sunulamayacağı kadar küçük hapishanelerin sürdürülmesi arzu edilmez.

Madde 90

Toplumun görevi, mahpusların tahliyesi ile sona ermez. Bu nedenle, tahliye sonrasında tahliye olmuş mahpusa karşı önyargının hafifletilmesine ve onun sosyal rehabilitasyonuna etkili katkı sağlayacak yeterlilikte kamu ya da özel kuruluşlar olmalıdır.

Tretman

Madde 91

Hakkında hapis cezasına veya benzer bir tedbire hükmolunan kişilerin tretmanı, ceza süresi el verdiği ölçüde, tahliyelerinin ardından yasalara saygılı ve kendi kendine yeten bir yaşam sürecek iradeye sahip olmaları ve böyle davranmalarını sağlama amacını taşır. Tretman, onların özsaygılarını teşvik edecek ve sorumluluk duygularını geliştirecek tarzda gerçekleştirilir.

Madde 92

1. Bu amacı gerçekleştirmek için, her mahpusun toplumsal geçmişini ve suç sicilini, bedensel ve zihinsel kapasitesini ve yeteneğini, mizacını, hapislik süresini ve tahliye edildikten sonrası için beklentilerini dikkate alarak, mahpusun bireysel ihtiyaçlarına uygun biçimde, bulunduğu ülkede mümkün olduğu takdirde dinsel tedbirler de dâhil, eğitim, meslek rehberliği ve öğretimi, sosyal vaka çalışma, iş danışmanlığı, bedensel gelişme ve ahlaki özellikleri güçlendirme gibi her türlü uygun araç kullanılır.

2. Mahpusun hapishaneye girişinden sonra hapishane müdürüne, belirli bir uzunlukta ceza almış her mahpus için, yukarıdaki fıkrada belirtilen konularda tam bir rapor verilir. Bu tür bir rapor her zaman mahpusun fiziksel ve zihinsel durumu hakkında bir hekim ya da diğer nitelikli sağlık görevlilerinin hazırlayacağı bir değerlendirmeyi de içerir.

3. Raporlar ve konuyla ilgili diğer belgeler kişisel dosyaya konur. Bu dosya güncel tutulur ve ihtiyaç olduğunda, görevli tarafından her an bakılabilecek bir şekilde sınıflandırılır.

Sınıflandırma ve bireyselleştirme

Madde 93

1. Sınıflandırmanın amacı şunlardır:

(a) Adli sicil kaydı ya da kişilikleri yüzünden, başkalarını kötü yönde etkileme ihtimali bulunan mahpusları, diğer mahpuslardan ayırmak;

(b) Mahpusların sosyal rehabilitasyonu bakımından kendilerine uygulanacak muameleyi kolaylaştırmak amacıyla onları gruplara ayırmak.

2. Farklı mahpus gruplarının topluma yeniden kazandırılması için, mümkün olduğu kadar ayrı kurumlar veya aynı kurumun farklı bölümleri kullanılır.

Madde 94

Hapislik süresi uygun olan her mahpusun kuruma kabulünün yapılmasından ve kişilik değerlendirmesinden sonra, mümkün olur olmaz, mahpusun bireysel ihtiyaçları, kapasitesi ve eğilimleri doğrultusunda, mahpus için bir tretman programı hazırlanır.

Ayrıcalıklar

Madde 95

Mahpusları olumlu davranışlara teşvik etmek, sorumluluk duygularını geliştirmek ve kendilerine yönelik uygulamaların mahpus yararına ve mahpuslarla işbirliği içinde olmasını sağlamak adına, her kurumda farklı mahpus gruplarına uygun teşvik edici uygulamalar oluşturulur.

Çalışma

Madde 96

1. Hükümlüler, bir hekim ya da diğer nitelikli bir sağlık görevlisi tarafından yapılacak fiziksel ve zihinsel uygunluk belirlemesine tabi olarak çalışma ve/veya rehabilitasyonlarına etkin katılma fırsatına sahip olurlar.

2. Mahpuslara, onları normal bir iş gününde meşgul edecek, yararlı nitelikte yeterli çalışma olanağı sağlanır.

Madde 97

1. Hapishanede çalışma, eziyet verici nitelikte olamaz.

2. Mahpuslar, kölelik ya da angaryaya tabi tutulamaz.

3. Hiçbir mahpus, herhangi bir hapishane personeli çıkarına çalışmaya zorlanamaz.

Madde 98

1. Yürütülen çalışma, mümkün olduğunca, mahpusun salıverildikten sonra dürüst bir şekilde yaşama yeteneğini sürdürecek ya da artıracak tarzda gerçekleştirilir.

2. Mahpuslara ve özellikle genç mahpuslara kazanç elde edebilmeleri için, yararlı işkollarında meslek eğitimi sağlanır.

3. Uygun mesleki seçimle ve kurumun yönetim ve disiplin gereklilikleriyle uyumlu sınırlar dâhilinde, mahpuslar diledikleri çalışma tipini seçerler.

Madde 99

1. Hapishanede çalışmanın örgütlenme ve yöntemi, mahpusları normal çalışma yaşamına hazırlamak için, mümkün olduğunca dış dünyadaki çalışma koşullarına benzer yakınlıkta olur.

2. Bununla birlikte, mahpusun menfaatleri ve mesleki eğitimi, hapishanedeki bir çalışma alanından finansal kâr elde etme amacının emrine verilmez.

Madde 100

1. Tercihan, kurumsal sınai çalışma alanları ve çiftlikler, özel yükleniciler tarafından değil, doğrudan hapishane yönetimi tarafından işletilir.

2. Mahpusların hapishane idaresinin denetimi dışında çalıştırıldıkları yerlerde, mahpuslar daima hapishane personelinin gözetimi altında bulundurulur. Çalışmanın diğer Hükümet birimleri için yapılması hariç, böyle bir iş için normal olan ücret, mahpusların verimi dikkate alınarak, emeğin arz edildiği kimseler tarafından hapishane idaresine ödenir.

Madde 101

1. Özgür işçilerin sağlık ve esenliğini korumayı amaçlayan güvenlik önlemleri, aynı biçimde cezaevlerinde de uygulanır.

2. Mahpusların meslek hastalıkları dâhil, iş nedenli yaralanmasına karşı, özgür işçiler için hukukun öngördüğü koşullardan daha az olmayacak oranda tazminat alabilmeleri için, düzenleme yapılır.

Madde 102

1. Mahpusların günlük ve haftalık azami çalışma saatleri, özgür işçilerin istihdamına ilişkin yerel kurallar ve gelenekler dikkate alınarak, yasa ya da idari düzenlemelerle belirlenir.

2. Bu şekilde saatler belirlenirken, haftada bir gün dinlenmeye ve mahpusların topluma yeniden kazandırılmaları ve rehabilitasyonunun bir parçası olan eğitimleri ve diğer etkinliklerine yeterli zaman ayrılır.

Madde 103

1. Mahpusların çalışması için, hakkaniyetli bir ücretlendirme sistemi gerçekleştirilir.

2. Bu sistem uyarınca, mahpuslara kazançlarının en azından bir kısmını, kendi kullanımları için onaylanmış eşyalara harcamalarına ve bir kısmını da ailelerine göndermelerine izin verilir.

3. Sistem ayrıca, hapishane idaresinin kazançlarının bir parçasını salıverilmeleri üzerine kendilerine teslim edilmek üzere, bir tasarruf fonu oluşturmak için ayırmasına olanak sağlanır.

Eğitim ve boş zaman değerlendirme

Madde 104

1. Yararlanma yeteneği olan bütün mahpuslara, dinsel eğitimin verilmesi mümkün olan ülkelerde dinsel eğitim de dâhil, ileri eğitim verilir. Okur-yazar olmayan mahpuslar ile genç, mahpusların eğitimi zorunludur ve hapishane idaresi tarafından bu kişilerin eğitimine özel bir önem verilir.

2. Uygulanabilir olduğu ölçüde, mahpusların eğitimi, tahliyelerini müteakip zorlukla karşılaşmadan eğitimlerini sürdürebilmeleri için, ülkenin eğitim sistemine entegre edilir.

Madde 105

Mahpusların zihinsel ve bedensel yararı için bütün hapishanelerde boş zaman değerlendirme ve kültürel etkinlikler düzenlenir.

Sosyal ilişkiler ve tahliye sonrası destek

Madde 106

Mahpus ile ailesi arasındaki ilişkilerin, her ikisinin de yararına olacak şekilde sürdürülmesine ve iyileştirilmesine özel dikkat gösterilir.

Madde 107

Mahpusun cezasını başından itibaren, tahliye edildikten sonra geleceğini düşünmesi sağlanır ve mahpusun sosyal rehabilitasyonu ile ailesinin yüksek yararı için hizmet verebilecek kurum dışındaki kuruluşlar ve kişilerle ilişki kurması için, teşvik edilir ve kendisine destek sağlanır.

Madde 108

1. Tahliye edilen mahpusların yeniden toplumun bir parçası olmasına yardım eden resmi veya başka kurum ve kuruluşlar, tahliye edilen mahpusların, mümkün ve gerekli oldukça ihtiyaç, duydukları belgeleri ve kimlik belgelerini edinmelerini, kalabilecekleri uygun bir yere ve gidebilecekleri bir işe sahip olmalarını, iklim ve mevsim koşullarına uygun ve yeterli bir tarzda giyinebilmelerini, hedeflerine ulaşmaları için yeterli imkânlara sahip olmalarını ve tahliyelerinden hemen sonra, kendi yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlar.

2. Bu tür kuruluşların yetkili temsilcilerine, kuruma girme ve mahpuslarla görüşme imkânı verilir ve mahpusun cezasının başlangıcından itibaren, mahpusun geleceği hakkında kendileriyle görüşme yapılır.

3. Bu tür kuruluşların gösterdikleri çabalardan en yüksek verimin alınması için, bu kuruluşların faaliyetlerinin merkezîleştirilmesi veya eşgüdümlü hale getirilmesi arzu edilir.

B. Zihinsel engelli mahpuslar ve/veya sağlık koşulları

Madde 109

1. Ceza sorumluluğu bulunmadığı tespit edilen ya da daha sonra hapishanede kalmasının ağır zihinsel engeli ve/veya sağlık sorunları durumunu ağırlaştıracağı teşhisinde bulunulan kimseler, hapishanede tutulmazlar ve mümkün olur olmaz bir ruh sağlığı tesisine nakledilirler.

2. Gerekmesi halinde, zihinsel engeli ve/veya sağlık sorunları olan diğer mahpuslar, nitelikli sağlık görevlilerinin denetiminde, uzmanlaşmış tesislerde tedavi edilebilir.

3. Sağlık hizmetleri, ihtiyacı olan diğer bütün mahpuslara psikiyatrik tedavi sağlar.

Madde 110

Uygun kuruluşlarla yapılan düzenlemelerle, tahliyeden sonra psikiyatrik tedavinin gerekli olması halinde, buna devam edilmesi ve sonrasında psiko-sosyal bakımın sağlanması için, gerekli adımların atılması istenir.

C. Gözaltında ya da tutuklu mahpuslar

Madde 111

1. Gözaltında ya da haklarında bir suç isnadı olduğu için, polis gözetiminde veya tutukevinde (hapishane) tutulan, ancak henüz yargılanmamış ve hüküm giy-

memiş kimseler, bundan sonra bu kurallar uyarınca "tutuklu" olarak anılacaklardır.

2. Tutuklular masum sayılır ve bu kimselere öyle muamele edilir.

3. Kişi özgürlüğünün korunması için ya da tutuklular bakımından uyulması gereken usulleri belirten yasal hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu mahpuslar, sadece temel unsurları aşağıdaki maddelerde tanımlanan özel bir rejimden yararlandırılır.

Madde 112

1. Tutuklu mahpuslar, hükümlü mahpuslardan ayrı bir yerde tutulurlar.

2. Genç tutuklular yetişkinlerden ayrı tutulur ve ilke olarak ayrı kurumlarda bulunurlar.

Madde 113

İklim bakımından farklı yerel gelenekler saklı kalmak kaydıyla, tutuklular ayrı odalarda tek başlarına uyur.

Madde 114

Tutuklular diledikleri takdirde, kurumun düzenine uygun sınırlar dâhilinde, bedelini kendileri ödemek koşuluyla, yiyeceklerini kurum, aileleri ya da arkadaşları aracılığıyla dışarıdan sağlayabilirler. Aksi halde idare, tutuklulara yiyeceklerini sağlar.

Madde 115

Tutukluların, temiz ve uygun olması koşuluyla, kendi giyeceklerini giymesine izin verilir. Tutuklu, mahpus elbisesi giyiyorsa, bu hükümlülerin elbisesinden farklı bir elbise olacaktır.

Madde 116

Tutuklulara her zaman çalışma olanağı sağlanır, ancak çalışmaları şart koşulamaz. Tutuklu çalışmayı seçerse, bunun için kendisine ödeme yapılır.

Madde 117

Adaletin gereklerine, kurumun güvenliğine ve düzenine uygun olmak koşuluyla, bedelini kendisinin ya da üçüncü bir kişinin ödemesi halinde, tutukluların kitap, gazete, yazılı materyaller ve diğer boş zaman araçlarını edinmesine izin verilir.

Madde 118

Tutukluların, taleplerinin makul olması ve giderlerini karşılamaları halinde, kendi doktorları ve diş hekimleri tarafından ziyaret ve tedavi edilmesine izin verilir.

Madde 119

1. Her tutuklu, tutma nedenleri ve hakkındaki herhangi bir suç, isnadına ilişkin derhal bilgilendirilme hakkına sahiptir.

2. Tutuklunun kendi seçtiği bir avukatı yoksa adaletin yararının gerektirdiği her durumda, tutuklunun yeterli ödeme gücü bulunmuyorsa kendisine yargısal ya da başka bir merci tarafından avukat atanmasına hakkı vardır. Avukata erişiminin reddi kararı, gecikmeksizin bağımsız bir denetime tabi olacaktır.

Madde 120

1. Tutuklunun savunmasını yapabilmesi için, avukat ya da adli yardım sağlayıcıya erişimini düzenleyen yetki ve usuller 61. Maddede öngörülenlerle aynı ilkelere uygun olarak yürütülür.

2. Talebi üzerine, tutukluya, avukatlarına ya da adli yardım sağlayıcılarına gizli talimat verme dâhil, savunmalarıyla ilgili belgelerin hazırlanması için yazılı belgeler sağlanır.

D. Borç nedeniyle mahpus olanlar

Madde 121

Yasanın borç nedeniyle ya da cezai olmayan herhangi başka bir süreç uyarınca, mahkeme kararıyla hapse izin verdiği ülkelerde, bu şekilde hapsedilenler, kurumun güvenli gözetim ve düzeni sağlamak için, gerekli olandan daha fazla herhangi bir kısıtlama ya da ağırlaştırmaya tabi tutulamaz. Bu kişilere yönelik muamele, çalışma yükümlülüğü olasılığı saklı kalmak kaydıyla, tutuklulara uygulanandan daha ağır olamaz. E. Suçlanmaksızın gözaltına alınan ya da tutulan kimseler

Madde 122

Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 9. madde hükmü saklı kalmak kaydıyla, bu kuralların I. ve II. Bölümün C kısmında sağlanan koruma, haklarında bir suç isnadı olmaksızın gözaltına alınmış veya hapsedilmiş kişilere, aynı şekilde sağlanır. Bu kuralların II. Bölümün A kısmının ilgili hükümleri, uygulanabilir olması halinde, gözetim altında tutulan özel kategorideki bu kişilerin lehine olması ve herhangi bir suç nedeniyle mahkûm olmamış kişilerin yeniden eğitimine ve rehabilitasyonuna aykırı olmaması halinde bunlara da uygulanır.

5.35. BANGALOR YARGI ETİĞİ İLKELERİ

Önsöz

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin herkesin, hak ve yükümlülüklerin belirlenmesinde ve herhangi bir suç isnadının karara bağlanmasında bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, âdil ve alenî olarak yargılanma hakkına sahip olduğunu temel bir ilke olarak tanıdığı,

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin, herkesin mahkemeler önünde eşit olmasını ve bir davada herhangi bir suç isnadının karara bağlanmasında veya hak ve yükümlülüklerin belirlenmesinde herkesin kanunla kurulmuş, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından âdil ve alenî olarak, sebepsiz gecikme olmaksızın yargılanma hakkına sahip olmasını teminat altına aldığı,

Aşağıdaki temel ilkelerin ve hakların, bölgesel insan hakları belgelerinde, ulusal anayasalarda, yasalarda ve içtihat hukukunda ve yargı teamül ve geleneklerinde de kabul görmüş veya yansıtılmış olduğu,

Yetkili, bağımsız ve tarafsız yargının insan haklarının korunması açısından sahip olduğu önemin; diğer tüm hakların icra edilebilmesinin nihai olarak adaletin doğru idaresine bağlı olması keyfiyetince de vurgulandığı,

Aynı şekilde yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargının, mahkemelerin anayasa ve hukukun üstünlüğünü koruma rollerini yerine getirmeleri bakımından da elzem olduğu,

Modern ve demokratik bir toplumda halkın yargı sistemine güveninin ve yargının ahlaki otoritesinin ve doğruluğunun son derece önemli olduğu,

Hâkimlerin, bireysel ve toplu olarak, hâkimlik makamına kamusal bir sorumluluk olarak saygı ve hürmet duymalarının ve yargı sistemine olan güveni artırmaya ve idame ettirmeye çalışmalarının oldukça önemli olduğu,

Yargı etiğinde yüksek standartların teşvik ve muhafaza edilmesine yönelik temel sorumluluğun her bir ülkedeki yargı organına ait olduğu,

Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri'nin yargının bağımsızlığını güvence altına almak ve ilerletmek üzere tasarlandığı ve öncelikle devletlere yönelik olduğu

DİKKATE ALINARAK

Hâkimlere yönelik etik davranış standartlarını oluşturmak amacıyla AŞAĞIDAKİ İLKELER belirlenmiştir. Bu ilkeler, hâkimlere rehberlik sunmak ve yargıya yargı etiğini düzenlemeye yönelik bir çerçeve temin etmek üzere tasarlanmıştır. Bu ilkelerin amacı ayrıca yasama ve yürütme mensupları ile avukatların ve kamuoyunun yargıyı daha iyi anlamalarına ve ona destek olmalarına yardımcı olmaktır. Bu ilkeler, hâkimlerin, yargı standartlarını idame ettirmek üzere oluşturulmuş olan

ve kendileri de bağımsız ve tarafsız olan uygun kurumlar karşısında meslekî davranışlarından dolayı sorumlu olduklarını varsayar ve hâkimler üzerinde bağlayıcı olan mevcut hukuk ve davranış kurallarını değiştirmeyi değil onları tamamlamayı amaçlar.

1. Değer:

BAĞIMSIZLIK

İlke:

Yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğünün ön koşulu ve adil yargılanmanın temel garantisidir. Bu nedenle hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını korumalı ve bu konuda örnek teşkil etmelidir.

Uygulama:

1.1 Hâkim; herhangi bir yerden herhangi bir sebeple doğrudan ya da dolaylı olarak gelebilecek her türlü dış etki, rüşvet, baskı, tehdit ve müdahaleden uzak şekilde, olaylara ilişkin kendi değerlendirmesine dayanarak ve hukuka dair kendi vicdani anlayışı ile uygun biçimde yargı işlevini bağımsız olarak yerine getirmelidir.

1.2 Hâkim, genel anlamda toplumdan, özelde ise karara bağlamak durumunda olduğu ihtilafın taraflarından bağımsız olmalıdır.

1.3 Hâkim, yasama ve yürütme organlarıyla uygunsuz bağlantılardan ve bu organların etkisinden bağımsız olmalı ve ayrıca makul bir şekilde gözlemlendiğinde de bunlardan bağımsız görünmelidir.

1.4 Hâkim, yargısal görevlerini yerine getirirken bağımsız şekilde karar vermekle yükümlü olduğu hususlarda meslektaşlarından bağımsız olmalıdır.

1.5 Hâkim, yargının kurumsal ve eylemsel bağımsızlığını sürdürmek ve artırmak için yargısal görevlerinin ifasına yönelik koruma tedbirlerini teşvik etmeli ve korumalıdır.

1.6 Hâkim, yargı bağımsızlığını sürdürmede esas olan yargıya yönelik kamusal güveni güçlendirmek amacıyla yargı etiği ile ilgili yüksek standartlar sergilemeli ve bunları ilerletmelidir.

2. Değer:

TARAFSIZLIK

İlke:

Tarafsızlık, yargı görevinin doğru bir şekilde yerine getirilmesine esas teşkil eder. Bu ilke sadece kararlar için değil, kararların oluşturulduğu süreç açısından da geçerlidir.

Uygulama:

2.1 Hâkim, yargı görevlerini tarafsız, önyargısız ve iltimassız olarak yerine getirmelidir.

2.2 Hâkim, mahkeme içerisinde ve dışında, halkın, hukukçuların ve dava taraflarının yargı ve hâkim tarafsızlığına duyduğu güveni koruyacak ve artıracak davranışlar içerisinde olmalıdır.

2.3 Hâkim, makul olduğu ölçüde, duruşma ve karar aşamalarında davadan reddini gerektirecek durumları en aza indirecek şekilde hareket etmelidir.

2.4 Hâkim, önündeki veya önüne gelme ihtimali olan bir dava hakkında, bilerek ve isteyerek, davanın sonucunu etkilemesi veya sürecin aşikâr adillik vasfını zayıflatması beklenebilecek hiçbir yorumda bulunmamalıdır. Ayrıca hâkim, kamuya açık olsun veya olmasın, herhangi bir şahıs ya da mesele konusunda adil yargılamayı etkileyebilecek herhangi bir yorum da yapmamalıdır.

2.5 Hâkim, tarafsız olarak karar veremeyeceği veya makul bir gözlemcide tarafsız olarak karar veremeyeceği izlenimi doğurabileceği durumlarda yargılamanın herhangi bir aşamasına katılmaktan kaçınmalıdır. Bu tür davalar aşağıdaki durumlarda söz konusu olup, bu üç bentle sınırlı değildir:

2.5.1 Hâkimin, davanın taraflarından biriyle ilgili gerçek bir önyargı veya tarafgirlik içerisinde olması veya davaya ilişkin delil kabilinden tartışılan olaylarla ilgili kişisel bir bilgiye sahip olması;

2.5.2 Hâkimin ihtilaflı konuda daha önceden avukatlık yapmış olması veya esas tanıklardan biri olarak yer almış olması;

2.5.3 Hâkimin ya da hâkimin ailesinden birisinin ihtilâf konusu dava sonuçlarıyla ilgili ekonomik bir çıkarının olması. Davaya bakmaya devam edecek başka bir hâkimin belirlenememesi halinde veya herhangi bir eylemde bulunulmamasının, durumun aciliyeti nedeniyle ciddi şekilde adaletsizliğe yol açacağı durumlarda hâkime görevden el çektirmek gerekmez.

3. Değer:

DOĞRULUK

İlke:

Doğruluk, yargı görevinin düzgün bir şekilde yerine getirilmesinde esastır.

Uygulama:

3.1 Hâkim, davranışlarının makul bir kişinin gözünde tasvip edilir nitelikte ol-

masını sağlamalıdır.

3.2 Hâkimin hâl ve davranış tarzı, insanların yargının doğruluğuna ilişkin inancını kuvvetlendirici nitelikte olmalıdır. Adalet sağlanmakla kalmamalı, sağlandığı görüntüsü de yansıtılmalıdır.

4. Değer:

DÜRÜSTLÜK

İlke:

Dürüstlük ve dürüstlük görüntüsü, bir hâkimin tüm faaliyetlerinin icrasında esaslı bir unsurdur.

Uygulama:

4.1 Hâkim, tüm faaliyetlerinde uygunsuz davranışlardan ve uygunsuzluk görüntüsü oluşturmaktan kaçınmalıdır.

4.2 Sürekli kamu gözetiminin öznesi durumunda olan hâkim, sıradan bir vatandaşın ağır olarak nitelendirebileceği kişisel sınırlamaları kabul etmek durumundadır ve bunu özgürce ve kendi iradesiyle yapmalıdır. Hâkim, özellikle yargı vazifesinin onuruyla uyumlu bir tarzda davranmalıdır.

4.3 Hâkim, kendi mahkemesinde hukuk mesleğini icra eden kişilerle olan kişisel ilişkilerinde, makul şekilde değerlendirildiğinde taraflılık veya iltimas görüntüsü veya şüphesi doğurması muhtemel olan durumlardan kaçınmalıdır.

4.4 Hâkim, kendi ailesinden birinin taraf olduğu veya herhangi bir şekilde bağlantılı olduğu bir davanın karara bağlanma sürecine dâhil olmamalıdır.

4.5 Hâkim, kendi ikametgâhının, hukuk mesleğini icra eden birisi tarafından müvekkillerini veya meslektaşlarını kabul yeri olarak kullanılmasına izin vermemelidir.

4.6 Hâkim, diğer vatandaşlar gibi ifade, inanç, dernek kurma ve toplanma özgürlüğüne sahiptir; ancak bu hakların kullanılmasında, yargı mesleğinin onurunu, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını koruyacak şekilde davranmalıdır.

4.7 Hâkim, kişisel olarak ve emaneten taşıdığı mali menfaatlerinin farkında olmalı ve aile üyelerinin mali menfaatlerinin de farkında olmaya yönelik makul bir çaba sarf etmelidir.

4.8 Hâkim; ailesinin, sosyal ilişkilerinin veya diğer ilişkilerinin, hâkim olarak meslekî davranışlarını veya kararlarını uygunsuz bir şekilde etkilemesine izin vermemelidir.

4.9 Hâkim, hâkimlik mesleğinin itibarını; kendisine, aile üyelerinden birisine

veya herhangi bir kimseye özel çıkar sağlayacak şekilde kullanmamalı ve kullandırtmamalıdır. Ayrıca hâkim, yargı görevinin yerine getirilmesinde herhangi bir kimsenin kendisini uygunsuz bir şekilde etkileyebileceği izlenimine yol açmamalı ve başkalarının böyle bir izlenime yol açmasına müsaade etmemelidir.

4.10 Hâkim, hâkimlik sıfatıyla elde ettiği gizli bilgileri, yargısal görevleriyle ilgili olmayan diğer amaçlar için kullanmamalı ve ifşa etmemelidir.

4.11 Yargısal görevlerini doğru bir şekilde icra etmek kaydıyla hâkim;

4.11.1 Hukuk, hukuk sistemi, adaletin idaresi veya bunlarla ilintili diğer konularda yazı yazabilir, konferans verebilir, ders verebilir ve diğer etkinliklere katılabilir;

4.11.2 Hukuk, hukuk sistemi, adaletin idaresi veya bunlarla ilintili diğer konularla ilgili resmi bir organ önündeki kamuya açık bir duruşmaya katılabilir;

4.11.3 Eğer üyeliği, hâkimin algılanan bağımsızlığına ve siyasi yansızlığına halel getirmeyecekse resmi bir organın veya başka bir hükümet komisyonunun, komitesinin veya danışma kurulunun üyesi olarak hizmet verebilir;

4.11.4 Hâkimlik makamının onurunu zedelememesi ve yargısal görevlerin yerine getirilmesine engel olmaması koşuluyla diğer etkinliklere katılabilir.

4.12 Hâkim, hâkimlik makamında görevli iken avukatlık yapamaz.

4.13 Hâkim, hâkimlerle ilgili derneklere katılabilir, bu tür bir dernek kurabilir ve hâkimlerin çıkarlarını temsil eden diğer örgütlere katılabilir.

4.14 Hâkim ve hâkimin aile üyeleri; hâkimin yargısal görevlerinin yerine getirilmesiyle ilişkili olarak yapılmış, yapılacak veya yapılmamış bir şey ile ilgili herhangi bir hediye, bağış, borç ya da iltimas talebinde bulunmamalı ve bunları kabul etmemelidir.

4.15 Hâkim; mahkeme personelinin veya kendi nüfuzu, idaresi veya yetkisi altında bulunan diğer kişilerin, hâkimin görev ve işlevleriyle ilişkili olarak yapılmış, yapılacak veya yapılmamış bir şey ile ilgili herhangi bir hediye, bağış, borç ya da iltimas talebinde bulunmasına veya bunları kabul etmesine bilerek müsaade etmemelidir.

4.16 Kamunun bilgilendirilmesi konusundaki kanunlar ve yasal gerekler gözetilmek suretiyle hâkim; makul şekilde değerlendirildiğinde yargısal görevlerinin ifasında hâkimi etkilemek amacıyla verildiği izlenimi yaratmayacak olması veya taraflılık görüntüsüne yol açmayacak olması kaydıyla, sunuluş vesilesine uygun olarak sembolik bir hediye, ödül veya avantajı kabul edebilir.

5. Değer:

EŞİTLİK

İlke:

Mahkemeler önünde herkese eşit muamele gösterilmesi, hâkimlik görevinin gereğince yerin getirilmesi için elzem bir unsurdur.

Uygulama:

5.1 Hâkim; ırk, renk, cinsiyet, din, ulusal köken, sosyal sınıf, engellilik, yaş, evlilik durumu, cinsel yönelim, sosyal ve ekonomik statü ve benzeri diğer hususlar ("davaya mesnet olmayan sebepler") dâhil olmak üzere, ancak bunlarla sınırlı kalmamak kaydıyla, çeşitli unsurlara dayanan farklılıkların ve toplumdaki çeşitliliğin bilincinde olmalı ve bunları anlamalıdır.

5.2 Hâkim, yargı görevlerini yerine getirirken davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak herhangi bir kişi ya da gruba karşı sözle veya davranışlarıyla yanlılık veya önyargı sergilememelidir.

5.3 Hâkim, yargısal görevlerini; davaya mesnet olmayan ve görevlerin düzgün bir şekilde icra edilmesinde ehemmiyetsiz olan sebeplerle ayrımcılık yapmaksızın davanın tarafları, tanıklar, avukatlar, mahkeme personeli ve yargı görevini icra eden meslektaşları dâhil herkes için gerekli ilgiyi göstererek yerine getirmelidir.

5.4 Hâkim, mahkeme personeline veya kendisinin nüfuzu, idaresi veya denetimi altında bulunan diğer kişilere, kendi önüne gelmiş bir konuda, davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak bireyler arasında ayırımcılık yapmalarına izin vermemelidir. CPT

5.5 Hâkim, mahkeme huzurundaki yargılamalarda avukatlardan, yargılama konusuyla hukuki açıdan ilişkili olan ve meşru savunmanın konusu olabilecek olan hususlar hariç olmak kaydıyla, davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak herhangi bir kişi ya da gruba karşı sözleriyle veya davranışlarıyla yanlılık veya önyargı sergilemekten kaçınmalarını talep etmelidir.

6. Değer:

EHLİYET VE LİYAKAT

İlke: Ehliyet ve liyakat, yargı görevinin gereğince yerine getirilmesinin ön koşullarıdır.

Uygulama:

6.1 Bir hâkimin yargısal görevleri, diğer tüm faaliyetlerden önce gelir.

6.2 Hâkim, meslekî faaliyetini yargısal görevlere adamalıdır; bu görevler, sadece mahkemedeki yargısal işlev ve sorumlulukların yerine getirilmesini ve karar vermeyi değil, aynı zamanda yargı makamı ve mahkemenin işleriyle ilgili diğer görevleri de içerir. 6

.3 Hâkim, yargının denetimi altında hâkimlere sunulması gereken eğitimlerden ve diğer fırsatlardan yararlanarak yargısal görevlerin düzgün bir şekilde icrası için gerekli olan meslekî bilgisini, becerisini ve bireysel niteliklerini korumak ve artırmak için gerekli adımları atmalıdır.

6.4 Hâkim, uluslararası sözleşmeler ve insan hakları normlarını oluşturan diğer belgeler dâhil olmak üzere uluslararası hukuktaki ilgili gelişmeleri takip etmelidir.

6.5 Hâkim, mahkeme kararlarının verilmesi de dâhil tüm yargısal görevlerini etkin ve adil bir şekilde ve makul bir süre içerisinde yerine getirmelidir.

6.6 Hâkim, mahkemedeki tüm yargılama aşamalarında düzeni ve davranış uygunluğunu sağlamalı; davanın tarafları, jüri üyeleri, tanıklar, avukatlar ve hâkimin resmi sıfatıyla muhatap olduğu diğer kişilerle ilişkilerinde sabırlı, vakur ve nazik olmalıdır. Hâkim, aynı davranış tarzını tarafların yasal temsilcilerinden, mahkeme personelinden ve kendi nüfuzu, idaresi ve denetimi altında bulunan diğer kişilerden de talep etmelidir.

6.7 Hâkim, yargısal görevlerini layıkıyla yerine getirmesine uygun düşmeyen davranışlar içerisinde bulunmamalıdır.

UYGULAMA

Yargı vazifesinin doğası gereği, hâlihazırda hukuk sistemlerinde bu ilkeleri uygulamaya yönelik mekanizmaları bulunmayan ulusal yargı teşkilatları, bu mekanizmaları temin etmek için etkili tedbirler almalıdır.

5.36. ÇALIŞMA YAŞAMINDA ŞİDDET ve TACİZİN ORTADAN KALDIRILMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME

Sözleşme 190

ÇALIŞMA YAŞAMINDA ŞİDDET VE TACİZİN ORTADAN KALDIRILMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME

Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı,

Uluslararası Çalışma Ofisi Yönetim Kurulu'nun daveti üzerine 10 Haziran 2019 tarihinde Cenevre'de yaptığı yüz sekizinci (Yüzüncüyıl) Oturumunda,

Philadelphia Bildirgesi'nin ırk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, bütün insanların maddi ilerlemelerini ve manevi gelişmelerini, hür ve haysiyetli biçimde, ekonomik güvence altında ve eşit şartlarda sürdürmek hakkına sahip olduklarını teyit ettiğini hatırlatarak, ve

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün temel Sözleşmelerinin ilgililiğini teyit ederek, ve

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına dair Uluslararası Sözleşme ve Engellilerin Haklarına ilişkin Sözleşme gibi diğer ilgili uluslararası araçları hatırlatarak, ve

Herkesin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz de dahil şiddet ve tacizden arınmış çalışma yaşamı hakkının farkında olarak, ve

Çalışma yaşamında şiddet ve tacizin insan hakları ihlali veya istismarı teşkil edebileceğinin, şiddet ve tacizin fırsat eşitliğine yönelik bir tehdit olduğunun, insana yakışır iş anlamında kabul edilemez ve bağdaşmayan olduğunun farkında olarak, ve

Şiddet ve tacizi önlemek için karşılıklı saygı ve insan onuruna dayanan bir çalışma kültürünün öneminin farkında olarak, ve

Üyelerin bu tür davranış ve uygulamaların önlenmesini sağlamak için şiddete ve tacize karşı sıfır toleransın genel ortamını teşvik etme konusunda önemli bir sorumluluğu olduğunu ve çalışma yaşamındaki tüm aktörlerin şiddet ve tacizden kaçınmak, bunları önlemek ve ele almak zorunda olduklarını hatırlatarak, ve

Çalışma yaşamında şiddet ve tacizin bir kişinin psikolojik, fiziksel ve cinsel sağlığını, saygınlığını, aile ve sosyal çevresini etkilediğini kabul ederek, ve

Şiddet ve tacizin ayrıca kamusal ve özel hizmetlerin kalitesini de etkilediğinin ve insanların, özellikle de kadınların, işgücü piyasasına erişimini, işgücü piyasasında kalmasını ve ilerlemesini engelleyebileceğinin farkında olarak, ve

Şiddet ve tacizin sürdürülebilir işletmelerin teşvik edilmesiyle bağdaşmadığını ve işin örgütlenmesi, işyeri ilişkileri, işçi katılımı, işletme itibarı ve verimlilik üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu kaydederek, ve

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacizin kadın ve kız çocuklarını orantısız şekilde etkilediğini kabul ederek ve toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, çoklu ve kesişen ayrımcılık biçimleri ve eşit olmayan toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkileri de dahil temel neden ve risk faktörlerini ele alan kapsayıcı, bütünleşik ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımın çalışma yaşamında şiddet ve tacize son vermek için esas olduğunun farkında olarak, ve

Aile içi şiddetin istihdam, verimlilik, sağlık ve güvenliği etkileyebileceğini ve hükümetlerin, işçi ve işveren örgütlerinin ve işgücü piyasası kuruluşlarının aile içi şiddetin etkilerini tanıma, karşılık verme ve sorgulama konusunda, diğer önlemlerin bir parçası olarak, yardımcı olabileceğini kaydederek, ve

Oturum gündeminin beşinci maddesini oluşturan çalışma yaşamında şiddet ve tacize ilişkin bazı önerileri kabul etmeye karar vererek ve

Bu önerilerin uluslararası bir Sözleşme şeklini almasını belirleyerek, İki bin on dokuz yılı Haziran ayının yirmi birinde Şiddet ve Taciz Sözleşmesi (2019) olarak adlandırılabilecek olan aşağıdaki Sözleşmeyi kabul eder:

I. TANIMLAR

Madde 1

1. Bu Sözleşme'nin amaçları bakımından:

(a) Çalışma yaşamında "şiddet ve taciz" terimi fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik zararı amaçlayan, bunlarla neticelenen veya neticelenmesi muhtemel olan, bir defaya mahsus veya tekrarlanan, bir dizi kabul edilemez davranış ve uygulamaları, veya bunlarla ilgili tehditleri, ifade eder ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacizi de içermektedir; (b) "Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz" terimi cinsiyet veya toplumsal cinsiyetlerinden dolayı kişilere yöneltilen, veya belirli bir cinsiyet veya toplumsal cinsiyetten olan kişileri orantısız şekilde etkileyen şiddet ve taciz anlamına gelir ve cinsel tacizi içerir.

2. Bu maddenin 1nci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine halel getirmeksizin, ulusal hukuk ve düzenlemelerdeki tanımlar tek bir kavram veya ayrı kavramlar için uygulanabilir.

II. KAPSAM

Madde 2

1. Bu Sözleşme, ulusal hukuk ve uygulamalarla tanımlandığı şekilde çalışanlar ve iş sözleşmelerinden kaynaklanan statülerine bakılmaksızın çalışan kişiler, stajyer ve çıraklar dahil eğitimdeki kişiler, istihdamı sonlandırılan işçiler, gönüllüler, iş arayanlar ve iş başvurusunda bulunanlar ve bir işverenin yetkisini, görev veya sorumluluklarını yerine getiren bireyleri de kapsayarak çalışma yaşamındaki işçileri ve diğer kişileri korur. 2. Bu Sözleşme hem kayıtlı hem de kayıtdışı ekonomideki, ister özel ister kamu, ister kentsel ister kırsal alanlarda olsun tüm sektörlere uygulanır.

Madde 3

Bu Sözleşme;

(a) kamusal ve özel alanları içererek, çalışma yeri olan işyerlerini,

(b) İşçinin ücretinin ödendiği, dinlendiği veya yemek molası verdiği veya sağlık, yıkanma veya kıyafet değiştirme imkanlarını kullandığı yerleri,

(c) İşle ilgili gezi, seyahat, eğitim, etkinlik veya sosyal faaliyetleri,

(d) Bilgi ve iletişim teknolojileri ile sağlananlar da dahil işle ilgili iletişim yoluyla gerçekleşen,

(e) İşveren tarafından sağlanan konaklama, ve

(f) İşe gidiş-gelişi

İçeren durum, yer ve zamanlar dahil olmak üzere, iş esnasında meydana gelen, işle bağlantılı veya işten kaynaklanan çalışma yaşamındaki şiddet ve tacize uygulanır.

III. TEMEL İLKELER

Madde 4

1. Bu Sözleşmeyi onaylayan her Üye, herkesin şiddet ve tacizden arınmış çalışma yaşamı hakkına saygı gösterir, bu hakkı teşvik eder ve gerçekleştirir.

2. Her Üye, ulusal hukuk ve şartlara uygun olarak ve temsilci işçi ve işveren örgütlerine danışarak, çalışma yaşamında şiddet ve tacizin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için kapsayıcı, bütünleşik ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımı

kabul etmelidir. Bu yaklaşım, uygulanabilir olduğu hallerde, üçüncü tarafları da içeren şiddet ve tacizi dikkate almalıdır ve;

(a) Şiddet ve tacizi kanunen yasaklama,

(b) İlgili politikaların şiddet ve tacizi ele almasını sağlama,

(c) Şiddet ve tacizi önleyecek ve bunlarla mücadele edecek tedbirleri uygulamak amacıyla kapsamlı bir stratejiyi kabul etme,

(d) Uygulama ve izleme mekanizmaları oluşturma veya güçlendirme,

(e) Çözüm bulma araçlarına erişim ve mağdurlara destek sağlama,

(f) Yaptırımlar getirme,

(g) Uygun görüldüğü şekilde, erişilebilir biçimlerde araçlar, rehberlik, eğitim ve öğretim geliştirme ve farkındalık yaratma, ve

(h) İş teftiş kurulları veya diğer yetkili organlar aracılığıyla olanlar da dahil olmak üzere, şiddet ve taciz vakalarının denetimi ve soruşturulması için etkin araçlar sağlamayı içerir.

3. Bu maddenin 2nci fıkrasında belirtilen yaklaşımın kabul edilmesi ve uygulanması konusunda her Üye, ilgili sorumluluklarının değişken doğası ve derecesini dikkate alarak, hükümetlerin ve işveren, ve işçilerin ve onların ilgili örgütlerin farklı ve tamamlayıcı rol ve işlevlerini tanır.

Madde 5

Çalışma yaşamında şiddet ve tacizin önlenmesi ve ortadan kaldırılması amacıyla her Üye, insana yakışır işi teşvik etmenin yanı sıra örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık hakkının etkin biçimde tanınması, zorla çalıştırma veya zorunlu çalışmanın her biçiminin ortadan kaldırılması, çocuk işçiliğinin etkin biçimde ortadan kaldırılması ve istihdam ve meslek konusunda ayrımcılığın ortadan kaldırılması olmak üzere çalışma yaşamında temel ilke ve haklara saygı gösterir, bunları teşvik eder ve gerçekleştirir.

Madde 6

Her Üye, bir veya daha fazla kırılgan gruba veya çalışma yaşamında şiddet ve tacizden orantısız şekilde etkilenen kırılganlık durumlarındaki gruplara ait işçi veya diğer kişilere yönelik olanların yanı sıra kadın işçilere yönelik olanlar da dahil, istihdam ve meslek konusunda eşitlik ve ayrım gözetmeme hakkını sağlayan kanun, düzenleme ve politikaları kabul eder.

IV. KORUMA VE ÖNLEME

Madde 7

Madde 1'e halel getirmeksizin ve Madde 1 ile uyumlu olarak her Üye, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz de dahil olmak üzere, çalışma yaşamında şiddet ve tacizi tanımlamak ve yasaklamak için kanun ve düzenlemeleri kabul eder.

Madde 8

Her üye, çalışma yaşamında şiddet ve tacizi önlemek için;

(a) Kayıtdışı ekonomide çalışan işçiler bakımından kamu makamlarının önemli rolünü tanıma,

(b) İlgili işçi ve işveren örgütlerine de danışarak ve diğer yollarla, işçiler ve ilgili diğer kişilerin daha fazla şiddet ve tacize maruz kaldığı düşünülen sektörler veya meslekler ve çalışma düzenlemelerini tespit etme, ve

(c) Bu kişileri etkin biçimde korumak için önlemler almayı da içeren uygun önlemleri alır.

Madde 9

Her Üye, işverenlerin, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz de dahil olmak üzere, çalışma yaşamında şiddet ve tacizi önlemek için sahip oldukları kontrol ile orantılı olan uygun adımları atmasını ve, makul şekilde uygulanabilir olduğu ölçüde, özellikle;

(a) İşçi ve temsilcilerine de danışarak, şiddet ve tacizle ilgili bir işyeri politikası benimsemeleri ve uygulamaları, ,

b) İş sağlığı ve güvenliği yönetiminde şiddet ve tacizi ve bunlarla ilişkili psikososyal riskleri dikkate almaları,

(c) İşçi ve temsilcilerinin katılımıyla tehlikeleri belirlemeleri ve şiddet ve taciz risklerini değerlendirmeleri ve bunları önlemek ve kontrol etmek için önlemler almaları, ve

(d) İşçilere ve ilgili diğer kişilere, bu maddenin (a) bendinde belirtilen politikaya ilişkin işçiler ve ilgili diğer kişilerin hak ve sorumlulukları da dahil, şiddet ve tacizle ilgili belirlenmiş tehlike ve riskler ve bunlarla ile ilişkili önleme ve koruma önlemleri hakkında, uygun görüldüğü şekilde erişilebilir biçimlerde, bilgi ve eğitim sağlamalarını gerektiren kanun ve düzenlemeleri kabul eder.

V. UYGULAMA VE ÇARELER

Madde 10

Her Üye:

(a) Çalışma yaşamında şiddet ve tacizle ilgili ulusal hukuk ve düzenlemeleri izlemek ve uygulamak,

(b) Çalışma yaşamında şiddet ve taciz durumlarında:

(i) Şikayet ve soruşturma prosedürleri, ve ayrıca, uygun olduğu hallerde, işyeri düzeyinde uyuşmazlık çözüm mekanizmaları,

(ii) İşyeri dışındaki uyuşmazlık çözüm mekanizmaları,

(ii) Mahkeme veya divanlar,

(iv) Müşteki, mağdur, tanık ve muhbirlerin mağduriyetine veya bunlara yönelik misilleme yapılmasına karşı koruma, ve

(v) Müşteki ve mağdurlar için yasal, sosyal, tıbbi ve idari destek önlemleri gibi uygun ve etkin çözüm yolları ve güvenli, adil ve etkin bildirme ve uyuşmazlık çözüm mekanizma ve prosedürlerine kolay erişim sağlamaktadır.

(c) Mümkün olduğu kadarıyla ve uygun görüldüğü şekilde olayın içinde olan kişilerin mahremiyet ve gizliliğinin korunması ve mahremiyet ve gizlilik gerekle-rinin uygunsuz kullanılmamasını sağlamak,

(d) Çalışma yaşamında şiddet ve taciz durumlarında, uygun olduğu hallerde, yaptırım getirmek,

(e) Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz mağdurlarının toplumsal cinsiyete duyarlı, güvenli ve etkin şikayet ve uyuşmazlık çözüm me-kanizmaları, destek, hizmet ve çarelere etkin biçimde erişebilmelerini sağlamak,

(f) Aile içi şiddetin etkilerini tanımak ve makul şekilde uygulanabilir olduğu ölçüde çalışma yaşamında etkisini hafifletmek,

(g) İşçilerin, misilleme veya başka haksız sonuçlara uğramaksızın ve yönetimi bilgilendirme görevleri olmadan, şiddet ve taciz nedeniyle yaşam, sağlık veya gü-venlik bakımından yakın ve ciddi bir tehlike arz ettiğine inanmak için makul bir gerekçeye sahip oldukları bir çalışma ortamından çıkma hakkına sahip olmalarını sağlamak, ve

(h) İş teftiş kurulları ve uygun görüldüğü şekilde diğer ilgili makamların, adli veya idari makam nezdinde kanuni itiraz haklarına tabi olarak, derhal tatbik edi-lecek önlemler içeren emir verme ve can, sağlık veya güvenlik bakımından yakın tehlikenin mevcut olduğu durumlarda işi durdurma yolu dahil olmak üzere, çalış-

ma yaşamında şiddet ve tacizle başa çıkmak için yetkilendirilmelerini sağlamak için uygun önlemleri alır.

VI. REHBERLİK, EĞİTİM VE FARKINDALIK YARATMA

Madde 11

Her Üye, temsilci işveren ve işçi örgütlerine de danışarak:

(a) Çalışma yaşamında şiddet ve tacizin iş sağlığı ve güvenliği, eşitlik, ayrım gözetmeme ve göçle ilgili olanlar gibi ilgili ulusal politikalarda ele alınması,

(b) İşverenler, işçiler ve örgütleri ile ilgili makamlara, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz de dahil çalışma yaşamında şiddet ve taciz hakkında, uygun görüldüğü şekilde erişilebilir biçimlerde rehberlik, kaynaklar, eğitim veya diğer araçların sunulması, ve

(c) Farkındalık artırma kampanyaları da dahil girişimlerin üstlenilmesini sağlamaya gayret eder.

VII. UYGULAMA YÖNTEMLERİ

Madde 12

Bu Sözleşmenin hükümleri, ulusal hukuk veya düzenlemeler yoluyla ve ayrıca toplu sözleşmeler veya şiddet ve tacizi kapsayacak mevcut iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin genişletilmesi veya uyarlanması ve gerektiğinde özel önlemler oluşturulması yolu da dahil ulusal uygulamalarla uyumlu diğer önlemler aracılığıyla uygulanır.

VIII. SON HÜKÜMLER

Madde 13

Bu Sözleşmenin resmi onay belgeleri, tescil edilmek üzere, Uluslararası Çalışma Ofisi Genel Direktörü'ne iletilecektir.

Madde 14

1. Bu Sözleşme, sadece onay belgeleri Uluslararası Çalışma Ofisi Genel Direktörü tarafından tescil edilmiş olan Uluslararası Çalışma Örgütü üyeleri bakımından bağlayıcıdır.

2. Bu Sözleşme, iki üyenin onama belgesi Genel Direktör tarafından tescil edildiği tarihten itibaren on iki ay sonra yürürlüğe girer.

3. Bu Sözleşme, daha sonra, onu onaylayan her üye için onama belgesinin tescil edildiği tarihten itibaren on iki ay sonra yürürlüğe girer.

Madde 15

1. Bu Sözleşmeyi onaylamış bulunan her üye, Sözleşmenin ilk yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on yıllık bir süre geçtikten sonra, Uluslararası Çalışma Ofisi Genel Direktörü'ne tescil edilmek üzere göndereceği bir ihbarname ile Sözleşmeyi feshedebilir. Bu fesih, tescil tarihinden ancak bir yıl sonra geçerli olacaktır.

2. Bu Sözleşmeyi onaylayıp yukarıdaki fıkrada sözü edilen on yıllık sürenin bitiminden itibaren bir yıl içerisinde, bu madde gereğince, fesih hakkını kullanmayan her üye, yeni bir on yıllık süreye tabi olur ve bundan sonra bu Sözleşmeyi, her on yıllık süreyi takip eden ilk yıl içerisinde ve bu maddede öngörülen koşullar çerçevesinde feshedebilir.

Madde 16

1. Uluslararası Çalışma Ofisi Genel Direktörü, Uluslararası Çalışma Örgütü üyeleri tarafından kendisine tebliğ edilen bütün onama ve fesihlerin tescil edildiğini Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bütün üyelerine duyurur.

2. Genel Direktör, kendisine tebliğ edilen Sözleşmenin ikinci onama belgesinin tescil edildiğini Örgüt üyelerine bildirirken, bu Sözleşmenin yürürlüğe gireceği tarih hakkında örgüt üyelerinin dikkatini çeker.

Madde 17

Uluslararası Çalışma Ofisi Genel Direktörü, yukarıdaki maddelerin hükümleri uyarınca kabul edilmiş onaylara ve fesihlere ilişkin bütün bilgileri, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 102nci Maddesi uyarınca, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne iletir.

Madde 18

Uluslararası Çalışma Ofisi Yönetim Kurulu, gerekli görürse, bu Sözleşmenin, işleyişi hakkında bir raporu Genel Konferans'a sunar ve gerekirse gözden geçirilmesi hususunun Konferans gündemine alınması isteğini inceler.

Madde 19

1. Konferans'ın, bu Sözleşmeyi değiştiren yeni bir Sözleşmeyi kabul etmesi halinde ve yeni Sözleşme aksini öngörmedikçe:

(a) Değiştirilmiş yeni Sözleşmenin bir üye tarafından onaylanması, yukarıdaki 15nci Madde hükümleri dikkate alınmaksızın ve değiştirilmiş yeni Sözleşme yürürlüğe girmiş olması kayıt ve şartı ile, bu Sözleşmenin derhal feshini gerekecektir,

(b) Bu Sözleşme, değiştirilmiş yeni Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, üyelerin onayına açık tutulamaz.

2. Bu Sözleşme, onu onaylamış olan ancak değiştirilmiş yeni Sözleşmeyi onaylamamış olan üyeler için her halükarda mevcut şekli ve içeriği ile yürürlükte kalmaya devam eder.

Madde 20

Bu Sözleşmenin İngilizce ve Fransızca metinleri aynı şekilde geçerlidir.

KAYNAKÇA

- Article 19, https://www.article19.org
- Avrupa Konseyi, https://www.coe.int/en/web/portal/home
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx
- Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği, https://www.unhcr.org/tr/
- Dış İşleri Bakanlığı, Uluslararası Anlaşmalar, http://ua.mfa.gov.tr
- Freedom House, https://freedomhouse.org
- İnsan Hakları İzleme Örgütü, https://www.hrw.org
- İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/
- Mevzuat Bilgi Sistemi, https://www.mevzuat.gov.tr
- Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr
- Sınır Tanımayan Doktorlar, http://sinirtanimayandoktorlar.org
- TBMM Kanun Hükmünde Kararnameler Sorgu Formu, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/khk_sd.sorgu_baslangic
- TBMM Kanun Sorgu Formu, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_sd.sorgu_baslangic
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı, İstanbul Protokolü, http://www.tihv.org.tr/wp-content/uploads/2015/06/Istanbul_Protokolu.pdf
- Uluslararası Af Örgütü, https://www.amnesty.org.tr
- Uluslararası Barolar Birliği İnsan Hakları Enstitüsü, https://www.ibanet.org/Human_Rights_Institute/IBAHRI-About.aspx
- Uluslararası Çalışma Örgütü, https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm
- Uluslararası Hukukçular Komisyonu, https://www.icj.org
- Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu, https://www.fidh.org